સાર વેદોમા છે એટલુ જ નહિ પણ કેટલાકનો વિસ્તાર પણ અતિશય હૃદયંગમ પદ્ધતિથી તેમા કરેલો છે 'શ્રુતિબોધ'ના આનંદ લેનારાઓને આ સર્વનો અમૂલ્ય લાભ મળવાનો હોવાથી અમે અત્ર તે બાબતમા વિશેષ વિસ્તાર કરતા નથી પરંતુ અમે આમ ગ્રાહકોને એટલું જણાવીએ છીએ કે વેદનુ આજ સુધી જગતમાં વર્ચસ્વ જે બરાબર ચાલુ રહ્યું છે તે નિ માત્ર આદર બુદ્ધિ અથવા અંધશ્રદ્ધા ઉપર ટકતુ નથી પરંતુ વેદોમાના ઉચ્ચતમ તત્ત્વોના પ્રખર સામર્થ્ય ઉપર જ ટક્યુ છે એમા રજમાત્ર સંશય નથી

વેદ ચાર છે પરંતુ તેમના અંગો વગેરેની ગણના કરીએ તો વેદોનો પણ ઘણો જ વિસ્તાર છે બ્રાહ્મણો, આરણ્યકો, ઉપનિષદોનો સમાવેશ પણ વેદમા જ થાય છે વેદોનો મોટો ભાગ આત્મજ્ઞાનની ચર્ચાથી તથા બીજો ભાગ પરમેશ્વરની સ્તુતિથી ભર્યો છે ચાર મુખ્ય વેદ ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ તથા અથર્વવેદ–એમા પાછા મુખ્ય વિષયવિભાગ છે. જેમકે ઋગ્વેદમા પ્રાર્થના, યજુર્વેદમા યજ્ઞસબંધી ઉપયુક્ત મંત્રો, સામવેદમા પરમેશ્વરનુ યશોગાન, તથા અથર્વવેદમા ધર્મજ્ઞાનનુ વિવેચન, એવા પણ સાધારણ રીતે વિભાગ કરવામા આવે છે.

હિંદુસ્થાન તથા જર્મની અથવા ફ્રાન્સનો એવો કાંઇપણ સંબંધ નથી કે જેને લીધે હિંદુસ્થાનમાના આચાર, વિચાર અથવા વાઙ્મયની ત્યાંના લોકો–વિદ્વાનો મનમા કદર વધારે તો શું, પરંતુ હિંદુસ્થાનના લોકોની અર્વાચીન જગતમા પ્રમુખસ્થાને ગણના થતી ન હોવાને લીધે હિંદુલોકોના સબંધમા બીજા દેશમાના લોકોના મનમા થોડી અનાદરના બુદ્ધિ પણ હોવાનો સભવ છે. એવી સ્થિતિમા પણ જો અહીના કોઇ ગ્રથો ત્યાના વિચારવાન વિદ્વાનોને આદરણીય લાગે તો તે ગ્રથોમા એક પ્રકારનુ વિલક્ષણ ઓજ છે એવુ કોઇપણ નિષ્પક્ષપાતી મનુષ્યને કબૂલ કરવુ પડશે. વેદોની સ્થિતિ સર્વ રીતે તેજ પ્રકારની છે દુનિયાના ધર્મો તથા દુનિયામાની પ્રાચીન ભાષાઓની શોધ સારુ પ્રયત્ન કરતા જ્યારે જર્મન પંડિતોને વેદોની ભાળ લાગી ત્યાર તેમનુ ધ્યાન તેમા લાગ્યુ અને વેદોમાના નિસર્ગ સૌન્દર્યનુ તેમની ગુણગ્રાહક બુદ્ધિને એટલુ તો ગાઢપણ લાગ્યુ કે તેમનામાના કેટલાકોએ તો તેમનુ અથથી ઇતિપર્યંત અધ્યયન કર્યું કોઇ ને વેદની ભાષા જ પસંદ પડી કોઇને વેદોની સાદી અને સરળ રચના જ પસંદ પડી, કોઇકને તેમાનુ કાવ્ય મનોહર લાગ્યુ અને કોઇને તેમાનુ તત્ત્વજ્ઞાન જોઇને આનંદની ઉર્મીઓ આવી કેવળ બહારના સ્વરૂપથી જોઇએ તોપણ વેદોના સબંધમા કોઇપણ વાઙ્મયપ્રિય મનુષ્યને અતિશય આનંદ ઉપજવા જેવુ છે અર્વાચીન શોધકોના મત પ્રમાણે પણ વેદો જગતને પ્રાપ્ત થયાને ઓછામા ઓછા દશ હજાર વર્ષ થઇ ગયા છે આટલા પુરાતન કાળના ગ્રથની ભાષા અવ્યવસ્થિત, દુર્બોધ અને વિસંગત હોવી જોઇએ એમા કેટલીએ આડીઅવળી, વાંકીચુકી વાક્યરચના કલ્પનાઓ વ્યાકરણકાન્ત પ્રયોગો તથા કેટલી ક્લિષ્ટ ભાષા હોવી જોઇએ! પરંતુ વેદોમા આમાનુ કાંઇપણ ન હોવા છતા ઉલટુ વેદોનુ ભાષા સરળ, સુબોધ મધુર અને સુશ્લિષ્ટ છે વેદ વાચતી વખતે કાલીદાસની ભાષાસરણી યાદ આવીને ઘણો આનંદ થાય છે પચકાવ્યના સસ્કૃતમા વેદકાલીન સસ્કૃત શબ્દમા તફાવત છે એ વાત ખરી પણ એક વખત આ પ્રાચીન શબ્દોના અર્થ જાણી લીધા પછી વેદોના જેવુ માધુર્યપૂર્ણ કાવ્ય બીજુ કોઇ જ નહી હોય એવુ લાગવા માંડે છે

વેદોમા અક્ષરોની ઉપર તથા નીચે લીટીઓની નિશાનીવડે જે સ્વરો દેખાડયા હોય છે અને જેની મદદથી વેદપાઠક વિપ્રો ડોકુ અથવા હાથ વિલક્ષણ પ્રકાર હલાવીને મંત્રો ભણે છે એ વળી શી નવી ઉપાધી છે એમ કોઇને લાગવાનો સભવ છે, પરંતુ ભાષણ કરતી વખતે ના કેટલાક વિવક્ષિત અક્ષરો ભાર મૂકીને બોલવાનો પ્રચાર પ્રૌઢ દશાએ પહોચેલી

પણી ખરી ભાષાઓમાં હોય છે. અક્ષરોના આ ધ્વનિવિશેષને જ ' સ્વર ' એવી પારિભાષિક સંજ્ઞાથી ઓળખવામાં આવે છે. સ્વરોનું મહત્વ ઇંગ્રેજી ભાષાભિજ્ઞોને તો જણાવવાની બિલકુલ જરૂર નથી જે ભાષામાં જુદા જુદા સ્વરો નથી હોતા તે ભાષા પ્રાયઃ અપરિપકવ અને નિ સત્વ હોય છે, કારણ સ્વર એ શબ્દોચ્ચારનું પ્રધાન અંગ હોવાથી ભાષામાં રહેલા જેમની એક અત્યુત્તમ સાક્ષ થાય છે. અર્થાત્ જે પ્રકાર ભાષામાં ઉર્જસ્વિતા આવવામાટે ઉત્પન્ન થયો હતો અને જે વાકશકિતનું જીવિતચિન્હ હોવાને લીધે કેવળ ભાષણને પ્રસંગે જ દેખાઇ આવે છે તે પ્રકારને સંસ્કૃત ભાષણનો પ્રઘાત બંધ પડયા પછી ગ્રંથોમાંથી તિલાંજલી મળી એમાં કાંઇ આશ્ચર્ય નથી.

આ સ્વરશાસ્ત્ર વિસ્તૃત પરંતુ પદ્ધતિસર છે. પરંતુ તેનું અત્રે વિવરણ કરવાની જરૂર નથી. વેદોમાં મળી આવતા સ્વરો સાધારણ રીતે ત્રણ પ્રકારના છે—ઉદાત્ત; અનુદાત્ત; સ્વરિત. ઉદાત્ત સ્વર જણાવવા માટે અક્ષરને કાંઇપણ ચિન્હ લગાડાતું નથી. અનુદાત્ત સ્વર અક્ષરની નીચે આડી લીટી દોરીને દર્શાવાય છે. અને ત્રીજો સ્વરિત સ્વર હો તે દર્શાવવા માટે અક્ષર ઉપર ઉભી લીટી દોરવામાં આવે છે. સ્વરિત અક્ષરની પાછળ જેટલા અનુદાત્ત અક્ષરો આવે છે તે બધાય કોઇપણ જાતના ચિન્હ સિવાય લખવાનો રિવાજ છે. વેદોનું સ્વરૂપ શુદ્ધ રહેવા માટે અને તેમનો સૂક્ષ્માર્થ તથા સત્યાર્થ નિશ્ચય કરવાના કામમાં સ્વરો બહુ જ કામમાં લાગ્યા છે વેદોની બાબતમાં એક ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી બાબત એ છે કે તેમાં પાઠાંતર બિલકુલ જ નથી એમ કહીએ તો ચાલે. જેમને વેદના ગ્રંથ પ્રથમ મળ્યા અને વેદોનું સંરક્ષણ કરવાની જવાબદારી જેમણે સ્વેચ્છાથી અથવા પરિસ્થિતિને લીધે પોતાને માથે લીધી તેમણે વેદપઠનના કામમાં એટલી તો સખ્ત સંભાળ લીધી કે તેને લીધે વેદોમાં અપપાઠને અથવા પાઠફેરને માટે જગ્યા જ રહી નહી. વેદપાઠક બ્રાહ્મણોએ વેદોમાં જુદા જુદા પાઠ ઉદ્ભવવા દીધા નહિ તેટલા માટે તેમને શાબાશી આપવાનું સહજ જ મન થુઇ જાય છે. વેદોના અર્થ સંબંધી ઘણો જ ઘોટાળો ઉભો થયલો છે, પરંતુ તેમાં પણ જો વેદોની પ્રત શુદ્ધ ન મળે તેમ હોત તો વેદોમાંનું સત્યાર્થ જ્ઞાન મળવું લગભગ અશકય જ થયું હોત એ ઉઘાડું છે.

વેદોના અર્થવિશે અત્રે થોડું લખવું ઉચિત છે. ભગવાન યાસ્કાચાર્યે જ જેઅર્થે અર્થ ન સમજતાં વેદપઠન કરનારાની નિંદા કરી છે તેઅર્થે વેદોમાંના અર્થકરતાં તેમાંના શબ્દને વધારે મહત્વ આપનારા લોક તે સમયથી જ ઉત્પન્ન થયા હોવા જોઇએ એ ખુલ્લું છે. વિજય-નગરના સાયણ–માધવે વેદોપર સંસ્કૃતમાં ભાષ્યો કરીને વેદોનો અર્થ સામાન્ય જનોને સુલભ કરી આપવાનો અત્યંત પ્રશંસનીય પ્રયત્ન કર્યો તથાપિ કાલના પ્રવાહની સાથે પરિસ્થિતિ વધારે બદલાતી જઇને ઇંગ્રેજી ભાષા દેશી ભાષાની જોડે એકજ પાટલા ઉપર આવીને બેઠી અને ઇંગ્રેજીમાં અથવા એકાદ દેશી ભાષામાં વેદોનું ભાષાંતર કર્યું હોય તો જ તે લોકસમાજને ઉપયોગી થઇ પડે એવી સ્થિતિ હાલમાં થઇ છે. આ સ્થિતિ સારી કે ખોટી તથા સંસ્કૃત ભાષાનો એટલો હ્રાસ થવા દેવો યોગ્ય છે કે નહિ એ એક જુદો જ પ્રશ્ન છે. પરંતુ કોઇ પણ ધર્મના પુનરુજ્જીવનનો પ્રયત્ન દેશ–કાળ–વર્તમાનને અનુસરીને જ કરવો ઇષ્ટ હોવાને લીધે અમે ઇંગ્રેજી, ગુજરાતી, મરાઠી તથા હિંદી—આ ચાર પ્રચલિત ભાષામાં વેદોનું ભાષાંતર કરવાની શરૂઆત કરી છે. હિંદી ભાષાનો પ્રસાર હિંદુસ્થાન દેશમાં સર્વકરતાં અધિક હોવાનેલીધે, અને જેમને હિંદી ભાષાંતર પણ અગમ્ય હોય તેમને ઇંગ્રેજીમાંથી પણ વેદજ્ઞાનની તેમની તૃષ્ણા પૂર્ણ કરી લેવાની અમે સગવડ રાખેલી હોવાને લીધે, આ ચાર ભાષાંતરોના યોગે વેદોમાંનું જ્ઞાન હિંદુસ્થાનના

ખુણે ખુણામાં ફેલાશે એવી અમને આશા છે. આજ સુધી અંગ્રેજી ભાષામાં વેદોના અનુવાદ કરવાના થોડા ઘણા પ્રયત્નો થયા છે, પરંતુ મોટા પ્રમાણમાં અને દેશના બધા લોકોની જેમાં ગરજ થાય એવી તરેહનો આ પહેલો જ પ્રયત્ન છે અને એને યશ આપવા અપાવવામાં અમારા સર્વ દેશબંધુઓ અમને તેમની સહાનુભૂતિ આપીને કૃતાર્થ કરશે એવી અમને આશા છે. આજપર્યંત વેદોનાં જે ભાષાંતરો થયાં છે તેનાકરતાં ભાષાંતરના કામમાં અમે જરા જુદી દૃષ્ટિ રાખી છે. જ્યાંસુધી મનુષ્ય, સમાજ, સ્નેહી, કૌટુંબિક અથવા અન્ય પાશથી બદ્ધ છે ત્યાં સુધી તેના જુદા જુદા વિષયોપર જુદા જુદા મત હોવાના જ. આ સર્વ મતોની ગાંઠડી માથે રાખીને જો કોઈ વેદ જેવા ધાર્મિક ગ્રંથનું ભાષાંતર કરવા માંડે તો તેણે કરેલું ભાષાંતર મૂળ ગ્રંથનું પ્રતિબિંબ ન થતાં તેના પોતાના જ મતનું તે એક ચિત્રપટ માત્ર થશે. એવું ન થવ તથા વેદ શું કહે છે તે અમારા દેશબાન્ધવો ખરેખર જાણે તે માટે અમે સર્વ ખાનગી મતો એક બાજુએ રાખીને કેવલ સત્યબુદ્ધિથી ભાષાંતર કરવા બેઠા છીએ. આ કામમાં કેટલીક જગ્યાએ પૌર્વાત્ય તથા પાશ્ચિમાત્ય લોકોએ—વિદ્વાનોએ—કરેલા પ્રચલિત અર્થો છોડી દઈને અમારે જુદો જ અર્થ કરવો પડશે પરંતુ તેટલા માટે અમે અમારા વાચકોને એટલી ખાત્રી આપીએ છીએ કે તે કોઇપણ પક્ષને અથવા પંથને અથવા મતને પુષ્ટિ આપવાની ઇચ્છાને લીધે અમે કર્યું એવું કહેવાનો પ્રસંગ અમે તેમને આવવા દઇશું નહિ

હાલમાં માત્ર સરળ ભાષાંતર જ આપવાનું અમે ઠરાવ્યું છે. અને જ્યાં કાંઈ વિશેષ ગોંજગડ હશે, જ્યાં વ્યાકરણસંબંધી કાંઇ વિશેષ કઠિણતા સમજાવવા સરખી હશે, જ્યાં અર્થસંબંધી જુદા જુદા ટીકાકારોમાં તીવ્ર મતભેદ હશે, અથવા જ્યાં પદપાઠ અથવા દેવતાસંબંધી કાંઇ વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કરવું અમને જરૂરનું લાગશે તે તે સર્વ બાબતોનાં સાધકબાધક પ્રમાણો આપીને સવિસ્તર વિચાર કરવા માટે અમે પ્રસંગાનુસાર એક જુદો અંક કાઢવાના છીએ.

ભાષાંતર કરતી વખતે ગુજરાતી ભાષા શુદ્ધ રાખવા તરફ જ અમે વિશેષ ધ્યાન આપ્યું છે. મૂળ કર્તાએ સંસ્કૃતમાં ગ્રંથરચના ન કરતાં જો ચાલુ ગુજરાતી ભાષામાં કરી હોત તો તેણે કેવી ભાષા વાપરી હોત એ લક્ષમાં લઇને કરેલું ભાષાંતર તે જ ખરું ભાષાંતર એમ અમારી ભાષાંતરસંબંધી કલ્પના છે. ભાષાંતર વાચકોને વાંચવાનું મનોરંજક લાગે તો જ તે ભાષાંતર કર્યું સફળ. માત્ર શબ્દની જગ્યાએ બીજો શબ્દ મુક્યો એટલે ભાષાંતર થઇ ગયું એવી સમજુતીથી કરેલું ભાષાંતર એ કેવળ ગદ્યૈતરું જ થાય એવી અમારી દૃઢ માન્યતા છે. ભાષાંતર વાંચતી વખતે આ ભાષાંતર છે એવી કલ્પના કોઇને કદિપણ થવી ન જોઈએ. હાલમાં ઇંગ્રેજી ભાષામાં બીજી ભાષામાથી સેંકડો ગ્રંથોનાં ભાષાંતરો થાય છે; પરંતુ ભાષાંતરકર્તાએ ખાસ જણાવ્યા વિના એ ભાષાંતર છે એવું કોઇને જ લાગતું નથી. વળી મૂળમાંના શબ્દને બદલે પ્રતિશબ્દ મૂકવાથીજ હમેશાં ભાષાંતરની પૂર્ણતા થાય છે એમ પણ નથી. મૂળમાંના સર્વ શબ્દ તથા મૂળમાંના સર્વ અર્થ—એ બન્ને ભાષાંતરમાં પ્રતિબિમ્બિત થવાં જોઇએ. કેટલીક વખતે મૂળમાંના શબ્દાર્થ કરતાં મૂળમાનો સંકલ્પિત અર્થ બહુ જ અધિક હોય છે અને તેવે વખતે મૂળમાંની સમગ્ર મતલબ ભાષાંતરમાં ઉતારવા માટે મૂળ કરતાં વધારે શબ્દો ખાસ મૂકવા પડે છે. મૂળમાં જ્યારે એકાદ અર્થપૂર્ણ ગહન શબ્દ અથવા પ્રયોજનગર્ભ વિશિષ્ટ વાક્યરચના વાપરી હોય ત્યારે મૂળ કરતાં વધારે શબ્દો વાપરવા એ ભાષાંતરના ઢીલાપણાની બિલકુલજ નિશાની નથી. ઉલટું તેટલા શબ્દો ન વાપર્યાથી તે ખરું ભાષાંતર કદિપણ થઇ શકે જ નહિ. ઉદાહરણાર્થ ઋગ્વેદના આરંભમાં જ બારમા સૂક્તની બીજી ઋચા લઇએ. એ ઋચા આ પ્રમાણે છે.

अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् ।

આ ઋચામાં કેવળ શબ્દની ગોઠવણ ઉપરથી જ તેમાંનો જુસ્સાદાર અર્થ કોઇના પણ ધ્યાનમાં આવે તેમ છે. આ મંત્ર ગાનારો ભક્ત અગ્નિની અનિર્વચનીય ગુણસંપત્તિથી એટલો તલ્લીન થઇ ગયો છે કે તેના હૃદયમાંની ભક્તિની છોળ ઉછળી અગ્નિમગ્નિ આવી વાક્યરચનાના રૂપમાં તેના ઉદ્ગાર બહાર પડયા છે. હમેશાંની વાક્યરીતિ છોડીને અગ્નિમગ્નિ આવી રીતે વર્ણ્ય દેવનાનું નામ વાક્યના આરંભમાં આવવાનો મર્મ આ છે અને આનો ભાવ ગુજરાતીમાં જે રીતે થાય તેવી જ રીતે ભાષાંતર કરવું જોઇએ. આવી વખતે મૂળમાં શબ્દ કેટલા છે, ભાષાંતરમાં શબ્દ કેટલા છે એ જોવું તદ્દન અયોગ્ય છે.

ઋગ્વેદમાં ઋચા, વર્ગ, અધ્યાય, તથા અષ્ટક–આના ભાગ કરેલા છે. એક ઋચા એટલે એક મંત્ર અથવા શ્લોક. એવી કેટલીક ઋચા મળીને એક વર્ગ થાય છે અને એવા ઘણા વર્ગ મળીને એક અધ્યાય થાય છે. પ્રથમ અધ્યાયમાં ૩૭ વર્ગ છે. આઠ અધ્યાયનું એક અષ્ટક બને છે અને એવાં આઠ અષ્ટકમાં આખો ઋગ્વેદ પુરો થાય છે, ઋચા, વર્ગ, અધ્યાય, અષ્ટક એ એક જાતની વિભાગપરંપરા થઇ બીજી પણ એક રીતે વિભાગ કરવાની એક પદ્ધતિ છે. તે પદ્ધતિ પ્રમાણે કેટલીક ઋચા મળીને એક સૂક્ત થાય છે; કેટલાંક સૂક્તોનું એક અનુવાક બને છે; કેટલાંક અનુવાકોનું એક મંડળ થાય છે અને એવા દશ મંડળો મળીને આખો ઋગ્વેદ પુરો થાય છે ગણિતની દૃષ્ટિથી બરોબર આઠ ભાગ થવાને લીધે જ ઋગ્વેદનાં અષ્ટકો થયાં છે અને અષ્ટકોના આઠ આઠ અધ્યાય કરવામાં પણ વિષયસંગતિ કરતાં ગણિત ઉપર જ વિશેષ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. મંડળોમાં તેમ નથી. મંડળો તથા સૂક્તો–એવા વિભાગ પાડવામાં થોડી વિષયની, જરા ઋષિ સબંધી–એવી દૃષ્ટિ રાખી છે અને તેને લીધે તત્ત્વદૃષ્ટિથી મંડળનો વિભાગ અષ્ટકના વિભાગ કરતાં જરા વધારે ઉચિત થયો છે. અષ્ટકના વિભાગનું પણ સવડતાની દૃષ્ટિથી મહત્વ છે જ, માટે અમે બન્ને વિભાગોનો નિર્દેશ પ્રત્યેક પાનાને મથાળે કર્યો છે.

'શ્રુતિબોધ'ની પહેલી જાહેરખબર આપ્યાને આજ લગભગ પાંચ મહિના થયા. પુસ્તક નીકળવાને આટલો અવકાશ હોવા છતાં અમારા ગ્રાહકોની નામાવલિમાં નામો દાખલ કરવાને લોકો તૈયાર થશે એવી અમારી કલ્પના ન હતી પરંતુ પરમેશ્વરની કૃપાથી વાચકો સંતોષથી બહાર પડયા છે, અને તેને લીધે અમારો આ પ્રથમ અંક પણ અમારી કલ્પના કરતાં વધારે સુંદર રૂપે લોકોની આગળ રજુ થાય છે. ગુજરાતી વાચકમંડળમાં દર મહિને ચોસઠ પૃષ્ઠના તથા મોટા આકારના વેદવિષયક પુસ્તક માટે વર્ષના ટપાલ ખર્ચ સુધ્ધાં ત્રણ રૂપિઆ ખર્ચવાને તૈયાર થનારા ઓછામાં ઓછા **દશ હજાર** વાચકો નીકળે એવી અમારી ઇચ્છા છે. બ્રાહ્મણ લોકો આટલા દિવસ વેદોના અર્થ લોકો પાસેથી સંતાડી રાખે છે એવી ફરિયાદ અમે સાંભળતા હતા. એ ફરિયાદને માટે હવે સ્થાન રહ્યું નથી. એટલું જ નહિ પણ ત્રણ રૂપિઆમાં લગભગ **આઠસો** પાનાં જેટલા ઓછા દરે અમે મૂળસહિત વેદ આપવાને તૈયાર થયા છીએ. અમારા દેશબંધુઓએ અમારા શ્રમનું સાર્થક કર્યાથી લવાજમ હજીપણ ઓછું કરીને અથવા પાનાં વધારીને અમે તેમના ઉદારપણાનો જેટલો બની શકે તેટલો બદલો ખુશીથી આપીશું. બાયબલના જેવી લાખ લાખ પ્રતો નીકળીને પણ એક વર્ષની પ્રત બીજા વર્ષ માટે શિલ્લક રહેતી નથી તેમ હિંદુસ્થાનમાં વેદવિશે ન થાય તો હિંદુસ્થાનમાં જીવતાં માણસો જ નથી એમ કહેવું જોઇએ. આ કામમાં અમે કોઇ પાસે પણ દ્રવ્ય સાહાય્ય માગી નથી અને તે અમને કોઇએ પણ આપી નથી. પોતાનો શ્રમ, પોતાના પૈસા, તથા અમારા દેશબંધુની ગુણજ્ઞતા ઉપર જ હિંમત ધરીને અમે આ

માહરા આરંભ્યું છે. આમા અમારા દેશબંધુઓએ અમને વિપદ્ગ્રસ્ત થવા ન દેવા બનપર દ્રવ્ય સાહાય્ય હોત તો વેદોનુ ભાષાંતર ગરીબોને મફત જ આપવાનુ હતુ પરતુ તેવી સ્થિતિ જો કે ન હોય તોપણ પાચ ૭ વર્ષની અદર ચારે વેદ—મૂળ તથા ભાષાંતર બન્ને સહિત—અલ્પ કિમ્મતમા વાચકોના હાથમા આપવાનો નિશ્ચય છે

પુષ્કળ લોકો તરફથી એવી સૂચના આવી હતી કે આ પુસ્તકમા સાયણાચાર્યની ટીકા તથા તેનુ ભાષાંતર પણ આપતા જવુ. પરતુ ગ્રંથ વહેલો પુરો થાય એવી અમારી બળવત્તર ઇચ્છા હોવાને લીધે અમે તે સૂચનાનો સ્વીકાર કરી શક્યા નથી પ્રથમ જ ‘ વેદ ’ શબ્દના ઉચ્ચારની સાથે જ લોક ભડકયા જેવા દેખાય છે તેમને એમ લાગે છે કે આ પાચ પચીસ વર્ષનુ ‘ ધીરે ધીરે ’ ચાલનારુ કામ છે તેમ જ આજસુધી વેદોસબધી નીકળેલા માસિકો અકાળે મૃત્યુ પામ્યા છે આને લીધે અમારા વિષે પણ લોકોને શકા હોય એ ઉઘાડું છે નકામો વધારે ભાર માથાઉપર ખેચી લઇને કામ અધુરુ રાખવા કરતા થોડુ જ કામ માથે લઇને તે પૂર્ણ કરી બતાવવુ અમને વધારે પસદ છે અને તે જ વિચારથી અમે ટીકા—ભાષ્ય વગેરેને મુકી દીધા છે વેદ તથા ભાષાંતરો જુદા જુદા વાચી તથા બાધી શકવા માટે જુદા જુદા છાપ્યા છે અને સુદર છપાઇ માટે બની શકી તેટલી કાળજી લેવામા બિલકુલ જ કસર રાખી નથી પુસ્તકોના કાગળ પણ જાડા તથા સારા વાપર્યા છે ‘ સુબોધિની ’ પ્રેસના ઉદાર માલિકે તથા હોશિયાર મેનેજરે વેદપ્રકાશનનુ મહત્વ જાણીને અમારે માટે સત્વર સસ્કૃત તથા ગુજરાતી નવા ટાઇપ ખાસ પડાવ્યા અને છપાઇ મનોહર કરવા માટે મનપૂર્વક શ્રમ લીધો એ તેમને માટે ઘણુ ભૂષણાસ્પદ છે

ઉપર જણાવેલી સૂચના ઉપરાત જે અનેક હિતચિંતકોએ, મિત્રોએ તથા વેદાભિમાની લોકોએ અમને વખતો વખત બીજી પણ જુદા જુદા પ્રકારની સૂચના કરી તે સર્વના અમે આભારી છીએ એ કહેવાની જરૂર જ નથી આ સર્વ સૂચનાઓનો અમે યોગ્ય વિચાર કરીને તેમાથી અમને જેટલી ગ્રાહ્ય લાગી, તે અમે સ્વીકારી પણ છે. મૂળ વેદ દેવનાગરી લિપિમા ન છાપતા ગુજરાતીમા છપાવો, ભાષાંતર ન આપતા સસ્કૃતમા જ સરળ વિવરણ આપો, બધા વેદ ભાષાંતરો સહિત છપાઇ ગયા પછી જ અમને એકદમ સાથે સીનેર અમે મોકલી આપો, અમે યજુર્વેદી છીએ અને પોતાનો વેદ પ્રથમ વાચવો એવી શાસ્ત્રાજ્ઞા છે માટે તમે યજુર્વેદનુ જ ભાષાંતર પ્રથમ શરૂ કરો એટલે અમને ગ્રાહક થવાને ઠીક પડશે, કૃષ્ણ યજુર્વેદ છાપનાના ન હો તો જ અમને ગ્રાહક કરો, દર અકમા ચારે વેદના આઠ આઠ પાના આપતા જાવ,—એવા પ્રકારની પણ સૂચનાઓ કોઇ કોઈ ગૃહસ્થોએ કરી હતી પણ તે ગ્રાહ્ય ન થાય એ ખુલ્લુ જ છે એટલુ તો ખરુ કે આજ સુધીમા જે જે સદ્ગૃહસ્થોએ પત્ર—વ્યવહાર કર્યો છે તેમની વેદોમા નિષ્ઠા તથા ‘ શ્રુતિબોધ ’ સફળ થવા બાબતની ઇચ્છા તેમના પત્રોમા પૂર્ણપણે વ્યક્ત થતી હતી

વેદોના સબધમા જુદા જુદા લોકોની ઘણી વિલક્ષણ કલ્પના હોય છે એમ જણાય છે કોઇ વેદોમા આગગાડી હોવી જોઇએ એમ આગ્રહપૂર્વક કહે છે, કોઇ વેદોમા ભૂમિતિ શોધી કાઢે છે, કોઇ તેમા મુદ્રણકલાની શોધ કરે છે, વેદમા મોટર ગાડીનુ તેલ મળી આવે છે એમ કોઇ કહે છે કોઇ તો વેદોમા સરવાળા બાદબાકી હોવામાટે બહુ પ્રશંસાપર ઉદ્ગાર કાઢે છે અમારા મત પ્રમાણે આ સ્તુતિપાઠકોને વેદોનું ખરુ મહત્વ બિલકુલ જણાયુ નથી. નહિ તો સદિચ્છાથી પણ વેદોની આવી ફજેતી તેમણે કદિ જ કરી ન હોત. ઘણા પ્રાચીન કાળથી આજ-

પર્યન્ત વેદોનું જે મહત્વ ચાલતું આવ્યું છે તે વેદોમાં દીવાસળીની પેટી નીકળે છે, અથવા તેમાં સાબુનો નિર્દેશ કરેલો છે–એવી વાતો ઉપર અવલંબીને રહ્યું નથી. વેદોમાં જે કાંઇખરેખર મળવું જોઇએતે તેમાં મળ્યું એટલે બસ. પછી તેમાં દીવાસળીની પેટી અથવા શાહીના અકનું બિંદુ પણ ન મળે તેની દરકત નહિ. ખરેખર જો વેદો માનવજાતિના ઉદ્ધારાર્થ અવતીર્ણ થયા હોય તો તેમાં ઇશ્વરનું શુદ્ધ તથા સાત્વિક સ્તવન અને ધર્મનાં અત્યુદાત્ત ગૂઢતત્વો હોય એટલે થયું. તથા આ બન્નેનો વેદોમાં ભરપૂર સમૂહ છે. આ બાબત ગમે તેની પણ મનજમાં ખાત્રી થાય તેમ છે. આવા નિષ્કલંક તથા નિરંજન વેદોને તેમની અતિશ્રેષ્ઠ પદવીએથી નીચે ખેંચી પાડીને રસાયન શાસ્ત્ર વિગેના સામાન્ય ગ્રંથનુ રૂપ આપવું અથવા બજારમાં પૈસે પૈસે વેચાતી બારાખડીની ચોપડીઓ સાથે તેમની સરખામણી કરવી એ તો પરમાવધિ થઈ. એવી બળતી સળતી તથા મૂર્ખપણાની કલ્પનાવડે, તે પવિત્ર ગ્રંથોની અથવા તેમના સહ્કમ ભકતોની કોઈની પણ યોગ્યતા વધારે વધતી નથી. ઉપરાંત બીજો પણ એક એવો મુદ્દો છે કે વેદોનુ મહત્વ વધારવાની ઉત્કટ ઇચ્છામાં, હાલમાં જેટલા સુધારા છે તેટલાજ માત્ર વેદોના કાલમાં અસ્તિત્વમાં હતા, વેદકાલની સ્થિતિ હાલના કરતાં વધારે સુધરેલી નહોતી અથવા હાલમાં જે નવી શોધો થઇ છે તે કરતાં વધારે શોધો વેદકાળમાં થઇ નહોતી એમ આ ઉપકારી ભકતો માની લેતા નથી શું ? ઓગણીસમી સદીમાં હિંદુસ્થાનમાં તારયંત્ર–ટેલીગ્રાફ શરૂ થતાંવેત જ આ લોકોએ વેદોમાં પણ તારયંત્રો શોધી કાઢયાં, પણ આજ તેમની કેટલી અનુકમ્પનીય સ્થિતિ થઇ છે તે જુઓ ! કારણ ત્યારથી ભૌતિક સુધારણા તેના કરતાં પણ આગળ વધી છે અને કોઇ પણ જાતના તારની મદદ સિવાય આજ બેધડક પૃથ્વીમાં એક સ્થાનકેથી બીજા સ્થાનક સુધી સંદેશાનો વ્યવહાર શરૂ થયો છે; પરંતુ ઉપર જણાવેલા મિથ્યાભિમાની લોકોએ વેદોની મજલ તારયંત્રો સુધી જ આણી મુકવાને લીધે વેદોમાંના સુધારા હલકી જાતના તથા હલકા સંસ્કારના હોવાનો વિના કારણ આક્ષેપ માત્ર વેદોના સંબંધમાં ઉત્પન્ન થયો છે.

વેદોમાં કાવ્ય છે કે નહિ એ બાબત પણ ઘણો વિચાર કરવા જેવી નથી. વેદોમાં કાવ્ય છે. વધારે તો શું પણ વેદ કાવ્યમય છે એ બાબત કોઇપણ કદિ નાકબૂલ કરી શકે તેમ નથી. પરંતુ કાવ્ય એટલે કોઇપણ વિષય સ્ફૂર્તિદ્વારા પ્રકટ કરવાની અત્યંત મધુર પદ્ધતિ છે. અને એને લીધે જ વેદોની કાવ્યાત્મકતા વેદોને અતિશય જ શોભાદાયક થઇ છે. વેદ પ્રથમ ગવાયા હતા ત્યારથી આજપર્યન્ત હિંદુસ્થાનના વિદ્વાન લોકોની તેમના ઉપર એટલી તો અપ્રતિમ ભકિત છે કે જે પ્રમાણે આગ્રાનો તાજમહેલ દુનીયાની સાત નવાઇઓમાંથી એક નવાઇ તરીકે મનાય છે, તે જ પ્રમાણે, વેદપાઠકોએ એક પણ અપપાઠ ઉત્પન્ન થવા ન દેતાં, કાળજીની માફક વેદોનું રક્ષણ કર્યું એ જોઇને પણ જગમાંના રસિક લોકો આશ્ચર્યથી મોંમાં આંગળીઓ ઘાલી રહ્યા છે. હિંદુ લોકોએ પોતાનો વૈભવ, દોલત, તથા રાજ્યશ્રી પણ ખુશીથી ગુમાવી. પરંતુ અનેક પ્રાણસંકટો આવ્યા છતાં પણ વેદોને તેમણે કોઇની એક આંગળી પણ અડકવા ન દીધી એ ઉપરથી વેદોના સંબંધમાં તેમની કેટલી પ્રીતિ છે તે વ્યકત થાય છે. વેદોનાં ફ્રેન્ચ તથા ઇંગ્રેજી ભાષાઓમાં પણ થોડા ઘણા પ્રમાણમાં ભાષાંતરો થયાં છે. તથા તેને લીધે ત્યાંના સમાજોને પણ વેદોનો સ્વાદ મળ્યો છે. પરંતુ વેદની મહત્વની સેવા જર્મન પંડિત મેક્સમુલરે સાયનભાષ્યાલંકૃત ઋગ્વેદની પ્રત ઇંગ્લંડમાં છાપીને પ્રસિદ્ધ કરીને કરી છે. એ પ્રત વેબ્સ્ટરની ડીક્નરી જેવડા મોટા ભાગોમાં, ૨૫૮ તથા

સુંદર દેવનાગરી લિપિમાં છાપી છે તથા તેમાં વેદસ્વર તથા વેદમંત્રનું મુદ્રણ બહુ જ કાળજી-પૂર્વક કર્યું છે. તે જ પ્રમાણે બીજા વેદ પણ પાશ્ચિમાત્ય પંડિતોના પરિશ્રમથી એવી જ કાળજી-પૂર્વક છપાયા છે. હિંદુસ્થાનમાં પણ બે ચાર જગ્યાએ વેદો પ્રસિદ્ધ થયા છે પરંતુ પાશ્ચિમાત્ય નકલના જેટલી પણ તે પ્રતો શુદ્ધ નથી. આ શોચનીય બાબત છે. અમારૂં વેદ મુદ્રણનું કામ વેદશાસ્ત્રસંપન્ન નરહર શાસ્ત્રીએ પોતાની દેખરેખ નીચે ઘણી જ દક્ષતાથી કર્યું છે. પરંતુ એક પણ ભુલ રહે નહિ એવી જોકે તેમની વિદ્વત્તા છે છતાં છાપખાનામાંના ઉસ્તાદ કંપોઝીટર લોક કંઇ ને કંઇ ભુલ કર્યા વગર નહિ રહે એ નક્કી છે. પરંતુ એવી ચુકો પણ સુધારવી એવી અમારી ઇચ્છા છે અને તેટલામાટે જે કોઇ અમારાં વેદોનાં પાનામાં છપાઇની ભૂલો દેખાડશે તેમને અમારા તરફથી યથાશકિત પારિતોષિક પણ મળશે એ અમે અત્રે જાહેર કરી રાખી-એ છીએ.

આ સભાષાન્તર વેદપ્રકાશનું કામ અત્યંત ખરચનું છે અને ગયા પાંચ મહિનામાં વર્તમાનપત્રોમાની જાહેરખબરોમાં તથા બીજી પ્રાસ્તાવિક વ્યવસ્થામાં ઘણું જ ખર્ચ થઇ ગયું છે. તથાપિ જે લવાજમ અમે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે તે વધારવાનો અમારો બિલકુલ જ વિચાર નથી. કેટલીક વખતે લોકો ' લવાજમ બહુ જ છે, લવાજમ બહુ જ છે. ' એમ બૂમો માર્યા કરે છે. પરંતુ અમારા ' શ્રુતિબોધની ' બાબતમા ' તમારૂં લવાજમ ઘણું જ ઓછું છે ' એવું સેંકડો લોકો તથા અમારાં મિત્રો અમને કહી ચુકયા છે. પરંતુ અમે લવાજમ ઓછું રાખ્યું છે તે જાણી જોઇને ઓછું રાખ્યું છે. કારણ લાખ રૂપિયા લઇને તમે સ્વર્ગમાંનું અમૃત જો વેચવા માંડો તો પણ ગરીબોના પ્રાણ જવાના તે તો જવાના જ. કારણ ગરીબ લાખ રૂપિયા લાવી શકે નહિ અને અમૃત ખરીદી શકે નહિ. અમે વેદોમાંનું અમૃત ગરીબોને માટે રાખ્યું છે તથા દશ રૂપિયાથી દશ હજાર રૂપિયા કમાનારને તે સહજ પ્રાપ્ત થાય એવી અમારી વિશેષ ઇચ્છા છે. અમારા દેશબંધુ અમારો ઉદ્દેશ જાણીને અમે કરી આપેલી સગવડતાનો પૂર્ણ લાભ લે એટલી જ માત્ર અમે વેદપુરૂષ પાસે માગણી કરીએ છીએ.

છેવટે જે જે સદ્‌ગૃહસ્થોએ અમને આ કામમાં મદદ કરી છે, અથવા પ્રોત્સાહન આપ્યું છે તે સર્વનો અમે મનઃપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. તેમજ આધુનિક કાળમાં જેમણે જેમણે વેદાર્થ પ્રકટ કરવા માટે પ્રયત્ન કર્યા છે. તે સર્વ ગ્રંથકારોને પણ, તેમના પ્રયત્નની દિશા અમારા કરતાં ગમે તેટલી ભિન્ન હોય તો પણ, અમે કૃતજ્ઞતાપૂર્વક નમન કરીએ છીએ. વેદોનું સમગ્ર પ્રકાશન અમારા હાથથી પાર પડયેથી સાંપ્રત કાળનો હિંદુધર્મ પવિત્રતર થવાને તથા તેનાપર લોકોનો ખરો પ્રેમ બેસવાને તેનો ઘણો ઉપયોગ થશે. પરંતુ એવું થવામાં પરમેશ્વરની કૃપા જોઇએ. માટે તે મળવા માટે વેદના જ શબ્દોવડે તેને નમન કરીને આ પ્રસ્તાવનાલેખ અમે પુરો કરીએ છીએ.

सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते ।
त्वामभि प्रणोनुमः जेतारमपराजितम् ॥ १. ११. २.

प्रथमोऽष्टकः

॥ ऋग्वेदः ॥

प्रथमं मण्डलम्

[प्रथमोऽध्यायः] [प्रथमोऽनुवाकः]

॥ १ ॥ १-९ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम् ॥१॥
अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ एह वक्षति ॥ २ ॥
अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् ॥ ३ ॥
अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इद्देवेषु गच्छति ॥ ४ ॥
अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः । देवो देवेभिरा गमत् ॥५॥१ ॥
यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि । तवेत्तत्सत्यमङ्गिरः ॥ ६ ॥
उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयं । नमो भरन्त एमसि ॥ ७ ॥
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानं स्वे दमे ॥ ८ ॥

अग्निं । ईळे । पुरःऽहितं । यज्ञस्य । देवं । ऋत्विजं । होतारं । रत्नऽधातमं ॥१॥ अग्निः । पूर्वेभिः । ऋषिऽभिः । ईड्यः । नूतनैः । उत । सः । देवान् । आ । इह । वक्षति ॥ २ ॥ अग्निना । रयिं । अश्नवत् । पोषं । एव । दिवेऽदिवे । यशसं । वीरवत्ऽतमं ॥३॥ अग्ने । यं । यज्ञं । अध्वरं । विश्वतः । परिऽभूः । असि । सः । इत् । देवेषु । गच्छति ॥ ४ ॥ अग्निः । होता । कविऽक्रतुः । सत्यः । चित्रश्रवःऽतमः । देवः । देवेभिः । आ । गमत् ॥५॥१॥ यत् । अंग । दाशुषे । त्वं । अग्ने । भद्रं । करिष्यसि । तव । इत् । तत् । सत्यं । अंगिरः ॥ ६ ॥ उप । त्वा । अग्ने । दिवेऽदिवे । दोषाऽवस्तः । धिया । वयं । नमः । भरंतः । आ । इमसि ॥ ७ ॥ राजंतं । अध्वराणां । गोपां । ऋतस्य । दीदिविं । वर्धमानं । स्वे । दमे ॥ ८ ॥

स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ २ ॥ १-९ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता-१-३ वायुः । ४-६ इन्द्रवायू । ७-९ मित्रावरुणौ ॥
छन्दः-१,२ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(२) वायवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः । तेषां पाहि श्रुधी हवम् ॥१॥
वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः । सुतसोमा अहर्विदः ॥ २ ॥
वायो तव प्रपृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे । उरूची सोमपीतये ॥ ३ ॥
इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि ॥ ४ ॥
वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजिनीवसू । तावा यातमुप द्रवत् ॥५॥ ३ ॥
वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातमुप निष्कृतम् । मक्ष्वि१त्था धिया नरा ॥६॥
मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीं साधन्ता ॥ ७ ॥
ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा । क्रतुं बृहन्तमाशाथे ॥ ८ ॥

सः । नः । पिताऽइव । सूनवे । अग्ने । सुऽउपायनः । भव । सचस्व । नः । स्वस्तये ॥९॥२॥
वायो इति । आ । याहि । दर्शत । इमे । सोमाः । अरंऽकृताः । तेषां । पाहि । श्रुधि ।
हवं ॥ १ ॥ वायो इति । उक्थेभिः । जरंते । त्वां । अच्छ । जरितारः । सुतऽसोमाः ।
अहःऽविदः ॥ २ ॥ वायो इति । तव । प्रऽपृञ्चती । धेना । जिगाति । दाशुषे । उरूची ।
सोमऽपीतये ॥ ३ ॥ इंद्रवायू इति । इमे । सुताः । उप । प्रयःऽभिः । आ । गतं । इंदवः । वां ।
उशंति । हि ॥ ४ ॥ वायो इति । इंद्रः । च । चेतथः । सुतानां । वाजिनीवसू इति वाजि-
नीऽवसू । तौ । आ । यातं । उप । द्रवत् ॥ ५ ॥३॥ वायो इति । इंद्रः । च । सुन्वतः ।
आ । यातं । उप । निःऽकृतं । मक्षु । इत्था । धिया । नरा ॥६॥ मित्रं । हुवे । पूतऽदक्षं । वरुणं ।
च । रिशादसं । धियं । घृताचीं । साधंता ॥ ७ ॥ ऋतेन । मित्रावरुणौ । ऋतऽवृधौ ।
ऋतऽस्पृशा । क्रतुं । बृहंतं । आशाथे इति ॥ ८ ॥ कवी इति । नः । मित्रावरुणा ।

कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया । दक्षं दधाते अपसम् ॥९॥ ४ ॥

॥ ३ ॥ १—१२ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता—१-३ अश्विनौ । ४—६ इन्द्र । ७—९ विश्वे देवाः । १०-१२ सरस्वती ॥ छन्दः—३ निचृद्गायत्री । ४, ११ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, २, ५-१०, १२ गायत्री ॥ षड्ज स्वरः ॥

(३) अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती । पुरुभुजा चनस्यतम् ॥१॥
अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया । धिष्ण्या वनतं गिरः ॥ २ ॥
दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः । आ यातं रुद्रवर्तनी ॥ ३ ॥
इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥४॥
इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ ५ ॥
इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥६॥५॥
ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आगत । दाश्वांसो दाशुषः सुतम् ॥७॥
विश्वे देवासो अप्तुरः सुतमा गन्त तूर्णयः । उस्रा इव स्वसराणि ॥ ८ ॥

तुविऽजातौ । उरुऽक्षया । दक्षं । दधाते इति । अपसं ॥९॥४॥ अश्विना । यज्वरीः । इषः । द्रवत्पाणी इति द्रवत्ऽपाणी । शुभः । पती इति । पुरुऽभुजा । चनस्यतं ॥१॥ अश्विना । पुरुऽदंससा । नरा । शवीरया । धिया । धिष्ण्या । वनतं । गिरः ॥२॥ दस्रा ॥ युवाकवः । सुताः । नासत्या । वृक्तऽबर्हिषः । आ । यातं । रुद्रवर्तनी इति रुद्रऽवर्तनी ॥३॥ इंद्र । आ । याहि । चित्रभानो इति चित्रऽभानो । सुताः । इमे । त्वाऽयवः । अण्वीभिः । तना । पूतासः ॥ ४ ॥ इंद्र । आ । याहि । धिया । इषितः । विप्रऽजूतः । सुतऽवतः । उप । ब्रह्माणि । वाघतः ॥ ५ ॥ इंद्र । आ । याहि । तूतुजानः । उप । ब्रह्माणि । हरिऽवः । सुते । दधिष्व । नः । चनः ॥ ६ ॥ ५ ॥ ओमासः । चर्षणिऽधृतः । विश्वे । देवासः । आ । गत । दाश्वांसः । दाशुषः । सुतं ॥ ७ ॥ विश्वे । देवासः । अप्ऽतुरः । सुतं । आ । गंत । तूर्णयः । उस्राःऽइव । स्वसराणि ॥८॥

विश्वे देवासो अस्रिध एहिमायासो अद्रुहः। मेधं जुषन्त वह्नयः ॥ ९ ॥
पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥ १० ॥
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनां। यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ११ ॥
महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना। धियो विश्वा वि राजति।
॥ १२ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-३ विराड् गायत्री। १० निचृद्गायत्री। १, २, ४-९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(४) सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे। जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥
उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब। गोदा इद्रेवतो मदः ॥ २ ॥
अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम्। मा नो अति ख्य आ गहि ॥३॥
परेहि विग्रमस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम्। यस्ते सखिभ्य आ वरम्॥४॥
उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत। दधाना इन्द्र इद्दुवः ॥ ५ ॥ ७ ॥

विश्वे। देवासः। अस्रिधः। एहिऽमायासः। अद्रुहः। मेधं। जुषंत। वह्नयः ॥ ९ ॥ पावका। नः। सरस्वती। वाजेभिः। वाजिनीऽवती। यज्ञं। वष्टु। धियाऽवसुः॥१०॥ चोदयित्री। सूनृतानां। चेतंती। सुऽमतीनां। यज्ञं। दधे। सरस्वती। ॥११॥ महः। अर्णः। सरस्वती। प्र। चेतयति। केतुना। धियः। विश्वाः। वि। राजति।
॥ १२ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ द्वितीयोऽनुवाकः ॥

सुरूपऽकृत्नुं। ऊतये। सुदुघांऽइव। गोऽदुहे। जुहूमसि। द्यविऽद्यवि ॥ १ ॥ उप। नः। सवना। आ। गहि। सोमस्य। सोमऽपाः। पिब। गोऽदाः। इत्। रेवतः। मदः ॥ २ ॥ अथ। ते। अंतमानां। विद्याम। सुऽमतीनां। मा। नः। अति। ख्यः। आ। गहि ॥ ३ ॥ परा। इहि। विग्रं। अस्तृतं। इंद्रं। पृच्छ। विपःऽचितं। यः। ते। सखिऽभ्यः। आ। वरं। ॥ ४ ॥ उत। ब्रुवंतु। नः। निदः। निः। अन्यतः। चित्। आरत। दधानाः। इंद्रे। इत्। दुवः॥ ५ ॥ ७ ॥ उत। नः। सुऽभ-

उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि ॥ ६ ॥
एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम् । पतयन्मन्दयत्सखम् ॥ ७ ॥
अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः । प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥
तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये ॥ ९ ॥
यो रायोऽवनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ १० ॥ ८ ॥

॥ ५ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराड् गायत्री । ३ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ५-७, ९ निचृद्गायत्री । ८ पादनिचृद्गायत्री । आर्च्युष्णिक् ४, १० गायत्री । ऋषभः स्वरः ॥

(५) आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत । सखायः स्तोमवाहसः ॥ १ ॥
पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २ ॥
स घा नो योग आ भुवत्स राये स पुरन्ध्याम् । गमद्वाजेभिरा स नः ॥ ३ ॥
यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ ४ ॥

गान् । अरिः । वोचेयुः । दस्म । कृष्टयः । स्याम । इत् । इंद्रस्य । शर्मणि ॥ ६ ॥ आ । ईं । आशुं । आशवे । भर । यज्ञऽश्रियं । नृऽमादनं । पतयत् । मंदयत्ऽसखं ॥ ७ ॥ अस्य । पीत्वा । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । घनः । वृत्राणां । अभवः । प्र । आवः । वाजे-पु । वाजिनं ॥ ८ ॥ तं । त्वा । वाजेषु । वाजिनं । वाजयामः । शतक्रतो इति शतऽ-क्रतो । धनानां । इंद्र । सातये ॥ ९ ॥ यः । रायः । अवनिः । महान् । सुऽपारः । सुन्वतः । सखा । तस्मै । इंद्राय । गायत ॥ १० ॥ ८ ॥ आ । तु । आ । इत । नि । सीदत । इंद्रं । अभि । प्र । गायत । सखायः । स्तोमऽवाहसः ॥ १ ॥ पुरुऽतमं । पुरूणां । ईशानं । वार्याणां । इंद्रं । सोमे । सचा । सुते ॥ २ ॥ सः । घ । नः । योगे । आ । भुवत् । सः । राये । सः । पुरंऽध्यां । गमत् । वाजेभिः । आ । सः । नः ॥ ३ ॥ यस्य । संऽस्थे । न । वृण्वते । हरी इति । समत्ऽसु । शत्रवः । तस्मै । इंद्राय । गायत ॥ ४ ॥

सुतपाव्ने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमासो दध्याशिरः ॥५॥ ९ ॥
त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥६॥
आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः । शन्ते सन्तु प्रचेतसे ॥७॥
त्वां स्तोमा अवीवृधन्त्वामुक्था शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ ८ ॥
अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम् । यस्मिन्विश्वानि पौंस्या ॥९॥
मा नो मर्ता अभि द्रुहन्तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वधम् ॥१०॥१०॥

॥ ६ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता—१-३ इन्द्रः । ४, ६, ८, ९, मरुतः । ५, ७ मरुत इन्द्रश्च । १० इन्द्रः ॥ छन्दः—२ विराड् गायत्री ४, ८ निचृद्गायत्री । १, ३, ५-७, ९, १० गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(६) युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ १ ॥
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ २ ॥
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥ ३ ॥

सुतऽपाव्ने । सुताः । इमे । शुचयः । यंति । वीतये । सोमासः । दधिऽआशिरः ॥ ५ ॥९॥ त्वं । सुतस्य । पीतये । सद्यः । वृद्धः । अजायथाः । इंद्र । ज्यैष्ठ्याय । सुक्रतो इति सुऽक्रतो ॥६॥ आ । त्वा । विशंतु । आशवः । सोमासः । इंद्र । गिर्वणः । शं । ते । संतु । प्रऽचेतसे ॥ ७ ॥ त्वां । स्तोमाः । अवीवृधन् । त्वां । उक्था । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । त्वां । वर्धंतु । नः । गिरः ॥ ८ ॥ अक्षितऽऊतिः । सनेत् । इमं । वाजं । इंद्रः । सहस्रिणं । यस्मिन् । विश्वानि । पौंस्या ॥ ९ ॥ मा । नः । मर्ताः । अभि । द्रुहन् । तनूनां । इंद्र । गिर्वणः । ईशानः । यवय । वधं ॥१०॥१० ॥ युंजंति । ब्रध्नं । अरुषं । चरंतं । परि । तस्थुषः । रोचंते । रोचना । दिवि ॥ १ ॥ युंजंति । अस्य । काम्या । हरी इति । विऽपक्षसा । रथे । शोणा । धृष्णू इति । नृऽवाहसा ॥ २ ॥ केतुं । कृण्वन् । अकेतवे । पेशः । मर्याः । अपेशसे । सं । उषत्ऽभिः । अजायथाः ॥ ३ ॥ आत् । अह । स्वधां । अनु । पुनः । गर्भऽत्वं ।

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ ४ ॥
वीळु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः। अविन्द उस्रिया अनु ॥५॥११॥
देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदद्वसुं गिरः। महामनूषत श्रुतम् ॥ ६ ॥
इन्द्रेण सं हि दृक्षसे सञ्जग्मानो अबिभ्युषा। मन्दू समानवर्चसा ॥ ७ ॥
अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ ८ ॥
अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि । सम॑स्मिन्नृञ्जते गिरः ॥ ९ ॥
इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि। इन्द्रं महो वा रजसः॥१०॥१२॥

॥ ७ ॥ १—१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—२, ४ निचृद्गायत्री । ८, १० पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ९ पादनिचृद्गायत्री । १, ३, ५—७ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(७) इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥ १ ॥
इन्द्र इद्धर्योः सचा संमिश्ल आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः॥२॥
इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यं रोहयद्दिवि । वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥ ३ ॥

आऽईरिरे। दधानाः। नाम। यज्ञियं ॥ ४ ॥ वीळु । चित् । आरुजत्नुऽभिः। गुहा । चित् । इंद्र । वह्निऽभिः । अविंदः । उस्रियाः । अनु ॥५॥११॥ देवऽयंतः। यथा। मतिं । अच्छ । विदत्ऽवसुं । गिरः । महां । अनूषत । श्रुतं ॥ ६ ॥ इंद्रेण । सं । हि । दृक्षसे । संऽजग्मानः । अबिभ्युषा । मंदू इति । समानऽवर्चसा ॥७॥ अनवद्यैः । अभिद्युऽभिः । मखः । सहस्वत् । अर्चति । गणैः । इंद्रस्य । काम्यैः ॥ ८ ॥ अतः । परिऽज्मन् । आ । गहि । दिवः । वा । रोचनात् । अधि । सं । अस्मिन् । ऋंजते । गिरः ॥९॥ इतः । वा । सातिं । ईमहे । दिवः । वा । पार्थिवात् । अधि । इंद्रं । महः । वा । रजसः ॥१०॥१२॥ इंद्रं । इत् । गाथिनः । बृहत् । इंद्रं । अर्केभिः । अर्किणः । इंद्रं । वाणीः । अनूषत ॥ १ ॥ इंद्रः । इत् । हर्योः । सचा । संऽमिश्लः । आ । वचःऽयुजा । इंद्रः । वज्री । हिरण्ययः ॥ २ ॥ इंद्रः । दीर्घाय । चक्षसे । आ । सूर्यं । रोहयत् । दिवि । वि । गोभिः । अद्रिं । ऐरयत् ॥ ३ ॥

इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च। उग्र उग्राभिरूतिभिः ॥ ४॥
इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे। युजं वृत्रेषु वज्रिणम् ॥ ५ ॥ १३॥
स नो वृषन्नमुं चरुं सत्रादावन्नपा वृधि। अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥ ६॥
तुंजेतुंजे य उत्तरे स्तोमा इंद्रस्य वज्रिणः। न विंधे अस्य सुष्टुतिं ॥ ७॥
वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरियर्त्योजसा। ईशानो अप्रतिष्कुतः ॥ ८॥
य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति। इंद्रः पंच क्षितीनां ॥ ९॥
इंद्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः ॥१०॥१४॥२॥

॥ तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ८ ॥ १—१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ निचृद् गायत्री । २ प्रति गायत्री । १० वर्धमाना गायत्री । ३-५, ६, ७-९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(८) एन्द्र सानसिं रयिं सजित्वानं सदासहम्। वर्षिष्ठमूतये भर ॥ १

इंद्र। वाजेषु। नः। अव। सहस्रऽप्रधनेषु। च। उग्रः। उग्राभिः। ऊतिऽभिः ॥ ४ ॥ इंद्रं। वयं। महाऽधने। इंद्रं। अर्भे। हवामहे। युजं। वृत्रेषु। वज्रिणं। ॥५॥१३॥ सः। नः। वृषन्। अमुं। चरुं। सत्राऽदावन्। अप। वृधि। अस्मभ्यं। अप्रतिऽस्कुतः ॥ ६ ॥ तुंजेतुंजे। ये। उत्ऽतरे। स्तोमाः। इंद्रस्य। वज्रिणः। न। विंधे। अस्य। सुऽस्तुतिं ॥ ७ ॥ वृषा। यूथाऽइव। वंसगः। कृष्टीः। इयर्ति। ओजसा। ईशानः। अप्रतिऽस्कुतः ॥ ८ ॥ यः। एकः। चर्षणीनां। वसूनां। इरज्यति। इंद्रः। पंच। क्षितीनां ॥ ९ ॥ इंद्रं। वः। विश्वतः। परि। हवामहे। जनेभ्यः। अस्माकं। अस्तु। केवलः ॥ १० ॥ १४ ॥ २ ॥

॥ तृतीयोऽनुवाकः ॥

आ। इंद्र। सानसिं। रयिं। सऽजित्वानं। सदाऽसहं। वर्षिष्ठं। ऊतये। भर ॥ १

नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै । त्वोतासो न्यर्वता ॥ २ ॥
इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि । जयेम सं युधि स्पृधः ॥ ३ ॥
वयं शूरेभिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयं । सासह्याम पृतन्यतः ॥ ४ ॥
महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥५॥ १५ ॥
समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनितौ । विप्रासो वा धियायवः ॥६॥
यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते । उर्वीरापो न काकुदः ॥ ७ ॥
एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही । पक्वा शाखा न दाशुषे ॥ ८ ॥
एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित्सन्ति दाशुषे ॥ ९ ॥
एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥१०॥१६॥

नि । येन । मुष्टिऽहत्यया । नि । वृत्रा । रुणधामहै । त्वाऽऊतासः । नि । अर्वता ॥२॥
इंद्र । त्वाऽऊतासः । आ । वयं । वज्रं । घना । ददीमहि । जयेम । सं । युधि । स्पृधः ॥३॥
वयं । शूरेभिः । अस्तृऽभिः । इंद्र । त्वया । युजा । वयं । ससह्याम । पृतन्यतः ॥४॥
महान् । इंद्रः । परः । च । नु । महिऽत्वं । अस्तु । वज्रिणे । द्यौः । न । प्रथिना ।
शवः ॥ ५ ॥ १५ ॥ संऽओहे । वा । ये । आशत । नरः । तोकस्य । सनितौ ।
विप्रासः । वा । धियाऽयवः ॥ ६ ॥ यः । कुक्षिः । सोमऽपातमः । समुद्रःऽइव ।
पिन्वते । उर्वीः । आपः । न । काकुदः ॥ ७ ॥ एव । हि । अस्य । सूनृता । विऽ
रप्शी । गोऽमती । मही । पक्वा । शाखा । न । दाशुषे ॥ ८ ॥ एव । हि । ते ।
विऽभूतयः । ऊतयः । इंद्र । माऽवते । सद्यः । चित् । संति । दाशुषे ॥ ९ ॥ एव ।
हि । अस्य । काम्या । स्तोमः । उक्थं । च । शंस्या । इंद्राय । सोमऽपीतये ॥१०॥१६॥

॥ ९ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ७, १० निचृद्गायत्री । ५,६ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । २, ४, ८, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(९)इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः। महाँ अभिष्टिरोजसा॥१॥
एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने। चक्रिं विश्वानि चक्रये ॥ २॥
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे। सचैषु सवनेष्वा ॥ ३॥
असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत। अजोषा वृषभं पतिम् ॥ ४॥
सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम्। असदित्ते विभु प्रभु ॥५॥ १७॥
अस्मान्त्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः। तुविद्युम्न यशस्वतः ॥ ६॥
सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत्। विश्वायुर्धेह्यक्षितम् ॥ ७॥
अस्मे धेहि श्रवो बृहद्द्युम्नं सहस्रसातमम्। इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ ८॥

इंद्र। आ। इहि। मत्सि। अंधसः। विश्वेभिः। सोमपर्वऽभिः। महान्। अभिष्टिः। ओजसा ॥ १ ॥ आ। ईं। एनं। सृजत। सुते। मंदिं। इंद्राय। मंदिने। चक्रिं। विश्वानि। चक्रये ॥ २ ॥ मत्स्व। सुऽशिप्र। मंदिऽभिः। स्तोमेभिः। विश्वऽचर्षणे। सचा। एषु। सवनेषु। आ ॥ ३ ॥ असृग्रं। इंद्र। ते। गिरः। प्रति। त्वां। उत्। अहासत। अजोषाः। वृषभं। पतिं ॥ ४ ॥ सं। चोदय। चित्रं। अर्वाक्। राधः। इंद्र। वरेण्यं। असत्। इत्। ते। विऽभु। प्रऽभु ॥ ५ ॥ १७ ॥ अस्मान्। सु। तत्र। चोदय। इंद्र। राये। रभस्वतः। तुविऽद्युम्न। यशस्वतः ॥ ६ ॥ सं। गोमत्। इंद्र। वाजऽवत्। अस्मे इति। पृथु। श्रवः। बृहत्। विश्वऽआयुः। धेहि। अक्षितं ॥ ७ ॥ अस्मे इति। धेहि। श्रवः। बृहत्। द्युम्नं। सहस्रऽसातमं। इंद्र। ताः। रथिनीः।

वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मियम् । होम गन्तारमूतये ॥ ९ ॥
सुतेसुते न्योकसे बृहद्बृहत एदरिः । इन्द्राय शूषमर्चति ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ १० ॥ १–१२ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः–१–३, ५, ६ विराडनुष्टुप् । ८ निचृदनुष्टुप् । ४ भुरिगुष्णिक् । ७, ९–१२ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः । ४ ऋषभः स्वरः ॥

(१०) गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ।
ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे ॥ १ ॥

यत्सानोः सानुमारुहद्भूर्यस्पष्ट कर्त्वम् ।
तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति ॥ २ ॥

युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा ।
अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ॥ ३ ॥

इषं ॥ ८ ॥ वसोः । इंद्रं । वसुऽपतिं । गीःऽभिः । गृणंतः । ऋग्मियं । होम । गंतारं । ऊतये ॥ ९ ॥ सुतेऽसुते । निऽओकसे । बृहत् । बृहते । आ । इत् । अरिः । इंद्राय । शूषं । अर्चति ॥ १० ॥ १८ ॥

गायंति । त्वा । गायत्रिणः । अर्चंति । अर्कं । अर्किणः । ब्रह्माणः । त्वा । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । उत् । वंशंऽइव । येमिरे ॥ १ ॥ यत् । सानोः । सानुं । आ । अरुहत् । भूरि । अस्पष्ट । कर्त्वं । तत् । इंद्रः । अर्थं । चेतति । यूथेन । वृष्णिः । एजति ॥ २ ॥ युक्ष्व । हि । केशिना । हरी इति । वृषणा । कक्ष्यऽप्रा । अथ । नः । इंद्र । सोमऽपाः । गिरां । उपऽश्रुतिं । चर ॥ ३ ॥

एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुव ।
ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ॥ ४ ॥
उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्षिधे ।
शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत्सख्येषु च ॥ ५ ॥
तमित्सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये ।
स शक्र उत नः शकदिन्द्रो वसु दयमानः ॥ ६ ॥ १९ ॥
सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः ।
गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः ॥ ७ ॥
नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः ।
जेषः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं धूनुहि ॥ ८ ॥

आ । इहि । स्तोमान् । अभि । स्वर । अभि । गृणीहि । आ । रुव । ब्रह्म । च । नः । वसो इति । सचा । इन्द्र । यज्ञं । च । वर्धय ॥ ४ ॥ उक्थं । इन्द्राय । शंस्यं । वर्धनं । पुरुनिःऽसिधे । शक्रः । यथा । सुतेषु । नः । ररणत् । सख्येषु । च ॥५॥ तम् । इत् । सखिऽत्वे । ईमहे । तं । राये । त । सुऽवीर्ये । सः । शक्रः । उत । नः । शकत् । इन्द्रः । वसु । दयमानः ॥ ६ ॥ १९ ॥ सुऽविवृतं । सुनिःऽअजं । इन्द्र । त्वाऽदातं । इत् । यशः । गवां । अप । व्रजं । वृधि । कृणुष्व । राधः । अद्रिऽवः ॥ ७ ॥ नहि । त्वा । रोदसी इति । उभे इति । ऋघायमाणं । इन्वतः । जेषः । स्वःऽवतीः । अपः । सं । गाः । अस्मभ्यं । धूनुहि ॥ ८ ॥ आश्रुत्ऽकर्ण । श्रुधि । हवं । नु । चित् । दधिष्व ।

आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः ।
इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम् ॥ ९ ॥
विद्मा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम् ।
वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमाम् ॥ १० ॥
आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब ।
नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम् ॥ ११ ॥
परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः ।
वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः ॥ १२ ॥ २० ॥

॥ ११ ॥ १–८ जेता माधुच्छन्दस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

(११) इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ १ ॥

मे । गिरः । इंद्र । स्तोमं । इमं । मम । कृष्व । युजः । चित् । अंतरं ॥९॥ विद्म । हि । त्वा । वृषन्ऽतमं । वाजेषु । हवनऽश्रुतं । वृषन्ऽतमस्य । हूमहे । ऊतिं । सहस्रऽसातमां ॥ १० ॥ आ । तु । नः । इंद्र । कौशिक । मंदसानः । सुतं । पिब । नव्यं । आयुः । प्र । सु । तिर । कृधि । सहस्रऽसां । ऋषिं ॥ ११ ॥ परि । त्वा । गिर्वणः । गिरः । इमाः । भवंतु । विश्वतः । वृद्धऽआयुं । अनु । वृद्धयः । जुष्टाः । भवंतु । जुष्टयः ॥ १२ ॥ २० ॥

इंद्रं । विश्वाः । अवीवृधन् । समुद्रऽव्यचसं । गिरः । रथिऽतमं । रथिनां । वाजानां । सत्ऽपतिं । पतिं ॥ १ ॥

सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते ।
त्वामभि प्र णोनुमो जेतारमपराजितम् ॥ २ ॥
पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः ।
यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् ॥ ३ ॥
पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत ।
इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥ ४ ॥
त्वं वलस्य गोमतोऽपावरद्रिवो बिलम् ।
त्वां देवा अबिभ्युषस्तुज्यमानास आविषुः ॥ ५ ॥
तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन् ।
उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ॥ ६ ॥
मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः ।
विदुष्टे तस्य मेधिरास्तेषां श्रवांस्युत्तिर ॥ ७ ॥

सख्ये । ते । इंद्र । वाजिनः । मा । भेम । शवसः । पते । त्वां । अभि । प्र । नोनुमः । जेतारं । अपराऽजितं ॥ २ ॥ पूर्वीः । इंद्रस्य । रातयः । न । वि । दस्यंति । ऊतयः । यदि । वाजस्य । गोऽमतः । स्तोतृऽभ्यः । मंहते । मघं ॥ ३ ॥ पुरां । भिंदुः । युवा । कविः । अमितऽओजाः । अजायत । इंद्रः । विश्वस्य । कर्मणः । धर्ता । वज्री । पुरुऽस्तुतः ॥ ४ ॥ त्वं । वलस्य । गोऽमतः । अप । अवः । अद्रिऽवः । बिलं । त्वां । देवाः । अबिभ्युषः । तुज्यमानासः । आविषुः ॥ ५ ॥ तव । अहं । शूर । रातिऽभिः । प्रति । आयं । सिंधुं । आऽवदन् । उप । अतिष्ठंत । गिर्वणः । विदुः । ते । तस्य । कारवः ॥ ६ ॥ मायाभिः । इंद्र । मायिनं । त्वं । शुष्णं । अव । अतिरः । विदुः । ते । तस्य । मेधिराः । तेषां । श्रवांसि । उत् । तिर ॥७॥ इंद्रं । ईशानं ।

इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमा अनूपत ।

सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति भूयसीः ॥८॥२१॥३॥

॥ चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ १२ ॥ १ १२ मेधातिथि काण्व ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्द ॥ षड्ज स्वर. ॥

(१२) अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् ।

अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ १ ॥

अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् ।

हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ २ ॥

अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे ।

असि होता न ईड्यः ॥ ३ ॥

ओजसा । अभि । स्तोमाः । अनूपत । सहस्रं । यस्य । रातयः । उत । वा । संति । भूयसीः ॥ ८ ॥ २१ ॥ ३ ॥

॥ चतुर्थोऽनुवाकः ॥

अग्निं । दूतं । वृणीमहे । होतारं । विश्वऽवेदसं । अस्य । यज्ञस्य । सुऽक्रतुं ॥१॥ अग्निंऽअग्निं । हवीमऽभिः । सदा । हवंत । विश्पतिं । हव्यऽवाहं । पुरुऽप्रियं ॥ २ ॥ अग्ने । देवान् । इह । आ । वह । जज्ञानः । वृक्तऽबर्हिषे । असि । होता । नः । ईड्यः ॥ ३ ॥

तॉ उशतो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यम् ।
देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥ ४ ॥

घृताहवन दीदिवः प्रति ष्म रिषतो दह ।
अग्ने त्वं रक्षस्विनः ॥ ५ ॥

अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा ।
हव्यवाड् जुह्वास्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥

कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे ।
देवममीवचातनम् ॥ ७ ॥

यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सपर्यति ।
तस्य स्म प्राविता भव ॥ ८ ॥

यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति ।
तस्मै पावक मृळय ॥ ९ ॥

स नः पावक दीदिवोग्ने देवाँ इहा वह ।
उप यज्ञं हविश्च नः ॥ १० ॥

तान् । उशतः । वि । बोधय । यत् । अग्ने । यासि । दूत्यं । देवैः । आ । सत्सि । बर्हिषि ॥ ४ ॥ घृतऽआहवन । दीदिऽवः । प्रति । स्म । रिषतः । दह । अग्ने । त्वं । रक्षस्विनः ॥ ५ ॥ अग्निना । अग्निः । सं । इध्यते । कविः । गृहऽपतिः । युवा । हव्यऽवाट् । जुहुऽआस्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥ कविं । अग्निं । उप । स्तुहि । सत्यऽधर्माणं । अध्वरे । देवं । अमीवऽचातनं ॥ ७ ॥ यः । त्वां । अग्ने । हविःऽपतिः । दूतं । देव । सपर्यति । तस्य । स्म । प्रऽअविता । भव ॥ ८ ॥ यः । अग्निं । देवऽवीतये । हविष्मान् । आऽविवासति । तस्मै । पावक । मृळय ॥ ९ ॥ सः । नः । पावक । दीदिऽवः । अग्ने । देवान् । इह । आ । वह । उप ।

स नः स्तवान आ भर गायत्रेण नवीयसा ।
रयिं वीरवतीमिषम् ॥ ११ ॥
अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः ।
इमं स्तोमं जुषस्व नः ॥१२॥२३॥

॥ १३ ॥ मेधातिथि. काण्व ऋषि. ॥ १ ॥ देवता–इध्मः समिद्धो वाग्निः । २ तनूनपात् । ३ नराशंस । ४ इळः । ५ बर्हिः । ६ देवीर्द्वारः । ७ उषासानक्ता । ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ । ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः । १० त्वष्टा । ११ वनस्पतिः । १२ स्वाहाकृतयः ॥ गायत्री छन्द. ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१३) सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते ।
होतः पावक यक्षि च ॥ १ ॥
मधुमन्तं तनूनपाद्यज्ञं देवेषु नः कवे ।
अद्या कृणुहि वीतये ॥ २ ॥
नराशंसमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उप ह्वये ।
मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ ३ ॥
अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह ।
असि होता मनुर्हितः ॥ ४ ॥

यज्ञं । हविः । च । नः ॥ १० ॥ सः । नः । स्तवानः । आ । भर । गायत्रेण । नवीयसा । रयिं । वीरऽवतीं । इषं ॥ ११ ॥ अग्ने । शुक्रेण । शोचिषा । विश्वाभिः । देवहूतिऽभिः । इमं । स्तोमं । जुषस्व । नः ॥ १२ ॥ २३ ॥
सुऽसमिद्धः । नः । आ । वह । देवान् । अग्ने । हविष्मते । होतरिति । पावक । यक्षि । च ॥१॥ मधुऽमंतं । तनूऽनपात् । यज्ञं । देवेषु । नः । कवे । अद्य । कृणुहि । वीतये ॥२॥ नराशंसं । इह । प्रियं । अस्मिन् । यज्ञे । उप । ह्वये । मधुऽजिह्वं । हविःऽकृतं ॥३॥ अग्ने । सुखऽतमे । रथे । देवान् । ईळितः । आ । वह । असि । होता । मनुःऽहितः ॥४॥

स्तृणीत ब॒र्हिरा॑नु॒षग्घृ॒तपृ॑ष्ठं मनी॒षिणः ।

यत्रा॒मृत॑स्य॒ चक्ष॑णम् ॥ ५ ॥

वि श्र॑यन्तामृता॒वृधो॒ द्वारो॑ दे॒वीर॑स॒श्चतः॑ ।

अ॒द्या नू॒नं च॒ यष्ट॑वे ॥ ६ ॥ २४ ॥

नक्तो॒षासा॑ सु॒पेश॑सा॒स्मिन्य॒ज्ञ उप॑ ह्वये ।

इ॒दं नो॑ ब॒र्हिरा॒सदे॑ ॥ ७ ॥

ता सु॑जि॒ह्वा उप॑ ह्वये॒ होता॑रा॒ दैव्या॑ क॒वी ।

य॒ज्ञं नो॑ यक्षतामि॒मम् ॥ ८ ॥

इळा॒ सर॑स्वती म॒ही ति॒स्रो दे॒वीर्म॑यो॒भुवः॑ ।

ब॒र्हिः सी॑दन्त्व॒स्रिधः॑ ॥ ९ ॥

इ॒ह त्वष्टा॑रमग्रि॒यं वि॒श्वरू॑प॒मुप॑ ह्वये ।

अ॒स्माक॑मस्तु॒ केव॑लः ॥ १० ॥

स्तृ॒णी॒त । ब॒र्हिः । आ॒नु॒षक् । घृ॒तऽपृ॑ष्ठं । म॒नी॒षिणः॑ । यत्र॑ । अ॒मृत॑स्य । चक्ष॑णं ॥५॥ वि । श्र॒यं॒तां॒ । ऋ॒त॒ऽवृधः॑ । द्वारः॑ । दे॒वीः । अ॒स॒श्चतः॑ । अ॒द्य । नू॒नं । च॒ । यष्ट॑वे ॥६॥२४॥ न॒क्तो॒षसा॑ । सु॒ऽपेश॑सा । अ॒स्मिन् । य॒ज्ञे । उप॑ । ह्व॒ये॒ । इ॒दं । नः॒ । ब॒र्हिः । आ॒ऽसदे॑ । ॥७॥ ता । सु॒ऽजि॒ह्वौ । उप॑ । ह्व॒ये॒ । होता॑रा । दैव्या॑ । क॒वी इति॑ । य॒ज्ञं । नः॒ । य॒क्ष॒तां॒ । इ॒मं ॥ ८ ॥ इळा॑ । सर॑स्वती । म॒ही । ति॒स्रः । दे॒वीः । म॒यः॒ऽभुवः॑ । ब॒र्हिः । सी॒द॒न्तु॒ । अ॒स्रिधः॑ ॥ ९ ॥ इ॒ह । त्वष्टा॑रं । अ॒ग्रि॒यं । वि॒श्वऽरू॑पं । उप॑ । ह्व॒ये॒ । अ॒स्माकं॑ । अ॒स्तु॒ । केव॑लः ॥ १० ॥ अव॑ । सृ॒ज॒ । व॒न॒स्प॒ते॒ । देव॑ । दे॒वेभ्यः॑ ।

अर्व सृजा वनस्पते देव देवेभ्यो हविः ।
प्र दातुरस्तु चेतनम् ॥ ११ ॥
स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे ।
तत्र देवाँ उप ह्वये ॥ १२ ॥ २५ ॥

॥ १४ ॥ १-१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१४) ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये ।
देवेभिर्याहि यक्षि च ॥ १ ॥
आ त्वा कण्वा अहूषत गृणन्ति विप्र ते धियः ।
देवेभिरग्न आ गहि ॥ २ ॥
इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम् ।
आदित्यान्मारुतं गणम् ॥ ३ ॥
प्र वो भ्रियन्त इन्दवो मत्सरा मादयिष्णवः ।
द्रप्सा मध्वश्चमूषदः ॥ ४ ॥

हविः । प्र । दातुः । अस्तु । चेतनं ॥ ११ ॥ स्वाहा । यज्ञं । कृणोतन । इंद्राय । यज्वनः । गृहे । तत्र । देवान् । उप । ह्वये ॥ १२ ॥ २५ ॥

आ । एभिः । अग्ने । दुवः । गिरः । विश्वेभिः । सोमऽपीतये । देवेभिः । याहि । यक्षि । च ॥१॥ आ । त्वा । कण्वाः । अहूषत । गृणंति । विप्र । ते । धियः । देवेभिः । अग्ने । आ । गहि ॥२॥ इंद्रवायू इति । बृहस्पतिं । मित्रा । अग्निं । पूषणं । भगं । आदित्यान् । मारुतं । गणं ॥३॥ प्र । वः । भ्रियंते । इंदवः । मत्सराः । मादयिष्णवः । द्रप्साः । मध्वः । चमूऽसदः ॥ ४ ॥

ईळते त्वामवस्यवः कण्वासो वृक्तबर्हिषः ।
हविष्मन्तो अरङ्कृतः ॥५॥

घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वह्नयः ।
आ देवान्त्सोमपीतये ॥६॥२६॥

तान्यजत्राँ ऋतावृधोऽग्ने पत्नीवतस्कृधि ।
मध्वः सुजिह्व पायय ॥ ७ ॥

ये यजत्रा य ईड्यास्ते ते पिबन्तु जिह्वया ।
मधोरग्ने वषट्कृति ॥ ८ ॥

आकीं सूर्यस्य रोचनाद्विश्वान्देवाँ उषर्बुधः ।
विप्रो होतेह वक्षति ॥ ९ ॥

विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न इन्द्रेण वायुना ।
पिबा मित्रस्य धामभिः ॥१०॥

त्वं होता मनुर्हितोऽग्ने यज्ञेषु सीदसि ।
सेमं नो अध्वरं यज ॥ ११ ॥

ईळते । त्वां । अवस्यवः । कण्वासः । वृक्तऽबर्हिषः । हविष्मंतः । अरंऽकृतः ॥ ५ ॥ घृतऽपृष्ठाः । मनःऽयुजः । ये । त्वा । वहंति । वह्नयः । आ । देवान् । सोमऽपीतये ॥ ६ ॥ २६ ॥ तान् । यजत्रान् । ऋतऽवृधः । अग्ने । पत्नीऽवतः । कृधि । मध्वः । सुऽजिह्व । पायय ॥७॥ ये । यजत्राः । ये । ईड्याः । ते । ते । पिबंतु । जिह्वया । मधोः । अग्ने । वषट्ऽकृति ॥८॥ आकीं । सूर्यस्य । रोचनात् । विश्वान् । देवान् । उषःऽबुधः । विप्रः । होता । इह । वक्षति ॥९॥ विश्वेभिः । सोम्यं । मधु । अग्ने । इंद्रेण । वायुना । पिब । मित्रस्य । धामऽभिः ॥१०॥ त्वं । होता । मनुःऽहितः । अग्ने । यज्ञेषु । सीदसि । सः । इमं । नः । अध्वरं ।

युक्ष्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः ।
ताभिर्देवाँ इहा वह ॥ १२॥ २७ ॥

॥ १५ ॥ १–१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता–ऋतवः । १ इन्द्रः । २ मरुतः । ३ त्वष्टा । ४ अग्निः । ५ इन्द्रः । ६ मित्रावरुणौ । ७–१० द्रविणोदाः । ११ अश्विनौ । १२ अग्निः ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१५) इन्द्र सोमं पिब ऋतुना त्वा विशन्त्विन्दवः ।
मत्सरासस्तदोकसः ॥ १ ॥
मरुतः पिबत ऋतुना पोत्राद्यज्ञं पुनीतन ।
यूयं हि ष्ठा सुदानवः ॥ २ ॥
अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब ऋतुना ।
त्वं हि रत्नधा असि ॥ ३ ॥
अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु ।
परि भूष पिब ऋतुना ॥ ४ ॥

यज ॥ ११ ॥ युक्ष्व । हि । अरुषीः । रथे । हरितः । देव । रोहितः । ताभिः । देवान् । इह । आ । वह ॥ १२ ॥ २७ ॥

इन्द्र । सोमम् । पिब । ऋतुना । आ । त्वा । विशन्तु । इन्दवः । मत्सरासः । तत्ऽओकसः ॥ १ ॥ मरुतः । पिबत । ऋतुना । पोत्रात् । यज्ञम् । पुनीतन । यूयम् । हि । स्थ । सुऽदानवः ॥२॥ अभि । यज्ञम् । गृणीहि । नः । ग्नावः । नेष्टरिति । पिब । ऋतुना । त्वम् । हि । रत्नऽधाः । असि ॥ ३ ॥ अग्ने । देवान् । इह । आ । वह । सादय । योनिषु । त्रिषु । परि । भूष । पिब । ऋतुना ॥ ४ ॥

ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूँरनु ।
तवेद्धि सख्यमस्तृतम ॥ ५ ॥

युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दूळभम् ।
ऋतुना यज्ञमाशाथे ॥ ६ ॥ २८ ॥

द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावहस्तासो अध्वरे ।
यज्ञेषु देवमीळते ॥ ७ ॥

द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विरे ।
देवेषु ता वनामहे ॥ ८ ॥

द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत ।
नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥ ९ ॥

यत्त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे ।
अध स्मा नो ददिर्भव ॥ १० ॥

ब्राह्मणात् । इंद्र । राधसः । पिब । सोमं । ऋतून् । अनु । तव । इत् । हि । सख्यं । अस्तृतं ॥ ५ ॥ युवं । दक्षं । धृतऽव्रता । मित्रावरुणा । दुःऽदभं । ऋतुना । यज्ञं । आशाथे इति ॥६॥ २८ ॥ द्रविणःऽदाः । द्रविणसः । ग्रावऽहस्तासः । अध्वरे । यज्ञेषु । देवं । ईळते ॥७॥ द्रविणःऽदाः । ददातु । नः । वसूनि । यानि । शृण्विरे । देवेषु । ता । वनामहे ॥८॥ द्रविणःऽदाः । पिपी-षति । जुहोत । प्र । च । तिष्ठत । नेष्ट्रात् । ऋतुऽभिः । इष्यत ॥९॥ यत् । त्वा । तुरीयं । ऋतुऽभिः । द्रविणःऽदः । यजामहे । अध । स्म । नः । ददिः । भव ॥१०॥ अश्विना । पिबतं । मधु । दीद्यग्नी इति दीदिऽअग्नी । शुचिऽव्रता । ऋतुना । यज्ञऽ-

अश्विना पिबतं मधु दीद्यग्नी शुचिव्रता ।

ऋतुना यज्ञवाहसा ॥ ११ ॥

गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि ।

देवान्देवयते यज ॥ १२ ॥ २९ ॥

॥ १६ ॥ १–९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१६) आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये ।

इन्द्रं त्वा सूरचक्षसः ॥ १ ॥

इमा धाना घृतस्नुवो हरी इहोप वक्षतः ।

इन्द्रं सुखतमे रथे ॥ २ ॥

इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।

इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥

उप नः सुतमा गहि हरिभिरिन्द्र केशिभिः ।

सुते हि त्वा हवामहे ॥ ४ ॥

वाहसा ॥ ११ ॥ गार्हऽपत्येन । संत्य । ऋतुना । यज्ञऽनीः । असि । देवान् । देवऽयते । यज ॥ १२ ॥ २९ ॥

आ । त्वा । वहंतु । हरयः । वृषणं । सोमऽपीतये । इंद्रं । त्वा । सूरऽचक्षसः ॥१॥ इमाः । धानाः । घृतऽस्नुवः । हरी इति । इह । उप । वक्षतः । इंद्रं । सुखऽतमे । रथे ॥२॥ इंद्रं । प्रातः । हवामहे । इंद्रं । प्रऽयति । अध्वरे । इंद्रं । सोमस्य । पीतये ॥ ३ ॥ उप । नः । सुतं । आ । गहि । हरिऽभिः । इंद्र । केशिऽभिः । सुते । हि । त्वा । हवामहे ॥४॥

सेमं नः स्तोममा गह्युपेदं सवनं सुतम् ।
गौरो न तृषितः पिब ॥ ५ ॥ ३० ॥

इमे सोमास इन्दवः सुतासो अधि बर्हिषि ।
ताँ इन्द्र सहसे पिब ॥ ६ ॥

अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शन्तमः ।
अथा सोमं सुतं पिब ॥ ७ ॥

विश्वमित्सवनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति ।
वृत्रहा सोमपीतये ॥ ८ ॥

सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो ।
स्तवाम त्वा स्वाध्यः ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ १७ ॥ १–९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—२ यवमध्या विराड् गायत्री । ४ पादनिचृद् गायत्री । ५ भुरिगार्चि गायत्री । ६ निचृद्गायत्री । ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, ३, ७, ९, गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

सः । इमं । नः । स्तोमं । आ । गहि । उप । इदं । सवनं । सुतं । गौरः । न । तृषितः । पिब ॥ ५ ॥ ३० ॥ इमे । सोमासः । इंदवः । सुतासः । अधि । बर्हिषि । तान् । इंद्र । सहसे । पिब ॥६॥ अयं । ते । स्तोमः । अग्रियः । हृदिऽस्पृक् । अस्तु । शंऽतमः । अथ । सोमं । सुतं । पिब ॥ ७ ॥ विश्वं । इत् । सवनं । सुतं । इंद्रः । मदाय । गच्छति । वृत्रऽहा । सोमऽपीतये ॥८॥ सः । इमं । नः । कामं । आ । पृण । गोभिः । अश्वैः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । स्तवाम । त्वा । सुऽआध्यः ॥ ९ ॥ ३१ ॥

(१७) इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे ।
ता नो मृळात ईदृशे ॥ १ ॥
गन्तारा हि स्थोऽवसे हवं विप्रस्य मावतः ।
धर्तारा चर्षणीनाम् ॥ २ ॥
अनुकामं तर्पयेथामिन्द्रावरुण राय आ ।
ता वां नेदिष्ठमीमहे ॥ ३ ॥
युवाकु हि शचीनां युवाकु सुमतीनां ।
भूयाम वाजदाव्नाम् ॥ ४ ॥
इन्द्रः सहस्रदाव्नां वरुणः शंस्यानाम् ।
क्रतुर्भवत्युक्थ्यः ॥ ५ ॥ ३२ ॥
तयोरिदवसा वयं सनेम नि च धीमहि ।
स्यादुत प्ररेचनम् ॥ ६ ॥
इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राधसे ।
अस्मान्त्सु जिग्युषस्कृतम् ॥ ७ ॥
इन्द्रावरुण नू नु वां सिषासन्तीषु धीष्वा ।
अस्मभ्यं शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥

इंद्रावरुणयोः । अहं । संऽराजोः । अवः । आ । वृणे । ता । नः । मृळातः । ईदृशे ॥१॥ गंतारा । हि । स्थः । अवसे । हवं । विप्रस्य । माऽवतः । धर्तारा । चर्षणीनां ॥ २ ॥ अनुऽकामं । तर्पयेथां । इंद्रावरुणा । रायः । आ । ता । वां । नेदिष्ठं । ईमहे ॥३॥ युवाकु । हि । शचीनां । युवाकु । सुऽमतीनां । भूयाम । वाजऽदाव्नां ॥४॥ इंद्रः । सहस्रऽदाव्नां । वरुणः । शंस्यानां । क्रतुः । भवति । उक्थ्यः ॥५॥३२॥ तयोः । इत् । अवसा । वयं । सनेम । नि । च । धीमहि । स्यात् । उत । प्रऽरेचनं । ॥६॥ इंद्रावरुणा । वां । अहं । हुवे । चित्राय । राधसे । अस्मान् । सु । जिग्युषः । कृतं ॥ ७ ॥ इंद्रावरुणा । नु । नु । वां । सिसासंतीषु । धीषु । आ । अस्मभ्यं । शर्म । यच्छतं ॥ ८ ॥

प्र वा॑मश्नोतु सुष्टु॒तिरिन्द्रा॑वरुण॒ यां हु॒वे ।
यामृ॒धाथे॑ स॒धस्तु॑तिम् ॥ ९ ॥ ३३ ॥ ४ ॥

॥ पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ १८ ॥ १–९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता १–३ ब्रह्मणस्पतिः । ४ ब्रह्मणस्पतिरिन्द्रश्च सोमश्च । ५ बृहस्पतिदक्षिणे । ६–८ सदसस्पतिः । ९ सदसस्पतिर्नाराशंसो वा ॥ छन्दः–१ विराड् गायत्री । ३, ६. ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ५ पादनिचृद्गायत्री । २, ७, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः

(१८) सो॒मान॒ं स्वर॑णं कृणु॒हि ब्र॑ह्मणस्पते ।
क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शि॒जः ॥ १ ॥
यो रे॒वान्यो अ॑मीव॒हा व॑सु॒वित्पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः ।
स नः॑ सिषक्तु॒ यस्तु॒रः ॥ २ ॥
मा न॒ः शंसो॒ अर॑रुषो धू॒र्तिः प्रण॒ङ् मर्त्य॑स्य ।
रक्षा॑ णो ब्रह्मणस्पते ॥ ३ ॥
स घा॑ वी॒रो न रि॑ष्यति॒ यमिन्द्रो॒ ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑ ।
सोमो॑ हि॒नोति॒ मर्त्य॑म् ॥ ४ ॥
त्वं तं ब्र॑ह्मणस्प॒ते सोम॒ इन्द्र॑श्च॒ मर्त्य॑म् ।
दक्षि॑णा पा॒त्वंह॑सः ॥ ५ ॥ ३४ ॥

प्र । वा॒म् । अ॒श्नो॒तु॒ । सु॒ऽस्तु॒तिः । इन्द्रा॑वरुणा । याम् । हु॒वे । याम् । ऋ॒धाथे॒ इति॑ । स॒धऽस्तु॑तिम् ॥ ९ ॥ ३३ ॥ ४ ॥

॥ पञ्चमोऽनुवाकः ॥

सो॒मान॑म् । स्वर॑णम् । कृ॒णु॒हि । ब्र॒ह्म॒णः॒ । प॒ते॒ । क॒क्षीव॑न्तम् । यः । औ॒शि॒जः ॥१॥ यः । रे॒वान् । यः । अ॒मी॒व॒ऽहा । व॒सु॒ऽवित् । पु॒ष्टि॒ऽवर्ध॑नः । सः । न॒ः । सि॒स॒क्तु॒ । यः । तु॒रः ॥२॥ मा । न॒ः । शंस॑ः । अर॑रुषः । धू॒र्तिः । प्रण॑क् । मर्त्य॑स्य । रक्ष॑ । न॒ः । ब्र॒ह्म॒णः॒ । प॒ते॒ ॥३॥ सः । घ॒ । वी॒रः । न । रि॒ष्य॒ति॒ । यम् । इन्द्र॑ः । ब्रह्म॑णः । पति॑ः । सोम॑ः । हि॒नोति॑ । मर्त्य॑म् ॥४॥ त्वम् । तम् । ब्र॒ह्म॒णः॒ । प॒ते॒ । सोम॑ः । इन्द्र॑ः । च॒ । मर्त्य॑म् । दक्षि॑णा । पा॒तु॒ । अंह॑सः ॥ ५ ॥ ३४ ॥ सद॑सः । पति॑म् । अद्भु॑तम् । प्रि॒यम् । इन्द्र॑स्य । काम्य॑म् । स॒निम् ।

सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् ।
सनिं मेधामयासिषम् ॥ ६ ॥
यस्मादृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन ।
स धीनां योगमिन्वति ॥ ७ ॥
आदृध्नोति हविष्कृतिं प्राञ्चं कृणोत्यध्वरम् ।
होत्रा देवेषु गच्छति ॥ ८ ॥
नराशंसं सुधृष्टममपश्यं सप्रथस्तमम् ।
दिवो न सद्ममखसम् ॥ ९ ॥ ३५ ॥

॥ १९ ॥ १—९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता अग्निर्मरुतश्च ॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री । ९ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, २–८ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१९) प्रति त्यं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ १ ॥
नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ २ ॥
ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ३ ॥

मेधां । अयासिषं ॥ ६ ॥ यस्मात् । ऋते । न । सिध्यति । यज्ञः । विपःऽचितः । चन । सः । धीनां । योगं । इन्वति ॥७॥ आत् । ऋध्नोति । हविःऽकृतिं । प्राञ्चं । कृणोति । अध्वरं । होत्रा । देवेषु । गच्छति ॥८॥ नराशंसं । सुऽधृष्टमं । अपश्यं । सप्रथःऽतमं । दिवः । न । सद्मऽमखसं ॥ ९ ॥ ३५ ॥

प्रति । त्यं । चारुं । अध्वरं । गोऽपीथाय । प्र । हूयसे । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥१॥ नहि । देवः । न । मर्त्यः । महः । तव । क्रतुं । परः । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ २ ॥ ये । महः । रजसः । विदुः । विश्वे । देवासः । अद्रुहः । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ ३ ॥

य उग्रा अर्कमानृचुरनाधृष्टास ओजसा ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ४ ॥
ये शुभ्रा घोरवर्पसः सुक्षत्रासो रिशादसः ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥
ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ६ ॥
य ईङ्खयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमर्णवम् ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ७ ॥
आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समुद्रमोजसा ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ८ ॥
अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ९ ॥ ३७ ॥१ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

ये । उग्राः । अर्कं । आनृचुः । अनाधृष्टासः । ओजसा । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ ४ ॥ ये । शुभ्राः । घोरऽवर्पसः । सुऽक्षत्रासः । रिशादसः । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ गहि ॥ ५ ॥३६ ॥ ये । नाकस्य । अधि । रोचने । दिवि । देवासः । आसते । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥६॥ ये । ईङ्खयंति । पर्वतान् । तिरः । समुद्रं । अर्णवं । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥७॥ आ । ये । तन्वंति । रश्मिऽभिः । तिरः । समुद्रं । ओजसा । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ ८ ॥ अभि । त्वा । पूर्वऽपीतये । सृजामि । सोम्यं । मधु । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ ९ ॥ ३७ ॥ १ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

प्रथम अष्टक

[प्रथम अध्याय]

॥ ऋग्वेद ॥

प्रथम मण्डल

[प्रथम अनुवाक]

સૂક્ત ૧.

૧. ૧-૯. મધુચ્છન્દા ઋષિ. અગ્નિ દેવતા. ગાયત્રી છંદ

અગ્નિ એ યજ્ઞનો અગ્રણી છે. યજ્ઞનો પ્રમુખ દેવ તે જ છે. તેમ જ યજ્ઞના હવિર્ભાગ તે તે દેવતાઓને પોહોંચાડનાર સન્માનનીય આચાર્ય પણ તે જ છે. અસંખ્ય રત્નોનો અનુપમ ભંડાર એની પાસે છે તેથી એવા અગ્નિદેવનું હુ ભક્તિપુરઃસર સ્તવન કરૂં છું. ૧

પૂર્વકાલીન રૂષિઓને આ અગ્નિની સ્તુતિ કરવામાં પ્રેમ લાગ્યો હતો અને અર્વાચીન રૂષિઓને પણ તે સર્વથૈવ સ્વંતન કરવા યોગ્ય લાગે છે. અમારા યજ્ઞમાં આ જ અગ્નિ અખિલ દેવોને લઇ આવે છે. ૨

આ અગ્નિથી જ ભક્તને વૈભવ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે વૈભવ પણ એવો કે, જે દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતો જાય છે. વીરશ્રેષ્ઠ પુરૂષોને જ જયશ્રી જે માળા આરોપે છે, તે પણ આ અગ્નિની કૃપાથી પૂજકોને પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, જે યજ્ઞ ઉપર તમારી ચારે તરફથી દૃષ્ટિ હોય છે તે જ યજ્ઞ દેવોને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય લાગે છે. ૪

અગ્નિદ્વારા જ સર્વ દેવોને તેમના હવિર્ભાગ પ્રાપ્ત થાય છે. એની જ પાસેથી બુદ્ધિશાળી પંડિતોને જ્ઞાનસામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. એણે આપેલાં વરદાન નિસંશય સફલ થવાનાં જ, અને એના ભક્તો ગમે તેટલે ઠેકાણેથી એને આવાહન કરે તો પણ તેમની પ્રાર્થના એના સાંભળ્યામાં આવે નહિ એવું કદીપણ બનવાનું જ નહિ એવો અગ્નિ દેવસમુદાય સાથે અત્રે પ્રાપ્ત થયેલો છે. ૫ (૧)

હે અગ્નિદેવ. હે અંગિરસ્, ઉપાસકોને જે કાંઇ મંગલ આશીષ તુ આપે તે સત્ય થવી જ જોઇએ; એમાં કશો શક નથી. ૬

હે અગ્ને, પ્રતિદિન, રાત્રિ તથા દિવસમાં, અન્તઃકરણપૂર્વક તને વંદન કરતાં અમે તારાં ચરણનો આશ્રય લઇએ છીયે, ૭

કારણ, પ્રત્યેક પુણ્યયજ્ઞમાં તુંજ વિરાજમાન થાય છે. સર્વ વિધિયોનો રક્ષણકર્તા તું જ છે. તારૂં તેજ અત્યંત દેદિપ્યમાન છે, યજ્ઞમાં સ્થિર રહેતાં તારા આનંદમાં ભરતી થાય છે. ૮

હે અગ્નિદેવ, અમે તારાં છોકરાં છીએ. માયાળુ પિતાપ્રમાણે અમારાં લાડ તું ઉત્તમ રીતે પુરાં કર. અમારી પાસેથી દૂર જઇશ નહિ. તેમાં જ અમારૂં ક્ષેમ છે. ૯ (૨)

સૂક્ત ૨

મધુચ્છન્દા ઋષિ. દેવતા, ૧-૩ વાયુ; ૪-૬ ઇન્દ્રવાયુ; ૭-૯ મિત્રવરુણ.

જનોને આલ્હાદ આપનાર હે વાયુદેવ, તારૂં આગમન થવા દે, તારે માટે આ સોમરસની ઉત્તમ સામગ્રી તૈયાર કરી રાખી છે, તેનું સેવન કર. અમારી પ્રાર્થના સાંભળ. ૧

હે વાયુદેવ, યાગકાળના ઉત્તમ જ્ઞાનવાળા વિદ્વાન સ્તોત્રપ્રબંધકર્તા, સોમરસ તૈયાર કરીને, સુંદર સુંદર સ્તોત્રોવડે તારો પ્રભાવ ગાય છે. ૨

હે વાયુદેવ, તારો શબ્દ વિશ્વસંચારી છે. તેનું શ્રવણ એટલે સર્વ કામનાં પરિપૂર્ણ થવાની તૈયારી જ સમજવી. તને સોમપાનની ઇચ્છા થાય એટલે તારી ઇચ્છા વ્યકત કરવા માટે, આ તારો શબ્દ તારા ભકતોપ્રતિ ગમન કરે છે. ૩

અહો ઇન્દ્રવાયુ, અહીંયાં આ સોમરસ તૈયાર કરી રાખ્યો છે. તમે અમારા ઉપર કૃપા કરવા માટે આવો. તમે આ સોમરસનું સેવન કરો એવી જ તેની ઇચ્છા છે. ૪

હે વાયુદેવ, વેગસામર્થ્ય તારો અને ઇન્દ્રનો વૈભવ છે. માટે ત્વરા કરીને તમે બન્નેજણ આવો. કારણ સોમરસનો સ્વાદ શું છે તે તમને ખબર જ છે. ૫ (૩)

હે વાયુદેવ, તારૂં તથા ઇન્દ્રનું બલ અનુપમ છે, તમે બન્ને જણ સોમપાનની ઇચ્છા કરીને મેં ભકિતપૂર્વક કરેલો આ સરસ સોમરસ પ્રાશન કરવા માટે જલદી આવો. ૬

પવિત્ર કાર્યમાં જેના સામર્થ્યનો આધાર છે; એવા મિત્રને હું નિમંત્રણ કરૂં છું. દુષ્ટોનો નાશ કરનાર જે વરુણ, તેને પણ હું ભકિતથી બોલાવું છું. આ બન્નેની ઇચ્છાવડે પૃથ્વીપર જળવૃષ્ટિ થાય છે. ૭

મિત્ર તથા વરુણને લીધે જ વિશ્વમાંના નિયમો સચવાય છે અને તેઓ પોતે પણ ધર્મ નિયમોનું પાલન કરવામાં ભૂષણ માને છે અને તેમનું સામર્થ્ય પણ ધર્મનીતિથી વિભૂષિત કરે છે. ૮

સર્વોપકારી અને સર્વવ્યાપી એવા અમારા મિત્રવરુણની બુદ્ધિસંપન્નતા અપૂર્વ છે. અને તેમનું બલ કૃતિરૂપે વ્યક્ત થનાર છે. ૯ (૪)

સૂક્ત ૩

મધુચ્છન્દા ઋષિ. દેવતા, ૧–૩ અશ્વિનીકુમાર, ૪–૬ ઇન્દ્ર; ૭-૯ વિશ્વેદેવ; ૧૦-૧૨ સરસ્વતી.

હે અશ્વિનીકુમાર! દાનકર્મવડે આપના હસ્ત ભીના થયેલા છે. જગતમાં જે કાંઇ શુભ છે, તેનાસ્વામી આપ જ છો. અસંખ્ય ભકતોને આપનો જ આધાર છે. અમારો હવિ આપ મીઠો માની લ્યો. ૧

હે અશ્વિનીકુમાર, આપનાં અનેક અદ્દભૂત કૃત્યો અમને ખબર છે. આપનું શૌર્ય પણ સર્વપ્રસિદ્ધ છે. અને આપનું ધૈર્ય અપ્રતિમ છે. અમારી સ્તુતિનો આપ દયાળુપણે સ્વીકાર કરો. ૨

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનીકુમાર! કલેશપરિહારક તરીકે આપની ખ્યાતિ છે. આપ ભીષણ પરાક્રમ કરનારા છો. આપનું આગમન અત્રે થવા દ્યો. કારણ આ જુઓ, અમે સોમરસમાં પડેલી દર્ભની સળીઓ કાઢી નાંખીને તથા તેમાં સ્વાદિષ્ટ પદાર્થનું મિશ્રણ કરીને તે તૈયાર કરી મૂકયો છે. ૩

હે ઈન્દ્ર. તારી કાન્તિ અલૌકિક છે. અહીંયાં આવ. આ સોમરસ અમે તારે માટે અમારી આંગળીઓ વડે ઘોળી મૂકયો છે. એ હમેશાં જ શુદ્ધ છે. ૪

હે ઇન્દ્ર, મોટા મોટા વિદ્વાનોએ તારૂં સ્તવન કરેલું છે. અને મેં પણ તને ભકિતથી પ્રાર્થ્યો છે. માટે મારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરવા માટે તું પોતે અહીંયાં આવ. આ સોમરસ મેં તૈયાર કરી મૂકયો છે. ૫

પીતવર્ણના અશ્વ ઉપર આરૂઢ થનાર હે ઇન્દ્રદેવ, અમારાં સ્તવનો સ્વીકારવા માટે તું ત્વરાથી અત્રે આવ, અને અમારા આ સોમરસની બાબતમાં તારા મનમાં રૂચિ ઉત્પન્ન કર. ૬ (૫)

હે વિશ્વેદેવો, આપ જગતના રક્ષણકર્તા અને અખિલ પ્રાણીમાત્રના પોષણ કરનારા છો. આપને હું હવિર્ભાગ અર્પણ કરૂં છું. માટે આપ અત્રે આવો. આપની ઔદાર્યબુદ્ધિ સર્વપ્રસિદ્ધ છે ૭

હે વિશ્વેદેવો, જગતનું રક્ષણ આપ જ કરો છો. જેટલી ઉત્સુકતાથી ગાયો સાયંકાળે ઘર તરફ દોડતી જાય છે તેટલી ઉત્સુકતાથી અમારો સોમ ગ્રહણ કરવા માટે તમે અત્રે આવો. ૮

સર્વની ચિંતા રાખનારા વિશ્વેદેવોએ અમારા હવિનો સ્વીકાર કર્યો છે. તેમની માયા અતર્ક્ય છે. તે કોઇનો દ્રોહ કરતા નથી અને તેમનું પણ અહિત કરવાને કોઇ સમર્થ નથી ૯

જગતને પાવન કરનાર સરસ્વતી, અમારા યજ્ઞમાંના હવિર્ભાગની પ્રેમથી ઇચ્છા કરો. તેનું બુદ્ધિસામર્થ્ય અપાર છે. ૧૦

સત્ય ભાષણમાં માધુર્ય લાવનાર તે જ છે. અને ઉત્તમ વિચારોની ઓળખાણ કરાવનાર પણ તે જ છે. આ સરસ્વતી અમારા યજ્ઞનો સ્વીકાર કરે છે. ૧૧

સ્વપ્રકાશવડે જ્ઞાનના મહાસાગરની તે અમને સ્પષ્ટ કલ્પના કરી આપે છે. આ વિશ્વમાં બુદ્ધિ જેવું જ્યાં જ્યાં જણાય છે ત્યાં ત્યાં સામ્રાજ્ય કરનારી અધિદેવતા આ જ હોય છે. ૧૨ (૬)

અનુવાક ૨.

સૂક્ત ૪.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ઉત્તમ પ્રકારનું અન્ન આપ્યાથી જે પ્રમાણે ગાય સુપ્રસન્ન થઇને પુષ્કળ દૂધ આપે છે તે પ્રમાણે, તું પ્રસન્ન થાય માટે, અમે તને દરરોજ હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. આ સુંદર વિશ્વ તેંજ ઉત્પન્ન કર્યું છે. ૧

આ અમારા સોમનો હવિ ગ્રહણ કરવા માટે અત્રે આવ, તને સોમ બહુ જ ભાવે છે, માટે અમારા આ સોમરસનું પ્રાશન કર. તારો વૈભવ અપાર છે. તું પ્રસન્ન થયાથી ગોધનાદિ ઐશ્વર્ય સહજ જ પ્રાપ્ત થાય છે. ૨

તારૂં અન્તઃકરણ દયાશીલ તો છે જ, પણ તે અન્ત કરણના પણ અંતર્ભાગનું અમને ઓળખાણ થવા દે. અમારો અનાદર કરીશ નહિ. તારૂં આગમન અત્રે થવા દે. ૩

બુદ્ધિશાળી, અજિંક્ય, અને પ્રજ્ઞાવાન ઇન્દ્ર–જે તારા અત્યંત જીવજાન મિત્ર કરતાં પણ સર્વતોપરિ અધિક છે તેની પાસે જઇને જે માગવાનું હોય તે માગ; જા. ૪

ઇન્દ્રની જ જો તમે ઉપાસના કરશો તો કલ્યાણના બીજા માર્ગો તમે છોડશો એવું અમને નિંદાખોર લોકો ભલે કહે; ૫ (૭)

અથવા આજ કારણને લીધે 'અમે મોટા ભાગ્યવાન્' એમ પણ તારા ભકતોએ અમારા વિષે ઉદ્ગાર કાઢયા હોય પરંતુ અમારો એક જ નિશ્ચય છે, કે હે અઘટિત કૃત્ય કરનાર ઇન્દ્ર, અમે તારા સૌખ્યમય આશ્રય નીચે જ રહીશું. ૬

સર્વવ્યાપી ઇન્દ્રને સોમરસ અર્પણ કરો. એ સોમરસપાન સર્વ અવયવોમાં નવું જોમ ઉત્પન્ન કરનારૂં છે. સોમરસને લીધે જ યજ્ઞને શોભા છે. શૂરોનો ખરો સંતોષ તેમાં જ છે. તેને લીધે જ શરીરમાં ચૈતન્ય ઉત્પન્ન થાય છે, અને અમારા પરમ પ્રિય ઇન્દ્રને આનંદનું સ્ફુરણ એ જ ચઢાવે છે. ૭

આ જ સોમરસનું પાન કરીને, હે મહાપરાક્રમી ઇન્દ્ર, તું શત્રુનો ઉચ્છેદક થયો અને શૂરત્વનાં કૃત્યોમાં તેં શૂરોનું રક્ષણ કર્યું. ૮

હે મહાપરાક્રમી ઇન્દ્ર, શૌર્યનાં કૃત્યોમાં તું તારૂં પરાક્રમ ગજવે છે. વૈભવપ્રાપ્તિની ઇચ્છાથી અમે તારા યશનું વર્ણન કરીએ છીએ. ૯

જે સંપત્તિનો સ્વામી છે, જેનું મહત્વ અપાર છે, જે સર્વને સુલભ રીતે સંકટમાંથી પાર ઉતારે છે, અને સોમરસ અર્પણ કરનારા યાજકોનો જે પરમ સખા છે તે ઇન્દ્રનું યશોગાન કરો ૧૦ (૮)

સૂક્ત ૫.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા

હે સ્તોત્રો ગાવામાં કુશળ મિત્રો, આવો, બેસો, અને ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને ગાન કરો ૧

સોમરસ ગળીને તૈયાર કર્યા પછી તમે ઇન્દ્રને આવાહન કરો. આ ઇન્દ્ર શ્રેષ્ઠોનો શિરોમણી અને સ્પૃહણીય સંપત્તિનો સ્વામી છે. ૨

અમને વૈભવ પ્રાપ્ત કરાવી આપો આ અમારા ઉત્કૃષ્ટ લાભોમાં તથા સદ્‌ભાવનામાં આ જ (ઇન્દ્ર) વાસ કરો. આ તેના સર્વ સામર્થ્ય સાથે અમારી પાસે આવો. ૩

જેના અશ્વ સજ્જ થઇને ઉભા રહ્યા છતાં તેનીપાસે શત્રુઓ યુદ્ધમાં સામે મોંએ ઉભા રહેતા નથી, તે ઇન્દ્રનો મહિમા તમે ગાવ. ૪

માત્ર ઘોળી મૂકેલો, પવિત્ર તથા દહીં મિશ્રિત કરેલો આ સોમરસ. ઇન્દ્ર તેના ઉપર રૂચિ કરે એવી ઇચ્છાથી સોમપ્રિય ઇન્દ્રકને જાય છે. ૫ (૯)

હે પરાક્રમથી શોભનાર ઇન્દ્ર, જગતપર વર્ચસ્વ ચલાવવાની ઇચ્છાથી તું સોમપાન કરવામાટે એકદમ પ્રગલ્ભરૂપે જ પ્રગટ થયો. ૬

સ્તુતિથી ઉલ્લાસ પામનાર હે ઇન્દ્ર, સર્વ અવયવોને પ્રમોદ આપનારો સોમરસ તારા મુખમાં પ્રવેશો અને તને આનંદ આપો. તું જ્ઞાનવાળો છે. ૭

હે પ્રજ્ઞાનશાલી ઇન્દ્ર, સ્તુતિથી તારૂં મહત્વ વધ્યું. સ્તવનને લીધે તારો મહિમા સર્વત્ર વિદિત થયો. અમારાં સ્તોત્રો પણ તારી મહત્તા વધારો. ૮.

ઇન્દ્રે રક્ષણ કરવાનુ મન ઉપર લીધું કે પછી તેમ ન થવું અશકય છે. તેટલામાટે તે અમને એક જ એવું સામર્થ્ય આપો કે જેની બરોબરી બીજાં હજારો સામર્થ્યથી પણ ન થતાં, તેના યોગથી ગમે તેવાં પરાક્રમનાં કૃત્યો સહજ થઈ શકે. ૯

હે સર્વસ્તુત ઇન્દ્ર, કોઈ પણ મનુષ્ય અમારા દેહને ઉપદ્રવ કરવાને સમર્થ ન થાવ. તારી સત્તા સર્વત્ર હોવાથી અમારો અકસ્માત રીતે વધ કોઇના પણ તરફથી ન થાય એવું કર. ૧૦ (૧૦)

સૂક્ત ૬

મધુચ્છન્દા ઋષિ. દેવતા, ૧–૩ ઇન્દ્ર; ૪, ૬, ૮,૯ મરુત;
૫, ૭ મરુત તથા ઇન્દ્ર; ૧૦ ઇન્દ્ર

આ તેજોગોળ આકાશમાં ચળકે છે અને અનુચરની માફક તે આ મધ્યવર્તી દેવતાની નીકળવાની તૈયારી કરે છે. એ મધ્યવર્તી તેજ સામર્થ્યવાન, ઉજ્જ્વલ, અને સર્વસંચારી છે. ૧

એ પરિચારક તેના રથની બન્ને બાજુએ અશ્વ જોડે છે. એ અશ્વ એટલા તો સુંદર છે કે કોઇના પણ મનમાં તેમને માટે અભિલાષા ઉત્પન્ન થાય; તેમનો રંગ જરાક રાતો છે અને આ પરાક્રમી દેવને લઇ જતાં તેમનાં અંગમાંનું તેજસ્વીપણું દેખાઇ આવે છે ૨

અહો હો ! અચેતનને ચૈતન્ય આપીને અને જે આકારહીન હતું તેને સાકાર કરીને તેં ઉષાસહ વર્તમાન જન્મ લીધો. ૩

યજ્ઞકર્મમાં પરિચિત થયેલુ નામ ધારણ કરીને તે સૃષ્ટયનુક્રમથી પુનઃ ગર્ભવાસ પામ્યો. ૪

હે ઇન્દ્ર, દુર્ભેદ્ય પર્વત ભેદનારી વીજળીના યોગવડે ગુફાઓ તોડી નાંખીને પ્રભારૂપી (એવી) ગાયોનો તેં પત્તો મેળવ્યો. ૫ (૧૧)

અભીષ્ટ વૈભવ આપનાર આ ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને ભક્તોએ સ્તોત્રો કર્યા. તેનું મહત્વ તથા યશ બન્ને વિશ્રુત છે. ૬

જેના હૃદયને ભયે ક્યારેય પણ સ્પર્શ કર્યો નથી એવા ઇન્દ્રની સાથે તું સંચાર કરતો દેખાય છે, તે વખતે બન્નેનું પણ તેજ સરખું દેખાય છે અને તમે બન્ને પણ આનંદિત દેખાવ છો. ૭

ઇન્દ્રના અનુચર સર્વને પ્રિય અને અતિશય તેજસ્વી છે; તેમનામાં કોઇ પણ પ્રકારનો અવગુણ ખામ શોધતાં શોધતાં પણ મળતો નથી તેમનાથી વિભૂષિત થયેલા આ દેવપ્રીત્યર્થ અમારા યજ્ઞમાં ઉચ્ચ ઘોષથી અર્ચન ચાલી રહ્યું છે. ૮

તેટલા માટે હે સર્વવ્યાપી દેવ, દ્યુલોકમાંથી અથવા પ્રકાશમાન અંતરિક્ષમાંથી તું અત્રે આવ. આ યજ્ઞમાં, આ હું તારો દાસ, તારાં સ્તોત્રો ગાતો ગાતો મારી વાણી અલંકૃત કરૂં છું. ૯

અમને ઇન્દ્રદર્શન જ અભીષ્ટ છે. તે દિવ્યલોકમાંથી અથવા ભૂલોકમાંથી અથવા મહાન અંતરિક્ષમાંથી, ગમે ત્યાંથી પણ અમને પ્રાપ્ત થાવ. ૧૦ (૧૨)

સૂક્ત ૭

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ગાથા ગાનારા ઋષિઓએ અનેક ગાથા વડે ઇન્દ્રની જ સ્તુતિ કરી. અર્કપાઠક વિદ્વાનોએ પણ ઇન્દ્રનું અર્ચન કર્યું. એવી રીતે અનેક સ્તોત્રોદ્વારા ઇન્દ્રનું સ્તવન થયું છે ૧

પીતવર્ણના અશ્વોનો સ્વામી ફક્ત ઇન્દ્ર જ છે. એ જ સર્વને આજ્ઞા કરે છે. આ વજ્રધારી ઇન્દ્ર સર્વ અવિનાશી સંપત્તિનો પ્રભુ છે ૨

પૂર્ણપણે સર્વની દૃષ્ટિએ પડે એવી રીતે ઇન્દ્રે સૂર્યની આકાશમાં સ્થાપના કરી. તેના વજ્રના સાધનવડે પર્વત જેવા મેઘને તેણે હલમલાવીને છોડયો. ૩

હે ઇન્દ્ર, તું ઉગ્રસ્વરૂપ છે; માટે તારાં ઉગ્રસાધનો વડે જ્યાં સાહસનાં કામો ચાલી રહ્યાં છે અને હજારો વીરો જ્યાં ઝઝુમે છે તેવે સ્થાને અમારૂં સંરક્ષણ કર. ૪

શત્રુ પ્રાપ્ત થતાં અમે ઇન્દ્રને હાક મારીએ છીએ. મોટાં મોટાં યુદ્ધોમાં અને નાની નાની લડાઇઓમાં પણ અમે ઇન્દ્રની સહાય માટે સ્તુતિ કરીએ છીએ. કારણ તે જ વજ્રધારી અને અમારો ખરો સહાયકર્તા છે. ૫ (૧૩)

વૃષ્ટિ વડે સદોદિત ઔદાર્ય પ્રકટ કરનાર હે ઇન્દ્રદેવ, તું યત્કિંચિત્ પણ અવગણના ન કરતાં મેઘપટલ દૂર કર. ૬

ઇન્દ્રનાં પરાક્રમનું વર્ણન કરનારી જે ઉત્તમોત્તમ પ્રાર્થના છે તેમાં પણ હે ઇન્દ્ર, તારી યોગ્યતાને લાયક હોય એવી સ્તુતિ મને જડતી નથી. ૭

જેની ગતિ ડોલદાર છે, એવો એકાદો મહાવૃષભ જેપ્રમાણે વૃષભના ટોળાને માર્ગદર્શક થાય છે તેપ્રમાણે આ જગતનો સ્વામી ઇન્દ્ર સર્વ માનવોને સંતોષીને, તેમને તેના સામર્થ્યવડે આગળ જવાને પ્રવૃત્ત કરે છે ૮

સર્વ જગત, સર્વ સંપત્તિ અને પાંચે લોક ઉપર ઇન્દ્રનું એકલાનું જ સ્વામિત્વ છે ૯

જનતાના હિતમાટે અમે પ્રત્યેક જગ્યાએથી તમારા પ્રિય ઇન્દ્રને આવાહન કરીએ છીએ તે ઇન્દ્ર ફક્ત અમારો જ પક્ષપાતી રહો. ૧૦ (૧૪)

અનુવાક ૩.

સૂકત ૮.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

હે ઇન્દ્ર, જેના યોગવડે મનનું સમાધાન થાય, જેના યોગવડે અમને વર્ચસ્વ પ્રાપ્ત થાય. જેનો કદિ પણ નાશ થાય નહિ અને જે સર્વ લોકમાં ઉત્કૃષ્ટ ઠરે, એવો વૈભવ અમને અમારા સંરક્ષણ માટે આપ. ૧

તું અશ્વારૂઢ થઇને અમારૂં સંરક્ષણ કરવા માંડે કે ફક્ત મુષ્ટિપ્રહારથી અમે પાતકી શત્રુનો નાશ કરી શકીએ એવો તે વૈભવ હોવો જોઇએ. ૨

તું રક્ષણ કરતો હોવાથી અમે હાથમાં ઘણુ લઇશું તોપણ તેનું વજ્ર બનશે, અને અમે સમરાંગણમાં શત્રુને જિતી શકીશું. ૩

તારી સહાય મળ્યાથી શત્રુ ગમે તેટલા સંગ્રામનિપુણ હશે તથાપિ શૂર અસ્ત્રવેત્તાઓની મદદથી અમે તેમને નિર્બળ કરીશું. ૪

આ વજ્રધારી ઇન્દ્ર શ્રેષ્ઠ છે એટલું તો શું, તેથી પણ અધિક છે. તેનું મહત્વ એવુંજ ચિરકાલિક હો. એનું બલ આકાશ જેટલું અનંત છે ૫ (૧૫)

શૂર પુરુષો રણાંગણમાં જે યશ મેળવે છે, અપત્યલાભથી મનુષ્યને જે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, અથવા એકાગ્રબુદ્ધિથી સ્તવન કરનારા વિદ્વાન લોકો જે કાંઇ સંપાદન કરે છે, ૬

અથવા સોમરસનુ પ્રેમથી પાન કરીને ભકતોનું જે ઉદર સાગર પ્રમાણે તદ્ા-

તુમ ભરેલું દેખાય છે, અથવા જે કંઠમાંથી એકાદિ વિશાલ નદી પ્રમાણે પ્રવાહ ચાલી રહ્યા હોય છે, ૭

આ સર્વ તે ઇન્દ્રનાં આશીર્વચનનો પ્રભાવ છે. તે તારાં ઉત્તમ આશીર્વચનો પાકેલાં ફળવાળી વૃક્ષશાખાપ્રમાણે તારા દાસોને ફલદ્રૂપ થાય છે, અને તેને ગોધનાદિ સંપત્તિ તથા બીજાં અનેક સુખો પ્રાપ્ત કરી આપે છે. ૮

હે ઇન્દ્ર, તે તારાં સામર્થ્યો અને ભકતોનું રક્ષણ કરવાનો માર્ગ મારા સરખા દાસને હમેશાં જ અનુકૂલ હોય છે. ૯

આવાં આ ઇન્દ્રનાં સ્પૃહણીય અને પ્રશંસનીય સ્તુતિસ્તોત્રો સોમપાન માટે ઇન્દ્રને પ્રવૃત્ત કરો. ૧૦ (૧૬)

સૂક્ત ૯.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ઓ ઇન્દ્ર આવ, અને જ્યારે જ્યારે અમારે હાથે સોમયાગ થાય ત્યારે ત્યારે અમારા હવિ મીઠા માની લે. તારા સામર્થ્યથી તું જ અમારો સંરક્ષણકર્તા બન્યો છું. ૧

આ આનંદી ઇન્દ્રને આ આનંદદાયક સોમરસ તૈયાર થતાં જ અર્પણ કરો; આ વિશ્વકર્તાને આ હર્ષકારી સોમરસ અર્પણ કરો. ૨

હે દિવ્ય મુગટ ધારણ કરનાર ઇન્દ્ર, હે સર્વ દેખનાર દેવ, આ પ્રમોદદાયી સ્તવનોથી તું આનંદિત થા. અને અમે હવિ અર્પણ કરતા હોઇએ ત્યાં તારૂં અસ્તિત્વ હોવા દે. ૩

હે ઇન્દ્ર, તને ઉદ્દેશીને મેં સ્તવનોક્તિનો ઉચ્ચાર કર્યો પરંતુ તે પહેલાં જ

તે અધીર મને તારીકને ચાલતી થઇ. તું તેમનો નાથ અને તેમની કામના પરિપૂર્ણ કરનારો સ્વામી છું. ૪

હે ઇન્દ્ર, અપ્રતિમ અને સ્પૃહણીય ધન અમને મોકલી આપ; અત્યંત સામર્થ્યપ્રદ અને અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ અને સર્વવ્યાપક ધન એક તારી જ પાસે છે. ૫ (૧૭)

હે સહસ્રકાન્તિ ઇન્દ્ર, અમને વૈભવ પ્રાપ્ત થાય તેમાટે ધનાર્જનમાં અમને પ્રવૃત્ત કર; તેનેમાટે અમારાતરફથી મનઃપૂર્વક પ્રયત્ન થવા દે. અને તેમાં અમને યશ આવે તેમ કર. ૬

હે ઇન્દ્ર, ગોધનાદિ વૈભવ અમારીપાસે પુષ્કળ છે, અમારૂં સામર્થ્ય મોટું છે અને અમે દીર્ઘાયુષી છીએ, એવી અમારી કીર્તિ સર્વત્ર પ્રસાર પામો, અને તેને કદિ પણ આંચ ન આવો. ૭

હે ઇન્દ્ર, અમારી કીર્તિ પુષ્કળ વધાર. અમને અપાર વૈભવ આપ અને અમને રથ પ્રાપ્ત થાય એવી કૃપા અમારાઉપર કર. ૮

અનેક પ્રકારની સ્તુતિઓથી કરગરીને આપણે આપણા સંરક્ષણાર્થ ઇન્દ્રને આવાહન કરીએ, આવો. આ વૈભવનો રાજા છે. આ છન્દોબદ્ધ કવિતાવડે વર્ણન કરવા જેવો છે. એને હાક મારવાની જ વાર અને તે ગમે ત્યાં ઉભો જ હોય છે. ૯

પ્રત્યેક સોમયાગની જગ્યાએ વાસ કરનારા આ શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રપ્રીત્યર્થ આ તેનો ભકત ઉચ્ચ સ્વરથી અને મનની તૃપ્તિ થતા સુધી, સ્તોત્રો અર્પણ કરે છે. ૧૦ (૧૮)

સૂક્ત ૧૦.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ગાયત્રીવૃત્ત ગાનારા ઉપાસક તારા યશનાં ગાન કરે છે. અને અર્ક નામનાં સ્તોત્રો રચનારા તારી અર્કોવડે અર્ચા કરે છે. હે બલશાલી ઇન્દ્ર, જે પ્રમાણે

ધજાની લાકડી ઉંચે ચડાવીએ તે પ્રમાણે વિદ્વાન લોકોએ તને અતિશય ઉચ્ચત્વ આપ્યું છે. ૧

જ્યારે ઇન્દ્રના ભક્તે એક પર્વતના શિખરઉપરથી બીજા પર્વતના શિખર-ઉપર આરોહણુ કરીને ઇન્દ્રનું અગાધ કર્તૃત્વ અવલોકયું ત્યારે પર્જન્યાધિપતિ ઇન્દ્ર પણુ તેના મનમાંનો ભાવ સમજ્યો, અને પોતાની સર્વ સામગ્રી લઇને તે આવવા માટે તૈયાર થયો. ૨

હે ઇન્દ્ર, તારા અશ્વ વૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરનારા છે. તેમની ચાળ લાંબી છે. અને તેમના પુષ્ટ દેહને લીધે તેમને બાધેલા પટ્ટા તંગ થયા છે. હે સોમપ્રિય દેવ, તેમને તારા રથસાથે જોડ અને અમારી પ્રાર્થના તારાથી સાંભળી શકાય તેટલો અમારી પાસે આવ ૩

હે સંપત્તિરૂપ ઇન્દ્ર, આમ આવ, અમારી પ્રાર્થનાનાં વખાણુ કર, તેમને સારી કહે, તેમને માટે પ્રશંસાના ઉદ્ગાર કાઢ. અમારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કર અને અમારો યજ્ઞ કામપ્રદ થાય એમ કર. ૪

સર્વાર્થપરિપૂરક ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર ગાવું જોઇએ. એવું કર્યાથી અમારા પુત્રપૌત્ર ઉપર અને અમારા ઇષ્ટ મિત્રો ઉપર ઇન્દ્ર, પોતાની કૃપાદૃષ્ટિ રાખશે. ૫

તેના જ પ્રેમની વાંચ્છના રાખીને અમે તેની પાસે જઇએ છીએ. સંપત્તિ-માટે પણુ અમે તેને જ શરણે જઇએ છીએ. અને અમને શૌર્યપ્રાપ્તિ થવામાટે અમે તેનો જ આશ્રય લઇએ છીએ. માટે તે જ ઇન્દ્ર અમને વૈભવ આપીને અમારા અંગમાં કર્તૃત્વશક્તિ ઉત્પન્ન કરો. ૬ (૧૯)

હે ઇન્દ્ર, તારી કૃપાને લીધે પ્રાપ્ત થયેલી કીર્ત્તિ જ સર્વત્ર પ્રસરે છે. તેને ઘણી મહેનત પણુ પડતી નથી. હે વજ્રધારિ દેવ, ગાયોના સમૂહને બંધનમાંથી મુક્ત કર; અને અમારાપર કૃપા કર ૭

તને કોપ થતાં, ભૂલોક અને દ્યુલોક બન્ને પણુ તને શાંત કરવાને તારી સમક્ષ

આવવાની હિંમત ધરશે નહિ. સ્વર્ગમાંના જળ ઉપર સ્વામિત્વ સ્થાપન કરીને ગાયે અમારી તરફ મોકલી આપ

હે ઇન્દ્ર. તારા કાન ચારે તરફ છે. મારી પ્રાર્થના સાંભળ અને મારી સ્તુિ નો સત્વર સ્વીકાર કર. તું મારો મિત્ર છે તારા અંતઃકરણમાં આ મારૂં સ્તવ ભરી રાખ

કામના પરિપૂર્ણ કરનારા દેવતાઓમાં તું શ્રેષ્ઠ છે, એ અમે જાણીએ છીએ તું જ પ્રાર્થના સત્વર સાંભળે છે, એ પણ અમે જાણીએ છીએ પર્જન્યવૃષ્ટિપર તા અધિકાર ચાલતો હોવાને લીધે તારી કૃપાની અમે યાચના કરીએ છીએ. એ કૃપા યોગ્યતા બીજા કરતાં સહસ્રપટ વધારે છે. ૧

હે ઇન્દ, હે કૌશિક, સુપ્રસન્ન થઈને અમારા સોમરસનો સત્વર સ્વીકાર ક અમારી આયુર્મર્યાદામાં નવો વધારો કર. અને મને બીજાના કરતાં સહસ્રપટ શ્રે ઋષિત્વ અર્પણ કર. ૧

હે સર્વસ્તુત ઇન્દ્ર, આ મારાં સ્તોત્રો બધી રીતે તારૂં જ સ્તવન કરો. સ્વીકાર કરવા યોગ્ય છે. તારે હાથે તેમનો યોગ્ય આદર થાવ. અને તારા અન આયુષ્યપ્રમાણે આ સ્તોત્રો પણ ચિરકાલ ટકો. ૧૨ (૨૦

સૂક્ત ૧૧.

જેતા માધુચ્છન્દસ ઋષિ ઇન્દ્ર દેવતા

સમુદ્રને પણ વ્યાપ્ત કરી નાંખનારો ઇન્દ્રનો યશ વિશ્વમાંનાં અખિલ સ્તુતિ-વચનોએ વધારી દીધો છે. ઇન્દ્ર સર્વનો રાજા છે. સર્વ સામર્થ્યનો એ અધિપતિ છે; સર્વ મહારથી વીરોમાં પણ એ અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે. ૧

હે સામર્થ્યાધિપતિ ઇન્દ્ર, તુ અમારો રક્ષણકર્તા હોવાથી અમને તારા સામર્થ્યમાં વિશ્વાસ લાગીને ભયનુ નામ પણ રહેશે નહિ. તું જ શત્રુઓનો જેતા છે. તારો પરાજય કરવાને કોણ સમર્થ છે ? તને અમારા પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર હો ૨

ઇન્દ્રની પાસે ગોધનાદિ સંપત્તિ અપાર હોવાને લીધે, તેના ભક્તોને, પરાક્રમી ઇન્દ્રનુ ઔદાર્ય જોકે એકસરખો વૈભવ અર્પણ કરે છે તો પણ તેના ભરપૂર દાતૃત્વને અથવા સંરક્ષણશક્તિને કદિ પણ ઉણપ આવતી નથી. ૩

શત્રુઓનાં પુરોનો ઉચ્છેદક ઇન્દ્ર જ છે તેનુ તારુણ્ય સદોદિત ટકનારૂં છે. એ બુદ્ધિવંતોમાં શ્રેષ્ઠ છે. એ એકદમ પરાક્રમી જ અવતર્યો. સર્વ કર્મોને એનો આધાર છે. વજ્ર એનુ આયુધ છે. આ ઇન્દ્રની સ્તુતિ ઘણાએ કરી છે. ૪

હે વજ્રધર ઇન્દ્ર, ગાયોનો સમુદાય વલે હસ્તગત કર્યો હતો, તેટલામાટે તે તેનો કોટ તોડી નાંખ્યો. જે વખતે દેવોને અતિશય પીડા થઇ તે વખતે તે ન ડગમગતાં તારે આશ્રયે આવ્યા ૫

હે શૂર ઇન્દ્ર, આ તારાં ઉદારપણાનાં કૃત્યો ભુલીને તારી સ્તુતિ ગાતો ગાતો હું તારી કને આવ્યો. કારણ તું કૃપાનો સિન્ધુ છે; બીજા સ્તોમકર્તા પણ પાસે જ ઉભા હતા. તેમણે પણ તે તારૂં પરાક્રમ અવલોક્યું. ૬

શુષ્ણ આટલો પ્રપંચી હતો, પરંતુ તારા યુદ્ધચમત્કારવડે તેં તેનો પરાભવ કર્યો. બુદ્ધિવાન પુરુષોએ તે પણ અવલોક્યું. માટે તેમની પણ શ્રવણાર્થે સ્તુતિનો તું આદર કર. ૭

પોતાના સામર્થ્યવડે જગતઉપર સત્તા ચલાવનાર આ ઇન્દ્રની અનેક સ્તુતિઓના યોગવડે આરાધના થઇ. ઇન્દ્રનાં ઉપકારનાં કૃત્યો હજારો છે. એટલાં તો શું. તે કરતાં પણ તેમની સંખ્યા અધિક છે. ૮ (૨૧)

અનુવાક ૪.

સૂક્ત ૧૨.

મેધાતિથિ કાણ્વ. અગ્નિ દેવતા.

અગ્નિ દેવોનો પ્રતિનિધિ છે. અગ્નિને હાથે સર્વ દેવતાઓને તેમના હવિ પહોંચે છે. અગ્નિ સર્વજ્ઞ છે. અગ્નિ જ અમારા આ યજ્ઞમાંનું ખરૂં જ્ઞાનસામર્થ્ય છે. તેટલા માટે અમે તેના આગમનની ઇચ્છા કરીએ છીએ. ૧

જો કોઇ દેવતાને ફરી ફરી બોલાવવાની સર્વ લોકોને જરૂર લાગતી હોય તો તે અગ્નિ જ છે. કારણ એ અખિલ માનવોનો રાજા છે. એ સર્વ દેવોને હવિ પહોંચાડે છે. એ સર્વને પ્રિય છે. ૨

હે અગ્નિદેવ, સોમરસમાંના દર્ભનો અગ્રભાગ વગેરે કાઢી નાંખીને સર્વ તૈયારી કરી રાખી છે, એ તને વિદિત જ છે. તેટલા માટે સર્વ દેવોને અહીંયાં લઇ આવ. તેમને હવિ પહોંચાડનાર તું હોવાથી અમને અત્યંત પૂજ્ય લાગે છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, જ્યારે દૂત થઇને તું દેવો કને જાય ત્યારે અમારા હવિવિશે તેમના મનમાં ઇચ્છા ઉત્પન્ન કરીને તેમને જાગૃત કરજે. આ દર્ભાસનપર દેવોસહવર્તમાન તું વિરાજમાન થા. ૪

ઘૃતના હવિથી ઉજ્જ્વલતા ધારણ કરનાર હે અગ્નિદેવ, અમારા શત્રુઓનો નાશ કર. તેમણે રાક્ષસો સાથે મિત્રતા કરી છે. ૫

અગ્નિ એક વખત પ્રદીપ્ત થયો એટલે તે સ્વસામર્થ્યથી જ વધ્યો જાય છે. અગ્નિદેવની બુદ્ધિમત્તા[1] અપૂર્વ છે. ગૃહોનો ખરો અધિપતિ એ જ છે. એનું તારુણ્ય

---

૧. અગ્નિની બુદ્ધિમત્તામાટે તથા અક્ષય તારુણ્યમાટે વેદોમાં ઘણી જગ્યાએ વર્ણન આવ્યું છે

અબાધિત છે. એનાજ દ્વારા સર્વ દેવતાઓને હવિ પહોંચે છે. એનું મુખ જ્વાલામય છે. ૬ (૨૨)

યજ્ઞોમાં અગ્નિની સ્તુતિ કરતા જાવ. અગ્નિ પરમ જ્ઞાતા છે. સત્ય તેનું બીરુદ છે. સર્વ રોગોનું ઉચ્ચાટન અગ્નિદેવ તરફથી થાય છે. ૭

હે અગ્નિદેવ, જે યાગકર્તા, તને દેવતાના પ્રતિનિધિ તરીકે પૂજે છે તેના રક્ષણની ચિંતા રાખ. ૮

હે સર્વને પાવન કરનાર અગ્નિદેવ, જે યાગકર્તા દેવોને સંતોષ થવામાટે તારી સેવા કરે છે તેમને તું સુખમાં રાખ. ૯

હે સર્વને પાવન કરનાર દીપ્તિમાન અગ્નિદેવ, અમારા યજ્ઞ તથા હવિની પાસે દેવોને લઈ આવ. ૧૦

અગ્નિદેવ[1], તું એવો સર્વવિખ્યાત હોવાનેલીધે અમે નવીન સ્તોત્ર ગાઇને તારી સ્તુતિ કરી છે. માટે અમને સંપત્તિ આપ. તારી કૃપાથી અમને વીર્યશાલી સંતતિ પણ પ્રાપ્ત થવા દે. ૧૧

હે અગ્નિદેવ, તારું તેજ અત્યંત ઉજ્જવલ છે. તું અમારાં સ્તોત્રોનો તથા જે હવિ અમે સર્વ દેવોને અર્પણ કરીએ છીએ તેનો[2] સ્વીકાર કર ૧૨ (૨૩)

---

૧. આ ઋચાનો અન્વય નીચે પ્રમાણે કરવો—नवीयसा गायत्रेण स्तवान. सः (त्वं) रयिं. वीरवतीं इषं च, आभर.

૨. 'विश्वाभिः देवहूतिभिः (सह) इमं स्तोमं जुषस्व'—પદોનો સંબંધ આવી રીતે લેવો જોઇએ.

સૂક્ત ૧૩.[1]

મેધાતિથિ કાણ્વ; ઋષિ ૧ ઇધ્ધ અથવા સમિધ્ધ અગ્નિ, ૨ તનૂનપાત્, ૩ નરાશંસ, ૪ ઇળ, ૫ બર્હિ, ૬ યજ્ઞગૃહ નાં દ્વારો, ૭ ઉષા તથા નક્ત. ૮ હોતૃદ્વય ત્રણ દેવીઓ, સરસ્વતી, ઇળા તથા ભારતી, ૧૦ ત્વષ્ટા, ૧૧ વનસ્પતી, ૧૨ સ્વાહાકાર, દેવતા.

હે અગ્નિદેવ, અમારા યજ્ઞમાં મેં હવિ તૈયાર કરી મૂકયો છે.[2] તેનો સ્વીકાર કરવા માટે તું પ્રદીપ્ત થઇને[3] સર્વ દેવોને લઇને આવ. હે પુણ્યપ્રદ દેવ, હે હવિર્દાતા,[4] અમારા યજ્ઞને પૂર્ણતાએ પહોંચાડ. ૧

હે પ્રજ્ઞાનશીલ અગ્નિદેવ, તું સ્વયંજાત[5] છે. અમારો હવિ દેવોને પ્રાપ્ત થવા માટે આ યજ્ઞ આજ દેવતાસમુદાયમાં લઇ જઇને તેમને તે અર્પણ[6] કર. આમાં મધુર[7] સોમરસ તૈયાર કરી મૂકયો છે. ૨

આ યજ્ઞમાં અમે અગ્નિને આવાહન કરીએ છીએ. તે અમને પ્રિય છે તે મનુષ્યોએ સ્તુતિ કરવા યોગ્ય[8] છે. તેની જિહ્વામાં માધુર્ય[9] છે તથા હવિની[10] પૂર્ણતા તેને લીધે થાય છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, તારૂં સ્તવન સર્વેએ કર્યું[11] છે. તુ હવિ પહોંચાડનાર છુ. તું સર્વ મનુષ્યજાતિનો હિતકર્તા[12] છુ અત્યંત સુખદાયક[13] રથમાં સર્વ દેવતાઓને બેસાડીને તું લઇ આવ ૪

---

૧ આ સૂક્તને ' આપ્રી ' સૂક્ત કહે છે.
२. हविष्मते । ३. सुसमिद्ध । ४. होत॑ ॥
५. तनूनपात् । ६. कृणुहि । ७. मधुमन्तम ॥
८. नराशंसम । ९. मधुजिह्वम । १०. हविष्कृतम ॥
११. ईडितः । १२. मनुर्हितः । १३. सुखतमे ॥

હે સુજ્ઞ ઋત્વિજ્, જેનો પછવાડેનો ભાગ ચળકાટ મારે છે એવા દર્ભાગનો પાસે પાસે માંડો તેના ઉપર જ આપણને અવિનાશી રૂપનુ[1] દર્શન[2] થવાનુ છે   ૫

યજ્ઞસિદ્ધ્યર્થ આજે યજ્ઞમંડપના પવિત્ર દ્વારો[3] વહેલા ઉઘાડો અહીંયા યાગવિધિનુ ઉત્તમ પરિપાલન થાય છે અને એ એટલા વિશાળ છે કે, અંદર દાખલ થનારા લોકોને એને લીધે બિલકુલ જ અડચણ[4] થતી નથી   ૬ (૨૪)

નક્ત (રાત્રી) અને ઉપસ-આ બન્ને સુસ્વરૂપ[5] દેવતાઓને આ યજ્ઞમા હુ નિમંત્રણ કરૂ છુ. તેમને બેસવા માટે અહીંયા આ દર્ભ પાથરેલા છે   ૭

એ બન્ને દિવ્ય, પ્રજ્ઞાયુક્ત તથા મધુરભાષી[7] હોતાઓને પણ હુ બોલાવુ છુ તે અમારો યજ્ઞ સિદ્ધિતરફ[8] લઇ જાવ (સિદ્ધ કરો)   ૮

ઇળા, સરસ્વતી, અને મહી-આ ત્રણ[9] સૌખ્યદાયી[10] અમર દેવી આ દર્ભ ઉપર વિરાજમાન થાવ   ૯

સર્વદર્શી[11] તથા સર્વશ્રેષ્ઠ[12] ત્વષ્ટૃદેવને અમે યજ્ઞમા આમંત્રણ કરીએ છીએ ફક્ત અમારા ઉપર જ તેનો પ્રેમ હો (થાવ)   ૧૦

---

१ स्तृणीत ।   २ चक्षणम् ॥
३ असश्चत ।   ४ ऋतावृध ॥
५ सुपेशसा ।   ६ आसदे ॥
७ सुजिह्वा ।   ८ यक्षताम् ॥
९ मयोभुव ।   १० अस्रिध ॥
११ विश्वरूपम् ।   १२ अग्रियम् ॥

હે વનસ્પતિદેવ, દેવોને હવિનું દાન[1] કર, અને યજ્ઞકર્તાને જ્ઞાન-પ્રાપ્ત[2] થાવ ૧૧

યાગકર્તાના ગૃહમાં ઇન્દ્રને યજ્ઞ અર્પણ[3] કરો. સર્વ દેવોને હુ એ યજ્ઞમાં આમંત્રણ[4] કરૂં છુ ૧૨ (૨૫)

સૂક્ત ૧૪.

મેધાતિથિ કાણ્વ ઋષિ વિશ્વેદેવ દેવતા.

હે અગ્નિદેવ, આ સર્વ દેવોસહવર્તમાન સોમપાનની ઇચ્છા રાખીને અમારાં સ્તવનનો[5] તથા અમારી ઉપાસનાનો સ્વીકાર કરવામાટે અત્રે આવ, અને અમારો યાગ સફલ કર. ૧

કણ્વોએ તને આમંત્રણ કર્યું[6] હતું. હે પ્રજ્ઞાશાલી અગ્નિ, આ સ્તોત્રો પણ તારી સ્તુતિ ગાય છે. સર્વ દેવોને લઇને તું આવ. ૨

ઇન્દ્ર, વાયુ, બૃહસ્પતિ, મિત્ર, અગ્નિ, પૂષા, ભગ, આદિત્ય, તથા મરુદ્ગણ,૩

તમે સર્વ દેવોને માટે આ સોમરસ અહીંયાં ભરી મૂક્યો[7] છે એનું પ્રાશન ઘણુ સુખદાયક છે. એનાથી ચિત્તને ઘણો ઉલ્હાસ[8] જણાય છે. એ મધુર છે, અને પાત્રોમાં[9] એ કાઠોકાંઠ ભરી રાખ્યાથી બહાર ઢોળાઇ[10] જશે કે શું એમ લાગે છે. ૪

---

१. अवसृज । २. चेतनम् ॥
३. कृणोतन । ४. ह्वये ॥
५ हुवः ॥
६. अहूषत ॥
७ म्रियन्त । ८ मत्सरा॑ ॥
९ चमूषदः । १०. द्रप्साः ॥

સોમવલ્લીનાં મૂળીયાં[1] કાઢી નાંખીને અને સુંદર હવિ તૈયાર કરીને તારૂં પૂજન કરવામાટે આ કણ્વ બેઠા છે. તું તેમનું[2] રક્ષણ કરે એવી એમની ઇચ્છા છે. ૫

જે અશ્વ તને અને સર્વ દેવોને સોમપાનમાટે લઇ આવે છે, જેમની પીઠ[3] ચળકાટ મારતી દેખાય છે, અને જે સ્વપ્રેરણાથી[4] જ તારા રથને જોડાય છે, ૬ (૨૬)

તે પુણ્યકારક અશ્વોને તેમના સહચારિઓનો[5] ભેટો કરાવ. આ અશ્વોને લીધે સર્વ વિધિ યથાયોગ્ય[6] ચાલે છે. માટે તેમને, હે મધુર ભાષણ કરનારા દેવ, મધુર સોમરસનું પણ પ્રાશન કરાવ. ૭

હે અગ્નિદેવ, જે જે દેવને યજ્ઞ અર્પણ કરવો યોગ્ય છે, અને જે જે દેવ સ્તવનાર્હ છે તે સર્વની જીભ્હાઓને આ યજ્ઞમાં[7] મધુર સોમરસનો આસ્વાદ મળો. ૮

આ વિદ્વાન[8] યાગકર્તા ઉષઃકાળસાથે જાગૃત થયેલા દેવતાને સુપ્રકાશિત સૂર્યલોકમાંથી[9] લઇને આવે છે. ૯

હે અગ્નિ, મિત્રના આ ભૂતલઉપર તેનાં સર્વ કિરણો[10] ફેંકતાંની સાથે ઇન્દ્ર તથા વાયુસહવર્તમાન આવીને આ મધુર સોમરસનું પ્રાશન કર. ૧૦

---

१ वृक्तबर्हिषः । २. अवस्यवः ॥
३. घृतपृष्ठाः । ४. मनोयुजः ॥
५. यजत्रान् । ६. ऋतावृधः ॥
७. वषट्कृति ॥
८. विप्रः । ९. आर्को–सूर्यस्य रोचनात् ॥
१०. धामभिः ॥

અગ્નિ, તું હવ્યવાહક છે, તુ મનુષ્યજાતિનો હિતકર્તા છે; પ્રત્યેક યજ્ઞમાં તુંજ[1] વિરાજમાન થાય છે. તું અમારા યજ્ઞને પૂર્ણતાએ[2] પહોંચાડ. ૧૧

હે દેવ, તારા રક્તવર્ણ[3] તથા ચપળ[4] ઘોડા રથને જોડ, અને તેમની વડે દેવોને અહીંયાં લઈ આવ. ૧૨ (૨૭)

સૂક્ત ૧૫.

મેધાતિથિ કાણ્વ; ઋષિ. ૧ ઇન્દ્ર, ૨ મરુત્, ૩ ત્વષ્ટા, ૪ અગ્નિ, ૫ ઇન્દ્ર, ૬ મિત્ર તથા વરુણ, ૭-૧૦ દ્રવિણોદા, ૧૧ અશ્વિન, ૧૨ અગ્નિ. દેવતા

હે ઇન્દ્ર, ઋતુ સહવર્તમાન સોમપાન કર. આ સોમરસનાં બિન્દુ[5] તારા ઉદરમાં પ્રવેશ કરો[6] એમનું પ્રાશન કર્યાંથી તને હર્ષ થશે તારૂં ઉદર જ તેમને માટે યોગ્ય સ્થાન છે. ૧

હે મરુત્, ઋતુસહવર્તમાન પાત્રમાથી[7] સોમપાન કરો. અમારા યજ્ઞને તમારા હાથે પવિત્રતા આવો. દાનશૂરતા[8] માટે તમારી જ ઘણી પ્રસિદ્ધિ છે ૨

હે સપત્નીક (આવ,) નેષ્ટદેવ, અમારા યજ્ઞની પ્રશંસા કર અને ઋતુસહવર્તમાન સોમપાન કર. ઉત્કૃષ્ટ રત્નોનો[9] નિધિ તારી જ પાસે છે ૩

હે અગ્નિદેવ, દેવોને અત્રે લઇ આવ, અને ત્રણે ઠેકાણાના આસનપર

---

१ सीदसि । २ यज ॥
३ अरुषीः । ४ हरितः ॥

५ इन्दवः । ६ मत्सरासः ॥
७ पोत्रात् । ८ सुदानवः ॥
९ रत्नधा ॥

એમને વિરાજીત[1] કર. એમને વિવિધ અલંકાર[2] આપ, અને ઋતુસહવર્તમાન
તું સોમપાન કર ૪

હે ઇન્દ્ર, ઋતુઓએ સોમપાન કર્યા પછી આ સુંદર પાત્રમાંથી[3] સોમરસ
પ્રાશન કર. તારૂં જ સખ્ય ચિરકાલ[4] ટકનારૂં છે. ૫

હે વિધિપરિપાલક મિત્રવરુણ, તમે બન્ને ઋતુસહવર્તમાન આ યજ્ઞનો
અંગીકાર[5] કરો છો. અહીંયાં બધી તૈયારી ઉત્તમ કરી મુકી છે. અને આને વિઘ્ન
કરવાને[6] કોઇ પણ સમર્થ નથી. ૬ (૨૮)

આ જુઓ દ્રવિણોદ. આમનેમાટે આ યજ્ઞમાં સોમરસ કાઢવામાટે,
વૈભવોની ઇચ્છા રાખનારા આ ઋત્વિજ[7] હાથોમાં નિશાતરા લઇને બેઠા છે. આ
દેવોનું પૂજન પ્રત્યેક યજ્ઞમાં કરતા હોય છે. ૭

જે વૈભવની મહત્તા ઘણે દૂર-સુધી સાંભળવામાં આવે છે તે વૈભવ આ
દ્રવિણોદ અમને આપો. સર્વ દેવસમુદાયની પાસે અમે તેમની પ્રાપ્તિમાટે પ્રાર્થના[8]
કરીએ છીએ. ૮

નેષ્ટા તથા ઋતુની પાસેથી આગળ ચાલો, ઉઠો, સોમરસનો એક હવિ
તૈયાર[9] કરો. કારણ આ દ્રવિણોદ ને સોમરસની ઇચ્છા[10] થઇ છે ૯

હે દ્રવિણોદ દેવ, તું અનુક્રમે ચોથો દેવ છે, અને અમે ઋતુસહવર્તમાન
તને હવિ અર્પણ[11] કરીએ છીએ. માટે અમારા ઉપર મનોપૂર્વક[12] કૃપા કર. ૧૦

---

१ सादय। २ भूष ॥
३. राधसः। ४ अस्तृतम् ॥
५ आशाथे। ६ धृतव्रता ॥
७ द्रविणसः ॥
८ वनामहे ॥
९ जुहोत। १० पिपीषति ॥
११ यजामहे। १२ ददिः ॥

હે દેદીપ્યમાન[1] તથા પુણ્યવ્રત અશ્વિન, યજ્ઞ પૂર્ણતાએ પહોંચાડનાર[2] આ ઋતુસહવર્તમાન તમે મધુર સોમરસનું સેવન કરો. ૧૧

હે ઉદાર દેવ[3], અરે ગૃહસ્વામી તું જ હોવાને લીધે ઋતુઓની માફક તારી પાસે પણ યજ્ઞનું અધ્વર્યુત્વ[4] આવ્યું છે. મારી વિનંતિને માન આપીને આ યજ્ઞ સર્વ દેવોને પહોંચાડ. ૧૨ (૨૯)

સૂક્ત. ૧૬

મેધાતિથિ કાણ્વ ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

હે ઇન્દ્રદેવ તું વૃષ્ટિ[5] કરનારો છે, અને તારેમાટે સોમરસ તૈયાર કરી મૂકેલો છે. માટે તારા હરિદ્વર્ણ[6] અશ્વ સૂર્યનું દર્શન[7] કરતાં કરતાં તને લઈ આવો ૧

આ ધાન્યમાં[8] ઘી એટલું તો નાંખ્યું છે કે તેમાંથી તે ટપકે[9] છે. તેનું સેવન કરવામાટે સર્વ સુખસામગ્રીથી સજ્જ કરેલા રથમાંથી ઇન્દ્રના હરિદ્વર્ણ અશ્વ તેને લઈને આવે છે. ૨

આ પ્રાતઃકાળને સમયે અમે ઇન્દ્રને બોલાવીએ છીએ. યજ્ઞનો આરંભ થયો છે, માટે અમે ઇન્દ્રને આવાહન કરીએ છીએ. સોમરસનું પાન કરવાને અમે ઇન્દ્રને હાક મારીએ છીએ

---

१ दीद्यग्नी । २ यज्ञवाहसा ॥
३ सन्त्य । ४ यज्ञनीः ।
५ वृषणम् । ६ हरयः । ७ सूरचक्षसः ॥
८ धानाः । ९ घृतस्नुवः ।

ઇન્દ્રના અશ્વની યાળ કેવી લાંબી છે તે જુઓ ! ઇન્દ્ર, આ અશ્વ જોડીને તું અમારા સોમરસનું પ્રાશન કરવા માટે આવ. સોમરસ ઘોળી મૂકીને જ અમે તને બોલાવીએ છીએ. ૪

તે તું અમારી પ્રાર્થના શ્રવણ કરવામાટે અત્રે આગમન કર. અમે કાઢેલા સોમરસનો સ્વીકાર કરવા માટે અત્રે આવ. એકાદ તૃષાક્રાંત હરણમાફક[1] ઉત્સુકતાથી આ સોમરસ પી. ૫ (૩૦)

આ સોમરસનાં બિંદુ દર્ભ ઉપર પાત્રો મુકીને તેમાં રાખ્યાં છે. હે ઇન્દ્ર, શ્રમપરિહારાર્થ[2] આનું પ્રાશન કર. ૬

આ અમારી સ્તુતિથી તારૂં સમાધાન થાવ. આ ઘણી સુંદર છે. આ તારા અંતઃકરણમાં જડાઇ જાવ, અમારો તૈયાર કરેલો સોમરસ પણ તું પી. ૭

આ શત્રુનો સંહાર કરનાર ઇન્દ્ર, જે જે યજ્ઞમાં સોમરસ કાઢયો હોય છે તે તે સર્વ ઠેકાણે એનું પ્રાશન કરવામાટે જાય છે. એમાં તેને ઘણો આનંદ[3] થાય છે. ૮

હે સામર્થ્યવાન ઇન્દ્ર, અમને ધેનુ, અશ્વ ઇત્યાદિ વૈભવ પ્રાપ્ત થાય એ જ અમારી ઇચ્છા છે. એટલી તું પરિપૂર્ણ કર. અમને એકાગ્રબુદ્ધથી[4] તારૂં સ્તવન કરતાં આવડો. ૯ (૩૧)

---

१ गौरः ॥
२ सहसे ॥
३ मदाय ॥
४ स्वाध्यः ॥

સૂક્ત ૧૭.

મેધાતિથિ કાણ્વ, ઋષિ ઇન્દ્ર તથા વરુણ દેવના.

જગત્ ઉપર સામ્રાજ્ય ચલાવનારા ઇન્દ્ર તથા વરુણની હું કરુણા માગું[1] છુ
તેમને[2] એમ શરણે ગયાથી તે આપણને સુખ પ્રાપ્ત કરી આપે છે   ૧

હે ઇન્દ્ર તથા વરુણ, મારા જેવા ભાવિકે હાક મારવાથી તેનું રક્ષણ કરવા-
માટે તમે હમેશાં જ દોડી[3] જાવ છો, અખિલ પ્રાણિમાત્રના[4] પોષણકર્ત્તા
તમે જ છો.   ૨

હે ઇન્દ્ર તથા વરુણ, અમારી તૃપ્તિ થાય ત્યાંસુધી અમને સંપત્તિ આપો. તમે
બન્ને જણા ઉદાર દેવો-અમારી છેક પાસે રહો. એવી અમારી ઇચ્છા[5] છે.   ૩

સામર્થ્યનો[6] લાભ મેળવી આપનાર આપની કૃપાના અમે ખરેખર ભાગીદાર થઇશુ
અને ઉત્કૃષ્ટ કાર્યક્ષમતામાટે પણ અમે પાત્ર[7] થઇશુ.   ૪

સહસ્રવધિ[8] દાનકર્મો કરનારામાં ઇન્દ્ર જ શ્રેષ્ઠ છે, અને જે અત્યંત સ્તુત્ય
છે તેમાં વરુણનુ જ માન પહેલુ છે, આ બન્ને જણનુ સામર્થ્ય પ્રશ
સનીય છે.   ૫ (૩૨)

અમે તેની કૃપાને લીધે સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી લઇશુ અને તે મનવાચ્છિત
સંગ્રહમાં[9] પણ નાંખીશું. તથાપિ તેની પાસેની સંપત્તિ પુનઃ જેટલી ને તેટલી
ભરપૂર[10] જ રહેવાની   ૬

હે ઇન્દ્ર તથા વરુણ, અપૂર્વ સૌખ્યની ઇચ્છાથી હું તમને અરજ કરૂં છુ.
અમને સર્વત્ર વિજયશાલી[11] કરો   ૭

---

१ अव । २ ईदृशे ॥
३ गन्तारा । ४ चर्षणीनाम् ॥
५ ईमहे ॥
६ वाजदाव्नाम् । ७ युवाकु ॥
८ सहस्रदाव्नाम् ॥
९ नि-धीमहि । १० प्ररेचनम् ॥ ११ सु-जिग्युषः ॥

હે ઇન્દ્ર તથા વરૂણ, અમારૂં મન આતુરતાથી[1] સર્વ રીતે તમારૂં ચિંતન કરતું હોવાથી અમને કલ્યાણની પ્રાપ્તિ કરાવી આપો. ૮

હે ઇન્દ્ર તથા વરૂણ, તમને બન્ને જણને આ ભેગી એક જ સુંદર સ્તુતિ[2] હું અર્પણ કરૂં છું. તમે પણ તેને ઉત્તેજન આપો છો, માટે તે તમને સર્વ પ્રકારે માન્ય થાવ ૯ (૩૩)

અનુવાક ૫.

સૂક્ત ૧૮.

મેધાતિથિ કાણ્વ ઋષિ. –૧–૩ બ્રહ્મણસ્પતિ ૪ બ્રહ્મણસ્પતિ, ઇન્દ્ર, સોમ ૫ બૃહસ્પતિ, દક્ષિણા, ૬–૮ સદસસ્પતિ ૯ સદસસ્પતિ, અથવા નરાશંસ દેવતા.

હે બ્રહ્મણસ્પતિ, ઉશિજના પુત્ર કક્ષીવાને તને સોમ[3] અર્પણ કર્યો છે; તેને તું તેજસ્વિતા[4] અર્પણ કર. ૧

જે વૈભવશાલી છે, જે વ્યાધિનું હરણ કરે છે, જેની પાસે દ્રવ્યકોશ ભરેલો છે, જેનાથી જગતનું પાલનપોષણ થાય છે, અને જે ભકતોનેમાટે ત્વરાથી[5] આવે છે, એવા બ્રહ્મણસ્પતિ અમારા ઉપર અનુગ્રહ[6] કરો. ૨

શત્રુનો[7] શાપ અથવા કોઇપણ આદમીનું કપટ અમને બાધ ન કરો[8]. બ્રહ્મણસ્પતિ, અમારૂં સંરક્ષણ કર. ૩

ઇન્દ્ર, બ્રહ્મણસ્પતિ તથા સોમ જે દુર્બળની વ્હાર કરે છે[9] તે વીર્યવાન થઇને કદિપણ નાશ પામતો નથી. ૪

---

१ सिषासंतीषु ॥
२ सधस्तुतिम् ॥
३ सोमानम् ।
४ स्वरणम् ॥
५ तुरः । ६ सिसक्तु ॥
७ शंसः । ८ मा-प्रणक् ॥
९ हिनोति ।

હે બ્રહ્મણસ્પતિ, તું, સોમ, ઇન્દ્ર તથા દક્ષિણા સર્વ મળીને તે ગરીબને પાતકમાંથી ઉગારો ૫ (૩૪)

અદ્ભુત પરાક્રમ કરનાર પ્રજ્ઞારૂપ સદસસ્પતિપાને[1] હું ગયો છું. એ ઉદાર છે અને ભકિત કરવા યોગ્ય છે. અને ઇન્દ્રની સાથે તેને ઘણી મિત્રતા છે. ૬

જેની સાહાય્ય વિના જ્ઞાની મનુષ્યનો પણ યજ્ઞ પૂર્ણ થવો અશકય છે, તે અમને બુદ્ધિમત્તાની[2] પ્રાપ્તિ કરી આપે છે. ૭

હવિના અર્પણકર્મને[3] તે સફળતા આપે[4] છે અને યજ્ઞમાં જે કાંઇ ન્યૂન રહ્યુ હોય તો તે સંભાળી લે[5] છે તથા તેટલા જ માટે અમારો હવિર્ભાગ દેવોને જઇ પહોંચે છે. ૮

નરાશંસનુ આજ મને દર્શન થયુ એ ઘણો પરાક્રમી છે. અને તેની કીર્તિ અત્યંત વિશાળ છે. તેની કાન્તિ પણ પ્રત્યક્ષ દ્યુલોક પ્રમાણે[6] જ ચળકતી છે. ૯ (૩૫)

સૂકત ૧૯.

મેધાતિથિ કાણ્વ ઋષિ અગ્નિ, મરુત,દેવતા

હે અગ્નિદેવ, આ મનોહર[7] યજ્ઞમાં તને સોમપાન માટે નિમંત્રણ થાય છે તેટલામાટે મરુદ્ગણસહિત અત્રે આવ. ૧

તું એટલો શ્રેષ્ઠ છે કે તારા[8] સામર્થ્ય આગળ દેવ અથવા મર્ત્ય—કોઇની જ ગતિ નથી. માટે હે અગ્નિદેવ, મરુદ્ગણ સાથે તુ અત્રે આવ. ૨

---

१ सनि ॥
२ योग ॥ ३ हविष्कृतिम ।
४ ऋध्नोति ।
५ प्राञ्च रणोति ॥
६ सप्रथस्तमम् ॥
७ गोपीथाय ॥
८ परः ॥

જે દ્વેષવિકારથી સર્વરીતે મુક્ત છે અને જેમને અગાધ સ્વર્લોકનું જ્ઞાન છે એવા એ મરૂદ્દેવોસાથે હે અગ્નિદેવ, તું અત્રે આવ. ૩

જે ઉગ્રકૃતિ મરૂત્ પોતાના તેજથી કોઇના પણ પરાક્રમની દરકાર ન કરતાં અર્કની અર્ચના કરે છે તેમની સાથે હે અગ્નિ, અત્રે આવ. ૪

જે અત્યંત શુભ્રવર્ણ છે, જેમનાં શરીરો ઘણાં[1] ઊંચાં છે, જે મહાપરાક્રમી[2] તરીકે ગણાયા છે, તથા જે દુષ્ટોનુ[3] ઉન્મૂલન કરવામાં કુશલ છે તે મરૂતો સહિત હે અગ્નિ, અત્રે આવ. ૫ (૩૬)

જે મરુદ્દેવ સ્વર્ગની ઉપર દેદીપ્યમાન[4] દ્યુલોકમાં વાસ કરે છે તેમની સાથે હે અગ્નિ, અત્રે આવ. ૬

ઓતપ્રોત ઉછળનારા[5] સમુદ્રમાં જે પર્વતોને ઉલટા સુલટા[6] ફેંકી[7] દે છે તે મરુતો સહિત હે અગ્નિ, અત્રે આવ. ૭

જે પોતાના સામર્થ્યવડે પોતાનાં કિરણોથી સર્વ સમુદ્રમાં વ્યાપી[8] જાય છે તે મરુતો સહિત હે અગ્નિ, અત્રે આવ. ૮

આ મધુર સોમરસ હું તને અર્પણ કરૂં છું. સર્વની[9] પહેલાં તું તેનું પ્રાશન કરે એવી મારી ઇચ્છા છે, માટે હે અગ્નિદેવ, મરુદ્ગણને લઇને તું અત્રે આવ. ૯ (૩૭)

---

१ घोरवर्पसः। २ सुक्षत्रासः। ३ रिशादसः॥
४ रोचने॥
५ अर्णवम्। ६ तिरः। ७ ईंखयंति॥
८ तन्वन्ति॥
९ पूर्वपीतये॥

॥ प्रथम अध्याय समाप्त ॥

Printed by Bhagvanlal Tribhuvan for the Proprietor,
at the "*Subodh [illegible]*" *Press*, Bazargate Street, Fort, Bombay.

ગુજરાતી, મરાઠી હિંદી, તથા ઇંગ્રેજી ભાષાના
જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં
વેદોનાં ભાષાંતર
દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ, ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર

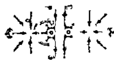
વર્ષ ૧] આશ્વિન સંવત્ ૧૯૬૮ ઑક્ટોબર ૧૯૧૨ શકે ૧૮૩૪ [અંક ૪

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

यास्काचार्य

ગુજરાતી શ્રુતિબોધ.

સંપાદક,
રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન બી એ, એલ એલ બી
અચ્યુત બળવંત કોલ્હટકર બી એ એલ એલ બી
દત્તાત્રય આપાજી તુળજાપુરકર બી એ, એલ એલ બી

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ ૩
પ્રકાશક——માળાનકર અમૃતરામ દીક્ષિત
૪, લેમાડેવી રો, મુંબઈ

Printed by Trimbak Hari Ambitkar ... for the Proprietor
at the ... Press, ... Street, Fort, Bombay

॥ ४६ ॥ १—१५ प्रस्कण्वः काण्व ऋषि ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः–१, १० विराड्गायत्री । ३, ११, ६, १२, १४, गायत्री । २, ७, ९, १३, १५, ५, ४, ८, निचृद्गायत्री ॥ १—१५ षड्जः स्वरः ॥

(४६) एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः ।
स्तुषे वामश्विना बृहत् ॥ १ ॥

या दस्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् ।
धिया देवा वसुविदा ॥ २ ॥

वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि ।
यद्वां रथो विभिष्पतात् ॥ ३ ॥

हविषा जारो अपां पिपर्ति पपुरिर्नरा ।
पिता कुटस्य चर्षणिः ॥ ४ ॥

आदारो वां मतीनां नासत्या मतवचसा ।
पातं सोमस्य धृष्णुया ॥ ५ ॥ ३३ ॥

एषो इति । उषाः । अपूर्व्या । वि । उच्छति । प्रिया । दिवः । स्तुषे । वां । अश्विना । बृहत् ॥ १ ॥ या । दस्रा । सिंधुऽमातरा । मनोतरा । रयीणां । धिया । देवा । वसुऽविदा ॥ २ ॥ वच्यंते । वां । ककुहासः । जूर्णायां । अधि । विष्टपि । यत् । वां । रथः । विऽभिः । पतात् ॥ ३ ॥ हविषा । जारः । अपां । पिपर्ति । पपुरिः । नरा । पिता । कुटस्य । चर्षणिः ॥ ४ ॥ आऽदारः । वां । मतीनां । नासत्या । मतऽवचसा । पातं । सोमस्य । धृष्णुऽया ॥ ५ ॥ ३३ ॥

या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः ।
तामस्मे रासाथामिषम् ॥ ६ ॥

आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे ।
युञ्जाथामश्विना रथम् ॥ ७ ॥

अरित्रं वां दिवस्पृथु तीर्थे सिन्धूनां रथः ।
धिया युयुज्र इन्दवः ॥ ८ ॥

दिवस्कण्वास इन्दवो वसु सिन्धूनां पदे ।
स्वं वव्रिं कुह धित्सथः ॥ ९ ॥

अभूदु भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः ।
व्यख्यज्जिह्वयासितः ॥ १० ॥ ३४ ॥

अभूदु पारमेतवे पन्था ऋतस्य साधुया ।
अदर्शि वि स्रुतिर्दिवः ॥ ११ ॥

या । नः । पीपरत् । अश्विना । ज्योतिष्मती । तमः । तिरः । तां । अस्मे इति । रासाथां । इषं ॥ ६ ॥ आ । नः । नावा । मतीनां । यातं । पाराय । गंतवे । युंजाथां । अश्विना । रथं ॥ ७ ॥ अरित्रं । वां । दिवः । पृथु । तीर्थे । सिंधूनां । रथः । धिया । युयुज्रे । इंदवः ॥ ८ ॥ दिवः । कण्वासः । इंदवः । वसु । सिंधूनां । पदे । स्वं । वव्रिं । कुह । धित्सथः ॥ ९ ॥ अभूत् । ऊं इति । भाः । ऊं इति । अंशवे । हिरण्यं । प्रति । सूर्यः । वि । अख्यत् । जिह्वया । असितः ॥ १० ॥ ३४ ॥ अभूत् । ऊं इति । पारं । एतवे । पंथाः । ऋतस्य । साधुऽया । अदर्शि ।

तत्तदिदश्विनोरवों जरिता प्रति भूषति ।
मदे सोमस्य पिप्रतोः ॥ १२ ॥
वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा ।
मनुष्वच्छंभू आ गतम् ॥ १३ ॥
युवोरुषा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत् ।
ऋता वनथो अक्तुभिः ॥ १४ ॥
उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् ।
अविद्रियाभिरूतिभिः ॥ १५ ॥ ३५ ॥ ३ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ ४७ ॥ १–१० प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५ निचृत्पथ्या बृहती । ३, ७ पथ्या बृहती । ९ विराट् पथ्या बृहती । २, ६, ८ निचृत्सतः पंक्तिः । ४, १० सतः पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ५, ३, ७, ९ मध्यमः । २, ६, ८, ४, १० पञ्चमः ॥

(४७) अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोम ऋतावृधा ।
तमश्विना पिबतं तिरोअह्न्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥१॥

वि । स्तुतिः । दिवः ॥ ११ ॥ तत्ऽतत् । इत् । अश्विनोः । अवः । जरिता । प्रति । भूषति । मदे । सोमस्य । पिप्रतोः ॥ १२ ॥ ववसाना । विवस्वति । सोमस्य । पीत्या । गिरा । मनुष्वत् । शंभू इति शंऽभू । आ । गतं ॥ १३ ॥ युवोः । उषाः । अनु । श्रियं । परिऽज्मनोः । उपऽआचरत् । ऋता । वनथः । अक्तुऽभिः ॥ १४ ॥ उभा । पिबतं । अश्विना । उभा । नः । शर्म । यच्छतं । अविद्रियाभिः । ऊतिऽभिः ॥ १५ ॥ ३५ ॥ ३ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

अयं । वां । मधुमत्ऽतमः । सुतः । सोमः । ऋतऽवृधा । तं । अश्विना । पिबतं । तिरःऽअह्न्यं । धत्तं । रत्नानि । दाशुषे ॥ १ ॥

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना ।
कण्वासो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम् ॥२॥

अश्विना मधुमत्तमं पातं सोममृतावृधा ।
अथाद्य दस्रा वसु बिभ्रता रथे दाश्वांसमुप गच्छतम् ॥ ३ ॥

त्रिषधस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं मिमिक्षतम् ।
कण्वासो वां सुतसोमा अभिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना ॥४॥

याभिः कण्वमभिष्टिभिः प्रावतं युवमश्विना ।
ताभिः ष्वस्माँ अवतं शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥५॥१॥

सुदासे दस्रा वसु बिभ्रता रथे पृक्षो वहतमश्विना ।
रयिं समुद्रादुत वा दिवस्पर्यस्मे धत्तं पुरुस्पृहम् ॥ ६ ॥

त्रिऽवंधुरेणं । त्रिऽवृतां । सुऽपेशसा । रथेन । आ । यातं । अश्विना । कण्वांसः । वां । ब्रह्मं । कृण्वंति । अध्वरे । तेषां । सु । शृणुतं । हवं ॥२॥ अश्विना । मधुमत्ऽतमं । पातं । सोमं । ऋतऽवृधा । अथं । अद्य । दस्रा । वसुं । बिभ्रंता । रथे । दाश्वांसं । उपं । गच्छतं ॥ ३ ॥ त्रिऽसधस्थे । बर्हिषि । विश्वऽवेदसा । मध्वा । यज्ञं । मिमिक्षतं । कण्वासः । वां । सुतऽसोमाः । अभिऽद्यवः । युवां । हवंते । अश्विना ॥ ४ ॥ याभिः । कण्वं । अभिष्टिऽभिः । प्र । आवतं । युवं । अश्विना । ताभिः । सु । अस्मान् । अवतं । शुभः । पती इति । पातं । सोमं । ऋतऽवृधा ॥ ५ ॥ १ ॥ सुऽदासे । दस्रा । वसुं । बिभ्रंता । रथे । पृक्षः । वहतं । अश्विना । रयिं । समुद्रात् । उत । वा । दिवः । परिं । अस्मे इतिं । धत्तं ।

यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अधि तुर्वशे ।
अतो रथेन सुवृता न आ गतं साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥७॥
अर्वाञ्चा वां सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुप ।
इषं पृञ्चन्ता सुकृते सुदानव आ बर्हिः सीदतं नरा ॥८॥
तेन नासत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा ।
येन शश्वदूहथुर्दाशुषे वसु मध्वः सोमस्य पीतये ॥९॥
उक्थेभिरर्वागवसे पुरूवसू अर्कैश्च नि ह्वयामहे ।
शश्वत्कण्वानां सदसि प्रिये हि कं सोमं पपथुरश्विना ॥१०॥२॥

॥ ४८ ॥ १–१६ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, ९ विराट् पथ्या बृहती । ५, ११, १३ निचृत् पथ्या बृहती । १२ बृहती । १५ पथ्या बृहती । ४, ६, १४ विराट् सतः पङ्क्तिः । २, १०, १६ निचृत् सतः पङ्क्तिः । ८ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ७, ९, ५, ११, १३, १२, १५ मध्यमः । ४, ६, १४, २, १०, १६, ८ पञ्चमः ॥

(४८) सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः ।
सह द्युम्नेन बृहता विभावरि राया देवि दास्वती ॥१॥

पुरु स्पृहं ॥ ६ ॥ यत् । नासत्या । पराऽवति । यत् । वा । स्थः । अधि । तुर्वशे । अतः । रथेन । सुऽवृता । नः । आ । गतं । साकं । सूर्यस्य । रश्मिऽभिः ॥ ७ ॥ अर्वाञ्चा । वां । सप्तयः । अध्वरऽश्रियः । वहंतु । सवना । इत् । उप । इषं । पृंचंता । सुऽकृते । सुऽदानवे । आ । बर्हिः । सीदतं । नरा ॥ ८ ॥ तेन । नासत्या । आ । गतं । रथेन । सूर्यऽत्वचा । येन । शश्वत् । ऊहथुः । दाशुषे । वसु । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ९ ॥ उक्थेभिः । अर्वाक् । अवसे । पुरुवसू इति पुरुऽवसू । अर्कैः । च । नि । ह्वयामहे । शश्वत् । कण्वानां । सदसि । प्रिये । हि । कं । सोमं । पपथुः । अश्विना ॥ १० ॥ २ ॥

सह । वामेन । नः । उषः । वि । उच्छ । दुहितः । दिवः । सह । द्युम्नेन । बृहता । विभाऽवरि । राया । देवि । दास्वती ॥ १ ॥

अश्वा॑वती॒र्गोम॑तीर्वि॒श्वसु॑विदो॒ भूरि॑ च्यवन्त॒ वस्त॑वे ।
उदी॑रय॒ प्रति॑ मा सू॒नृता॑ उष॒श्चोद॒ राधो॑ म॒घोना॑म् ॥२॥

उ॒वासो॒षा उ॒च्छाच्च॒ नु दे॒वी जी॒रा रथा॑नाम् ।
ये अ॑स्या आ॒चर॑णेषु दध्रि॒रे स॑मु॒द्रे न श्र॑व॒स्यवः॑ ॥ ३ ॥

उषो॒ ये ते॒ प्र यामे॑षु यु॒ञ्जते॒ मनो॑ दा॒नाय॑ सू॒रयः॑ ।
अत्राह॒ तत्कण्व॑ एषां॒ कण्व॑तमो॒ नाम॑ गृणाति नृ॒णाम् ॥ ४ ॥

आ घा॒ योषे॑व सू॒नर्यु॒षा या॑ति प्रभु॒ञ्जती॑ ।
ज॒रय॑न्ती॒ वृज॑नं प॒द्वदी॑यत॒ उत्पा॑तयति प॒क्षिणः॑ ॥ ५ ॥ ३ ॥

वि या सृ॒जति॒ सम॑नं॒ व्य॒र्थिनः॑ प॒दं न वे॒त्योद॑ती ।
वयो॒ नकि॑ष्टे पप्ति॒वांस॑ आसते॒ व्यु॑ष्टौ वाजिनीवति ॥ ६ ॥

अश्व॑ऽवतीः । गोऽम॑तीः । वि॒श्व॒ऽसु॒विदः॑ । भूरि॑ । च्य॒व॒न्त॒ । वस्त॑वे । उत् । ई॒र॒य॒ । प्रति॑ । मा॒ । सू॒नृताः॑ । उ॒षः॒ । चोद॑ । राधः॑ । म॒घोना॑म् ॥ २ ॥ उ॒वास॑ । उ॒षाः । उ॒च्छात् । च॒ । नु । दे॒वी । जी॒रा । रथा॑नाम् । ये । अ॒स्याः॒ । आ॒ऽचर॑णेषु । द॒ध्रि॒रे । स॒मु॒द्रे । न । श्र॒व॒स्यवः॑ ॥ ३ ॥ उषः॑ । ये । ते॒ । प्र । यामे॑षु । यु॒ञ्जते॑ । मनः॑ । दा॒नाय॑ । सू॒रयः॑ । अत्र॑ । अह॑ । तत् । कण्वः॑ । ए॒षा॒म् । कण्व॑ऽतमः । नाम॑ । गृ॒णा॒ति॒ । नृ॒णाम् ॥ ४ ॥ आ । घ॒ । योषा॑ऽइव । सू॒नरी॑ । उ॒षाः । या॒ति॒ । प्र॒ऽभु॒ञ्जती॑ । ज॒रय॑न्ती । वृज॑नम् । प॒त्ऽवत् । ई॒य॒ते॒ । उत् । पा॒त॒य॒ति॒ । प॒क्षिणः॑ ॥ ५ ॥ ३ ॥ वि । या । सृ॒जति॑ । सम॑नम् । वि । अ॒र्थिनः॑ । प॒दम् । न । वे॒ति॒ । ओद॑ती । वयः॑ । नकि॑ः । ते॒ । प॒प्ति॒ऽवांसः॑ । आ॒स॒ते॒ । विऽउ॑ष्टौ । वा॒जि॒नी॒ऽ-

एषायुक्त परावत सूर्यस्योदयनादधि ।
शतं रथेभिः सुभगोषा इयं वि यात्यभि मानुषान् ॥७॥

विश्वमस्या नानाम चक्षसे जगज्ज्योतिष्कृणोति सूनरी ।
अप द्वेषो मघोनी दुहिता दिव उषा उच्छदप स्रिधः ॥ ८ ॥

उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः ।
आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दिविष्टिषु ॥ ९ ॥

विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं त्वे वि यदुच्छसि सूनरि ।
सा नो रथेन बृहता विभावरि श्रुधि चित्रामघे हवम् ॥१०॥४॥

उषो वाजं हि वंस्व यश्चित्रो मानुषे जने ।
तेना वह सुकृतो अध्वराँ उप ये त्वा गृणन्ति वह्नयः ॥११॥

इति ॥ ६ ॥ एषा । अयुक्त । पराऽवतः । सूर्यस्य । उत्ऽअयनात् । अधि । शतं । रथेभिः । सुऽभगा । उषाः । इयं । वि । याति । अभि । मानुषान् ॥ ७ ॥ विश्वं । अस्याः । ननाम । चक्षसे । जगत् । ज्योतिः । कृणोति । सूनरी । अप । द्वेषः । मघोनी । दुहिता । दिवः । उषाः । उच्छत् । अप । स्रिधः ॥ ८ ॥ उषः । आ । भाहि । भानुना । चंद्रेण । दुहितः । दिवः । आऽवहंती । भूरि । अस्मभ्यं । सौभगं । विऽउच्छंती । दिविष्टिषु ॥ ९ ॥ विश्वस्य । हि । प्राणनं । जीवनं । त्वे इति । वि । यत् । उच्छसि । सूनरि । सा । नः । रथेन । बृहता । विभाऽवरि । श्रुधि । चित्रऽमघे । हवं ॥ १० ॥ ४ ॥ उषः । वाजं । हि । वंस्व । यः । चित्रः । मानुषे । जने । तेन । आ । वह । सुऽकृतः । अध्वरान् । उप । ये । त्वा । गृणंति । वह्नयः ॥ ११ ॥

विश्वा॑न्दे॒वाँ आ व॑ह॒ सोम॑पीतये॒ऽन्तरि॑क्षादु॒षस्त्वम् ।
सास्मासु॑ धा॒ गोम॒दश्वा॑वदु॒क्थ्य१॒॑मुषो॒ वाजं॑ सु॒वीर्य॑म् ॥१२॥

यस्या॒ रुश॑न्तो अ॒र्चयः॒ प्रति॑ भ॒द्रा अदृ॑क्षत ।
सा नो॑ र॒यिं वि॒श्ववा॑रं सु॒पेश॑समु॒षा द॑दातु॒ सुग्म्य॑म् ॥ १३ ॥

ये चि॒द्धि त्वामृष॑यः॒ पूर्व॑ ऊ॒तये॑ जुहू॒रेऽव॑से महि ।
सा नः॒ स्तोमाँ॑ अ॒भि गृ॑णीहि॒ राध॒सोषः॑ शु॒क्रेण॑ शो॒चिषा॑ ॥१४॥

उषो॒ यद॒द्य भा॒नुना॒ वि द्वारा॑वृ॒णवो॑ दि॒वः ।
प्र नो॑ यच्छतादवृ॒कं पृ॒थु च्छ॒र्दिः प्र दे॑वि॒ गोम॑ती॒रिषः॑ ॥१५॥

सं नो॑ रा॒या बृ॑ह॒ता वि॒श्वपे॑शसा मिमि॒क्ष्वा समिळा॑भि॒रा ।
सं द्यु॒म्नेन॑ विश्व॒तुरो॑षो महि॒ सं वाजै॑र्वाजिनीवति ॥१६॥५॥

विश्वा॑न् । दे॒वान् । आ । व॒ह॒ । सोम॑ऽपीतये । अ॒न्तरि॑क्षात् । उ॒षः॒ । त्वं । सा । अ॒स्मासु॑ । धाः॒ । गोऽम॑त् । अश्व॑ऽवत् । उ॒क्थ्यं॑ । उषः॑ । वाजं॑ । सु॒ऽवीर्यं॑ ॥ १२ ॥ यस्याः॑ । रुश॑न्तः । अ॒र्चयः॑ । प्रति॑ । भ॒द्राः । अदृ॑क्षत । सा । नः॒ । र॒यिं । वि॒श्वऽवा॑रं । सु॒ऽपेश॑सं । उ॒षाः । द॒दा॒तु॒ । सुग्म्यं॑ ॥ १३ ॥ ये । चि॒त् । हि । त्वां । ऋष॑यः । पूर्वे॑ । ऊ॒तये॑ । जु॒हू॒रे । अव॑से । म॒हि॒ । सा । नः॒ । स्तोमा॑न् । अ॒भि । गृ॒णी॒हि॒ । राध॑सा । उषः॑ । शु॒क्रेण॑ । शो॒चिषा॑ ॥ १४ ॥ उषः॑ । यत् । अ॒द्य । भा॒नुना॑ । वि । द्वारौ॑ । ऋ॒णवः॑ । दि॒वः । प्र । नः॒ । य॒च्छ॒ता॒त् । अ॒वृ॒कं । पृ॒थु । छ॒र्दिः । प्र । दे॒वि॒ । गोऽम॑तीः । इषः॑ ॥ १५ ॥ सं । नः॒ । रा॒या । बृ॒ह॒ता । वि॒श्वऽपे॑शसा । मि॒मि॒क्ष्व । सं । इळा॑भिः । आ । सं । द्यु॒म्नेन॑ । वि॒श्व॒ऽतुरा॑ । उषः॑ । म॒हि॒ । सं । वाजैः॑ । वा॒जि॒नी॒ऽव॒ति॒ ॥ १६ ॥ ५ ॥

॥ ४९ ॥ १—४ प्रस्कण्वः काण्व ऋषि ॥ उषा देवता ॥ निचृदनुष्टुप् छन्द ॥ गान्धार स्वर ॥

(४९) उषो भद्रेभिरा गहि दिवश्चिद्रोचनादधि ।
वहन्त्वरुणप्सव उप त्वा सोमिनो गृहम् ॥ १ ॥
सुपेशसं सुखं रथं यमध्यस्था उषस्त्वम् ।
तेना सुश्रवसं जनं प्रावाद्य दुहितर्दिवः ॥ २ ॥
वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विपच्चतुष्पदर्जुनि ।
उषः प्रारन्नृतूँरनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ॥ ३ ॥
व्युच्छन्ती हि रश्मिभिर्विश्वमाभासि रोचनम् ।
तां त्वामुषर्वसूयवो गीर्भिः कण्वा अहूषत ॥ ४ ॥६॥

॥ ५० ॥ १–१३ प्रस्कण्व काण्व ऋषि ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्द –१, ६ निचृद्गायत्री । २, ४, ८, ९ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ३ गायत्री । ५ यवमध्या विराड्गायत्री । १०, ११ निचृदनुष्टुप् । १२, १३ अनुष्टुप् ॥ स्वर – १,–९ षड्ज । १०,–१३ गान्धार ॥

(५०) उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः ।
दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ १ ॥

उषः । भद्रेभिः । आ । गहि । दिवः । चित् । रोचनात् । अधि । वहंतु । अरुणऽप्सवः । उप । त्वा । सोमिनः । गृहं ॥ १ ॥ सुऽपेशसं । सुऽखं । रथं । यं । अधिऽअस्थाः । उषः । त्वं । तेन । सुऽश्रवसं । जनं । प्र । अव । अद्य । दुहितः । दिवः ॥ २ ॥ वयः । चित् । ते । पतत्रिणः । द्विऽपत् । चतुःऽपत् । अर्जुनि । उषः । प्र । आरन् । ऋतून् । अनु । दिवः । अंतेभ्यः । परि ॥३॥ विऽउच्छंती । हि । रश्मिऽभिः । विश्वं । आऽभासि । रोचनं । तां । त्वां । उषः । वसुऽयवः । गीःऽभिः । कण्वाः । अहूषत ॥ ४ ॥ ६ ॥
उत् । ऊं इति । त्यं । जातऽवेदसं । देवं । वहंति । केतवः । दृशे । विश्वाय । सूर्यं ॥ १ ॥

अप॒ त्ये ता॒यवो॑ यथा॒ नक्ष॑त्रा यन्त्य॒क्तुभिः॑ ।

सूरा॑य वि॒श्वच॑क्षसे ॥ २ ॥

अदृ॑श्रमस्य के॒तवो॒ वि र॒श्मयो॒ जनाँ॒ अनु॑ ।

भ्राज॑न्तो अ॒ग्नयो॑ यथा ॥ ३ ॥

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र्शतो ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य ।

विश्व॒मा भा॑सि रोच॒नम् ॥ ४ ॥

प्र॒त्यङ् दे॒वाना॒ं विशः॑ प्र॒त्यङ्ङुदे॑षि॒ मानु॑षान् ।

प्र॒त्यङ्विश्वं॒ स्व॑र्दृ॒शे ॥ ५ ॥ ७ ॥

येना॑ पावक॒ चक्ष॑सा भु॒रण्य॑न्तं॒ जनाँ॒ अनु॑ ।

त्वं व॑रुण॒ पश्य॑सि ॥ ६ ॥

वि द्यामे॑षि॒ रज॑स्पृ॒थ्वहा॒ मिमा॑नो अ॒क्तुभिः॑ ।

पश्य॒ञ्जन्मा॑नि सूर्य ॥ ७ ॥

अप॑ । त्ये । ता॒यवः॑ । य॒था॒ । नक्ष॑त्रा । य॒न्ति॒ । अ॒क्तुऽभिः॑ । सूरा॑य । वि॒श्वऽच॑क्षसे ॥ २ ॥ अदृ॑श्रं । अ॒स्य॒ । के॒तवः॑ । वि । र॒श्मयः॑ । जना॑न् । अनु॑ । भ्राज॑न्तः । अ॒ग्नयः॑ । य॒था॒ ॥ ३ ॥ त॒रणिः॑ । वि॒श्वऽद॑र्शतः । ज्यो॒तिः॒ऽकृत् । अ॒सि॒ । सूर्य॒ । विश्वं॑ । आ । भा॒सि॒ । रो॒च॒नं ॥ ४ ॥ प्र॒त्यङ् । दे॒वाना॑ं । विशः॑ । प्र॒त्यङ् । उत् । ए॒षि॒ । मानु॑षान् । प्र॒त्यङ् । विश्वं॑ । स्वः॑ । दृ॒शे ॥ ५ ॥ ७ ॥ येन॑ । पा॒व॒क॒ । चक्ष॑सा । भु॒र॒ण्यन्त॑ं । जना॑न् । अनु॑ । त्वं । व॒रु॒ण॒ । पश्य॑सि ॥ ६ ॥ वि । द्यां । ए॒षि॒ । रजः॑ । पृ॒थु । अहा॑ । मिमा॑नः । अ॒क्तुऽभिः॑ । पश्य॑न् । जन्मा॑नि । सूर्य॒ ॥ ७ ॥

सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य ।
शोचिष्केशं विचक्षण ॥ ८ ॥
अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरो रथस्य नप्त्यः ।
ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ ९ ॥
उद्वयं तमसस्परि ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम् ।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ १० ॥
उद्यन्नद्य मित्रमह आरोहन्नुत्तरां दिवम् ।
हृद्रोगं मम सूर्य हरिमाणं च नाशय ॥ ११ ॥
शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ।
अथो हारिद्रवेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि ॥ १२ ॥
उदगादयमादित्यो विश्वेन सहसा सह ।
द्विषन्तं मह्यं रन्धयन्मो अहं द्विषते रधम् ॥ १३ ॥ ८॥९॥

सप्त । त्वा । हरितः । रथे । वहन्ति । देव । सूर्य । शोचिःऽकेशं । विऽचक्षण ॥ ८ ॥ अयुक्त । सप्त । शुंध्युवः । सूरः । रथस्य । नप्त्यः । ताभिः । याति । स्वयुक्तिऽभिः ॥ ९ ॥ उत् । वयं । तमसः । परि । ज्योतिः । पश्यंतः । उत्ऽतरं । देवं । देवऽत्रा । सूर्यं । अगन्म । ज्योतिः । उत्ऽतमं ॥ १० ॥ उत्ऽयन् । अद्य । मित्रऽमहः । आऽरोहन् । उत्ऽतरां । दिवं । हृत्ऽरोगं । मम । सूर्य । हरिमाणं । च । नाशय ॥ ११ ॥ शुकेषु । मे । हरिमाणं । रोपणाकासु । दध्मसि । अथो इति । हारिद्रवेषु । मे । हरिमाणं । नि । दध्मसि ॥ १२ ॥ उत् । अगात् । अयं । आदित्यः । विश्वेन । सहसा । सह । द्विषंतं । मह्यं । रंधयन् । मो इति । अहं । द्विषते । रधं ॥ १३ ॥ ८ ॥ ९ ॥

॥ दशमोऽनुवाकः ॥

॥ ५१ ॥ १-१५ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः – १, ९, १० जगती । २, ५, ८ विराड् जगती । ११-१३ निचृज्जगती । ३, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६, ७, त्रिष्टुप् । १४, १५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः – १, २, ९, १०, ५, ११-१३, ८ निषादः । ३, ४, ६, ७, १४, १५ धैवतः ॥

(५१) अभि त्यं मेषं पुरुहूतमृग्मियमिन्द्रं गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवम् ।
यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत ॥ १ ॥
अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोऽन्तरिक्षप्रां तविषीभिरावृतम् ।
इन्द्रं दक्षास ऋभवो मदच्युतं शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत् ॥ २ ॥
त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपोतात्रये शतदुरेषु गातुवित् ।
ससेन चिद्विमदायावहो वस्वाजावद्रिं वावसानस्य नर्तयन् ॥ ३ ॥

॥ दशमोऽनुवाकः ॥

अभि । त्यं । मेषं । पुरुऽहूतं । ऋग्मियं । इंद्रं । गीःऽभिः । मदत । वस्वः । अर्णवं । यस्य । द्यावः । न । विऽचरंति । मानुषा । भुजे । मंहिष्ठं । अभि । विप्रं । अर्चत ॥ १ ॥ अभि । ईं । अवन्वन् । सुऽअभिष्टिं । ऊतयः । अंतरिक्षऽप्रां । तविषीभिः । आऽवृतं । इंद्रं । दक्षासः । ऋभवः । मदऽच्युतं । शतऽक्रतुं । जवनी । सूनृता । आ । अरुहत् ॥ २ ॥ त्वं । गोत्रं । अंगिरःऽभ्यः । अवृणोः । अप । उत । अत्रये । शतऽदुरेषु । गातुऽवित् । ससेन । चित् । विऽमदाय । अवहः । वसु । आजौ । अद्रिं । वव्रसानस्य । नर्तयन् ॥ ३ ॥ त्वं । अपां । अपिऽ-

त्वम॒पाम॑पि॒धाना॑वृणो॒रपाधा॑रयः॒ पर्व॑ते॒ दानु॑म॒द्वसु॑ ।

वृ॒त्रं यदि॑न्द्र॒ शव॒साव॑धी॒रहि॒मादित्सूर्यं॑ दि॒व्यारो॑हयो दृ॒शे ॥ ४ ॥

त्वं मा॒याभि॒रप॑ मा॒यिनो॑ऽधमः स्व॒धाभि॒र्ये अधि॒ शुप्ता॒वजु॑ह्वत ।

त्वं पिप्रो॑र्नृमणः॒ प्रारु॑जः॒ पुरः॒ प्र ऋ॒जिश्वा॑नं दस्यु॒हत्ये॑ष्वाविथ ॥५॥ ९ ॥

त्वं कुत्सं॑ शुष्ण॒हत्ये॑ष्वावि॒थार॑न्धयोऽतिथि॒ग्वाय॒ शम्ब॑रम् ।

म॒हान्तं॑ चिदर्बु॒दं नि क्र॑मीः प॒दा स॒नादे॒व द॑स्यु॒हत्या॑य जज्ञिषे ॥६॥

त्वे विश्वा॒ तवि॑षी स॒ध्र्य॑ग्घि॒ता तव॒ राधः॑ सोमपी॒थाय॑ हर्षते ।

तव॒ वज्र॑श्चिकिते बा॒ह्वोर्हि॒तो वृ॒श्चा शत्रो॒रव॒ विश्वा॑नि॒ वृष्ण्या॑ ॥ ७ ॥

धाना॑ । अ॒वृ॒णोः॒ । अप॑ । अधा॑रयः । पर्व॑ते । दानु॑ऽमत् । वसु॑ । वृ॒त्रं । यत् । इ॒न्द्र॒ । शव॑सा । अव॑धीः । अहि॑ । आत् । इत् । सूर्यं॑ । दि॒वि । आ । अ॒रो॒ह॒यः॒ । दृ॒शे ॥ ४ ॥ त्वं । मा॒याभिः॑ । अप॑ । मा॒यिनः॑ । अ॒ध॒मः॒ । स्व॒धाभिः॑ । ये । अधि॑ । शुप्तौ॑ । अजु॑ह्वत । त्वं । पिप्रोः॑ । नृ॒ऽम॒नः॒ । प्र । अ॒रु॒जः॒ । पुरः॑ । प्र । ऋ॒जिश्वा॑नं । द॒स्यु॒ऽहत्ये॑षु । आ॒वि॒थ॒ ॥ ५ ॥ ९ ॥ त्वं । कुत्सं॑ । शु॒ष्ण॒ऽहत्ये॑षु । आ॒वि॒थ॒ । अर॑न्धयः । अ॒ति॒थि॒ऽग्वाय॑ । शम्ब॑रं । म॒हान्तं॑ । चि॒त् । अ॒र्बु॒दं । नि । क्र॒मीः॒ । प॒दा । स॒नात् । ए॒व । द॒स्यु॒ऽहत्या॑य । ज॒ज्ञि॒षे॒ ॥ ६ ॥ त्वे इति॑ । विश्वा॑ । तवि॑षी । स॒ध्र्य॑क् । हि॒ता । तव॑ । राधः॑ । सो॒म॒ऽपी॒थाय॑ । ह॒र्ष॒ते॒ । तव॑ । वज्रः॑ । चि॒कि॒ते॒ । बा॒ह्वोः । हि॒तः । वृ॒श्च । शत्रोः॑ । अव॑ । विश्वा॑नि । वृष्ण्या॑ ॥ ७ ॥

वि जानीह्यार्यान्ये च दस्यवो बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान्।
शाकी भव यजमानस्य चोदिता विश्वेत्ता ते सधमादेषु चाकन ॥८॥
अनुव्रताय रन्धयन्नपव्रतानाभूभिरिन्द्रः श्नथयन्ननाभुवः।
वृद्धस्य चिद्वर्धतो द्यामिनक्षतः स्तवानो वम्रो वि जघान संदिहः ॥९॥
तक्षद्यत्त उशना सहसा सहो वि रोदसी मज्मना बाधते शवः।
आ त्वा वातस्य नृमणो मनोयुज आ पूर्यमाणमवहन्नभि श्रवः ॥१०॥१०॥
मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो वङ्कू वङ्कुतराधि तिष्ठति।
उग्रो ययिं निरपः स्रोतसासृजद्वि शुष्णस्य दृंहिता ऐरयत्पुरः ॥११॥

वि। जानीहि। आर्यान्। ये। च। दस्यवः। बर्हिष्मते। रंधय। शासत्। अव्रतान्। शाकी। भव। यजमानस्य। चोदिता। विश्वा। इत्। ता। ते। सधऽमादेषु। चाकन ॥ ८ ॥ अनुऽव्रताय। रंधयन्। अपऽव्रतान्। आऽभूभिः। इंद्रः। श्नथयन्। अनाभुवः। वृद्धस्य। चित्। वर्धतः। द्यां। इनक्षतः। स्तवानः। वम्रः। वि। जघान। संऽदिहः ॥ ९ ॥ तक्षत्। यत्। ते। उशना। सहसा। सहः। वि। रोदसी इति। मज्मना। बाधते। शवः। आ। त्वा। वातस्य। नृऽमनः। मनःऽयुजः। आ। पूर्यमाणं। अवहन्। अभि। श्रवः ॥ १० ॥ १० ॥ मन्दिष्ट। यत्। उशने। काव्ये। सचा। इंद्रः। वंकू इति। वंकुऽतरा। अधि। तिष्ठति। उग्रः। ययिं। निः। अपः। स्रोतसा। असृजत्। वि। शुष्णस्य। दृंहिताः। ऐरयत्। पुरः ॥११॥ आ। स्म। रथं। वृषऽपानेषु।

आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु मन्दसे ।
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनर्वाणं श्लोकमा रोहसे दिवि ॥१२॥
अददा अर्भां महते वचस्यवे कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते ।
मेनाभवो वृषणश्वस्य सुक्रतो विश्वेत्ता ते सवनेषु प्रवाच्या ॥१३॥
इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके पज्रेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः ।
अश्वयुर्गव्यू रथयुर्वसूयुरिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता ॥ १४ ॥
इदं नमो वृषभाय स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि ।
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्त्स्याम ॥१५॥११॥

तिष्ठसि । शार्यातस्य । प्रऽभृताः । येषु । मंदसे । इंद्र । यथा । सुतऽसोमेषु । चाकनः । अनर्वाणं । श्लोकं । आ । रोहसे । दिवि ॥ १२ ॥ अददाः । अर्भां । महते । वचस्यवे । कक्षीवते । वृचयां । इंद्र । सुन्वते । मेना । अभवः । वृषणश्वस्य । सुक्रतो इति सुऽक्रतो । विश्वा । इत् । ता । ते । सवनेषु । प्रऽवाच्या ॥ १३ ॥ इंद्रः । अश्रायि । सुऽध्यः । निरेके । पज्रेषु । स्तोमः । दुर्यः । न । यूपः । अश्वऽयुः । गव्युः । रथऽयुः । वसुऽयुः । इंद्रः । इत् । रायः । क्षयति । प्रऽयंता ॥ १४ ॥ इदं । नमः । वृषभाय । स्वराजे । सत्यऽशुष्माय । तवसे । अवाचि । अस्मिन् । इंद्र । वृजने । सर्वऽवीराः । स्मत् । सूरिऽभिः । तव । शर्मन् । स्याम ॥ १५ ॥ ११॥

॥ ५२ ॥ १-१५ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ८ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् । ९, १० स्वराट् त्रिष्टुप् । १२, १३, १५ निचृत् त्रिष्टुप् । २-४ निचृज्जगती । ५, १४ जगती । ६, ११ विराड् जगती ॥ स्वरः—१, ७-९, १०, १२, १३, १५ धैवतः । २-६, ११, १४ निषादः ॥

(५२) त्यं सु मेषं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते ।
अत्यं न वाजं हवनस्यदं रथमेन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥१॥
स पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषु वावृधे ।
इन्द्रो यद्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसि जर्हृषाणो अन्धसा ॥ २ ॥
स हि द्वरो द्वरिषु वव्र ऊधनि चन्द्रबुध्नो मदवृद्धो मनीषिभिः ।
इन्द्रं तमह्वे स्वपस्यया धिया मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः ॥ ३ ॥
आ यं पृणन्ति दिवि सद्मबर्हिषः समुद्रं न सुभ्वः स्वा अभिष्टयः ।
तं वृत्रहत्ये अनु तस्थुरूतयः शुष्मा इन्द्रमवाता अह्रुतप्सवः ॥ ४ ॥

त्यं । सु । मेषं । महय । स्वःऽविदं । शतं । यस्य । सुऽभ्वः । साकं । ईरते । अत्यं । न । वाजं । हवनऽस्यदं । रथं । आ । इंद्रं । ववृत्यां । अवसे । सुवृक्तिऽभिः ॥ १ ॥ सः । पर्वतः । न । धरुणेऽषु । अच्युतः । सहस्रंऽऊतिः । तविषीषु । ववृधे । इंद्रः । यत् । वृत्रं । अवधीत् । नदीऽवृतं । उब्जन् । अर्णांसि । जर्हृषाणः । अंधसा ॥ २ ॥ सः । हि । द्वरः । द्वरिषु । वव्रः । ऊधनि । चंद्रऽबुध्नः । मदऽवृद्धः । मनीषिभिः । इंद्रं । तं । अह्वे । सुऽअपस्यया । धिया । मंहिष्ठऽरातिं । सः । हि । पप्रिः । अंधसः ॥ ३ ॥ आ । यं । पृणंति । दिवि । सद्मऽबर्हिषः । समुद्रं । न । सुऽभ्वः । स्वाः । अभिष्टयः । तं । वृत्रऽहत्ये । अनु । तस्थुः । ऊतयः । शुष्माः । इंद्रं । अवाताः । अह्रुतऽप्सवः ॥ ४ ॥ अभि । स्वऽवृष्टिं । मदे । अस्य । युध्यतः । रघ्वीःऽइव ।

अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतो रघ्वीरिव प्रवणे सस्रुरूतयः ।
इन्द्रो यद्वज्री धृषमाणो अन्धसा भिनद्वलस्य परिधींरिव त्रितः ॥५॥१२॥
परीं घृणा चरति तित्विषे शवोऽपो वृत्वी रजसो बुध्नमाशयत् ।
वृत्रस्य यत्प्रवणे दुर्गृभिश्वनो निजघन्थ हन्वोरिन्द्र तन्यतुम् ॥ ६ ॥
ह्रदं न हि त्वा न्यृषन्त्यूर्मयो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना ।
त्वष्टा चित्ते युज्यं वावृधे शवस्ततक्ष वज्रमभिभूत्योजसम् ॥७॥
जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतक्रतविन्द्र वृत्रं मनुषे गातुयन्नपः ।
अयच्छथा बाह्वोर्वज्रमायसमधारयो दिव्या सूर्यं दृशे ॥ ८ ॥
बृहत्स्वश्चन्द्रममवद्यदुक्थ्यमकृण्वत भियसा रोहणं दिवः ।
यन्मानुषप्रधना इन्द्रमूतयः स्वर्नृषाचो मरुतोऽमदन्ननु ॥ ९ ॥

प्रवणे । सस्रुः ॥ ऊतयः । इंद्रः । यत् । वज्री । धृषमाणः । अंधसा । भिनत् । वलस्य । परिधीन्ऽइव । त्रितः ॥ १२ ॥ परि । ईम् । घृणा । चरति । तित्विषे । शवः । अपः । वृत्वी । रजसः । बुध्नं । आ । अशयत् । वृत्रस्य । यत् । प्रवणे । दुःऽगृभिश्वनः । निऽजघंथ । हन्वोः । इंद्र । तन्यतुं ॥ ६ । ह्रदं । न । हि । त्वा । निऽऋषंति । ऊर्मयः । ब्रह्माणि । इंद्र । तव । यानि । वर्धना । त्वष्टा । चित् । ते । युज्यं । ववृधे । शवः । ततक्ष । वज्रं । अभिभूतिऽओजसं ॥ ७ ॥ जघन्वान् । ऊं इति । हरिऽभिः । संभृतक्रतो इति । संभृतऽक्रतो । इंद्र । वृत्रं । मनुषे । गातुऽयन् । अपः । अयच्छथाः । बाह्वोः । वज्रं । आयसं । अधारयः । दिवि । आ । सूर्यं । दृशे ॥ ८ ॥ बृहत् । स्वःऽचंद्रं । अमऽवत् । यत् उक्थ्यं । अकृण्वतः । भियसा । रोहणं । दिवः । यत् । मानुषऽप्रधनाः । इंद्रं । ऊतयः । स्वः । नृऽसाचः । मरुतः अमदन् । अनु ॥ ९ ॥

द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वनादयोयवीद्भियसा वज्र इन्द्र ते ।
वृत्रस्य यद्बद्बधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शवसाभिनच्छिरः ॥१०॥१३॥
यदिन्न्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः ।
अत्राह ते मघवन्विश्रुतं सहो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत् ॥११॥
त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः स्वभूत्योजा अवसे धृषन्मनः ।
चकृषे भूमिं प्रतिमानमोजसोऽपः स्वःपरिभूरेष्या दिवम् ॥१२॥
त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋष्ववीरस्य बृहतः पतिर्भूः ।
विश्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमद्धा नकिरन्यस्त्वावान् ॥१३॥
न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः ।
नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यत एको अन्यच्चकृषे विश्वमानुषक् ॥१४॥

द्यौः । चित् । अस्य । अमऽवान् । अहेः । स्वनात् । अयोय-
वीत् । भियसा । वज्रः । इंद्र । ते । वृत्रस्य । यत् । बद्बधानस्य । रोदसी इति ।
मदे । सुतस्य । शवसा अभिनत् । शिरः । १० ॥ १३ ॥ यत् । इत् । नु । इंद्र ।
पृथिवी । दशऽभुजिः । अहानि । विश्वा । ततनंत । कृष्टयः । अत्र । अह । ते ।
मघऽवन् । विऽश्रुतं । सहः । द्यां । अनु । शवसा । बर्हणा । भुवत्
॥ ११ ॥ त्वं । अस्य । पारे । रजसः । विऽओमनः । स्वभूतिऽओजाः ।
अवसे । धृषत्ऽमनः । चकृषे । भूमिं । प्रतिऽमानं । ओजसः । अपः ।
स्वरिति स्वः । परिऽभूः । एषि । आ । दिवं ॥ १२ ॥ त्वं । भुवः ।
प्रतिऽमानं । पृथिव्याः । ऋष्वऽवीरस्य । बृहतः । पतिः । भूः । विश्वं ।
आ । अप्राः । अंतरिक्षं । महिऽत्वा । सत्यं । अद्धा । नकिः । अन्यः ।
त्वाऽवान् ॥ १३ ॥ न । यस्य । द्यावापृथिवी इति । अनु । व्यचः ।
न । सिंधवः । रजसः । अंतं । आनशुः । न । उत । स्वऽवृष्टिं ।
मदे । अस्य । युध्यतः । एकः । अन्यत् । चकृषे । विश्वं । आनुषक् ॥ १४ ॥

आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ।
वृत्रस्य यद्भृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं जघन्थ ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ५३ ॥ १-११ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्द–जगती १०–११ त्रिष्टुप्

(५३) न्यू३षु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदने विवस्वतः ।
नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते ॥ १ ॥
दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।
शिक्षानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि ॥२॥
शचीव इन्द्र पुरुकृद्द्युमत्तम तवेदिदमभितश्चेकिते वसु ।
अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः ॥ ३ ॥

आर्चन् । अत्र । मरुतः । सस्मिन् । आजौ । विश्वे । देवासः । अमदन् । अनु । त्वा । वृत्रस्य । यत् । भृष्टिऽमता । वधेन । नि । त्वं । इन्द्र । प्रति । आनं । जघन्थ ॥ १५ ॥ १४ ॥

नि । ऊं इति । सु । वाचं । प्र । महे । भरामहे । गिरः । इन्द्राय । सदने । विवस्वतः । नु । चित् । हि । रत्नं । ससतांऽइव । अविदत् । न । दुःऽस्तुतिः । द्रविणःऽदेषु । शस्यते ॥ १ ॥ दुरः । अश्वस्य । दुरः । इन्द्र । गोः । असि । दुरः । यवस्य । वसुनः । इनः । पतिः । शिक्षाऽनरः । प्रऽदिवः । अकामऽकर्शनः । सखा । सखिऽभ्यः । तं । इदं । गृणीमसि ॥ २ ॥ शचीऽवः । इन्द्र । पुरुऽकृत् । द्युमत्ऽतम । तव । इत् । इदं । अभितः । चेकिते । वसु । अतः । संऽगृभ्य । अभिऽभूते । आ । भर । मा । त्वाऽयतः । जरितुः । कामं । ऊनयीः ॥ ३ ॥

एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना।
इन्द्रेण दस्युं दरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि ॥ ४ ॥
समिन्द्र राया समिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः।
सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि ॥५॥ १५॥
ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते।
यत्कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ॥६॥
युधा युधमुप घेदेषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा।
नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम् ॥७॥
त्वं करञ्जमुत पर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी।
त्वं शता वङ्गृदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिषूता ऋजिश्वना ॥८॥

एभिः। द्युऽभिः। सुऽमनाः। एभिः। इंदुऽभिः। निःऽरुंधानः। अमतिं। गोभिः। अश्विना। इंद्रेण। दस्युं। दरयंत इंदुऽभिः। युतऽद्वेषसः। सं। इषा। रभेमहि ॥ ४ ॥ सं। इंद्र। राया। सं। इषा। रभेमहि। सं। वाजेभिः। पुरुऽचंद्रैः अभिद्युऽभिः। सं। देव्या। प्रऽमत्या। वीरऽशुष्मया। गोऽअग्रया। अश्वऽवत्या रभेमहि ॥ ५ ॥ १५ ॥ ते। त्वा। मदाः। अमदन्। तानि। वृष्ण्या। ते। सोमासः। वृत्रऽहत्येषु। सत्ऽपते। यत्। कारवे। दश। वृत्राणि। अप्रति। बर्हिष्मते। नि। सहस्राणि। बर्हयः ॥ ६ ॥ युधा। युधं। उप। घ। इत्। एषि। धृष्णुऽया। पुरा। पुरं। सं। इदं। हंसि। ओजसा। नम्या। यत। इंद्र। सख्या। पराऽवति निःऽबर्हयः। नमुचिं। नाम। मायिनं ॥ ७ ॥ त्वं। करंजं। उत। पर्णयं। वधीः। तेजिष्ठया। अतिथिऽग्वस्य। वर्तनी। त्वं। शता। वंगृदस्य। अभिनत्। पुरः। अनानुऽदः। परिऽसूताः। ऋजिश्वना ॥ ८ ॥ त्वं। एतान्।

त्वमेताञ्जनराज्ञो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः ।
षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ॥ ९ ॥
त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् ।
त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राज्ञे यूने अरन्धनायः ॥ १० ॥
य उदृचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असाम ।
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥११॥१६॥

॥ ५४ ॥ १-११ सव्य आङ्गिरस ऋषि ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्द जगती, त्रिष्टुप्

(५४) मा नो अस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसि नहि ते अन्तः शवसः परीणशे ।
अक्रन्दयो नद्यो ३ रोरुवद्वना कथा न क्षोणीर्भियसा समारत ॥१॥
अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नभि ष्टुहि ।
यो धृष्णुना शवसा रोदसी उभे वृषा वृषत्वा वृषभो न्यृञ्जते ॥ २ ॥

जनऽराज्ञः । द्विः । दश । अबंधुना । सुऽश्रवसा । उपऽजग्मुषः । षष्टिं । सहस्रा । नवतिं । नव । श्रुतः । नि । चक्रेण । रथ्या । दुःऽपदा । अवृणक् ॥ ९ ॥ त्वं । आविथ । सुऽश्रवसं । तव । ऊतिऽभिः । तव । त्रामऽभिः । इंद्र । तूर्वयाणं । त्वं । अस्मै । कुत्सं । अतिथिऽग्वं । आयुं । महे । राज्ञे । यूने । अरंधनायः । ॥ १० ॥ ये । उत्ऽऋचि । इंद्र । देवऽगोपाः । सखायः । ते । शिवऽतमाः । असाम त्वां । स्तोषाम । त्वया । सुवीराः । द्राघीयः । आयुः । प्रऽतरं । दधानाः । ॥ ११ ॥ १६ ॥

मा । नः । अस्मिन् । मघऽवन् । पृतऽसु । अंहसि । नहि ते । अंतः । शवसः । परिऽनशे । अक्रंदयः । नद्यः । रोरुवत् वना । कथा । न । क्षोणीः । भियसा । सं । आरत ॥ १ ॥ अर्च । शक्राय । शाकिने । शचीऽवते । शृण्वंतं । इंद्रं । महयन् । अभि । स्तुहि । यः । धृष्णुना । शवसा । रोदसी इति । उभेइति । वृषा । वृषत्वा । वृषभः । निऽऋंजते ॥ २ ॥

अर्चा दिवे बृहते शूष्यं१ वचः स्वक्षत्रं यस्य धृषतो धृषन्मनः ।
बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो रथो हि षः ॥३॥
त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयोऽव त्मना धृषता शम्बरं भिनत् ।
यन्मायिनो व्रन्दिनो मन्दिना धृषच्छितां गभस्तिमशनिं पृतन्यसि ॥४॥
नि यद्वृणक्षि श्वसनस्य मूर्धनि शुष्णस्य चिद्व्रन्दिनो रोरुवद्वना ।
प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या चित्कृणवः कस्त्वा परि ॥५॥ १७ ॥
त्वमाविथ नर्यं तुर्वशं यदुं त्वं तुर्वीतिं वय्यं शतक्रतो ।
त्वं रथमेतशं कृत्व्ये धने त्वं पुरो नवतिं दम्भयो नव ॥ ६ ॥
स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति ।
उक्था वा यो अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते दिवः ॥७॥

अर्च । दिवे । बृहते । शूष्यं । वचः । स्वऽक्षत्रं । यस्य । धृषतः । धृषत् । मनः । बृहत्ऽश्रवाः । असुरः । बर्हणा । कृतः । पुरः । हरिऽभ्यां । वृषभः रथः हि । सः ॥ ३ ॥ त्वं । दिवः । बृहतः । सानु । कोपयः । अव । त्मना । धृषता । शम्बरं । भिनत् । यत् । मायिनः । व्रन्दिनः । मन्दिना । धृषत् । शितां । गभस्तिं । अशनिं । पृतन्यसि ॥ ४ ॥ नि । यत् । वृणक्षि । श्वसनस्य । मूर्धनि । शुष्णस्य । चित् । व्रन्दिनः । रोरुवत् । वना । प्राचीनेन । मनसा । बर्हणाऽवता । यत् । अद्य । चित् । कृणवः । कः । त्वा । परि ॥ ५ ॥ १७ ॥ त्वं । आविथ । नर्यं । तुर्वशं । यदुं । त्वं तुर्वीतिं । वय्यं । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । त्वं । रथं । एतशं । कृत्व्ये । धने त्वं । पुरः नवतिं । दम्भयः । नव ॥ ६ ॥ सः । घ । राजा । सतऽपतिः । शूशुवत् । जनः । रातऽहव्यः । प्रति । यः । शासं । इन्वति । उक्था वा । यः । अभिऽगृणाति । राधसा । दानुः । अस्मै । उपरा । पिन्वते । दिवः ॥ ७ ॥ असमं । क्षत्रं । असमा ।

असमं क्षत्रमसमा मनीषा प्र सोमपा अपसा सन्तु नेमे ।
ये त इन्द्र ददुषो वर्धयन्ति महि क्षत्रं स्थविरं वृष्ण्यं च ॥ ८ ॥
तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धाश्चमूषदश्चमसा इन्द्रपानाः ।
व्यश्नुहि तर्पया काममेषामथा मनो वसुदेयाय कृष्व ॥ ९ ॥
अपामतिष्ठद्धरुणह्वरं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठरेषु पर्वतः ।
अभीमिन्द्रो नद्यो वव्रिणा हिता विश्वा अनुष्ठाः प्रवणेषु जिघ्नते ॥१०॥
स शेवृधमधि धा द्युम्नमस्मे महि क्षत्रं जनाषाळिन्द्र तव्यम् ।
रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरीन्राये च नः स्वपत्या इषे धाः ॥११॥१८॥

॥ ५५ ॥ १—८ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्द—जगती

(५५) दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मह्ना पृथिवी चन प्रति ।
भीमस्तुविष्माञ्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः ॥१॥

मनीषा । प्र । सोमऽपाः । अपसा । सन्तु । नेमे । ये । ते । इंद्र । ददुषः । वर्धयंति । महि । क्षत्रं । स्थविरं । वृष्ण्यं । च ॥ ८ ॥ तुभ्यं । इत् । एते । बहुलाः । अद्रिऽदुग्धाः । चमूऽसदः । चमसाः । इंद्रऽपानाः । वि । अश्नुहि । तर्पय । कामं । एषां । अथ । मनः । वसुऽदेयाय । कृष्व ॥ ९ ॥ अपां । अतिष्ठत् । धरुणऽह्वरं । तमः । अंतः । वृत्रस्य । जठरेषु । पर्वतः । अभि । ईं । इंद्रः । नद्यः । वव्रिणा । हिताः । विश्वाः । अनुऽस्थाः । प्रवणेषु । जिघ्नते ॥ १० ॥ सः । शेऽवृधं । अधि । धाः । द्युम्नं । अस्मे इति । महि । क्षत्रं । जनाषाट् । इंद्र । तव्यं । रक्ष । च । नः । मघोनः । पाहि । सूरीन् । राये । च । नः । सुऽअपत्ये । इषे । धाः ॥११॥१८॥

दिवः । चित् । अस्य । वरिमा । वि । पप्रथे । इंद्रं । न । मह्ना । पृथिवी । चन । प्रति । भीमः । तुविष्मान् । चर्षणिऽभ्यः । आऽतपः । शिशीते । वज्रं । तेजसे । न । वंसगः ॥ १ ॥

सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः ।
इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते ॥२॥
त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि ।
प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः ॥ ३ ॥
स इद्वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम् ।
वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षेमेण धेनां मघवा यदिन्वति ॥ ४ ॥
स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः ।
अधा चन श्रद्दधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते वधम् ॥५॥१९॥
स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्ष्मया वृधान ओजसा विनाशयन् ।
ज्योतींषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सर्तवा अपः सृजत् ॥ ६ ॥

सः । अर्णवः । न । नद्यः समुद्रियः । प्रति । गृभ्णाति । विऽश्रिताः । वरीमऽभिः । इंद्रः । सोमस्य । पीतये । वृषऽयते । सनात् । सः । युध्मः । ओजसा । पनस्यते ॥ २ ॥ त्वं । तं । इंद्र । पर्वतं । न । भोजसे । महः । नृम्णस्य । धर्मणां । इरज्यसि । प्र । वीर्येण । देवता । अति । चेकिते । विश्वस्मै । उग्रः । कर्मणे । पुरःऽहित ॥३॥ सः । इत । वने । नमस्युऽभिः । वचस्यते । चारु । जनेषु । प्रऽब्रुवाणः । इंद्रियं । वृषा । छंदुः । भवति । हर्यतः । वृषा । क्षेमेण । धनां । मघऽवा । यत् । इन्वति ॥ ४ ॥ सः । इत् । महानि । संऽइथानि । मज्मना । कृणोति । युध्मः । ओजसा । जनेभ्यः । अध । चन । श्रत् । दधति । त्विषिऽमते । इंद्राय । वज्रं । निऽघनिघ्नते ॥ ५ ॥ १९ ॥ सः । हि । श्रवस्युः । सदनानि । कृत्रिमा । क्ष्मया । वृधानः । ओजसा । विऽनाशयन् । ज्योतींषि । कृण्वन् । अवृकाणि । यज्यवे । अव । सुऽक्रतुः । सर्तवै । अपः । सृजत् । ॥ ६ ॥

दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि ।
यमिष्ठासः सारथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्नुवन्ति भूर्णयः ॥७॥
अप्रक्षितं वसु बिभर्षि हस्तयोरषाळ्हं सहस्तन्वि श्रुतो दधे ।
आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः ॥८॥ ॥२०॥

॥ ५६ ॥ १–६ सव्य आङ्गिरस ऋषि. ॥ इन्द्रो देवता ॥ जगती-छन्दः ॥

॥ ५६ ॥ एष प्र पूर्वीरव तस्य चम्रिषोऽत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः ।
दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्या हरियोगमृभ्वसम् ॥ १ ॥
तं गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः ।
पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरिं न वेना अधि रोह तेजसा ॥ २ ॥
स तुर्वणिर्महाँ अरेणु पौंस्ये गिरेर्भृष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः ।
येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध्र आभूषु रामयन्नि दामनि ॥ ३ ॥
देवी यदि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्युषसं न सूर्यः ।
यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इयर्ति रेणुं बृहदर्हरिष्वणिः ॥ ४ ॥

दानाय । मनः । सोमऽपावन् । अस्तु । ते । अर्वाञ्चा । हरीइति । वन्दनऽश्रुत् । आ । कृधि । यमिष्ठासः । सारथयः । ये । इन्द्र । ते । न । त्वा । केताः । आ । दभ्नुवन्ति । भूर्णयः ॥ ७ ॥ अप्रऽक्षितम् । वसु । बिभर्षि । हस्तयोः । अषाळ्हम् । सहः । तन्वि । श्रुतः । दधे । आऽवृतासः । अवतासः । न । कर्तृऽभिः । तनूषु । ते । क्रतवः । इन्द्र । भूरयः ॥ ८ ॥ २० ॥

एषः । प्र । पूर्वीः । अव । तस्य । चम्रिषः । अत्यः । न । योषाम् । उत् । अयंस्त । भुर्वणिः । दक्षम् । महे । पाययते । हिरण्ययम् । रथम् । आऽवृत्य । हरिऽयोगम् । ऋभ्वसम् ॥ १ ॥ तम् । गूर्तयः । नेमन्ऽइषः । परीणसः । समुद्रम् । न । सम्ऽचरणे । सनिष्यवः । पतिम् । दक्षस्य । विदथस्य । नु । सहः । गिरिम् । न । वेनाः । अधि । रोह । तेजसा ॥ २ ॥ सः । तुर्वणिः । महान् । अरेणु । पौंस्ये । गिरेः । भृष्टिः । न । भ्राजते । तुजा । शवः । येन । शुष्णम् । मायिनम् । आयसः । मदे । दुध्रः । आभूषु । रमयत् । नि । दामनि ॥ ३ ॥ देवी । यदि । तविषी । त्वाऽवृधा । ऊतये । इन्द्रम् । सिसक्ति । उषसम् । न । सूर्यः । यः । धृष्णुना । शवसा । बाधते । तमः । इयर्ति । रेणुम् । बृहत् । अर्हरिऽस्वनिः ॥ ४ ॥

वि यत्तिरो धरुणमच्युतं रजोऽतिष्ठिपो दिव आतासु बर्हणा ।
स्वर्मीळ्हे यन्मद इन्द्र हर्ष्याहन्वृत्रं निरपामौब्जो अर्णवम् ॥ ५ ॥
त्वं दिवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या इन्द्र सदनेषु माहिनः ।
त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाष्यारुजः ॥६॥२१॥

॥ ५७ ॥ १-६ सव्य आङ्गिरस ऋषि ॥ इन्द्रो देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥ ५७ ॥ प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे ।
अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम् ॥ १ ॥
अध ते विश्वमनु हासदिष्टय आपो निम्नेव सवना हविष्मतः ।
यत्पर्वते न समशीत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्नथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥
अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे ।
यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे ॥ ३ ॥
इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो ।
नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥ ४ ॥

वि । यत् । तिरः । धरुणं । अच्युतं । रजः । अतिस्थिपः । दिवः । आतासु । बर्हणा । स्वःऽमीळ्हे । यत् । मदे । इंद्र । हर्ष्या । अहन् । वृत्रं । निः । अपां । औब्जः । अर्णवं । ॥ ५ ॥ त्वं । दिवः । धरुणं । धिषे । ओजसा । पृथिव्याः । इंद्र । सदनेषु । माहिनः । त्वं । सुतस्य । मदे । अरिणाः । अपः । वि । वृत्रस्य । समया । पाष्या । अरुजः ॥ ६ ॥ २१ ॥ प्र । मंहिष्ठाय । बृहते । बृहत्ऽरये । सत्यऽशुष्माय । तवसे । मतिं । भरे । अपांऽइव । प्रवणे । यस्य । दुःऽधरं । राधः । विश्वऽआयु । शवसे । अपऽवृतं ॥१॥ अध । ते । विश्वं । अनु । ह । असत् । इष्टये । आपः । निम्नाऽइव । सवना । हविष्मतः । यत् । पर्वते । न । संऽअशीत । हर्यतः । इंद्रस्य । वज्रः । श्नथिता । हिरण्ययः ॥२॥ अस्मै । भीमाय । नमसा । सं । अध्वरे । उषः । न । शुभ्रे । आ । भर । पनीयसे । यस्य । धाम । श्रवसे । नाम । इंद्रियं । ज्योतिः । आकारि । हरितः । न । अयसे ॥ ३ ॥ इमे । ते । इंद्र । ते । वयं । पुरुऽस्तुत । ये । त्वा । आऽरभ्य । चरामसि । प्रभुवसो । इति । प्रभुऽवसो । नहि । त्वत् । अन्यः । गिर्वणः । गिरः । सघत् । क्षोणीःऽइव । प्रति । नः । हर्य । तत् । वचः ॥ ४ ॥ भूरि । ते । इंद्र । वीर्यं । तव । स्मसि ।

भूरिं त इन्द्र वीर्यं१ तव॑ स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन्काममा पृण ।
अनु॑ ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च॑ ते पृथिवी नेम ओजसे ॥ ५ ॥
त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन्पर्वशश्चकर्तिथ ।
अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः ॥६॥२२॥

॥ एकादशोऽनुवाकः ॥

॥ ५८ ॥ १-९ नोधा गौतम ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्द जगती ॥

(५८) नू चित्सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यद्दूतो अभवद्विवस्वतः ।
वि साधिष्ठेभिः पथिभी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति ॥१॥
आ स्वमद्म युवमानो अजरस्तृष्वविष्यन्नतसेषु तिष्ठति ।
अत्यो न पृष्ठं प्रुषितस्य रोचते दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्रदत् ॥ २ ॥
क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता निषत्तो रयिषाळमर्त्यः ।
रथो न विक्ष्वृञ्जसान आयुषु व्यानुषग्वार्या देव ऋण्वति ॥ ३ ॥
वि वातजूतो अतसेषु तिष्ठते वृथा जुहूभिः सृण्या तुविष्वणिः ।
तृषु यदग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं त एम रुशदूर्मे अजर ॥ ४ ॥

अस्य । स्तोतुः । मघऽवन् । कामं । आ । पृण । अनु । ते । द्यौः । बृहती । वीर्यं । ममे । इयं । च । ते । पृथिवी । नेमे । ओजसे ॥ ५ ॥ त्वं । तं । इन्द्र । पर्वतं । महां । उरुं । वज्रेण । वज्रिन् । पर्वऽशः । चकर्तिथ । अव । असृजः । निऽवृताः । सर्तवै । अपः । सत्रा । विश्वं । दधिषे । केवलं । सहः ॥ ६ ॥ २२ ॥

नु । चित् । सहःऽजाः । अमृतः । नि । तुंदते । होता । यत् । दूतः । अभवत् । विवस्वतः । वि । साधिष्ठेभिः । पथिऽभिः । रजः । ममे । आ । देवऽताता । हविषा । विवासति ॥ १ ॥ आ । स्वं । अद्म । युवमानः । अजरः । तृषु । अविष्यन् । अतसेषु । तिष्ठति । अत्यः । न । पृष्ठं । प्रुषितस्य । रोचते । दिवः । न । सानु । स्तनयन् । अचिक्रदत् ॥२॥ क्राणाः । रुद्रेभिः । वसुऽभिः । पुरःऽहितः । होता । निऽसत्तः । रयिषाट् । अमर्त्यः । रथः । न । विक्षु । ऋंजसानः । आयुषु । वि । आनुषक् । वार्या । देवः । ऋण्वति ॥ ३ ॥ वि । वातऽजूतः । अतसेषु । तिष्ठते । वृथा । जुहूभिः । सृण्या । तुविऽस्वनिः । तृषु । यत् । अग्ने । वनिनः । वृषऽयसे । कृष्णं । ते । एम । रुशत्ऽऊर्मे । अजर ॥ ४ ॥

तपुर्जम्भो वन आ वातचोदितो यूथे न साह्वाँ अव वाति वंसगः ।
अभिव्रजन्नक्षितं पाजसा रजः स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः ॥५॥२३॥
दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेष्वा रयिं न चारुं सुहवं जनेभ्यः ।
होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवं दिव्याय जन्मने ॥ ६ ॥
होतारं सप्त जुह्वो३ यजिष्ठं यं वाघतो वृणते अध्वरेषु ।
अग्निं विश्वेषामरतिं वसूनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥ ७ ॥
अच्छिद्रा सूनो सहसो नो अद्य स्तोतृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ ।
अग्ने गृणन्तमंहस उरुष्योर्जो नपात्पूर्भिरायसीभिः ॥ ८ ॥
भवा वरूथं गृणते विभावो भवा मघवन्मघवद्भ्यः शर्म ।
उरुष्याग्ने अंहसो गृणन्तं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ २४ ॥

॥ ५९ ॥ १–७ नोधा गोतम ऋषि ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

(५९) वया इदग्ने अग्नयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते ।
वैश्वानर नाभिरसि क्षितीनां स्थूणेव जनाँ उपमिद्ययन्थ ॥ १ ॥

तपुःऽजंभः । वने । आ । वातऽचोदितः । यूथे । न । सह्वान् । अव । वाति । वंसगः ।
अभिऽव्रजन् । अक्षितं । पाजसा । रजः । स्थातुः । चरथं । भयते । पतत्रिणः ।
॥ ५ ॥ २३ ॥ दधुः । त्वा । भृगवः । मानुषेषु । आ । रयिं । न चारुं । सुऽहवं । जनेभ्यः ।
होतारं । अग्ने । अतिथिं । वरेण्यं । मित्रं । न । शेवं । दिव्याय । जन्मने ॥ ६ ॥
होतारं । सप्त । जुह्वः । यजिष्ठं । यं । वाघतः । वृणते । अध्वरेषु । अग्निं । विश्वेषां ।
अरतिं । वसूनां । सपर्यामि । प्रयसा । यामि । रत्नं ॥ ७ ॥ अच्छिद्रा । सूनोइति ।
सहसः । नः । अद्य । स्तोतृऽभ्यः मित्रऽमहः । शर्म । यच्छ । अग्ने । गृणंतं । अंहसः ।
उरुष्य । ऊर्जः । नपात् । पूःऽभिः । आयसीभिः ॥ ८ ॥ भव । वरूथं । गृणते ।
विभाऽवः । भव । मघऽवन् । मघवत्ऽभ्यः । शर्म । उरुष्य । अग्ने । अंहसः ।
गृणंतं । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ ९ ॥ २४ ॥

वयाः । इत् । अग्ने । अग्नयः । ते अन्ये । त्वेइति । विश्वे । अमृताः । मादयंते ।
वैश्वानर । नाभिः । असि । क्षितीनां । स्थूणाऽइव । जनान् । उपऽमित् । ययथ ।
॥ १ ॥ मूर्धा । दिवः । नाभिः । अग्निः । पृथिव्याः । अथ । अभवत् । अरतिः ।

मूर्धा दिवो नाभिरग्निः पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः ।
तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्योतिरिदार्याय ॥ २ ॥
आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्ना वसूनि ।
या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा ॥ ३ ॥
बृहती इव सूनवे रोदसी गिरो होता मनुष्योऽ न दक्षः ।
स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वीर्वैश्वानराय नृतमाय यह्वीः ॥ ४ ॥
दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् ।
राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥ ५ ॥
प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते ।
वैश्वानरो दस्युमग्निर्जघन्वाँ अधूनोत्काष्ठा अव शम्बरं भेत् ॥ ६ ॥
वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा ।
शातवनेये शतिनीभिरग्निः पुरुणीथे जरते सूनृतावान् ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ ६० ॥ १–५ नोधा गौतम–ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप्–छन्द ॥

(६०) वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं दूतं सद्योअर्थम् ।
द्विजन्मानं रयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद्भृगवे मातरिश्वा ॥ १ ॥

रोदस्योः । तं । त्वा । देवासः । अजनयंत । देवं । वैश्वानर । ज्योतिः । इत् ।
आर्याय ॥ २ ॥ आ । सूर्ये । न । रश्मयः । ध्रुवासः । वैश्वानरे । दधिरे । अग्ना ।
वसूनि । या । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । या । मानुषेषु । असि । तस्य । राजा ।
॥३॥ बृहती । इवेति । बृहतीऽइव । सूनवे । रोदसी इति । गिरः । होता । मनुष्यः ।
न । दक्षः । स्वःऽवते । सत्यऽशुष्माय । पूर्वीः । वैश्वानराय । नृऽतमाय । यह्वीः ।
॥४॥ दिवः । चित् । ते । बृहतः । जातऽवेदः । वैश्वानर । प्र । रिरिचे । महिऽत्व ।
राजा । कृष्टीनां । असि । मानुषीणां । युधा । देवेभ्यः । वरिवः । चकर्थ ॥ ५ ॥
प्र । नु । महिऽत्व । वृषभस्य । वोचं । यं । पूरवः । वृत्रऽहनं । सचंते । वैश्वानरः ।
दस्युं । अग्निः जघन्वान् । अधूनोत् । काष्ठाः । अव । शंबरं । भेत् ॥ ६ ॥
वैश्वानरः । महिम्ना । विश्वऽकृष्टिः । भरत्ऽवाजेषु । यजतः । विभाऽवा । शातऽ-
वनेये । शतिनीभिः । अग्निः । पुरुऽनीथे । जरते । सूनृताऽवान् ॥ ७ ॥ २५ ॥
वह्निं । यशसं । विदथस्य । केतुं । सुप्रऽअव्यं । दूतं । सद्यःऽअर्थं ।
द्विऽजन्मानं । रयिंऽइव । प्रऽशस्तं । रातिं । भरत् । भृगवे । मातरिश्वा ॥ १ ॥

अस्य शासुरुभयासः सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मर्ताः ।
दिवश्चित्पूर्वो न्यसादि होतापृच्छ्यो विश्पतिर्विक्षु वेधाः ॥ २ ॥
तं नव्यसी हृद आ जायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः ।
यमृत्विजो वृजने मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीजनन्त ॥ ३ ॥
उशिक्पावको वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधायि विक्षु ।
दमूना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाम् ॥ ४ ॥
तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमासः ।
आशुं न वाजम्भरं मर्जयन्तः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ६१ ॥ १–१६ नोधा गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

(६१) अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मि स्तोमं माहिनाय ।
ऋचीषमायाध्रिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा ॥ १ ॥
अस्मा इदु प्रय इव प्र यंसि भराम्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति ।
इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त ॥ २ ॥

अस्य । शासुः । उभयासः । सचन्ते । हविष्मन्तः । उशिजः । ये । च । मर्ताः । दिवः । चित् । पूर्वः । नि । असादि । होता । आऽपृच्छ्यः । विश्पतिः । विक्षु । वेधाः ॥ २ ॥ तं । नव्यसी । हृदः । आ । जायमानं । अस्मत् । सुऽकीर्तिः । मधुऽजिह्वं । अश्याः । यं । ऋत्विजः । वृजने । मानुषासः । प्रयस्वन्तः । आयवः । जीजनन्त ॥ ३ ॥ उशिक् । पावकः । वसुः मानुषेषु । वरेण्यः । होता । अधायि । विक्षु । दमूनाः । गृहऽपतिः । दमे । आ । अग्निः । भुवत् । रयिऽपतिः । रयीणां ॥ ४ ॥ तं । त्वा । वयं । पतिं । अग्ने । रयीणां । प्र । शंसामः । मतिऽभिः । गोतमासः । आशुम् । न । वाजम्ऽभरम् । मर्जयन्तः । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ ५ ॥ २६ ॥

अस्मै । इत् । ऊम् । इति । प्र । तवसे । तुराय । प्रयः । न । हर्मि । स्तोमम् । माहिनाय । ऋचीषमाय अध्रिऽगवे । ओहम् । इन्द्राय । ब्रह्माणि । राततमा ॥ १ ॥ अस्मै । इत । ऊम् । इति । प्रयःऽइव । प्र यंसि । भरामि । आङ्गूषम् । बाधे । सुऽवृक्ति । इन्द्राय । हृदा । मनसा । मनीषा । प्रत्नाय । पत्ये । धियः । मर्जयन्त । ॥ २ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् इति । त्यम् । उपऽमम् । स्वःऽसाम् । भरामि । आङ्गूषम् । आस्येन । मंहिष्ठम् । अच्छोक्तिऽभिः । मतीनाम् । सुवृक्तिऽभिः । सूरिम् ।

अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षां भराम्याङ्गूषमास्येन ।
मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्यै ॥ ३ ॥
अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय ।
गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ॥ ४ ॥
अस्मा इदु सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वा३समञ्जे ।
वीरं दानौकसं वन्दध्यै पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥ ५ ॥ २७ ॥
अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद्वज्रं स्वपस्तमं स्वर्यं१रणाय ।
वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्म तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ॥ ६ ॥
अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्वन्ना ।
मुषायद्विष्णुः पचतं सहीयान्विध्यद्वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥ ७ ॥
अस्मा इदु ग्नाश्चिद्देवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः ।
परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः ॥ ८ ॥
अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् ।
स्वराळिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय ॥ ९ ॥

वावृधध्यै ॥ ३ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् इति । स्तोमम् । सम् । हिनोमि । रथम् । न । तष्टाऽइव । तत्ऽसिनाय । गिरः । च । गिरः । च । गिर्वाहसे । सुऽवृक्ति । इन्द्राय । विश्वमऽइन्वम् । मेधिराय ॥ ४ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् । इति । सप्तिम्ऽइव । श्रवस्या । इन्द्राय । अर्कम् । जुह्वा । सम् । अञ्जे । वीरम् । दानऽओकसम् । वन्दध्यै । पुराम् । गूर्तऽश्रवसम् । दर्माणम् ॥ ५ ॥ २७ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् इति । त्वष्टा । तक्षत् । वज्रम् । स्वपःऽतमम् । स्वर्यम् । रणाय । वृत्रस्य चित् । विदत् । येन । मर्म । तुजन् । ईशानः । तुजता । कियेधाः ॥ ६ ॥ अस्य । इत् । ऊम् । इति । मातुः । सवनेषु । सद्यः । महः । पितुम् । पपिऽवान् । चारु । अन्ना । मुषायत् । विष्णुः । पचतम् । सहीयान् । विध्यत् । वराहम् । तिरः । अद्रिम् । अस्ता ॥ ७ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् इति । ग्नाः । चित् । देवऽपत्नीः । इन्द्राय । अर्कम् । अहिऽहत्ये । ऊवुरित्यूवुः । परि । द्यावापृथिवी । इति । जभ्रे । उर्वी इति । न । अस्य । ते इति । महिमानम् । परि । स्तइतिस्तः ॥ ८ ॥ अस्य इत् । एव । प्र । रिरिचे । महिऽत्वम् । दिवः । पृथिव्याः । परि । अन्तरिक्षात् । स्वऽराट् । इन्द्रः । दमे । आ । विश्वऽगूर्तः । सुऽअरिः अमत्रः । ववक्षे । रणाय ॥ ९ ॥

अस्येदेव शवसा शुषन्तं वि वृश्चद्वज्रेण वृत्रमिन्द्रः ।
गा न व्राणा अवनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने सचेताः ॥ १० ॥ २८ ॥
अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वज्रेण सीमयच्छत् ।
ईशानकृद्दाशुषे दशस्यन्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ॥ ११ ॥
अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः ।
गोर्न पर्व वि रदा तिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपां चरध्यै ॥ १२ ॥
अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः ।
युधे यदिष्णान आयुधान्यृघायमाणो निरिणाति शत्रून् ॥ १३ ॥
अस्येदु भिया गिरयश्च दृळ्हा द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते ।
उपो वेनस्य जोगुवान ओणिं सद्यो भुवद्वीर्याय नोधाः ॥ १४ ॥
अस्मा इदु त्यदनु दाय्येषामेको यद्वव्ने भूरेरीशानः ।
प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावदिन्द्रः ॥ १५ ॥
एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् ।
ऐषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १६ ॥ २९ ॥

अस्य । इत् । एव । शवसा । शुषन्तम् । वि । वृश्चत् । वज्रेण । वृत्रम् । इन्द्रः । गाः । व्राणाः । अवनीः । अमुञ्चत् । अभि । श्रवः । दावने । सऽचेताः ॥ १० ॥ २८ ॥ अस्य । इत् । ऊम् इति । त्वेषसा । रन्त । सिन्धवः । परि । यत् । वज्रेण । सीम् । अयच्छत् । ईशानऽकृत् । दाशुषे । दशस्यन् । तुर्वीतये । गाधम् । तुर्वणिः । करिति कः ॥ ११ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् इति । प्र । भर । तूतुजानः । वृत्राय । वज्रम् । ईशानः । कियेधाः । गोः । न । पर्व । वि । रद । तिरश्चा । इष्यन् । अर्णांसि । अपाम् । चरध्यै ॥ १२ ॥ अस्य । इत् । ऊम् इति । प्र । ब्रूहि । पूर्व्याणि । तुरस्य । कर्माणि । नव्यः । उक्थैः । युधे । यत् । इष्णानः । आयुधानि । ऋघायमाणः । निऽरिणाति । शत्रून् ॥१३॥ अस्य । इत् । ऊम् । इति । भिया । गिरयः । च । दृळ्हाः । द्यावा । च । भूम । जनुषः । तुजेते इति । उपो इति । वेनस्य । जोगुवानः । ओणिम् । सद्यः । भुवत् । वीर्याय । नोधाः ॥१४॥ अस्मै । इत् । ऊम् । इति । त्यत् । अनु । दायि । एषाम् । एकः । यत् । वव्ने । भूरेः । ईशानः । प्र । एतशम् । सूर्ये । पस्पृधानम् । सौवश्व्ये । सुस्विम् । आवत् । इन्द्रः ॥१५॥ एव । ते । हारिऽयोजन । सुऽवृक्ति । इन्द्र । ब्रह्माणि । गोतमासः । अक्रन् । आ । एषु । विश्वपेशसम् । धियम् । धाः । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १६ ॥ २९ ॥

સૂકત ૪૬.

ઋષિ-પ્રસ્કણ્વ; દેવતા-આશ્વિન.

દ્યુલોકને પ્રિય અને અપૂર્વ[1] તેજોયુક્ત ઉષાદેવી પોતાનો પ્રકાશ પાડે છે. હે અશ્વિન, હું તમારી મનઃપૂર્વક સ્તુતિ કરૂં છું. ૧

આ અશ્વિની દેવ સુંદર છે. સિંધુ તેમની જનની છે. વેગવાન્[2] પુરુષોની સાથે આ તુલના કરતાં પોતાના વેગવડે મનને પણ પછવાડે પાડે છે. એ અંતઃકરણપૂર્વક (ભકતોને) ધન અર્પણ કરે છે. ૨

વેગથી દોડવામાં જાણે પક્ષી જ, એવા તમારા અશ્વના યોગે જ્યારે તમારો રથ ફરફર ઉડતો જાય છે ત્યારે અતિ પુરાતન સ્વર્ગલોકમાં[3] પણ તમારાં સ્તોત્રો ગાવામાં આવે છે. ૩

આ સર્વસંચારી તથા સર્વતૃપ્તિકારક (ભાનુ) દેવ-જેનાપર ઉદકોનો પ્રેમ[4] છે તથા જેમાંથી પાણીનો ઘડો (અર્થાત્ મેઘ) જન્મ પામે છે—તે તમને હવિથી સંતુષ્ટ કરે છે. ૪

હે સ્તુતિપ્રિય તથા સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનદેવ, સોમ તમારા મનનાં દ્વાર ઉઘાડે[5] છે. માટે આપ સોમરસનું મનસોક્ત પ્રાશન કરો. ૫ (૩૩)

---

१ अपूर्व्या २ रयीणां ३ ककुहासः ४ जारः ५ आदारः

સોમપ્રાશનથી આનંદ થતાં વેંત જ જે અશ્વિન દેવ ભક્તને ભરપુર વૈભવ આપે છે તેમના તે કૃપાપ્રસાદનાં સ્તોતૃજન[1] હમેશાં વખાણ કરે છે ૧૨

જેપ્રમાણે પૂર્વે તમે મનુને ભેટવા ગયા હતા તે પ્રમાણે અમારી પ્રાર્થનાથી તથા સોમરસના પ્રાશનથી પ્રેરિત થઈને વિવસ્વત્માટે[2] આપનું તેજ પ્રગટ કરતા આપ અત્રે આવો. ૧૩

આપ ભ્રમણ કરતા હોવાથી આપના માર્ગના અનુરોધથી ઉપાએ પણ પોતાનું માર્ગક્રમણ ચલાવ્યું. આપને રાત્રે[3] કરેલાં યાગકર્મો ઘણા પસંદ છે. ૧૪

હે અશ્વિન, આપની કૃપામાં ભંગ[4] ન પડવા દેતાં આપ બન્નેજણ અમને આશ્રય અર્પણ કરો અને બન્નેજણ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૫ (૩૫)

અધ્યાય ચોથા.

સૂક્ત ૪૭.

ઋષિ–પ્રસ્કણ્વ; દેવતા અશ્વિન.

નીતિધર્મના પરિપાલનમાં આનંદ માનનાર હે અશ્વિનીદેવ, આ અતિશય માધુર્યયુક્ત[5] સોમરસ તમારે માટે કાઢી રાખ્યો છે. તે કાલે જ તૈયાર કર્યો છે. તેનું પ્રાશન કરો અને આપના ભક્તોમાટે ઉત્તમ સંપત્તિના ભંડાર ભરી રાખો. ૧

હે અશ્વિન, જે આપના રથને ત્રણ વંધુરા છે, જેનો આકાર ત્રિકોણાકૃતિ

---

१ मतिभूरति २ वावसाना ३ अक्तुभिः ४ अविद्रियाभिः ५ तिरोअह्न

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિની દેવો, આપ તુર્વશ પાસેથી નજીક હો અથવા
ઘણે[1] દૂર હો, ત્યાંથી આપના સુંદર રથમાં બેસીને અત્રે આવો અને આવતી વખતે
સૂર્યકિરણોને પણ સાથે લેતા આવો. ૭

યજ્ઞનો[2] આશ્રય કરનાર આપના અશ્વ આપને અમારા હવિપાસે લઇ આવો.
હે શૂરો, આપને પ્રેમથી હવિ અર્પણ કરનાર સદાચારી ભક્તોમાટે સમૃદ્ધિની
ભરતી કરીને આ કુશાસનપર વિરાજમાન થાઓ. ૮

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિની દેવો, સૂર્યને આચ્છાદિત[3] કરી નાંખનારા આપના
રથમાં બેસીને અત્રે આવો. જ્યારે જ્યારે આપને મધુર સોમરસના પાનની ઇચ્છા
થાય છે ત્યારે ત્યારે આપ હમેશાં તે જ રથમાં આપના ભક્તોમાટે વૈભવ
આણો છો. ૯

અનેક વૈભવસંપન્ન અશ્વિનોને અમે સ્તુતિસ્તોત્રો ગાઇને અમારી તરફ
(આવવાને) આવાહન કરીએ છીએ. હે અશ્વિન, આપને પ્રિય થયેલા કણ્વના
સદનમાં[4] જઇ જઇને આપે ખરેખર હમેશાં સોમપ્રાશન કર્યું છે. ૧૦ (૨)

સૂક્ત ૪૮.

ઋષિ-પ્રસ્કણ્વ; દેવતા-ઉષા.

દ્યુલોકદુહિતા હે ઉષાદેવી, અત્યંત સુંદર તારી કાંતિવડે અમારે માટે અત્રે
સુપ્રકાશિત[5] થા. હે દેદીપ્યમાન દેવતા, તું દાનશૂર હોવાથી વિપુલ સંપત્તિ તથા
વૈભવ સાથે લઇ આવીને (અત્રે પ્રકાશ પાડ). ૧

---

१ परावति २ अध्वरश्रियः ३ सूर्यत्वचा ४ सदसि ५ व्युच्छ

સૂર્યના[1] ઉદયસ્થાનની પણ પેલી બાજુના દૂરના પ્રદેશમાંથી એણે પોતાના (અશ્વ) જોડી આણ્યા છે આ પરોપકારી ઉષા મનુષ્યોપાસે સો રથમા બેસીને આવે છે ७

આનુ દર્શન થતાનીસાથે જ સર્વ જગે એને પ્રણામ કર્યા છે. આ ઉપકારી ઉષા સર્વને પ્રકાશ આપે છે. આ દ્યુલોકની ઉદાર કન્યાએ સર્વ દ્વેષકારક તથા બાધક જીવોનું ઉન્મૂલન કરી નાખ્યુ છે. ८

દ્યુલોકકન્યા હે ઉષાદેવી, અમારાં યજ્ઞ કર્મો શરૂ થવામાટે અત્રે તારો પ્રકાશ પાડીને તથા અમને અતિશય સૌખ્યની[3] પ્રાપ્તિ કરી આપીને તારાં આલ્હાદ- દાયક કિરણોમાથે અત્રે પ્રકટ થા. ९

જ્યારે હે સુખદાયિની દેવી, તું તારો પ્રકાશ પાડે છે ત્યારે તારીપાસેથી વિશ્વને તેના પ્રાણ, તેનું ચૈતન્ય, મળ્યુ એવું લાગે છે હે ઉજ્જ્વલ તથા અલૌ- કિક ઔદાર્ય[4] પ્રકટ કરનાર દેવતા, તું તારા મોટા રથમાં આવીને અમારી હાક સાભળ १० (४)

હે ઉષા દેવી, તારા અંગમાં એવુ સામર્થ્ય[5] આણ કે જેને માટે સવ મનુષ્યોને અચંબો લાગે; અને તે સામર્થ્યના યોગે અમારૂ કલ્યાણ કરનારા દેવોને, જે ઉપાસક તારૂં સ્તવન કરે છે તેમના યજ્ઞસમીપ લઈ આવ ११

---

१ उदयनादधि २ चर्शस ३ चन्द्रेण ४ चित्रामघे ५ वस्व

આ ઉષા, અશ્વ, ધેનૂ તથા આ વિશ્વમાંનાં[1] ઉત્તમોત્તમ સૌખ્ય પણ પોતાની સાથે લઇને (જગની સપાટીપર) પ્રકાશ પાડવા માટે (આકાશમાંથી) ઉતરી આવી છે. હે ઉષા, મારી સાથે મધુર સંભાષણ કર અને શ્રીમંત ગુરુગોપાને જેટલું ધન હોય છે તેટલું ધન અમને અર્પણ કર. ૨

ઉષાએ પોતાનો પ્રકાશ પાડ્યો છે તથા તે પોતાનો પ્રકાશ એવોજ પાડશે. (સાયંકાળને લીધે અટકી પડેલી) ગાડીઓને[2] એ જ આગળ જવાને પ્રેરણા કરે છે. કારણ, જેપ્રમાણે (સમુદ્રપર્યટનાર્થ નીકળનારા) સાહસી લોક સમુદ્રતરફ દૃષ્ટિ રાખીને બેસે છે તેપ્રમાણે સર્વ રથ ઉષાના આગમનની પ્રતીક્ષા કરતા બેઠા છે. ૩

જે વિદ્વાન્ લોક, તારૂ આગમન થયે દાનકર્મો કરવા તરફ પોતાના મનની પ્રવૃત્તિ[3] કરે છે તેમનાં નામ આ કણ્વકુલમાંના શ્રેષ્ઠ પુરૂષ કણ્વ આ યજ્ઞમાં (બહુ સન્માનથી) ગાય છે ૪

એકાદ સુંદર[4] સ્ત્રીપ્રમાણે આ ઉષા વિલાસ કરતી કરતી તથા સર્વ દુરિતોને નાશપ્રતિ પહોંચાડતી આવે છે. પાયવાળાં પ્રાણીઓને તે ચલાવવા માંડે છે, તથા પાંખવાળા જીવોને તે અંતરિક્ષમાં ઉડવાને પ્રવૃત્ત કરે છે. ૫ (૩)

જે ઉદ્યોગશીલ[5] છે તથા જેમને ધન મેળવવાની ઇચ્છા છે તેમને તે તેમનાં કામોમાં પ્રવૃત્ત કરે છે આ ઉદાર દેવતાને વિશ્રાંતિની બિલકુલ જરૂર લાગતી નથી. ઉત્સાહ વર્ધન કરનારી આ ઉષાદેવી પ્રકાશમાન થતાંવાર ઉડવાના સામર્થ્યવાળું એકપણ પક્ષી (માળામાં) બેસી રહેતુ નથી. ૬

---

૧ विश्वसुविदः २ जीरा ३ युजते ४ सूनरी ५ समनं

સૂર્યના[1] ઉદયસ્થાનની પણ પેલી બાજુના દૂરના પ્રદેશમાથી એણે પોતાના (અશ્વ) જોડી આણ્યા છે આ પરોપકારી ઉષા મનુષ્યોપાસે સો રથમા બેસીને આવે છે ૭

આનુ દર્શન થતાનીસાથે જ સર્વ જગે એને પ્રણામ કર્યા છે આ ઉપકારી ઉષા સર્વને પ્રકાશ આપે છે આ દ્યુલોકની ઉદાર કન્યાએ સર્વ દ્વેષકારક તથા બાધક જીવોનુ ઉન્મૂલન કરી નાખ્યુ છે. ૮

દ્યુલોકકન્યા હે ઉષાદેવી, અમારા યજ્ઞ કર્મો શરૂ થવામાટે અત્રે તારો પ્રકાશ પાડીને તથા અમને અતિશય સૌખ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપીને તારા આહ્લાદ[3] દાયક કિરણોસાથે અત્રે પ્રકટ થા ૯

જ્યારે હે સુખદાયિની દેવી તુ તારો પ્રકાશ પાડે છે ત્યારે તારીપાસેથી વિશ્વને તેના પ્રાણ તેનુ ચૈતન્ય મળ્યુ એવુ લાગે છે હે ઉજ્જ્વલ તથા અલૌકિક[4] ઔદાર્ય પ્રકટ કરનાર દેવતા, તુ તારા મોટા રથમા આવીને અમારી હાક સાભળ ૧૦ (૪)

હે ઉષા દેવી તારા અંગમા એવુ સામર્થ્ય[5] આણ કે જેને માટે સર્વ મનુષ્યોને અચંબો લાગે, અને તે સામર્થ્યના યોગે અમારૂ કલ્યાણ કરનારા દેવોને, જે ઉષામંડ તારૂ સ્તવન કરે છે તેમના યજ્ઞસમીપ લઇ આવ ૧૧

---

१ उदयनादधि २ चक्षस ३ चन्द्रण ४ चित्रामघे ५ वस्व

હે ઉષાદેવી, સર્વ દેવોને અંતરિક્ષમાંથી અત્રે સોમપાનાર્થ લઇ આવ, અને હે ઉષા, અમારા અંગમાં એવું સામર્થ્ય આણ કે જેના યોગે અમે અમારૂં શૌર્ય દાખવી શકીએ, જેની ઘણી પ્રશંસા[૧] થાય, તથા જેને લીધે અમે ધેનુની તથા અશ્વની પ્રાપ્તિ કરી શકીએ. ૧૨

જેનાં[૨] ઉજ્જ્વલ તથા કલ્યાણકારક કિરણો દેખાવા લાગ્યાં છે તેવી આ ઉષા અમને, સર્વ લોકોને પ્રિય, ઉત્તમ પ્રકારની સંપત્તિ અમને પ્રયાસ ન પડતાં અર્પણ કરો. ૧૩

હે શ્રેષ્ઠ ઉષાદેવી, પ્રાચીન ઋષિઓએ[૩] તને સ્વસંરક્ષણાર્થ આવાહન કર્યું. (તેમના પૂજનને પાત્ર થયેલી) ઉજ્જ્વલ કાંતિથી (યુક્ત) હે ઉષા, તું તારી અમારાપર કૃપા કરીને અમારાં સ્તોત્રમાટે તારી પ્રશંસાબુદ્ધિ વ્યક્ત કર. ૧૪

હે ઉષાદેવી, જે અર્થે આજ તેં તારા તેજવડે સ્વર્ગનાં દ્વારો ખુલ્લાં કર્યાં છે તે અર્થે હે દેવી, અમને શત્રુઓના ત્રાસ વિનાનું મંદિર[૪] પ્રાપ્ત થાય એમ કર તથા અમને ધેનુ પ્રાપ્ત થાય એવી અમારાપર કૃપા કર. ૧૫

હે સામર્થ્યવાન્ શ્રેષ્ઠ ઉષા દેવી, અમને અખિલ[૫] પ્રકારની સંપત્તિથી, સમૃદ્ધિથી, સર્વત્ર પ્રસાર પામનાર કીર્તિ વૈભવથી તથા બલથી પરિપૂર્ણ કરી નાંખ. ૧૬ (૫)

---

१ उक्थ्यं २ रुशन्तः ३ महि ४ छर्दिः ५ विश्वपेशसा

સૂક્ત ૪૯.

ઋષિ પ્રસ્કણ્વ, કાણ્વ દેવતા ઉષા

હે ઉષાદેવી, દેદીપ્યમાન દ્યુલોકના ઉપરના ભાગ તરફથી અત્રે તારી કલ્યાણ-[1]
પ્રદ કાન્તિથી (વિભૂષિત થઇને) આગમન કર   ૧

હે ઉષા દેવી, જે સુખાવહ તથા સુંદર રથમાં તુ વિરાજમાન થઇ છે તેમાં
બેસીને આવીને, હે દ્યુલોકકન્યા, ઉત્તમ કીર્તિ[2]ની ઇચ્છા કરનારા આ મનુષ્યનું
સંરક્ષણ કર.   ૨

દ્યુલોકના આસપાસના ભાગમાથી તારૂ આગમન થતા વેંત ઉડનારાં[3] પક્ષી
તથા દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણી બહાર નીકળવાને તૈયાર થયાં.   ૩

પોતાના કિરણોથી જગત્પર પ્રકાશ પાડતી જે તુ સર્વ[4] જગને પ્રકાશમય
કરી નાખે છે તે તને હે ઉષા, કણ્વોએ સંપત્તિની ઇચ્છા રાખીને સ્તોત્રના યોગથી
આવાહન કર્યું છે.   ૪ (૬)

સૂક્ત ૫૦.

ઋષિ પ્રસ્કણ્વ, કાણ્વદેવતા સૂર્ય.

સર્વજ્ઞ[5] સૂર્યદેવનું સર્વને દર્શન થાય માટે તેને તેનાં રશ્મિ અત્રે લઇ
આવે છે.   ૧

---

१ भद्रेभिः २ सुश्रवस ३ पतत्रिणः ४ रोचन ५ जातवेदस

આ સર્વદર્શી સૂર્યને જોઇને, રાત્રિનક્ષત્રો રાત્રિસહવર્તમાન ચોરપ્રમાણે[1]
નાશી જાય છે. ૨

સર્વ લોકપર પ્રકાશ પાડવા માટે આવતી વખતે તેનાં ઉજ્જ્વલ રશ્મિ
અગ્નિ જેવાં તેજસ્વી[2] દેખાય છે. ૩

હે સૂર્ય, તું પ્રકાશ આપનારો સર્વમાં અત્યંત સુંદર તથા સર્વસંચારી[3]
છું. આ અખિલ જગપર પ્રકાશ પાડીને તેને ઉજ્જ્વલ બનાવે છે. ૪

તારો પ્રકાશ સર્વની નજરે પડે તેટલા માટે દેવસમુદાય, મનુષ્યો,
(વધારે તો શું) સર્વ વિશ્વસન્મુખ[4] તું પ્રકાશમાન થાય છે. ૫ (૭)

આ યોગે હે વરુણ, હે જગતને પાવન[5] કરનાર દેવ, તું સર્વ લોકોને ધારણ
કરનાર આ જગપર સ્તોત્રોવડે જોઇ શકે છે. ૬

હે સૂર્ય, સર્વ પ્રાણિમાત્રનું નિરીક્ષણ કરતો તથા રાત્રીના યોગે દિવસોનું
માપ[6] કરતો તું દ્યુલોકપર તથા વિસ્તીર્ણ રજોલોકપર આગમન કરે છે. ૭

---

१ तायवः २ भ्राजन्तः ३ तरणि. ४ प्रत्यङ् ५ पावक ६ मिमानः

હે સર્વનિરીક્ષક સૂર્યદેવ, જેના કેશ દીપ્તિમય[1] છે એવા તને સાત રક્તવર્ણ અશ્વ રથમાં આણે છે. ૮

(રથના આગલા ભાગે જોડેલા હોવાથી) જાણે કે જે રથમાંથી જ ઉત્પન્ન થયા હોવાનો ભાસ થાય છે એવા સાત અશ્વ[2] આ સૂર્યે (સ્વરથને) જોડયા છે. તે રથની ધુંસરી પોતે પોતાની મેળે જ ગળાપર લેતા હોવાથી તેમને સજ્જ કરીને તે બહાર પ્રયાણ કરે છે. ૯

સર્વ અંધકારપર પોતાનુ પ્રાબલ્ય પ્રકટ કરતું ઉત્તમ તેજ શોધતાં અમે આ ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિપાસે—સૂર્યપાસે—આવ્યા. આ અખિલ દેવોમાં[3] શ્રેષ્ઠ દેવ છે ૧૦

સ્વમિત્રોને આનંદ આપનાર હે સૂર્ય આજ અત્રે ઉદય પામીને તથા આની ઉપર દેખાનાર આકાશપર આરોહણ કરીને મારો હૃદ્રોગ તથા શરીરપર ફીક્કાશ[4] આણનાર રોગનો નાશ કર. ૧૧

મારી ફીક્કાશ[5] હું પોપટોપર તથા સારિકાપર મૂકું છુ અથવા હારિદ્રવ પક્ષીપર મારી ફીક્કાશ જઇ બેસે એવું અમે કરીએ છીએ ૧૨

પોતાના સર્વ સામર્થ્યથી સજ્જ થઇને મારા શત્રુઓને મારે શરણે[6] આવવાની જરૂર પાડતો આ આદિત્ય અત્રે ઉગ્યો છે. હું શત્રુના હાથમાં કદિપણ ન જાઉં. ૧૩ (૮) (૯)

---

१ शोचिष्केशं २ शुन्ध्युवः ३ देवत्रा ४ हरिमाणं ५ हरिमाण ६ रन्धयन्

અનુવાક ૧૦

સૂક્ત ૫૧.

ઋષિ; અંગિરસ દેવતા ઇન્દ્રો

જે મેષરૂપધારી ઇન્દ્રને સ્તુતિથી સંતુષ્ટ કરો એને (સંકટકાળે) અનેકોએ આવાહન કર્યું છે; એના સ્તોત્રો સર્વત્ર ગવાય છે; તથા એ સંપત્તિનો મહોદધિ છે માનવોના કલ્યાણાર્થ કરેલાં જેના કૃત્યો કિરણો[1] માફક જ્યાં જઇએ ત્યાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે તે અત્યંત ઉદાર તથા પ્રજ્ઞાશાલી ઇન્દ્રનું અર્ચન કરો ૧

સામર્થ્યવાન્ ઋભુ ઇન્દ્રને સહાયભૂત થઇને (ભક્તોનું) સંરક્ષણ કરવાને સર્વ રીતે સમર્થ અંતરિક્ષને[2] વ્યાપી રહેલા (અખિલ) સામર્થ્યયુક્ત તથા (શત્રુના) આનંદના નાશ કરનાર ઇન્દ્રકને આવ્યા આ અત્યંત પરાક્રમી ઇન્દ્રને તેમના ઉત્તેજનપર શબ્દોવડે ઉત્સાહિત કર્યો ૨

જ્યાં ધેનુને પુરી રાખી હતી તે દુર્ગ તેં અંગિરસમાટે ઉઘાડયો અને સેંકડો[3] દરવાજામાંથી તેં અત્રિ માટે માર્ગ શોધી કહાડયો. વવસાનના યુદ્ધમાં તારૂ વજ્ર (શત્રુસમુદાયમાં) નચાવતાં તે વિમદને ધનધાન્ય અર્પણ કર્યું. ૩

---

१ महिष्टं २ अन्तरिक्षमां ३ शतदुरेषु

તેં ઉદકોપરનું આવરણ કાઢી નાખ્યું તથા પર્વતોમાં પેશીને વિપુલ સંપત્તિ[1] હસ્તગત કરી લીધી, જ્યારે હે ઇન્દ્ર વૃત્ર-અહીને તે તારા સામર્થ્યથી મારી નાખ્યો ત્યારે તેં સર્વની દૃષ્ટિએ બરાબર પડે તેવી રીતે સૂર્યની દ્યુલોકમાં સ્થાપના કરી ૪

યુક્તિ પ્રયુક્તિના બળે તેં કપટી શત્રુનો નાશ કર્યો તથા તેજપ્રમાણે જે લોક તારી મજાક[2] કરવામાટે તને હવિ અર્પણ કરવાનો ઢોંગ કરતા હોય છે તેમને તેં તારી યુદ્ધપદ્ધતિથી મારી નાખ્યા. માનવોનું કલ્યાણ કરવાની ઇચ્છા રાખનાર (હે ઇન્દ્ર) તેં પિપ્રુનાં પુરોનો વિધ્વંસ કર્યો અને દસ્યુ મારવાને આવ્યો ત્યારે ઋજિશ્વાનનું સંરક્ષણ કર્યું ૫

શુષ્ણ[3] મારવાને દોડયો ત્યારે તેં કુત્સનું સંરક્ષણ કર્યું, અને અતિથિગ્વનો પક્ષ લઇને તેં શબરના ચુરા કરી નાંખ્યા. અર્બુદ—આવડો મોટો હોવા છતાં પણ તું તેનાપર પગ મૂકીને ઉભો રહ્યો. દસ્યૂનું હનન કરવામાટે જ તું પુરાતન કાલથી જન્મ લેતો આવ્યો છે ૬

તારામાં સર્વ સામર્થ્ય પૂર્ણપણે[4] સુસ્થાપિત થયું છે. સોમપાનમાટે તને આનંદના ઉભરા આવે છે બાહુપર મુકેલા તારા વજ્રને (સર્વ) ઓળખે છે । તે ઇન્દ્ર તું શત્રુના અખિલ સામર્થ્યનું વિદારણ કર,

---

१ दानुमत् २ शुमौ ३ शुष्णन्तेषु ४ सम्यक्

આર્ય કોણ તથા દસ્યુ કોણ એ બરાબર ઓળખી રાખ અને જે તારી આજ્ઞા માનતા[1] નથી તેમને શાસન કરીને તારા ઉપાસકોને શરણે જતા કર. તું સામર્થ્યવાન્ છે, તારા ભકતોને તું (ઉત્કર્ષપ્રતિ) પહોંચાડ. તારાં સર્વ પરાક્રમ યજ્ઞોમાં (ગાતાં) મને આનંદ આપે છે. ૮

જે ઇન્દ્રની આજ્ઞા માને છે તેની આગળ તેની આજ્ઞા ન માનનારા લોકોને નમાવીને આ ઇન્દ્ર ભકતોમારફત ભક્તિહીનનો નાશ કરાવે છે. વમ્ર તારૂં સ્તવન કરતો હોવાથી પોતાના શત્રુએ સગ્રહી રાખેલી સંપત્તિનો વિધ્વંસ કરી શકયો. આ તેનો શત્રુ પ્રથમ જ ઘણો બલિષ્ટ થયેલો હોવા છતાં તેનું બલ વધતુંજ ચાલ્યું હતું તથા તે સ્વર્ગપર્યન્ત[2] જઈ પહોંચ્યો હતો. ૯

ઉશનાએ જે જે સામર્થ્ય પોતાની શક્તિના યોગવડે તારેમાટે નિર્માણ કર્યું તે સામર્થ્યમાં એટલુ બલ છે કે તે દ્યુલોક તથા ભુલોક બન્નેને પણ ભારે થઇ પડયું[3] છે. માનવોનું હિત કરવાની બુદ્ધિ રાખનાર (હે ઇન્દ્ર), પોતાને જ રથને આપોઆપ જોડી લેનારા વાયુના અશ્વોએ સર્વત્ર ભરાઇ રહેનાર તને, પુષ્કળ કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી આપી છે. १०) १०)

જ્યારે ઉશનાકાવ્યાસહવર્તમાન ઇન્દ્ર સંતુષ્ટ થયો ત્યારે ડોળથી વાંકા[4] વાંકા ચાલનાર અશ્વમાંથો અતિશય ઉત્કૃષ્ટ અશ્વપર તેણે આરોહણ કર્યું. તે પ્રતાપી દેવે પ્રવાહરૂપે જળોને છૂટાં મૂકીને તેમને શીઘ્ર ગતિ આપી અને શુષ્ણના મજબૂત કિલ્લાનું તેણે વિદારણ કર્યું. ११

---

१ अव्रतान २ द्युक्षत ३ तृभण ४ वङ्कुतरा

[1] સામર્થ્યવાન્ પુરૂષો જેનું પ્રાશન કરે છે તે સોમરસનો આસ્વાદ લેતાં લેતાં તું રથપર આરૂઢ થાય છે શાર્યાતાના સોમરસના ચમસ તૈયાર છે. તને પણ તેમનાથી ઘણો આનંદ થાય છે હે ઇન્દ્ર, જે જે પ્રમાણમાં (અમે) તૈયાર કરેલા સોમરસ વિશે તારી પસંદગી વધતી જાય છે તે તે પ્રમાણમાં તું દ્યુલોકમાં આપોઆપ કીર્તિને પાત્ર થતો જાય છે ૧૨

હે ઇન્દ્ર, તારૂ સ્તોત્ર ગાનારા તથા તને સોમરસ અર્પણ કરનાર વૃદ્ધ કક્ષીવાનને તે કોમળ વયની વૃચયા[2] અર્પણ કરી. હે બુદ્ધિ સામર્થ્યવાન્ દેવ, વૃષણશ્વની કન્યા મેના પણ તુ જ બન્યો આ તારાં સર્વ કૃત્યો યજ્ઞમાં ગાવા યોગ્ય છે, ૧૩

વિપત્કાલે[3] સદાચારી લોકોએ ઇન્દ્રનો જ આશ્રય કર્યો છે જેમ દ્વારના થાંભલા કદિ સરકતા નથી તેપ્રમાણે વજ્રના કુલમાં ઇન્દ્રની પૂજા કદિ પણ ચુકાતી નથી અશ્વ, ધેનુ, રથ તથા વિત્તની ઇચ્છા રાખનાર તથા દાનકર્મમા શૂર ઇન્દ્ર જ એકલો સર્વ વૈભવોનો સ્વામી છે, ૧૪

સામર્થ્યવાન; તેજયુકત[4], સત્યકાર્યમાં બલનો વિનિયોગ કરનાર, અને બલશાલી ઇન્દ્રના સન્માનાર્થ આ નમ્ર સ્તુતિ અમે કહી છે હે ઇન્દ્ર, અમારી પાસેના સર્વ પરાક્રમી પુરૂષ તથા વિદ્વાન્ લોકની સાથે આ સંકટસમયે તારી કૃપાનો આધાર માનીને રહીએ, ૧૫

---

१ वृषपाणेषु २ अर्भा ३ निरेके ४ स्वराजे

સૂકત ૫૨.

ઋષિઃ આંગિરસ દેવતા ઇન્દ્ર.

જેણે પ્રકાશની પ્રાપ્તિ કરી લીધી તે મેષનું સારૂં અર્ચન કર. એનીજ કીર્તિ સેંકડો સ્તોતા[1] એકત્ર બેસીને ગાય છે. જેપ્રમાણે એકાદ જોમવાળા અશ્વને યજ્ઞ તરફ નીકળેલા રથને (જોડવામાટે પ્રયત્નપૂર્વક) વાળી આણવો પડે છે તેપ્રમાણે આ ઇન્દ્રને અમારા સંરક્ષણાર્થે સુદર સ્તોત્ર વડે વાળી આણવાને હું સમર્થ થાઉં. ૧

જે વખતે હવીથી સતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે નદીના માર્ગ મોકળા કરતાં કરતાં જલોને પ્રતિબંધ[2] કરનાર વૃત્રનો વધ કર્યો ત્યારે પોતાનાં જ સામર્થ્યથી (... થઇને) તથા કઠણ ભૂભાગપરના પર્વતપ્રમાણે સ્થિર રહીને, હજારો સંરક્ષણ કરનાર તે ઇન્દ્ર, વધારે વધારે મોટો જ થતો ગયો.

શત્રુઓમાં[3] શત્રુપ્રમાણે હોવાવાળા તથા (ગાયના) આંચળ (આ અંતરિક્ષમાં) વ્યાપ્ત થઇને રહેલા તે ઇન્દ્રનું મુખ્ય નિવાસ પ્રકાશમાં છે તથા વિદ્વાન્ લોકોએ (સોમરસ અર્પણ કરીને વૃદ્ધિંગત કર્યો છે. મનમાં ઘણી તત્પરતા રાખીને તે પરમ ઉદાર હન કરૂં છું. અન્નની સમૃદ્ધિ કરનાર તે જ છે.

યજ્ઞગૃહમાં આસનપર વિરાજમાન થનાર જેના ઉત્સાહી[4] સેવક સમુદ્રપ્રમાણે સોમરસથી ભરી નાંખે છે, તે ઇન્દ્રની સમીપ, તેના કોઇપણ પ્રતિરોધને ન ગણકારનાર તથા સરલાકૃતિ સહાય પ્રસંગે ઉભા હતા,

---

१ सुम्वः २ नदीवृत ३ द्वारिषु ४ अभिष्टयः

જ્યારે સોમરસને લીધે ઉત્સાહ પરિપ્લુત થયેલા વજ્રધર ઇન્દ્રે ત્રિતા પ્રમાણે વલની આસપાસના દુર્ગ તોડી નાંખ્યા ત્યારે હર્ષના ઉભરામાં યુદ્ધ કરનાર તે દેવના સહાયકર્તા, જેપ્રમાણે ઉતરાણવાળી જગાપરથી (નદીઓ) વેગથી દોડે છે તે પ્રમાણે પર્જન્યવૃષ્ટિને પ્રતિબંધ કરનારા તે (વૃત્રપર) તૂટી જઇને પડયા. ૫ (૧૨)

જ્યારે હે ઇન્દ્ર, તેં તારૂં વજ્ર, પરાજય કરવાને દુષ્કર એવા વૃત્રની હડપચી નીચે માર્યું ત્યારે તારૂં તેજ તારી આસપાસ પસર્યું. તારા સામર્થ્યનો પ્રકાશ પડયો તથા ઉદકોને પ્રતિબંધ કરનાર (વૃત્ર) રજોલોકને તળીએ મરીને પડયો. ૬

જે સ્તોત્રો તારી મહત્તા વધારે છે તે, જેપ્રમાણે, ઉદકોના પ્રવાહ ઉંડાં જળ તરફ દોડતા જાય છે તેપ્રમાણે, તારીપાસે દોડી આવે છે. ત્વષ્ટાએ જ તને ઉપયોગી થનારૂં તારૂં સામર્થ્ય વધાર્યું અને શત્રુનો પરાભવ કરવાને સમર્થ એવું વજ્ર તારે માટે તૈયાર કર્યું. ૭

સામર્થ્ય પરિપ્લુત હોનાર હે ઇન્દ્રદેવ, માનવોના હિતમાટે ઉદકોને વહેવાનો માર્ગ ખુલ્લો કરવામાટે તેં તારા અશ્વના યોગે વૃત્રનો વધ કર્યો. તે તારા બાહુપર લોખંડનું બનાવેલું વજ્ર ધારણ કર્યું. તથા સર્વની નજરે પડે એવી રીતે સૂર્યની દ્યુલોકમાં સ્થાપના કરી. ૮

જ્યારે મનુષ્યોએ ભયથી તારૂં જોરવાળું, આપોઆપ આલ્હાદ ઉત્પન્ન કરનારૂં દીર્ઘ તથા સ્વર્ગલોક પર્યન્ત પ્રવેશ કરનારૂં તારૂ સ્તોત્ર ગાયું, ત્યારે મનુષ્યોના હિતમાટે યુદ્ધમાં પ્રવૃત્ત થનાર, સ્વર્ગમાં હમેશાં શૂરોનો સહવાસ કરનાર તથા ઇન્દ્રને સહાયભૂત થનાર, મરુતોએ ઇન્દ્રને પ્રોત્સાહન આપ્યું. ૯

સૂકત ૫૨.

ઋષિઃ અંગિરસ દેવતા ઇન્દ્ર.

જેણે પ્રકાશની પ્રાપ્તિ કરી લીધી તે મેષનું સારું અર્ચન કર. એનીજ કીર્તિ સેંકડો[1] સ્તોતા એકત્ર બેસીને ગાય છે. જેપ્રમાણે એકાદ જોમવાળા અશ્વને યત્નતરફ નીકળેલા રથને (જોડવામાટે પ્રયત્નપૂર્વક) વાળી આણવો પડે છે તેપ્રમાણે આ ઇન્દ્રને અમારા સંરક્ષણાર્થે સુંદર સ્તોત્ર વડે વાળી આણવાને હું સમર્થ થાઉં. ૧

જે વખતે હવીથી સંતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે નદીના માર્ગ મોકળા કરતાં કરતાં જલોને પ્રતિબંધ[2] કરનાર વૃત્રનો વધ કર્યો ત્યારે પોતાનાં જ સામર્થ્યથી (પરિવેષ્ટિત થઇને) તથા કઠણ ભૂભાગપરના પર્વતપ્રમાણે સ્થિર રહીને, હજારો પ્રકારે ભક્તોનું સંરક્ષણ કરનાર તે ઇન્દ્ર, વધારે વધારે મોટો જ થતો ગયો. ૨

શત્રુઓમાં[3] શત્રુપ્રમાણે હોવાવાળા તથા (ગાયના) આંચળ પ્રમાણે દેખાનાર (આ અંતરિક્ષમાં) વ્યાપ્ત થઇને રહેલા તે ઇન્દ્રનું મુખ્ય નિવાસસ્થાન આલ્હાદદાયક પ્રકાશમાં છે તથા વિદ્વાન્ લોકોએ (સોમરસ અર્પણ કરીને) તેનો આનંદ વૃદ્ધિંગત કર્યો છે. મનમાં ઘણી તત્પરતા રાખીને તે પરમ ઉદાર ઇન્દ્રને હું આવાહન કરું છું. અન્નની સમૃદ્ધિ કરનાર તે જ છે. ૩

યજ્ઞગૃહમાં આસનપર વિરાજમાન થનાર જેના ઉત્સાહી સેવક[4] જેને, દ્યુલોકમાં સમુદ્રપ્રમાણે સોમરસથી ભરી નાંખે છે, તે ઇન્દ્રની સમીપ, તેના સામર્થ્યવાન્, કોઇપણ પ્રતિરોધને ન ગણકારનાર તથા સરલાકૃતિ સહાયકર્તા વૃત્રહનન પ્રસંગે ઉભા હતા, ૪

---

१ सुम्वः २ नदीवृत ३ द्यरिषु.४ अभिष्टय:

જ્યારે સોમરસને લીધે ઉત્સાહ પરિપ્લુત થયેલા વજ્રધર ઇન્દ્રે ત્રિના પ્રમાણે વલની આસપાસના દુર્ગ તોડી નાંખ્યા ત્યારે હર્ષના ઉભરામાં યુદ્ધ કરનાર તે દેવના સહાયકર્તા , જેપ્રમાણે ઉતરાણવાળી જગાપરથી (નદીઓ) વેગથી દોડે છે તે પ્રમાણે પર્જન્યવૃષ્ટિને પ્રતિબંધ કરનારા તે (વૃત્રપર) તટી જઇને પડયા. ૫ (૧૮)

જ્યારે હે ઇન્દ્ર, તેં તારૂં વજ્ર, પરાજય કરવાને દુષ્કર એવા વૃત્રની હડપચી નીચે માર્યું ત્યારે તારૂં તેજ તારી આસપાસ પસર્યું. તારા સામર્થ્યનો પ્રકાશ પડયો તથા ઉદકોને પ્રતિબંધ કરનાર (વૃત્ર) રજોલોકને તળીએ મરીને પડયો. ૬

જે સ્તોત્રો તારી મહત્તા વધારે છે તે, જેપ્રમાણે, ઉદકોના પ્રવાહ ઉંડાં જળ તરફ દોડતા જાય છે તેપ્રમાણે, તારીપાસે દોડી આવે છે. ત્વષ્ટાએ જ તને ઉપયોગી થનારૂં તારૂં સામર્થ્ય વધાર્યું અને શત્રુનો પરાભવ કરવાને સમર્થ એવું વજ્ર તારે માટે તૈયાર કર્યું. ૭

સામર્થ્ય પરિપ્લુત હોનાર હે ઇન્દ્રદેવ, માનવોના હિતમાટે ઉદકોને વહેવાનો માર્ગ ખુલ્લો કરવામાટે તેં તારા અશ્વના યોગે વૃત્રનો વધ કર્યો તે તારા બાહુપર લોખંડનુ બનાવેલું વજ્ર ધારણ કર્યું. તથા સર્વની નજરે પડે એવી રીતે સૂર્યની દ્યુલોકમાં સ્થાપના કરી. ૮

જ્યારે મનુષ્યોએ ભયથી તારૂં જોરવાળું, આપોઆપ આલ્હાદ ઉત્પન્ન કરનારૂ દીર્ઘ તથા સ્વર્ગલોક પર્યન્ત પ્રવેશ કરનારૂં તારૂ સ્તોત્ર ગાયુ, ત્યારે મનુષ્યોના હિતમાટે યુદ્ધમાં પ્રવૃત્ત થનાર, સ્વર્ગમાં હમેશાં શૂરોનો સહવાસ કરનાર તથા ઇન્દ્રને સહાયભૂત થનાર, મરુતોએ ઇન્દ્રને પ્રોત્સાહન આપ્યુ ૯

અને જ્યારે હે ઇન્દ્ર, તારા વજ્રે દ્યુલોક તથા ભૂલોક બન્નેનેપીડા ઉત્પન્ન કરનાર વૃત્રનું શિર સોમરસના આનંદદાયક ઉભરામાં, પોતાના સામર્થ્યથી છેદી નાંખ્યું ત્યારે ભયને લીધે, બલિષ્ઠ સ્વર્ગલોક પણ તે અહીની ગર્જનાથી થરથર કપંવા લાગ્યાં. ૧૦(૧૩)

જો ખરેખર હે ઇન્દ્ર, પૃથ્વી દસ ગણી મોટી થાય અને મનુષ્યોનાં આયુષ્ય ચિરકાલ ટકનારાં થાય, તો જ હે ઉદાર (દેવ,) તારૂં વિખ્યાત સામર્થ્ય, શક્તિ અને પરાક્રમ આ બાબતમાં, દ્યુલોકમાં, ગણત્રીમાં આવશે. ૧૧

મનમાં અતિશય ઉત્સાહ રાખનાર હે ઇન્દ્ર, સ્વસંરક્ષણ કરવાને સ્વતઃનાજ પરાક્રમ-થી સમર્થ હોનાર જે તું, તેણે રજોલોકની તથા આકાશની પેલી બાજુ (રહીને) આ પૃથ્વીને પોતાનું સામર્થ્ય મોજવાનુ માપજ બનાવ્યું છે. તું ઉદક તથા પ્રકાશને વ્યાપીને, દ્યુલોકમાં પણ પ્રવેશ કરે છે, ૧૨

તેં આ પૃથ્વીને માપી નાંખી છે; તથા,જેમાં અત્યુચ્ચ યોગ્યતાના શૂર પુરુષ છે એવા વિશાલ (સ્વર્ગ લોકનો) તું સ્વામી થઇને બેઠો છે, તેં તારા સામર્થ્યથી સર્વ અંતરિક્ષ વ્યાપી નાંખ્યું છે. ખરેખર તારા સરખો (આ જગમાં) બીજો કોઇપણ નથી. ૧૩

જેનો વ્યાપકપણાનો અંત દ્યુલોક અથવા ભૂલોક બન્નેને પણ મળ્યો નથી તથા જેનો અંત અંતરિક્ષમાંની નદીઓને પણ મળ્યો નથી, તેજપ્રમાણે સોમરસના આનંદના ઉભરામાં, ઉદકોને પ્રતિબંધ કરનાર વૃત્રની સાથે યુદ્ધ કરતાં છતાં પણ (જેનું પૂર્ણ જ્ઞાન કોઇને થયું નથી) તેવા તેં એકલાએ આત્મવ્યતિરિક્ત સર્વ જગતને પોતાને વશ કરી મૂક્યું છે. ૧૪

જ્યારે તારાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોથી હે ઇન્દ્ર, તેં વૃત્રના મુખપર ઘા કર્યો ત્યારે તે યુદ્ધ પ્રસંગે મરુતોએ તારૂં પૂજન કર્યું તથા સર્વ દેવોએ તને પ્રોત્સાહન દીધુ. ૧૫ (૧૪)

સૂક્ત ૫૩.

ઋષિ-સવ્ય આંગિરસ, દેવતા-ઇન્દ્ર

આ શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને અમે સ્તોત્ર ગાવા બેસીએ છીએ. વિવસ્વાનના સદનમાં અમે તેમને સ્તુતિ અર્પણ કરીએ છીએ. સૂતે સૂતે કોઇ દ્રવ્ય લાવી આપે તે પ્રમાણે તેણે અમને સંપત્તિ અર્પણ કરી છે, (એવા) ધનદાતાની ખરાબ સ્તુતિ કોઇ (કદિપણ) કરતા નથી ૧

તું અશ્વ, ધેનુ તથા ધાન્ય દેનારૂ હોઇને સર્વ સંપત્તિનો સ્વામી તથા પ્રભુ છે. પુરાતન કાળથી તુ માનવોનો માર્ગદર્શક છે. તેં કોઇની આશાનો કદિપણ ભંગ કર્યો નથી, તુ મિત્રને (જીવન્તન) મિત્ર છે તુ એવો મોટો હોવાને લીધે અમે તારા સન્માર્થ આ સ્તોત્ર ગાઇએ છીએ. ૨

હે જ્ઞાન સામર્થ્યયુક્ત ઇન્દ્ર, હે અનેક મહત્કૃત્યો કરનાર તથા અત્યંત દીપ્તિશાલી દેવ, જે આ વૈભવ આસપાસ પ્રકાશમાન થાય છે, તે તારોજ છે એટલા માટે, શત્રુને પરાભૂત કરનાર હે ઇન્દ્ર, તે લઇને અમને લાવી આપ તારી ભક્તિ કરનારા તારા સ્તોતાના મનોરથ ભંગ થવા દઇશ નહિ ૩

આ (યજ્ઞમાંની) અગ્નિજ્વાલાથી તથા આ સોમરસનાં બિંદુથી મનમાં સંતુષ્ટ થઇને તું ધેનુ તથા અશ્વની બક્ષીસથી અમારૂં દારિદ્ર નષ્ટ કર. સોમરસ અર્પણ કરીને ઇન્દ્રને હાથે દસ્યૂનો વધ કરાવી લઇને અમે શત્રુતરફથી તદ્દન નિર્મુક્ત થઇએ તથા ધન ધાન્યથી સમૃદ્ધ બનીએ. ૪

અમે સંપત્તિથી, ધાન્યસંચયથી તથા અનેક રીતે આનંદકારક તથા તેજસ્વીપણાથી યુક્ત સામર્થ્યથી સુસમૃદ્ધ થઇએ. તેજપ્રમાણે જેને લીધે અમારીપાસેના શૂર પુરૂષોનું બલ દૃષ્ટિએ પડે તથા જેમાં ધેનુનો લાભ પ્રમુખ હોઇને અશ્વ પણ મળવાજોગ છે એવી તારી દિવ્ય કૃપાની પણ અમને પ્રાપ્તિ થશે. ૫

વૃત્રહનન પ્રસંગે, હે સજ્જનોના નાયક (ઇન્દ્ર) તે આનંદકારક પેયથી, તે ઉત્સાહવર્ધક હવિથી તથા તે સોમરસથી તને (ખચિત) નવીન આવેશ આવ્યો. કારણ (તેના ઉભરામાં) તેં, તારેમાટે દર્ભાસન માંડીને તારી કીર્તિ ગાનારા ભક્તો માટે, કોઇના પ્રતિરોધની પરવા ન કરતાં દશ હજાર વૃત્રોને કાપી કહાડયા. ૬

જે વખતે હે ઇન્દ્ર, તારો જીવજાન ભક્ત જે નમી તેને સાથે લઇને તેં નમુચિ નામના કપટી (રાક્ષસ)ને અત્યંત દૂર પ્રદેશમાં જઇને કાપી નાંખ્યો ત્યારે (રણસંગ્રામમાં) ઘણા આવેશથી પ્રવેશનાર જે તું તે તને યુદ્ધ ઉપર યુદ્ધ કરવું પડયું તથા તારા સામર્થ્યથી પુરપછી પુરનો તું વિધ્વંસ કરી છૂટયો. ૭

અતિથિગ્વના અત્યંત તેજસ્વી ચક્રના યોગે તેં કરંજ તથા પર્ણયનો વધ કર્યો. ઋજિશ્વાને ઘેરો ઘાલેલાં વૃંગદાનાં સો પુરો તેં ઉધ્વસ્ત કરી નાંખ્યાં, તારા દાતૃત્વની (ખરેખર) કોઇની પણ જોડી મળનાર નથી. ૮.

તું સુકીર્તિથી મંડિત છે. જ્યારે સુશ્રવસને સહાય કરનાર કોઇ નથી એવું જોઇને વીસ રાજાઓએ તેનાપર સ્વારી કરી ત્યારે જેની આગળ કોઇપણ ટકી શકે નહિ એવું એક રથચક્ર લઇને તેં તેમનો તથા (તેમની સાથેના) તેમના ૬૦૦૯૯ લોકનો ઉચ્છેદ કરી નાંખ્યો. ૯

ઇન્દ્ર, તે તારા કૃપાછત્રને લીધે સુશ્રવસનું સંરક્ષણ કર્યું તથા તારી સહાય આપીને તુર્વયાણનો બચાવ કર્યો તે આ શ્રેષ્ઠ તથા તરુણ નૃપતિપાસે કુત્સ, અતિથિગ્વ તથા આયુને શરણે મોકલ્યા. ૧૦

સર્વ દેવોના સંરક્ષણ નીચે રહેલા અમને તારા જીવજાન ભક્ત થઇને ઇન ઉત્તરપણ સૌખ્યમાં જ હોવા દે. અત્યંત દીર્ઘ તથા ચિરકાલિક આયુષ્યનો ઉપભોગ લેતાં તારી કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલા અમારી પાસેનાં શૂર માણસો સાથે તારૂં સ્તવન કરતાં અમને બેસવા દે. ૧૧ (૧૯)

સૂક્ત ૫૪.

ઋષિ સવ્ય આંગિરસ દેવતા—ઇન્દ્ર.

હે ઉદાર દેવ, આ યુદ્ધમાં આવા કઠણ પ્રસંગે અમને છુટા મકીશ નહિ ખરેખર તારા સામર્થ્યનો અંત લાગવો અશક્ય છે. તે ગર્જના કરતાંની સાથે નદીઓને તથા વૃક્ષોને મોટેથી નાદ કરાવવા માંડયો. (એવી સ્થિતિમાં) તારી ભીતિથી મનુષ્યો એકત્ર કેવી રીતે જમા ન થાય વારૂ? ૧

સામર્થ્યવાન, પરાક્રમી તથા બલવાન ઇન્દ્રનું અર્ચન કરો (ભકતોની હાક) સાંભળવાને તત્પર રહેવાવાળા ઇન્દ્રની કીર્તિ ગાઇને તેનું સ્તવન કરો. શક્તિ, સમર્થ્યથી યુક્ત એવો આ (ઇન્દ્ર) તેની સાહસી શક્તિ તથા વીર્યના યોગે દ્યુલોક તથા ભૂલોક બન્નેને ભૂષિત કરે છે. ૨

જે શૂરના અંતઃકરણમાં પોતાના સામર્થ્યવિશે વિશ્વાસ હોઇને તેની સાહસ તરફ પ્રવૃત્તિ છે તે દેદીપ્યમાન તથા શ્રેષ્ઠ (ઇન્દ્રને) ઉદ્દેશીને એકાદ બલવાન સ્તોત્ર બોલો. તેની કીર્તિ વિશાલ છે. તે (શત્રુનો) નાશ કરનાર છે. તે પરાક્રમી છે. તે હરિહર્ણ અશ્વ રથને જોડે છે, ને સામર્થ્યવાન છે, તથા (ભક્તોપાસે જનાર) તે (જાણેકે) રથજ છે. ૩

જ્યારે તીક્ષ્ણ તથા હાથમા મજબૂત પકડેલા વજ્રથી, તેં તને આનંદ આપનારા સોમરસના યોગે સ્ફુરણ ચઢવાથી, કપટી (રાક્ષસ) ચમસાથે યુદ્ધ કર્યું ત્યારે વિસ્તીર્ણ દ્યુલોકનું શિખર પણ તેં હલાવી નાંખ્યું તથા તારા જોરના પ્રહારથી શંબરનું શરિર વિદીર્ણ કર્યું. ૪

જે અર્થે વૃક્ષોને રૂદન કરાવીને શુષ્ણનાં પણ સૈન્યોને તેં વાયુના શિખરપર લઇ જઇને કાપી નાંખ્યાં અને જે અર્થે તારા ઉત્સાહી મનની પ્રવૃત્તિ (એવાંજ) પરાક્રમો તરફ રાખીને હજી પણ તું એવાં પરાક્રમ ગજવે છે તે અર્થે તારા કરતાં શ્રેષ્ઠ કોણ છે ? (૧૭) ૫

તેં નર્ય, તુર્વશ તથા યદુનું રક્ષણ કર્યું. હે સામર્થ્યવાન્ ઇન્દ્ર, તેં વય્યતુર્વતીનું પણ રક્ષણ કર્યું. સંગ્રામનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં તેં રથ તથા એતશનું રક્ષણ કર્યું અને શત્રુનાં ૯૯ પુરોનો નાશ કર્યો. ૬

ઇન્દ્રને હવિ અર્પણ કરીને જે તેના અનુશાસનપ્રમાણે ચાલે છે તે સજ્જનોમાંનો પ્રમુખ મનુષ્ય રાજા થઇને અભિવૃદ્ધિ પામે છે. અથવા જે સંતોષદાયક હવિ અર્પણ કરીને તેને ઉદ્દેશીને સ્તોત્રો ગાય છે તેના માટે ઉપરથી દ્યુલોકમાંથી વિપુલ યથા ધન વૃષ્ટિછે. ૭

તારા બલની સીમા નથી, તારી બુદ્ધિમત્તાની પણ હદ નથી. જે સોમપાન કરનાર તારા ઉપાસક, દાનકર્મમાં પ્રવીણ એવા તારા શ્રેષ્ઠ સામર્થ્યની તથા વિશાલ શક્તિની મહત્તા ગાય છે, તે તેમનાં સત્કૃત્યો વડે અભિવૃદ્ધિએ પહોંચો. ૮

પ.પાણના કરેલા ખાણીયામાં નાખીને ખાંડેલા પાત્રમાં ભરી રાખેલા તથા ઇન્દ્ર તું પ્રાશન કરે એજ હેતુથી તૈયાર કરેલા આ સોમરસના અનેક ચમસો તારેજ માટે મૂક્યા છે. તું તેમનું પ્રાશન કર. તેમના સબંધે તારી જેટલી વાંચ્છા હોય તેટલી તૃપ્ત કરી લે, અને અમને સંપત્તિ આપવા તરફ તારા મનની પ્રવૃત્તિ કર. ૯

અંધકાર, ઉદકોના પ્રવાહને અટકાવી રાખીને, બેઠો હતો અને પર્વત પણ વૃત્રની જઠરમાં હતો. પણ ઇન્દ્રે, તે પ્રતિબંધ કરનારા રાક્ષસે પુરી રાખેલી નદીઓને તે સર્વ નીચા પ્રદેશમાંથી એક પ્રમાણે બીજી, બીજીપ્રમાણે ત્રીજી વહે તેવા ઉદ્દેશથી વાટ કોડી આપી. ૧૦

ત્યારે હવે અમને હે ઇન્દ્ર, અમારૂં સૌખ્ય વર્ધન થાય એવો વૈભવ અર્પણ કર. અને લોકોકરતાં ચઢીયાતુ વિપુલ શૌર્ય તથા બલ પણ અમને આપ. હે ઔદાર્ય–શાલી દેવ, અમારૂં રક્ષણ કર. તથા અમારી પાસેના વિદ્વાન લોકોનું પણ પરિપાલન કર અને અમને એવો વૈભવ તથા સમદ્ધિ આપકે જેમાં ઉત્તમ સંતતિનો પણ સમાવેશ થાય. ૧૧ (૧૮)

સૂક્ત ૫૫.

ઋષિ: સવ્ય અંગિરસ, દેવતા ઇન્દ્ર.

આનું શ્રેષ્ઠપણું દ્યુલોક કરતાં પણ વધારે છે. પૃથ્વી પણ તેના મોટપણમાં[૧] ઇન્દ્રની બરોબરી કરી શકનાર નથી. આ શત્રુને ભીતિપ્રદ, સામર્થ્યવાન તથા માનવો માટે પોતાનો પ્રતાપ ગજવનાર હોઇને એકાદ વૃષભ પોતાનાં શીંગડાં (ધારદાર બનાવવા માટે તેમને) જેમ ઘસે છે તે પ્રમાણે તેનું વજ્ર વધારે તીક્ષ્ણ થાય માટે તે તેની ધાર તીક્ષ્ણ કરે છે. ૧

સમુદ્રમાં નિવાસ કરીને, એકાદ મહાસાગર પ્રમાણે, તેના આશ્રય.ર્થે આવનાર સર્વ નદીઓનો તે તેના શ્રેષ્ટ સામર્થ્યના યોગે સ્વીકાર કરે છે. તેને સોમનું પ્રાશન મળે માટે એકાદ વૃષભ પ્રમાણે તે પોતાના શકિત પ્રદર્શિત કરે છે. તેના (અલૌકિક) બળને લીધે આ યોદ્ધો સનાતન કાળથી સ્તવનને પાત્ર થયો છે. ૨

હે ઇન્દ્ર, તે પર્વતને જાણે કે ગળી જવા માટે જ તું અતિશય પોરૂષ અને પરાક્રમ તારે માટે પ્રાપ્ત કરી લે છે. સર્વ (અદ્ભુત) કૃત્યોમાં આ ઉગ્ર (ઇન્દ્ર) અગ્રભાગ લઇને તેના સામર્થ્યમાં તે સર્વ દેવતાઓને પછવાડે પાડે છે. ૩

સર્વ લોકોમાં પોતાના કલ્યાણપ્રદ સામર્થ્યની પ્રસિદ્ધિ કરનાર આ એકલા, ઇન્દ્રની જ નમસ્કાર પૂર્વક સ્તુતિ થાય છે. જ્યારે હવિ અર્પણ કરનાર ભક્ત સ્વકલ્યાણની ઇચ્છાથી (ઇન્દ્રની) સ્તુતિમાં પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે આ પરાક્રમી ઇન્દ્ર તેનાપર સંતુષ્ટ થાય છે; તેની આગળ તે તેનું રમણીયત્વ પ્રકટ કરે છે. ૪

આ જ યોદ્ધો તેના બળ તથા સામર્થ્યના યોગે જનહિત માટે મોટાં મોટાં યુદ્ધ કરે છે, અને તેટલા માટે જ આ પોતાના તેજસ્વી તથા ઘાતક વજ્રવડે શત્રુ-પર પુનઃ પુન. પ્રહાર કરનાર ઇન્દ્રપર સર્વ લોક શ્રદ્ધા રાખે છે. ૫ (૧૯)

ખરેખર નીતિની ઇચ્છાવાળા આ સામર્થ્યવ.ન ઇન્દ્ર, પૃથિવી પ્રમાણે વિશાલ રૂપ ધારણ કરીને, પોતાના પરાક્રમથી (શત્રુએ) બાંધેલાં સદનોનો વિધ્વંસ કરીને અને યજન કરનારા ભક્તો માટે (આકાશસ્થ) જ્યોતિને માસમાંથી વિમુક્ત કરીને, જલના પ્રવાહ ફરી વહેવા લાગે માટે તેમને બંધ મુક્ત કર્યા. ૬

હે સોમપ્રાશન કરનાર ઇન્દ્ર, તારૂ મન અમારા વિષે દાતૃત્વબુદ્ધિ ધારણ કરો. અને અમારી નમ્ર સ્તુતિ સાંભળનાર હે દેવ, તું તારા પીતવર્ણ અશ્વ અમારી તરફ વાળ. ઇન્દ્ર, તારા સારથી તારા અશ્વોને વશ રાખવામાં અત્યંત કુશળ છે, અને માટેજ તારા અશ્વ ગમે તેટલા ચપલ હોય તોપણ તે તને ભલતીજ જગ્યાએ લઇ જતા નથી. ૭

તું વિખ્યાત છે. અવિનાશી વૈભવ તું તારા હાથમાં ધારણ કરે છે શત્રુ પરાજીત ન કરી શકે એવું સામર્થ્ય તેં તારાં અંગમાં ધારણ કર્યું છે. કર્તૃત્વવાન્ પુરૂષ જેની આસપાસ ઉભા છે એવી કુવા પ્રમાણે શોભનારી તારી અનેક શક્તિ, હે ઇન્દ્ર, તારા શરીરમાં નિવાસ કરીને રહે છે. ૮ (૨૦)

સૂક્ત ૫૬.

ઋષિ-સવ્ય આંગિરસ દેવતા—ઇન્દ્ર.

જેપ્રમાણે એકાદ અશ્વ ઘોડી માટે ઉત્સુક થાય છે તેપ્રમાણે આ ઉપાસકે ચમસમાં ભરપૂર ભરી રાખેલો સોમરસ પીવાને આ ઉતવળે ઉદ્યુક્ત થયો છે. જેને પીતવર્ણ અશ્વ જોડેલો એવો તેનો મોટો રથ અત્રે ફેરવીને (આ ઇન્દ્ર) મહત્કાર્ય-માટે આવશ્યક સામર્થ્યદાયક સોમરસ પ્રાશન કરે છે. ૧

જે પ્રમાણે પ્રવાસે નીકળતી વખતે ધનાર્જનેચ્છુ (સાહસી) લોકોની સમુદ્રપર ગીર્દી થાય છે, તે પ્રમાણે હવિ સિદ્ધ કરીને તૈયાર સ્તોતૃજનની આની આસપાસ ગીર્દી થાય છે, યજ્ઞનું કેવલ બલ જ એવો જે આ સામર્થ્યાધિપતિ (ભાનુ) તેને (હે દેવ) જે પ્રમાણે આ સુંદર યુવતિ (ઉષા) પર્વતપર આરૂઢ થઇ છે તે પ્રમાણે પર્વતપર સંસ્થાપિત કર ૨

તે શત્રુનો નાશ કરનાર તથા શ્રેષ્ઠ છે. તેનું અત્યંત શુદ્ધ બલ તેના સામર્થ્યથી પ્રત્યેક યુદ્ધમાં ગિરિશિખરપ્રમાણે ચમકે છે. આ બલના યોગે આ અજીકય દેવે સોમરસને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા આનંદના ઉભરામાં, પોતાનુ લોખંડી વજ્ર લઇને કપટી શુષ્ણનો (પરાભવ કર્યો તથા તેને) શૃંખલાબદ્ધ કરીને કારાગૃહમાં પુરી રાખ્યો. ૩

જ્યારે તેંજ નાનપણમાંથી વધારેલી શક્તિરૂપી દેવતા, જેપ્રમાણે સૂર્ય ઉષાપર આસક્ત થાય છે તેપ્રમાણે સ્વસંરક્ષણાર્થે ઇન્દ્રનો આશ્રય કરે છે, ત્યારે તારા પ્રતાપી સામર્થ્યથી અંધકારનો નાશ કરનાર આ દેવ જયઘોષ કરતો ગર્વ મલિનતાને દૂર હાંકી કાઢે છે. ૪

જ્યારે તેં તારા સામર્થ્યથી દ્યુલોકની સીમાપર રજોલોકની દૃઢપણે તથા સુસ્થરપણે સંસ્થાપના કરી તથા જ્યારે (સોમરસને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા) હર્ષના ઉભરામાં તેં ઘણા આવેશથી વૃત્રનો યુદ્ધમાં વધ કર્યો ત્યારે ઉદકોનો સંચય તારે હાથે બંધમુક્ત થયો. ૫

ઇન્દ્ર, તું શ્રેષ્ઠ છે. તું પૃથિવીના પ્રદેશમાં તારા સામર્થ્યથી આકાશના બાલકને લઇ આવે છે. સોમરસને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા હર્ષના ઉભરામાં તેં ઉદકોને વાટ કરી આપી તથા વૃત્રના પથ્થરવાળા તટનો ઉચ્છેદ કરી નાંખ્યો. ૬ (૨૧)

સૂક્ત ૫૭.

ઋષિ–મવ્ય આંગિરસ, દેવતા–ઇન્દ્ર.

અત્યંત ઉદાર, શ્રેષ્ઠ, અત્યંત વૈભવશાલી, સત્યસામર્થ્યવાન્ તથા પરાક્રમની મૂર્તિજ--એવા (આ દેવ) પ્રીત્યર્થ હું સ્તુતિ અર્પણ કરૂં છું. જેપ્રમાણે ઉતરાણ જમીનપર પાણીનો ધોધ શરૂ થયો એટલે તે કોઇપણ પ્રતિબંધને ન ગણકારતાં સર્વત્ર પસરે છે તેપ્રમાણે સર્વત્ર દૃષ્ટિગોચર થનાર તથા અખંડ ચાલુ રહેવાવાળા આના કૃપાપ્રસાદનાં દ્વાર (ભકતોનાં અંગમાં) સામર્થ્ય લાવવામાટે સદૈવ ખુલ્લાં હોય છે. ૧

જ્યારે સુવર્ણમય, સુંદર, પરંતુ પ્રાણઘાતક વજ્ર પર્વતપર ફેંકયા પ્રમાણે (વૃત્રના શરીરપર જઇને) પડયું ત્યારે સર્વ વિશ્વ તારૂં પૂજન કરવાને પ્રવૃત્ત થયું તથા નીચી જમીનતરફ પાણીનો પ્રવાહ જેમ (ખળખળ વહી જાય છે) તેમ ભકતોના હવિ (તારી તરફ એક સરખા આવવા લાગ્યા.) ૨

જેનું તેજ, જેનું નામ, જેનું બલ તથા જેનો પ્રકાશ ચારે બાજુએ પ્રશંસા પામે માટે તેં, તેમને સર્વત્ર પ્રસૃત થવા માટે, આ ઇન્દ્રના પીતવર્ણ અશ્વોપ્રમાણે જ, પ્રવૃત્ત કર્યા, તે ભીતિપ્રદ પણ સ્તુતિસ્તોત્રો ગાવાને યોગ્ય એવા (ઇન્દ્રને), ઉષા પ્રમાણે કાન્તિયુક્ત દિસનાર હે યુવતિ, આ યજ્ઞમાં નમસ્કૃતિ અર્પણ કરીને લઈ આવ. ૩

અનેકોએ જેની સ્તુતિ કરી એવા હે વૈભવશાલી ઇન્દ્ર, અમે (સર્વસ્વરીતે) તારા છીએ, કારણ તારો આશ્રય ધરીને અમે આ જગમાં રહીએ છીએ. હે સ્તુતિ-પ્રિય દેવ, તારાસિવાય અન્ય કોઇને પણ સ્તુતિ પ્રાપ્ત થતી નથી; તેટલા માટે જેપ્રમાણે પૃથિવી પણ (જીવનમાત્રને) જગ્યા આપે છે તેમપ્રમાણે તું પણ અમારાં સ્તોત્રોનો સ્વીકાર કર. ૪

હે ઇન્દ્ર, તારૂં બલ વિપુલ છે અમે તારા છીએ તું આ તારા ભક્તોની ઇચ્છા પૂર્ણ કર. આ વિશાલ દ્યુલોક તેનુ સામર્થ્ય તારા સામર્થ્યસાથે તોળી જોયું છે તથા આ પૃથિવી પણ તારા પરાક્રમપાસે નમ્ર બની ગઇ છે. ૫

હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, તે મોટા તથા વિશાલ પર્વતના તેં તારા વજ્રવડે કટકે-કટકા કરી નાંખ્યા રોકી રાખેલા પ્રવાહ પુનઃ શરૂ થાય માટે જ તેં તેને માર્ગ કરી આપ્યો. ખરેખર સર્વ સામર્થ્ય (પછી તે ગમે તેવું હોય) તું જ એકલો ધારણ કરે છે. ૬ (૨૨)

અનુવાક ૧૧.

સૂક્ત ૫૮.

ઋષિ-નોધા ગોતમ, દેવતા અગ્નિ

આ (દેવોને) હવિ લઇ જઇને પહોંચાડનાર અગ્નિ વિવસ્વાનનો દૂત થયો છે, માટેજ આ સામથ્યમાંથી જન્મ પામનાર અમર્ત્ય દેવ કદિપણ શ્રાંત થતો નથી. તે ઉત્તમ માર્ગોએ સ્વર્લોકનું આક્રમણ કરે છે તથા યજ્ઞમાં (દેવોને) હવિ અર્પણ કરીને તેમનું આદરાતિથ્ય કરે છે. ૧

જેને વૃદ્ધાવસ્થાની ભીતિ નથી એવો આ અગ્નિદેવ પોતાના અન્નનો સત્વર તથા આતુરતાથી સ્વીકાર કરીને કાષ્ઠોમાં (પ્રજ્વલિત થઇને) રહે છે એને ઘૃત અર્પણ કર્યું એટલે એનો પૃષ્ઠ ભાગ એમદ (તાજા ચપળ) ઘોડા પ્રમાણે શોભે છે. એણે જાણે કે સ્વર્ગનાપણ શિખરપર્યન્ત પ્રતિ શબ્દ ઉત્પન્ન કરતી ગર્જના કરી છે. ૨

જે કર્તૃત્વશકિત છે, રુદ્ર તથા વસુ એ જેને પ્રમુખત્વ આપ્યુ છે, જેણે વૈભવ જીતી આણ્યો છે તથા જેને મૃત્યુભય નથી એવો આ હવિર્દાતા (અગ્નિ) અત્રે આવીને વિરાજમાન થયો છે આ દેવ આ જગમાંના સર્વ મનુષ્યોમાં પ્રતિષ્ઠા પામીને એકાદ રથપ્રમાણે એક સરખી સંપત્તિ લઇને આવે છે. ૩

વાયુથી પ્રેરિત થતાં જ આ મોટી ગર્જના કરીને તેના જીભરૂપી દાતરડાને સાથે લઇને કાષ્ઠસમુદાયમાં સહજ રીતે થાલું કરે છે. દીપ્ત જ્વાલાથી પરિવેષ્ટિત તથા દાર્ઘકપાડામાંથી નિર્મુક્ત હે અગ્નિદેવ, જ્યારે તું કાષ્ઠસમુદાયમાં તારૂં સામર્થ્ય એકદમ પ્રકટ કરે છે ત્યારે તારો માર્ગ (ધુમાડાથી) કાળો થઈ જાય છે. ૪

જેની દંષ્ટ્રા જ્વાલામય છે એવો આ અગ્નિ વાયુથી પ્રેરિત થઇને જ્યારે કાષ્ઠસમુદાયમાં પ્રવેશ કરે છે ત્યારે, એકાદ શક્તિમાન્ વૃષભ જેમ તેના યૂથમાં નિર્ભય સંચાર કરે છે તેમ, આ સંચાર કરવા લાગે છે. જ્યારે અવિનાશી રજોલોકમાંથી તેના સામર્થ્યવડે આ ગમન કરે છે ત્યારે સર્વ ચરાચર સૃષ્ટિને આ પક્ષિરાજનો ભય લાગવા માંડે છે. ૫ (૨૩)

સંપત્તિપ્રમાણે સુંદર હોનાર, સર્વ લોકોને હાક મારવામાં સુલભ લાગનાર, તથા દિવ્ય લોકમાંના પુરૂષોને મિત્રપ્રમાણે સૌખ્યદાયક એવો આ જે તું શ્રેષ્ઠ હવિર્દાતા તે તું હે અગ્નિદેવ, જ્યારે ભૃગુનો આતિથિ થયો ત્યારે તેણે તને માનવસમુદાયમાં સન્માનથી સ્થાન આપ્યું. ૬

(ભકતોને) સર્વ સંપત્તિ અર્પણ કરનાર અગ્નિનું હું હવિથી પૂજન કરૂં છું, તથા તેનાથી મને ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ અગ્નિ (દેવોને) હવિ પહોંચાડનાર હોવાને લીધે, આ યજ્ઞાર્હ અગ્નિનું યજ્ઞમાં આગમન થાય એવી. હવિ અર્પણ કરનાર સપ્ત ઋત્વિજ. (હમેશાં) ઇચ્છા કરે છે ૭

સામર્થ્યમાંથી જન્મ પામનાર તથા સ્વમિત્રોને આનંદ દેનાર હે અગ્નિદેવ, તારૂં સ્તવન કરનાર ભકતોને તું આજ અક્ષય્ય સુખ પ્રાપ્ત કરી આપ. હે શક્તિપુત્ર અગ્નિ, તારી સ્તુતિ ગાનારા સેવકને લોખંડી નગરો બાંધી આપીને તું તેમનું સંકટોમાંથી સંરક્ષણ કર. ૮

હે દીપ્તિમાન અગ્નિદેવ, તારી સ્તુતિ કરનારા ભકતોનું તું કવચ થા. હે ઉદાર દેવ, જે તને હવિ અર્પણ કરે છે તેમનું તું પ્રત્યક્ષ કલ્યાણ જ થા. હે અગ્નિ, તું તારા સ્તોતૃજનનું સંકટમાંથી સંરક્ષણ કરતો જ હોય છે, ત્યારે અસંખ્ય સ્તુતિ સ્તોત્રોથી મંડિત આ (અગ્નિદેવ) પ્રાતઃકાળે વહેલોજ (અમારા યજ્ઞતરફ) આવો. ૯ (૨૪)

સૂકત ૫૯.

ઋષિ-નોધા ગૌતમ; દેવતા-અગ્નિ વૈશ્વાનર.

હે અગ્નિદેવ, બીજા સર્વ અગ્નિ તારી શાખા છે. સર્વ અમર (દેવ) તારામાં જ અત્યંત સંતોષ પામે છે. સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર હે અગ્નિદેવ, તું સર્વ પૃથિવીનું મધ્યબિંદુ છે. ૧

અગ્નિ દ્યુલોકનુ મસ્તક તથા પૃથિવીની નાભિ છે વળી આ દ્યુલોક તથા ભૂલોકનો અધિપતિ થયો છે સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર હે અગ્નિદેવ, તુ એવો શ્રેષ્ઠ દેવ હોવાને લીધે તુ આર્યજનોની (માર્ગદર્શક) જ્યોતિજ બને એવા હેતુથી તને દેવોએ નિર્માણ કર્યો ૧

જે પ્રમાણે સૂર્યમા રશ્મીનો નિરતર વાસ હોય છે તેપ્રમાણે સર્વ વિશ્વ વિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર આ અગ્નિમા સર્વ વૈભવ સન્થાપિત થયા છે જે દ્રવ્ય નિધિનો પર્વત, વનસ્પતિ અથવા મર્ત્યલોકમા નિવાસ હોય છે તે સર્વનો તુ જ એકલો રાજા છે ૩

જાણે કે આ ઉદાર અગ્નિ પ્રીત્યર્થ જ દ્યુલોક તથા ભૂલોક આટલા વિસ્તીર્ણ થયા છે આ પ્રકાશમાન, સત્યબલયુક્ત, સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર તથા સર્વ શૂરોમા શ્રેષ્ઠ (અગ્નિદેવને) આ ઉપાસક એકાદ પ્રજ્ઞાવાન્ પુરૂષપ્રમાણે મોટા મોટા અસખ્ય સ્તોત્રો અર્પણ કરે છે ૪

સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ, તારો મહિમા આ વિસ્તીર્ણ દ્યુલોકને પણ પુરીને વધ્યો છે તુ સર્વ માનવસમુદાયનો રાજા છે (રાક્ષસસાથે) યુદ્ધ કરીને તે દેવોમાટે સુરક્ષિતપણુ ઉત્પન્ન કર્યુ ૫

વૃત્રનો વધ કરનાર જે (અગ્નિનો) આશ્રય સર્વ લોક શોધે છે તે સામર્થ્યવાન્ દેવનો મહિમા (આ સ્તોત્રમા) મે ગાયો છે સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ રાખનાર આ અગ્નિએ દસ્યૂનો વધ કરીને (ઉદકોના માર્ગમાથી) પ્રતિબધ નાશ કર્યો તથા શબરને છિન્નવિચ્છિન્ન કરી નાખ્યો ૬

સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર તથા પોતાના સામર્થ્યથી સર્વત્ર વાસ કરનાર આ પૂજ્ય તથા દીપ્તિમાન્ અગ્નિ ભારદ્વાજકુલના પુરૂષોમા (આવીને વિરાજમાન થયો છે) જેની વાણી મધુર પરતુ સત્યપરિપ્લુત છે એવા અગ્નિની શાતનનેય તથા પુરૂણીથના યજ્ઞમા સેકડો સ્તોત્રોથી સ્તુતિ થઇ છે ૭ (૨૫)

સૂક્ત ૬૦.

ઋષિ–નોધા ગોતમ દેવતા–અગ્નિ

જે (અમારા હવિ દેવતાને) પહોચાડનાર છે, જે મૂર્તિમત કીર્તિજ છે યજ્ઞની જે કેવલ ધ્વજા જ છે જે યજ્ઞગૃહમા રાખવાને અત્યત યોગ્ય છે, તે અમારો દૂત થઇને દેવોતરફ ત્વરાથી ગમન કરે છે જે બે વખત જન્મે છે, ઉત્કર્ષપ્રમાણે જે પ્રશસનીય છે તથા જે કેવલ વૈભવની મૂર્તિ જ છે એવા તે અગ્નિને માતરિશ્વા ભૃગુમાટે લઇ આવ્યો ૧

હવીનુ ગ્રહણ કરવા વિશે ઉત્સુક (જે દેવ) તથા જે મર્ત્ય (લોકમાના માનવ છે તે) એવી રીતે ઉભય લોક એની આજ્ઞા માન્ય કરે છે (સર્વ લોકોને) જે સન્માનથી સત્કાર કરવા યોગ્ય છે, જે સર્વ માનવોમા તેમનો રાજા થઇને વર્તન કરે છે તથા જેનુ કર્તૃત્વ વિલક્ષણ છે એવો આ હવિર્દાતા સૂર્યોદયપૂર્વે જ અત્રે આવીને સ્થાનાપન્ન થયો છે ૨

જેને તેની ઉપાસના કરનાર આ જગમાના માનવ તેમના સકટસમયે હવીથી પ્રજ્વલિત કરતા આવ્યા છે તે (ભકતોના) હૃદયમા પ્રકટ થનાર તથા મધુર ભાષણ કરનાર અગ્નિને આ એમ મન પૂર્વક ગાયેલા નવીન સ્તોત્રો જઇને પહોચો ૩

(હવિમાટે) ઉત્સુકતા રાખનાર (સવ જગને) પાવન કરનાર અને પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ (કે શુ) એવો આ શ્રેષ્ઠ હવિર્દાતા અગ્નિ અત્રે મર્ત્ય માનવોના સમુદાયમા સ્થાપન કરવામા આવ્યો છે પોતાના ભકતોના ગૃહમા નિવાસ કરનાર તથા ગૃહમા ગૃહાધિપતિ તરીકે શોભનાર જે અગ્નિ તેની પાસે જ સર્વ સપત્તિનુ પ્રભુત્વ આજપર્યન્ત ચાલતુ આવ્યુ છે ૪

હે અગ્નિદેવ, અશ્વની પીઠપર જેપ્રમાણે (એકાદ ઘોડાવાળો) હાથ ફેરવે છે તેપ્રમાણે સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર તને પવન નાખતા અમે ગોતમ કુલોત્પન્ન (તારા ભક્ત) સર્વ સપત્તિનો સ્વામી જે તુ તે તારી અનેક સ્તોત્રોદ્વારા સ્તુતિ કરીએ છીએ સ્તુતિસ્તોત્રો જ આ અગ્નિદેવનો વૈભવ છે આ પ્રાતઃકાળે જલદી અત્રે પ્રાપ્ત થાવ ૫ (૨૬)

સૂક્ત ૬૧.

ઋષિ–નોધા ગોતમ; દેવતા–ઇન્દ્ર

પ્રબલ, બલવાન્ તથા શ્રેષ્ઠ એવા આ (ઇન્દ્રને) ઉદ્દેશીને જ હુ આ હવિ તથા તે જ પ્રમાણે આ સ્તવન અર્પણ કરુ છુ હુ તે સ્તવનાર્હ અને નિર્બાધ રીતે સચાર કરનારા ઇન્દ્રને અનુલક્ષીને એવી સ્તુતિ ગાઉ છુ કે જે તેને અર્પણ કરવા યોગ્ય છે તથા એવા સ્તોત્રો ગાઉ છુ કે જે આજપર્યન્ત તેના સન્માનાર્થ કરેલા સ્તોત્રોમા ઉત્કૃષ્ટ છે ૧

ખરેખર આ દેવને હુ જાણે કે હવિજ અર્પણ કરું છું આ શત્રુ (વિનાશક) દેવને હુ એક સુદર સ્તવન અર્પણ કરુ છુ. જે ઇન્દ્ર (આ વિશ્વનો) પુરાતન પ્રભુ છે તેના પ્રીત્યર્થ (વિદ્વાન ઉપાસકોએ) તેમનુ અતઃકરણ મન તથા બુદ્ધિ વાપરીને (અનેક) સ્તોત્રો ગાયા છે. ૨

ખરેખર જેની ઉપમા બીજા સ્તોત્રોને આપવામાં આવે તથા જે પ્રકાશની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર છે એવું સ્તોત્ર હુ તે (ઇન્દ્ર) પ્રીત્યર્થ ગાઉ છુ તે અત્યત ઉદાર તથા પ્રજ્ઞાશાલી દેવનુ માહાત્મ્ય માને મનપસંદ સુંદર સ્તુતિથી વર્ણવવાનો મારો હેતુ છે. ૩

જે મનુષ્યને રથની જરૂર હોય છે તેની પાસે જેપ્રમાણે એકાદ સુતાર રથ તૈયાર કરીને મોકલે છે તેપ્રમાણે ખરેખર આ ઇન્દ્રકને હુ મારી સ્તુતિ મોકલુ છું. તેજ પ્રમાણે સુદર સુંદર સ્તવનો તથા જેનો સર્વત્ર સ્વીકાર કરવામાં આવે એવુ (એક સ્તોત્ર) પણ ભક્તોનાં સ્તવનોના સ્વીકારનાર આ ઇન્દ્રકને હુ મોકલી આપુ છું. ૪

એકાદ અશ્વને જેપ્રમાણે સજાવીને તયાર કરે છે તે પ્રમાણે ખરેખર હુ, કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી લેવાની ઇચ્છા રાખીને, સ્વવાણીથી આ ઇન્દ્રપ્રીત્યર્થ એક યોગ્ય સ્તોત્ર તૈયાર કરૂં છુ. તેયોગે વીર્યશાળી, સર્વ દાનશૂરતાનો આગર, (શત્રુના) પુરોનો વિધ્વંસ કરનાર તથા જેની કીર્તિ સર્વત્ર ગવાય છે એવા ઇન્દ્રને મારી પ્રણુતિ અર્પણ કરવાની મારી ઇચ્છા છે. ૫

(શત્રુપર, પ્રહાર કરનાર જે વજ્રથી શત્રુનો સંહાર કરતાં આ બલશાળી વિશ્વાધિપતિએ વૃત્રના મર્મસ્થાને પ્રહાર કર્યો તે ઉજ્જવલ તથા વધકર્મને માટે અત્યંત ઉપયોગી વજ્ર ખરેખર આ (ઇન્દ્ર) પ્રીત્યર્થ જ ત્વષ્ટા દેવે તૈયાર કરી આપ્યુ ૬

ખરેખર એની માતાએ કરેલા યાગમાં જ એણે એકદમ ઉત્કૃષ્ટપેય પ્રાશન કર્યુ તથા હવિનો ઉત્કૃષ્ટ (આસ્વાદ લીધો). બલવાન વિષ્ણુએ પણ (આને માટે) જેની પાકસિદ્ધિ ઉત્કૃષ્ટ થઇ હતી એવો હવિ હરણ કરી આણ્યો (તેનું ભક્ષણ કરીને) અસ્ત્રવિદ્યામાં પ્રવીણ આ દેવે તે ડુક્કરના અંગપર તેનું વજ્ર તિરછું ફેંકીને તેનો દેહ છિન્નવિચ્છિન્ન કરી નાંખ્યો ૭

અહીના વધ કરનાર આ ઇન્દ્ર પ્રીત્યર્થ જ સ્રીઓએ પણ—ખુદ દેવોની પત્નીઓએ—એક સુદર સ્તોત્ર રચ્યું વિસ્તીર્ણ એવા જે દ્યુલોક તથા ધુલોક તેમનું આણે અતિક્રમણ કર્યું છે. પરંતુ તેના માહાત્મ્યનું અતિક્રમણ કરવાનુ સામર્થ્ય માત્ર તેમના અંગમાં નથી ૮

ખરેખર આનો મહિમા ધુલોક, ભૂલોક તથા અંતરિક્ષ આ સર્વ કરતાં પણ અધિક છે. સ્વતેજથી વિરાજમાન થનાર આ ઇન્દ્રનુ ઘેરેઘેર સ્તવન થાય છે. આ સામર્થ્યવાન્ ઇન્દ્ર (શત્રુસાથે લડવામાટે) ઉચ્ચ ઘોષ કરીને એકદમ વૃદ્ધિગત થયો હતો ૯

જગતનું શોષણ કરનાર વૃત્રને ઇન્દ્રે સ્વસામર્થ્યથી જ વજ્ર લઇને છિન્નભિન્ન કરી નાંખ્યો. પોતાની કીર્તિનો પ્રસાર કરવામાટે આ દાનકર્મતરફ મનની પ્રવૃત્તિવાળા ઇન્દ્રે ધેનુપ્રેમાણે પ્રતિબંધમાં પરેલા જલપ્રવાહને માર્ગ ખુલ્લો કરી આપ્યો. ૧૦ (૨૮)

જ્યારે પોતાના વજ્રવડે આણે તે (વૃત્ર) ને જીત્યો ત્યારે આ તેના જ સામર્થ્યનો પ્રતાપ કે નદીઓ આનંદથી કૂદવા લાગી. સર્વ વિશ્વપર પોતાનું આધિપત્ય સ્થાપન કરનાર, હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તોવિશે દાતૃત્વબુદ્ધિ ધારણ કરનાર જે આ (ઇન્દ્ર), તેણે જ તુર્વીતિમાટે (પાણીને) ઉતારી પાડયાં. ૧૧

તું (જગતનો) પ્રભુ તથા સામર્થ્યવાન્ છે માટે આ વૃત્રપર નેમ ટાંકીને સત્વર વજ્ર ફેંક. ઉદકોના પ્રવાહ ફરી વહેવા લાગેમાટે તેમનામાં ગતિ ઉત્પન્ન કરીને આ (વૃત્રના શરીરના) સાંધા સાંધાપર તીરછા ઘા કરીને એકાદ બળદના દેહના સાંધાપ્રમાણે તેમનું વિદારણ કર. ૧૨

ખરેખર વેગથી (શત્રુપર) તુટી પડનાર આ દેવના પુરાતન કાલનાં પરાક્રમ ગાવા માંડો. સ્તુતિના યોગથી શરણ જવાને આ યોગ્ય છે. કારણ લઢાઇ કરવામાટે તેનાં આયુધો ઉચકીને તથા (શત્રુને) મારીને તે તેમનો નાશ કરી નાંખે છે. ૧૩

ખરેખર આ જગમાં અવતીર્ણ થતાંની સાથે આની ભીતિથી અતિશય સ્થિર એવા પ્રત્યક્ષ પર્વત-એટલુ તો શું પણ ભૂલોક તથા દ્યુલોકને પણ કંપારી છુટે છે-કંપે છે. આ સુંદર દેવના ભક્તસંરક્ષણસામર્થ્યની પ્રશંસા કરનાર નોધા એકાએક પુષ્કળ પરાક્રમ કરી શકવા લાગ્યો ૧૪

ખરેખર, વિપુલ (સંપત્તિનો) એકલો જ માલિક જે ઇન્દ્ર, તેણે આ સકળ વસ્તુઓમાંથી જે જે વસ્તુ તેને પ્રાપ્ત થવાની ઇચ્છા કરી તે તે તેને અર્પણ થતી ગઇ. અશ્વપર સારો બેસનાર કોણ એ બાબતમાં એતશની સૂર્ય સાથે જ્યારે સ્પર્ધા થઇ ત્યારે એતશ ઇન્દ્રનો સોમરસનો ઉત્તમ હવિ અર્પણ કરનાર ભક્ત હોવાથી, તેણે તેનું રક્ષણ કર્યું. ૧૫

હે પીતવર્ણ અશ્વપર આરોહણ કરનાર ઇન્દ્ર, આ પ્રમાણે ગોતમોએ આ સ્તોત્રો આટલી સરળ રીતે ખરેખર તારા જ પ્રીત્યર્થ કર્યાં છે. આ સ્તોત્રોપર તું સર્વ પ્રકારે કૃપાદૃષ્ટિ રાખ. સ્તુતિ સ્તોત્રોના વૈભવથી પરિપૂર્ણ આ (ઇન્દ્ર) અમારી તરફ પ્રાતઃકાળે ત્વરાથી આગમન કરો. ૧૬ (૨૯)

જાહેરાત.

ડૉ. વામન ગોપાળનો સાર્સાપરિલા.

આ જગપ્રસિદ્ધ સાર્સાપરિલા બનાવવા અને વેચવાની તેમાં નામાં આવેલ ૭ … ૧૮૧૧ … સિદ્ધ થએલ લોહીને શુદ્ધ કરનારી … છે જ્યારે લોહી એ મનુષ્યનું જીવ[ન] છે ત્યારે તેજ જો બિગડે તો અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય … આ સાર્સાપરિલા લોહી દૂષિત થવાથી થતા રોગો તથા બીજા મોટા રોગો ઉપર ઘણોજ ગુણકારી છે ઉપ… જેવા કે ગરમી ચાંદી, પરમિયો અને તેનાથી થતા … રોગો જેવા કે પક્ષઘાત, અર્દિતવા, સાંધાનું … શરીરના … ચાઠા પડવા … થવી, … થઈ જવું વગેરે તેમજ … શીતળાની જેવા … થઈ આવવા, હથેળી અને પગના તળીયામાં … થઈ આવવા તથા … પડવા તાળવામાં … પડવું, હોઠ તથા ગળામાં … પડવા, … હાથપગમાં સ્પર્શજ્ઞાન ધીમે ધીમે ઓછું થઈ જવું, શરીરનું … આવવું શરીરમાં કળતર થવી, લોહી દૂષિત થવાથી … ખરજ ગજકર્ણ ગુમડા, આંખ, માથું હાથ અને પગમાં બળતરા થવી, ધાતુસ્થાનમાં બળતરા થવી … થએલા રોગો જેવા કે તીલ્લી યકૃત પાંડુરોગ, … વૃદ્ધિ જુના ઘણા સમયના ચામડીના રોગ … પ્રમેહ … ઉપર … ઉપયોગી થઈ પડે છે, … ઉપરના રોગો ઉપર … છે તેનાથી … ખરાબ પરિણામ આવે છે મોઢામાંથી વાસ નીકળવી, વાળ પડવી એ સર્વ પ્રકારના રોગો ઉપર આ … ઘણોજ ઉપયોગી થઈ પડ્યું

કી. ૧ બાટલી … ૦ આના … આવવા માટે ૪ … બાટલી … ૨ … જુદું પડશે

માલેક—ડૉ૦ ગૌતમરાવ કેશવરાવ

… ઔષધાલય, ઠાકુરદ્વાર મુંબઈ નં ૨

ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી, તથા ઇંગ્રેજી ભાષામાં
જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં

વેદોનાં ભાષાંતર

દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ, ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર

વર્ષ ૧] ‖ નવેમ્બર ૧૯૧૨ ‖ [અંક ૫

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ ૩

ગુજરાતી શ્રુતિબોધ

સંપાદકો

રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન, બી એ, એલ એલ બી.
અચ્યુત બળવંત કોલ્હટકર, બી. એ., એલ એલ બી.
ડૉ. અપ્પાજી તુળજાપુરકર બી. એ, એલ એલ. બી.

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

यास्काचार्य

'શ્રુતિબોધ' ઑફિસ, ૪૭ ઠાકુરદ્વાર રોડ, મુંબઈ

इन्द्र, वृत्र-वृत्रमाता.

INDRA VRITRA-VRITRA'S MOTHER

मण्डल १, सूक्त ३२, ऋचा ९, पृष्ठ ६०.

Mandala 1, Sookta 32 Verse 9, Page 60

॥ अथ प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ ६२ ॥ गौतमो नोधा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

(६२) प्र मन्महे शवसानायं शूषमांगूषं गिर्वणसे अंगिरस्वत् ।
सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥ १ ॥
प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यं शवसानाय साम ।
येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन् ॥ २ ॥
इन्द्रस्याङ्गिरसां चेष्टौ विदत्सरमा तनयाय धासिम् ।
बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद्गाः समुस्रियाभिर्वावशन्त नरः ॥ ३ ॥
स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः स्वरेणाद्रिं स्वर्यो३नवग्वैः ।
सरण्युभिः फलिगमिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो दशग्वैः ॥ ४ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

प्र । मन्महे । शवसानायं । शूषं । आंगूषं । गिर्वणसे । अंगिरस्वत् । सुवृक्तिऽभिः । स्तुवते । ऋग्मियायं । अर्चाम । अर्कं । नरे । विऽश्रुताय ॥ १ ॥ प्र । वः । महे । महिं । नमः भरध्वं । आंगूष्यं । शवसानायं । साम । येन । नः । पूर्वे । पितरः । पदऽज्ञाः । अर्चंतः । अंगिरसः । गाः । अविंदन ॥ २ ॥ इंद्रस्य । अंगिरसां । च । इष्टौ । विदत् । सरमां । तनयाय । धासिं । बृहस्पतिः । भिनत् । अद्रिं । विदत् । गाः । सं । उस्रियाभिः । वावशंत । नरः ॥ ३ ॥ सः । सुऽस्तुभा । सः । स्तुभा । सप्त । विप्रैः । स्वरेण । अद्रिं । स्वर्यः । नवग्वैः । सरण्युऽभिः । फलिऽगं । इंद्र । शक्र । वलं । रवेण । दरयः । दशऽग्वैः ॥ ४ ॥

गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः ।
वि भूम्या अप्रथय इन्द्र सानु दिवो रज उपरमस्तभायः ॥ ५ ॥ १ ॥

तदु प्रयक्षतममस्य कर्म दस्मस्य चारुतममस्ति दंसः ।
उपह्वरे यदुपरा अपिन्वन्मध्वर्णसो नद्य१श्चतस्रः ॥ ६ ॥
द्विता वि वव्रे सनजा सनीळे अयास्यः स्तवमानेभिरर्कैः ।
भगो न मेने परमे व्योमन्नधारयद्रोदसी सुदंसाः ॥ ७ ॥
सनाद्दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः ।
कृष्णेभिरक्तोषा रुशद्भिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या ॥ ८ ॥
सनेमि सख्यं स्वपस्यमानः सूनुर्दाधार शवसा सुदंसाः ।
आमासु चिद्दधिषे पक्वमन्तः पयः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥ ९ ॥

गृणानः । अंगिरःऽभिः । दस्म । वि । वः । उषसा । सूर्येण । गोभिः । अंधः । वि । भूम्याः । अप्रथयः । इंद्र । सानु । दिवः । रजः । उपरं । अस्तभायः ॥ ५ ॥ १ ॥ तत् । ऊं इति । प्रयक्षऽतमं । अस्य । कर्म । दस्मस्य । चारुऽतमं । अस्ति दंसः । उपऽह्वरे । यत् उपराः । अपिन्वत् । मधुऽअर्णसः । नद्यः । चतस्रः ॥ ६ ॥ द्विता । वि । वव्रे । सनऽजा सनीळे इति सऽनीळे अयास्यः । स्तवमानेभिः । अर्कैः । भगः । न । मेने इति । परमे । विऽओमन् । अधारयत् । रोदसी इति । सुऽदंसाः ॥ ७ ॥ सनात् । दिवं । परि । भूम । विरूपे इति विऽरूपे । पुनःऽभुवा । युवती इति । स्वेभिः । एवैः । कृष्णेभिः । अक्ता उषाः । रुशत्ऽभिः । वपुःऽभिः । आ । चरतः । अन्याऽअन्या ॥ ८ ॥ सनेमि । सख्यं । सुऽअपस्यमानः । सूनुः । दाधार । शवसा । सुऽदंसाः । आमासु । चित् । दधिषे पक्वं । अंतरिति । पयः । कृष्णासु । रुशत् । रोहिणीषु ॥ ९ ॥

सनात्सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः ।
पुरु सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारो अह्रयाणम् ॥ १० ॥ २ ॥
सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्वसूयवो मतयो दस्म दद्रुः ।
पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन्मनीषाः ॥ ११ ॥
सनादेव तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म ।
द्युमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः ॥ १२ ॥
सनायते गोतम इन्द्र नव्यमतक्षद्ब्रह्म हरियोजनाय ।
सुनीथाय नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १३ ॥३ ॥

॥ ६३ ॥ गौतमो नोधा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

(६३) त्वं महाँ इन्द्र यो ह शुष्मैर्द्यावा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः ।
यद्ध ते विश्वा गिरयश्चिदभ्वा भिया दृळ्हासः किरणा नैजन् ॥ १ ॥

सनात् । सऽनीळाः । अवनीः । अवाताः । व्रता । रक्षंते । अमृताः । सहःऽभिः । पुरु । सहस्रा । जनयः । न । पत्नीः । दुवस्यंति । स्वसारः । अह्रयाणं ॥ १० ॥ २ ॥

सनाऽयुवः । नमसा । नव्यः । अर्कैः । वसुऽयवः । मतयः । दस्म । दद्रुः । पतिं । न । पत्नीः । उशतीः । उशंतं । स्पृशंति । त्वा । शवसाऽवन् । मनीषाः ॥ ११ ॥ सनात् । एव । तव । रायः । गभस्तौ । न । क्षीयंते । न । उप । दस्यंति । दस्म । द्युऽमान् । असि । क्रतुऽमान् । इंद्र । धीरः । शिक्ष । शचीऽवः । तव । नः । शचीभिः ॥ १२ ॥ सनाऽयते । गोतमः । इंद्र । नव्यं । अतक्षत् । ब्रह्म । हरिऽयोजनाय । सुऽनीथाय । नः । शवसान । नोधाः । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १३ ॥ ३ ॥

त्वं । महान् । इंद्र । यः । ह । शुष्मैः । द्यावा । जज्ञानः । पृथिवी इति । अमे । धाः । यत् । ह । ते । विश्वा । गिरयः । चित् । अभ्वा । भिया । दृळ्हासः । किरणाः । न । ऐजन् ॥ १ ॥

आ यद्धरी इन्द्र विव्रता वेरा ते वज्रं जरिता बाह्वोर्धात् ।
येनाविहर्यतक्रतो अमित्रान्पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः ॥ २ ॥
त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं षाट् ।
त्वं शुष्णं वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन् ॥ ३ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः ।
यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूँर्योनावकृतो वृथाषाट् ॥ ४ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्रारिषण्यन्दृळ्हस्य चिन्मर्तानामजुष्टौ ।
व्यस्मदा काष्ठा अर्वते वर्घनेव वज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् ॥ ५ ॥ ४ ॥
त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्मीळ्हे नर आजा हवन्ते ।
तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत् ॥ ६ ॥

आ । यत् । हरी इति । इंद्र । विऽव्रता । वेः । आ । ते । वज्रं । जरिता । बाह्वोः
धात् । येन । अविहर्यतक्रतो इत्यविहर्यतऽक्रतो । अमित्रान् । पुरः । इष्णासि । पुरुऽहूत
पूर्वीः ॥ २ ॥ त्वं । सत्यः । इंद्र । धृष्णुः । एतान् । त्वं । ऋभुक्षाः । नर्यः । त्वं । षाट्
त्वं । शुष्णं । वृजने । पृक्षे । आणौ । यूने । कुत्साय । द्युऽमते । सचा । अहन् ॥ ३ ॥
त्वं । ह । त्यत् । इंद्र । चोदीः । सखा । वृत्रं । यत् । वज्रिन् । वृषऽकर्मन् । उभ्नाः । यत्
ह । शूर । वृषऽमनः । पराचैः । वि । दस्यून् । योनौ । अकृतः । वृथाषाट् ॥ ४ ॥ त्वं
ह । त्यत् । इंद्र । अरिषण्यन् । दृळ्हस्य । चित् । मर्तानां । अजुष्टौ । वि । अस्मत् । आ
काष्ठाः । अर्वते । वः । घनाऽइव । वज्रिन् । श्नथिहि । अमित्रान् ॥ ५ ॥ ४ ॥ त्वां । ह
त्यत् । इंद्र । अर्णऽसातौ । स्वःऽमीळ्हे । नरः । आजा । हवंते । तव । स्वधाऽवः
इयं । आ । सऽमर्ये । ऊतिः । वाजेषु । अतसाय्या । भूत् ॥ ६ ॥

त्वं ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन्पुरो वज्रिन्पुरुकुत्साय दर्दः ।
बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्गंहो राजन्वरिवः पूरवे कः ॥ ७ ॥
त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रामिषमापो न पीपयः परिज्मन् ।
यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्मनमूर्जं न विश्वध क्षरध्यै ॥ ८ ॥
अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् ।
सुपेशसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ गौतमो नोधा ऋषि ॥ मरुतो देवता ॥ पञ्चदशी त्रिष्टुप् । शिष्टा जगत्य ॥

॥ (६४) वृष्णे शर्धाय सुमखाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भ्यः ।
अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदथेष्वाभुवः ॥ १ ॥

त्वं । ह । त्यत् । इंद्र । सप्त । युध्यन् । पुरः । वज्रिन् । पुरुऽकुत्साय । दर्दरिति दर्दः । बर्हिः । न । यत् । सुऽदासे । वृथा । वर्क् । अंहोः । राजन् । वरिवः । पूरवे । करिति कः ॥ ७ ॥ त्वं । त्यां । नः । इंद्र । देव । चित्रां । इषं । आपः । न । पीपयः । परिऽज्मन् । यया । शूर । प्रति । अस्मभ्यं । यंसि । त्मनं । ऊर्जं । न । विश्वध । क्षरध्यै ॥ ८ ॥ अकारि । ते । इंद्र । गोतमेभिः । ब्रह्माणि । आऽउक्ता । नमसा । हरिऽभ्यां । सुऽपेशसं । वाजं । आ । भर । नः । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

वृष्णे । शर्धाय । सुऽमखाय । वेधसे । नोधः । सुऽवृक्तिं । प्र । भर । मरुत्ऽभ्यः । अपः । न । धीरः । मनसा । सुऽहस्त्यः । गिरः । सं । अंजे । विदथेषु । आऽभुवः ॥ १ ॥

ते जज्ञिरे दिव ऋष्वास उक्षणो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः ।
पावकासः शुचयः सूर्या इव सत्वानो न द्रप्सिनो घोरवर्पसः ॥ २ ॥
युवानो रुद्रा अजरा अभोग्घनो ववक्षुरध्रिगावः पर्वता इव ।
दृळ्हा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना ॥ ३ ॥
चित्रैरञ्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षःसु रुक्माँ अधि येतिरे शुभे ।
अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुरृष्टयः साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः ॥ ४ ॥
ईशानकृतो धुनयो रिशादसो वातान्विद्युतस्तविषीभिरक्रत ।
दुहन्त्यूधर्दिव्यानि धूतयो भूमिं पिन्वन्ति पयसा परिज्रयः ॥ ५ ॥ ६ ॥
पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः ।
अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम् ॥ ६ ॥

ते । जज्ञिरे । दिवः । ऋष्वासः । उक्षणः । रुद्रस्य । मर्याः । असुराः । अरेपसः । पावकासः । शुचयः । सूर्याःऽइव । सत्वानः । न । द्रप्सिनः । घोरऽवर्पसः ॥ २ ॥ युवानः । रुद्राः । अजराः । अभोक्ऽहनः । ववक्षुः । अध्रिऽगावः । पर्वताःऽइव । दृळ्हा । चित् । विश्वा । भुवनानि । पार्थिवा । प्र । च्यवयंति । दिव्यानि । मज्मना ॥ ३ ॥ चित्रैः । अंजिऽभिः । वपुषे । वि । अंजते । वक्षःऽसु । रुक्मान् । अधि । येतिरे । शुभे । अंसेषु । एषां । नि । मिमृक्षुः । ऋष्टयः । साकं । जज्ञिरे । स्वधया । दिवः । नरः ॥ ४ ॥ ईशानऽकृतः । धुनयः । रिशादसः । वातान् । विऽद्युतः । तविषीभिः । अक्रत । दुहंति । ऊधः । दिव्यानि । धूतयः । भूमिं । पिन्वंति । पयसा । परिऽज्रयः ॥ ५ ॥ ६ ॥ पिन्वंति । अपः । मरुतः । सुऽदानवः । पयः । घृतऽवत् । विऽदथेषु । आऽभुवः । अत्यं । न । मिहे । वि । नयंति । वाजिनं । उत्सं । दुहंति । स्तनयंतं । अक्षितं ॥ ६ ॥

महिषासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः ।
मृगा इव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीरयुग्ध्वम् ॥ ७ ॥
सिंहा इव नानदति प्रचेतसः पिशा इव सुपिशो विश्ववेदसः ।
क्षपो जिन्वन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समित्सबाधः शवसाहिमन्यवः ॥ ८ ॥
रोदसी आ वदता गणश्रियो नृषाचः शूराः शवसाहिमन्यवः ।
आ वन्धुरेष्वमतिर्न दर्शता विद्युन्न तस्थौ मरुतो रथेषु वः ॥ ९ ॥
विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः ।
अस्तार इषुं दधिरे गभस्त्योरनन्तशुष्मा वृषखादयो नरः ॥ १० ॥ ७ ॥
हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृध उज्जिघ्नन्त आपथ्यो३न पर्वतान् ।
मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध्रकृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ ११ ॥

महिषासः । मायिनः । चित्रऽभानवः । गिरयः । न । स्वऽतवसः । रघुऽस्यदः । मृगाःऽइव । हस्तिनः । खादथ । वना । यत् । आरुणीषु । तविषीः । अयुग्ध्वं ॥ ७ ॥ सिंहाःऽइव । नानदति । प्रऽचेतसः । पिशाःऽइव । सुऽपिशः । विश्वऽवेदसः । क्षपः । जिन्वंतः । पृषतीभिः । ऋष्टिऽभिः । सं । इत् । सऽबाधः । शवसा । अहिऽमन्यवः ॥ ८ ॥ रोदसी इति । आ । वदत । गणऽश्रियः । नृऽसाचः । शूराः । शवसा । अहिऽमन्यवः । आ । वंधुरेषु । अमतिः । न । दर्शता । विऽद्युत् । न । तस्थौ । मरुतः । रथेषु । वः ॥ ९ ॥ विश्वऽवेदसः । रयिऽभिः । संऽओकसः । संऽमिश्लासः । तविषीभिः । विऽरप्शिनः । अस्तारः । इषुं । दधिरे । गभस्त्योः । अनंतऽशुष्माः । वृषऽखादयः । नरः ॥ १० ॥ हिरण्ययेभिः । पविऽभिः । पयःऽवृधः । उत् । जिघ्नंते । आऽपथ्यः । न । पर्वतान् । मखाः । अयासः । स्वऽसृतः । ध्रुवऽच्युतः । दुध्रऽकृतः । मरुतः । भ्राजत्ऽऋष्टयः ॥ ११ ॥

घृषुं पावकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्यं सूनुं हवसां गृणीमसि ।
रजस्तुरं तवसं मारुतं गणमृजीषिणं वृषणं सश्चत श्रिये ॥ १२ ॥
प्र नू स मर्तः शवसा जनाँ अति तस्थौ वं ऊती मरुतो यमावंत ।
अर्वद्भिर्वाजं भरते धना नृभिरापृच्छ्यं क्रतुमा क्षेति पुष्यति ॥ १३ ॥
चर्कृत्यं मरुतः पृत्सु दुष्टरं द्युमन्तं शुष्मं मघवत्सु धत्तन ।
धनस्पृतमुक्थ्यं विश्वचर्षणिं तोकं पुष्येम तनयं शतं हिमाः ॥ १४ ॥
नू ष्ठिरं मरुतो वीरवन्तमृतीषाहं रयिमस्मासु धत्त ।
सहस्रिणं शतिनं शूशुवांसं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १५ ॥८॥ ११ ॥

घृषुं । पावकं । वनिनं । विऽचर्षणिं । रुद्रस्यं । सूनुं । हवसां । गृणीमसि । रजःऽतुरं । तवसं । मारुतं । गणं । ऋजीषिणं । वृषणं । सश्चत । श्रिये ॥ १२ ॥ प्र । नु । सः । मर्तः । शवसा । जनान् । अति । तस्थौ । वः । ऊती । मरुतः । यं । आवंत । अर्वत्ऽभिः । वाजं । भरते । धनां । नृऽभिः । आऽपृच्छ्यं । क्रतुं । आ । क्षेति । पुष्यति ॥ १३ ॥ चर्कृत्यं । मरुतः । पृत्ऽसु । दुस्तरं । द्युऽमंतं । शुष्मं । मघवत्ऽसु । धत्तन । धनऽस्पृतं । उक्थ्यं । विश्वऽचर्षणिं । तोकं । पुष्येम । तनयं । शतं । हिमाः ॥ १४ ॥ नु । स्थिरं । मरुतः । वीरऽवंतं । ऋतिऽसहं । रयिं । अस्मासुं । धत्त । सहस्रिणं शतिनं । शुशुऽवांसं । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ द्वादशोऽनुवाकः ॥

६५ ॥ शक्तिपुत्र पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६५ ॥ पश्वा न तायुं गुहा चतन्तं नमो युजानं नमो वहन्तम् ।
सजोषा धीराः पदैरनु ग्मन्नुप त्वा सीदन्विश्वे यजत्राः ॥ १ ॥
ऋतस्य देवा अनु व्रता गुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्न भूम ।
वर्धन्तीमापः पन्वा सुशिश्विमृतस्य योना गर्भे सुजातम् ॥ २ ॥
पुष्टिर्न रण्वा क्षितिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्म क्षोदो न शंभु ।
अत्यो नाज्मन्त्सर्गप्रतक्तः सिन्धुर्न क्षोदः क ईं वराते ॥ ३ ॥
जामिः सिन्धूनां भ्रातेव स्वस्रामिभ्यान्न राजा वनान्यत्ति ।
यद्वातजूतो वना व्यस्थादग्निर्ह दाति रोमा पृथिव्याः ॥ ४ ॥
श्वसित्यप्सु हंसो न सीदन् क्रत्वा चेतिष्ठो विशामुषर्भुत् ।
सोमो न वेधा ऋतप्रजातः पशुर्न शिश्वा विभुर्दूरेभाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

पश्वा । न । तायुं । गुहा । चतंतं । नमः । युजानं । नमः । वहंतं । सऽजोषाः । धीराः । पदैः । अनु । ग्मन् । उप । त्वा । सीदन् । विश्वे । यजत्राः ॥ १ ॥ ऋतस्य । देवाः । अनु । व्रता । गुः । भुवत् । परिष्टिः । द्यौः । न । भूम । वर्धंति । ईं । आपः । पन्वा । सुऽशिश्विं । ऋतस्य । योना । गर्भे । सुऽजातं ॥ २ ॥ पुष्टिः । न । रण्वा । क्षितिः । न । पृथ्वी । गिरिः । न । भुज्म । क्षोदः । न । शंऽभु । अत्यः । न । अज्मन् । सर्गऽप्रतक्तः । सिंधुः । न । क्षोदः । कः । ईं । वराते ॥ ३ ॥ जामिः । सिंधूनां । भ्राताऽइव । स्वस्रां । इभ्यान् । न । राजा । वनानि । अत्ति । यत् । वातऽजूतः । वना । वि । अस्थात् । अग्निः । ह । दाति । रोम । पृथिव्याः ॥४॥ श्वसिति । अप्ऽसु । हंसः । न । सीदन् । क्रत्वा । चेतिष्ठः । विशां । उषःऽभुत् । सोमः । न । वेधाः । ऋतऽप्रजातः । पशुः । न । शिश्वा । विऽभुः । दूरेऽभाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

॥ ६६ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६६ ॥ र॒यिर्न चि॒त्रा सूरो॒ न सं॒दृगायु॒र्न प्रा॒णो नित्यो॒ न सू॒नुः ।
तक्वा॒ न भूर्णि॒र्वना॑ सिषक्ति॒ पयो॒ न धे॒नुः शुचि॑र्वि॒भावा॑ ॥ १ ॥
दा॒धार॒ क्षेम॒मोको॒ न र॒ण्वो यवो॒ न प॒क्वो जेता॒ जना॑नाम् ।
ऋषि॒र्न स्तुभ्वा॑ वि॒क्षु प्र॑श॒स्तो वा॒जी न प्री॒तो वयो॑ दधाति ॥ २ ॥
दु॒रोक॑शोचिः॒ क्रतु॒र्न नित्यो॑ जा॒येव॒ योना॒वरं॒ विश्व॑स्मै ।
चि॒त्रो यद॒भ्राट् छ्वे॒तो न वि॒क्षु रथो॒ न रु॒क्मी त्वे॒षः स॒मत्सु॑ ॥ ३ ॥
सेने॑व सृ॒ष्टामं॑ दधा॒त्यस्तु॒र्न दि॒द्युत्त्वे॒षप्र॑तीका ।
य॒मो ह॑ जा॒तो य॒मो जनि॑त्वं जा॒रः क॒नीनां॒ पति॒र्जनी॑नाम् ॥ ४ ॥
तं व॑श्च॒राथा॑ व॒यं व॑स॒त्यास्तं॒ न गावो॒ नक्ष॑न्त इ॒द्धम् ।
सिन्धु॒र्न क्षोदः॒ प्र नीची॑रैनो॒न्नव॑न्त॒ गावः॒ स्व॑र्दृशी॑के ॥ ५ ॥ १० ॥

र॒यिः । न । चि॒त्रा । सूरः॑ । न । सं॒ऽदृक् । आयुः॑ । न । प्रा॒णः । नित्यः॑ । न । सू॒नुः ।
त॒क्वा । न । भूर्णिः॑ । वना॑ । सि॒स॒क्ति॒ । पयः॑ । न । धे॒नुः । शुचिः॑ । वि॒भाऽवा॑ ॥ १ ॥
दा॒धार॑ । क्षेम॑ । ओकः॑ । न । र॒ण्वः । यवः॑ । न । प॒क्वः । जेता॑ । जना॑नां । ऋषिः॑ । न ।
स्तु॒भ्वा॑ । वि॒क्षु । प्र॒ऽश॒स्तः । वा॒जी । न । प्री॒तः । वयः॑ । द॒धा॒ति ॥ २ ॥ दु॒रोक॑ऽशोचिः ।
क्रतुः॑ । न । नित्यः॑ । जा॒याऽइ॑व । योनौ॑ । अरं॑ । विश्व॑स्मै । चि॒त्रः । यत् । अभ्रा॑ट् ।
श्वे॒तः । न । वि॒क्षु । रथः॑ । न । रु॒क्मी । त्वे॒षः । स॒मत्ऽसु॑ ॥ ३ ॥ सेना॑ऽइव ।
सृ॒ष्टा । अमं॑ । द॒धा॒ति॒ । अस्तुः॑ । न । दि॒द्युत् । त्वे॒षऽप्र॑तीका । य॒मः । ह॒ । जा॒तः । य॒मः ।
जनि॑ऽत्वं । जा॒रः । क॒नीनां॑ । पतिः॑ । जनी॑नां ॥ ४ ॥ तं । वः॒ । च॒राथा॑ । व॒यं ।
व॒स॒त्या । अस्तं॑ । न । गावः॑ । नक्ष॑न्ते । इ॒द्धं । सिन्धुः॑ । न । क्षोदः॑ । प्र । नीचीः॑ ।
ऐ॒नो॒त् । नव॑न्त । गावः॑ । स्वः॑ । दृशी॑के ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ६७ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६७ ॥ वनेषु जायुर्मर्तेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं राजेवाजुर्यम् ।
क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वाधीर्होता हव्यवाट् ॥ १ ॥
हस्ते दधानो नृम्णा विश्वान्यमे देवान्धाद्गुहा निषीदन् ।
विदन्तीमत्र नरो धियन्धा हृदा यत्तष्टान्मन्त्राँ अशंसन् ॥ २ ॥
अजो न क्षां दाधार पृथिवीं तस्तम्भ द्यां मन्त्रेभिः सत्यैः ।
प्रिया पदानि पश्वो नि पाहि विश्वायुरग्ने गुहा गुहं गाः ॥ ३ ॥
य ईं चिकेत गुहा भवन्तमा यः ससाद धारामृतस्य ।
वि ये चृतन्त्यृता सपन्त आदिद्वसूनि प्र ववाचास्मै ॥ ४ ॥
वि यो वीरुत्सु रोधन्महित्वोत प्रजा उत प्रसूष्वन्तः ।
चित्तिरपां दमे विश्वायुः सद्मेव धीराः संमाय चक्रुः ॥ ५ ॥ ११ ॥

वनेषु । जायुः । मर्तेषु । मित्रः । वृणीते । श्रुष्टिं । राजाऽइव । अजुर्यं । क्षेमः । न । साधुः । क्रतुः । न । भद्रः । भुवत् । सुऽआधीः । होता । हव्यऽवाट् ॥ १ ॥ हस्ते । दधानः । नृम्णा । विश्वानि । अमे । देवान् । धात् । गुहा । निऽसीदन् । विदंति । ईं । अत्र । नरः । धियंऽधाः । हृदा । यत् । तष्टान् । मंत्रान् । अशंसन् ॥ २ ॥ अजः । न । क्षां । दाधार । पृथिवीं । तस्तंभ । द्यां । मंत्रेभिः । सत्यैः । प्रिया । पदानि । पश्वः । नि । पाहि । विश्वऽआयुः । अग्ने । गुहा । गुहं । गाः ॥ ३ ॥ यः । ईं । चिकेत । गुहा । भवंतं । आ । यः । ससाद । धारां । ऋतस्य । वि । ये । चृतंति । ऋता । सपंतः । आत् । इत् । वसूनि । प्र । ववाच । अस्मै ॥ ४ ॥ वि । यः । वीरुत्ऽसु । रोधत् । महिऽत्वा । उत । प्रऽजाः । उत । प्रऽसूषु । अंतरिति । चित्तिः । अपां । दमे । विश्वऽआयुः । सद्मऽइव । धीराः । संऽमाय । चक्रुः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ६८ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६८ ॥ श्रीणन्नुप स्थाद्दिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् ।
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद्देवो देवानां महित्वा ॥ १ ॥
आदित्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यद्देव जीवो जनिष्ठाः ।
भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः ॥ २ ॥
ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः ।
यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात्तस्मै चिकित्वान्रयिं दयस्व ॥ ३ ॥
होता निषत्तो मनोरपत्ये स चिन्न्वासां पती रयीणां ।
इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैरमूराः ॥ ४ ॥
पितुर्न पुत्राः क्रतुं जुषन्त श्रोषन्ये अस्य शासं तुरासः ।
वि राय और्णोद्दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं स्तृभिर्दमूनाः ॥ ५ ॥ १२ ॥

श्रीणन् । उप । स्थात् । दिवं । भुरण्युः । स्थातुः । चरथं । अक्तून् । वि । ऊर्णोत्
परि । यत् । एषां । एकः । विश्वेषां । भुवत् । देवः । देवानां । महिऽत्वा ॥ १
आत् । इत् । ते । विश्वे । क्रतुं । जुषंत । शुष्कात् । यत् । देव । जीवः । जनिष्ठाः । भजंत
विश्वे । देवऽत्वं । नाम । ऋतं । सपंतः । अमृतं । एवैः ॥ [illegible] ॥ ऋतस्य । प्रेषाः
ऋतस्य । धीतिः । विश्वऽआयुः । वि [illegible] । चक्रुः [illegible] यं । दाशात्
यः । वा । ते । शिक्षात् । तस्मै । [illegible] । दयस्व [illegible] । निऽसत्तः
मनोः । अपत्ये । सः । चित् । नु । [illegible] रेतः
तनूषु । सं । जान[illegible] [illegible]क्षैः । [illegible]
श्रोषन् । ये । अस्[illegible] । वि [illegible]
नाकं । स्तृभिः । [illegible] १२ ॥

॥ ६९ ॥ शक्तिपुत्र पराशर ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥६९॥ शुक्रः शुंशुक्काँ उषो न जारः पप्रा संमीची दिवो न ज्योतिः
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन् ॥ १ ॥
वेधा अदृप्तो अग्निर्विजानन्नूधर्न गोनां स्वाद्मां पितूनाम् ।
जने न शेव आहूर्यः सन्मध्ये निषत्तो रण्वो दुरोणे ॥ २ ॥
पुत्रो न जातो रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो विशो वि तारीत् ।
विशो यदह्वे नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः ॥ ३ ॥
नकिष्ट [illegible] ता [illegible] नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकर्थ ।
[illegible] प्रयुक्तो विदे रपांसि ॥ ४ ॥

॥ ६८ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६८ ॥ श्रीणन्नुप स्थाद्दिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् ।
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद्देवो देवानां महित्वा ॥ १ ॥
आदित्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यद्देव जीवो जनिष्ठाः ।
भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः ॥ २ ॥
ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः ।
यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात्तस्मै चिकित्वान्रयिं दयस्व ॥ ३ ॥
होता निषत्तो मनोरपत्ये स चिन्न्वासां पती रयीणां ।
इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैरमूराः ॥ ४ ॥
पितुर्न पुत्राः क्रतुं जुषन्त श्रोषन्ये अस्य शासं तुरासः ।
वि राय और्णोद्दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं स्तृभिर्दमूनाः ॥ ५ ॥ १२ ॥

श्रीणन् । उप । स्थात् । दिवं । भुरण्युः । स्थातुः । चरथं । अक्तून् । वि । ऊर्णोत् । परि । यत् । एषां । एकः । विश्वेषां । भुवत् । देवः । देवानां । महिऽत्वा ॥ १ ॥ आत् । इत् । ते । विश्वे । क्रतुं । जुषंत । शुष्कात् । यत् । देव । जीवः । जनिष्ठाः । भजंत । विश्वे । देवऽत्वं । नाम । ऋतं । सपंतः । अमृतं । एवैः ॥ २ ॥ ऋतस्य । प्रेषाः । ऋतस्य । धीतिः । विश्वऽआयुः । विश्वे । अपांसि । चक्रुः । यः । तुभ्यं । दाशात् । यः । वा । ते । शिक्षात् । तस्मै । चिकित्वान् । रयिं । दयस्व ॥ ३ ॥ होता । निऽसत्तः । मनोः । अपत्ये । सः । चित् । नु । आसां । पतिः । रयीणां । इच्छंत । रेतः । मिथः । तनूषु । सं । जानत । स्वैः । दक्षैः । अमूराः ॥ ४ ॥ पितुः । न । पुत्राः । क्रतुं । जुषंत । श्रोषन् । ये । अस्य । शासं । तुरासः । वि । रायः । और्णोत् । दुरः । पुरुऽक्षुः । पिपेश । नाकं । स्तृऽभिः । दमूनाः ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ६९ ॥ शक्तिपुत्र पराशर ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥६९॥ शुक्रः शुशुक्वाँ उषो न जारः पप्रा समीची दिवो न ज्योतिः ।
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन् ॥ १ ॥
वेधा अदृप्तो अग्निर्विजानन्नूधर्न गोनां स्वाद्मा पितूनाम् ।
जने न शेव आहूर्यः सन्मध्ये निषत्तो रण्वो दुरोणे ॥ २ ॥
पुत्रो न जातो रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो विशो वि तारीत् ।
विशो यदह्वे नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः ॥ ३ ॥
नकिष्ट एता व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकर्थ ।
तत्तु ते दंसो यदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तो विवे रपांसि ॥ ४ ॥
उषो न जारो विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै ।
त्मना वहन्तो दुरो व्यृण्वन्नवन्त विश्वे स्व१र्दृशीके ॥ ५ ॥ १३ ॥

शुक्रः । शुशुक्वान् । उषः । न । जारः । पप्रा । समीची इति सम्ऽईची । दिवः । न । ज्योतिः । परि । प्रऽजातः । क्रत्वा । बभूथ । भुवः । देवानाम् । पिता । पुत्रः । सन् ॥ १ ॥ वेधाः । अदृप्तः । अग्निः । विऽजानन् । ऊधः । न । गोनाम् । स्वाद्म । पितूनाम् । जने । न । शेवः । आऽहूर्यः । सन् । मध्ये । निऽसत्तः । रण्वः । दुरोणे ॥ २ ॥ पुत्रः । न । जातः । रण्वः । दुरोणे । वाजी । न । प्रीतः । विशः । वि । तारीत् । विशः । यत् । अह्वे । नृऽभिः । सऽनीळाः । अग्निः । देवऽत्वा । विश्वानि । अश्याः ॥ ३ ॥ नकिः । ते । एता । व्रता । मिनन्ति । नृऽभ्यः । यत् । एभ्यः । श्रुष्टिम् । चकर्थ । तत् । तु । ते । दंसः । यत् । अहन् । समानैः । नृऽभिः । यत् । युक्तः । विवेः । रपांसि ॥ ४ ॥ उषः । न । जारः । विभाऽवा । उस्रः । संज्ञातऽरूपः । चिकेतत् । अस्मै । त्मना । वहन्तः । दुरः । वि । ऋण्वन् । नवन्त । विश्वे । स्वः । दृशीके ॥५॥१३॥

॥ ७० ॥ शाक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ७० ॥ वनेम॑ पूर्वीर॒र्यो म॑नी॒षा अ॒ग्निः सु॒शोको॒ विश्वा॒न्यश्याः ।
आ दैव्या॑नि व्र॒ता चि॑कि॒त्वाना मानु॑षस्य॒ जन॑स्य॒ जन्म॑ ॥ १ ॥
गर्भो॒ यो अ॒पां गर्भो॒ वना॑नां॒ गर्भ॑श्च स्था॒तां गर्भ॑श्च॒रथा॑म् ।
अद्रौ॑ चिदस्मा अ॒न्तर्दु॑रो॒णे वि॒शां न विश्वो॑ अ॒मृतः॑ स्वा॒धीः ॥ २ ॥
स हि क्ष॒पावाँ॑ अ॒ग्नी र॑यी॒णां दा॒शद्यो अ॑स्मा॒ अरं॑ सू॒क्तैः ।
ए॒ता चि॑कित्वो॒ भूमा॒ नि पा॑हि दे॒वानां॒ जन्म॒ मर्ता॑श्च वि॒द्वान् ॥ ३ ॥
व॒र्धान्यं पू॒र्वीः क्ष॒पो विरू॑पाः स्था॒तुश्च॒ रथ॑मृ॒तप्र॑वीतम् ।
अरा॑धि॒ होता॒ स्व१॒॑र्निष॑त्तः कृ॒ण्वन्विश्वा॒न्यपां॑सि स॒त्या ॥ ४ ॥
गोषु॒ प्रश॑स्तिं॒ वने॑षु धिषे॒ भर॑न्त॒ विश्वे॑ ब॒लिं स्व॑र्णः ।
वि त्वा॒ नरः॑ पुरु॒त्रा स॑पर्यन्पि॒तुर्न जिव्रे॒र्वि वेदो॑ भरन्त ॥ ५ ॥
सा॒धुर्न गृ॒ध्नुरस्ते॑व॒ शूरो॒ याते॑व भी॒मस्त्वे॒षः स॒मत्सु॑ ॥ ६ ॥ १४ ॥

वनेम॑ । पू॒र्वीः । अ॒र्यः । म॒नी॒षा । अ॒ग्निः । सु॒ऽशोकः॑ । विश्वा॑नि । अ॒श्याः॒ । आ । दैव्या॑नि । व्र॒ता । चि॒कि॒त्वान् । आ । मानु॑षस्य । जन॑स्य । जन्म॑ ॥ १ ॥ गर्भः॑ । यः । अ॒पां । गर्भः॑ । वना॑नां । गर्भः॑ । च॒ । स्था॒तां । गर्भः॑ । च॒रथां॑ । अद्रौ॑ । चि॒त् । अ॒स्मै॒ । अं॒तः । दु॒रो॒णे । वि॒शां । न । विश्वः॑ । अ॒मृतः॑ । सु॒ऽआ॒धीः ॥ २ ॥ सः । हि । क्ष॒पाऽवा॑न् । अ॒ग्निः । र॒यी॒णां । दा॒श॑त् । यः । अ॒स्मै॒ । अरं॑ । सु॒ऽउ॒क्तैः । ए॒ता । चि॒कि॒त्वः॒ । भूम॑ । नि । पा॒हि॒ । दे॒वानां॑ । जन्म॑ । मर्ता॑न् । च॒ । वि॒द्वान् ॥ ३ ॥ व॒र्धान् । यं । पू॒र्वीः । क्ष॒पः । विऽरू॑पाः । स्था॒तुः । च॒ । रथं॑ । ऋ॒तऽप्र॑वीतं । अरा॑धि । होता॑ । स्वः॑ । निऽस॑त्तः । कृ॒ण्वन् । विश्वा॑नि । अपां॑सि । स॒त्या ॥ ४ ॥ गोषु॑ । प्रऽश॑स्तिं । वने॑षु । धि॒षे॒ । भर॑न्त । विश्वे॑ । ब॒लिं । स्वः॑ । नः॒ । वि । त्वा॒ । नरः॑ । पु॒रु॒ऽत्रा । स॒प॒र्यन् । पि॒तुः । न । जिव्रेः॑ । वि । वेदः॑ । भर॑न्त ॥ ५ ॥ सा॒धुः । न । गृ॒ध्नुः । अस्ता॑ऽइव । शूरः॑ । याता॑ऽइव । भी॒मः । त्वे॒षः । स॒मत्ऽसु॑ ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ७१ ॥ शक्तिपुत्र पराशर ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्द ॥

॥ ७१ ॥ उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः ।
स्वसारः श्यावीमरुषीमजुष्रञ्चित्रमुच्छन्तीमुषसं न गावः ॥ १ ॥
वीळु चिद्दृळ्हा पितरो न उक्थैरद्रिं रुजन्नङ्गिरसो रवेण ।
चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमुस्राः ॥ २ ॥
दधन्नृतं धनयन्नस्य धीतिमादिदर्यो दिधिष्वो३विभृत्राः ।
अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः ॥ ३ ॥
मथीद्यदीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत् ।
आदीं राज्ञे न सहीयसे सचा सन्ना दूत्यं१भृगवाणो विवाय ॥ ४ ॥
महे यत्पित्र ईं रसं दिवे करव त्सरत्पृशन्यश्चिकित्वान् ।
सृजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात् ॥ ५ ॥ १९ ॥

उप । प्र । जिन्वन् । उशतीः । उशन्तं । पतिं । न । नित्यं । जनयः । सऽनीळाः । स्वसारः । श्यावीं । अरुषीं । अजुषून् । चित्रं । उच्छन्तीं । उपसं । न । गावः ॥ १ ॥ वीळु । चित् । दृळ्हा । पितरः । नः । उक्थैः । अद्रिं । रुजन् । अंगिरसः । रवेण । चक्रुः । दिवः । बृहतः । गातुं । अस्मे इति । अहरिति । स्वः । विविदुः । केतुं । उस्राः ॥ २ ॥ दधन् । ऋतं । धनयन् । अस्य । धीतिं । आत् । इत् । अर्यः । दिधिष्वः । विऽभृत्राः । अतृष्यंतीः । अपसः । यंति । अच्छ । देवान् । जन्म । प्रयसा । वर्धयंतीः ॥ ३ ॥ मथीत् । यत् । ईं । विऽभृतः । मातरिश्वा । गृहेऽगृहे । श्येतः । जेन्यः । भूत् । आत् । ईं । राज्ञे । न । सहीयसे । सचा । सन् । आ । दूत्यं । भृगवाणः । विवाय ॥ ४ ॥ महे । यत् । पित्रे । ईं । रसं । दिवे । कः । अव । त्सरत् । पृशन्यः । चिकित्वान् । सृजत् । अस्ता । धृषता । दिद्युं । अस्मै । स्वायां । देवः । दुहितरि । त्विषिं । धात् ॥ ५ ॥ १९ ॥

स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून् ।
वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विबर्हा यासद्राया सरथं यं जुनासि ॥ ६ ॥
अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यह्वीः ।
न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान् ॥ ७ ॥
आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् शुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके ।
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥ ८ ॥
मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सूरो वस्व ईशे ।
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा ॥ ९ ॥
मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन् ।
नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि ॥ १० ॥ १६ ॥

स्वे । आ । यः । तुभ्यं । दमे । आ । विऽभाति । नमः । वा । दाशात् । उशतः । अनु । द्यून् । वर्धो इति । अग्ने । वयः । अस्य । द्विऽबर्हाः । यासत् । राया । सऽरथं । यं । जुनासि ॥ ६ ॥ अग्निं । विश्वाः । अभि । पृक्षः । सचंते । समुद्रं । न । स्रवतः । सप्त । यह्वीः । न । जामिऽभिः । वि । चिकिते । वयः । नः । विदाः । देवेषु । प्रऽमतिं । चिकित्वान् ॥ ७ ॥ आ । यत् । इषे । नृऽपतिं । तेजः । आनट् । शुचि । रेतः । निऽसिक्तं । द्यौः । अभीके । अग्निः । शर्धं । अनवद्यं । युवानं । सुऽआध्यं । जनयत् । सूदयत् । च ॥ ८ ॥ मनः । न । यः । अध्वनः । सद्यः । एति । एकः । सत्रा । सूरः । वस्वः । ईशे । राजाना । मित्रावरुणा । सुपाणी इति सुऽपाणी । गोषु । प्रियं । अमृतं । रक्षमाणा ॥ ९ ॥ मा । नः । अग्ने । सख्या । पित्र्याणि । प्र । मर्षिष्ठाः । अभि । विदुः । कविः । सन् । नभः । न । रूपं । जरिमा । मिनाति । पुरा । तस्याः । अभिऽशस्तेः । अधि । इहि ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ७२ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७२ ॥ नि काव्या वेधसः शश्वतस्कर्हस्ते दधानो नर्या पुरूणि ।
अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो अमृतानि विश्वा ॥ १ ॥
अस्मे वत्सं परि षन्तं न विन्दन्निच्छन्तो विश्वे अमृता अमूराः ।
श्रमयुवः पदव्यो धियंधास्तस्थुः पदे परमे चार्वग्नेः ॥ २ ॥
तिस्रो यदग्ने शरदस्त्वामिच्छुचिं घृतेन शुचयः सपर्यान् ।
नामानि चिद्दधिरे यज्ञियान्यसूदयन्त तन्वः सुजाताः ॥ ३ ॥
आ रोदसी बृहती वेविदानाः प्र रुद्रिया जभ्रिरे यज्ञियासः ।
विदन्मर्तो नेमधिता चिकित्वानग्निं पदे परमे तस्थिवांसम् ॥ ४ ॥
संजानाना उप सीदन्नभिज्ञु पत्नीवन्तो नमस्यं नमस्यन् ।
रिरिक्वांसस्तन्वः कृण्वत स्वाः सखा सख्युर्निमिषि रक्षमाणाः ॥ ५ ॥ १७ ॥

नि । काव्या । वेधसः । शश्वतः । करिति कः । हस्ते । दधानः । नर्या । पुरूणि । अग्निः । भुवत् । रयिऽपतिः । रयीणाम् । सत्रा । चक्राणः । अमृतानि । विश्वा ॥ १ ॥ अस्मे इति । वत्सम् । परि । सन्तम् । न । विन्दन् । इच्छन्तः । विश्वे । अमृताः । अमूराः । श्रमऽयुवः । पदऽव्यः । धियम्ऽधाः । तस्थुः । पदे । परमे । चारु । अग्नेः ॥ २ ॥ तिस्रः । यत् । अग्ने । शरदः । त्वाम् । इत् । शुचिम् । घृतेन । शुचयः । सपर्यान् । नामानि । चित् । दधिरे । यज्ञियानि । असूदयन्त । तन्वः । सुऽजाताः ॥ ३ ॥ आ । रोदसी इति । बृहती इति । वेविदानाः । प्र । रुद्रिया । जभ्रिरे । यज्ञियासः । विदत् । मर्तः । नेमऽधिता । चिकित्वान् । अग्निम् । पदे । परमे । तस्थिऽवांसम् ॥ ४ ॥ सम्ऽजानानाः । उप । सीदन् । अभिऽज्ञु । पत्नीऽवन्तः । नमस्यम् । नमस्यन्निति नमस्यन् । रिरिक्वांसः । तन्वः । कृण्वत । स्वाः । सखा । सख्युः । निऽमिषि । रक्षमाणाः ॥ ५ ॥ १७ ॥

त्रिः सप्त यद्गुह्यानि त्वे इत्पदाविदन्निहिता यज्ञियासः ।
तेभी रक्षन्ते अमृतं सजोषाः पशूञ्च स्थातॄञ्चरथं च पाहि ॥ ६ ॥
विद्वाँ अग्ने वयुनानि क्षितीनां व्यानुषक्छुरुधो जीवसे धाः ।
अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयानानतन्द्रो दूतो अभवो हविर्वाट् ॥ ७ ॥
स्वाध्यो दिव आ सप्त यह्वी रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन् ।
विदद्गव्यं सरमा दृळ्हमूर्वं येना नु कं मानुषी भोजते विट् ॥ ८ ॥
आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम् ।
मह्ना महद्भिः पृथिवी वि तस्थे माता पुत्रैरदितिर्धायसे वेः ॥ ९ ॥
अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन्दिवो यदक्षी अमृता अकृण्वन् ।
अध क्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुषीरजानन् ॥ १० ॥ १८ ॥

त्रिः । सप्त । यत् । गुह्यानि । त्वे इति । इत् । पदा । अविदन् । निऽहिता । यज्ञियासः । तेभिः । रक्षन्ते । अमृतं । सऽजोषाः । पशून् । च । स्थातॄन् । चरथं । च । पाहि ॥ ६ ॥ विद्वान् । अग्ने । वयुनानि । क्षितीनां । वि । आनुषक् । शुरुधः । जीवसे । धाः । अंतःऽविद्वान् । अध्वनः । देवऽयानान् । अतंद्रः । दूतः । अभवः । हविःऽवाट् ॥ ७ ॥ सुऽआध्यः । दिवः । आ । सप्त । यह्वीः । रायः । दुरः । वि । ऋतऽज्ञाः । अजानन् । विदत् । गव्यं । सरमा । दृळ्हं । ऊर्वं । येन । नु । कं । मानुषी । भोजते । विट् ॥ ८ ॥ आ । ये । विश्वा । सुऽअपत्यानि । तस्थुः । कृण्वानासः । अमृतऽत्वाय । गातुं । मह्ना । महत्ऽभिः । पृथिवी । वि । तस्थे । माता । पुत्रैः । अदितिः । धायसे । वेरिति वेः ॥ ९ ॥ अधि । श्रियं । नि । दधुः । चारुं । अस्मिन् । दिवः । यत् । अक्षी इति । अमृताः । अकृण्वन् । अध । क्षरंति । सिंधवः । न । सृष्टाः । प्र । नीचीः । अग्ने । अरुषीः । अजानन् ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ७३ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७३ ॥ रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।
स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेव सद्म विधतो वि तारीत् ॥ १ ॥
देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा ।
पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत् ॥ २ ॥
देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा ।
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी ॥ ३ ॥
तं त्वा नरो दम आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु ।
अधि द्युम्नं नि दधुर्भूर्यस्मिन्भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम् ॥ ४ ॥
वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्युर्वि सूरयो ददतो विश्वमायुः ।
सनेम वाजं समिथेष्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे दधानाः ॥ ५ ॥ १९ ॥

रयिः । न । यः । पितृऽवित्तः । वयःऽधाः । सुऽप्रनीतिः । चिकितुषः । न । शासुः । स्योनऽशीः । अतिथिः । न । प्रीणानः । होताऽइव । सद्म । विधतः । वि । तारीत् ॥ १ ॥ देवः । न । यः । सविता । सत्यऽमन्मा । क्रत्वा । निऽपाति । वृजनानि । विश्वा । पुरुऽप्रशस्तः । अमतिः । न । सत्यः । आत्माऽइव । शेवः । दिधिषाय्यः । भूत् ॥ २ ॥ देवः । न । यः । पृथिवीं । विश्वऽधायाः । उपऽक्षेति । हितऽमित्रः । न । राजा । पुरःऽसदः । शर्मऽसदः । न । वीराः । अनवद्या । पतिऽजुष्टाऽइव । नारी ॥ ३ ॥ तं । त्वा । नरः । दमे । आ । नित्यं । इद्धं । अग्ने । सचंत । क्षितिषु । ध्रुवासु । अधि । द्युम्नं । नि । दधुः । भूरि । अस्मिन् । भव । विश्वऽआयुः । धरुणः । रयीणां ॥ ४ ॥ वि । पृक्षः । अग्ने । मघऽवानः । अश्युः । वि । सूरयः । ददतः । विश्वं । आयुः । सनेम । वाजं । संऽइथेषु । अर्यः । भागं । देवेषु । श्रवसे । दधानाः ॥ ५ ॥ १९ ॥

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूध्नीः पीपयन्त द्युभक्ताः ।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सस्रुरद्रिम् ॥ ६ ॥
त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः ।
नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ॥ ७ ॥
यान्राये मर्तान्त्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च ।
छायेव विश्वं भुवनं सिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ ८ ॥
अर्वद्भिरग्ने अर्वतो नृभिर्नॄन्वीरैर्वीरान्वनुयामा त्वोताः ।
ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः शतहिमा नो अश्युः ॥ ९ ॥
एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च ।
शकेम रायः सुधुरो यमं तेऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः ॥ १० ॥ २० ॥ १२ ॥

ऋतस्य । हि । धेनवः । वावशानाः । स्मत्ऽऊध्नीः । पीपयंत । द्युऽभक्ताः । पराऽवतः । सुऽमतिं । भिक्षमाणाः । वि । सिंधवः । समया । सस्रुः । अद्रिं ॥ ६ ॥ त्वे इति । अग्ने । सुऽमतिं । भिक्षमाणाः । दिवि । श्रवः । दधिरे । यज्ञियासः । नक्ता । च । चक्रुः । उषसा । विरूपे इति विऽरूपे । कृष्णं । च । वर्णं । अरुणं । च । सं । धुरिति धुः ॥ ७ ॥ यान् । राये । मर्तान् । सुसूदः । अग्ने । ते । स्याम । मघऽवानः । वयं । च । छायाऽइव । विश्वं । भुवनं । सिसक्षि । आपप्रिऽवान् । रोदसी इति । अंतरिक्षं ॥ ८ ॥ अर्वत्ऽभिः । अग्ने । अर्वतः । नृभिः । नॄन् । वीरैः । वीरान् । वनुयाम । त्वाऽऊताः । ईशानासः । पितृऽवित्तस्य । रायः । वि । सूरयः । शतऽहिमाः । नः । अश्युः ॥ ९ ॥ एता । ते । अग्ने । उचथानि । वेधः । जुष्टानि । संतु । मनसे । हृदे । च । शकेम । रायः । सुऽधुरः । यमं । ते । अधि । श्रवः । देवऽभक्तं । दधानाः ॥ १० ॥ १२ ॥ २० ॥

॥ त्रयोदशोऽनुवाकः ॥

॥ ७४ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥

॥ ७४ ॥ उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये ।
आरे अस्मे च शृण्वते ॥ १ ॥
यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु ।
अरक्षद्दाशुषे गयम् ॥ २ ॥
उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि ।
धनञ्जयो रणेरणे ॥ ३ ॥
यस्य दूतो असि क्षये वेषि हव्यानि वीतये ।
दस्मत्कृणोष्यध्वरम् ॥ ४ ॥
तमित्सुहव्यमङ्गिरः सुदेवं सहसो यहो ।
जना आहुः सुबर्हिषम् ॥ ५ ॥ २१ ॥
आ च वहासि ताँ इह देवाँ उप प्रशस्तये ।
हव्या सुश्चन्द्र वीतये ॥ ६ ॥

उपऽप्रयंतः । अध्वरं । मंत्रं । वोचेम । अग्नये । आरे । अस्मे इति । च । शृण्वते ॥ १ ॥ यः । स्नीहितीषु । पूर्व्यः । संऽजग्मानासु । कृष्टिषु । अरक्षत् । दाशुषे । गयं ॥ २ ॥ उत । ब्रुवंतु । जंतवः । उत् । अग्निः । वृत्रऽहा । अजनि । धनंऽजयः । रणेऽरणे ॥ ३ ॥ यस्य । दूतः । असि । क्षये । वेषि । हव्यानि । वीतये । दस्मत् । कृणोषि । अध्वरं ॥ ४ ॥ तं । इत् । सुऽहव्यं । अंगिरः । सुऽदेवं । सहसः । यहो इति । जनाः । आहुः । सुऽबर्हिषं ॥ ५ ॥ २१ ॥

आ । च । वहासि । तान् । इह । देवान् । उप । प्रऽशस्तये । हव्या । सुऽचंद्र । वीतये ॥ ६ ॥

न योरुपब्दिरश्व्यः शृण्वे रथस्य कच्चन ।

यदग्ने यासि दूत्यम् ॥ ७ ॥

त्वोतो वाज्यह्रयोऽभि पूर्वस्मादपरः ।

प्र दाश्वाँ अग्ने अस्थात् ॥ ८ ॥

उत द्युमत्सुवीर्यं बृहदग्ने विवाससि ।

देवेभ्यो देव दाशुषे ॥ ९ ॥ २२ ॥

॥ ७५ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥

॥ ७५ ॥ जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम् ।

हव्या जुह्वान आसनि ॥ १ ॥

अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम् ।

वोचेम ब्रह्म सानसि ॥ २ ॥

न । योः । उपब्दिः । अश्व्यः । शृण्वे । रथस्य । कत् । चन । यत् । अग्ने । यासि । दूत्यं ॥ ७ ॥ त्वाऽऊतः । वाजी । अह्रयः । अभि । पूर्वस्मात् । अपरः । प्र । दाश्वान् । अग्ने । अस्थात् ॥ ८ ॥ उत । द्युऽमत् । सुऽवीर्यं । बृहत् । अग्ने । विवाससि । देवेभ्यः । देव । दाशुषे ॥ ९ ॥ २२ ॥

जुषस्व । सप्रथःऽतमं । वचः । देवप्सरःऽतमं । हव्या । जुह्वानः । आसनि ॥ १ ॥ अथ । ते । अंगिरःऽतम । अग्ने । वेधःऽतम । प्रियं । वोचेम । ब्रह्म । सानसि ॥ २ ॥

कस्ते जामिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः ।
को ह कस्मिन्नसि श्रितः ॥ ३ ॥
त्वं जामिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः ।
सखा सखिभ्य ईड्यः ॥ ४ ॥
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतं बृहत् ।
अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ ७६ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७६ ॥ का त उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शंतमा का मनीषा ।
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम ॥ १ ॥
एह्यग्न इह होता नि षीदादब्धः सु पुरएता भवा नः ।
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान् ॥ २ ॥

कः । ते । जामिः । जनानां । अग्ने । कः । दाशुऽअध्वरः । कः । ह । कस्मिन् । असि । श्रितः ॥ ३ ॥ त्वं । जामिः । जनानां अग्ने । मित्रः । असि । प्रियः । सखा । सखिऽभ्यः । ईड्यः ॥ ४ ॥ यज । नः । मित्रावरुणा । यज । देवान् । ऋतं । बृहत् । अग्ने । यक्षि । स्वं । दमं ॥ ५ ॥ २३ ॥

का । ते । उपऽइतिः । मनसः । वराय । भुवत् । अग्ने । शंऽतमा । का । मनीषा । कः । वा । यज्ञैः । परि । दक्षं । ते । आप । केन । वा । ते । मनसा । दाशेम ॥ १ ॥ आ । इहि । अग्ने । इह । होता । नि । सीद । अदब्धः । सु । पुरःऽएता । भव । नः । अवतां । त्वा । रोदसी इति । विश्वमिन्वे इति विश्वऽइन्वे । यज । महे । सौमनसाय । देवान् ॥ २ ॥

प्र सु विश्वा॑न्र॒क्षसो॒ धक्ष्य॑ग्ने॒ भवा॑ य॒ज्ञाना॑मभिशस्ति॒पावा॑ ।
अथा॑ वह॒ सोम॑पतिं॒ हरि॑भ्यामाति॒थ्यम॑स्मै च॒कृमा सु॒दाव्ने॑ ॥ ३ ॥
प्र॒जाव॑ता॒ वच॑सा॒ वह्नि॑रा॒सा च॑ हु॒वे नि च॑ सत्सी॒ह दे॒वैः ।
वेषि॑ हो॒त्रमु॒त पो॒त्रं य॑जत्र बो॒धि प्र॑यन्तर्जनित॒र्वसू॑नाम् ॥ ४ ॥
यथा॒ विप्र॑स्य॒ मनु॑षो ह॒विर्भि॑र्दे॒वाँ अय॑जः क॒विभिः॑ क॒विः सन् ।
ए॒वा हो॑तः सत्यतर॒ त्वम॒द्याग्ने॑ म॒न्द्रया॑ जु॒ह्वा॑ यजस्व ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ ७७ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७७ ॥ क॒था दा॑शेमा॒ग्नये॒ कास्मै॑ दे॒वजु॑ष्टोच्यते भा॒मिने॒ गीः ।
यो मर्त्ये॑ष्व॒मृत॑ ऋ॒तावा॒ होता॒ यजि॑ष्ठ॒ इत्कृ॒णोति॑ दे॒वान् ॥ १ ॥
यो अ॑ध्व॒रेषु॒ शंत॑म ऋ॒तावा॒ होता॒ तमू॒ नमो॑भि॒रा कृ॑णुध्वम् ।
अ॒ग्निर्यद्वेर्मर्ता॑य दे॒वान्त्स चा॒ बोधा॑ति॒ मन॑सा यजाति ॥ २ ॥

प्र । सु । विश्वा॑न् । र॒क्षसः॑ । धक्षि॑ । अग्ने॑ । भव॑ । य॒ज्ञाना॑म् । अ॒भि॒श॒स्ति॒ऽपावा॑ । अथ॑ । आ । व॒ह॒ । सोम॑ऽपतिम् । हरि॑ऽभ्याम् । आ॒ति॒थ्यम् । अ॒स्मै॒ । च॒कृ॒म॒ । सु॒ऽदाव्ने॑ ॥ ३ ॥ प्र॒जाऽव॑ता । वच॑सा । वह्निः॑ । आ॒सा । आ । च॒ । हु॒वे । नि । च॒ । स॒त्सि॒ । इ॒ह । दे॒वैः । वेषि॑ । हो॒त्रम् । उ॒त । पो॒त्रम् । य॒ज॒त्र॒ । बो॒धि । प्र॒ऽय॒न्तः॒ । ज॒नि॒तः॒ । वसू॑नाम् ॥ ४ ॥ यथा॑ । विप्र॑स्य । मनु॑षः । ह॒विःऽभिः॑ । दे॒वान् । अय॑जः । क॒विऽभिः॑ । क॒विः । सन् । ए॒व । हो॒तः॒ । स॒त्य॒ऽत॒र॒ । त्वम् । अ॒द्य । अग्ने॑ । म॒न्द्रया॑ । जु॒ह्वा॑ । य॒ज॒स्व॒ ॥ ५ ॥ २४ ॥

क॒था । दा॒शे॒म॒ । अ॒ग्नये॑ । का । अ॒स्मै॒ । दे॒वऽजु॑ष्टा । उ॒च्य॒ते॒ । भा॒मिने॑ । गीः । यः । मर्त्ये॑षु । अ॒मृतः॑ । ऋ॒तऽवा॑ । होता॑ । यजि॑ष्ठः । इत् । कृ॒णोति॑ । दे॒वान् ॥ १ ॥ यः । अ॒ध्व॒रेषु॑ । शम्ऽत॑मः । ऋ॒तऽवा॑ । होता॑ । तम् । ऊं॒ इति॑ । नमः॑ऽभिः । आ । कृ॒णु॒ध्व॒म् । अ॒ग्निः । यत् । वेः । मर्ता॑य । दे॒वान् । सः । च॒ । बोधा॑ति । मन॑सा । य॒जा॒ति॒ ॥ २ ॥

स हि क्रतुः स मर्यः स साधुर्मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः ।
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्तीर्विश उप ब्रुवते दस्ममारीः ॥ ३ ॥
स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निर्गिरोऽवसा वेतु धीतिम् ।
तना च ये मघवानः शविष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मन्म ॥ ४ ॥
एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा विप्रेभिरस्तोष्ट जातवेदाः ।
स एषु द्युम्नं पीपयत्स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान् ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ ७८ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता गायत्री छन्दः ॥

॥ ७८ ॥ अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे ।
द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ १ ॥
तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति ।
द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ २ ॥

सः । हि । क्रतुः । सः । मर्यः । सः । साधुः । मित्रः । न । भूत् । अद्भुतस्य । रथीः । तं । मेधेषु । प्रथमं । देवऽयन्तीः । विशः । उप । ब्रुवते । दस्मं । आरीः ॥ ३ ॥
सः । नः । नृणां । नृऽतमः । रिशादाः । अग्निः । गिरः । अवसा । वेतु । धीतिं । तना । च । ये । मघऽवानः । शविष्ठाः । वाजऽप्रसूताः । इषयन्त । मन्म ॥ ४ ॥
एव । अग्निः । गोतमेभिः । ऋतऽवा । विप्रेभिः । अस्तोष्ट । जातऽवेदाः । सः । एषु । द्युम्नं । पीपयत् । सः । वाजं । सः । पुष्टिं । याति । जोषं । आ । चिकित्वान् ॥ ५ ॥ २५ ॥
अभि । त्वा । गोतमाः । गिरा । जातऽवेदः । विऽचर्षणे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ १ ॥ तं । ऊं इति । त्वा । गोतमः । गिरा । रायःऽकामः । दुवस्यति । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ २ ॥

तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्धवामहे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ३ ॥
तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूँरवधूनुषे द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ४ ॥
अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद्वचः । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ७९ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ आद्यस्तृचस्त्रैष्टुभः द्वितीय औष्णिह शिष्टानां गायत्री छन्दः ॥

॥ ७९ ॥ हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान् ।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥ १ ॥
आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् ।
शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा ॥ २ ॥
यदीमृतस्य पयसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः ।
अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ॥ ३ ॥

तं । ऊं इति । त्वा । वाजऽसातमं । अंगिरस्वत् । हवामहे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ३ ॥ तं । ऊं इति । त्वा । वृत्रहन्ऽतमं । यः । दस्यून् । अवऽधूनुषे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ४ ॥ अवोचाम । रहूगणाः । अग्नये । मधुऽमत् । वचः । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

हिरण्यऽकेशः । रजसः । विऽसारे । अहिः । धुनिः । वातःऽइव । ध्रजीमान् । शुचिऽभ्राजाः । उषसः । नवेदाः । यशस्वतीः । अपस्युवः । न । सत्याः ॥ १ ॥ आ । ते । सुऽपर्णाः । अमिनंत । एवैः । कृष्णः । नोनाव । वृषभः । यदि । इदं । शिवाभिः । न । स्मयमानाभिः । आ । अगात् । पतंति । मिहः । स्तनयंति । अभ्रा ॥ २ ॥ यत् । ईं । ऋतस्य । पयसा । पियानः । नयन् । ऋतस्य । पथिऽभिः । रजिष्ठैः । अर्यमा । मित्रः । वरुणः । परिऽज्मा । त्वचं । पृंचंति । उपरस्य । योनौ ॥ ३ ॥

अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो ।

अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ॥ ४ ॥

स इधानो वसुष्कविरग्निरीळेन्यो गिरा ।

रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥ ५ ॥

क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः ।

स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

अवा नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि ।

विश्वासु धीषु वन्द्य ॥ ७ ॥

आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यं ।

विश्वासु पृत्सु दुष्टरम् ॥ ८ ॥

अग्ने । वाजस्य । गोऽमतः । ईशानः । सहसः । यहो इति । अस्मे इति । धेहि । जातऽवेदः । महि । श्रवः ॥ ४ ॥ सः । इधानः । वसुः । कविः । अग्निः । ईळेन्यः । गिरा । रेवत् । अस्मभ्यं । पुरुऽअनीक । दीदिहि ॥ ५ ॥ क्षपः । राजन् । उत । त्मना । अग्ने । वस्तोः । उत । उषसः । सः । तिग्मऽजंभ । रक्षसः । दह । प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

अव । नः । अग्ने । ऊतिऽभिः । गायत्रस्य । प्रऽभर्मणि । विश्वासु । धीषु । वंद्य ॥ ७ ॥ आ । नः । अग्ने । रयिं । भर । सत्राऽसहं । वरेण्यं । विश्वासु । पृत्ऽसु । दुस्तरं ॥ ८ ॥

आ नो॑ अग्ने सु॒चेतु॑ना र॒यिं वि॒श्वायु॑पोषसम् ।

मा॒र्डी॒कं धे॑हि जी॒वसे॑ ॥ ९ ॥

प्र पू॒तास्ति॒ग्मशो॑चिषे॒ वाचो॑ गोतमा॒ग्नये॑ ।

भर॑स्व सु॒म्न॒युर्गिरः॑ ॥ १० ॥

यो नो॑ अग्नेऽभि॒दास॒त्यन्ति॑ दू॒रे प॑दी॒ष्ट सः ।

अ॒स्माक॒मिद्वृ॒धे भ॑व ॥ ११ ॥

स॒ह॒स्रा॒क्षो विच॑र्षणिर॒ग्नी रक्षां॑सि सेधति ।

होता॑ गृणीत उ॒क्थ्यः॑ ॥ १२ ॥ २८ ॥

॥ ८० ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ पंक्तिश्छन्दः ।

॥ ८० ॥ इ॒त्था हि सोम॒ इन्मदे॑ ब्र॒ह्मा च॒कार॒ वर्ध॑नम् ।

शवि॑ष्ठ वज्रि॒न्नोज॑सा पृथि॒व्या निः श॑शा॒ अहि॒मर्च॒न्ननु॑ स्व॒राज्य॑म् ॥ १ ॥

आ । नः॒ । अ॒ग्ने॒ । सु॒ऽचेतु॑ना । र॒यिम् । वि॒श्वायु॑ऽपोषसम् । मा॒र्डी॒कम् । धे॒हि॒ । जी॒वसे॑ ॥ ९ ॥ प्र । पू॒ताः । ति॒ग्मऽशो॑चिषे । वाचः॑ । गो॒त॒म॒ । अ॒ग्नये॑ । भर॑स्व । सु॒म्न॒ऽयुः । गिरः॑ ॥ १० ॥ यः । नः॒ । अ॒ग्ने॒ । अ॒भि॒ऽदास॑ति । अन्ति॑ । दू॒रे । प॒दी॒ष्ट । सः । अ॒स्माक॑म् । इत् । वृ॒धे । भ॒व॒ ॥ ११ ॥ स॒ह॒स्र॒ऽअ॒क्षः । वि॒ऽच॑र्षणिः । अ॒ग्निः । रक्षां॑सि । से॒ध॒ति॒ । होता॑ । गृ॒णी॒ते॒ । उ॒क्थ्यः॑ ॥ १२ ॥ २८ ॥

इ॒त्था । हि । सोमे॑ । इत् । मदे॑ । ब्र॒ह्मा । च॒कार॑ । वर्ध॑नम् । शवि॑ष्ठ । व॒ज्रि॒न् । ओज॑सा । पृ॒थि॒व्याः । निः । श॒शाः॒ । अहि॑म् । अर्च॑न् । अनु॑ । स्व॒ऽराज्य॑म् ॥ १ ॥

स त्वामदद्वृषा मदः सोमः श्येनाभृतः सुतः ।
येना वृत्रं निरद्भ्यो जघन्थ वज्रिन्नोजसार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ २ ॥
प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते ।
इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ३ ॥
निरिन्द्र भूम्या अधि वृत्रं जघन्थ निर्दिवः ।
सृजा मरुत्वतीरव जीवधन्या इमा अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ४ ॥
इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीळितः ।
अभिक्रम्याव जिघ्नतेऽपः सर्माय चोदयन्नर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ५ ॥ २९ ॥

सः । त्वा । अमदत् । वृषा । मदः । सोमः । श्येनऽआभृतः । सुतः । येन । वृत्रं । निः । अत्ऽभ्यः । जघंथ । वज्रिन् । ओजसा । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ २ ॥ प्र । इहि । अभि । इहि । धृष्णुहि । न । ते । वज्रः । नि । यंसते । इंद्र । नृम्णं । हि । ते । शवः । हनः । वृत्रं । जयाः । अपः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥३॥ निः । इंद्र । भूम्याः । अधि । वृत्रं । जघंथ । निः । दिवः । सृज । मरुत्वतीः । अव । जीवऽधन्याः । इमाः । अपः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ४ ॥ इंद्रः । वृत्रस्य । दोधतः । सानुं । वज्रेण । हीळितः । अभिऽक्रम्य । अव । जिघ्नते । अपः । सर्माय । चोदयन् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ५ ॥ २९ ॥

अधि सानौ नि जिघ्नते वज्रेण शतपर्वणा ।
मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ६ ॥
इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन्वीर्यम् ।
यद्ध त्यं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ७ ॥
वि ते वज्रासो अस्थिरन्नवतिं नाव्या३ अनु ।
महत्त इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं हितमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ८ ॥
सहस्रं साकमर्चत परि ष्टोभत विंशतिः ।
शतैनमन्वनोनवुरिन्द्राय ब्रह्मोद्यतमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ९ ॥

अधि । सानौ । नि । जिघ्नते । वज्रेण । शतऽपर्वणा । मंदानः । इंद्रः । अंधसः । सखिऽभ्यः । गातुं । इच्छति । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ६ ॥
इंद्र । तुभ्यं । इत् । अद्रिऽवः । अनुत्तं । वज्रिन् । वीर्यं । यत् । ह । त्यं । मायिनं । मृगं । तं । ऊं इति । त्वं । मायया । अवधीः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ७ ॥
वि । ते । वज्रासः । अस्थिरन् । नवतिं । नाव्याः । अनु । महत् । ते । इंद्र । वीर्यं । बाह्वोः । ते बलं । हितं । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ८ ॥ सहस्रं । साकं । अर्चत । परि । स्तोभत । विंशतिः । शता । एनं । अनु । अनोनवुः । इंद्राय । ब्रह्म । उत्ऽयतं । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ९ ॥

इन्द्रो वृत्रस्य तविषीं निरहन्त्सहसा सहः ।
न एतदस्य पौंस्यं वृत्रं जघन्वाँ असृजदर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ३० ॥
इमे चित्तव मन्यवे वेपेते भियसा मही ।
यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुत्वाँ अवधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥
न वेपसा न तन्यतेन्द्रं वृत्रो वि बीभयत् ।
अभ्येनं वज्र आयसः सहस्रभृष्टिरायतार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥
यद्वृत्रं तव चाशनिं वज्रेण समयोधयः ।
अहिमिन्द्र जिघांसतो दिवि ते बद्बधे शवोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १३ ॥

इंद्रः । वृत्रस्य । तविषीं । निः । अहन् । सहसा । सहः । महत् । तत् । अस्य । पौंस्यं । वृत्रं । जघन्वान् । असृजत् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १० ॥ ३० ॥

इमे इति । चित् । तव । मन्यवे । वेपेते इति । भियसा । मही इति । यत् । इंद्र । वज्रिन् । ओजसा । वृत्रं । मरुत्वान् । अवधीः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ११ ॥ न । वेपसा । न । तन्यता । इंद्रं । वृत्रः । वि । बीभयत् । अभि । एनं । वज्रः । आयसः । सहस्रऽभृष्टिः । आयत । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १२ ॥ यत् । वृत्रं । तव । च । अशनिं । वज्रेण । संऽअयोधयः । अहिं । इंद्र । जिघांसतः । दिवि । ते । बद्बधे । शवः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १३ ॥

अभिष्टने ते अद्रिवो यत्स्था जगच्च रेजते ।

त्वष्टा चित्तव मन्यव इन्द्र वेविज्यते भियार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १४ ॥

नहि नु यादधीमसीन्द्रं को वीर्या परः ।

तस्मिन्नृम्णमुत क्रतुं देवा ओजांसि सं दधुरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १५ ॥

यामथर्वा मनुष्पिता दध्यङ् धियमत्नत ।

तस्मिन्ब्रह्माणि पूर्वथेन्द्र उक्था समग्मतार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १६ ॥ ३१ ॥ ५ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

अभिऽस्तने । ते । अद्रिऽवः । यत् । स्थाः । जगत् । च । रेजते । त्वष्टा । चित् । तव । मन्यवे । इंद्र । वेविज्यते । भिया । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १४

नहि । नु । यात् । अधिऽइमसि । इंद्र । कः । वीर्या । परः । तस्मिन् । नृम्णं । उत । क्रतुं । देवाः । ओजांसि । सं । दधुः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १५ ॥

या । अथर्वा । मनुः । पिता । दध्यङ् । धियं । अत्नत । तस्मिन् । ब्रह्माणि । पूर्वऽथा । इंद्रे । उक्था । सं । अग्मत । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १६ ॥ ३१ ॥ ५ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

અધ્યાય ૫.

સૂક્ત ૬૨.

॥ ६२ ॥ ऋषि–गौतम नोधा । देवता–इंद्र ॥

સામર્થ્યવાન્ તથા સ્તુતિપ્રિય ઇન્દ્રમાટે અંગિરસપ્રમાણે જોરદાર સ્તોત્ર અમે યાદ કરી લીધે છીએ સ્તુતિ કરનારા ભક્તોને અત્યંત સ્તવનીય તથા અતિશય કીર્તિમાન્ આ નરના મનમાનાથ સુંદર શબ્દરચના કરીને આપણે સ્તોત્ર બોલીએ, આવો. ૧

પગલા ઓળખી કાઢવામાં કુશળ અંગિરસ નામના અમારા ભક્તિમાન પ્રાચીન પૂર્વજોને જેની કૃપાને લીધે ધેનુની પ્રાપ્તિ થઈ શકી તે શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રને તમે અત્યંત નમ્રતાથી વંદન કરો. તે સામર્થ્યવાન ઇંદ્રપ્રીત્યર્થ તમે સ્તુતિપરિપૂર્ણ એકાદ ગાયન કરો. ૨

ઇન્દ્ર તથા અંગિરસની ઇચ્છાથી સરમાને તેના પુત્રો માટે ઉત્તમ પેય મળ્યું. બૃહસ્પતિએ પર્વત ફોડયો તથા ગાયની પ્રાપ્તિ કરી લીધી અને શૂર લોકોએ ધેનુ સાથે આનંદની કીકીયારી પાડી. ૩

તું તેજસ્વી છે. તને સપ્ત વિપ્રોએ તથા અત્યંત ચપળ નવગ્વા તથા દશગ્વાએ સ્તુતિસ્તોત્રો તથા ગીતો ગાઈને (પ્રોત્સાહન આપ્યું ત્યારે) હે પરાક્રમી ઇંદ્ર, તેં પર્વતનો, મેઘનો તથા વલનો મોટી ગર્જના કરીને ધ્વંસ કર્યો. ૪

હે સૌંદર્યવાન્ ઇન્દ્રદેવ, અંગિરસોએ તારી સ્તુતિ કરી ત્યારે ઉષા, ભાનુ, તથા ધેનુને લઇને તેં અંધકારનો ઉચ્છેદ કર્યો હે ઇન્દ્ર, તેં ભૂલોકની મર્યાદા વિસ્તૃત કરી તથા રજોલોકની ઉપર દ્યુલોકની સંસ્થાપના કરી ૫ (૧)

१–शवसानाय गिर्वणसे, (इंद्राय) अङ्गिरस्वत् शूषम् आंगूषं प्रमन्महे । सुवृक्तिभिः, स्तुवते ऋग्मियाय विश्रुताय नरे अर्कम् अर्चाम ॥

२–पदज्ञाः अर्चंत नः पूर्वे पितरः अंगिरसः येन गाः अविदन्, तस्मै महे शवसानाय (इंद्राय) महि नमः, आङ्गूष्यम् साम प्रभरध्वम् ॥

३–इंद्रस्य अंगिरसां चेष्टौ, सरमा तनयाय धासिं विदत् । बृहस्पतिः अद्रिं भिनत् गाः विदत् । नरः उस्रियाभिः (सह) सवावशत ॥

४–सरण्युभिः नवग्वैः, दशग्वैः, सप्त, विप्रैः, सुष्टुभा, स्वरेण, स्तुभा, स्वर्यः सः, (त्वं) (हे) शक्र इन्द्र, अद्रिं, फलिगं, वलं, रवेण, दरय ॥

५–(हे) दस्म, इन्द्र, अंगिरोभिः, गृणानः उषसा सूर्येण गोभिः अंधः वि वः, भूम्याः सानु, व्यप्रथयः; दिवः रजः उपरम् अस्तभायः ॥

આ સૌંદર્યવાન્ દેવનું આ કર્મ અતિશય સન્માનાર્હ છે—આ તેનું અદ્ભુત કૃત્ય ખરેખર અતિશય સુંદર છે—કે ક્ષિતિજ પાસે તેણે મધુર જળની ચાર નદીઓ ઉપરાઉપરી તડાતુમ ભરી નાંખી. ૬

સ્તુતિથી પરિપૂર્ણ સ્તોત્રો ચાલતાં હતાં ત્યારે આ કદિપણ શ્રાંત ન થનારા દેવે પ્રાચીન કાળથી એકત્ર ચાલતી આવેલી જોડ તોડીને તેના બે ભાગ કર્યા. અનેક સુંદર આશ્ચર્યકારક પરાક્રમ કરનારા આ દેવે ભગમાફક સ્વર્ગ તથા પૃથ્વી-આ બે યુવતીની—આ વિશાળ આકાશભાગમાં સ્થાપના કરી. ૭

સનાતન કાળથી રાત્ર તથા ઉષા-આ બે યુવતી, કે જેમનાં રૂપો ભિન્ન છે, પણ જે ફરીફરીને જન્મ લે છે—તે પોતપોતાની ગમનપદ્ધતિથી, દ્યુલોક તથા પૃથ્વીની આસપાસ, રાત્ર કૃષ્ણરૂપ ધારણ કરીને તથા ઉષા ઉજ્જ્વલ રૂપ ધારણ કરીને, એકલી એકલી પરિભ્રમણ કરે છે. ૮

સુંદર સુંદર ચમત્કાર કરનારા તથા અત્યંત ઉદાર આ ઇન્દ્રે પોતાના સામર્થ્યથી શ્રેષ્ઠ કૃત્યો કરીને (સર્વ વિશ્વની બાબતમા) ચિરકાલિક પ્રેમબુદ્ધિ ધારણ કરી છે. (હે ઇન્દ્ર) ગાયનો રંગ રાતો હો કે કાળો હો, વધારે તો શું પણ તે જો નવીન વેતરની હોય તો પણ તેનામાં તું ચકચકિત સફેદ તથા મધુર દુધ મૂકે છે ૯

જેમની ગતિ એકજ સ્થાનતરફ છે તથા જેમને પ્રત્યવાય અથવા નાશ થવાની ભીતિ નથી એવી આ નદીઓ પુરાતન કાલથી સ્વસામર્થ્યાનુરૂપ (આ દેવની) આજ્ઞાનું પરિપાલન કરે છે એકજ પુરૂષની જેપ્રમાણે લગ્નની હજારો બાયડીઓ હોય તેપ્રમાણે આ બેનબેનો આની એકલાનીજ સેવા કરે છે. તથા તે પણ મન મોકળું મૂકીને લે છે. ૧૦ (૨)

६-दस्मस्य अस्य (इद्रस्य) तत् उ कर्म प्रयक्षतमम्, दंसः चारुतमम् यत् उपह्वरे, उपरा मध्वर्णसः चतस्र नद्यः आपन्वत् ॥

७-स्तवमानेभिः अर्कैः अयास्य (इद्र) सनजा सनीळे द्विता विवव्रे । परमे व्योमन्, भगः न, सुदसाः मेने रोदसी अधारयत् ॥

८-सनात् विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिः एवैः भूमा दिवं परि, अक्ता, कृष्णेभिः, उषा, रुशद्भिः, वपुर्भिः अन्यान्या आचरतः ॥

९-सुदसाः, सूनुः, शवसा स्वपस्यमानः सनेमि सख्यं दाधार । आमासुचित्, कृष्णासु रोहिणीषु अंतः पक्वं रुशत् दधिष ॥

१०-सनात् सनीळाः, अवाताः, अमृताः, अवनीः सहोभिः व्रता रक्षन्ते । स्वसारः अन्द्र्याणं, जनयः पत्नीः न, दुवस्यति ॥

નમસ્કૃતિથી તથા સ્તોત્રોથી અર્ચન કરવાને તું યોગ્ય છે ધનની તથા લાભની ઇચ્છા રાખીને, હે સાદર્યયુક્ત દેવ, અમારા મનની સ્ફૂર્તિ તારી તરફ દોડી આવે છે હે બલશાલી દેવ, જેપ્રમાણે અનુરક્ત" પત્ની અનુરક્ત પતિને આલિંગન દે છે તેપ્રમાણે અમારી સ્તુતિ તને મળવાને આવે છે ૧૧

સનાતન કાળથી તારા હાથમા સંપત્તિ છે, તેનો ક્ષય અથવા હ્રાસ, હે લાવણ્યવાન્ દેવ, કદિપણ થતો નથી ઇન્દ્ર તુ કાંતિવાન્, બુદ્ધિમાન્, તથા પ્રજ્ઞાવાન્ છે સ્વશક્તિના યોગથી હે સામર્થ્યવાન્ દેવ, અમને સંભાગ લગાડ ૧૨

હે ઇન્દ્ર, આ ગોતમ પ્રાચીન" ઋષીઓનુ અનુકરણ કરે છે હરિદ્વિર્ણ અશ્વપર આરોહણ કરનાર જે તુ તે તારે માટે તેણે નવીન સ્તોત્ર રચ્યુ છે હે સામર્થ્યવાન્ દેવ, તુ અમારો સન્માર્ગદર્શક છે તારે માટે નોધા ઋષીએ સ્તુતિ કરી છે આ દેવપાસે સ્તોત્રસંપત્તિ ભરપૂર છે. તેનુ પ્રાતકાલેજ અમારી તરફ સત્વર ગમન થાવ ૧૩ (૩)

સૂક્ત ૬૩.

॥ ६३ ॥ ऋषि–गौतम नाधा ॥ देवता–इद्र ॥

જે અર્થે હે ઇન્દ્ર, પ્રત્યક્ષ સર્વ પર્વત તથા ભૂમિપર દૃઢ સંસ્થાપિત થયેલ બીજી પણ મોટી મોટી વસ્તુ તારી બીતીન લીધે (ભાનુના) કિરણોપ્રમાણે થરથર હાલવા લાગી તે અર્થે તું ઘણો મોટો છે—એટલો મોટો કે તુ સર્વજ્ઞ હોઈને દ્યુલોક તથા ભૂલોકને પણ સ્વસામર્થ્યથી તે તારી ધાકમાં રાખ્યા છે ૧

११–नमसा अर्के त्व नव्य । दस्म सनायुर वसूयव मतय दद्रु । शवसावन् उशन्त पतिं "उशती पत्नी न मनीषा त्वा स्पृशन्ति ॥

१२–सनात् एव राय एव गभस्तौ दस्म, न क्षायन्ते न उपदस्यन्ति । इन्द्र, द्युमान् क्रतुमान् धीर असि । शचीव तव शचीभि न शिक्ष ॥

१३–इन्द्र, गोतम सनायत" । हरियोजनाय नव्य ब्रह्म अतक्षन् । शरसान न सुनाधाय नोधा । धियावसु प्रात मक्षु जगम्यात् ॥

१–यत् ह दळ्हास गिरयश्चिन विश्वा (दळ्हा) अभ्व ते भिया किरणा न ऐजन्, इन्द्र, त्व महान्—य द महान ध्यावा पृथिवी शुष्मे धमे धा ॥

જ્યારે હે ઇંદ્ર, અનેક રીતે તારા હુકુમ માનનારા તારા અશ્વ તેં જોડયા ત્યારે તારૂં સ્તવન કરનાર ભક્તે તારૂં વજ્ર તારા બાહુમાં આપ્યું. પોતાની બુદ્ધિથી ચાલનારાં તથા અનેક ભક્તોએ સ્વસંરક્ષણાર્થ આવાહન કરેલા, હે ઇંદ્ર, તેજ વજ્ર લઈને તું શત્રુનો તથા તેમની સંપત્તિથી સમૃદ્ધ પુરોનો ઉચ્છેદ કરે છે. ૨

ઇંદ્ર, તું સત્યસ્વરૂપ છે, તું આ (શત્રુનો) ઉચ્છેદક છે, તું ઋભુનો સ્વામી છે, તું મનુષ્યનો કલ્યાણકર્તા છે. તથા તારીસાથે યુદ્ધમાં પ્રવૃત્ત થનારને તું હાર પમાડે છે. તેં તેજસ્વી તથ તરૂણ કુત્સનો પક્ષ લઈને સંગ્રામમાં, યુદ્ધમાં તથા લઢાઇમાં, શુષ્ણનું હનન કર્યું. ૩

વીર્યશાલી પુરૂષપ્રમાણે મનની પ્રવૃત્તિ હોવાવાળા હે શૂર ઇંદ્ર, જ્યારે દસ્યુપર સહજં વિજય ગજવીને તથા તેમને નસાડીને ખુદ તેમના નિવાસસ્થાનેજ તેં તેમને ખરેખર કાર્ટ મૂક્યા તથા જ્યારે પરાક્રમી પુરૂષ માફક કૃત્યો કરનાર હે વજ્રધર ઇંદ્ર, તેં (કુત્સનો) સ્નેહી થઈને વૃત્રનો વધ કર્યો ત્યારે તે કૃત્યની બાબતમાં તારીજ પોતાની બળવત્તર ઇચ્છા હતી. ૪

માનવો પૈકી જે અત્યંત બલિષ્ઠ હોય તેનો જો કે રોષ થાય તોપણ, હે ઇંદ્ર તેં તેમાં વિઘ્ન આવવા દીધું નહિ. તેં અમારા અશ્વમાટે સર્વ દિશા ખુલ્લી મૂકી દીધી. હે વજ્રધર ઇંદ્ર, ઘણુ લઈને વધ કર્યાપ્રમાણે શત્રુનો નાશ કર. ૫ (૪)

સમુદ્રપર વર્ચસ્વ મેળવવાની અથવા સ્વર્ગપ્રાપ્તિ કરી લેવાની ઇચ્છાથી આરંભેલા યુદ્ધમાં આ જ કારણને લીધે યોદ્ધાઓ તને ખરેખર હાક મારે છે. હે અનેક હવિનો ઉપભોગ લેનાર ઇંદ્ર, યુદ્ધમાં અથવા પરાક્રમનાં કૃત્યોમાં તારીજ સહાય અમને સુલભ રીતે પ્રાપ્ત થઈ. ૬

२-यत् ह इन्द्र विव्रता हरी आवे, जरिता बाह्वोः वज्रं आधात्, येन, अविहर्यतक्रतो पुरुहूत (इन्द्र) आमित्रान् पूर्वीः पुरः इष्णासि ॥

३-इन्द्र त्वं सत्यः, एतान् धृष्णु, त्वं ऋभुक्षा, त्वं नर्य, त्वं षाट्। त्वं द्युमते यूने कुत्साय सचा वृजने पृक्षे, आणौ द्युष्णं अहन् ॥

४-यत् ह वृषमणः शूर (इन्द्र) दृळ्हापादः (त्व) दस्यून् पराचैः योनौ व्यकृतः, यत् (च) वृषकर्मन् वज्रिन् इन्द्र सखा वृत्र उक्थाः त्वं हि त्यत् इन्द्र चोदी ॥

५-दळ्हस्य चिन्मर्तानां अजुष्टौ इन्द्र त्व ह त्यत् आरिदण्यन्। अस्मत् अर्वते काष्ठा व्यव.। वज्रिन् घनेव अमित्रान् श्नथिहि ॥

६-अर्णसातौ स्वर्मीळ्हे नरो आजा हवन्ते, इन्द्र, नर इवन्ते। स्वधावः पामर्यं वाजेषु तव इयं ऊतिः भरतसाध्या भूत्।

હે વજ્રધારી ઇંદ્ર, આ જ કારણને લીધે તેં પુરૂકુત્સ માટે યુદ્ધ કરીને સપ્ત પુરોનો વિધ્વંસ કર્યો. જ્યારે સુદાસમાટે તેં તેના શત્રુને કાંઇપણ શ્રમ ન કરતાં ઘાસ કાપ્યાપ્રમાણે કાપી કાઢયું ત્યારે હે રાજન્, પુરૂને તેં સંકટમાંથી બચાવ" ર્યો. ૭

હે સર્વસંચારી" ઇંદ્રદેવ. તેં અમારાપર ઉદકમાફક તે તારી અલૌકિક કૃપાદૃષ્ટિનો એવો વરસાદ વરસાવ્યો કે જેના યોગે, હે શૂર, સર્વ ઠેકાણે જાણે કે ઉદકમાફક ઢોળાતી જાય એવી રીતે તારીપાસેથી અમને ઉત્તમ સામર્થ્યની" પ્રાપ્તિ થઈ. ૮

હે ઇંદ્ર, ગૌતમોએ તારૂં સ્તવન કર્યું છે અને તારા અશ્વોને વંદન કરીને તેમના સન્માનાર્થ પણ તેમણે સ્તોત્રો ગાયાં છે. અમને ઉત્તમ પ્રકારનુ સામર્થ્ય આપ. અસંખ્ય સ્તુતિસ્તોત્રોવડે પ્રાર્થેલા હે દેવ, અમારી તરફ પ્રાતઃકાળે જલદી ગમન કર. ૯ (૫)

સૂક્ત ૬૪.

॥ ६४ ॥ ऋषि-गौतम नोधा । देवता-मरुत् ॥

મરૂદ્દેવોના સન્માનાર્થ, હે નોધા, સામર્થ્યવાન્, અત્યંત પૂજ્ય તથા અત્યંત કર્તૃત્વવાન તેમના ગણને ઉદ્દેશીને એક સુંદર સ્તોત્ર અર્પણ કર. મનમાં કહાપણ રાખીને તથા સારી પ્રવીણતા' સાધ્ય કરી લઈને હું યજ્ઞપ્રસંગે પ્રભાવસંપન્ન સ્તોત્રોની પાણીપ્રમાણે વૃષ્ટિ કરૂં છું. ૧

७–वज्रिन् इन्द्र, त्वत् ह त्न पुरुकुत्साय युध्यन् सप्त पुरः दर्दः । यत् सुदासे बर्हिः न वृथा वर्क्, राजन्, पूरवे वरिवः" क ॥

८–"परिज्मन् इन्द्र, त्व न', आपो न, त्या चित्रां इप पीपयः यया, शूर, विश्वध क्षरध्यै अस्मभ्य प्रति ऊर्जं "त्मन वासि ॥

९–इन्द्र, गोतमेभि ते ब्रह्माणि अकारि हरिभ्यां नमसा ब्रह्माणि उक्ता । सुपेशस वाजं नः आ भर । धियावसु प्रात मक्षु जगन्यात् ॥

१ नोधः, मरुद्भ्य वृष्णे सुमखाय वेधसे शर्धाय सुवृक्ति प्र भर । मनसा धीरः सुहस्त्य.' विदथेषु आभुवः गिरः अपो न स →

રુદ્રના પુત્ર, (શત્રૂનો) નાશ કરનારા, સર્વ અવગુણોથી' અલિપ્ત, જગતને પાવન કરનારા સૂર્યપ્રમાણે તેજ પુંજ, તથા વૃષ્ટિ કરનારા હોઇને સામર્થ્યવાન્ પુરૂષોપ્રમાણે ભયપ્રદ, એવા અ ઉંચા શરીરવાળા પરાક્રમી વૃષભ દ્યુલોકમાથી જન્મ પામ્યા

તારૂણ્યયુક્ત, જરારહિત, ભક્તિહીન કૃપણ પુરૂષોનો વિનાશ કરનારા તથા કોઇના પ્ર પ્રતિરોધને' ન ગણનારનારા આ રુદ્ર પર્વતપ્રમાણે બલવાન્ થતા ગયા પોતાના સામર્થ્યન યોગે એ દિવ્યલોકને તથા પૃથ્વી ઉપરના પ્રદેશને, તે ગમે તેટલા અચળ હોય તો પણ હચમચાવી નાખે છે ૩

સુંદર દેખાવા માટે તે ચિત્રવિચિત્ર આભરણોથી' પોતાને શૃંગારે છે શોભામાટે તેમણે તેમના વક્ષસ્થલપર સુવર્ણાલંકાર ધારણ કર્યા છે તેમના ખભાપર ચળકાટ મારતા ભાલા દિસે છે તથા આ વીર પોતાનોજ માર્ગ ધારણ કરીને દ્યુલોકમાથી ઉત્પન્ન થયા છે ૪

વિશ્વપર આધિપત્ય સંપાદન કરનારા, સર્વ જગને હચમચાવી નાખનારા, તથા દુષ્ટોનો સંહાર કરનારા આ મરૂતોએ વાત તથા વિજળી ઉત્પન્ન કર્યા તે સ્વર્ભૂમિના આચળનુ દોહન કરે છે અને સર્વત્ર સંચાર કરીને દુધથી પૃથ્વીને પુષ્ટિ આપે છે ૫

કર્તૃત્વ' અંગમા હોવાવાળા આ દાનશૂર મરૂત્ જલની તથા ઘૃતપરિપૂર્ણ દુધની સમૃદ્ધિ કરે છે તે સામર્થ્યવાન્ અશ્વને જાણે કે વૃષ્ટિ કરવાનુ જ શિક્ષણ આપે છે તથા મોટેથી અવાજ કરનારા અવિનાશી ઝરાનુ દોહન કરે છે. ૬

---

२ रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपस ' पावकास सूर्या इव शुचय द्रप्सिन सत्वानो न घोरवर्पस (सन्त) ऋष्वास उक्षण ते दिवो जज्ञिरे

३ युवान अजरा अभोग्घन अध्रिगाव ' रुद्रा पर्वता इव ववक्षु । मज्मना दिव्यानि पार्थिवा दृळ्हा चित् विश्वा भुवनानि प्रच्यावयति

४ वपुषे चित्रै अञ्जिभि ' व्यजते । रुक्मे वक्ष सु रुक्मान् अधियेतिरे । एषां असेषु ऋष्टय निमिमृक्षु नर स्वधया साकं दिव जज्ञिरे

५ ईशानकृत धुनय रिशादस वातान् विद्युत तविषीभि अक्रत । धूतय दिव्यानि दुहन्ति, परिज्मय पयसा भूमिं पिन्वन्ति

६ ओमुव ' सुदानव मरुत अप घृतवत् पय पिन्वन्ति । वाजिन अत्य' मिहे न वितयन्ति, स्तनयन्त मक्षित उत्स दुहन्ति

જ્યારે સામર્થ્યવાન્ સર્વ યુક્તિપ્રયુક્તિનિષ્ણાત, આશ્ચર્યકારક તેજવડે યુક્ત, પર્વત-પ્રમાણે સ્વસામર્થ્યથી પરિપૂર્ણ તથા શીઘ્રસંચારી આપ, આપના રક્તવર્ણ મૃગમાંથી બલિષ્ઠ મૃગને આપના રથે જોડો છો, ત્યારે એકાદ રાની હાથીપ્રમાણે આપ સર્વ ઝાડ પાન ખાઈજ જાઓ છો (કે શું એવો ભાસ થાય છે). ૭

અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ, રૂરૂં નામના મૃગપ્રમાણે સુંદર, સર્વજ્ઞ, પોતાના ચિત્રવિચિત્ર મૃગ જોડીને તથા ભાલા લઈને રાત્રિને ભગાડનાર, શત્રુને એકદમ એટીજ વખતે પીડા આપનાર તથા બલિષ્ઠ હોવાને લીધે સર્પપ્રમાણે જેની આ મરૂત્ સિંહપ્રમાણે ગર્જના કરે છે. ૮

સમુદાયમાં સુંદર દિસનાર, મનુષ્યોને" સહાયભૂત થનારા તથા અંગમાં સામર્થ્ય હોવાથી સર્પપ્રમાણે કુપિત થનારા હે શૂર મરૂદ્દેવો, સ્વર્ગ તથા પૃથ્વી બન્ને લોકસાથે સંભાષણ કરો. તમારા રથની વંધુરાપર સુંદર તેજ" દૃગ્ગોચર થતું નથી કે? તથા તમારા રથપર વિદ્યુત્ વિરાજમાન થઈ નહિ કે? ૯

સર્વજ્ઞ, સ્વવૈભવ ધારણ કરીને એકત્ર નિવાસ કરનારા, એકબીજાની સાથે તદ્દન સંલગ્ન, સ્વસામર્થ્યના યોગે એકપણું પામેલા, અસ્ત્રવિદ્યાનિપુણ, અપાર બલ અંગમાં હોવાવાળા, આ આયુધો" ધારણ કરનારા આ શૂર મરૂતોએ હાથમાં" બાણ લીધું છે. ૧૦

પવિત્ર, ચપલ, સ્વમાર્ગે ગમન કરનારા, સ્થિર પદાર્થોને ચલાયમાન કરનારા, પોતે શત્રુ તરફથી અજીતપણું" પ્રાપ્ત કરી લેનાર, હાથમાં ભાલા ચમકાવનાર, આ મરૂત્ દુગ્ધપ્રાશનથી સામર્થ્યવાન્ બનીને તેમનાં સુવર્ણમય પવીથી પર્વતોનો, રસ્તામાંના એકાદ ક્ષુદ્ર પદાર્થ-પ્રમાણે, ચુરો કરી નાંખે છે. ૧૧

---

७ महिषासः' मायिन. चित्रभानव गिरयो न स्वतवस रघुष्यद. आरणीपु तविषीः यत् अयुग्ध्व (तदा) मृगाः' हस्तिम इव वना खादथ

८ प्रचेतसः पिशा' इव सुपिश , विश्ववेदस' पृपतीभि ऋष्टिभि क्षप जिन्वन्त', सम् इत् सबाधः, शवसा अहिमन्यव. गिरा इव नानदति

९ गणाश्रय नृषाच." शवसा अहिमन्यव. शूरा मरुत रोदसी आवदत । वन्धुरेषु दर्शता अमतिः" न घः रथेषु विद्युत् न तस्थौ ?

१० विश्ववेदस', रयिभि. समोकस , सम्मिश्लास तविपीभिर्विराप्शिन , अस्तारः, अनन्तशुष्माः, वृष" खादय' नर. गभस्त्योः " इषु दधिरे

११ मरुतः अयास स्वसृत. ध्रुवच्युत. दुध्रकृत " भ्राजदृष्टयः मरुतः प्रयोवृध' सन्त. हिरण्ययेभिः पविभिः पर्वतान् आपथ्यः न उज्जिघ्नन्ते.

યુદ્ધધર્ષણમાં ચતુર, પવિત્ર, અરણ્યમાં સંચાર કરનાર તથા સર્વત્ર પરિભ્રમણ કરનાર એવા જે રૂદ્રના પુત્ર, તેમનું આવાહન કરીને અમે તેમનું સ્તવન કરીએ છીએ. સ્વર્લોકમ જનારા, બલિષ્ઠ, સરલ ગતિથી દોડનારા તથા અતિશય શક્તિમાન્ મરૂદ્ગણને વૈભવ પ્રાપ્ત થવા માટે તમે ભજો. ૧૨

પોતાની સહાય અર્પણ કરીને જેનું તમે રક્ષણ કરો છો તે માનવ પોતાના સામર્થ્યથી સર્વ લોકો કરતાં વધારે બલવાન્ થાય છે. તે પોતાના અશ્વોના યોગવડે સામર્થ્ય સંપાદન કરે છે, તે પોતાનાં શૂર માણસો મારફત સંપત્તિ મેળવે છે, લોકો જેને માટે શોધ" કરે એવી શક્તિ તેને પ્રાપ્ત થાય છે તથા તે વૃદ્ધિ પામે છે. ૧૩

ધનની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, પ્રશંસનીય, સર્વ વિશ્વમં વિદિત થનારી, અત્યંત સ્તુત્ય, યુદ્ધમાં હાર ન ખાનાર તથા ઉજ્જ્વલ શક્તિ, હે મરૂત, તમને હવિ આપનારા ભક્તોના અંગમાં આણ. અમને શતાયુ પુત્રપૌત્ર પણ મળો. ૧૪

હે મરૂદેવ, અમને એવો વૈભવ આપો કે જે સ્થિર રહે, જેના યોગવડે શૂર લોકો અમારી પાસે રહે, જેનાયોગે શત્રુ હાર" પામે, જેની ગણતી સેંકડો તથા હજારોથી કરવી પડે તથા જે હમેશાં વૃદ્ધિ પામે. જેની સ્તોત્ર સંપત્તિ અપાર છે એવા આ મરૂદ્ગણ પ્રાતઃકાળે અમારા તરફ સત્વર ગમન કરો. ૧૫

---

१२ घृषुं पावकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्य सुनुं हवसा गृणीमसि । रजस्तुर, तवस, ऋजीषिण वृषण मारुत गणं श्रिये सश्चत.

१३ मरुतः वः ऊती यं आवत स मर्तः शवसा जनान् अतितस्थौ । अर्वद्भिर्वाज भरते, नृभि. धना भरते, आपृच्छ्य" क्रतु आक्षेति पुष्यति.

१४ मरुतः धनस्पृत, उक्थ्य, विश्वचर्षणिं, चर्कृत्य, पृत्सु दुष्टर, द्युमन्त शुष्म मघवत्सु धत्तन । शत हिमा तोकं तनय पुष्येम.

१५ मरुतः, स्थिर, वीरवन्त, ऋतिषाह," सहस्रिण, शतिन, शशुवांसं रयिं अस्म सु धत्त । पितावद्धः प्रातः मक्षु जगम्यात्,

અનુવાક ૧૨

॥ ૬૫ ॥ ऋषि-शाक्तपुत्र पराशर । देवता अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૫.

જેપ્રમાણે ઢોર ચોરી જનાર એકાદ ચોર ગુફામાં ભરાઈ બેઠો હોય ત્યારે તેનાં પગલ પરથી તેની ભાળ કાઢે છે તેપ્રમાણે પ્રજ્ઞાશીલ પુરૂષોએ પોતપોતામાં એકમત કરીને, સર્વના નમસ્કૃતિ પોતે સ્વીકારીને તે દેવો પાસે પહોંચાડનાર જે તું, તેની તારા પગલાપરથી શોધ કરી અને તે સર્વ પુણ્યશીલ પુરૂષ તારી સમીપ વિરાજમાન થયા. ૧

દેવોએ સત્ય નિયમોમાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં અનુશાસનનું [illegible] કર્યું: સ્વર્ગ પ્રમાણે પૃથ્વી પણ તે સત્યનિયમોનુ આશ્રયસ્થાન થઇ. પ્રત્યક્ષ [illegible] જન્મ લીધો એવ ગર્ભમાંથી અતિશય ઠાઠમાઠથી જેનું જનન થયું તે અગ્નિ વૃદ્ધિગત થવા લાગ્યો ત્યારે સર્વ ઉદકોએ તેનું સ્તવન કરીને તેના વર્ધનને ઉત્તેજન દીધું. ૨

ઉત્કર્ષ જેવો રમણીય હોય છે, પૃથ્વી જેવી વિસ્તીર્ણ છે, ગિરિ જેવો (પુષ્પફલાદિક ભોગ્ય વસ્તુથી પરિપૂર્ણ હોય છે, ઉદક જેવું હિતકારક હોય છે, દોડતાં છતાં પણ વધ ઉશ્કેરેલો ઘોડો જેવો વધારે દોડે છે, અથવા એકાદ મહા નદી જેમપ્રમાણે પોતાનો તટ ભાંગ નાંખે એવી સામર્થ્યવાન હોય છે, તેમ આ અગ્નિ છે. ખરેખર એને કોણ પ્રતિબંધ [illegible] શકશે? ૩

આ નદીઓનો જીવલગ આપ્ત છે, કે જાણે કે તે બહેન અને આ ભાઇજ. જેપ્રમાણે એકાદ નૃપતિ શત્રુનો સંહાર કરે છે તે પ્રમાણે આ આખા અરણ્યનું ભક્ષણ કરે જેપ્રમાણે વાયુથી પ્રેરિત થઇને આનો મોરચો વનો તરફ વળેલો હોય છે ત્યારે ખરેખર આ અગ્નિ પૃથ્વીના (જાણેકે) કેશજ કાપી નાંખે છે. ૪

હંસપ્રમાણે ઉદકમાં બેસીને આ શ્વાસોચ્છ્વાસ લે છે. આ પોતાના બુદ્ધિવાન્પણાને લીધે અતિશય જ્ઞાનશીલ હોઇને સર્વ લોકોને પ્રભાતકાળે જાગૃત કરે છે. સોમપ્રમાણે આના અંગમાં ચપળતા છે. આનો જન્મ સત્યમાંથી થયેલો છે. જેપ્રમાણે એકાદ જનાવર પુષ્ટ હોવાથી દેખાવડું દેખાય છે તે જ પ્રમાણે આ દેખાય છે. આ સર્વવ્યાપી છે. આની કાંતિ દૂર સૂધી પસરે છે. ૫ (૯)

---

१ नमो युजान नमो वहन्तं त्वा सजोषाः धीराः पश्वा गुहा चतन्तं तायुं न पदैः अनुग्मन्; विश्वे यजत्राः त्वा उप सीदन्.

२ देवा. ऋतस्य व्रता अनु गु. द्यौर्न भूम परिष्टिः भुवत. ऋतस्य योनौ गर्भे सुजात सुशिश्विं ईं आप. प वा वर्धन्ति.

३ रण्वा पुष्टि. न, पृथ्वी क्षिति. न, भुज्म गिरिः न, शम्भु क्षोदः न, अज्मन् सर्गप्रतक्त अत्यः न, क्षोदः सिन्धु न; ईं क वराते?

४ भ्रातव स्वस्रा सिन्धूनां जामिः राजा इभ्यान् वनानि अत्ति. यत् वातजूतः वना वि अस्थात् अग्नि पृथिव्याः रोम दाति ह.

५ अप्सु सीदन् हंसः न श्वसिति. चेतिष्ठः क्रत्वा विशा उषर्भुत्. ऋतप्रजातः सोमः न वेधाः. विद्दूरेभाः शिश्वा पशु न.

॥ ६६ ॥ ऋषि-शक्तिपुत्र पराशर । देवता-अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૬.

તેજસ્વી તથા પ્રભાવશીલ અગ્નિ, આશ્ચર્યપ્રદ સંપત્તિપ્રમાણે, સર્વદર્શી ભાનુપ્રમાણે, જીવનપ્રદ આયુષ્યપ્રમાણે, પોતાના ઔરસ પુત્રપ્રમાણે તથા ચપલ અશ્વપ્રમાણે હોઇને જેપ્રમાણે ધેનુ દૂધને દૃઢ રીતે ધારણ કરે છે તેપ્રમાણે વનમાંનાં વૃક્ષોને મજબૂત પકડી રાખે છે. ૧

સર્વ લોકોપર વિજય મેળવનાર આ અગ્નિ પકવ થયેલાં ખેતરમાંનાં ધાન્યપ્રમાણે અથવા સુંદર એવા એકાદ મંદિરપ્રમાણે હોઇને તેણે ભક્તોનું ક્ષેમ રહે એવું કર્યું છે. સ્તોત્રો ગાવામાં મગ્ન થયેલા ઋષિ અથવા સર્વને પસંદ પડે એવા એકાદ અશ્વની જેવી સર્વ જનોમાં તારીફ થાય છે તેવી આની વિશ્વમાં પ્રશંસા થાય છે. તથા આ સર્વને તેમનાં જીવન અર્પણ કરે છે. ૨

શાશ્વત ટકનારા સામર્થ્યપ્રમાણે અથવા સ્વગૃહમાંની પ્રિયપત્નીપ્રમાણે આ સર્વને પૂજ્ય તથા પ્રિય હોઇને તેનું તેજ દૂરપર્યંત પસરનારૂં છે તથા સર્વ વિશ્વોની આ તૃપ્તિ કરનારો છે. જ્યારે પોતાની ચિત્રવિચિત્ર કાંતિથી આ વિરાજમાન થયો હોય છે ત્યારે સુવર્ણરથપ્રમાણે અથવા જન સમુદાયમાં પોતાના તેજથી ઝળકનારા એકાદ તેજસ્વી પુરૂષપ્રમાણે આ શોભવા લાગે છે. સંગ્રામમાં એનું ઝનુન ઘણું તીવ્ર હોય છે. ૩

શત્રુસામે મોકલેલી સેનાપ્રમાણે અથવા એકાદ અસ્ત્રકુશલ વીરે ઝનુનથી ફેંકેલા દીપ્તિમાન્ બાણપ્રમાણે આ ભીતિ ઉત્પન્ન કરે છે. આ મૂર્તિમાન્ યમજ છે. પછી તેણે જન્મ ધારણ કર્યો હોય અથવા તેનું માનસ જન્મ લેવાની તૈયારીમાં હોય. આ કુમારિકાઓનો વલ્લભ તથા વિવાહિત સ્ત્રીઓનો નાથ છે. ૪

જેપ્રમાણે ધેનુ સ્વગૃહ તરફ ગમન કરે છે તેપ્રમાણે તમને પ્રિય જે અગ્નિ તે પ્રજ્વલિત થયો હોય છે ત્યારે અમે અમારી સ્થાવર તથા જંગમ સંપત્તિસહ તે અગ્નિપાસે ગમન કરીએ છીએ. એકાદ મહાનદીપ્રમાણે જળનો પ્રવાહ ઉતરાણને માર્ગે આણેજ વહેવડાવવા માંડયો. ધેનુ પણ ઉંચે સૂર્યતરફ જોઇને આરડવા લાગી. ૫ (૧૦)

---

१ चित्रा रयिः न, सदृक् सूरः न, प्राणः आयुः न, नित्यः सूनुः न, भूर्णिः तक्वा न शुचिः विभावा धेनुः पयो न वना सिषक्ति.

२ रण्वः ओकः न, पक्वः यवः न, जनानां जेता क्षेम दाधार. स्तुभ्वा ऋषिः न, प्रीतः वाजी न, विक्षु प्रशस्तः वयः दधाति.

३ नित्यः क्रतुः न योनौ जायेव दुरोकशोचिः विश्वस्मै अरं. समत्सु त्वेषः यत् चित्रः अभ्राट् विक्षु श्वेतः न रुक्मी रथः न.

४ सृष्टा सेनेव, त्वेषप्रतीका अस्तुः दिद्युत् न अम दधाति. कनीनां जारः, जनीनां पतिः, जनित्वं यमः, जातः यमः ह.

५ गावः अस्तं नक्षन्ते न, वयं दराथा वसत्या. वः (प्रियं) तं (नक्षामः). सिन्धुः न क्षोदः नीचीः प्र ऐनोत्, स्वः दृशीके गावः नवन्त.

॥ ६७ ॥ ऋषि-शक्तिपुत्र पराशर । देवता-अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૭.

અરણ્યો (દગ્ધ કરીને) વિજય સંપાદન કરનાર આ મનુષ્ય જાતિનો કલ્યાણકર્તા એકાદ રાજાપ્રમાણે જે ઉપાસક સેવાથી થાકયા' સરખો થનાર નથી એવા સેવકને ચાહે છે. મનુષ્યનું ક્ષેમ જેવું તેને સુખદાયક હોય છે. અથવા બુદ્ધિસામર્થ્ય જેવું મનુષ્યને ઉપયોગમાં આવે છે તેપ્રમાણે સૌખ્યકારક હોનારો આ અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ અગ્નિ અમારા હવિ દેવોતરફ લેઇ જઇને તેમને તે અર્પણ કરો. ૧

સર્વ વૈભવો પોતાના હાથમાં રાખનારા આ દેવે ગુફામાં (છુપાઇ) બેસીને દેવોને મોટી ચિંતામાં નાંખ્યા. મન તલ્લીન કરીને રચેલી પ્રાર્થના જ્યારે બુદ્ધિમાન (ભક્ત) જન ગાતા બેઠા હોય છે ત્યારે તેમને આ દેવનું જગમાં જ્ઞાન થાય છે. ૨

જન્મરહિત પરમેશ્વરપ્રમાણે આણે આ વિસ્તીર્ણ પૃથ્વીનું પોષણ કર્યું છે, સત્યસ્ફુરિત પ્રાર્થનાના યોગે તેણે દ્યુલોકને એકત્ર પકડી રાખ્યો છે. હે અગ્નિદેવ, તું વિશ્વનો પ્રભુ છે. તું ગુફા ગુફામાંથી પરિભ્રમણ કરતી વેળાંતે (પણ) અમારાં પશુની જેટલી મન ગમતી (ચરવાની) જગ્યા હોય તેટલીનો (અવશ્ય) બચાવ કર. ૩

ગુફામાં નિવાસ કરનાર આ અગ્નિદેવનું જેને જ્ઞાન કરી લેવાની ઇચ્છા છે, સત્યરૂપી અમૃતની ધારા પ્રાશન કરવામાટે જે તેની પાસે ટાંપીને બેસે છે, તથા જે અગ્નિના સત્ય નિયમોનું પરિપાલન કરીને તેને તેના નિવાસસ્થાનમાંથી બહાર આણે છે તેમને તે સંપત્તિ પ્રાપ્ત થવા માટે આશીર્વચનો દે છે. ૪

જે પોતાના સામર્થ્યથી લતાસમુદાયમાં વૃદ્ધિંગત થાય છે, જે તેમનું અપત્યજ છે. તથા જે પોતાની જનનીમાં રહે છે, જે પ્રજ્ઞાશીલ છે તથા જે વિશ્વનો જાણે કે પ્રાણજ છે, તે અગ્નિદેવ જલોનાં ગૃહોમાં વાસ કરે છે. સુજ્ઞ લોકોએ તે ઘરનું માપ લઇને તે તેનું જાણે મંદિરજ કર્યું છે. ૫ (૧૧)

---

१ वनेषु जायुः, मर्तेषु मित्रः, राजेव अजुर्यं श्रुष्टिं वृणीते. क्षेमः न साधुः क्रतुः न भद्रः स्वाधीः होता हव्यवाद् भुवत्.

२ विश्वानि नृम्णा हस्ते दधानः गुहा निषीदन् देवान् अमे धात यत् हृदा तष्टान् मन्त्रान् अशंसन् (तदा) धियधाः नरः ईं अत्र विदन्ति.

३ अजः न पृथिवीं क्ष्मां दाधार. सत्यैः मन्त्रेभिः द्यां तस्तम्भ. पश्वः प्रिया पदानि निपाहि. अ. विश्वायुः त्वं गुहा गुहं गाः.

४ गुहा भवन्तं ईं यः चिकेत, यः ऋतस्य धारां आ ससाद, ये ऋता सपन्त. विचृतन्ति अस्मै वसूनि प्रवाच इत् आस.

५ महित्वा यः वीरुत्सु विरोधन्, उत प्रजाः, उत प्रसूषु अन्तः, चित्तिः विश्वायुः अपां दमे. धीराः संमाय सद्मेव चक्रुः

॥ ६८ ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૮.

સર્વ વસ્તુ પરિપક્વતાએ પહોંચાડતો આ ચપલ અગ્નિ ધ્યુલોકપર આરૂઢ થયો છે સ્થાવરથી જંગમસુધી સર્વ વસ્તુને–(એટલુંજ શું પણ) રાત્રિનેય પણ તેણે સુપ્રકાશિત કરી છે. આ દેવ આ સર્વ વસ્તુને એકલો વીંટળાઇ વળીને પોતાના શ્રેષ્ઠ ગુણને લીધે દેવોમા પ્રમુખ દેવ થઇને બેઠા છે. ૧

જ્યારે, હે દેવ, તેં જીવ બનીને શુષ્ક કાષ્ઠમાંથી જન્મ લીધો ત્યારે તારા બુદ્ધિ સામર્થ્યની તે સર્વેએ વાહવા કરી. પોતપોતાને માર્ગે તારા અવિનાશી સત્ય નિયમોનું જ્યારે તેમણે પરિપાલન કર્યું ત્યારે તે સર્વને ‘દેવ’ સંજ્ઞા પ્રાપ્ત થઇ. ૨

સત્ય નિયમોનો આ પ્રેરક છે, તેમનો આ કલ્પક છે, સર્વ વિશ્વનો આ પ્રાણ છે. આને લીધે જ સર્વ લોક પોતપોતાનાં કર્મોમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. તું જ્ઞાનવાન્ છે, માટે જે તને હવિ અર્પણ કરે, અથવા જે તારી સેવા કરે તેને તું સંપત્તિ આપ. ૩

મનુના અપત્યસમુદાયમાં આ ‘હવિર્હોતા’ થઈને બેઠા છે. સર્વ સંપત્તિનો આ જ ખરેખરો સ્વામી છે. પોતાના શરીરમાં વીર્ય હોવામાટે સ્રીપુરૂષની પરસ્પર ઇચ્છા થઇ ત્યારે ઇચ્છાપર મનોભંગ થવાનો પ્રસંગ ન આવતાં તે તારી શક્તિના યોગે સંતતિ લાભ પ્રાપ્ત કરી શક્યાં. ૪

જેમણે આની આજ્ઞા તાબડતોબ સાંભળી છે તેમને, જેપ્રમાણે પુત્રને પિતાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે તેપ્રમાણે, આનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થયું છે. સર્વના ખાપણની વ્યવસ્થા કરનાર આ અગ્નિએ જે કદ ગૃહનાં દ્વારો ખોલીએ તે પ્રમાણે પોતાની સંપત્તિ ખુલ્લી કરીને મુકી છે. સર્વના ગૃહસ્વાસ્થ્યમાં આનંદ માનનાર આ અગ્નિએ નક્ષત્રે ના યોગે સ્વર્ગમાં શોભા આણી છે. ५ (१२)

---

१ भुरण्युः श्रीणन्' दिव. उप स्थात्, स्यातु ' चरथं' अक्तून् वि ऊर्णोत्, विश्वेषा एषां एक परि यत् महित्वा देवाना दव भुव"

२ देव, या जीव शुष्का ज"ने । त विश्वे क्रतु जुषन्त इत् भात् एवैः अमृतं ऋतं सपन्तः विश्वे देवत्व नाम भजन्त

३ ऋतस्य प्रेषा ऋत व धीति . विश्वायु विश्वे अपासि चकुः तुभ्य य दाशात्, यः या ते शिक्षात् तस्मै चिकित्वान् रयि दयस्व

४ मनो अपत्य "नषत्त होता स चित् आसा रयीणा पति नु मिथः तनूषु रेत. इच्छन्त. अमूरा." स्वै दक्षै सजानत

५ तुरास " अस्य शास श्रोषन्, क्रतु, पितु पुत्रा न, जुषन्त पुरक्षु " दमूनाः' दुरः–राधु'–वि ऊर्णोत् रतुभि नाक पिपेश.

॥ ६९ ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૯

ઉષાના વલ્લભની માફક આ ઉજ્જ્વલ તથા દેદીપ્યમાન[1] હોઇને સ્વર્ગમાંની જ્યોતિપ્રમાણે દ્યુલોક તથા પૃથ્વીનું આક્રમણ કરે છે. જન્મ લેતાંની સાથે એણે પોતાના સામર્થ્યથી સર્વ જગત્‌ને વ્યાપ્ત કરી દીધું તથા પુત્ર હોવા છતાં પણ તે દેવોનો પિતા થયો. ૧

તે અગ્નિમાં કર્તૃત્વ શક્તિ ઘણી છે. એનું જ્ઞાન વિશાળ હોવા છતાં પણ તેનામાં ગર્વનો સ્પર્શ નથી. ધેનુના આંચળપ્રમાણે પેય[1] પદાર્થમાંનું આ મૂર્તિમંત માધુર્ય[2] જ છે. આનો તાપ દુર્ધર[3] હોવા છતાં પણ પ્રત્યક્ષ સૌખ્યપ્રમાણે આ જનોને અત્યંત આનંદ આપનાર છે. ઘરના મધ્ય ભાગમાં આ સ્થિત હોય છે, તે વખતે આ ઘણો રમણીય દેખાય છે. ૨

પુત્ર જન્મ્યો એટલે તે જેવો ઘરમાં પિતાને રમણીય દિસે છે તેવો આ ગૃહમાં રમણીય લાગે છે. મનગમતા ઘોડાપ્રમાણે આ અવઘડ પ્રસંગ નિભાવી લે છે. મનુષ્યો સાથે સહવાસ કરવામાં જે દેવ સમુદાયને આનંદ થાય છે, તેમને હું જ્યારે જ્યારે (અમારા યજ્ઞમાં) બોલાવું છું, ત્યારે ત્યારે તે સર્વનું દેવત્વ આ જ ધારણ કરીને આવે છે. ૩

જે અર્થે આ સર્વ માનવોપાસે તેં (આજપર્યંત) ઉત્તમ લક્ષ[1] પરોવ્યું છે તે અર્થે તારી આજ્ઞા તોડવાને કોઇજ ઉદ્યુક્ત થશે નહિ. ખરેખર તે તારૂં જ પરાક્રમ છે કે સમબળ દેવોની સહાયથી તેં શત્રુનો વધ કર્યો તથા વીર પુરૂષોને સાથે લઈને તેં દુર્ભાષી[2] નિંદકોની દાણાદાણ કરી નાંખી. ૪

ઉષાના વલ્લભની માફક દેદીપ્યમાન તથા તેજસ્વી આ અગ્નિની કાન્તિ સર્વની ઓળખીતી છે. પોતાની જાતની પ્રેરણાથી રથ વહી જનારા અગ્નિના અશ્વોએ દ્વારો ઉઘાડયાં તથા સૂર્યદર્શન થતાં સાથે આનંદનો શબ્દ કર્યો. ૫ (૧૩)

---

१ उषः जारः न शुक्रः शुशुक्वान्[1] दिवः ज्योतिः न समीची पप्रा. प्रजातः क्रत्वा परिबभूथ. पुत्रः सन् देवानां पिता भुवः

२ वेधाः विजानन् अग्निः अदृप्तः, गोनां ऊधः न पितूनां[1] स्वाद्म[2]. आहूर्यः[3] सन् जने शेवः न. दुरोणे मध्ये निषत्तः रण्वः.

३ पुत्रः जातः न दुरोणे रण्वः प्रीतः वाजी न विशः वितारीत्. यत् नृभिः सनीळाः विशः अह्वे अग्निः विश्वानि देवत्वा अश्याः.

४ यत् एभ्यः नृभ्यः श्रुष्टिं[1] चकर्थ एता ते व्रता नकिः मिनन्ति. तत् तु ते दंसः यत् समानैः (रपांसि) अहन्, यत् नृभिः युक्तः रपांसि[2] विवेः

५ उषः जारः न विभावा उस्रः संज्ञातरूपः अस्मै चिकेतत्, त्मना वहन्तः दुरः व्यृण्वन् स्वर्दृशीके विश्वे नवन्त.

॥ ७० ॥ ऋषि-शक्तिपुत्र पराशर । देवता-अग्नि ॥

સૂક્ત ૭૦.

અગ્નિની ઉપાસના કરનારા અમે તેની મનઃપૂર્વક સ્તુતિ કરીને ભરપૂર વૈભવ પ્રાપ્ત થવામાટે યાચના કરીશું, કારણ આ અત્યંત તેજઃપુંજ અગ્નિ જન વિશ્વન વ્યાપ્ત કરી નાંખનાર છે. દેવલોકમાંના નિયમોનું એને પૂર્ણ જ્ઞાન છે. તથા મનુષ્ય જાતિમાંનાં પ્રાણી કેમ જન્મ પામે છે, તે આ ઉત્તમ રીતે જાણે છે. ૧

ઉદકોનો જે ગર્ભ છે, જે ચરાચર સૃષ્ટિનો પણ ગર્ભ છે, તે અગ્નિ આગળ—પછી તે પર્વતના અંતર્ભાગમાં હો કે ગૃહોના અંતર્ભાગમા હો—માનવજાતિમાંનું પ્રત્યેક મનુષ્ય તથા તે જ પ્રમાણે અમરોનો પણ સમુદાય સંતોષથી નમ્ર થાય છે. ૨

જે આ અગ્નિને ઉત્તમ સ્તોત્રોસહિત તૃપ્તિ થતા સુધી હવિ અર્પણ કરે છે તેને આ રાત્રિનો સ્વામી અગ્નિ ધનના ભંડાર આપે છે. દેવોના જન્મ તથા મર્ત્યજનનું જેને જ્ઞાન છે એવા હે જ્ઞાનશીલ અગ્નિદેવ, આ સર્વ ભૂપ્રદેશોનુ સંરક્ષણ કર. ૩

સ્વર્ગમાં અધિષ્ઠિત થયેલો આ હવિર્દાતા અગ્નિ સત્યથી પરિપૂર્ણ પરાક્રમ કરતી વખતે તેની આરાધના અમારી તરફથી થઈ છે. આ સત્યથી પરિવેષ્ટિત છે. આનું વર્ધન ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપની અનેક રાત્રિએ તથા તેજપ્રમાણે સ્થાવર જંગમ સર્વ પદાર્થોએ કર્યું છે. ૪

તું અમારી ધેનુની પ્રશંસા કરાવે છે. તું અમારા તાબામાંનાં વનોની પ્રશંસા કરાવે છે. અમારો કુળનાં સર્વ મનુષ્યો તને સ્વર્ગમાંના બલિ અર્પણ કરે છે. અનેક સ્થાને તારી માનવો તરફથી સ્તુતિ થયેલી છે. તથાં વૃદ્ધ થયેલા પિતાની સંપત્તિ જેમપ્રમાણે તેના પુત્રને પ્રાપ્ત થાય છે તેમપ્રમાણે તારી તરફથી તેમને સંપત્તિ મળેલી છે. ૫

આ સ્વાર્થી મનુષ્યપ્રમાણે પોતાની મતલબ સાધનાર, અસ્ત્રકુશલ મનુષ્યો પ્રમાણે શૂર, વેર લેનાર, માણસો પ્રમાણે ભયપ્રદ તથા સંગ્રામમાં ઉગ્રપણું ધારણ કરનારો છે. ૬(૧૪)

---

१ मनीषा अग्र पूर्वा वनेम. देव्यानि व्रता आ चिकित्वान् मानुषस्य जनस्य जन्म आ (चिकित्वान्) सुशोकः अग्निः विश्वानि व्यश्याः

२ य अपां गर्भ, वनानां गर्भ, स्थातां च गर्भ, चरथां गर्भ अस्मै अद्रौ चित् दुरोणे भतः विशां विश्व न अमृत स्वाधी

३ य सुश्रूतं अस्मै अर दाशात स हि क्षपावान् अग्निः रयीणा चिकित्व देवानां जन्म मर्तान् च विद्वान् एता भूम नि पाहि.

४ यं विरूपा पूर्वा क्षप स्थातु रथ च ऋतप्रवीत य वर्धान् (स) होता, स्वः निषत्तः, विश्वानि सत्यां अपांसि कृण्वन. अराधि

५ गोषु वनेषु प्रशस्ति धिषं न विश्वे स्व बलि भरन्त. नर. त्वा पुरुत्रा विसपर्यन्, जिव्रेः पितुः न वेदः विभरन्त

६ साधुः न गृध्नुः, अस्तेव शूरः, यातेव भीमः

॥ ७१ ॥ ऋषि-शक्तिपुत्र पराशर । देवता-अग्नि ॥

સૂક્ત ૭૧.

જેપ્રમાણે પ્રેમાળ પત્ની પોતાના પ્રેમાળ પતિને સંતુષ્ટ કરે છે તેપ્રમાણે એક જ ઠેકાણે રહેનારી આ સ્ત્રીઓએ આને સંતુષ્ટ કર્યો છે. જેપ્રમાણે ઉષાને જોઇને ગાયને સંતોષ થાય છે, તેપ્રમાણે આણે આશ્ચર્યકારક તેજના યોગે પ્રકાશમાન થનારા શુભ્રવર્ણ દિવસ તથા કૃષ્ણ-વર્ણ રાત્રિને જોઇને તેમનું આનંદથી સ્વાગત કર્યું છે. ૧

અમારા વડિલોએ ફક્ત સ્તોત્રસામર્થ્યથી અત્યંત દુર્ભેદ્ય દુર્ગ પણ તોડી નાંખ્યા; તે જ પ્રમાણે અંગિરસોએ સ્તોત્રઘોષથી પર્વતો ભાગી નાંખ્યા. તેમણે અમારે માટે વિસ્તીર્ણ દ્યુલોક તરફ જવાને માર્ગ તૈયાર કર્યો તથા દિવસ, સ્વર્ગ, દીપ્તિ અને પ્રકાશની પ્રાપ્તિ કરી લીધી. ૨

પ્રેમથી તેની ઉપાસના કરનારા તેના ઋત્વિજોએ તેના સત્ય નિયમનોનું અવલંબન કર્યું તથા તેની પ્રાર્થના સફળ કરી લીધી. દેવસમુદાયને સંતુષ્ટ કરનાર, કર્મવ્યાપૃત પરંતુ નિર્લોભ થઇને, અગ્નિપાસે ગમન કરે છે. ૩

આને સર્વવ્યાપી માતરિશ્વાએ મન્થન કરીને ઉત્પન્ન કર્યો ત્યારથી આ દેદીપ્યમાન અગ્નિ પ્રત્યેક ઘરમાં પ્રાદુર્ભૂત થવા લાગ્યો. એકાદ બલિષ્ઠ રાજાની કામદારી અંગીકાર કર્યાપ્રમાણે આ ભૃગુજેવા દિસનારા અગ્નિદેવે પ્રત્યેક ઠેકાણે હાજર રહીને સર્વનું પ્રતિનિધિત્વ સ્વીકાર્યું છે. ૪

અગ્નિદેવ ચિત્રવિચિત્ર કાન્તિયુક્ત તથા પ્રજાવાન્ છે પોતાનો પિતા જે શ્રેષ્ઠ દ્યુલોક તેની હોંસ તેણે પુરી તથા તે પછી નીચે નીકળી ગયો. (તેની સાથે) તેનીપર ક્રોધથી અસ્ત્રવેત્તા પરાક્રમી પુરૂષે પ્રજ્વલિત બાણ છોડયું તથા તે દિવ્ય દ્યુલોકે તેની કન્યામાં પ્રકાશ ઉત્પન્ન કર્યો. ૫ (૧૫)

---

१ उशतीः उशन्तं नित्यं पतिं न सनीळाः जनयः उप प्र जिन्वन् गावः उषसं न स्वसारः श्यावीं चित्रं उच्छन्तीं अरुषीं अजुषून्,

२ पितरः उक्थैः वीळु चित् दृळ्हा न अङ्गिरसः रवेण अद्रिं रुजन् अस्मे बृहतः दिवः अस्मे गातुं चक्रुः, अहः, स्वः, केतुं, उस्राः विविदुः

३ अर्यः दिधिष्वः विभृत्राः ऋतं दधन् अस्य धीतिं धनयन् आत् इत् देवान् जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः अतृष्यन्तीः अपसः अच्छ यन्ति

४ यत् विभृतः मातरिश्वा ईं मथीत् श्येतः गृहेगृहे जेन्यः भूत् सचा सन् भृगवाणः ईं सहीयसे राज्ञे न दूत्यं आ विवाय

५ यत् महे पित्रे दिवे ईं रसं कः चिकित्वान् पृशन्यः अव त्सरत्, अस्ता धृषता अस्मै दिद्युं सृजत्, देवः स्वायां दुहितरि त्विषिं धात्

જે પોતાને ઘેર તારા પ્રીત્યર્થ તારી જ્વાલા પ્રજ્વલિત કરે છે તથા ભક્તોની ઉપાસનાને પ્રસન્નતાથી સ્વીકાર કરનાર તને જે પ્રતિદિન નમન કરે છે તેનું, હે દ્વિગુણિત કાન્તિથી વિભુષિત અગ્નિદેવ, તું આયુષ્ય વધાર. તું તેનો પક્ષ લે છે. તેને વૈભવ પ્રાપ્ત થઇને તે રથમાં બેસો. ૬

જેપ્રમાણે સપ્ત મહાનદીઓ સમુદ્રને જઇને મળે છે તેપ્રમાણે વિશ્વમાંના સર્વ હવિ અગ્નિ પાસે જ જાય છે. અમારા છેક પાસેના સંબંધીને પણ અમારૂં આયુષ્ય કેટલું છે તેનું જ્ઞાન નથી, પણ તું એટલો પ્રજ્ઞાવાન્ છે કે દેવોના મનમાં શા વિચાર ચાલે છે, તે પણ તને વિદિત થાય છે. ૭

જ્યારે સર્વ લોકના સ્વામી અગ્નિદેવે વિશ્વમાં સુખસમૃદ્ધિ રહેવાસાટે તેના તેજથી વ્યાપ્ત કરી દીધું ત્યારે ખરેખર ઉજ્જવલ વીર્યથી જ (તેના શરીરમાં) સંચાર કર્યો. આ સર્વ જોવાને દ્યુલોકપાસે જ સાક્ષી હતા. (પછી તે વીર્યના યોગે) અગ્નિએ તારુણ્યયુક્ત, સુવિચારસંપન્ન તથા નિર્દોષ પ્રજા નિર્માણ કરી અને તેમને પોતાના કર્મમાં પ્રવૃત્ત કરી. ૮

જેનું પોતાને માર્ગે મનપ્રમાણે ત્વરાથી ગમન થાય છે તે સૂર્ય સર્વ સંપત્તિપર પોતે એકલો અધિકાર ચલાવે છે. સુંદર હસ્તથી સુશોભિત મિત્ર તથા વરૂણ એ બન્ને સાર્વભૌમ, ધેનુમાં રહેલા મિષ્ટ અમૃતનું રક્ષણ કરે છે. ૯

હે અગ્નિદેવ, જે અર્થે તું અતિશય જ્ઞાતા તથા પ્રજ્ઞાશાલી છે, તે અર્થે અમારા વડિલોથી અમારા સુધી તારો ચાલતો આવેલો સ્નેહ સંબંધ તું તોડી નાંખીશ નહિ. જરા પણ (કાળા) વાદળપ્રમાણે સુંદર રૂપનો બિગાડ કરનારી છે, માટે તે દુષ્ટાના આવતા પહેલાં તુંજ (અમારી તરફ) આવ. १० (१५)

---

६ यः शुभ्यं स्वे दमे आ विभाति मा जवातः अनु द्यून् नमः दाशात्, अग्ने, द्विबर्हाः अस्य वयः वर्धः यं जुनासि रथ्या सरथं यासत्.

७ सप्त मही‍ः स्रवतः समुद्रं न विश्वाः पृक्षः अग्निं अभि सचन्ते. नः वयः जामिभिः विचिकिते, चिकित्वान् देवेषु प्रमतिं विदाः.

८ यत् इषे नृपतिं तेजः आ आनट्, शुचि रेतः निषिक्त. द्यौः अभीके. अग्निः अनवद्य, युवानं, स्वाध्यं शर्धं जनयत् सूदयत् च.

९ मनः न यः अध्वनः सद्यः एति, सूरः एकः सत्रा वस्वः ईशे. राजाना सुपाणी मित्रावरुणा गोषु प्रियं अमृतं रक्षमाणा.

१० अग्नि विदुः कविः सन् अग्ने नः पित्र्याणि सख्या मा प्रमर्षिष्ठाः. जरिमा नभः न रूपं मिनाति. तस्याः अभिशस्तेः आधि इहि.

સૂક્ત ૭૨

॥ ७२ ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

અનેક હિતકારક ધન પોતાના હાથમાં રાખનારા અગ્નિદેવે કેટલાક કવિનાં કાવ્યો પોતાની તરફ આકર્ષી લીધાં છે. સર્વ પ્રકારની શાશ્વત સંપત્તિ સદૈવ નિર્માણ કરીને અગ્નિ વૈભવોનો સ્વામી થયો છે. ૧

જેમનું મન ગભરાઈ જવાનો સંભવ નથી એવા સર્વ દેવોએ અમારેમાટે અમારી આસપાસ ઘેરી રહેનારા આ બાલકની મનઃપૂર્વક શોધ કરી, તોપણ તેમને આ બાળક મળ્યું નહિ. પણ પગલાં પાછળ જતાં જતાં શ્રમથી થાકેલા દેવોએ તેની સ્તુતિ કરતાં જ અગ્નિના શ્રેષ્ઠ પદને સ્થાને તે સુંદર રીતે જઈને ઉભા રહ્યા. ૨

હે અગ્નિદેવ, તું દેદીપ્યમાન છે. જ્યારે તે દેદીપ્યમાન પુરૂષોએ ત્રણ વર્ષપર્યન્ત ઘીથી તારીજ પૂજા કરી ત્યારે યજ્ઞમાં સર્વત્ર વિદિત પદવી તેમને પ્રાપ્ત થઈ તથા તે સુંદર પુરૂષોને તેમનાં પોતાનાં મહત્કૃત્યો કરવાતરફ પ્રેરણા કરવામાટે આવી લાગ્યો. ૩

વિશાલ દ્યુલોક તથા પૃથિવીલોકમાં શોધ કરતાં કરતાં તે યજ્ઞાર્હ પુરૂષોને રૂદ્રના સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થઈ. જ્યારે મર્ત્ય માણસોને આ વિદિત થયું ત્યારે અત્યંત શ્રેષ્ઠ પદપર વિરાજમાન થયેલા અગ્નિને ઉચ્ચસ્થાનપર આરોહણ કરીને તે જાણવાને સમર્થ થયા. ૪

તારૂં જ્ઞાન થયા પછી તે ઢીંચણ વાળીને તારીપાસે બેઠા અને તું તેમને અત્યંત પૂજ્ય હોવાથી તેમણે તને વંદન કર્યું. આંખ આવી હોય અને બીજા મિત્ર ત્યાં રક્ષણ કરતા બેસે તેવી રીતે અનિમિષ પ્રયત્ન કરીને તેમણે તેમને પોતાને (અમર) કરી લીધા. ૫ (૧૭)

---

१ नर्या पुरूणि हस्ते दधानः शश्वतः वेधस. काव्या निक. विश्वा अमृतानि सत्रा चकाणः अग्निः रयीणां रयिपतिः भुवत्.

२ अमूरा विश्वे [illegible], वत्से परिषन्त वत्स इच्छत, न विन्दन्. पदव्यः श्रमयुः धियंधाः अग्नेः परमे पदे चारु तस्थुः.

३ अग्ने यत् शुचय तिस्रः शरदः शुचिं त्वा घृतेन सपर्यान् यज्ञियानि चित् नामानि द धिरे सुजाता न क्रः असूदयन्त.

४ [illegible] आ तेविदाना यज्ञियासः रुद्रिया प्रजभिरे. मर्ताः विदन्; परमे पदे तस्थिवांसं अग्निं [illegible].

५ [illegible] पत्नीवन्तः [illegible] सखायः [illegible] रक्षमाणाः [illegible] तन्वः कृण्वत.

જે એકવીસ ગુહ્ય પદો ફક્ત તારે જ સ્થાને ગૂક્યાં છે તેનાથી તે યજ્ઞાર્હ પુરૂષોને જ્ઞાન થયું. તે ગુહ્ય પદોના જ યોગે તે, ઐક્યભાવથી' રહીને પોતાના અમરત્વનું રક્ષણ કરે છે હે અગ્નિદેવ, તું અમારાં ઢોર ઢાંખરનું તથા સ્થાવર જંગમ સંપત્તિનું પરિપાલન કર. ૬

હે અગ્નિદેવ, સર્વ મનુષ્યોના વિચાર' તું જાણતો હોઇને તેમના જીવનાર્થ તેમના પોષણની તેં ચિરકાલીક યોજના કરી છે. દેવોના ગમન કરવાના અંતર્માર્ગ પણ તને વિદિત છે તથા તેને લીધે તું તેમને હવિ પહોંચાડનારો દૂત થયો છે. આળસ શું છે તે તને ખબરજ નથી. ૭

તારૂં ચિંતન કરનારા તથા તારા સત્ય નિયમ પાળનારા તે પુરૂષોને દ્યુલોકમાં સપ્ત નદીઓ તથા સંપત્તિનાં દ્વારોનું જ્ઞાન થયું. સરમાને પણ ગાયો' પુરી રાખેલું દુર્ભેદ્ય સ્થાન આપડયું કે જેના યોગે માનવજાતિને સુખમાં રહેતાં આવડે છે. ૮

અમરત્વ મેળવવામાટે માર્ગ તૈયાર કરવાના ઉદ્દેશથી જે પુરૂષ પોતાનાં સર્વ આપત્યો પાસે પ્રાપ્ત થયા તે શ્રેષ્ઠ પુરૂષોમાટે પૃથિવી પોતાના સામર્થ્યથી વિસ્તૃત થઈ—ને પોતાના પુત્રોમાટે—પોતાના (નાનાં) પંખેરાં' પોતાની તૃષા નિવારી શકે માટે—અદિતિ માતાએ વિશાલરૂપ ધારણ કર્યું. ૯

મૃત્યુમાંથી મુક્ત હોવાવાળા દેવોએ જ્યારે સ્વર્ગલોકની બે આંખો નિર્માણ કરી ત્યારે તેમણે આ અગ્નિમાં અત્યંત સુંદર તેજ મૂક્યું. તેની સાથે તદ્દન છૂટી મૂકયાપ્રમાણે અગ્નિમાંથી તેજની નદીઓ વહેવા લાગી તથા તે નીચે (પૃથ્વીપર) આવતાવાર અખિલ પ્રાણિમાત્રને તેમનું જ્ઞાન થયું. १० (१८)

---

६ यत् त्रि सप्त गुह्यानि पदा त्वे इत् निहिता यज्ञियासः अविदन्. तेभि सजोषा ' अमृत रक्षन्ते पशून् च स्थातॄन् चरथ च पाहि

७ अग्ने, क्षितीनां वयुनानि' विद्वान् जीवसे शुरुध आनुषक् विधा देवयानान् अध्वन अन्तर्विद्वान् हविर्वाट् अतन्द्र दूत अभव

८ स्वाध्य ऋतज्ञा दिव सप्त यह्वी राय दुर आवि अजानन्. येन मानुषी विट् क भोजते नु दळ्ह उर्वं गव्यं' सरमा विदत.

९ अमृतत्वाय गातु कृण्वानास ये विश्वा स्वपत्यानि आ तस्थु महद्भि पृथिवी मह्ना वितस्थे. पुत्रै , वे ' धायसे, अदिति माता.

१० यत् अमृता दिव अक्षी अकृण्वन् अस्मिन् चारु श्रिय अधि नि दधु . अध सृष्टा न सिन्धव क्षरन्ति, अग्ने, श्रेनीश्री. श्रैदपी. अजानन्.

સૂક્ત ૭૩.

॥ ७३ ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

જે અગ્નિદેવ બાપપાસેથી[1] મળેલી સંપત્તિપ્રમાણે આયુષ્યને વૃદ્ધિકારક થાય, જ્ઞાની મનુષ્યના ઉપદેશપ્રમાણે જે સન્માર્ગ દેખાડે છે, જેની ખાતર બરદાસ્ત ઉત્તમ કરી હોય એવા પ્રાહુણાપ્રમાણે જે સંતુષ્ટ થાય છે એવા આ અગ્નિદેવે ભક્તના હવિ પહોંચાડવાનું કાર્ય કરીને ઉપાસકનું ઘર સમૃદ્ધિથી ભરી નાખ્યું છે. ૧

જે સવિતાદેવપ્રમાણે સત્યબુદ્ધિવાળો[2] છે, જે પોતાના સામર્થ્યથી સર્વ પાપોનો નાશ કરે છે, જેની સ્તુતિ અનેકો તરફથી થઈ છે. પોતાનું રૂપ[3] જેમ બદલી શકાય નહિ તેપ્રમાણે જે કદિપણ બદલાતો નથી, પોતાના પ્રાણપ્રમાણે જે મનુષ્યને સુખદાયક લાગે છે એવો આ અગ્નિદેવ સર્વને પ્રિય થયો છે ૨

એકાદ દેવપ્રમાણે વિશ્વનું[4] પોષણ કરીને, હિતકારક તથા મિત્રત્વ ધારણ કરનાર નૃપતિપ્રમાણે અથવા યુદ્ધમાં અગ્રભાગ લેનારા તથા સુખમાં રહેનારા વીરપ્રમાણે અથવા એકાદ પતિપ્રિય તથા નિષ્કલંક સ્ત્રીપ્રમાણે (સર્વને સન્માનનીય થઈને) આ પૃથ્વીપર વિરાજમાન થાય છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, પ્રત્યેક ગૃહમાં પ્રજ્વલિત થનાર તને આ સનાતન વિશ્વમાં મનુષ્યો ભજતાં આવ્યાં છે આ અગ્નિને સ્થાને તેમણે પુષ્કળ ધન અર્પણ કર્યું છે, માટે (હે અગ્નિદેવ), તું તેમનેમાટે વૈભવ લઈને આવ તું સર્વ વિશ્વનો પ્રાણ છે. ૪

હે અગ્નિદેવ, તારી ઉપાસના કરનારને (પેટભર) અન્ન મળવું જ જોઈએ. તને હવિ અર્પણ કરનાર વિદ્વાન્ સ્તોતાઓને પૂર્ણ આયુષ્ય પ્રાપ્ત થવું જ જોઈએ. અમને વિજય મળવાને દેવોમાટે તેમના હવિર્ભાગ તૈયાર કરી મૂકનારા જે અમે ભક્તિમાન્ લોક તેમને યુદ્ધમાં શૌર્યની પ્રાપ્તિ ખાત્રીથી થશે. ૫ (૧૯)

---

१ य: पितृवित्त: रयि न वयोधा:, चिकितुष: शासु न सुप्रणीति:, स्योनशी: अतिथि न प्रीणान: होतेव विधत: सद्म वितारीत्.

२ देव: सविता न य: सत्यमन्मा, क्रत्वा विश्वा वृजनानि निपाति, पुरुप्रशस्त:, अमति: न सत्य:, आत्मेव शेव: दिधिषाय्य: भूत्.

३ य: देव: न पृथिवीं विश्वधाया:, हितमित्र: राजा न, पुर: सद: शर्मसद: वीरा: न, अनवद्या पतिजुष्टेव नारी उपक्षेति.

४ अग्ने, दमे नित्यं इद्धं तं त्वा ध्रुवासु क्षितिषु नर: आ सचन्त. अस्मिन् अधि भूरि द्युम्नं निदधु:. विश्वायु: रयीणां धरुण: भव ।

५ अग्ने, मघवान: पृक्ष: वि अश्यु:, ददत: सूरय: विश्वं आयु: भवंत: देवेषु भागं दधाना:. अर्य: समिथेषु वाजं सनेम.

તારા સત્ય નિયમનોનું અભિમાન ધારણ કરનાર તથા સ્વર્ગલોકમાંનો એક હિસ્સો પ્રાપ્ત કરી લેનાર ધેનુઓએ (સર્વ જગને) પોતાનાં સદોદિત ભરપૂર ભરેલાં આંચળમાંનું દૂધ ઉત્સુકતાથી પાયું. તારી કૃપાની યાચના કરનારી મહાનદીઓ ઘણા લાંબા પ્રદેશમાથી પર્વતની પાસે આવીને શોભી. ૬

હે અગ્નિદેવ, પવિત્ર દેવોએ તારીપાસે કૃપાની ભિક્ષા માગીને સ્વર્ગલોકમાં કીર્તિ મેળવી તેમણે રાત્રિ ત[illegible] [illegible]પ એ બે ભિન્ન સ્વરૂપના (દેવતા) ઉત્પન્ન કર્યા અને આપ્રમ પે કાળા તથા રાતા રંગને [illegible] ને [illegible]યા. ૭

હે અગ્નિદેવ, જે [illegible] ની તેં વૈભવ પ્રાપ્ત્યર્થ યોજના કરી મૂકી છે તે અર્થે અમે પણ તને હવિ અર્પણ કરીશુ. દ્યુલોક તથા પૃથ્વીલોકની જોડી અને અંતરિક્ષને વ્યાપ્ત કરીને તું છાયાપ્રમાણે આ (સર્વ) વિશ્વને વળગ્યો છું. ૮

હે અગ્નિદેવ, તું અમારો સંરક્ષક થાય તો અમે અમારા ઘોડાથી (શત્રુના) ઘોડાને જીતીએ; અમે અમારાં માણસોવડે (શત્રુના) માણસોને હરાવીએ તથા અમે અમારા લડવૈયાવડે (શત્રુપાસેના) યોદ્ધાઓને પરાભૂત કરીએ. અમારા કુળમાના વિદ્વાન્ પુરૂષોને વડિલોએ મેળવેલી સંપત્તિનું સ્વામિત્વ મળીને તેમને સો વર્ષનું આયુષ્ય પ્રાપ્ત થાવ. ૯

હે કર્તૃત્વવાન્ અગ્નિદેવ, આ તારાં સ્તોત્રો તારા ચિત્તને તથા અંતઃકરણને પ્રિય થાવ. દેવોની કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલી કીર્તિ ધારણ કરતા અમે, સર્વ વૈભવોપર રાજ્ય ચલાવનાર તારા નિયમ પાળવાને, (ખચિત) સમર્થ થઈએ. १० (२०)

---

६ ऋतस्य वावशाना ऽ शुभक्ता धेनव ऽमदूध्नी पीपयन्त सुमतिं भिक्षमाणा सिन्धव परावत अद्रि समया सस्रु

७ अग्ने, यज्ञियास ऽने सुमति भिक्षमाणा दिवि श्रव दधिरे विरूपे नक्ता उपसा च चक्रु, कृष्ण च अरुण च वर्ण सधु .

८ अग्ने, यान् मर्तान् राये मूसुद' वय च त मघवान ऽयाम रोदसी अन्तरिक्ष आपप्रिवान् छायव विश्व भुवन ऽसक्षि

९ अग्ने, त्व त अवेद्धि अर्वत . नृभि नृन्, वीरै वीरान् वनुयाम पितृवित्तस्य राय ईशानास. नः सूरय शतहिमा विअश्यु

१० [illegible] ऽम, एता [illegible]थानि ते मनसे हृदे च जुष्टानि सन्तु देवभक्त श्रव [illegible]धिदधाना राय: सुधुर' ते यम शकम.

અનુવાક ૧૩.

સૂક્ત ૭૪.

॥ ૭૪ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता-अग्नि ॥

જે અમારી હાંક લાંબે' હોવા છતાં સાંભળે છે એવા આ અગ્નિપ્રીત્યર્થ આપણે એક સ્તોત્ર ગાઈએ, આવો. ૧

જ્યારે એકમેકનો વધ કરવાના હેતુથી માણસો એકમેકપર તુટી પડે છે ત્યારે આ પુરાતન અગ્નિદેવે ભક્તમાટે તેના ઘરદારની કાળજી કરી છે. ૨

હવે લોકોને બિન હરકતે કહેવા દો કે આ પ્રત્યેક યુદ્ધમાથી ધનની લૂંટ આણનારા અગ્નિદેવે વૃત્રના વધાર્થ જન્મ લીધો હતો. ૩

જેને ઘેર તું દેવોના પ્રતિનિધના સંબંધથી રહે છે, જેના હવિનો આસ્વાદ લેવા માટે તું ત્યાં ગમન કરે છે, અથવા જેનો યજ્ઞ સુંદર' થાય એવી તુ તજવીજ કરે છે, ૪

તે જ મનુષ્યનો હવિ, હે અંગિરસ, હે સામર્થ્યમાંથી જન્મ પામનાર અગ્નિદેવ, ઉત્તમ થયો એમ લોક કહે છે. તે જ અતિશય તેજસ્વી એમ લોક સમજે છે, તેનો જ યજ્ઞ ઉત્તમ એવી લોકોમાં પ્રશંસા થાય છે. ૫ (૨૧)

હે અત્યંત આલ્હાદ' આપનાર અગ્નિદેવ, હવિનો આસ્વાદ લેવા માટે તથા સ્વવનોનો સ્વીકાર કરવામાટે તે સુપ્રસિદ્ધ દેવોને તું અત્રે લઈને આવે છે. ૬

---

१ आरे' च अस्मे शृण्वते अग्नये अध्वर उपप्रयन्त मन्त्र वोचेम.

२ स्नीहितीषु कृष्टिषु संजग्मानासु, पूर्व्य य दाशुषे गयं अरक्षत्.

३ उत, रणेरणे धनजय अग्नि वृत्रहा अजनि जन्तव. ब्रुवन्तु

४ यस्य क्षये दूत अग्नि, हव्यानि वीतये वेषि, अध्वर दस्मं' कृणोषि

५ सहस यहो, अंगिर , तमित् जना सुहव्य, सुदेव, सुबर्हिष आहु

६ सुश्चन्द्र', हव्या वीतये प्रशस्तये तान् देवान् च इह उप आ वहासि

જ્યારે હે અગ્નિદેવ, તું તારૂં પ્રતિનિધિપણાનું કાર્ય બજાવવા જાય છે ત્યારે તારા રથનો અથવા અશ્વોના ચાલવાનો અવાજ બિલકુલ જ સંભળાતો નથી. ૭

અગ્નિદેવ, જ્યારે તને હવિ અર્પણ કરનારને તેં તારા સંરક્ષણનીચે લીધો ત્યારે તેનું બળ વધ્યું અને તેની હીન સ્થિતિ નાશ પામીને તે પ્રથમ કરતા ઉચ્ચ સ્થિતિએ ચઢીને સંપૂર્ણતાએ પહોંચ્યો. ૮

અગ્નિદેવ, દેવોને હવિ આપનારને તું તેજયુક્ત વિપુલ સામર્થ્ય અર્પણ કરે છે. ૯ (૨૨)

સૂક્ત ૭૫.

॥ ७५ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

તારા મુખમાં હવિ મૂક્તી વખતે, દેવોને પ્રિય જે મારૂં એક સ્તોત્ર છે, તેનો સ્વીકાર કર. ૧

હે અગ્નિ, હે અંગિરસ, હે અત્યંત કર્તૃત્વશીલ દેવ, તને મન ગમતું એક સુંદર સ્તોત્ર હવે અમે બોલનાર છીએ. ૨

---

७ अग्ने, यत् दूत्य यासि, रथस्य अश्व्यः योः उपब्दिः कत् चन न शृण्वे.

८ अग्ने त्वोतः दाश्वान् वाजी अद्रयः पूर्वस्मात् अपरः अभि प्र अस्थात्

९ उत अग्ने देव, देवेभ्यः दाशुषे द्युमत् बृहत् सुवीर्यं विवासयि.

१ आग्नि हव्या जुह्वानः देवव्सरस्तमं सप्रस्तमं वचः जुषस्व.

२ अग, अंगिरस्तम वेधस्तम अग्ने ते प्रिय ते प्रियं सामसि ब्रह्म वोचेम

હે અગ્નિદેવ, સર્વ મનુષ્યોમાં તને કોણ આપ્ત લાગે છે? તને યજ્ઞ સમર્પણ કરનાર કોણ? ખરેખર તું કોણ છે? તથા કોની પાસે જઈને તને ગમે છે? 3

હે અગ્નિદેવ, તું સર્વનો આપ્ત છે. તું અમારો પ્રિય મિત્ર છે. તારાપર પ્રેમ કરનારનો તું સન્માનનીય સ્નેહી છે. ૪

મિત્ર તથા વરૂણને તુ અમારો યજ્ઞ પહોચાડ. દેવોને તથા તારા શ્રેષ્ઠ સત્યનિયમોને અમારી પૂજા અર્પણ કર. અગ્નિદેવ, તું અમારો યજ્ઞ ઘેર લઈ જાય છે. ૫ (૨૩)

સૂક્ત ૭૬.

॥ ७६ ॥ ऋषि रहूगणपुत्र गोतम । देवता-अग्नि ॥

કયું સ્તોત્ર છેક તારા અંતઃકરણ સુધી પહોંચીને તને આનંદ આપશે? કયી સ્તુતિ, હે અગ્નિદેવ, તને ઘણી સંતોષદાયક લાગશે? યજ્ઞ અર્પણ કરીને કોણે તારીપાસેથી સામર્થ્યપ્રાપ્તિ કરી લીધી? કેવા અંતઃકરણથી અમો તને હવિ અર્પણ કરીએ? ૧

અગ્નિદેવ, અત્રે આવ; અમારો હવિર્હોતા થઈને અત્રે વિરાજમાન થા. તું અમારો અગ્રણી થા, કારણ તને કોઈપણ અપાય કરવાને સમર્થ થનાર નથી. વિશ્વમાં સર્વત્ર પસરેલા દ્યુલોક તથા પૃથ્વીલોક તારૂં રક્ષણ કરો. દેવોનો અમારાપર ઘણો અનુગ્રહ થાય માટે અમારો યજ્ઞ તેમને અર્પણ કર. ૨

---

३ अग्ने, जनानां क ते जामि, क दाश्वध्वर, को ह, कस्मिन श्रित असि.

४ अग्ने, त्व जनानां जामि. प्रिय मित्र असि, सखिभ्य ईड्य सखा.

५ अग्ने, न मित्रावरुणा यज, देवान् यज ऋत यज स्व दम यक्षि

१ अग्ने, ते मनस वराय का उपेति, का मनीषा शंतमा भुवत? यज्ञै क वा ते दक्ष परि आप? केन वा मनसा ते दाशेम?

२ अग्ने, आ इहि होता इह निषीद अदब्ध न पुर एता भव विश्वमिन्वे रोदसी त्वा अवताम, मह सौमनसाय देवान् यज.

સર્વ રાક્ષસોને, હે અગ્નિદેવ, તું દહન કરે છે. માટે આ અમારા યજ્ઞની કીર્તિ કાયમ રહે એવી તજવીજ કર. વળી સોમરસના મુખ્ય ભોક્તા ઇન્દ્રને તેના ઘોડા જોડાવીને અત્રે લાવ. તે ઉદાર દેવના આદરાતિથ્યની સર્વ તૈયારી અમે કરી રાખી છે. ૩

અમારા કુળમાંનાં સર્વ મનુષ્યો જે તારી સ્તુતિ ગાય છે તેના યોગે તથા સ્વમુખથી પણ હું તારૂં પૂજન કરૂં છું, માટે તું દેવોસહિત અત્રે આવીને બેસ. હે યજ્ઞાર્હ દેવ, હવિ પહોંચાડાવવા તથા યજ્ઞમાં પવિત્રતા લાવવી—આ બન્ને કામો તું સંભાળે છે. સંપત્તિ ઉત્પન્ન કરનાર તથા તેનું દાન કરનાર હે દેવ, (જલદી) જાગૃત થા. ૪

જેપ્રમાણે વિદ્વાન્ મનુના હવિથી, તેં બુદ્ધિમાન ઉપાસકોની સાથે, સ્વતઃ પ્રજ્ઞાવંત હોવાને લીધે દેવોનું યજન કર્યું તેજપ્રમાણે હે અત્યંત સત્યસ્વરૂપ હવિર્દાતા, દેવોને આનંદ ઉત્પન્ન કરનાર આ યજ્ઞ-ચમસવડે તું તેમને હવિ અર્પણ કર. ૫ (૨૪)

સૂક્ત ૭૭.

॥ ७७ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

આ અગ્નિને અમે કયી રીતે હવિ આપીએ વારૂ? જે અમર, સત્યધર્મનો પ્રણેતા, હવિર્દાતા તથા યજ્ઞાર્હ હોઈને દેવોને માનવોના સમુદાયમાં લાવીને બેસાડવાનું કામ જેના એકલાનેજ હાથે થાય છે એવા તે દેદીપ્યમાન અગ્નિમાટે દેવોને પસંદ પડે તેવું અમે કયું સ્તોત્ર બોલીએ વારૂ? ૧

જેનું દર્શન થતાંવાર મનને અત્યંત સંતોષ થાય છે, જે સત્યધર્મનો પ્રણેતા છે, જે દેવોને હવિ પહોંચાડે છે, તે અગ્નિદેવને અનેક વખતે વંદન કરીને તમે અત્રે લઈ આવો. જ્યારે માનવોના કામમાટે અગ્નિદેવોપાસે જાય છે ત્યારે તે (તેમનામાંના પ્રત્યેકને) ઓળખે છે તથા તેમનું મનઃપૂર્વક પૂજન કરે છે. ૨

---

३ अग्ने, विश्वान् रक्षसः सु प्र धक्षि. यज्ञानां अभिशस्तिपावा भव. अथ हरिभ्यां सोमपतिं आवह. अस्मै सुदाम्ने आतिथ्य चकृम.

४ प्रजावता वचसा आसा च वह्निः आहुवे देवैः च इह निषदसि. यजत्र होत्र उत पोत्रं वोषि. वसूनां जनितः प्रयन्तः बोधि.

५ कविः सन् यथा कविभिः विप्रस्य मनुषः हविभिः देवान् अयजः, एव होतः सत्यतर अग्ने, मन्द्रया जुह्वा त्वं अद्य यजस्व.

१ अग्नये कथा दाशेम? यः अमृतः, ऋतावा, होता, यजिष्ठः देवान् मर्त्येषु कृणोति इत् अस्मै भामिने देवजुष्टा का गीः उच्यते?

२ यः अध्वरेषु शन्तम, ऋतावा, होता, तं ऊम् नमोभिः आ कृणुध्वम्. यत् मर्ताय अग्निः देवान् वेः बोधाति मनसा च यजाति.

જગમાં જે ક્યાંય પણ બુદ્ધિસામર્થ્ય જણાય છે તે તે જ છે. તે જ ખરો મનુષ્ય છે. ને ઘણો સારો છે. જેપ્રમાણે મિત્ર તેના આશ્ચર્યકારક રથપર આરોહણ કરે છે તેપ્રમાણે આ પણ અદ્ભુત રથપર વિરાજમાન થાય છે. દેવોના શ્રદ્ધાળુ ઉપાસક આ જ સૌન્દર્યવાન્ દેવને યજ્ઞમાં પ્રથમ બોલાવે છે. ૩

સર્વ નરોમાં અત્યંત શ્રેષ્ઠ અને શત્રુનો સંહાર કરનાર તે અગ્નિ અમને પોતાના સંરક્ષણ નીચે લઈને અમારાં સ્તુતિસ્તોત્રોનો અંગીકાર કરો, અને તેજપ્રમાણે તને હવિ અર્પણ કરનાર તથા તેને લીધે સામર્થ્યવાન્ તથા પરાક્રમી બનેલા જે કોઈ પુરૂષોએ તારૂં સ્તવન કર્યું હોય તેનો પણ તું સ્વીકાર કર. ૪

સત્યધર્મના પ્રણેતા અને સર્વજ્ઞ અગ્નિની વિદ્વાન્ ગૌતમોએ આપ્રમાણે સ્તુતિ કરી. તેનાથી જ તેમને વૈભવ, સામર્થ્ય તથા સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થયાં. તે પ્રજ્ઞાશીલ અગ્નિ સર્વને ગમે છે. ૫ (૨૫)

સૂક્ત ૭૮.

॥ ७८ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

હે સર્વજ્ઞ તથા સર્વસંચારી (અગ્નિદેવ). અમે ગોતમ, તને આર્યના તથા ઉત્તમોત્તમ હવિ[1] અર્પણ કરીને, ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૧

વૈભવની ઇચ્છા રાખીને આ ગોતમ તારી આપ્રમાણે સેવા[2] કરે છે. ઉત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને અમે તને ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૨

---

३ सः हि क्रतुः, स. मर्यः, स साधुः, मित्रः न अद्भुतस्य रथी भूत. देवयन्ती. आरी. विशः मेधेषु प्रथमं दस्मं तं उपब्रुवते।

४ शृणो नृतम. रिशादाः सः अग्निः अवसा न. गिर. धीतिं वेतु. ये मघवान शविष्ठा वाजप्रसूताः तना च मन्म इषयन्त।

५ ऋतावा जातवेदा. अग्निः विप्रेभिः गोतमेभिः एव अस्तोष्ट. सः एषु द्युम्न पीपयत्, स वाजं, सः, पुष्टिं, चिकित्वान् जोषं आयाति।

१ जातवेद विचर्षणे, त्वा अभि गिरा द्युम्नैः गोतमा अभि प्र णोनुमः

२ रायस्काम गोतम तं त्वा गिरा दुवस्यति द्युम्नै. अभि प्र णोनुम।

સામર્થ્યની અતિશય પ્રાપ્તિ કરી આપનાર તને અમે, અંગિરસમાફક, હાંક મારીએ છીએ. ઉત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને, અમે તને ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૩

વૃત્રનો વિધ્વંસ કરીને દસ્યુની દાણાદાણ ઉશડનાર તને ઊત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને, અમે ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૪

અગ્નિદેવને ઉદ્દેશીને અમે રહૂગણોએ આ અત્યંત મધુર સ્તોત્ર કહ્યું છે. તને ઉત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને, (અગ્નિદેવ) અમે ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૫ (૨૬)

સૂક્ત ૭૯.

॥ ७९ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

એના વાળ સોના જેવા હોય છે. એ જ્યારે રજોલોકના વીસ્તીર્ણ પ્રદેશમાં હોય છે ત્યારે ભીતીથી ગભરાટ ફેલાવનાર (જાણે કે) સાપ જ, અથવા જોસભેર ફૂંકાતા પવનમાફક હોય છે. એની દીપ્તી અત્યંત પ્રકાશમાન હોય છે. દાસીમાફક ઇમાનથી કામ કરનાર અને (હમેશાં) યશસ્વી થનાર ઉષાનું એને જ્ઞાન છે. ૧

તારાં મોટી મોટી પાંખોવાળાં પક્ષી (સર્વ વસ્તુનો) નાશ કરવા લાગ્યા, અને કાળા રંગનો બળદ જોરથી બરાડવા લાગ્યો. જ્યારે આપ્રમાણે હતું ત્યારે તે હસવા સરખો અવાજ કરનાર શિયાળને પણ લાવ્યો. પછી શું? વરસાદ જોસથી વરસવા લાગ્યો અને મેઘ ગર્જના કરવા લાગ્યા. ૨

જ્યારે તે સત્યધર્મના સરળ માર્ગથી લોકોને રસ્તો બતાવતા સત્યના પાણીનું પાન કરે છે ત્યારે અર્યમા, મિત્ર અને વરૂણ ચારે તરફ ફરીને ઉપર (આકાશમાં) થયેલા પખાલીના ચામડામાં ત્યાંનું ત્યાંજ પાણી ભરી રાખે છે. ૩

---

३ वाजसातमं तं त्वा अंगिरस्वत् हवामहे. द्युम्नैः अभि प्र णोनुमः ।

४ य. दस्यून् अवधूनुषे तं त्वा वृत्रहन्तमं द्युम्नैः अभि प्र णोनुमः ।

५ रहूगणाः अग्नये मधुमत् वचः अवोचाम द्युम्नैः अभि प्र णोनुमः ।

१ रजसः विसारे हिरण्यकेशः ध्रजीमान् वातः इव धुनिः अहिः शुचिभ्राजा, यशस्वती सत्याः अपस्युवः न, उषसः नवेदाः ।

२ ते सुपर्णाः एवैः आ अमिनन्त. कृष्णः वृषभः नोनाव यदि इदं, स्मयमानाभिः शिवाभिः न आ अगात्. मिहः पतन्ति अभ्रा स्तनयन्ति ।

३ ऋतस्य रजिष्ठैः पथिभिः नयन् यत् ईं ऋतस्य पयसा पियानः, अर्यमा मित्रः परिज्मा वरुणः उपरस्य योनौ त्वचं पृञ्चन्ति ।

સામર્થ્યથી જન્મ લેનાર, હે અગ્નિદેવ, જેથી ગાયનો લાભ થાય છે-એવા સામર્થ્ય ઉપર તારી સત્તા છે હે સર્વજ્ઞ દેવ, અમારેમાટે ઘણી કીર્તિનો ભંડાર તૈયાર કર. ૪

તે તું જગપ્રસિદ્ધ અગ્નિદેવ, દેદીપ્યમાન વૈભવની મૂર્તિ, પ્રજ્ઞાવાન્, અને સ્તુતિથી ગુણ ગાવાને યોગ્ય છે અનેક સેનાં ઉપર અધિકાર ચલાવનાર હે અગ્નિદેવ, અમને ધન પ્રાપ્ત થાય એવી તારી જ્યોતિ પ્રજ્વલિત કર. ૫

હે તીક્ષ્ણ જડબાવાળા અગ્નિદેવ, હે રાજાધિરાજ, દરેક રાત્રી અને ઉષાનો પ્રકાશ પડતાંની સાથે જ તારીં જ્વાળાથી રાક્ષસોને બાળી નાખ ૬ (૨૭)

આખા સ્તોત્રમા જેને નમન કરેલુ છે એવા હે અગ્નિદેવ, અમે ગાયત્રીં છંદમાં તને સ્તુતિ અર્પણ કરીએ છીએ, એટલામાટે તું અમારી ઉપર કૃપા કરીને અમારૂં રક્ષણ કર. ૭

હે અગ્નિદેવ અમને એવો વૈભવ આપ કે જે હમેશા હે, જે હમેશાં અમને મળે, અને અમારી પાસેથી યુદ્ધમાં શત્રુ લુટી શકે નહી ૮

---

४ सहस यहो अग्ने, गोमत वाजस्य ईशान जातवेद अस्मे महि श्रव धेहि।

५ स अग्नि इधान, वसु, कवि, गिरा ईळेन्य पुर्वणीक अस्मभ्यं रेवत् दीदिहि।

६ उत क्षप उत उषस वस्तो तिग्मजम्भ राजन् अग्ने त्मना रक्षस प्रति दह।

७ विश्वासु धीषु वन्द्य अग्ने गायत्रस्य प्रभर्मणि अस्मान् नु अव।

८ अग्ने, सम्राजद, वरेण्य, विश्वासु पृत्सु दुष्टर रयिं न आ भर।

હે અગ્નિદેવ, અમારી આપત્તિનો બરાબર વીચાર કરીને અમને સુખ આપનારી અને અમારા પોષણ માટે જન્મ સુધી ઉપયોગમાં આવનારી સંપત્તિ અમારૂં ગુજરાન ચલાવવાને અમને અર્પણ કર. ૯

હે ગોતમ, સખત જ્વાલાથી યુક્ત થયેલા અગ્નિને સંપત્તિની" ઇચ્છા ધારણ કરીને પવિત્ર સ્તુતિસ્તોત્રો અર્પણ કર. ૧૦

હે અગ્નિદેવ, અમને જે કોઇ નજીક અથવા દૂર રહીને ઉપદ્રવ કરે છે, તેનો સંપૂર્ણ નાશ થાવ. તું ફક્ત અમારોજ અભિવૃદ્ધિકારક થા. ૧૧

સહસ્ર નેત્રથી યુક્ત અને સર્વસંચારી અગ્નિદેવ રાક્ષસોને હાંકી" લાવે છે. સ્તવનને યોગ્ય આ હવિર્દાતા ભાષણ કરે છે. ૧૨ (૨૮

સૂક્ત ૮૦.

॥ ८० ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

તમે સંતોષ આપવાને માટે સોમરસ તૈયાર થતાં વેંતજ આ વિદ્વાન્ ઉપાસકે તારા મહત્વનું વર્ણન કરેલું છે. હે અત્યંત બળવાન્ અને વજ્રધારી દેવ, તારૂં પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને તેં અહીને પૃથ્વીપરથી હાંકી' કાઢયો. ૧

---

९ अग्ने, नः जीवसे विश्वायुपोषस मार्डीकं रयिं आ धेहि ।

१० गोतम, द्युम्नयुः" तिग्मशोचिषे अग्नये पूताः वाचः गिरः प्र भरस्व ।

११ अग्ने, यः अन्ति दूरे नः अभिदासति सः पदीष्ट अस्माक इत् वृधे भव ।

१२ सहस्राक्षः विचर्षणिः अग्निः रक्षांसि सेधति." उक्थ्यः होता गृणीते ।

१ इत्था हि मदे सोमे इत् ब्रह्मा चकार वर्धनं शविष्ठ वज्रिन्, स्वराज्यं अनु अर्चन् ओजसा पृथिव्याः अहिं निः शशाः' ।

તે શ્યેન[1] પક્ષી આણેલા અને નીચોવીને ...ી રાખેલા ઉત્સાહવર્ધક સોમરસથી તારામાં જોશ આવ્યો, અને તે યોગે, હે વજ્રધારી દેવ, પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને તેં તારા સામર્થ્યથી વૃત્રનો પાણીમા વધ કર્યો. ૨

આગળ ચાલ, હુમલા કર, પરાક્રમ બતાવ; તારા વજ્રને પ્રતિબંધ કરનાર કોઇપણ નથી. હે ઇન્દ્ર, તારૂં સામર્થ્ય શૌર્યગુણથી યુક્ત છે. પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને તેં વૃત્રને મારી નાંખ્યો, અને ઉદકોને લઇ આવ્યો. ૩

હે ઇન્દ્ર, તેં ભૂલોક અને દ્યુલોકમાં વૃત્રનું નામનિશાન પણ રહેવા દીધું નહી. (માટે હવે) પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને સર્વ પ્રાણિવર્ગનું જીવન[1] ધારણ કરનાર અને મરુત્ દેવોએ પ્રેરિત કરેલા ઉદકોને નીચે છોડી દે. ૪

પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને ઉદકોનો પ્રવાહ[1] બિનહરકતે જઈ શકે અને તેનામાં ગતિ ઉત્પન્ન થાય એવા હેતુથી, ઇન્દ્ર, કોપાયમાન[1] થઇને, (સર્વ જગતને) હલાવી નંખનાર વૃત્રપર હુમલો કરે છે, અને તેનું મસ્તક વજ્રથી ઉડાવી નાખે છે (જુઓ). ૫ (૨૯)

---

२ स श्येनाभृत[1] सुतः वृषा मद[1] सोमः त्वा अमदत् येन, वज्रिन्, स्वराज्य अनु अर्चन् ओजसा वृत्रं अद्भ्य निः जघन्थ, पृथिव्याः निः शशाः ।

३ प्रेहि, अभीहि, धृष्णुहि, ते वज्र. न नियसते इन्द्र ते शवः नृम्ण हि स्वराज्य अनु अर्चन् वृत्र हन अप जयाः ।

४ इन्द्र, वृत्र भूम्याः निः दिव. नि[1] अधि जघन्थ. स्वराज्य अनु अर्चन् इमाः जीवधन्याः[1] मरुत्वतीः अपः अव सृज ।

५ स्वराज्य अनु अर्चन् इन्द्र. समर्थ[1] अपः चोदयन् ...तः[1] अभिक्रम्य वज्रेण वेधतः वृत्रस्य सानुं अव जिघ्नते ।

સો સાંધાવાળું વજ્ર લઇને ઇન્દ્ર વૃત્રના મસ્તક પર ઘા કરે છે. પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર ઇન્દ્ર, (ભક્તોના) હવીથી સંતુષ્ટ થઇને, પોતાન વહાલા ભક્તો સમૃદ્ધિવાન્ થાય એવી ઇચ્છા રાખે છે. ૬

શસ્ત્રાસ્ત્રથી સુશોભિત હે ઇન્દ્ર, હે વજ્રધારી દેવ, જેનો પ્રતિકાર કોઇપણ કરી શકે નહી તેવું સામર્થ્ય ફક્ત તારી પાસે જ છે, કારણ કે પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને તેં યુક્તિપ્રયુક્તિથી તે કપટી પશુનો વધ કર્યો. ૭

તારૂં ઉગામેલું વજ્ર નેવું નદીઓપર દેખાતું હતું. પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખનાર તારૂં સામર્થ્ય ઘણુંજ શ્રેષ્ઠ છે. તારૂં બાહુબળ જગતને હિતકારી છે ૮

સહસ્ર માણુસો એક ઠેકાણે ભેગા થઇને તેનું પૂજન કરો. વીસ મળીને સ્તુતિ કરો સેંકડો ભક્તોએ તેની સ્તુતિ કરી છે. આ ઇન્દ્રમાટે આ સ્તોત્ર તૈયાર છે. તેને પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા છે. ૯

---

६ शतपर्वणा वज्रेण सानौ अधि नि जिघ्नते अन्धसः मन्दानः, स्वराज्यं अनु अर्चन्, इन्द्रः सखिभ्यः गातुं इच्छति।

७ अद्रिवः वज्रिन् इन्द्र, यत् ह स्वराज्य अनु अर्चन् त्वं मायया त्वं तं मायिनं मृगं अवधीः अनुत्तं वीर्य तुभ्य इत्।

८ नवति नाव्याः अनु ते वज्रासः वि अस्थिरन् इन्द्र, स्वराज्य अनु अर्चन् ते वीर्यं महत्, ते बाहोः बलं हितम्।

९ सहस्रं साकं अर्चत, विंशतिः परि स्तोभत शता एनं अनु अनोनवुः, स्वराज्य अनु अर्चन् इन्द्राय ब्रह्म उद्यतम्।

ઇન્દ્રે વૃત્રના સામર્થ્યનો નાશ કર્યો. પોતાના બળથી તેના બળનો નિરોધ કર્યો. વૃત્રને મારી નાખીને જળ પ્રવાહને છુટો કર્યો, આ તેનું મોટું પરાક્રમ છે. પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની તેની ઇચ્છા હતી. ૧૦ (૩૦)

તારા ક્રોધથી આ બન્ને વીસ્તીર્ણ લોક ભયથી કાંપવા લાગ્યા, કારણ કે પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને, હે ઇન્દ્ર, તેં મરૂદ્‌ગણોની સહાય લઇને પોતાના સામર્થ્યથી વૃત્રનો વધ કર્યો. ૧૧

(પૃથ્વીને) જોરથી હલાવી નાખીને અથવા મોટી મોટી ગર્જના કરીને પણ વૃત્ર, ઇન્દ્રના મનમાં ભય ઉત્પન્ન કરી શક્યો નહી, (પણ ઉલટું) પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા કરનાર ઇન્દ્રનું જ હજાર ધારવાળું લોખંડનું વજ્ર તેના અંગપર પડ્યું. ૧૨

જે વખતે તારા વજ્રના યોગથી વૃત્રના અને તારા શસ્ત્રો એકમેકપર તૂટી પડયા ત્યારે હે ઇન્દ્ર, તેં વૃત્રનો વધ કરવાનો વીચાર કર્યો તેથી પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર તારા સામર્થ્યની સ્વર્ગ લોકમાં પણ જાણ થઇ. ૧૩

---

१० इन्द्रः वृत्रस्य तविषीं निः अहन् सहसा सहः तत् अस्य पौंस्यं महत् यत् स्वराज्यं अनु अर्चन् वृत्रं जघन्वान् असृजत्।

११ यत्, वज्रिन् इन्द्र, स्वराज्यं अनु अर्चन्, मरुत्वान् वृत्रं यत् ओजसा वधीः, तव मन्यवे इमे मही चित् भियसा वेपेते।

१२ वृत्रः इन्द्रं न वेपसा न तन्यता इन्द्रं विभीषत् स्वराज्यं अनु अर्चन् सहस्रभृष्टिः आयसः वज्रः एनं अभि आयत।

१३ यत् वृत्रं तव अशनिं च वज्रेण समयोधय, इन्द्र, स्वराज्यं अनु अर्चन्, अहिं जिघांसतः ते शवः दिवि बद्बधे।

હે વજ્રધારી દેવ, જ્યારે તું ગર્જના" કરે છે ત્યારે ચળ તેમજ અચળ પદાર્થ પણ ધ્રુજે છે. (એટલુંજ નહી) પણ પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખનાર તારા ક્રોધ આગળ પ્રત્યક્ષ ત્વષ્ટા પણ ભયથી થરથર ધ્રુજવા લાગે છે. ૧૪

સામર્થ્યમાં ઇન્દ્રને પાછો પાડનાર કોઇપણ આપણુને દેખાતો નથી. તેના પરાક્રમની બરાબરી કરનાર કોણ છે? પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર ઇન્દ્રને દેવોએ સામર્થ્ય અને તેજસ્વીપણું આપ્યું. ૧૫

જે સ્તુતિ અથર્વાએ સર્વના પિતા મનુએ અને દધ્યંગે કરી, તેમજ જે સ્તોત્રો અને સ્તવનો તેમણે ગાયા", તે સર્વ પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર ઇન્દ્રપાસે પ્રથમની માફક જઇ પહોંચ્યા. १६ (३१) (५)

---

१४ अद्रिवः स्थाः यत् जगत् च ते अभिस्तने" रेजते इन्द्र, स्वराज्य अनु अर्चन् तव मन्यवे त्वष्टा चित् भिया वेविज्यते ।

१५ इन्द्रं यात् नहि अधीमसि नु वीर्या परः कः? स्वराज्यं अनु अर्चन् तस्मिन् देवाः नृम्ण उत क्रतुं ओजांसि संदधुः ।

१६ अथर्वा, मनुः पिता, दध्यङ् यां धियं अनत, उक्था" ब्रह्माणि, स्वराज्ये अनु अर्चन् तस्मिन् इन्द्र पूर्वथा सं अग्मत ।

॥ पंचम अध्याय समाप्त ॥

Printed at Vaidya Brothers Press Thakurdwar Bombay No 2 & published at [illegible] Office 17 Kalbadevi Road [illegible] by Gajanan Bhaskar Vaidya

ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી, તથા ઇંગ્રેજી ભાષામાં
જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં

વેદોનાં ભાષાંતર

દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ, ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર

વર્ષ ૧] || ડિસેંબર ૧૯૧૭ || [અંક ૯

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ ૩

ગુજરાતી શ્રુતિબોધ

સંપાદકો

રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન, બી. એ., એલ્ એલ બી
અચ્યુત બળવંત કોલ્હટકર બી. એ., એલ એલ્ બી
દત્તો આપ્પાજી તુળજાપુરકર, બી. એ., એલ્ એલ્ બી

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

यास्काचार्य

'શ્રુતિબોધ' ઑફિસ, ૪૭, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ

એક અંકની કિંમત ૬ આના.

Printed at Vaidya Brothers Press, [illegible] B [illegible] No [illegible] published at [illegible] Office 47 K [illegible]

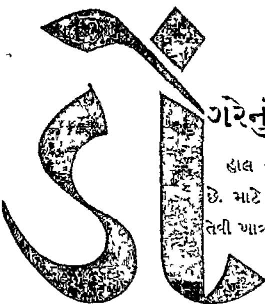
॥ अथ प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ ८१ ॥ राहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ पङ्क्तिश्छन्दः ॥

॥ ८१ ॥ इन्द्रो मदा॑य वावृधे॒ शव॑से वृत्र॒हा नृभिः॑ ।
तमिन्म॒हत्स्वा॒जिषू॒तेमर्भे॑ हवामहे॒ स वाजे॑षु॒ प्र नो॑ऽविषत् ॥ १ ॥
असि॒ हि वी॑र॒ सेन्यो॒ऽसि॒ भूरि॑ पराद॒दिः ।
असि॑ द॒भ्रस्य॑ चिद्वृ॒धो यज॑मानाय शिक्षसि सुन्व॒ते भूरि॑ ते॒ वसु॑ ॥ २ ॥
यदु॒दीर॑त आ॒जयो॑ धृ॒ष्णवे॑ धीयते॒ धना॑ ।
यु॒क्ष्वा म॑द॒च्युता॒ हरी॒ कं हनः॒ कं वसौ॑ दधो॒ऽस्माँ इ॑न्द्र॒ वसौ॑ दधः ॥ ३ ॥
क्रत्वा॑ म॒हाँ अ॑नुष्व॒धं भी॒म आ वा॑वृधे॒ शवः॑ ।
श्रि॒य ऋ॒ष्व उ॑पा॒कयो॒र्नि शि॒प्री हरि॑वान्दधे॒ हस्त॑यो॒र्वज्र॑माय॒सम् ॥ ४ ॥
आ प॒प्रौ पार्थि॑वं॒ रजो॑ बद्ब॒धे रो॑च॒ना दि॒वि ।
न त्वावाँ॑ इन्द्र॒ कश्च॒न न जा॒तो न ज॑निष्य॒तेऽति॒ विश्वं॑ ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

इन्द्रः॑ । मदा॑य । व॒वृ॒धे॒ । शव॑से । वृ॒त्र॒ऽहा । नृऽभिः॑ । तम् । इत् । म॒हत्ऽसु॑ । आ॒जिषु॑ । उ॒त । ई॒म् । अर्भे॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ । सः । वाजे॑षु । प्र । नः॒ । अ॒वि॒ष॒त् ॥ १ ॥
असि॑ । हि । वी॒र॒ । सेन्यः॑ । असि॑ । भूरि॑ । प॒रा॒ऽद॒दिः । असि॑ । द॒भ्रस्य॑ । चि॒त् । वृ॒धः । यज॑मानाय । शि॒क्ष॒सि॒ । सु॒न्व॒ते । भूरि॑ । ते॒ । वसु॑ ॥ २ ॥ यत् । उ॒त्ऽईर॑ते । आ॒जयः॑ । धृ॒ष्णवे॑ । धी॒य॒ते॒ । धना॑ । यु॒क्ष्व । म॒द॒ऽच्युता॑ । हरी॒ इति॑ । कम् । हनः॑ । कम् । वसौ॑ । द॒धः॒ । अ॒स्मान् । इ॒न्द्र॒ । वसौ॑ । द॒धः॒ ॥ ३ ॥ क्रत्वा॑ । म॒हान् । अ॒नु॒ऽस्व॒धम् । भी॒मः । आ । व॒वृ॒धे॒ । शवः॑ । श्रि॒ये । ऋ॒ष्वः । उ॒पा॒कयोः॑ । नि । शि॒प्री । हरि॑ऽवान् । द॒धे॒ । हस्त॑योः । वज्र॑म् । आ॒य॒सम् ॥ ४ ॥ आ । प॒प्रौ॒ । पार्थि॑वम् । रजः॑ । ब॒द्ब॒धे । रो॒च॒ना । दि॒वि । न । त्वाऽवा॑न् । इ॒न्द्र॒ । कः । च॒न । न । जा॒तः । न । ज॒नि॒ष्य॒ते॒ । अति॑ । विश्व॑म् । व॒व॒क्षि॒थ॒ ॥ ५ ॥ १ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ ८१ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ पङ्क्तिश्छन्दः ॥

॥ ८१ ॥ इन्द्रो मदा॑य वावृधे॒ शव॑से वृत्र॒हा नृभिः॑ ।
तमिन्म॒हत्स्वा॒जिषू॒तेमर्भे॑ हवामहे॒ स वाजे॑षु॒ प्र नो॑ऽविषत् ॥ १ ॥
असि॒ हि वी॑र॒ सेन्यो॒ऽसि॒ भूरि॑ पराद॒दिः ।
असि॑ द॒भ्रस्य॑ चिद्वृ॒धो यज॑मानाय शिक्षसि सुन्व॒ते भूरि॑ ते॒ वसु॑ ॥ २ ॥
यदु॒दीर॑त आ॒जयो॑ धृ॒ष्णवे॑ धीयते॒ धना॑ ।
यु॒क्ष्वा म॑द॒च्युता॒ हरी॒ कं हनः॒ कं वसौ॑ दधो॒ऽस्माँ इ॑न्द्र॒ वसौ॑ दधः ॥ ३ ॥
क्रत्वा॑ म॒हाँ अ॑नुष्व॒धं भी॒म आ वा॑वृधे॒ शवः॑ ।
श्रि॒य ऋ॒ष्व उ॑पा॒कयो॒र्नि शि॒प्री हरि॑वान्दधे॒ हस्त॑यो॒र्वज्र॑माय॒सम् ॥ ४ ॥
आ प॑प्रौ॒ पार्थि॑वं॒ रजो॑ बद्ब॒धे रो॑च॒ना दि॒वि ।
न त्वावाँ॑ इन्द्र॒ कश्च॒न न जा॒तो न ज॑निष्य॒तेऽति॒ विश्वं॑ ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

इन्द्रः॑ । मदा॑य । व॒वृ॒धे॒ । शव॑से । वृ॒त्र॒ऽहा । नृऽभिः॑ । तं । इत् । म॒हत्ऽसु॑ । आ॒जिषु॑ । उ॒त । ई॒म् । अर्भे॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ । सः । वाजे॑षु । प्र । नः॒ । अ॒वि॒ष॒त् ॥ १ ॥
असि॑ । हि । वी॒र॒ । सेन्यः॑ । असि॑ । भूरि॑ । प॒रा॒ऽद॒दिः । असि॑ । द॒भ्रस्य॑ । चि॒त् । वृ॒धः । यज॑मानाय । शि॒क्ष॒सि॒ । सु॒न्व॒ते । भूरि॑ । ते॒ । वसु॑ ॥ २ ॥ यत् । उ॒त्ऽईर॑ते । आ॒जयः॑ । धृ॒ष्णवे॑ । धी॒य॒ते॒ । धना॑ । यु॒क्ष्व । म॒द॒ऽच्युता॑ । हरी॒ इति॑ । कं । हनः॑ । कं । वसौ॑ । द॒धः॒ । अ॒स्मान् । इ॒न्द्र॒ । वसौ॑ । द॒धः॒ ॥ ३ ॥ क्रत्वा॑ । म॒हान् । अ॒नु॒ऽस्व॒धं । भी॒मः । आ । व॒वृ॒धे॒ । शवः॑ । श्रि॒ये । ऋ॒ष्वः । उ॒पा॒कयोः॑ । नि । शि॒प्री । हरि॑ऽवान् । द॒धे॒ । हस्त॑योः । वज्र॑म् । आ॒य॒सं ॥ ४ ॥ आ । प॒प्रौ॒ । पार्थि॑वं । रजः॑ । ब॒द्ब॒धे । रो॒च॒ना । दि॒वि । न । त्वाऽवा॑न् । इ॒न्द्र॒ । कः । च॒न । न । जा॒तः । न । ज॒नि॒ष्य॒ते॒ । अति॑ । विश्वं॑ । व॒व॒क्षि॒थ॒ ॥ ५ ॥ १ ॥

यो अर्यो मर्तभोजनं परादर्दाति दाशुषे ।
इन्द्रो अस्मभ्यं शिक्षतु वि भंजा भूरिं ते वसुं भक्षीय तव राधसः ॥ ६ ॥
मदेमदे हि नो दुदिर्यूथा गवांमृजुक्रतुः ।
सं गृभाय पुरू शतोभयाहस्त्या वसुं शिशीहि राय आ भर ॥ ७ ॥
मादयस्व सुते सचा शवसे शूर राधसे ।
विद्मा हि त्वा पुरुवसुमुप कामान्त्ससृज्महेऽथा नोऽविता भंव ॥ ८ ॥
एते तं इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।
अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ८२ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अन्त्या जगती ॥ शिष्टाः पङ्क्तयः ॥

॥ ८२ ॥ उपो षु शृणुही गिरो मघवन्मातथा इव ।
यदा नः सूनृतावतः कर आदर्थयास इद्योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ १ ॥

यः । अर्यः । मर्तऽभोजनं । पराऽददाति । दाशुषे । इंद्रः । अस्मभ्यं । शिक्षतु । वि । भज । भूरिं । ते । वसुं । भक्षीय । तवं । राधसः ॥ ६ ॥ मदेऽमदे । हि । नः । ददिः । यूथा । गवां । ऋजुऽक्रतुः । सं । गृभाय । पुरु । शता । उभयाहस्त्या । वसुं । शिशीहि । रायः । आ । भर ॥ ७ ॥ मादयस्व । सुते । सचा । शवसे । शूर । राधसे । विद्म । हि । त्वा । पुरुऽवसुं । उप । कामान् । ससृज्महे । अथ । नः । अविता । भव ॥ ८ ॥ एते । ते । इंद्र । जंतवः । विश्वं । पुष्यंति । वार्यं । अंतः । हि । ख्यः । जनानां । अर्यः । वेदः । अदाशुषां । तेषां । नः । वेदः । आ । भर ॥ ९ ॥ २ ॥

उपो इति । सु । शृणुहि । गिरः । मघऽवन् । मा । अतथाःऽइव । यदा । नः । सूनृताऽवतः । करः । आत् । अर्थयासे । इत् । योज । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ १ ॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत ।
अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ २ ॥
सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि ।
प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ ३ ॥
स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम् ।
यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ ४ ॥
युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो ।
तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ ५ ॥
युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभस्त्योः ।
उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान्वज्रिन्समु पत्न्यामदः ॥ ६ ॥ ३ ॥

अक्षन् । अमीमदंत । हि । अव । प्रियाः । अधूषत । अस्तोषत । स्वऽभानवः । विप्राः । नविष्ठया । मती । योज । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ २ ॥ सुऽसंदृशं । त्वा । वयं । मघऽवन् । वंदिषीमहि । प्र । नूनं । पूर्णऽवंधुरः । स्तुतः । याहि । वशान् । अनु । योज । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ ३ ॥ सः । घ । तं । वृषणं । रथं । अधि । तिष्ठाति । गोऽविदं । यः । पात्रं । हारिऽयोजनं । पूर्णं । इंद्र । चिकेतति । योज । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ ४ ॥ युक्तः । ते । अस्तु । दक्षिणः । उत । सव्यः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । तेन । जायां । उप । प्रियां । मंदानः । याहि । अंधसः । योज । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ ५ ॥ युनज्मि । ते । ब्रह्मणा । केशिना । हरी इति । उप । प्र । याहि । दधिषे । गभस्त्योः । उत् । त्वा । सुतासः । रभसाः । अमंदिषुः । पूषण्ऽवान् । वज्रिन् । सं । ऊं इति । पत्न्या । अमदः ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ८३. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥८३॥ अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः ।
तमित्पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः ॥ १ ॥
आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः ।
प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव ॥ २ ॥
अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचो यतस्रुचा मिथुना या सपर्यतः ।
असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥
आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्नयः शम्या ये सुकृत्यया ।
सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥ ४ ॥
यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि ।
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे ॥ ५ ॥

अश्वऽवति । प्रथमः । गोषु । गच्छति । सुप्रऽअवीः । इंद्र । मर्त्यः । तव ।
ऊतिऽभिः । तं । इत् । पृणक्षि । वसुना । भवीयसा । सिंधुं । आपः । यथा ।
अभितः । विऽचेतसः ॥ १ ॥ आपः । न । देवीः । उप । यंति । होत्रियं ।
अवः । पश्यंति । विऽततं । यथा । रजः । प्राचैः । देवासः । प्र । नयंति । देवऽयुं ।
ब्रह्मऽप्रियं । जोषयंते । वराःऽइव ॥ २ ॥ अधि । द्वयोः । अदधाः । उक्थ्यं ।
वचः । यतऽस्रुचा । मिथुना । या । सपर्यतः । असंऽयत्तः । व्रते । ते । क्षेति ।
पुष्यंति । भद्रा । शक्तिः । यजमानाय । सुन्वते ॥ ३ ॥ आत् । अंगिराः । प्रथमं ।
दधिरे । वयः । इद्धऽअग्नयः । शम्या । ये । सुऽकृत्यया । सर्वं । पणेः । सं ।
अविंदंत । भोजनं । अश्वऽवंतं । गोऽमंतं । आ । पशुं । नरः ॥ ४ ॥ यज्ञैः ।
अथर्वा । प्रथमः । पथः । तते । ततः । सूर्यः । व्रतऽपाः । वेनः । आ । अजनि ।
आ । गाः । आजत् । उशना । काव्यः । सचा । यमस्य । जातं । अमृतं ।
यजामहे ॥ ५ ॥

बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि ।
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्यस्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ आदितः षट् अनुष्टुभः ॥

॥ ८४ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि ।
आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ १ ॥
इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम् ।
ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ २ ॥
आ तिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी ।
अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥ ३ ॥
इममिन्द्र सुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् ।
शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन्धारा ऋतस्य सादने ॥ ४ ॥
इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन ।
सुता अमत्सुरिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ ५ ॥ ५ ॥

बर्हिः । वा । यत् । सुऽअपत्याय । वृज्यते । अर्कः । वा । श्लोकं । आऽघोषते । दिवि । ग्रावा । यत्र । वदति । कारुः । उक्थ्यः । तस्य । इत् । इंद्रः । अभिऽपित्वेषु । रण्यति ॥ ६ ॥ ४ ॥

असावि । सोमः । इंद्र । ते । शविष्ठ । धृष्णो इति । आ । गहि । आ । त्वा । पृणक्तु । इंद्रियं । रजः । सूर्यः । न । रश्मिऽभिः ॥ १ ॥ इंद्रं । इत् । हरी इति । वहतः । अप्रतिधृष्टऽशवसं । ऋषीणां । च । स्तुतीः । उप । यज्ञं । च । मानुषाणां ॥ २ ॥ आ । तिष्ठ । वृत्रऽहन् । रथं । युक्ता । ते । ब्रह्मणा । हरी इति । अर्वाचीनं । सु । ते । मनः । ग्रावा । कृणोतु । वग्नुना ॥ ३ ॥ इमं । इंद्र । सुतं । पिब । ज्येष्ठं । अमर्त्यं । मदं । शुक्रस्य । त्वा । अभि । अक्षरन् । धाराः । ऋतस्य । सदने ॥ ४ ॥ इंद्राय । नूनं । अर्चत । उक्थानि । च । ब्रवीतन । सुताः । अमत्सुः । इंदवः । ज्येष्ठं । नमस्यत । सहः ॥ ५ ॥ ५ ॥

नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे ।
नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे ॥ ६ ॥

य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे ।
ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ ७ ॥

कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् ।
कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ८ ॥

यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवासति ।
उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥

स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।
या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ६ ॥

नकिः । त्वत् । रथिऽतरः । हरी इति । यत् । इंद्र । यच्छसे । नकिः । त्वा । अनु । मज्मना । नकिः । सुऽअश्वः । आनशे ॥ ६ ॥ यः । एकः । इत् । विऽदयते । वसु । मर्ताय । दाशुषे । ईशानः । अप्रतिऽस्कुतः । इंद्रः । अंग ॥ ७ ॥ कदा । मर्तं । अराधसं । पदा । क्षुंपंऽइव । स्फुरत् । कदा । नः । शुश्रवत् । गिरः । इंद्रः । अंग ॥ ८ ॥ यः । चित् । हि । त्वा । बहुऽभ्यः । आ । सुतऽवान् । आऽविवासति । उग्रं । तत् । पत्यते । शवः । इंद्रः । अंग ॥ ९ ॥ स्वादोः । इत्था । विषुऽवतः । मध्वः । पिबंति । गौर्यः । याः । इंद्रेण । सऽयावरीः । वृष्णा । मदंति । शोभसे । वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १० ॥ ६ ॥

ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।
प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥
ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।
व्रतान्यस्य सश्चिरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥
इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ १३ ॥
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद्विदच्छर्यणावति ॥ १४ ॥
अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥
को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् ।
आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥ १६ ॥
क ईषते तुज्यते को बिभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति ।
कस्तोकाय क इभायोत रायेऽधि ब्रवत्तन्वे३ को जनाय ॥ १७ ॥

ताः । अस्य । पृशनऽयुवः । सोमं । श्रीणंति । पृश्नयः । प्रियाः । इंद्रस्य । धेनवः । वज्रं । हिन्वंति । सायकं । वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ११ ॥ ताः । अस्य । नमसा । सहः । सपर्यंति । प्रऽचेतसः । व्रतानि । अस्य । सश्चिरे । पुरूणि । पूर्वऽचित्तये । वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १२ ॥ इंद्रः । दधीचः । अस्थऽभिः । वृत्राणि । अप्रतिऽस्कुतः । जघान । नवतीः । नव ॥ १३ ॥ इच्छन् । अश्वस्य । यत् । शिरः । पर्वतेषु । अपऽश्रितं । तत् । विदत् । शर्यणाऽवति ॥ १४ ॥ अत्र । अह । गोः । अमन्वत । नाम । त्वष्टुः । अपीच्यं । इत्था । चंद्रमसः । गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥

कः । अद्य । युंक्ते । धुरि । गाः । ऋतस्य । शिमीऽवतः । भामिनः । दुःऽहृणायून् । आसन्ऽइषून् । हृत्सुऽअसः । मयःऽभून् । यः । एषां । भृत्यां । ऋणधत् । सः । जीवात् ॥ १६ ॥ कः । ईषते । तुज्यते । कः । बिभय । कः । मंसते । संतं । इंद्रं । कः । अंति । कः । तोकाय । कः । इभाय । उत । राये । अधि । ब्रवत् । तन्वे । कः । जनाय ॥ १७ ॥

को अग्निमीट्टे हविषा घृतेन स्रुचा यजाता ऋतुभिर्ध्रुवेभिः ।
कस्मै देवा आ वहानाशु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः ॥ १८ ॥
त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् ।
न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ १९ ॥
मा ते राधांसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान्कदा चना दभन् ।
विश्वा च न उपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ २० ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ चतुर्दशोऽनुवाकः ॥

॥ ८५ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ मरुतो देवता ॥ पञ्चमी, द्वादशी त्रिष्टुभौ ॥ शिष्टा जगत्य ॥

॥ ८५ ॥ प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन्रुद्रस्य सूनवः सुदंससः ।
रोदसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृष्वयः ॥ १ ॥
त उक्षितासो महिमानमाशत दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः ।
अर्चन्तो अर्कं जनयन्त इन्द्रियमधि श्रियो दधिरे पृश्निमातरः ॥ २ ॥

कः । अग्निं । ईट्टे । हविषा । घृतेन । स्रुचा । यजाते । ऋतुऽभिः । ध्रुवेभिः । कस्मै । देवाः । आ । वहान् । आशु । होम । कः । मंसते । वीतिऽहोत्रः । सुऽदेवः ॥ १८ ॥ त्वं । अंग । प्र । शंसिषः । देवः । शविष्ठ । मर्त्यं । न । त्वत् । अन्यः । मघऽवन् । अस्ति । मर्डिता । इंद्र । ब्रवीमि । ते । वचः ॥ १९ ॥ मा । ते । राधांसि । मा । ते । ऊतयः । वसो इति । अस्मान् । कदा । चन । दभन् । विश्वा । च । नः । उपऽमिमीहि । मानुष । वसूनि । चर्षणिऽभ्यः । आ ॥ २० ॥ ८ ॥

प्र । ये । शुंभंते । जनयः । न । सप्तयः । यामन् । रुद्रस्य । सूनवः । सुऽदंससः । रोदसी इति । हि । मरुतः । चक्रिरे । वृधे । मदंति । वीराः । विदथेषु । घृष्वयः ॥ १ ॥ ते । उक्षितासः । महिमानं । आशत । दिवि । रुद्रासः । अधि । चक्रिरे । सदः । अर्चंतः । अर्कं । जनयंतः । इंद्रियं । अधि । श्रियः । दधिरे । पृश्निऽमातरः ॥ २ ॥

गोमा॑तरो॒ यच्छु॒भय॑न्ते अ॒ञ्जिभि॑स्त॒नूषु॑ शु॒भ्रा द॑धिरे वि॒रुक्म॑तः ।
बाध॑न्ते॒ विश्व॑मभिमा॒तिन॒मप॒ वर्त्मा॑न्येषा॒मनु॑ रीयते घृ॒तम् ॥ ३ ॥
वि ये भ्राज॑न्ते॒ सुम॑खास ऋ॒ष्टिभिः॑ प्रच्या॒वय॑न्तो॒ अच्यु॑ता चि॒दोज॑सा ।
म॒नो॒जुवो॒ यन्म॑रुतो॒ रथे॒ष्वा वृष॑व्रातासः॒ पृष॑तीरयु॑ग्ध्वम् ॥ ४ ॥
प्र यद्रथे॑षु॒ पृष॑ती॒रयु॑ग्ध्वं॒ वाजे॒ अद्रिं॑ मरुतो रं॒हय॑न्तः ।
उ॒तारु॒षस्य॒ वि ष्य॑न्ति॒ धारा॒श्चर्मे॑वो॒दभि॒र्व्युन्द॑न्ति॒ भूम॑ ॥ ५ ॥
आ वो॑ वहन्तु॒ सप्त॑यो रघु॒ष्यदो॑ रघु॒पत्वा॑नः॒ प्र जि॑गात बा॒हुभिः॑ ।
सीद॒ता ब॒र्हिरु॒रु वः॒ सद॑स्कृ॒तं मा॒दय॑ध्वं मरुतो॒ मध्वो॒ अन्ध॑सः ॥ ६ ॥ ९॥
ते॑ऽवर्धन्त॒ स्वत॑वसो महित्व॒ना नाकं॑ त॒स्थुरु॒रु च॑क्रिरे॒ सदः॑ ।
विष्णु॒र्यद्धाव॒द्वृष॑णं मद॒च्युतं॒ वयो॒ न सी॑द॒न्नधि॑ ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये ॥ ७ ॥

गोऽमा॑तरः । यत् । शु॒भय॑न्ते । अ॒ञ्जिऽभिः॑ । त॒नूषु॑ । शु॒भ्राः । द॒धि॒रे॒ । वि॒रुक्म॑तः ।
बाध॑न्ते । विश्व॑म् । अ॒भि॒ऽमा॒तिन॑म् । अप॑ । वर्त्मा॑नि । ए॒षा॒म् । अनु॑ । री॒य॒ते॒ ।
घृ॒तम् ॥ ३ ॥ वि । ये । भ्राज॑न्ते । सुऽम॑खासः । ऋ॒ष्टिऽभिः॑ । प्र॒ऽच्य॒वय॑न्तः ।
अच्यु॑ता । चि॒त् । ओज॑सा । म॒नः॒ऽजुवः॑ । यत् । म॒रु॒तः॒ । रथे॑षु । आ ।
वृष॑ऽव्रातासः । पृष॑तीः । अयु॑ग्ध्वम् ॥ ४ ॥ प्र । यत् । रथे॑षु । पृष॑तीः । अयु॑ग्ध्वम् ।
वाजे॑ । अद्रि॑म् । म॒रु॒तः॒ । रं॒हय॑न्तः । उ॒त । अ॒रु॒षस्य॑ । वि । स्य॒न्ति॒ । धाराः॑ ।
चर्म॑ऽइव । उ॒दऽभिः॑ । वि । उ॒न्द॒न्ति॒ । भूम॑ ॥ ५ ॥ आ । वः॒ । व॒ह॒न्तु॒ । सप्त॑यः ।
र॒घु॒ऽस्यदः॑ । र॒घु॒ऽपत्वा॑नः । प्र । जि॒गा॒त॒ । बा॒हुऽभिः॑ । सीद॑त । आ । ब॒र्हिः ।
उ॒रु । वः॒ । सदः॑ । कृ॒तम् । मा॒दय॑ध्वम् । म॒रु॒तः॒ । मध्वः॑ । अन्ध॑सः ॥ ६ ॥ ९ ॥

ते । अ॒व॒र्ध॒न्त॒ । स्वऽत॑वसः । म॒हि॒ऽत्व॒ना । आ । नाक॑म् । त॒स्थुः । उ॒रु ।
च॒क्रि॒रे॒ । सदः॑ । विष्णुः॑ । यत् । ह॒ । आव॑त् । वृष॑णम् । म॒द॒ऽच्युत॑म् । वयः॑ । न ।
सीद॑न् । अधि॑ । ब॒र्हिषि॑ । प्रि॒ये ॥ ७ ॥

शूरा इवेद्युयुधयो न जग्मयः श्रवस्यवो न पृतनासु येतिरे ।
भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजान इव त्वेषसंदृशो नरः ॥ ८ ॥
त्वष्टा यद्वज्रं सुकृतं हिरण्ययं सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत् ।
धत्त इन्द्रो नर्यपांसि कर्तवेऽहन्वृत्रं निरपामौब्जदर्णवम् ॥ ९ ॥
ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दादृहाणं चिद्बिभिदुर्वि पर्वतम् ।
धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रण्यानि चक्रिरे ॥ १० ॥
जिह्मं नुनुद्रेऽवतं तया दिशासिञ्चन्नुत्सं गोतमाय तृष्णजे ।
आ गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः ॥ ११ ॥
या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि ।
अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम् ॥ १२ ॥ १० ॥

शूराःऽइव । इत् । युयुधयः । न । जग्मयः । श्रवस्यवः । न । पृतनासु । येतिरे । भयंते । विश्वा । भुवना । मरुत्ऽभ्यः । राजानःऽइव । त्वेषऽसंदृशः । नरः ॥ ८ ॥ त्वष्टा । यत् । वज्रं । सुऽकृतं । हिरण्ययं । सहस्रऽभृष्टिं । सुऽअपाः । अवर्तयत् । धत्ते । इंद्रः । नरि । अपांसि । कर्तवे । अहन् । वृत्रं । निः । अपां । औब्जत् । अर्णवं ॥ ९ ॥ ऊर्ध्वं । नुनुद्रे । अवतं । ते । ओजसा । दादृहाणं । चित् । बिभिदुः । वि । पर्वतं । धमंतः । वाणं । मरुतः । सुऽदानवः । मदे । सोमस्य । रण्यानि । चक्रिरे ॥ १० ॥ जिह्मं । नुनुद्रे । अवतं । तया । दिशा । असिंचन् । उत्सं । गोतमाय । तृष्णऽजे । आ । गच्छंति । ईं । अवसा । चित्रऽभानवः । कामं । विप्रस्य । तर्पयंत । धामऽभिः ॥ ११ ॥ या । वः । शर्म । शशमानाय । संति । त्रिऽधातूनि । दाशुषे । यच्छत । अधि । अस्मभ्यं । तानि । मरुतः । वि । यंत । रयिं । नः । धत्त । वृषणः । सुऽवीरं ॥ १२ ॥ १० ॥

॥ ८६ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ गायत्री छन्द ॥

॥ ८६ ॥ मरु॑तो॒ यस्य॒ हि क्षये॑ पा॒था दि॒वो वि॑महसः ।
स सु॑गो॒पात॑मो॒ जनः॑ ॥ १ ॥

य॒ज्ञैर्वा॑ यज्ञवाहसो॒ विप्र॑स्य वा मती॒नाम् ।
मरु॑तः शृणु॒ता हव॑म् ॥ २ ॥

उ॒त वा॒ यस्य॑ वा॒जिनोऽनु॒ विप्र॒मत॑क्षत ।
स ग॒न्ता गोम॑ति व्र॒जे ॥ ३ ॥

अ॒स्य वी॒रस्य॑ ब॒र्हिषि॑ सु॒तः सोमो॒ दिवि॑ष्टिषु ।
उ॒क्थं मद॑श्च शस्यते ॥ ४ ॥

अ॒स्य श्रो॑ष॒न्त्वा भुवो॒ विश्वा॒ यश्च॑र्ष॒णीर॒भि ।
सूरं॑ चित्स॒स्रुषी॒रिषः॑ ॥ ५ ॥ ११ ॥

मरु॑तः । यस्य॑ । हि । क्षये॑ । पा॒थ । दि॒वः । वि॒ऽम॒ह॒स॒ । सः । सु॒ऽगो॒पात॑मः । जनः॑ ॥ १ ॥ य॒ज्ञैः । वा॒ । य॒ज्ञ॒ऽवा॒ह॒सः॒ । विप्र॑स्य । वा॒ । म॒ती॒नां । मरु॑तः । शृ॒णु॒त । हव॑ं ॥ २ ॥ उ॒त । वा॒ । यस्य॑ । वा॒जिनः॑ । अनु॑ । विप्र॑ं । अत॑क्षत । सः । ग॒न्ता । गोऽम॑ति । व्र॒जे ॥ ३ ॥ अ॒स्य । वी॒रस्य॑ । ब॒र्हिषि॑ । सु॒तः । सोम॑ः । दिवि॑ष्टिषु । उ॒क्थं । मद॑ः । च॒ । श॒स्य॒ते॒ ॥ ४ ॥ अ॒स्य । श्रो॒ष॑न्तु । आ । भुव॑ः । विश्वा॑ः । यः । च॒र्ष॒णीः । अ॒भि । सूर॑ं । चि॒त् । स॒स्रुषी॑ः । इष॑ः ॥ ५ ॥ ११ ॥

पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम् ।

अवोभिश्चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥

सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु मर्त्यः ।

यस्य प्रयांसि पर्षथ ॥ ७ ॥

शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः ।

विदा कामस्य वेनतः ॥ ८ ॥

यूयं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना ।

विध्यता विद्युता रक्षः ॥ ९ ॥

गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम् ।

ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

पूर्वीभिः । हि । ददाशिम । शरत्ऽभिः । मरुतः । वयं । अवःऽभिः । चर्षणीनां ॥ ६ ॥ सुऽभगः । सः । प्रऽयज्यवः । मरुतः । अस्तु । मर्त्यः । यस्य । प्रयांसि । पर्षथ ॥ ७ ॥ शशमानस्य । वा । नरः । स्वेदस्य । सत्यऽशवसः । विद । कामस्य । वेनतः ॥ ८ ॥ यूयं । तत् । सत्यऽशवसः । आविः । कर्त । महिऽत्वना । विध्यत । विऽद्युता । रक्षः ॥ ९ ॥ गूहत । गुह्यं । तमः । वि । यात । विश्वं । अत्रिणं । ज्योतिः । कर्त । यत् । उश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ८७ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ मरुतो देवता ॥ जगती छन्द ॥

॥ ८७ ॥ प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः ।
जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्रा इव स्तृभिः ॥ १ ॥
उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा ।
श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ २ ॥
प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे ।
ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥ ३ ॥
स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणो३ या ईशानस्तविषीभिरावृतः ।
असि सत्य ऋणयावाऽनेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥ ४ ॥
पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।
यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे ॥ ५ ॥

प्रऽत्वक्षसः । प्रऽतवसः । विऽरप्शिनः । अनानताः । अविथुराः । ऋजीषिणः । जुष्टऽतमासः । नृऽतमासः । अञ्जिऽभिः । वि । आनज्रे । के । चित् । उस्राःऽइव । स्तृऽभिः ॥ १ ॥ उपऽह्वरेषु । यत् । अचिध्वम् । ययिम् । वयःऽइव । मरुतः । केन । चित् । पथा । श्चोतन्ति । कोशाः । उप । वः । रथेषु । आ । घृतम् । उक्षत । मधुऽवर्णम् । अर्चते ॥ २ ॥ प्र । एषाम् । अज्मेषु । विथुराऽइव । रेजते । भूमिः । यामेषु । यत् । ह । युञ्जते । शुभे । ते । क्रीळयः । धुनयः । भ्राजत्ऽऋष्टयः । स्वयम् । महिऽत्वम् । पनयन्त । धूतयः ॥ ३ ॥ सः । हि । स्वऽसृत् । पृषत्ऽअश्वः । युवा । गणः । अया । ईशानः । तविषीभिः । आऽवृतः । असि । सत्यः । ऋणऽयावा । अनेद्यः । अस्याः । धियः । प्रऽअविता । अथ । वृषा । गणः ॥ ४ ॥ पितुः । प्रत्नस्य । जन्मना । वदामसि । सोमस्य । जिह्वा । प्र । जिगाति । चक्षसा । यत् । ईम् । इन्द्रम् । शमि । ऋक्वाणः । आशत । आत् । इत् । नामानि । यज्ञियानि । दधिरे ॥ ५ ॥

पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम् ।

अवोभिश्चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥

सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु मर्त्यः ।

यस्य प्रयांसि पर्षथ ॥ ७ ॥

शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः ।

विदा कामस्य वेनतः ॥ ८ ॥

यूयं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना ।

विध्यता विद्युता रक्षः ॥ ९ ॥

गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम् ।

ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

पूर्वीभिः । हि । ददाशिम । शरत्ऽभिः । मरुतः । वयं । अवःऽभिः । चर्षणीनां ॥ ६ ॥ सुऽभगः । सः । प्रऽयज्यवः । मरुतः । अस्तु । मर्त्यः । यस्य । प्रयांसि । पर्षथ ॥ ७ ॥ शशमानस्य । वा । नरः । स्वेदस्य । सत्यऽशवसः । विद । कामस्य । वेनतः ॥ ८ ॥ यूयं । तत् । सत्यऽशवसः । आविः । कर्त । महिऽत्वना । विध्यत । विऽद्युता । रक्षः ॥ ९ ॥ गूहत । गुह्यं । तमः । वि । यात । विश्वं । अत्रिणं । ज्योतिः । कर्त । यत् । उश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ८७. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥ ८७ ॥ प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः ।
जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्रा इव स्तृभिः ॥ १ ॥
उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा ।
श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ २ ॥
प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे ।
ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥ ३ ॥
स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणो३ऽया ईशानस्तविषीभिरावृतः ।
असि सत्य ऋणयावाऽनेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥ ४ ॥
पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।
यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे ॥ ५ ॥

प्रऽत्वक्षसः । प्रऽतवसः । विऽरप्शिनः । अनानताः । अविथुराः । ऋजीषिणः । जुष्टऽतमासः । नृऽतमासः । अञ्जिऽभिः । वि । आनज्रे । के । चित् । उस्राःऽइव । स्तृऽभिः ॥ १ ॥ उपऽह्वरेषु । यत् । अचिध्वं । ययिं । वयःऽइव । मरुतः । केन । चित् । पथा । श्चोतंति । कोशाः । उप । वः । रथेषु । आ । घृतं । उक्षत । मधुऽवर्णं । अर्चते ॥ २ ॥ प्र । एषां । अज्मेषु । विथुराऽइव । रेजते । भूमिः । यामेषु । यत् । ह । युंजते । शुभे । ते । क्रीळयः । धुनयः । भ्राजत्ऽऋष्टयः । स्वयं । महिऽत्वं । पनयंत । धूतयः ॥ ३ ॥ सः । हि । स्वऽसृत् । पृषत्ऽअश्वः । युवा । गणः । अया । ईशानः । तविषीभिः । आऽवृतः । असि । सत्यः । ऋणऽयावा । अनेद्यः । अस्याः । धियः । प्रऽअविता । अथ । वृषा । गणः ॥ ४ ॥ पितुः । प्रत्नस्य । जन्मना । वदामसि । सोमस्य । जिह्वा । प्र । जिगाति । चक्षसा । यत् । ईं । इंद्रं । शमिं । ऋक्वाणः । आशत । आत् । इत् । नामानि । यज्ञियानि । दधिरे ॥ ५ ॥

श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः ।
ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ८८ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ प्रस्तारपंक्ती । छन्दः ॥

॥ ८८ ॥ आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कै रथेभिर्यात ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः ।
आ वर्षिष्ठया न इषा वयो न पप्तता सुमायाः ॥ १ ॥
तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः ।
रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम ॥ २ ॥
श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।
युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युम्नासो धनयन्ते अद्रिम् ॥ ३ ॥
अहानि गृध्राः पर्या व आगुरिमां धियं वार्कार्यां च देवीम् ।
ब्रह्म कृण्वन्तो गोतमासो अर्कैरूर्ध्वं नुनुद्र उत्सधिं पिबध्यै ॥ ४ ॥

श्रियसे । कं । भानुऽभिः । सं । मिमिक्षिरे । ते । रश्मिऽभिः । ते । ऋक्वऽभिः । सुऽखादयः । ते । वाशीऽमंतः । इष्मिणः । अभीरवः । विद्रे । प्रियस्य । मारुतस्य धाम्नः ॥ ६ ॥ १३ ॥

आ । विद्युन्मंतऽभिः । मरुतः । सुऽअर्कैः । रथेभिः । यात । ऋष्टिमत्ऽभिः । अश्वऽपर्णैः । आ । वर्षिष्ठया । नः । इषा । वयः । न । पप्तत । सुऽमायाः ॥ १ ॥
ते । अरुणेभिः । वरं । आ । पिशंगैः । शुभे । कं । यांति । रथतूःऽभिः । अश्वैः । रुक्मः । न । चित्रः । स्वधितिऽवान् । पव्या । रथस्य । जंघनंत । भूम ॥ २ ॥
श्रिये । कं । वः । अधि । तनूषु । वाशीः । मेधा । वना । न । कृणवंते । ऊर्ध्वा । युष्मभ्यं । कं । मरुतः । सुजाताः । तुविऽद्युम्नासः । धनयंते । अद्रिं ॥ ३ ॥
अहानि । गृध्राः । परि । आ । वः । आ । अगुः । इमां । धियं । वार्कार्यां । च । देवीं । ब्रह्म । कृण्वंतः । गोतमासः । अर्कैः । ऊर्ध्वं । नुनुद्रे । उत्सऽधिं । पिबध्यै ॥ ४ ॥

एतत्त्यन्न योजनमचेति सस्वर्ह यन्मरुतो गोतमो वः ।
पश्यन्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतो वराहून् ॥ ५ ॥
एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री प्रति ष्टोभति वाघतो न वाणी ।
अस्तोभयद्वृथासामनु स्वधां गभस्त्योः ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ८९ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ विश्वे देवा देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥८९॥ आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः ।
देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे ॥ १ ॥
देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् ।
देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥ २ ॥
तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम् ।
अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥ ३ ॥

एतत् । त्यत् । न । योजनं । अचेति । सस्वः । ह । यत् । मरुतः । गोतमः । वः । पश्यन् । हिरण्यऽचक्रान् । अयःऽदंष्ट्रान् । विऽधावतः । वराहून् ॥ ५ ॥ एषा । स्या । वः । मरुतः । अनुऽभर्त्री । प्रति । स्तोभति । वाघतः । न । वाणी । अस्तोभयत् । वृथा । आसां । अनु । स्वधा । गभस्त्योः ॥ ६ ॥ १४ ॥

आ । नः । भद्राः । क्रतवः । यंतु । विश्वतः । अदब्धासः । अपरिऽइतासः । उत्ऽभिदः । देवाः । नः । यथा । सदं । इत् । वृधे । असन् । अप्रऽआयुवः । रक्षितारः । दिवेऽदिवे ॥ १ ॥ देवानां । भद्रा । सुऽमतिः । ऋजुऽयतां । देवानां । रातिः । अभि । नः । नि । वर्तता । देवानां । सख्यं । उप । सेदिम । वय । देवाः । नः । आयुः । प्र । तिरंतु । जीवसे ॥ २ ॥ तान् । पूर्वया । निऽविदा । हूमहे । वयं । भगं । मित्रं । अदितिं । दक्षं । अस्रिधं । अर्यमणं । वरुणं । सोमं । अश्विना । सरस्वती । नः । सुऽभगा । मयः । करत् ॥ ३ ॥

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः ।
तद्ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ ४ ॥
तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम् ।
पूषा नो यथा वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ ५ ॥ १५ ॥
स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ६ ॥
पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः ।
अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ॥ ७ ॥
भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥ ८ ॥

तत् । नः । वातः । मयःऽभु । वातु । भेषजं । तत् । माता । पृथिवी । तत् । पिता । द्यौः । तत् । ग्रावाणः । सोमऽसुतः । मयःऽभुवः । तत् । अश्विना । शृणुतं । धिष्ण्या । युवं ॥ ४ ॥ तं । ईशानं । जगतः । तस्थुषः । पतिं । धियंऽजिन्वं । अवसे । हूमहे । वयं । पूषा । नः । यथा । वेदसां । असत् । वृधे । रक्षिता । पायुः । अदब्धः । स्वस्तये ॥ ५ ॥ १५ ॥

स्वस्ति । नः । इंद्रः । वृद्धऽश्रवाः । स्वस्ति । नः । पूषा । विश्वऽवेदाः । स्वस्ति । नः । तार्क्ष्यः । अरिष्टऽनेमिः । स्वस्ति । नः । बृहस्पतिः । दधातु ॥ ६ ॥ पृषत्ऽअश्वाः । मरुतः । पृश्निऽमातरः । शुभंऽयावानः । विदथेषु । जग्मयः । अग्निऽजिह्वाः । मनवः । सूरऽचक्षसः । विश्वे । नः । देवाः । अवसा । आ । गमन् । इह ॥ ७ ॥ भद्रं । कर्णेभिः । शृणुयाम । देवाः । भद्रं । पश्येम । अक्षऽभिः । यजत्राः । स्थिरैः । अंगैः । तुस्तुऽवांसः । तनूभिः । वि । अशेम । देवऽहितं । यत् । आयुः ॥ ८ ॥

शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् ।
पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ ९ ॥
अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ९० ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ गायत्री अन्त्यानुष्टुप् छन्दः ॥

॥ ९० ॥ ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान् ।
अर्यमा देवैः सजोषाः ॥ १ ॥
ते हि वस्वो वसवानास्ते अप्रमूरा महोभिः ।
व्रता रक्षन्ते विश्वाहा ॥ २ ॥
ते अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः ।
बाधमाना अप द्विषः ॥ ३ ॥

शतं । इत् । नु । शरदः । अन्ति । देवाः । यत्र । नः । चक्र । जरसं । तनूनां । पुत्रासः । यत्र । पितरः । भवन्ति । मा । नः । मध्या । रिरिषत । आयुः । गन्तोः ॥ ९ ॥ अदितिः । द्यौः । अदितिः । अन्तरिक्षं । अदितिः । माता । सः । पिता । सः । पुत्रः । विश्वे । देवाः । अदितिः । पञ्च । जनाः । अदितिः । जातं । अदितिः । जनिऽत्वं ॥ १० ॥ १६ ॥

ऋजुऽनीती । नः । वरुणः । मित्रः । नयतु । विद्वान् । अर्यमा । देवैः । सऽजोषाः ॥ १ ॥ ते । हि । वस्वः । वसवानाः । ते । अप्रऽमूराः । महःऽभिः । व्रता । रक्षन्ते । विश्वाहा ॥ २ ॥ ते । अस्मभ्यं । शर्म । यंसन् । अमृताः । मर्त्येभ्यः । बाधमानाः । अप । द्विषः ॥ ३ ॥

वि नः पथः सुवितायं चियन्त्विन्द्रो मरुतः ।
पूषा भगो वन्द्यासः ॥ ४ ॥

उत नो धियो गोअग्राः पूषन्विष्णवेवयावः ।
कर्ता नः स्वस्तिमतः ॥ ५ ॥ १७ ॥

मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः ।
माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥

मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः ।
मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ ७ ॥

मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः ।
माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ ८ ॥

शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वर्यमा ।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुरुरुक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

वि । नः । पथः । सुवितायं । चियंतु । इंद्रः । मरुतः । पूषा । भगः । वंद्यासः ॥ ४ ॥ उत । नः । धियः । गोऽअंग्राः । पूषन् । विष्णो इति । एवंऽयावः । कर्त । नः । स्वस्तिऽमतः ॥ ५ ॥ १७ ॥ मधु । वाताः । ऋतऽयते । मधु । क्षरंति । सिंधवः । माध्वीः । नः । संतु । ओषधीः ॥ ६ ॥ मधु । नक्तं । उत । उषसः । मधुऽमत् । पार्थिवं । रजः । मधु । द्यौः । अस्तु । नः । पिता ॥ ७ ॥ मधुऽमान् । नः । वनस्पतिः । मधुऽमान् । अस्तु । सूर्यः । माध्वीः । गावः । भवंतु । नः ॥ ८ ॥ शं । नः । मित्रः । शं । वरुणः । शं । नः । भवतु । अर्यमा । शं । नः । इंद्रः । बृहस्पतिः । शं । नः । विष्णुः । उरुऽक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ ९१. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ सोमो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥

॥ ९१ ॥ त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् ।
तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥ १ ॥
त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः ।
त्वं वृषा वृषत्वेभिर्महित्वा द्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवो नृचक्षाः ॥ २ ॥
राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद्गभीरं तव सोम धाम ।
शुचिष्ट्वमसि प्रियो न मित्रो दक्षाय्यो अर्यमेवासि सोम ॥ ३ ॥
या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेळन्राजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय ॥ ४ ॥
त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा ।
त्वं भद्रो असि क्रतुः ॥ ५ ॥ १९ ॥

त्वं । सोम । प्र । चिकितः । मनीषा । त्वं । रजिष्ठं । अनु । नेषि । पंथां । तव । प्रऽनीती । पितरः । नः । इंदो इति । देवेषु । रत्नं । अभजंत । धीराः ॥ १ ॥ त्वं । सोम । क्रतुऽभिः । सुऽक्रतुः । भूः । त्वं । दक्षैः । सुऽदक्षः । विश्वऽवेदाः । त्वं । वृषा । वृषऽत्वेभिः । महिऽत्वा । द्युम्नेभिः । द्युम्नी । अभवः । नृऽचक्षाः ॥ २ ॥ राज्ञः । नु । ते । वरुणस्य । व्रतानि । बृहत् । गभीरं । तव । सोम । धाम । शुचिः । त्वं । असि । प्रियः । न । मित्रः । दक्षाय्यः । अर्यमाऽइव । असि । सोम ॥ ३ ॥ या । ते । धामानि । दिवि । या । पृथिव्या । या । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । तेभिः । नः । विश्वैः । सुऽमनाः । अहेळन् । राजन् । सोम । प्रति । हव्या । गृभाय ॥ ४ ॥ त्वं । सोम । असि । सत्ऽपतिः । त्वं । राजा । उत । वृत्रऽहा । त्वं । भद्रः । असि । क्रतुः ॥ ५ ॥ १९ ॥

त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे ।

प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः ॥ ६ ॥

त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते ।

दक्षं दधासि जीवसे ॥ ७ ॥

त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः ।

न रिष्येत्त्वावतः सखा ॥ ८ ॥

सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे ।

ताभिर्नोऽविता भव ॥ ९ ॥

इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि ।

सोम त्वं नो वृधे भव ॥ १० ॥ ॥ २० ॥

त्वं । च । सोम । नः । वशः । जीवातुं । न । मरामहे । प्रियऽस्तोत्रः । वनस्पतिः ॥ ६ ॥ त्वं । सोम । महे । भगं । त्वं । यूने । ऋतऽयते । दक्षं । दधासि । जीवसे ॥ ७ ॥ त्वं । नः । सोम । विश्वतः । रक्ष । राजन् । अघऽयतः । न । रिष्येत् । त्वाऽवतः । सखा ॥ ८ ॥ सोम । याः । ते । मयःऽभुवः । ऊतयः । सन्ति । दाशुषे । ताभिः । नः । अविता । भव ॥ ९ ॥ इमं । यज्ञं । इदं । वचः । जुजुषाणः । उपऽआगहि । सोम । त्वं । नः । वृधे । भव ॥ १० ॥ २० ॥

सोम॑ गी॒र्भिष्ट्वा॑ व॒यं व॒र्धया॑मो वचो॒विदः॑ ।
सु॒मृ॒ळी॒को न॒ आ वि॑श ॥ ११ ॥

ग॒य॒स्फानो॑ अमीव॒हा व॑सु॒वित्पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः ।
सु॒मि॒त्रः सो॑म नो भव ॥ १२ ॥

सोम॑ रार॒न्धि नो॑ हृ॒दि गावो॒ न यव॑से॒ष्वा ।
मर्य॑ इ॒व स्व ओ॒क्ये॑ ॥ १३ ॥

यः सो॑म स॒ख्ये तव॑ रा॒रण॑द्दे॒व मर्त्यः॑ ।
तं दक्षः॑ सचते क॒विः ॥ १४ ॥

उ॒रु॒ष्या णो॑ अ॒भिश॑स्तेः॒ सोम॒ नि पा॒ह्यंह॑सः ।
सखा॑ सु॒शेव॑ एधि नः ॥ १५ ॥ २१ ॥

सोम॑ । गीः॒ऽभिः । त्वा॒ । व॒यं । व॒र्धया॑मः । व॒चः॒ऽविदः॑ । सु॒ऽमृ॒ळी॒कः । न॒ः । आ । वि॒श ॥ ११ ॥ ग॒य॒ऽस्फानः॑ । अ॒मी॒व॒ऽहा । व॒सु॒ऽवित् । पु॒ष्टि॒ऽवर्ध॑नः । सु॒ऽमि॒त्रः । सो॒म॒ । न॒ः । भ॒व॒ ॥ १२ ॥ सोम॑ । र॒र॒न्धि । न॒ः । हृ॒दि । गावः॑ । न । यव॑सेषु । आ । मर्यः॑ऽइव । स्वे । ओ॒क्ये॑ ॥ १३ ॥ यः । सो॒म॒ । स॒ख्ये । तव॑ । र॒रण॑त् । दे॒व॒ । मर्त्यः॑ । तं । दक्षः॑ । स॒च॒ते॒ । क॒विः ॥ १४ ॥ उ॒रु॒ष्य । न॒ः । अ॒भिऽश॑स्तेः । सोम॑ । नि । पा॒हि॒ । अंह॑सः । सखा॑ । सु॒ऽशेवः॑ । ए॒धि॒ । न॒ः ॥ १५ ॥ २१ ॥

आ प्या॑यस्व॒ समे॑तु ते वि॒श्वतः॑ सोम॒ वृष्ण्य॑म् ।
भवा॒ वाज॑स्य सङ्ग॒थे ॥ १६ ॥
आ प्या॑यस्व मदिन्तम॒ सोम॒ विश्वे॑भिरं॒शुभिः॑ ।
भवा॑ नः सु॒श्रव॑स्तमः॒ सखा॑ वृ॒धे ॥ १७ ॥
सं ते॒ पयां॑सि॒ समु॑ यन्तु॒ वाजाः॒ सं वृष्ण्या॑न्यभिमाति॒षाहः॑ ।
आ॒प्याय॑मानो अ॒मृता॑य सोम दि॒वि श्रवां॑स्युत्त॒मानि॑ धिष्व ॥ १८ ॥
या ते॒ धामा॑नि ह॒विषा॒ यज॑न्ति॒ ता ते॒ विश्वा॑ परि॒भूर॑स्तु य॒ज्ञम् ।
ग॒य॒स्फानः॑ प्र॒तर॑णः सु॒वीरोऽवी॑रहा॒ प्र च॑रा सोम॒ दुर्या॑न् ॥ १९ ॥
सोमो॑ धे॒नुं सोमो॒ अर्व॑न्तमा॒शुं सोमो॑ वी॒रं क॑र्म॒ण्यं॑ ददाति ।
सा॒द॒न्यं॑ वि॒द॒थ्यं॑ स॒भेयं॑ पितृ॒श्रव॑णं॒ यो ददा॑शदस्मै ॥ २० ॥ २२ ॥

आ । प्या॒य॒स्व॒ । सं । ए॒तु॒ । ते॒ वि॒श्वतः॑ । सो॒म॒ । वृष्ण्यं॑ । भव॑ । वाज॑स्य । सं॒ऽग॒थे ॥ १६ ॥ आ । प्या॒य॒स्व॒ । म॒दि॒न्ऽत॒म॒ । सोम॑ । विश्वे॑भिः । अं॒शुऽभिः॑ । भव॑ । नः॒ । सु॒श्रवः॑ऽतमः । सखा॑ । वृ॒धे ॥ १७ ॥ सं । ते॒ । पयां॑सि । सं । ऊं॒ इति॑ । य॒न्तु॒ । वाजाः॑ । सं । वृष्ण्या॑नि । अ॒भि॒मा॒ति॒ऽसहः॑ । आ॒ऽप्याय॑मानः । अ॒मृता॑य । सो॒म॒ । दि॒वि । श्रवां॑सि । उ॒त्ऽत॒मानि॑ । धि॒ष्व॒ ॥ १८ ॥ या ते॒ धामा॑नि । ह॒विषा॑ । यज॑न्ति । ता । ते॒ । विश्वा॑ । प॒रि॒ऽभूः । अ॒स्तु॒ । य॒ज्ञं । ग॒य॒ऽस्फानः॑। प्र॒ऽतर॑णः । सु॒ऽवीरः॑ । अवी॑रऽहा । प्र । च॒र॒ । सो॒म॒ । दुर्या॑न् ॥ १९ ॥ सोमः॑ । धे॒नुं । सोमः॑ । अर्व॑न्तं । आ॒शुं । सोमः॑ । वी॒रं । क॒र्म॒ण्यं॑ । द॒दा॒ति॒ । स॒द॒न्यं॑ । वि॒द॒थ्यं॑ । स॒भेयं॑ । पि॒तृ॒ऽश्रव॑णं । यः । ददा॑शत् । अ॒स्मै॒ ॥ २० ॥ २२ ॥

अषाळ्हं युत्सु पृतनासु पप्रिं स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् ।
भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ २१ ॥
त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः ।
त्वमा ततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ २२ ॥
देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य ।
मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥ २३ ॥ २३ ॥

॥ ९२ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥ ९२ ॥ एता उ त्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्द्धे रजसो भानुमञ्जते ।
निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः ॥ १ ॥

अषाळ्हं । युत्ऽसु । पृतनासु । पप्रिं । स्वःऽसां । अप्सां । वृजनस्य । गोपां ।
भरेषुऽजां । सुऽक्षितिं । सुऽश्रवसं । जयंतं । त्वा । अनु । मदेम । सोम ॥ २१ ॥
त्वं । इमाः । ओषधीः । सोम । विश्वाः । त्वं । अपः । अजनयः । त्वं । गाः ।
त्वं । आ । ततंथ । उरु । अंतरिक्षं । त्वं । ज्योतिषा । वि । तमः । ववर्थ
॥ २२ ॥ देवेन । नः । मनसा । देव । सोम । रायः । भागं । सहसाऽवन् ।
अभि । युध्य । मा । त्वा । आ । तनत् । ईशिषे । वीर्यस्य । उभयेभ्यः । प्र ।
चिकित्स । गोऽइष्टौ ॥ २३ ॥ २३ ॥

एताः । ऊं इति । त्याः । उषसः । केतुं । अक्रत । पूर्वे । अर्द्धे । रजसः ।
भानुं । अंजते । निःऽकृण्वानाः । आयुधानिऽइव । धृष्णवः । प्रति । गावः ।
अरुषीः । यंति । मातरः ॥ १ ॥

उदपप्तन्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत ।
अक्रन्नुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं भानुमरुषीरशिश्रयुः ॥ २ ॥
अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना परावतः ।
इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥
अधि पेशांसि वपते नृतूरिवापोर्णुते वक्ष उस्रेव बर्जहम् ।
ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वती गावो न व्रजं व्युषा आवर्तमः ॥ ४ ॥
प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि तिष्ठते बाधते कृष्णमभ्वम् ।
स्वरुं न पेशो विदथेष्वञ्जञ्चित्रं दिवो दुहिता भानुमश्रेत् ॥ ५ ॥ २४ ॥
अतारिष्म तमसस्पारमस्योषा उच्छन्ती वयुना कृणोति ।
श्रिये छन्दो न स्मयते विभाती सुप्रतीका सौमनसायाजीगः ॥ ६ ॥

उत् । अपप्तन् । अरुणाः । भानवः । वृथा । सुऽआयुजः । अरुषीः । गाः । अयुक्षत । अक्रन् । उषसः । वयुनानि । पूर्वऽथा । रुशंतं । भानुं । अरुषीः । अशिश्रयुः ॥ २ ॥ अर्चंति । नारीः । अपसः । न । विष्टिऽभिः । समानेन । योजनेन । आ । पराऽवतः । इषं । वहंतीः । सुऽकृते । सुऽदानवे । विश्वा । इत् । अहं । यजमानाय । सुन्वते ॥ ३ ॥ अधि । पेशांसि । वपते । नृतूःऽइव । अप । ऊर्णुते । वक्षः । उस्राऽइव । बर्जहं । ज्योतिः । विश्वस्मै । भुवनाय । कृण्वती । गावः । न । व्रजं । वि । उषाः । आवरित्यावः । तमः ॥ ४ ॥ प्रति । अर्चिः । रुशत् । अस्याः । अदर्शि । वि । तिष्ठते । बाधते । कृष्णं । अभ्वं । स्वरुं । न । पेशः । विदथेषु । अंजन् । चित्रं । दिवः । दुहिता । भानुं । अश्रेत् ॥ ५ ॥ २४ ॥ अतारिष्म । तमसः । पारं । अस्य । उषाः । उच्छंती । वयुना । कृणोति । श्रिये । छंदः । न । स्मयते । विऽभाती । सुऽप्रतीका । सौमनसाय । अजीगरिति ॥ ६ ॥

भास्वती नेत्री सूनृतानां दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः ।
प्रजावतो नृवतो अश्वबुध्यानुषो गोअग्राँ उप मासि वाजान् ॥ ७ ॥
उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम् ।
सुदंससा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम् ॥ ८ ॥
विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति ।
विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ॥ ९ ॥
पुनः पुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुम्भमाना ।
श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥ १० ॥ २५ ॥
व्यूर्ण्वती दिवो अन्ताँ अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति ।
प्रमिनती मनुष्या युगानि योषा जारस्य चक्षसा वि भाति ॥ ११ ॥

भास्वती । नेत्री । सूनृतानां । दिवः । स्तवे । दुहिता । गोतमेभिः । प्रजाऽवतः । नृऽवतः । अश्वऽबुध्यान् । उषः । गोऽअग्रान् । उप । मासि । वाजान् ॥ ७ ॥
उषः । तं । अश्या । यशसं । सुऽवीरं । दासऽप्रवर्गं । रयिं । अश्वऽबुध्यं । सुऽदंससा । श्रवसा । या । विऽभासि । वाजऽप्रसूता । सुऽभगे । बृहंतं ॥ ८ ॥
विश्वानि । देवी । भुवना । अभिऽचक्ष्य । प्रतीची । चक्षुः । उर्विया । वि । भाति । विश्वं । जीवं । चरसे । बोधयंती । विश्वस्य । वाचं । अविदत् । मनायोः ॥ ९ ॥
पुनःऽपुनः । जायमाना । पुराणी । समानं । वर्णं । अभि । शुंभमाना । श्वघ्नीऽइव । कृत्नुः । विजः । आऽमिनाना । मर्तस्य । देवी । जरयंती । आयुः ॥ १० ॥ २५ ॥
विऽऊर्ण्वती । दिवः । अंतान् । अबोधि । अप । स्वसारं । सनुतः । युयोति । प्रऽमिनती । मनुष्या । युगानि । योषा । जारस्य । चक्षसा । वि । भाति ॥ ११ ॥

पशून्न चित्रा सुभगा प्रथाना सिन्धुर्न क्षोद उर्विया व्यश्वैत् ।
अमिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिभिर्दृशाना ॥ १२ ॥
उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति ।
येन तोकं च तनयं च धामहे ॥ १३ ॥
उषो अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि ।
रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति ॥ १४ ॥
युक्ष्वा हि वाजिनीवत्यश्वाँ अद्यारुणाँ उषः ।
अथा नो विश्वा सौभगान्या वह ॥ १५ ॥ २६ ॥
अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत् ।
अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतम् ॥ १६ ॥

पशून् । न । चित्रा । सुऽभगा । प्रथाना । सिंधुः । न । क्षोदः । उर्विया । वि । अश्वैत् । अमिनती । दैव्यानि । व्रतानि । सूर्यस्य । चेति । रश्मिऽभिः । दृशाना ॥ १२ ॥ उषः । तत् । चित्रं । आ । भर । अस्मभ्यं । वाजिनीऽवति । येन । तोकं । च । तनयं । च । धामहे ॥ १३ ॥ उषः । अद्य । इह । गोऽमति । अश्वऽवति । विभाऽवरि । रेवत् । अस्मे इति । वि । उच्छ । सूनृताऽवति ॥ १४ ॥ युक्ष्व । हि । वाजिनीऽवति । अश्वान् । अद्य । अरुणान् । उषः । अथ । नः । विश्वा । सौभगानि । आ । वह ॥ १५ ॥ २६ ॥ अश्विना । वर्तिः । अस्मत् । आ । गोऽमत् । दस्रा । हिरण्यऽवत् । अर्वाक् । रथं । सऽमनसा । नि । यच्छतं ॥ १६ ॥

त्था श्लोकमा दिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः ।
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥ १७ ॥
देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्तनी ।
उपर्बुधो वहन्तु सोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

॥ ९३ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्नीषोमौ देवता ॥ आद्यस्तृच आनुष्टुभ ।

॥ ९३ ॥ अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम् ।
प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः ॥ १ ॥
अग्नीषोमा यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति ।
तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ॥ २ ॥
अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाद्धविष्कृतिम् ।
स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्नवत् ॥ ३ ॥

। इत्था । श्लोकं । आ । दिवः । ज्योतिः । जनाय । चक्रथुः । आ । नः ।
। वहतं । अश्विना । युवं ॥ १७ ॥ आ । इह । देवा । मयःऽभुवा । दस्रा ।
ण्यवर्तनी इति हिरण्यऽवर्तनी । उषःऽबुधः । वहंतु । सोमऽपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥
अग्नीषोमौ । इमं । सु । मे । शृणुतं । वृषणा । हवं । प्रति । सुऽउक्तानि ।
तं । भवतं । दाशुषे । मयः ॥ १ ॥ अग्नीषोमा । यः । अद्य । वां । इदं । वचः ।
र्यति । तस्मै । धत्तं । सुऽवीर्यं । गवां । पोषं । सुऽअश्व्यं ॥ २ ॥ अग्नीषोमा ।
। आऽहुतिं । यः । वां । दाशात् । हविःऽकृतिं । सः । प्रऽजया । सुऽवीर्यं ।
र्वं । आयुः । वि । अश्नवत् ॥ ३ ॥

अग्नींषोमा चेति तद्वीर्यं वां यदमुंष्णीतमवसं पणिं गाः ।
अवांतिरतं बृसंयस्य शेषोऽविन्दतं ज्योतिरेकं बहुभ्यः ॥ ४ ॥
युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रंतू अधत्तम् ।
युवं सिन्धूँरभिशस्तेरवद्यादग्नींषोमावमुंश्चतं गृभीतान् ॥ ५ ॥
आन्यं दिवो मातरिश्वां जभारामंथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः ।
अग्नींषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञायं चक्रथुरु लोकम् ॥ ६ ॥ २८ ॥
अग्नींषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतं हर्यतं वृषणा जुषेथाम् ।
सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः ॥ ७ ॥
यो अग्नींषोमा हविषा सपर्याद्देवद्रीचा मनसा यो घृतेन ।
तस्य व्रतं रक्षतं पातमंहसो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥

अग्नींषोमा । चेति । तत् । वीर्यं । वां । यत् । अमुंष्णीतं । अवसं । पणिं । गाः । अवं । अतिरतं । बृसंयस्य । शेषः । अविंदतं । ज्योतिः । एकं । बहुऽभ्यः ॥ ४ ॥ युवं । एतानि । दिवि । रोचनानि । अग्निः । च । सोम । सक्रंतू । इति । सऽक्रंतू । अधत्तं । युवं । सिंधूंन् । अभिऽशस्तेः । अवद्यात् । अग्नींषोमौ । अमुंचतं । गृभीतान् ॥ ५ ॥ आ । अन्यं । दिवः । मातरिश्वां । जभार । अमंथ्नात् । अन्यं । परि । श्येनः । अद्रेः । अग्नींषोमा । ब्रह्मणा । ववृधाना । उरुं । यज्ञायं । चक्रथुः । ऊं इति । लोकं ॥ ६ ॥ २८ ॥ अग्नींषोमा । हविषः । प्रऽस्थितस्य । वीतं । हर्यतं । वृषणा । जुषेथां । सुऽशर्माणा । सुऽअवसा । हि । भूतं । अथं । धत्तं । यजमानाय । शं । योः ॥ ७ ॥ यः । अग्नींषोमा । हविषा । सपर्यात् । देवद्रीचा । मनसा । यः । घृतेनं । तस्यं । व्रतं । रक्षतं । पातं । अंहसः । विशे । जनाय । महिं । शर्म । यच्छतं ॥ ८ ॥

अग्नींषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः ।
सं देवत्रा बभूवथुः ॥ ९ ॥
अग्नींषोमावनेनं वां यो वां घृतेन दाशति ।
तस्मैं दीदयतं बृहत् ॥ १० ॥
अग्नींषोमाविमानि नो युवं हव्या जुंजोषतम् ।
आ यातमुपं नः सचा ॥ ११ ॥
अग्नींषोमा पिपृतमर्वतो न आ प्यायन्तामुस्रियां हव्यसूदः ।
अस्मे बलानि मघवंत्सु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं श्रुंष्टिमन्तंम् ॥१२॥२९॥१४॥

॥ पञ्चदशोऽनुवाकः ॥

॥ ९४ ॥ ऋषि –कुत्स आङ्गिरसः ॥ देवता–अग्नि छन्दः–जगति, त्रिष्टुप् ।

॥ ९४ ॥ इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषयां ।
भद्रा हि नः प्रमंतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तवं ॥ १ ॥

अग्नींषोमा । सऽवेदसा । सहूती इति सऽहूती । वनतं । गिरः । सं । देवऽत्रा । बभूवथुः ॥ ९ ॥ अग्नींषोमौ । अनेनं । वां । यः । वां । घृतेनं । दाशति । तस्मैं । दीदयतं । बृहत् ॥ १० ॥ अग्नींषोमौ । इमानि । नः । युवं । हव्या । जुजोषतं । आ । यातं । उपं । नः । सचा ॥ ११ ॥ अग्नींषोमा । पिपृतं । अर्वतः । नः । आ । प्यायंता । उस्रियाः । हव्यऽसूदः । अस्मे इतिं । बलानि । मघवंत्ऽसु । धत्तं । कृणुतं । नः । अध्वरं । श्रुष्टिऽमंतं ॥ १२ ॥ २९ ॥ १४ ॥

इमं । स्तोमं । अर्हते । जातऽवेदसे । रथंऽइव । सं । महेम । मनीषयां । भद्रा । हि । नः । प्रऽमंतिः । अस्य । संऽसदि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तवं ॥ १ ॥

यस्मै त्वमायजसे स साधत्यनर्वा क्षेति दधते सुवीर्यम् ।
स तूताव नैनमश्नोत्यंहतिरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ २ ॥
शकेम त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् ।
त्वमादित्याँ आ वह तान्ह्युश्मस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ३ ॥
भरामेध्मं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम् ।
जीवातवे प्रतरं साधया धियोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ४ ॥
विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदक्तुभिः ।
चित्रः प्रकेत उषसो महाँ अस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ५ ॥ ३० ॥
त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः ।
विश्वा विद्वाँ आर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ६ ॥

यस्मै । त्वं । आऽयजसे । सः । साधति । अनर्वा । क्षेति । दधते । सुऽवीर्यं
सः । तूताव । न । एनं । अश्नोति । अंहतिः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं
तव ॥ २ ॥ शकेम । त्वा । संऽइधं । साधय । धियः । त्वे इति । देवाः । हविः ।
अदंति । आऽहुतं । त्वं । आदित्यान् । आ । वह । तान् । हि । उश्मसि ।
अग्ने । सख्ये । मा रिषाम । वयं । तव ॥ ३ ॥ भराम । इध्मं । कृणवाम ।
हवींषि । ते । चितयंतः । पर्वणाऽपर्वणा । वयं । जीवातवे । प्रऽतरं । साधय ।
धियः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ४ ॥ विशां । गोपाः ।
अस्य । चरंति । जंतवः । द्विऽपत् । च । यत् । उत । चतुःऽपत् । अक्तुऽभिः ।
चित्रः । प्रऽकेतः । उषसः । महान् । असि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं ।
तव ॥ ५ ॥ ३० ॥ त्वं । अध्वर्युः । उत । होता । असि । पूर्व्यः । प्रऽशास्ता ।
पोता । जनुषा । पुरःऽहितः । विश्वा । विद्वान् । आर्त्विज्या । धीर । पुष्यसि ।
अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ६ ॥

यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्सन्तळिदिवाति रोचसे ।
रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ७ ॥
पूर्वो देवा भवतु सुन्वतो रथोऽस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः ।
तदा जानीतोत पुष्यता वचोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ८ ॥
वधैर्दुःशंसाँ अप दूढ्यो जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिदत्रिणः ।
अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृध्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ९ ॥
यदयुक्था अरुषा रोहिता रथे वातजूता वृषभस्येव ते रवः ।
आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १० ॥ ३१ ॥
अध स्वनादुत बिभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत्ते यवसादो व्यस्थिरन् ।
सुगं तत्ते तावकेभ्यो रथेभ्योऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ११ ॥

यः । विश्वतः । सुऽप्रतीकः । सऽदृङ् । असि । दूरे । चित् । सन् । तळित्ऽइव ।
अति । रोचसे । रात्र्याः । चित् । अन्धः । अति । देव । पश्यसि । अग्ने ।
सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ७ ॥ पूर्वः । देवाः । भवतु । सुन्वतः ।
रथः । अस्माकं । शंसः । अभि । अस्तु । दुःऽध्यः । तत् । आ । जानीत ।
उत । पुष्यत । वचः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ८ ॥ वधैः ।
दुःऽशंसान् । अप । दुःऽध्यः । जहि । दूरे । वा । ये । अन्ति । वा । के । चित् ।
अत्रिणः । अथ । यज्ञाय । गृणते । सुऽगं । कृधि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम ।
वयं । तव ॥ ९ ॥ यत् । अयुक्थाः । अरुषा । रोहिता । रथे । वातऽजूता ।
वृषभस्यऽइव । ते । रवः । आत् । इन्वसि । वनिनः । धूमऽकेतुना । अग्ने । सख्ये ।
मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १० ॥ ३१ ॥ अध । स्वनात् । उत । बिभ्युः ।
पतत्रिणः । द्रप्साः । यत् । ते । यवसऽअदः । वि । अस्थिरन् । सुऽगं । तत् ।
ते । तावकेभ्यः । रथेभ्यः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं तव ॥ ११ ॥

अयं मित्रस्य वरुणस्य धायसेऽवयातां मरुतां हेळो अद्भुतः ।
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १२ ॥
देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुरध्वरे ।
शर्मन्त्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १३ ॥
तत्ते भद्रं यत्समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृळयत्तमः ।
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुषेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १४ ॥
यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशोऽनागास्त्वमदिते सर्वताता ।
यं भद्रेण शवसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम ॥ १५ ॥
स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥१६॥३२॥६॥

अयं । मित्रस्य । वरुणस्य । धायसे । अवऽयातां । मरुतां । हेळः । अद्भुतः । मृळ । सु । नः । भूतु । एषां । मनः । पुनः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १२ ॥ देवः । देवानां । असि । मित्रः । अद्भुतः । वसुः । वसूनां । असि । चारुः । अध्वरे । शर्मन् । स्याम । तव । सप्रथःऽतमे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १३ ॥ तत् । ते । भद्रं । यत् । संऽइद्धः । स्वे । दमे । सोमऽआहुतः । जरसे । मृळयत्ऽतमः । दधासि । रत्नं । द्रविणं । च । दाशुषे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १४ ॥ यस्मै । त्वं । सुऽद्रविणः । ददाशः । अनागाःऽत्वं । अदिते । सर्वऽताता । यं । भद्रेण । शवसा । चोदयासि । प्रजाऽवता । राधसा । ते । स्याम ॥ १५ ॥ सः । त्वं । अग्ने । सौभगऽत्वस्य । विद्वान् । अस्माकं । आयुः । प्र । तिर । इह । देव । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १६ ॥ ३२ ॥ ॥ ६ ॥

इति प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

અધ્યાય ૬.

સૂક્ત ૮૧

॥ ८१ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

ઇન્દ્રને આનંદ અને પ્રોત્સાહન મળે તેના હેતુથી મનુષ્યોએ તેનું સ્તવન કરેલું છે જ્યારે મોટું યુદ્ધ થાય છે ત્યારે અમે તેને જ બોલાવીએ છીએ તેમજ નાના યુદ્ધમા પણ અમે તેને જ બોલાવીએ છીએ પરાક્રમના કૃત્યમા તેણે હમેશા અમારૂ રક્ષણ[1] કરેલુ છે ૧

હે વીર, ખરેખર તું જ સેનાનાયક શોભે છે અનેક તરેહથી (ભકતોને) (વૈભવ) અર્પણ કરનાર તુ જ છે (જગતની દૃષ્ટીમા) જે માણસ નહાનો[2] છે તેનેપણ તુ ચઢતી દશાએ પહોચાડે છે અને સોમરસ અર્પણ કરનારા તારા ભક્તોને તારીપાસે રહેલી વિપૂલ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવાનું જ્ઞાન તુ જ આપે છે ૨

જ્યારે યુદ્ધની શરૂઆત થાય છે ત્યારે વીર પુરૂષોઉપર તારી તરફથી સંપત્તિની વૃષ્ટી થાય છે શત્રુનો ગર્વ ઉતારનાર તારા અશ્વો તુ રથને જોડ તે કોનો વધ કર્યો વારૂ? તે વૈભવના અધિકારપર કોની નીમણુક કરી? (ખરેખર) હે ઇન્દ્ર તે વૈભવના અધિકારપર અમારી નીમણુક કરી ૩

પોતાના સામર્થ્યથી શ્રેષ્ઠતા પામેલા અને પોતાની યુદ્ધ પદ્ધતિથી[3] (શત્રુને) ભયભીત કરનાર આ દેવે, પોતાનું સામર્થ્ય (ઘણુ જ) વધાર્યું છે સુંદર મુગટથી શોભાયમાન અને પીતવર્ણના અશ્વો (પોતાનીપાસે) રાખનાર[4] આ દેવે, એકમેક સાથે ભીડેલા પોતાના બન્ને ખભાપર શોભામાટે લોખંડી વજ્ર ધારણ કર્યું છે ૪

આ દેવે ભૂલોક તેમજ સ્વર્ગલોકને પણ વ્યાપ્ત કરી નાખ્યુ છે દ્યુલોકના સર્વ દેદીપ્યમાન પ્રદેશમા આ ભરાઈ[5] રહ્યો છે હે ઇન્દ્ર, (આ જગતમા) તારી બરોબર કોઈ નથી, (એટલુજ નહી), પણ આગળ કોઈ થયુ નથી, તેમજ ભવીષ્યમા કોઈ થશે નહી તુ સર્વથી પણ ઘણો જ મોટો થયો છુ ५ (१)

---

१ वृत्रहा इन्द्र मदाय शवसे नृभि वावृधे महत्सु आजिषु त इन् उत ईं अर्भे हवामहे स वाजेषु न प्र अविषत्[1] ।

२ वीरे सेन्य हि असि भूरि परादादि असि दभ्रस्य[2] चित् वृध असि सुन्वते यजमानाय ते भूरि वसु शिक्षसि ।

३ यत् आजय उदीरत धृष्णवे धना धीयत मदच्युता हरी युक्ष्व क हन ? क वसौ दध ? इन्द्र, अस्मान् वसौ दध

४ क्त्वा महान् अनुष्वधं[3] भीम शव आ वव्रुध । शिप्री हरिवान् श्रिय[4] उपाक्यो हस्तय श्रिये आयस वज्र निदधे ।

५ पार्थिवं रज आ पप्रौ दिवि रोचना बद्धध[5] इन्द्र न त्वावान् कश्चन । न जात, न जनिष्यते विश्व अति ववक्षिथ ।

જે (ભક્તપર) પ્રેમકરીને પોતાના ઉપાસકમાટે માણસોના યોગ્ય પોષણની તજવીજ કરે છે, તે ઇન્દ્ર, અમને (વૈભવ પ્રાપ્ત કરી લેવાનું) શિક્ષણ આપે છે. તારીપાસે પુષ્કળ સંપત્તિ છે, તે તું અમને વહેંચી આપ. તારી કૃપાનો ઉપભોગ મને લેવા દે. ૬

સામર્થ્યના સરળ મનથી ઉપભોગ કરનાર આ ઇન્દ્ર, જ્યારે જ્યારે હર્ષથી ભરાઈ જાય છે ત્યારે ત્યારે ખરેખર ધેનુના ટોળેટોળાં અમને અર્પણ કરે છે. (હે ઇન્દ્રદેવ એંકેકો પ્રકારના વૈભવો, તારા બન્ને હાથમાં લઈ રાખ, અમારૂં તેજ વધાર, અને અમને સંપત્તિ અર્પણ કર. ૭

હે શૂર (સોમરસ) તૈયાર થયા પછી તું અમને સામર્થ્ય આપવામાટે અને અમારાપર કૃપા કરવા માટે (અમારા સોમરસથી) સંતુષ્ટ થા તારીપાસે અનેક પ્રકારની સંપત્તિ છે, તે અમને બરાબર વિદિત છે. અમે અમારા સર્વ મનોરથ તારીપાસે વિનવીએ છીએ, માટે તું અમારો સંરક્ષક થા. ૮

હે ઇન્દ્ર, તારા આશ્રયમાં રહેનાર આ માણસ દીવસે દીવસે મન આકર્ષક સર્વ સંપત્તિ વૃદ્ધિંગત કરે છે. ભક્તિહીન (પાપી) લોકોએ પોતાની પાસે કેટલી સંપત્તિ રાખી મૂકી છે, તે, તું ભક્તવત્સળ હોવાથી, તને માલૂમ છે; માટે તેની સંપત્તિનું હરણ કરીને અમને આપ. ૯ (૨)

સૂક્ત ૮૨.

॥ ८२ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

હે ઉદાર (ઇન્દ્રદેવ) અહીં આવ, અને અમારી પ્રાર્થના સાંભળ. અમારા વીશે પ્રથમ કરતાં ભીન્ન ભાવ ધારણ કર નહી. જે અર્થે મીઠી વાણીથી તારીપાસે યાચના કેમ કરવી તે તેં અમને શીખવ્યું છે, તે અર્થે, અમે તારીપાસે (તે લેવ ને) હઠ કરીશું જ. તે માટે, હે ઇન્દ્ર, તું તારા અશ્વો જોડ. ૧

---

६ यः अर्यः दाशुषे मर्तभोजन परादद।ति, इन्द्र अस्मभ्य शिक्षतु. ते भूरि वसु. वि भज. तव राधसः भक्षीय ।

७ ऋजुक्रतु.' मदेमदे गवां यूथ । नः ददि. हि. पुरु शता वसु उभयाहस्त्या स गृभाय. शिशीहि रायः आभर ।

८ शूर, सुते शवसे राधसे सचा मादयस्व त्वा पुरुवसु विद्म हि कामान् उप ससृज्महे अध नः अविता भव ।

९ इन्द्र, एते ते जन्तवः विश्व वार्य पुष्यन्ति. अदाशुषां जनानां वेदः' अर्य.' अन्तः ख्यः हि. तेषां वेदः नः आ भर ।

१ मघवन् उपो. गिर. सु श्रुधि मा अतथाः' इव यदा नः सूनृतावतः करः अर्थयासे इत् आत्, इन्द्र, ते हरी योज नु ।

તે (સુખમાં) રહ્યો, તેણે આનંદ કર્યો, તેનાપર તારી પ્રીતિ હોવાથી, તેણે (હર્ષથી) પોતાનું મસ્તક હલાવ્યું. પોતાના જ તેજથી યુક્ત થએલા તે વિદ્વાન્ લોકોએ નવું સ્તોત્ર રચીને તારૂં સ્તવન કીધું. તે માટે, ખરેખર તું તારા અશ્વો હમણાં જોડ. ૨

હે ઉદાર ઇન્દ્રદેવ, જેનું દર્શન અતી રમણીય છે, એવા તને, અમે વંદન કરીશું. અમે તારી સ્તુતિ કરી તેથી તારા રથમાં સર્વ પ્રકારનો વૈભવ ભરીને તારા સેવક સમીપ આવ ખરેખર, હે ઇન્દ્ર, તું તારા અશ્વો હમણાં જોડ. ૩

હે ઇન્દ્રદેવ, સોમરસથી ભરેલું જે યજ્ઞપાત્ર તને તારા અશ્વો જોડવાને પ્રવૃત્ત કરે છે, તેની રૂચી શી છે તે જે કોઈ જાણતો હોય, તે ધેનુની પ્રાપ્તિ કરી લેવાના સામર્થ્યવવાળા પોતાના રથપર આરૂઢ થાય. ઇન્દ્રદેવ, ખરેખર, તું તારા અશ્વો જોડ. ૪

હે અત્યંત પ્રબળ ઇન્દ્ર તારો જમણી બાજુનો ઘોડો રથમાં જોડેલો હો અને ડાબી બાજુતરફનો ઘોડો પણ રથને જોડેલો હો. તે રથમાં બેસીને અમે કરેલા હવીથી સંતોષ માનીને તું તારી પ્રીયપત્ની તરફ ગમન કર. ખરેખર, હે ઇન્દ્ર, તું તારા અશ્વ જોડ. ૫

તારૂં સ્તોત્ર ગાઈને, તારા અશ્વો, રથને જોડાવાની મેં પ્રેરણા કીધી છે, તેની ગરદન પગના વાળ કેટલા લાબા છે, તે જુઓ. તું અહીં આવ, કારણ કે તું હાથમાં સર્વ (સંપત્તિ) ધારણ કરે છે. મનને ઉત્સાહ આપનારા આ સોમરસે તને આનંદ આપ્યો છે. અને હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, પૂષાદેવ, અને તારી પત્નીસહવર્તમાન, તું તેમાં મગ્ન થઈ ગયો છે. ૬ (૩)

---

२ अक्षन्; अमीमदन्त, प्रिया अव अधूषत स्वभानव विप्राः नविष्ठया मती अस्तोषत इन्द्र, ते हरी योज नु ।

३ मघवन्, सुसदृश त्वा वय वन्दिषीमहि स्तुतः पूर्णवन्धुर नून वशान् अनु प्र याहि इन्द्र, ते हरी योज नु ।

४ इन्द्र, हारियोजन पूर्ण पात्र य चिकेतति स घतं गोविद वृषण रथ अधि तिष्ठाति. इन्द्र, ते हरी योज नु ।

५ ते दक्षिण युक्तः अस्तु, उत, शतक्रतो, सव्य तेन अ धस. म दान प्रिया ज यां उपयाहि. इन्द्र, ते हरी योज नु ।

६ ब्रह्मणा ते केशिना हरी युनज्मि. उप प्र याहि. गभस्त्यो दधिषे. रभस. सुतास त्वा उत मा न्दिषु. वज्रिन् पूषणवान् पत्न्या स अमद

સુક્ત ૮૩.

॥ ८३ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

હે ઇન્દ્રદેવ, તારી કૃપા સામર્થ્યથી તું જે માણસનું સંરક્ષણ કરે છે, તેને સર્વ પહેલાં ધેનુ અને અશ્વયુક્ત સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. જેપ્રમાણે ભારે વેગવાળું પાણી ચારે તરફથી આવીને સમુદ્રને ભરી નાખે છે, તેપ્રમાણે ખરેખર તું, તેને વિપુલ ધનથી ભરી નાખે છે. ૧

પુણ્યકારક નદીઓપ્રમાણે, તેઓ યજ્ઞાહ (ઇન્દ્ર) દેવની આસપાસ મળે છે, અને જગતનું સંરક્ષણ કરવાનું તેનું રજોલોકપ્રમાણે સર્વત્ર પસરેલું સામર્થ્ય જુએ છે. ભક્તિમાન્, પુરૂષોને (સર્વ) દેવ પ્રમુખસ્થાને લઈ જાય છે. જેપ્રમાણે વિવાહના ઉત્સાહી પુરૂષો કન્યાનો શોધ કરે છે, તેપ્રમાણે, તે પોતાની સ્તુતિ ગાનારા ભક્તોને શોધી જાય છે. ૨

યજ્ઞચમસ સિદ્ધ કરીને જે દંપતી તારૂં પૂજન કરે છે, તે બંન્ને ઉપર તું પ્રશંસાયુક્ત વચનોની વૃદ્ધી કરે છે. જે કોઈ તારી આજ્ઞામાં રહે છે, તે તદન સલામતીથી આબાદીએ પહોંચે છે. જે ભક્ત તને સોમરસ અર્પણ કરે છે, તેને કલ્યાણપ્રદ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

સત્કૃત્યો અને ભક્તિનાયોગે જે અંગીરસોએ અગ્નિને પ્રદિપ્ત કર્યો હતો, તેમને સર્વની પહેલાં દીર્ઘાયુની પ્રાપ્તિ થઈ. તે પુરૂષોને પણીની સર્વ અન્ન સામગ્રી, અને તેણે પોતાનીપાસે રાખેલા અશ્વ ધેનુ વિગેરે સર્વ પશુ પણ મળ્યા. ૪

પ્રથમ અથર્વણે યજ્ઞના યોગે માર્ગ તૈયાર કર્યો, પછી નિતીનિયમોનું પરીપાલન કરનાર સુંદર સૂર્ય દેવે જન્મ લીધો. ઉશનાકાવ્યા (પછી) તરતજ ધેનુ હાંકી લાવ્યો. અમે હવે યમે જન્મ લીધો માટે તેનું પૂજન કરીએ છીએ. તેને મૃત્યુનો ભય નથી. ૫

---

१ इन्द्र, तव ऊतिभिः सुप्रावीः मर्त्यः प्रथम. अश्ववति गोषु गच्छति. यथा विचेतसः आपः अभितः सिन्धुं, भवीयसा वसु त इत् पृणक्षि ।

२ देवीः आपः न होत्रिय उपयन्ति, रजः यथा विततं अव पश्यन्ति. देवयु देवास. प्राचैः प्र नयन्ति, वराः इव ब्रह्मप्रिय जोषयन्ते.

३ या यतस्रुचा मिथुना सपर्यतः द्वयोः उक्थ्यं वचः अधि अदधा. ते मते क्षेति धर्तयत्तः पुष्यति. शुन्ते यजमानाय भद्रा शक्ति. ।

४ सुकृत्यया शम्या ये इद्धाग्नय., अंगिराः प्रथम वय. दधिरे आत्. नरः पणेः सर्वं भोजन अश्वव त गोमन्त पशु आ स अविन्द त.

५ अथर्वा प्रथमः यज्ञैः पथ. तते. तत. व्रतपा. वेनः आ अजनि. उशना काव्य. गा सचा आ अजत. यमस्य अमृत जान यजामहे ।

જે વખતે સારી સંતતિ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ભક્તિમાન્ લોક દર્ભ ,કાપી લાવે છે, અથવા જ્યારે સ્તોત્રો અથવા ગાયનોનો અવાજ દ્યુલોક સુધી જઈ પહોંચે છે, અથવા જ્યાં સોમવલ્લીથી તેનો રસ બહાર કાઢવાને સમર્થ એવા એકાદા સુશોભીત યજ્ઞપાષાણનો ધ્વની થાય છે, ત્યારે આવો યજ્ઞ પોતાની સમીપ થએલો જોઈને ઇન્દ્રને અત્યંત આનંદ થાય છે. ૬ (૪)

સૂક્ત ૮૪.

॥ ८४ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–मरुत् ॥

હે ઇન્દ્ર, તારામાટે અહીંઆં સોમરસ તૈયાર કરી રાખ્યો છે, માટે હે અત્યંત બળવાન અને ધારીષ્ઠવાન્ દેવ આહી આવ. જેપ્રમાણે સૂર્ય પોતાના કીરણોથી રજોલોકને વ્યાપ્ત કરી નાખે છે, તેપ્રમાણે તારા શરીરમાં સર્વત્ર ઉત્સાહનો પ્રવેશ થાઓ. ૧

જેના બળનો પ્રતિરોધ કોઇપણ કરી શકનાર નથી એવો જે ફક્ત ઇન્દ્ર, તેને, તેના ઘોડા રૂષિજનોની સ્તુતિ સાંભળવામાટે અને (બીજા) મનુષ્યોના યજ્ઞનો સ્વીકાર કરવામાટે, લઈ આવે છે. ૨

હે વૃત્રનો વધ કરનાર દેવ, તું રથપર આરૂઢ થા. અમે સ્તોત્ર ગાઈને તારા અશ્વો રથને જોડવાને તને પ્રવૃત્ત કર્યો છે. આ સોમરસ કાઢવાનો પાષણ તેના મધુર ધ્વનીથી તારૂં મન અમારી તરફ લાવે. ૩

હે ઇન્દ્રદેવ, જાણે કે પ્રત્યક્ષ આનંદ જ, એવા અત્યુત્તમ અને અમરપણું પ્રાપ્ત કરી આપનાર આ સોમરસનું પ્રાશન કર. આ ઉજ્વલ સોમધારા તને ઉદ્દેશીને યજ્ઞગૃહમાં વહેવા લાગી છે ૪

ખરેખર આ ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને પૂજા અર્પણ કરો, તેના સન્માનાર્થ સ્તોત્ર ગાઓ. આ સોમવલ્લીમાથી કાઢેલા રસબિંદુએ તેને આનંદ આપ્યો છે; એટલામાટે, આ સર્વ શ્રેષ્ઠ સામર્થ્ય આગળ વિનયથી પ્રણામ કરો. ૫ (૫)

---

६ स्वपत्याय यत् बर्हिः वा वृज्यते, अर्कः वा श्लोक दिवि अघोषते, यत्र कारु' उक्थ्य ग्रावा वदति तस्य इत् अभिपित्वेषु इन्द्रः रण्यति ।

१ इन्द्र, ते सोम असावि ' शविष्ट धृष्णो आ गहि सूर्य' रश्मिभि' रज न त्वा इन्द्रिय' आ पृणक्तु

२ अप्रतिधृष्टशवस इन्द्र हत्, ऋषीणां स्तुती च उप मानुषाणा यज्ञ च, हरी वहत.

३ वृत्रहन्, रथ आ तिष्ठ ब्रह्मणा ते हरी युक्ता ग्रावा वग्नुना' ते मन अर्वाचीन सु कृणोतु ।

४ इन्द्र, इम ज्येष्ट अमर्त्य मद सुत पिब शुक्रस्य धारा ऋ। अभि ऋतस्य सदने अभि अक्षर।

५ मन इन्द्राय अर्चत, उक्थानि ब्रवीतन च सुता इन्दव. अमत्सु. ज्येष्ट सह नमस्यत ।

હે ઇન્દ્ર, જે વખતે તું તારા અશ્વો રથને જોડે છે, તે વખતે (તું એવો દેખાય છે કે) રથ ચલાવવામાં તારાથી વધારે હોશિયાર બીજો કોઇપણ થશે નહી. સામર્થ્યમાં તારી બરોબરી કરનાર ખરેખર કોઈ જ નથી, અને આજ સુધી એવો કોઇપણ થયો નથી કે જે તારી માફક અશ્વવિદ્યા સંપાદન કરીને તારાથી વધી શકે. ૬

ભક્તિથી હવિ અર્પણ કરનારા માણસોને ધન અર્પણ કરનાર ફક્ત ઇન્દ્ર પ્રભુ એક જ છે, કે જેના સામર્થ્યનો કોઇપણ પ્રતિબંધ કરનાર નથી. ૭

ઇન્દ્રનું પૂજન ન કરનારા માણસોને તે તૃણ માફક પગ નીચે કયારે છેદી નાંખશે વારૂ? ખરેખર તે અમારી પ્રાર્થના કયારે સાંભળશે? ૮

ખરેખર આ ઇન્દ્ર દેવપાસે એવું સામર્થ્ય છે કે જેથી, માણસો બીજા અનેક દેવોને મૂકીને સોમરસથી તારી જ ઉપાસના કરે છે. ૯

ઇન્દ્રની સાથે રહેનારી, તે પરાક્રમી દેવના સહવાસમાં શોભાપામીને આનંદનો ઉપભોગ લેનારી, અને કોઇથી પણ પ્રતિબંધ કરી શકાય નહી તેવી તેની જગત્પ્રભુતાને લીધે તેજ પામેલી, તે ઉજ્વલ ધેનુ આ ક્રમ તે મધુર અને આખા શરીરમાં એકદમ પ્રવેશ કરનાર ઉત્તમ સોમરસનું પ્રાશન કરે છે. ૧૦ (૬)

---

६ इन्द्र, यत् हरी यच्छसे त्वत् रथितरः नकि मज्मना त्वा अनु नकि, स्वश्वः नकिः आनशे.

७ यः दाशुषे मर्ताय वसु विदयते अप्रतिष्कुतः इन्द्र ईशान. एकः इत् अग ।

८ अराधस मर्त क्षुम्पं इव कदा पदा स्फुरत्? अग, इन्द्रः कदा नः गिरः शुश्रवत्?

९ यः चित् हि त्वा सुतवान् बहुभ्यः आ विवासति तत् उग्र शव इन्द्रः पत्यते अग ।

१० याः इन्द्रेण सयावरीः, वृष्णा शोभसे मदन्ति, स्वराज्य अनु वस्वीः गौर्यः इत्था स्वादो. विषुवत मधं पिबन्ति ।

ચિત્રવિચિત્ર વર્ણની ગાય, ઇન્દ્ર પોતાની પાસે રહે એવું ઇચ્છે છે, અને સોમરસને પરિપક્વ કરે છે. આ ધેનૂ ઇન્દ્રને પ્રીય છે. સર્વ વિશ્વપર ઇન્દ્રનો અમલ હોવાથી તે (ધેનુ) પણ તેજાયમાન થઇને તે (ઇન્દ્ર) ના આયુધ (વજ્ર) ને ઉશ્કેરણી કરે છે. ૧૧

તે જ્ઞાનવાન્ ધેનુ, તેનાં સામર્થ્યને વંદન કરીને તેનું (ઇન્દ્રનું) પૂજન કરે છે. ઇન્દ્રની (સર્વ વિશ્વપર) સત્તા હોવાને લીધે, તેજાયમાન થએલી તે ધેનુએ, સર્વની પહેલા પોતાને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય, તેવી ઇચ્છાથી તે (ઇન્દ્ર) ના અનેક નિયમોનું યોગ્ય પરિપાલન કર્યું. ૧૨

શત્રુને પોતાની સામે નહી ટકવા દેનાર સામર્થ્યવાન્ ઇન્દ્રે, દધિચના હાડકા લઇને, તે વડે નવ્વાણું વૃત્રોનો વધ કર્યો. ૧૩

પર્વતમાં છુપાઈ રહેલાં જે અશ્વનું મસ્તક ઇન્દ્ર શોધતો હતો, તે તેને શર્યણાવતામાં મળ્યું. ૧૪

ત્વષ્ટા દેવના વૃષભના ગુમ થયેલા નામની પણ તેને આ જ ઠેકાણે શોધ લાગી તેમજ ચંદ્રના ઘરમાં પણ તે વિદિત થયું. ૧૫ (૭)

સામર્થ્યવાન, તેજસ્વી, કબજે ન રાખી શકાય તેવા, મુખ તેમજ છાતીમાં બાણમાફક ઘાતકી હોવા છતાં પણ સૌખ્ય અર્પણ કરનાર વૃષભોને સત્યનિયમોની ધુંસરીએ આજ કોણ જોડશે વારૂ?. ખરેખર જે કોઇ તેની સેવાને ઉત્તેજન આપશે તેને દીર્ઘાયુની પ્રાપ્તિ થશે. ૧૬

ઇન્દ્રને જોઇને કોણ નાશી જશે? કોનું હૃદય ધડકશે? કોણ ભયભીત થશે? કોના મનમાં એમ આવશે કે ઇન્દ્ર અમારી પાસે જ છે.? તેને પોતાના બાળ બચ્ચામાટે કોણ પ્રાર્થના કરશે? પોતાના નોકર ચાકરમાટે અને માલ મીલકત તેમજ શરીરે નીરોગી રહેવામાટે તેને કોણ વિનવશે? આપણા તાબાના માણસોમાટે તેનીપાસે કોણ વિનંતિ કરશે. ૧૭

---

११ ताः पृश्नय.` अस्य पृशनायुवः" सोम श्रीणन्ति इन्द्रस्य प्रियाः स्वराज्य अनु वस्वीः धेनवः सायक वज्रं हिन्वन्ति."

१२ ताः प्रचेतस. नमसा अस्य सह सपर्यन्ति. पूर्वचित्तये स्वराज्य अनु वस्वी. अस्य पुरुणि व्रतानि सश्चिरे।

१३ अप्रतिष्कुत. इन्द्र दधीच अस्थभिः नव नवतीः वृत्राणि जघान।

१४ पर्वतेषु अपश्रित यत् अश्वस्य शिरः इच्छन् तत् शर्यणावति विदत्।

१५ त्वष्टुः गो अपीच्य नाम अत्र अह अमन्वत. चन्द्रमसः गृहे इत्था।

१६ शिमीवत:" भामिन दुर्हृणायून" आसन्निषून्" हृत्स्वसः" मयोभून् गा ऋतस्य धुरि अद्य कः युङ्क्ते? यः एषा भृत्या" ऋणधत् स. जीवात्।

१७ कः ईषते? क तुज्यते? कः बिभाय? इन्द्र अन्ति सत कः मंसते? कः तोकाय कः इभाय" उत राये तन्वे अधिब्रवत्? क जनाय?

હવિશી અને ઘીથી તેને કોણ વિનંતિ કરે છે? ઠરાવેલી યોગ્ય વખતે યજ્ઞચમસથી તેને હવિ કોણ આપે છે? દેવ, જલદીથી યજ્ઞ દ્રવ્ય કોના માટે લાવે છે? કલ્યાણ કર્તા દેવોનો કયો ઉપાસક તેમને યજ્ઞ અર્પણ કરીને તેમનું ચિન્તન કરે છે? ૧૮

હે અત્યંત પરાક્રમી દેવ, ખરેખર તું શ્રેષ્ઠ દેવ હોવા છતાં પણ માણસોની મોટાઇ તેં વધારી છે. હે ઉદાર (ઇન્દ્ર), હું તને ખાત્રીથી કહું છું કે, તારા શીવાય સૌખ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર બીજો કોઇ નથી. ૧૯

હે વૈભવ સ્વરૂપ દેવ, તારી કૃપા અને આગારૂ સંરક્ષણ કરનાર તારા સામર્થ્યનો અમારા માટે કદીપણ ભંગ થાઓ નહી. હે, માનવોના હિતકર્તા દેવ, સર્વ સંપત્તિ અમારા અને અમારી પાસેના માણસોમાં વહેંચી આપ. ૨૦ (૮) ૧૩

અનુવાક ૧૪.

સૂક્ત ૮૫

॥ ८५ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गतम । देवता-मरुत् ॥

અદ્ભૂત પરાક્રમી અને શીઘ્ર સંચારી રુદ્રનો પુત્ર સ્વમાર્ગે જતી યુવતી પ્રમાણે પોતાનુ શરીર શણગારે છે. તેમણે-ખરેખર તે મરુતોએજ-દ્યુલોક અને ભૂલોકને આબાદીએ પહોંચાડયા. તે શૂર અને યુદ્ધમાં શત્રુને મારી નાખવામાં ચતુર છે. જ્યારે યજ્ઞ થાય છે ત્યારે તે બહુ જ ખુશી થાય છે. ૧

વૃદ્ધિંગત થતાં થતાં તેણે મહોટાઇ મેળવી. તે રૂદ્રે દ્યુલોકને પોતાનું નિવાસસ્થાન કર્યું. અર્કની ઉપાસના કરતા અને શરીરનું પૂર્ણ બળ જમાવતા પૃશ્નિના પુત્રે પુષ્કળ તેજ સંપાદન કર્યું. ૨

---

१८ हविषा घृतेन अग्नि कः ईट्टे ? ध्रुवेभिः ऋतुभिः स्रुचा यजाते ? देवाः होम आशु कर्म आ वहान् ? सुदेवः कः वीतिहोत्रः मसते ?

१९ शविष्ठ, त्वं अग देवः मर्त्यं प्र शसिष. मघवन् इन्द्र त्वत् अन्यः मर्डिता न अस्ति ते वच ब्रवीमि ।

२० मा ते राधांसि, मा ते ऊतय. अस्मान् कदाचन, वसो, दभन्; मानुष, नः च चर्षणिभ्यः विश्वा वसूनि आ उपमिमीहि ।

१ ये ससय शुद्दास. रुद्रस्य सूनवः यामन् जनयः न प्र शुम्भन्ते मरुतः हि रोदसी वृधे चक्रिरे. वीराः प्रच्न.' विदथेषु मदन्ति ।

२ उक्षितासः ते महिमानं आशत. रुद्रास. दिवि सद' अधि चक्रिरे. अर्कं अर्चन्तः इन्द्रियं जनयन्त पृश्निमातरः श्रिय. अधिदधिरे ।

દેદીપ્યમાન ધેનુપુત્ર, જ્યારે ભૂષણોથી પોતાનું શરીર શોભાવે છે ત્યારે તે ઉજ્વળ અલંકાર પોતે પહેરે છે. તે સર્વ દુષ્ટોનો નાશ કરે છે અને તેના માર્ગઉપરથી ઘીનો પ્રવાહ ચાલે છે. ૩

સ્વસામર્થ્યથી અચળ વસ્તુને પણ ચળાયમાન કરનાર અને પોતાના આયુધોથી શોભાયમાન દેખાતા હે પરમપૂજ્ય મરૂતદેવો, જ્યારે, તમે સર્વ બળવાન્ દેવો ભેગા મળીને તમારા રથોને ટપકાંવાળી હરિણી જોડો છો, ત્યારે તમારી ગતીમાં મનજેટલો વેગ આવે છે. ૪

હે મરૂત્ દેવો, જે વખતે, પુર જોશથી શસ્ત્ર ફેંકતા વેતજ, ટપકાંવાળી હરિણી તમારા રથને જોડો છો, ત્યારે તમારા તેજની ધારા ચોતરફ પસરે છે. તેમ જ જેપ્રમાણે પાણીથી પખાળ તદન ભીજાઇ જાય છે તેપ્રમાણે તે (ધારા) પોતાના પ્રવાહથી પૃથ્વીને ડુબાવી દે છે. ૫

હે મરૂત્ દેવો, તમારા શીઘ્રગામી અને પુરવેગી ઘોડા તમને લઈ આવે. (સંગ્રામ માટે) તમે ભુજાબળ જમાવીને આવો. તમારે માટે બહોળી જગા તૈયાર કરી છે, તેમાં રાખેલા આ આસનપર બેસો. અમારા મધુર હવિ ખુશીથી સ્વીકારો. ૬ (૯)

સ્વસામર્થ્યયુક્ત મરૂત્ દેવો પોતાની શક્તીથી વૃદ્ધિ પામ્યા. તે સ્વર્ગ સુધી પહોંચ્યા તેમણે પોતાને માટે વીસ્તીર્ણ સદન બનાવ્યું. શત્રુના ગર્વનો નાશ કરનાર પરાક્રમી દેવોને જ્યારે વિષ્ણુએ સહાય્ય કરી ત્યારે મરૂત દેવો પક્ષીની માફક પોતાના મનપસંદ કુશાસન પર જઇને બેઠા. ૭

---

३ यत् गोमातर आजिभि शुभयन्ते शुभ्रा विरुक्मता तनूषु दधिरे. विश्व अभिमातिन अप बाधते एषा वर्त्मानि घृत अनु रीयते.

४ ओजसा अच्युता चित् प्रच्यावयन्त ये सुमखास ऋष्टिभि वि भ्राजन्ते मरुत यत् वृषव्रातास रथेषु पृषती आ अयुग्ध्व मनोजुव

५ मरुतः यत् वाजे अद्रिं रद्दय त पृषती रथेषु प्र अयुग्ध्व अरुपस्य धारा विस्यति उत उद्भि चर्मं इव भूम वि उ दन्ति ।

६ मरुत, रघुस्यद रघुपत्त न सप्त्न वः आ वह तु बाहुभि प्र जिगात. बर्हि आ सीदत. व उ सद कृत मादय अन्धस मादयध्व ।

७ ते स्ववस महित्वन अवर्ध त. नाक आ तस्थु. उरु सद चक्रिरे. य विष्णु मदच्युत वृषण आवत् द प्रिये बर्हिषि वय न अधि सीदत् ।

-શૂરોપ્રમાણે, શત્રુપર એકદમ તૂટી પડનાર યોદ્ધાપ્રમાણે, - અથવા લડાઈમાં નામના મેળવવાની ઈચ્છા રાખનાર લઢવૈય પ્રમાણે, તે યુદ્ધમાં બનતો પ્રયાસ કરે છે. આ મરૂતોથી સર્વ જગત્‌ને ભય પેદા થાય છે. રાજાની પેઠે આ શૂરોના અંગમાં ઝનુન જણાય છે. ૮

જ્યારે કુશળ ત્વષ્ટા દેવે હજાર ધારવાળું સોનાનું સુંદર વજ્ર બનાવી તૈયાર કર્યું ત્યારે, બહાદુરીનું" કામ" કરવામાટે ઈન્દ્રે તે સ્વીકારીને વૃત્રનો વધ કર્યો, અને ઉદકોના પ્રવાહને છોડી દીધો. ૯

તે સ્વસામર્થ્યથી કુવાને" નીચેથી ઉપર લાવ્યો, અને મજબુત પર્વતો પણ ભાગી નાખ્યા. આ ઉદાર મરૂતોએ, સોમરસની આનંદદાયક સ્ફુર્તીમાં આવીને, (મધુર) વાંસળીનો" અવાજ કરતા, આશ્ચર્યકારક અનેક કૃત્યો કર્યાં. ૧૦

તે વાંકો કુવો તેણે તેજ દિશાએ ઉપર આણ્યો, અને પાણીનાઆતુર ગોતમમાટે તેણે ઉદકોના ઝરાને" વહેવડાવ્યો. ચિત્રવિચિત્ર કાન્તીવાળા મરૂતો ભક્તોનું સંરક્ષણ કરવામાટે સ્વસામર્થ્યસહિત તેની પાસે ગયા, અને પોતાના તેજથી તે વિદ્વાન્ ઋષીની ઈચ્છા પરિપૂર્ણ કરી. ૧૧

તમારી સ્તુતિ કરનારને માટે રાખી મૂકેલું સૌખ્ય ત્રણગણું" કરીને, હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તોને આપો, અને, હે મરૂત્ દેવો, અમને પણ તેનો લાભ લેવા દો. હે શૂર મરૂત્ દેવો, વીર્યશાળી સંતતીવાળું વૈભવ અમને અર્પણ કરો. ૧૨ (૧૦)

---

८ शूराः इव इत्, जग्मयः युयुधयः न, श्रवस्यवः न, पृतनासु येतिरे. मरुद्भ्यः विश्वा भुवना भयन्ते. नरः राजानः इव त्वेषसन्दृशः

९ यत् स्वपाः त्वष्टा सहस्रभृष्टिं हिरण्ययं सुकृतं वज्रं अवर्तयत् नरि" अपांसि" कर्तवे इन्द्रः धत्ते वृत्रं अहन् अपां अर्णवं निः औब्जत् ।

१० ते ओजसा अवतं" ऊर्ध्वं नुनुद्रे दादृहाणं पर्वतं चित् बिभिदुः सुदानवः मरुतः सोमस्य मदे वाणं" धमन्तः रण्यानि चक्रिरे ।

११ जिह्मं अवतं तया दिशा नुनुद्रे. तृष्णजे गोतमाय उत्सं" असिञ्चन्. चित्रभानवः अवसा आ गच्छन्ति ईम्, धामभिः विप्रस्य कामं तर्पयन्त ।

१२ या शर्म वः शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि" दाशुषे अधि यच्छत. मरुतः. तानि अस्मभ्यं वि यन्त. वृषणः सुवीरं रयिं नः धत्त ।

સૂક્ત ૮૬.

॥ ८६ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–मरुत् ॥

અત્યંત તેજ પુંજ[1] મરુત્ દેવો, દ્યુલોકમાથી આવીને ખરેખર જેના ઘરમાં તમે સોમરસનુ પાન કરો છો તેને તેનું રક્ષણ કરવા માટે ઉત્તમ જ સંરક્ષણકર્તા મળ્યો (એમ કહેવું જોઇએ). ૧

હે મરુત્ દેવો, યજ્ઞ કરનારા ભક્તોના યજ્ઞ ધ્યાનમા રાખીને, અથવા વિદ્વાન્ ઉપાસકોની સ્તુતિનો[2] આદર કરીને, તમે અમારી હાક સાભળો ૨

વળી, જે સામર્થ્યવાન્ પુરૂષો[3] તિ (તમને એટલી લાગણી છે કે) તમારા વિદ્વાન્ ભક્તને તમે તેના જ જેવો થવાને દોરો છો, તેને ધેનુ વિપુલવાળુ (વૈભવનુ) સ્થાન[3] પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

યજ્ઞમાં[4] અજ, વીરને પવિત્ર દર્ભપર સોમરસ કાઢી મૂકે છે અને સ્તુતિ તેમજ સંતોષપ્રદ ગાયન ગાય છે. ૪

સર્વ માનવોમા શ્રેષ્ઠ[5] આ ભક્તની હાક, (હે મરુત્ દેવો), સાભળો. આનો વૈભવ સૂર્ય-સુધી જઇ પ્હોંચે એટલો (વિપુલ) છે ५ (११)

---

१ विमहस [1] मरुत दिव यस्य क्षये[1] पाथ हि स जन सुगोपातम ।

२ यज्ञवाहस यज्ञैं वा विप्रस्य मतीना[2] वा, मरुत , हव शृणुत ।

३ उत य स वा जन अनु विप्र अतक्षत स गोमति व्रजे[3] गन्ता ।

४ दविष्टिषु[4] अस्य वीरस्य बर्हिषि सोम सुत उक्थ मद च शस्यते ।

५ य विश्वा चर्षणी[5] अभि भुव अस्य श्रोषन्तु इष सूर चित् सश्चुषी.

હે મરૂત્ દેવો, તમે માણસોનું (કેટલી કાળજીથી) રક્ષણ કરો છો, તે જાણીને, ખરેખર, અમે, તમને ઘણાં વર્ષોથી હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. ૬

હે અત્યંત પૂજ્ય મરૂત દેવો, જેના હવિનો' તમે સ્વીકાર કરો છો, તે માણસ, ખરેખર, ઘણોજ ભાગ્યશાળી છે. ૭

સત્યબળસમૃદ્ધ હે મરૂત્ દેવો, ભક્તજન તમારી સ્તુતિ કેટલા પરિશ્રમથી' કરે છે, અને તમારી તરફ પ્રેમ રાખનાર ભાવિકોના મનમાં શી શી ઇચ્છા છે, તે તમને વિદિત જ છે. ૮

સત્યબળપરિપૂર્ણ હે મરૂત દેવો, તમે તમારા સામર્થ્યના યોગે તેની ખાત્રી' કરી આપો, અને વિદ્યુતપ્રહારથી રાક્ષસોનો નાશ કરો. ૯

આ ઘોર અંધકાર દુર કરો, અને સર્વ દુષ્ટને કાઢી મૂકો. જે પ્રકાશની અમને ઇચ્છા છે તે પ્રકાશ પણ અમને આપો. ૧૦(૧૨)

---

६ मरुत; चर्षणीनां अवोभिः पूर्वीभि. शरद्भिः ददाशिम हि ।

७ प्रयज्यव. मरुत , यस्य प्रयांसि' पर्षथ स. मर्त्यः सुभगः अस्तु ।

८ सत्यशवसः नरः शशमानस्य स्वेदस्य' वा वेनत कामस्य विद ।

९ सत्यशवस. महित्वना यूयं तत् आविः' कर्त. विद्युता रक्षः विध्यत ।

१० गुहा तम. गूहत विश्वं अत्रिण वियात यत् उश्मसि ज्योतिः कर्त ।

સૂક્ત ૮૭.

॥ ८७ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता-मरुत ॥

જેપ્રમાણે પ્રકાશકિરણ નજર પડતાંની સાથે જ (આકાશમાના) તારા નજરે પડે છે, તેપ્રમાણે કેટલાક મરુત્ દેવો પોતાના સુંદર અલંકાર ધારણ કરીને પ્રગટ થયા છે. તેમનું સામર્થ્ય વિશાળ છે, બળ અગાધ છે, મોટાઈ ઘણી છે, અને પરાક્રમ અતીશય છે, માટે તેઓ કોઈની પાસે પણ નમ્ર થશે નહી. તે કોઈથી પણ સ્થાનભ્રષ્ટ થનાર નથી. તેઓ સરળ સ્વભાવના હોવાથી (સર્વને) અત્યંત પ્રિય થયા છે. ૧

હે મરુત્ દેવો, જ્યારે તમે કોઈપણ અદ્ભુત માર્ગે, પક્ષીની પેઠે આવીને, પૃથ્વીતરફ દોડતા (મેઘોને) અટકાવો છો ત્યારે (તે મેઘરૂપી) પાણીની કોથળી તમારા રથઉપર પડવા લાગે છે. માટે તમારા ભક્તની વિનંતી ધ્યાનમાં લઈને મધ જેવા મીઠા પાણીની વૃષ્ટી કરો. ૨

જ્યારે, તે દેવ, (બહાર) જતી વખતે, પોતે શોભાયમાન દેખાય, તેથી પોતાના અલંકાર પહેરવા લાગે છે, ત્યારે તેના દરેક હલનચલન વખતે પૃથ્વી એકાદી અસ્થિર વસ્તુપ્રમાણે હાલવા લાગે છે. ક્રીડા કરનાર, જગતને હલાવી નાંખનાર, ચકમકતા શસ્ત્રો ધારણ કરનાર, અને સર્વની દાણાદાણ ઉરાડનાર આ મરુત્ દેવો, પોતાનો મહિમા પોતે જ ગવડાવે છે. ૩

પોતાની મરજીપ્રમાણે ટપકાદાર રંગના ઘોડાપર સ્વારી કરનાર, તારુણ્યયુક્ત, તેમજ સર્વનીઉપર પોતાની સત્તા ચલાવનાર, આ મરુતોનો સમુદાય ખરેખર (અનેક પ્રકારના) સામર્થ્યથી પરિપૂર્ણ થયો છે. (હે મરુદ્ગણ), તું સત્યસ્વરૂપ, કરજ અદા કરનાર તેમજ તદ્દન નિર્દોષ છે. તો હવે આ મરુતોનો સામર્થ્યવાન્ સમુદાય આ સ્તોત્ર સ્વીકારે. ૪

પુરાતન કાળમાં જન્મેલા પિતૃઓના નામ લઈને અમે કહીએ છીએ કે સોમરસનું દર્શન થતાં જ (આ મરુતોની) જીભ લાલચપી બહાર આવે છે. જ્યારે ઉત્તેજનકારક શબ્દ બોલતાં આ (મરુતો) યુદ્ધકાળે ઇન્દ્રને જઈને મળ્યા ત્યારે તેને યજ્ઞમાં પ્રખ્યાત થએલું (પવિત્ર) નામ પ્રાપ્ત થયું. ૫

---

१ प्रलक्षसः प्रतवसः दिराशिनः अनानताः अविथुरा. ऋजीषिणः जुष्टतमास. नृतमासः के चित् उस्रा इव स्तृभिः अजिभिः वि अ नञ्जे ।

२ मरुतः यत् वयः इव केन चित् पथा उपह्वरेषु यर्यि अचिध्व, कोशाः वः रथेषु उप आ श्चोतन्ति अर्चते मधुवर्ण घृत उक्षत ।

३ यत् यामेषु शुभ युजते ह एषां अज्मेषु भूमि. विधुरा इव प्र रेजते क्रीळय:, धुनयः भ्राजदृष्टय. धूतय ते स्वय महित्व पनयन्त ।

४ स्वसृत् पृषदश्व युवा अया ईशानः सः गण. र वि भ आहृत हि. सत्य. ऋणयावा अनेद्य. असि. व प वृषा गणः अस्या धियः प्राविता ।

५ प्रत्नस्य पितुः ज मना वदामसि सोमस्य चक्षसा जिह्वा प्र जिगाति. यत् ई इन्द्र शमि ऋक्वाणः आशत याज्ञियानि नामानि दधिरे इत् आन् ।

હમેશાં ઉત્તમ હવિ મેળવનાર તે મરૂતોએ સૌંદર્યની વૃદ્ધિને માટે તેજસ્વીપણું કોને આપ્યું? તેમણે પ્રકાશનો લાભ કોને કરી આપ્યો, અને કોની પ્રશંસા કરાવી? ચપળ, નિર્ભય, તેમજ શસ્ત્રાસ્ત્ર ધારણ કરનાર, તે મરૂત્ દેવો પોતાના નિવાસસ્થાન તરફ ગયા. ૬ (૧૩)

સૂક્ત ८८.

॥ ८८ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–मरुत् ॥

હે મરૂત્ દેવો, પક્ષીની પાંખોમાફક અશ્વવાળા, ભરપુર આયુધોથી ભરેલા, અત્યંત સ્તુતિપાત્ર થએલા, અને વિજળીના ચળકાટવાળા તમારા રથમા બેસીને અહીં આવો. યુક્તિપ્રયુક્તિમાં પ્રવિણ હે દેવો, (સર્વ લોકમા) અત્યંત વિપુલ ગણાય તેવી પોષણસામગ્રી (તમારી) સાથે લઇને પક્ષીની માફક આ તરફ આવો. ૧

રથને પુરવેગથી ખેંચી જનાર પોતાના તામ્ર વર્ણ અને પીત વર્ણના અશ્વોપર બેસીને તે કયા શ્રેષ્ઠ પુરૂષનું (ઘર) સુશોભિત કરવા જાય છે? (પોતાના હાથમા) આયુધો ધારણ કરનાર આ (મરૂત્ દેવોનો સમુદાય) સુવર્ણમાફક આશ્ચર્યકારક કાંતિયુક્ત દેખાય છે. આ (મરૂતોએ) પોતાના રથમા વાટવાળા પૈડાથી વદારણ કરી છે. ૨

(જશથી) કોને સુશોભિત કરવા માટે તમારા શરીરપર શસ્ત્રો ચમકે છે? જેપ્રમાણે, લતાદિક આકાશમાં ડોક ઉંચે કાઢે છે, તેપ્રમાણે, (તારા ભક્તો) તારીપાસે ઉપર સ્તોત્રો મોકલે છે. મોટા વૈભવમાં જન્મ પામેલા, અને અત્યંત તેજયુક્ત હે મરૂત્ દેવો, તમારા માટેજ,—ખરેખર, તમારા શિવાય બીજા કોને માટે વારૂ?—આ ભક્તજન યજ્ઞપાષાણનું, (સોમરસ કાઢવાનુ) કામ ચાલુ કરે છે? ૩

હે ગીધો, ઉદકવૃષ્ટિ કરનાર સામર્થ્યવાળી આ દિવ્ય સ્તુતિની આસપાસ, તેમજ તમારી પણ આસપાસ (ઉજ્વલ પ્રકાશ આપનાર) દિવસો ભેગા થયા છે. સ્તુતિ કરનાર ગોતમો તેમના સ્તોત્રોથી, તેમને પાણી પીવા મળે એવી ઇચ્છાથી, પાણીના ઝરાઓ ઉપર લાવ્યા. ૪

---

६ सुखोदय श्रियसे भानुभि क स मिमिक्षिरे ? ते रश्मिभि (क स मिमिक्षिरे) ? ते ऋक्वभि (क स मिमिक्षिरे) ? इष्मिण अभीरव वाशीमन्त प्रियस्य मारुतस्य धाम्न. विदे ।

१ मरुत विद्युन्मद्भि रथेभि ऋष्टिमद्भि अश्वपर्ण रथेभि आ यात सुमाया वर्षिष्ठया इषा वय न न आ पप्तत ।

२ अरुणेभि पिशङ्गै रथतूर्भि अश्वै क वर यासि ? रुक्मवक्षस हिरण्यय रयस्य पव्या भूम जघनत ।

३ क श्रिये व तनूषु अधि वाशी ? वना न मेधा ऊर्ध्वा कृणवन्ते सुजाता तुविद्युम्नास: क अद्रि धनयन्ते ? युष्मभ्य ।

४ गृध्रा वार्कार्यां इमा देवीं धिय व अहानि परि आ अगु ब्रह्म कृण्वन्त गोतमास पिपध्यै उत्स उ गर्धि ऊर्ध्वं नुनुद्रे ।

હે મરૂત્ દેવો તમે સુવર્ણચક્રધારી તથા લોખંડ જેવા મજબુત જડબાવાળા તેમજ સર્વત્ર સંચાર કરનાર વરાહ જેવા છો. તમારૂં દર્શન થતાં ગોતમોએ ગાયેલું" સ્તોત્ર એટલું યશસ્વી હતું કે બીજું કોઈ સ્તોત્ર તેની બરોબરી" કરી શકે નહી. ૫

હે મરૂત્ દેવો, તમારા મનને સંતોષ" આપનારી આ સ્તુતિ તમારા (બીજા) ભક્તોની વાણીમાફક જ તમારૂં સ્તવન કરવામાટે ગવાય છે. તમારા હાથમાં વૈભવોનો ભંડાર હોવાથી ઉપાસકોએ તમારૂં સ્તવન કર્યું તે સ્વભાવિક" જ છે. ૬ (૧૪)

સૂક્ત ૮૯.

॥ ८९ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता-विश्वेदेव ॥

પ્રતિરોધ થવાને અશક્ય, કદીપણ પરાભવ ન પામનાર, (સર્વદા) વિજયશાળી અને કલ્યાણપ્રદ સામર્થ્ય અમને બધી તરફથી પ્રાપ્ત થાઓ. આથી જ, દેવો અમને ઉત્કર્ષ આપનાર તેમજ અમારૂં હમેશાં અવિશ્રાંત સંરક્ષણ કરનાર થશે. ૧

સરળતાગુણથી યુક્ત દેવોની કલ્યાણકારક કૃપા તેમજ તેમની ઉદારતા અમને પ્રાપ્ત થાઓ. દેવોની મિત્રાચારીનો લાભ અમને મળો,—અમારૂં જીવન દીર્ઘ કાલ સુધી કાયમ રહે એટલા માટે દેવો અમારૂં આયુષ્ય વધારે. ૨

ભગ, મિત્ર, અદિતિ, કોઇથી પણ ઇજા ન પામનાર દક્ષ, અર્યમા, વરૂણ, સોમ, અને બે અશ્વિનોને હું એક પુરાતન સ્તોત્ર ગાઇને નિમંત્રણ કરૂં છું. દયાળુ સરસ્વતી અમને સૌખ્ય અર્પણ કરે. ૩

---

५ मरुतः, हिरण्यचक्रान् अयोदंष्ट्रान् विधावतः वराहून् वः पश्यन् यत् गोतमः सस्व " एतत् त्यत् योजन न अचेति"

६ मरुतः एषा स्या वः अनुभर्त्री" वाघतः वाणी न प्रति स्तोभति. गभस्त्योः स्वधां अनु आसां वृथा" अस्तोभयत् ।

१ अदब्धासः अपरीतासः उद्भिदः भद्राः क्रतवः नः विश्वतः आ यन्तु, यथा देवासः सद इत् नः वृधे अप्रायुवः रक्षितारः असन् ।

२ ऋजूयतां देवानां भद्रा सुमतिः देवानां रातिः नः अभि निवर्तताम्. देवानां सख्य वय उप सेदिम जीवसे देवा नः आयुः प्र तिरन्तु ।

३ वय तान् भगं, मित्र, अदितिं, अस्रिधं दक्षं, अर्यमण, [illegible] सोम, अश्विना, पूर्वया निविदा हूमहे. सुभगा सरस्वती नः मय. करत् ।

-વાયુ, તે હિતકારક ઔષધ અમારી પાસે લાવે. તે જ પ્રમાણે માતા પૃથ્વી તથા પિતા દ્યુલોક તે જ ઔષધ) લઇને આવે. સોમરસ તૈયાર કરનાર સુખદાયક યજ્ઞપાષાણ તેમજ અશ્વિની દેવો પણ તે અમને લાવી આપે. હે સ્તુતિપાત્ર અશ્વિની દેવો, તમે અમારી પ્રાર્થના સ્વીકારો. ૪

બુદ્ધિને પ્રેરણા કરનાર તેમજ સ્થાવરજંગમ સર્વ વસ્તુપર અમલ ચલાવનાર તે સત્તાધીકારી દેવને અમે અમારૂં રક્ષણ કરવા બોલાવીએ છીએ. તેથી પૂષા અમારા વૈભવોમાં વધારો કરશે તેમજ અમને સુખશાંતિ આપશે, કારણ કે તે અજીત હોવાથી અમારૂં સંરક્ષણ તથા પરિપાલન કરનાર છે. ૫ (૧૫)

અતિશય વિખ્યાતિ પામેલો ઇન્દ્ર અમને ક્ષેમ આપે, સર્વજ્ઞ પૂષાદેવ પણ અમને ક્ષેમ આપે, જેના રથની વાટને કાંઇ પણ પ્રતિબંધ થતો નથી, તે તાર્ક્ષ્ય અમને ક્ષેમ આપે, અને બૃહસ્પતિ પણ અમને ક્ષેમ આપે. ૬

જેના અશ્વો ટપકાદાર છે, પૃશ્નિ જેની માતા છે, સર્વનું હિત કરવાને જે પ્રવૃત્ત છે અને યજ્ઞમાં હમેશા જે ગમન કરે છે, તે મરૂત્ દેવો, તેમજ, અગ્નિ જેની જીભ છે તથા જે સૂર્યનું નિરીક્ષણ કરનાર છે, તે મનુ વગેરે સર્વ દેવ, સર્વનું સંરક્ષણ કરી શકે તેવું તેમનું સામર્થ્ય સાથે, લઇને અત્રે આવે. ૭

હે યજ્ઞાર્હ દેવો, (તમારી કૃપાથી) અમારા કાન (વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ) હમેશમાફક તીક્ષ્ણ રહેવાથી અમે બરાબર સાંભળી શકીશું, તેમજ આંખોથી જોઈ શકીશું. અમારા ગાત્રો, નિરોગી રહીને અને શારીરીક બળ સારી રીતે ટકીને, દેવોએ જે આયુષ્ય અમને આપ્યું હશે તેનો ઉપભોગ તેમનું સ્તવન કરતા કરતા અમે લઇશું. ૮

---

४ तत् मयोभु भेषजं वातः नः वातु. तत् माता पृथिवी, तत् पिता द्यौः तत् मयोभुवः सोमसुतः ग्रावाण तत् अश्विना. धिष्ण्या युवं शृणुत ।

५ धियंजिन्वं जगतः तस्थुषः पतिं ईशानं तं वयं अवसे हूमहे, यथा अदब्ध. पायु. पूषा नः वेदसां वृधे स्वस्तये असत् ।

६ वृद्धश्रवाः इन्द्रः नः स्वस्ति, विश्ववेदाः पूषा नः स्वस्ति, [illegible] र्ये नः [illegible] नः स्वस्ति दधातु ।

७ पृषदश्वाः, पृश्निमातरः, शुभंयावानः, विदथेषु जग्मयः [illegible] सूरच [illegible] देवा. नः अवसा इह आ गमन् ।

८ देवाः, कर्णेभिः भद्रं शृणुयाम, [illegible] भद्रं [illegible] तुष्टुवांसः वि अशेम ।

હે દેવો, અમને ફક્ત સો જ વર્ષનું આયુષ્ય મળેલું છે, તેમાંથી પણ તમે અમારા શરીરમાં ઘડપણ મૂકો છો, અને તેમાં પણ (આજ) જે પુત્ર છે, તે (કાલે) બાપ થવાના છે. તે માટે, અમારી આયુષ્યદોરી વચમાંથી તોડી નાખશો નહી. ૯

દ્યુલોક અદિતિ જ છે. અંતરિક્ષ પણ અદિતિ જ છે. માતા, પિતા, પુત્ર પણ અદિતિ જ હોય છે. સર્વ દેવ તેમ જ પાંચ જાતના માણસો પણ અદિતિ જ હોય છે, જે સર્વ પેદા થયેલું છે તે પણ અદિતિ જ છે, તેમ જ જે કાંઈ હવે પછી ઉત્પન્ન થવાનું છે તે પણ અદિત જ છે. ૧૦ (૧૬)

સૂક્ત ૯૦.

॥ ९० ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता-विश्वेदेव ॥

વરૂણ, પ્રજ્ઞાવાન્ મિત્ર અને સર્વ દેવોસહવર્તમાન અર્યમા અમને સરળ માર્ગે લઈ જાઓ. ૧

વૈભવોનો સંગ્રહ કરનાર તે દેવ, સ્વસામર્થ્યથી પોતાની સાવચેતીમાં કદી પણ અંતર ન પડવા દેતાં, હમેશાં તેના અનુશાસનોનું રક્ષણ કરે છે. ૨

મૃત્યુભયથી નિર્મુક્ત દેવોએ, દુષ્ટ લોકોનું નિર્મૂલન કરીને, અમને તેમજ સર્વ માણસોને સૌખ્ય અર્પણ કરેલું છે. ૩

---

९ देवाः शतम् इत् नु अन्ति, यत्र नः तनूना जरस चक्र, यत्र पुत्रास पितरः भवति. मन्तो मध्या नः आयुः मा रिरिषत ।

१० अदितिः द्यौः, अदिति अन्तरिक्ष, अदिति माता, स पिता, सः पुत्र. विश्वे देवाः पच जना अदिति, अदितिः जात, अदितिः जनित्व ।

१ वरुण, विद्वान् मित्र , देवै. सजोषाः अर्यमा ऋजुनीती न नयतु ।

२ वस्वः वसवानाः महोभि अप्रमूरा. ते विश्वाहा व्रता रक्षन्ते हि ।

३ द्विषः अप बाधमाना अमृताः ते अस्मभ्यं मर्त्येभ्य शर्म यसन. ।

વંદન કરવા યોગ્ય ઇન્દ્ર, મરુત, પૂષા તેમજ ભગ, અમારા કલ્યાણનો માર્ગ શોધી કાઢો. ४

પોતપોતાના માર્ગે ગમન કરનાર, હે પૂષા, અને વિષ્ણુ દેવો, અમારી પ્રાર્થના અમને ઘણું કરીને ધેનુનો લાભ અપાવે એમ કરો, અને અમને સુખી રાખો. ૫ (૧૭)

જે નીતિનિયમોનું યોગ્ય પરિપાલન કરે છે, તેને માટે, વાયુ સંતોષદાયક રીતે વાય છે, તેમજ, તેનેમાટે મીઠા પાણીની નદી પણ વહે છે. અમારામાટે, અમારા ઔષધો માધુર્ય-યુક્ત થાઓ. ૬

રાત્રિ તેમજ પ્રભાતકાળ આનંદદાયક થાઓ, તેમ જ દ્યુલોક અને રજોલોક પણ માધુર્યથી ભરેલા હો. અમારા પિતા દ્યુલોક પણ અમને સુખ દેનાર થાઓ. ૭

અમારામાટે, વનસ્પતિ માધુર્યયુક્ત થાઓ, તેમ જ સૂર્ય પણ સુંદર થાઓ. ધેનુ અમને મીઠું દૂધ દેનાર થાઓ. ૮

મિત્ર અમને સુખદાયક થાઓ, વરૂણ પણ અમને સુખદાયક થાઓ, અર્યમા પણ અમને સુખદાયક થાઓ, ઇન્દ્ર અને બૃહસ્પતિ પણ અમને સુખદાયક થાઓ. અને અનેક પ્રદેશોમાં ગમન કરનાર વિષ્ણુ પણ અમને સુખદાયક થાઓ. ૯ (૧૮)

---

४ वन्यासः इन्द्रः मरुतः, पूषा, भग नः सुविताय पथः वि चियन्तु ।

५ उत, एवयावः पूषन् विष्णो, नः धियः गोअग्राः, नः स्वस्तिमतः कर्त ।

६ ऋतायते वाताः मधु, सिन्धवः मधु क्षरन्ति, नः ओषधीः माध्वीः सन्तु ।

७ उत, नक्तं उपसः मधु, पार्थिव रजः मधुमत्, नः पिता द्यौः नः मधु अस्तु ।

८ वनस्पतिः नः मधुमान्, सूर्यः नः मधुमान्, गावः नः माध्वीः भवन्तु ।

९ मित्रः नः शं, वरुणः अर्यमा नः शं भवतु, इन्द्रः बृहस्पतिः नः शं, उरुक्रमः विष्णुः नः शं ।

સૂક્ત ૯૧.

॥ ९१ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–सोम ॥

હે સોમદેવ, તું અત્યંત પ્રજ્ઞાવાન્ અને વીચારશીલ છે. (સર્વ જગતને) તું જ સરળ માર્ગે પહોંચાડે છે. હે ઇન્દ્ર, તારા માર્ગદર્શકપણાને લીધે અમારા સુજ્ઞ બાપદાદાઓને દેવસમુદાય તરફથી ઉત્તમોત્તમ વૈભવોનો લાભ મળ્યો. ૧

હે સોમદેવ, તારા શરીરમાં અનેક સામર્થ્ય એકત્ર થવાથી તું સામર્થ્યવાન થયો. તું સર્વજ્ઞ હોઇને અનેક પ્રકારની શક્તિ તારા શરીરમાં વાસ કરી રહેલી હોવાથી તું શક્તિમાન બન્યો. તારા શ્રેષ્ઠપણાને લીધે અનેક પ્રકારનું બળ સંપાદન કરવાને તું શક્તિવાન્ થવાથી તારા શરીરમાં જોર આવ્યું. અનેક પ્રકારની ઉજ્વલ સંપત્તિ તને પ્રાપ્ત થવાથી તને વૈભવશાલીપણું મળ્યું. સર્વ મનુષ્યોપર તારી નજર છે. ૨

તું રાજા વરૂણ હોવાથી આ પૃથ્વીપર જે જે નિયમો પ્રચલિત છે તે સર્વ તારાજ છે. હે સોમ તારૂં નિવાસસ્થાન વિશાળ તેમજ ભવ્ય છે. તું દેદીપ્યમાન પણ છે. હે સોમદેવ, તું મિત્રપ્રમાણે સર્વનો માનીતો છે, તેમજ અર્યમાપ્રમાણે સામર્થ્યવાન્ છે. ૩

હે સોમરાજા, દ્યુલોક, પૃથ્વી, પર્વત, ઔષધી અને ઉદકોમધ્યે જે જે તારા નિવાસસ્થાન હોય તે સર્વ ઠેકાણે, તું ગુસ્સામુક્ત થઇને પ્રસન્ન મનથી અમારા આ હવિનો સ્વીકાર કર. ૪

હે સોમ, તું જ (સર્વનો) દયાશીલ અધિપતિ છે, તું રાજા છે, તું વૃત્રનો વધ કરનાર છે. તું કલ્યાણકારક શ્રેષ્ઠ શક્તિ છે. ૫ (૧૯)

---

१ सोम, त्वं प्र चिकितः मनीषा; त्वं रजिष्ठं पन्थां अनु नेषि. इन्दो, तव प्रणीती नः धीराः पितरः देवेषु रत्नं अभजन्त ।

२ सोम, क्रतुभिः त्वं सुक्रतुः भूः, विश्ववेदाः त्वं दक्षैः सुदक्षः, महित्वा वृषत्वेभिः त्वं वृषा. नृचक्षाः द्युम्नेभिः द्युम्नी अभवः ।

३ व्रतानि ते वरुणस्य राज्ञः नु. सोम तव धाम बृहत् गभीरं. त्वं शुचिः असि, मित्रः न प्रियः सोम अर्यमा इव दक्षाय्यः असि ।

४ राजन् सोम, या ते धामानि दिवि, या पृथिव्यां, या पर्वतेषु, ओषधीषु, अप्सु, तेभिः विश्वैः अहेळन् सुमनाः हव्या गृभाय ।

५ सोम, त्वं सत्पतिः असि, त्वं राजा उत वृत्रहा, त्वं भद्रः क्रतुः असि ।

હે સોમ, અમે અમારા આયુષ્યનો ઉપભોગ લઇએ એવી તું જો ઇચ્છા કરીશ તો અમારૂં (વયમાં) મરણ થશે નહી. તું જંગલમાંના વૃક્ષોનો માલીક છે અને તને સ્તુતિ પ્રિય છે. ૬

હે સોમ, તારા નીતિનિયમં પાળનાર ભક્તોને, તે જુવાન અથવા વૃધ્ધ હોય તો પણ તું સૌખ્ય અર્પણ કરે છે. તેના આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરવામાટે તું તેને ઉત્તમ સામર્થ્ય આપે છે. ૭

હે સોમરાજા, પાપી માણસોથી તું અમારૂં ચોતરફથી રક્ષણ કર. તારા સંરક્ષણ નીચે રહેલા તારા ભક્તનો નાશ થાય, તે વાજબી નથી. ૮

હે સોમ, તને હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તોના સંરક્ષણમાટે, જે જે સુખપરિણામી સાધનો તેં સજ્જ કરી રાખ્યા હોય, તે સર્વ લઇને અમારૂં સંરક્ષણ કર. ૯

આ યજ્ઞ તેમજ આ સ્તુતિનો સ્વીકાર કરતાં અહીં આવ. હે સોમ, તું અમને આબાદી આપનાર થા. ૧૦ (૨૦)

---

६ सोम, त्वं च नः जीवातु वशः न मरामहे. प्रियस्तोत्रः, वनस्पतिः ।

७ सोम, ऋतायते, यूने महे, त्वं भगं, जीवसे दक्ष दधासि ।

८ सोम राजन्, अघायत: त्वं नः विश्वतः रक्ष. तावतः सखा न रिष्येत.

९ सोम, याः ते मयोभुवः ऊतयः दाशुषे सन्ति, ताभिः नः अविता भव ।

१० इमं यज्ञं, इदं वचः जुजुषाण: उपागहि. सोम, त्वं नः वृधे भव ।

હે સોમ, સ્તુતિ કેમ કરવી, તેનું જ્ઞાન સંપાદન કરીને અમે તને સ્તોત્રથી સંતુષ્ટ કરીએ છીએ, તેથી તું પ્રસન્ન અંતઃકરણથી અમારી પાસે આવ. ૧૧

હે સોમ, તું અમારા વૈભવોમાં વૃદ્ધિ" કર, હમારા રોગો દૂર કર, અમને સંપત્તિ આપ, અમારા ઘરમાં ધનધાન્યની વૃદ્ધિ થવા દે, અને તું અમારો ઉત્તમ મિત્ર થા. ૧૨

હે સોમ, જેપ્રમાણે મનુષ્ય પોતાના ઘરમાં" આનંદી હોય છે અથવા ઘાસ જોઈને ગાય સંતુષ્ટ થાય છે, તેપ્રમાણે, તું અમારા અંતઃકરણમાં સંતોષ ઉત્પન્ન કર. ૧૩

હે સોમ જે મનુષ્ય તારી મિત્રતામાં આનંદ" માને છે, તેનાજ સહવાસની સામર્થ્યવાન્ અને પ્રજ્ઞાવાન્ લોક ઇચ્છા કરે છે. ૧૪

હે સોમ, નિંદાથી અમારો બચાવ કર અને પાપીઓથી અમારૂં સંરક્ષણ" કર. અમને સૌખ્ય ઉત્પન્ન કરીને તું અમારો ઉત્તમ સ્નેહી હો. ૧૫ (૨૧)

---

११ सोम, वचोविद. गीर्भिः त्वा वर्धयामः. सुमृळीकः न आ विश ।

१२ सोम, गयस्फानः," अमीवहा, वसुवित, पुष्टिवर्धनः, नः सुमित्रः भव ।

१३ सोम, स्वे ओक्ये" मर्यः इव, गावः यवसेषु न, नः हृदि आ ररन्धि ।

१४ सोम देव, यः मर्त्यः तव सख्ये ररणत," त दक्षः कविः सचते ।

१५ सोम, अभिशस्तेः नः उरुष्य," अंहसः नि पाहि. नः सुशेवः सखा एधि ।

હે સોમ, તું વૃદ્ધિંગત" થા. ચારે તરફથી સામર્થ્યને પ્રવાહ તારી પાસે ચાલુ હો. જ્યાં અનેક પરાક્રમ એકત્ર હોય ત્યાં તારો વાસ થવા દે. ૧૬

અત્યંત આનંદ" આપનાર હે સોમ, તું તારા સર્વ પ્રકાશકિરણોથી વૃદ્ધિંગત થા. તારી મનોહર કીર્તિ સર્વત્ર વિદિત છે, અને તું અમારો પ્રેમાળ સ્નેહી છે, તેથી તું અમને આબાદી મેળવવા દે. ૧૭

દુષ્ટોનો" પરાભવ કરનાર (હે સોમ,) આ જગતમાં જેટલું દુધ છે, તે સર્વ તારી પાસે આવે, સર્વ સામર્થ્ય તને પ્રાપ્ત થાય અને સર્વ શક્તિનો પ્રવાહ તારી તરફ વળે. હે સોમ, તારૂં અમરપણું સ્થાપન કરવામાટે અભિવૃદ્ધિ મેળવીને દ્યુલોકમાં ઉત્તમ કીર્તિ સંપાદન કર. ૧૮

તારા જે નિવાસસ્થાનોની (સર્વ લોક) હવીથી પૂજા કરે છે, તે સર્વ, અમારી ઉપર દરેક રીતે કૃપાદૃષ્ટી રાખે. હે સોમ, અમારા વૈભવોની વૃદ્ધિ કરતા, અમારાપર દાનશૂરતા ધારણ કરતા, તમારૂં વીર્ય ગજવતા, અને જે બીકણ છે તેનો નાશ કરતા, તું અમારા ઘરતરફ" આવવાને પ્રવૃત્ત થા. ૧૯

જે સોમને હવિ અર્પણ કરે છે, તેને સોમ, ધેનુ તેમજ ઝડપથી દોડનાર ઘોડો આપે છે. અને સ્વકર્તવ્યમાં કાળજી ધરાવનાર, ઘરોની ખબર લેનાર, યજ્ઞકર્મમાં ગફલત ન કરનાર, સમાજમાં પ્રતિષ્ઠિતપણે ચાલનાર અને પોતાના પિતાની કીર્તિ વધારનાર, શૂર પુત્રોની પ્રાપ્તિ કરી આપે છે. ૨૦ (૨૨)

---

१६ सोम, आ प्यायस्व," ते वृष्ण्य विश्वतः सं एतु वाजस्य सगथे भव ।

१७ मन्दितम" सोम, विश्वेभिः अंशुभिः आ प्यायस्व. सुश्रवस्तमः सखा नः वृधे भव ।

१८ अभिमातिसह" सोम, पयांसि ते स (यन्तु), वाजाः स यन्तु, वृष्ण्यानि स (यन्तु). अमृताय आप्यायमानः दिवि उत्तमानि श्रवांसि धिष्व ।

१९ या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा यज्ञ परिभूः अस्तु. सोम, गयस्फानः, प्रतरणः, सुवीरः, अवीरहा, दुर्यान्" प्र चर ।

२० य अस्मै ददाशत्, सोमः धेनु, सोमः आशुं अर्वन्त, सं ... सभेयं विदथ्यं ..., वीरं ददाति ।

હે સોમ, યુદ્ધમાં અજીત, સંગ્રામમાં સહાયકારક, સ્વર્ગમાંથી ઉદક આણનાર, સંકટ વખતે સંરક્ષણ કરનાર, યજ્ઞમાં પ્રગટ થનાર, ઉત્તમ મંદિરમાં રહેનાર, ઉત્તમ કીર્તિયુક્ત અને હંમેશા વિજયી થનાર તને જોઈને અમે ખુશી થઈશું. ૨૧

હે સોમ, આ સર્વ વનસ્પતિ તેં ઉત્પન્ન કરી છે, તેં પાણી ઉત્પન્ન કર્યું છે, તેં ધેનુ ઉત્પન્ન કરી છે. વિશાળ અંતરિક્ષ તેં સર્વત્ર ફેલાવ્યું છે અને પ્રકાશના યોગે તેં અંધકારનો નાશ કર્યો છે. ૨૨

હે સામર્થ્યવાન્ સોમદેવ, અમારામાટે સંપત્તિની ભરપૂર ભરતી કરવા માટે તારા દિવ્ય અંતઃકરણમાં જેટલી કાળજી હોય તેટલી કાળજીથી યુદ્ધ કર. તને કોઈપણ પ્રતિબંધ ન કરે. (સર્વ) સામર્થ્યનો માલીક તું જ છે. ધેનુપ્રાપ્તિમાટે યુદ્ધ ચાલેલું હોય તે વખતે, બન્ને પક્ષોને તું તારૂં તેજ બતાવ. ૨૩ (૨૩)

સૂક્ત ૯૨.

॥ ९२ ॥ ऋषि–रहुगणपुत्र गौतम । देवता–उषा ॥

આ (જગપ્રસિદ્ધ) ઉષાએ પોતાનું નિશાન ફરકાવ્યું છે. અંતરિક્ષના પહેલા અર્ધા ભાગમાં તે પોતાના સુંદર કિરણો ફેંકે છે. પોતાના શસ્ત્રો અણીદાર કરનાર (શૂર) યોદ્ધા-પ્રમાણે, પોતાનું ઉજ્વલ તેજ પ્રગટ કરતા આ માતા—આ ધેનુ—અહીં આવવા લાગ્યા છે. ૧

---

२१ सोम, युत्सु आषाळ्ह, पृतनासु पप्रिं अप्सां स्वर्षां, वृजनस्य गोपां, भरेषुजां, सुक्षितिं, सुश्रवस जयन्तं त्वा अनु मदेम ।

२२ सोम, त्वं इमाः विश्वाः ओषधीः, त्वः अपः, त्वं गाः अजनयः, त्वं उरु अन्तरिक्षं आ ततन्थ त्वं ज्योतिषा तमः वि ववर्थ ।

२३ सहसावन् देव सोम, देवेन मनसा, नः रायः भागं अभि युध्य, त्वा मा आतनत, वीर्यस्य ईशिषे. गोइष्टौ उभयेभ्यः प्र चिकित्स ।

१ एताः त्याः उषसः केतुं अक्रत रजसः पूर्वे अर्धे भानुं अञ्जते. धृष्णवः आयुधानि इव निष्कृण्वानाः अरुषी गावः मातरः प्रति यन्ति ।

તેનાં રક્તવર્ણ કિરણો સહેલાઈથી ઉપર કૂદતા આવે છે. રથને જોડતાં કદીપણ ત્રાસ ન દેનાર ઉજ્વળ પ્રકાશમાન ગાય તેણે (પોતાના રથને) જોડેલી છે. પ્રથમમાફક (આજપણ સર્વ જગપર પ્રકાશ પાડવાનો) વિચાર ઉષાએ કર્યો છે. તે ઉજ્વળ ઉષાએ ઝગઝગાટ તેજ ધારણ કર્યું છે. ૨

સદાચારી, ઉત્તમ હવિ અર્પણ કરનાર અને સોમરસ તૈયાર કરી રાખનાર પોતાના ભક્તમાટે તેના ગુજરાનજોગ પુરતી સંપત્તિ હમેશાં લઈને આવનાર, આ યુવતિ, ઘણા દૂરના પ્રદેશમાંથી એક રથમાં આવીને, મોટા આવેશથી, જાણે કે તે કેટલી પરાક્રમી છે તે બતાવે છે. ૩

જેપ્રમાણે એકાદી નટી (જુદા જુદા) વેષ ધારણ કરે છે, તેપ્રમાણે આ (ઉષા) પણ (જુદા જુદા) રૂપ લઈને આવે છે. જેપ્રમાણે, ધેનુ પોતાના આંચળ સર્વની નજરે પડવા દે છે, તેપ્રમાણે, આપણ પોતાના વક્ષસ્થળ ખુલ્લા રાખે છે. જેપ્રમાણે ગાય પોતાનો વાડો ઉઘાડો મૂકી જાય છે, તેપ્રમાણે સર્વ જગતને પ્રકાશ આપનાર આ ઉષાએ પણ અંધકારને ઉઘાડો મૂકી દીધો છે. ૪

તેનો ઉજ્વળ પ્રકાશ દેખાવા લાગ્યો છે. તે સર્વત્ર ફેલાતો હોવાથી ઘાડા અંધકારનો [illegible] કરે છે. જેપ્રમાણે, યજ્ઞમાં યજ્ઞસ્તંભને શણગારે છે, તેપ્રમાણે, આણે પણ પોતાનું શરીર [illegible]ગાર્યું છે, અને આ દ્યુલોકદુહિતા આશ્ચર્યકારક પ્રકાશ પોતાની સાથે લઈ આવી છે. ૫(૨૪)

આ અંધકારમાંથી અમે બાહેર આવ્યા. આ (જુઓ) ઉષા પોતાનો પ્રકાશ પાડીને પોતાનો હેતુ પ્રદર્શિત કરે છે. આ દીપ્તિમાન્ ઉષાએ કવિતાપ્રમાણે સૌંદર્ય ધારણ કરેલું હોવાથી તેનું મુખ હસતું જણાય છે. પોતાના અત્યંત મનોહર સ્વરૂપમાં તે (અમારા ઉપર) કૃપા કરવામાટે આવી છે. ૬

---

२ अरुणाः मानवः वृथा उत अपप्तन्. स्वायुजः अरुषीः गाः अनुक्षत. पूर्वथा उषसः वयुनानि अक्र. अरुषीः रुशन्त भानु अशिश्रयुः

३ सुकृते सुदानवे सुन्वते यजमानाय विश्वा इत अह इष वहन्तीः नारी परावतः समानेन योजनेन विष्टिभिः अपसः न अर्चन्ति ।

४ नृतूः इव पेशांसि अधि वपते उस्रा इव बर्जहं वक्षः अप ऊर्णुते. विश्वस्मै भुवनाय ज्योतिः कृण्वती उषाः, गावः व्रज, न तमः वि आवः ।

५ अस्याः रुशत् अर्चिः प्रति अदर्शि. वि तिष्ठते. अश्व कृष्ण बाधते. विदथेषु स्वरुं न पेशः अजन. दिवः दुहिता चित्रं भानु अश्रेत् ।

६ अस्य तमसः पार अतारिष्म. उषा. उच्छन्ती वयुना कृणोति विभाती छन्दः न श्रिये स्मयते. सुप्रतीका सौमनसाय अजीगः ।

દેદીપ્યમાન, તેમજ સત્ય અને માધુર્યની સ્ફુર્તિ કરનારી દ્યુલોકકન્યાનું ગોતમોએ સ્તવન કરેલું છે. હે ઉષાદેવી, અમને સંતતિ તેમજ શૂર લોકનો લાભ દેનાર, અશ્વના યોગે દ્દગ્ગોચર થનાર, અને મુખ્યત્વે કરીને ધેનુની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, સામર્થ્ય તું અમને આપે છે. ૭

સામર્થ્યથી જન્મ પામીને ,આશ્ચર્યકારક પરાક્રમ" અને કીર્તિ પ્રકટ કરતી, અત્યંત ઉજ્વલ તેજથી પ્રકાશિત, હે દયાશીલ ઉષાદેવિ, (તારી કૃપાથી) વીર પુરૂષો અમારી નોકરીમાં હોય એવી કીર્તિ મને પ્રાપ્ત થશે, તેમ જ નોકરચાકરોની વિપુળતાવાળો, અને (અશ્વશાળામાં અનેક) અશ્વો હોવા છતાં એકદમ ઓળખી શકાય તેવો વૈભવ મને ભોગવવા મળશે ૮

સર્વ જગતપર (એક વખત) નજર ફેંકીને આ દેવી તેની દૃષ્ટિ પાછી ફેરવે છે અને (પછી) ઉજ્વળ પ્રકાશ પાડવા લાગે છે. સર્વ જીવોને (તેમના) સંચારાર્થે જાગૃત કરીને આ દેવીએ, અખિલ કલ્પનાવાળા" કવીઓનું સ્તવન સંપાદન કરી લીધુ છે. ૯

ફરીફરી જન્મ લેવા છતાં પણ જે પુરાતન એટલે પ્રસિદ્ધ છે, જે પોતાને એક જ રંગના વસ્રોથી શણગારે છે, અને કુતરાઓનો" વધ કરવામાટે તેના ઉપર હત્યાર ચલાવનાર" અને તેથી ભય ઉત્પન્ન" કરનાર હિંસક માણસ પ્રમાણે જે (સર્વના આયુષ્યની) હાનિ કરે છે. તે (ઉષા) દેવી, માણસોના આયુષ્યનું હરણ કરતી (અહીં ઉભી છે.) ૧૦ (૨૫)

દ્યુલોકની હદસુધી પ્રકાશ પાડતી તે જાગૃત થઈ છે. પોતાની બહેન (જે રાત્રી) તેનેપણ તે દૂર" ઘાલી દે છે. માણસોના આયુષ્યની અવધિ ઓછી ઓછી કરતી આ યુવતિ, પોતાના વલ્લભની કાન્તિયુક્ત થઈને (અહીં) પ્રકાશિત છે. ૧૧

---

७ भास्वती सूनृताना नेत्री दिवः दुहिता गोतमेभि स्तवे. उप , प्रजावत', नृवत , अश्वबुध्यान्, गेअमान् वाजान् उप मासि ।

८ वाजप्रसूता या सुदससा" श्रवसा बृहन्त विभासि सुभगे उष , त सुवीर यसस दासप्रवर्ग अश्वबुध्यं रयिं अश्याम् ।

९ विश्वानि भुवना अभिचक्ष्य देवी चक्षु प्रतीची उर्विया वि भाति. विश्व जीव चरसे बोधयन्ती विश्वस्य मतायो." वाचं अविदत् ।

१० पुन पुन जायमाना पुराणी, समान वर्णं अभि शुम्भमाना, कृत्नु " विज " स्वघ्नी" इव आ मिनाना दवी मर्तस्य आयु जरयन्ती ।

११ दिवः अन्तान् वि कर्णती अबोधि स्वसार सनुत " अप युयोति. मनुष्या युगानि प्रमिनती योषा जारस्य योषा वि भाति ।

જેપ્રમાણે સમુદ્ર પોતાના પાણીનું પ્રદર્શન માંડે છે, તેપ્રમાણે સર્વ પશુઓને (બાહેર મેદાનમાં લાવીને) જાણે કે તેનું પ્રદર્શન માંડતી હોય તેવી રીતે આ કૃપાશીલ પણ આશ્ચર્યકારક પ્રકાશથી સુશોભિત ઉષા દૂર" સુધી પ્રકાશિત" થઈ છે. દેવોની આજ્ઞાનો કદીપણ ભંગ ન થવા દેતાં સૂર્યના કિરણોથી પ્રકાશનારી આ ઉષા અહીં દેખાય" છે. १२

હે સામર્થ્યવાન્ ઉષાદેવિ, જેથી અમને સંતતિ તેમજ તેમના વંશજોનો લાભ મળે તેવું દુર્લભ ભાગ્ય અમને પ્રાપ્ત થાય તેમ કર. १३

સત્ય અને માધુર્યથી સંપૂર્ણ ભાષણ કરનાર, તેમજ ધેનુ અને અશ્વોવાળી હે ઉષાદેવિ, અમને વૈભવ પ્રાપ્ત થવામાટે તારો (મંગળ) પ્રકાશ અમારીઉપર પાડ. १४

સામર્થ્યસંપન્ન હે ઉષાદેવિ, ખરેખર તારા રક્ત વર્ણના અશ્વો આજ જોડ અને તમામ સૌખ્ય અમારીપાસે લઈ આવ. १५ (२६)

શત્રુનો નાશ કરનાર હે અશ્વિની દેવો, અમારૂં ઘર" ધેનુ અને સુવર્ણથી સુશોભિત કરવામાટે, તમે એકમત થઈને તમારા રથ ત્યાં લઈ આવો. १६

---

१२ सिन्धुः न क्षोदः पशून् न प्रथाना सुभगा चित्रा उर्विया" वि अश्वैत्". दैव्यानि व्रतानि अमिनती सूर्यस्य रश्मिभिः दृशाना" चेति" ।

१३ वाजिनीवति उषः येन तोकं च तनयं च धामहे तत् चित्रं अस्मभ्यं आ भर ।

१४ सूनृतावति गोमति अश्ववति विभावरि उषः अद्य इह अस्मे रेवत् वि उच्छ ।

१५ वाजिनीवति उषः, अद्य अरुणान् अश्वान् युक्ष्व हि. अथ विश्वा सौभगानि नः आ वह ।

१६ दस्रा अश्विना, समनसा रथं अस्मत् वर्ति." गोमत् हिरण्यवत् अर्वाक् नि यच्छत ।

હે અશ્વિન દેવો, અમારામાટે (પુષ્કળ) સામર્થ્ય" અહીં લઈઆવો. આ (સર્વ) લોકને માટે પ્રશંસાયોગ્ય" (ઉજ્જ્વલ) તેજ તમે જ દ્યુલોકમાંથી આપ્રમાણે લાવ્યા. ૧૭

સૌખ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, શત્રુનો નાશ કરનાર અને સુવર્ણમય" માર્ગ ઉપરથી ગમન કરનાર, બન્ને (અશ્વિનીદેવો) પ્રભાત કાળે જ જાગૃત થનારા દેવોને સોમપાનમાટે અહીં લઈઆવે. ૧૮ (૨૭)

સૂક્ત ૯૩.

॥ ९३ ॥ ऋषि—रहुगणपुत्र गोतम । देवता—सोम ॥

હે સામર્થ્યવાન્ અગ્નિ અને સોમદેવો, મારી હાંક બરાબર સાંભળો, મારા સુંદર સ્તોત્રોનો સ્વીકાર કરો અને તમને હવિ અર્પણ કરનાર તમારા ઉપાસકોને સૌખ્ય અર્પણ કરનાર થાઓ. ૧

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, જે આજ સ્તોત્ર ગાઈને તમારી ભક્તિ કરે છે, તેને એવા ઉત્તમ શૌર્યની પ્રાપ્તિ કરી આપો કે, તે યોગે તેને સુંદર અશ્વનો લાભ થાય અને તેની ધેનુની સંખ્યામાં પણ વધારો થાય. ૨

---

१७ अश्विना, यौ जन्मय श्लोक" ज्योति दिव इत्था आ चक्रथु, युव न ऊर्जं" आ वहत।

१८ मयोभुवा, दस्रा, हिरण्यवर्तनी," देवा उषर्बुध सोमपीतये इह आ वहन्तु।

१ वृषणा अग्नीषोमौ इम मे हव सु शृणुत, सूक्तानि हर्यत, दाशुषे मय भवत।

२ अग्नीषोमा य. अद्य इद वच या सपर्यति तस्मै गवा पोष स्वश्व्य सुवीर्य धत्त।

३ अग्नीषोमा य आहुति य. वां हविष्कृति दाशात स प्रजया सुवीर्य विश्व आयु वि अश्नवत्।

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, જે (ભક્ત) તમને આહુતિઃ અર્પણ કરે છે અથવા તમને ઉદ્દેશીને યજ્ઞ કરે છે તેને ઉત્તમ સંતતિ અને શૌર્ય પ્રાપ્ત થાઓ અને તેને પૂર્ણ આયુષ્યનો ઉપભોગ મળો. ૩

હે અગ્નિ અને સોમ દેવો, જ્યારે તમે પણીએ ઘણીજ કાળજીથી એકઠું કરી રાખેલું ધન–એટલે ગાય–નું હરણ કર્યું, તેમ જ તમે બૃસયના બાકી રહેલા (અનુચરો) નો પરાભવ કર્યો અને અનેકના હિતમાટે તમે એકજ (દેદીપ્યમાન) જ્યોતિ લઈ આવ્યા, ત્યારે તમારૂં તે વીર્ય સર્વને વિદિત થયું. ૪

હે સોમ, તું અને અગ્નિ, બન્ને સામર્થ્યવાન હોવાથી, તમે બન્નેએ તે (નક્ષત્રરૂપી) જ્યોતિની દ્યુલોકમાં સંસ્થાપના કરી. હે અગ્નિ અને સોમદેવો, બંધનમાં રહેલી હોવાથી અમંગળ ઠપકા પાત્ર (સર્વ) નદીઓને તમે તે નિંદામાંથી છોડાવી. ૫

તમારા બેપૈકી એકને માતરિશ્વા દેવ, દ્યુલોકમાંથી અહીં લાવ્યા, અને, બીજાને શ્યેન પક્ષી પર્વતમાંથી મન્થનવડે ઉત્પન્ન કરીને લઈ આવ્યો. હે અગ્નિ અને સોમદેવો, તમે સ્તુતિ-સ્તોત્રના યોગે આનંદીત થઈને યજ્ઞકર્મની સિધ્દતા માટે જગતને વિસ્તીર્ણતા આપી. ૬ (૨૮)

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, આ (તમારા માટે અહીં) હવિ તૈયાર છે, તેનો સ્વાદ લો, તેનો સ્વીકાર કરો; હે પરાક્રમી દેવો, તે સ્વાદિષ્ટ જાણીને લો. તમે અમારૂં કલ્યાણ અને રક્ષણ કરનાર થાઓ; તમારા શરણ થનાર ભક્તોને, તમે જે સૌખ્ય અર્પણ કરો છો, તે જ યજ્ઞ કરનાર ઉપાસકોને પણ અર્પણ કરો. ૭

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, જે ઉપાસક હવિ અર્પણ કરીને અથવા અન્તઃકરણથી ભક્તિ કરીને ઘીથી તમારૂં પૂજન કરે છે; તેના સત્કર્મોનું તમે રક્ષણ કરો અને સંકટમાંથી તેને બચાવો. સર્વ લોક તમારી પ્રજા છે, માટે તેને પણ તમે ઉત્તમ સુખ અર્પણ કરો. ૮

---

४ अग्नीषोमा, यत् पणिं अवस॑ गाः अमुष्णीतं बृसयस्य शेषः बहुभ्यः एक ज्योतिः अविन्दतं तत् वां वीर्यं चेति ।

५ सोम, अग्निः च सक्रतू युव एतानि रोचनानि दिवि अधत्त अग्नीषोमौ गृभीतान् सिन्धून् अवद्यात अभिशस्तेः अमुंचतं ।

६ अन्य मातरिश्वा दिवः आ जभार अन्य श्येनः अद्रेः परि अमथ्नात् अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधाना यज्ञाय लोकं उरु चक्रथुः ।

७ अग्नीषोमा, प्ररिथतस्य॑ हविषः वीत॑ हर्यत, वृषणा, जुषेथां सुशर्माणा सुअवसा भूत हि अथ योः शं यजमानाय धत्त ।

८ अग्नीषोमा, यः हविषा सपर्यात्, यः देवद्रीचा॑ मनसा घृतेन तस्य व्रत रक्षतं, अंहसः पातं, जनाय विशेमहि शर्म यच्छत ।

હે અગ્નિ અને સોમ દેવો, તમને સર્વ વિદિત હોવાથી અને (અમે) તમને બન્નેને સાથે જ હાંક મારતા હોવાથી, અમારા સ્તોત્ર ઉપર ભાવ રાખો. દેવસમુદાયમા તમે એકદમ પ્રકટ થયા. ૯

હે અગ્નિ અને સોમ દેવો, જે ઘીથી તમને (હવિ) અર્પણ કરે છે તેનેમાટે ઉત્તમ સંપત્તિ લઇને તમે સુપ્રકાશિત થાઓ. ૧૦

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, તમે આ હવિનો પ્રેમથી સ્વીકાર કરો અને બન્ને અમારી પાસે આવો. ૧૧

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, અમારા અશ્વોના ભરણપોષણની સારી તજવીજ કરો—અને જેના (દૂધ) થી અમે હવિ તૈયાર કરીએ છીએ તે અમારી ગાય વૃદ્ધિ પામો. અમે તમને આહુતિ અર્પણ કરીએ છીએ, માટે અમને અનેકપ્રકારનું શારીરિક બળ આપો અને અમારા યજ્ઞની કીર્તિ દૂર સુધી જાય એમ કરો. ૧૨ (૨૯) (૧૪)

અનુવાક ૧૫.

સૂક્ત ૯૪.

॥ ९४ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

(સન્માનને) યોગ્ય અને સર્વજ્ઞ (અગ્નિદેવ) ને આપણે, જેપ્રમાણે એકાદ (માણસ) ને રથ લાવી આપીએ, તેપ્રમાણે આ સ્તોત્ર અંતઃકરણપૂર્વક અર્પણ કરવું જોઇએ. ખરેખર તેની કૃપાશીલ બુદ્ધિ સર્વ લોક કરતાં અમારા ઉપર ઘણી અનુકૂળ છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારી સાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી, અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૧

---

९ अग्नीषोमा, सवेदसा सहूती वनतं गिरः सं देवत्रा बभूवथुः ।

१० अग्नीषोमा, यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ।

११ अग्नीषोमा, इमानि नो युवं हव्या जुजोषतम् । आ यातमुप नः सचा ।

१२ अग्नीषोमा, पिपृतमर्वतो न आ प्यायन्तामुस्रिया हव्यसूदः । अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं श्रुष्टिमन्तम् ।

१ इमं स्तोमर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ।

જેનેમાટે તું યજ્ઞ સંપાદન કરે છે, તેના મનોરથ પૂર્ણ થાય છે. તેની પાસે અશ્વ ન હોય તોપણ (પરાભવ ન પામતાં) તે રહી શકે છે. તે ઉત્તમ શૌર્ય સંપાદન કરે છે. અભિવૃદ્ધિ પણ તેને પ્રાપ્ત થઇ જ (એમ સમજવું). કોઈપણ સંકટ તેને હેરાન કરતું નથી. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી, અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. २

તને પ્રજ્વલીત કરવાનું સામર્થ્ય અમને (ખચિત) પ્રાપ્ત થશે. તું અમારી પ્રાર્થના સફળ કર. તને અર્પણ કરેલા હવિની જ (સર્વ) દેવ સેવા કરે છે. તું આદિત્યોને (અહીં) લઈ આવ. તેનાપર અમારો ઘણો પ્રેમ છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૩

અમે તને બળતણ અર્પણ કરીશું અને દરેક પર્વમાં તને પ્રદીપ્ત કરીને હવિ આપીશું. અમારૂં આયુષ્ય વધે, માટે તું અમારી પ્રાર્થના પુરેપુરી સફળ કર. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૪

આ સર્વ લોકનો સંરક્ષક છે. આના જ પ્રતાપથી માણસો તેમજ પશુ પક્ષીઓ રાત્રે સંચાર કરી શકે છે. તું ઉષાનો આશ્ચર્યકારક તેમજ શ્રેષ્ઠ (કીર્તિ) ધ્વજ છે. અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૫ (૩૦)

તું નાયક છે, (હવિ અર્પ કરનાર) તું પુરાતન કાલનો હોતા છે, તું (યજ્ઞમાં) પોતાનો અમલ ચલાવનાર તેમ જ યજ્ઞને પવિત્રતા આપનાર છે. જન્મથી જ તું યજ્ઞનો અધિકારી છે. હે બુદ્ધિશાલી (અગ્નિદેવ,) તું પ્રજ્ઞાવાન્ હોવાથી, ઋત્વિજના સર્વ કાર્ય (સહેલાઈથી) સંભાળી લે છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૬

---

२ यस्मै त्व आ यजसे स साधति, अनर्वा क्षेति, सुवीर्यं दधते, स तूताव,. एनं अहतिः न अश्नोति अग्ने, तव सख्ये वयं मा रिषाम ।

३ त्वा समिधं शकेम, धियः साधय, त्वे आहुतं देवाः अदन्ति. त्व आदित्यान् आ वह, तान् हि उश्मसि ।

४ इध्मं भराम पर्वणापर्वणा चितयन्त. वयं ते हवींषि कृणवाम. जीवातवे धियः प्रतर साधय ।

५ विशां गोपाः, यत् द्विपत् उत च चतुष्पत् जन्तवः अक्तुभिः अस्य चरन्ति. उषसः महान् चित्रः प्रकेत आसि ।

६ त्वं अध्वर्युः उत पूर्व्यः होता, प्रशास्ता, जनुषा पोता, पुरोहितः असि धीर विद्वान् विश्वा आर्त्विज्या पुष्यसि ।

હે અગ્નિદેવ, તું દરેક બાજુએથી સરખો સુંદર દેખાય છે. દૂર હોવા છતાં તું પાસે હોય તેમજ ઘણા ચકચકીત તેજથી તું ચળકે છે. હે દેવ, રાત્રીના અંધકારમાં પણ અવલોકન કરવાને તું સમર્થ છે. અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૭

હે દેવો, સોમરસ સિદ્ધ કરનાર ઉપાસકોના રથ સર્વથી આગળ થાય, અને અમારી સ્તુતિ પાપી માણસોને ઓળંગીને આગળ જાય. અમારી પ્રાર્થના (બરાબર) ધ્યાનમાં લો અને તેને યશસ્વી કરો. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૮

ખરાબ ઇચ્છા રાખનાર, અને પાપી માણસોને અને તેવીજ રીતે જે કોઈ દુરાત્મા તારી નજીક અથવા તારાથી દૂર હોય તેનેપણ તારા ઘાતક શસ્ત્રોથી મારી નાખ. તારૂં સ્તોત્ર ગાનાર ભક્તમાટે યજ્ઞનો માર્ગ સુગમ કર. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૯

જ્યારે દેદીપ્યમાન કાન્તિયુક્ત અને વાયુની પ્રેરણાપ્રમાણે દોડનાર, રક્તવર્ણના ઘોડા તું રથને જોડે છે ત્યારે, એકાદ વૃષભમાફક તારી ગર્જના થાય છે, અને ધુમાડારૂપી નિશાન ફરકાવનાર તારી જ્વાલાથી તું વૃક્ષોને કબજે" કરે છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મીત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૧૦ (૩૧)

જે વખતે તારા તણખા તૃણોને બાળી નાંખીને ચોતરફ ફેલાય" છે, ત્યારે તારા (તણખાના) આવાજથી પક્ષીઓ પણ ભયભીત થાય છે. તે વખતે તારા રથનો માર્ગ પણ સુલભ થાય છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહિ. ૧૧

---

७ यः विश्वतः सदृङ् सुप्रतीकः असि दूरे चित् सन् तळित् इव अति रोचसे. देव, रात्र्याः अन्धः चित् अति पश्यसि ।

८ देवाः. सुन्वतः रथः पूर्वः भवतु अस्माक शंसः दूढ्यः अभि अस्तु. तत् वचः आ जानीत उत पुष्यत ।

९ दुःशसान्, दूढ्यः, ये केचित् अत्रिण. दूरे वा अन्ति, वधैः अप जहि अथ गृणते यज्ञाय सुग कृधि ।

१० यत् अरुषा वातजूता रोहिता रथे अयुक्थाः ते रवः वृषभस्य इव. धूमकेतुना वनिन. इन्वसि" आत् ।

११ यत् यवसादः ते द्रप्साः" वि अरिथरन् अध स्वनात् पतत्रिणः उत बिभ्युः तत् तावकेभ्यः रथेभ्यः ते सुगं ।

મિત્ર અને વરૂણના સંતોષમાટે[12] નીચે આગમન કરનાર મરૂતોનો ક્રોધ[13] ખરેખ આશ્ચર્યકારક છે. હે અગ્નિદેવ, અમને સૌખ્ય અર્પણ કર. તે મરૂતોનું મન ફરીવાર અમારં તદ્દન આકર્ષિત થાઓ. અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થવ દઈશ નહિ.

તું સર્વ દેવોમાં શ્રેષ્ઠ દેવ છે; તું અદ્ભુત મિત્ર છે. તું સર્વ વસુદેમાં શ્રેષ્ઠ વસુ છે; તું યજ્ઞ શોભા પામનાર છે. તારા સર્વત્ર ફેલાયેલા મંગળ આશ્રય નીચે અમે રહીશું. હે અગ્નિદે અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહિ. ૧

જો તારા સદનમાં તને સોમનો હવિ આપ્યો હોય, તો તું પ્રદીપ્ત થઈને (ભક્તને અત્યંત સૌખ્ય પ્રાપ્ત કરી આપવામાટે (મધુર) શબ્દો બોલે[14] છે, અને તારા ઉપાસકો ઉત્તમ ઉત્તમ વસ્તુ અને ધન અર્પણ કરે છે એજ તારૂં મંગળીક કૃત્ય છે. હે અગ્નિદે અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહિ. ૧

હે વૈભવસંપન્ન અને અખંડ સામર્થ્યયુક્ત દેવ,[15] તું જે (માણસ)ને, સર્વ રીતે નિર્દોષિત રાખવામાટે, સામર્થ્ય આપે છે, અને જે (માણસ) ને સૌખ્ય અને બળ અર્પ કરીને તું આબાદીએ પહોંચાડે છે, તે (માણસ) ના જેવા અમે થઈને, ઉત્તમ સંતતિ પ્રાપ્ત કરી આપનાર તારા કૃપાછત્ર નીચે, (આનંદથી) રહીશું. ૧

અગ્નિદેવ, ખરૂં કલ્યાણ ક્યાં છે, તેનું તને જ્ઞાન હોવાથી તું આ જગતમાં અમા આયુષ્ય વધાર. આ (અમારી) વિનંતીને મિત્ર અને વરૂણ, તેમજ અદિતિ, સિંધુ પૃથ્વ અને દ્યુલોક પણ સંમતિ[16] આપે ૧૬ (૩૨) (૯

---

१२ मित्रस्य वरुणस्य धायसे" अवयाता मरुतां अय हेळ." अद्भुतः मृळ, एषां मन नः सु भुतु।

१३ देवाना देव, अद्भुत मित्र असि वसूना वसु, अध्वरे चारु असि तव सप्रथस्तमे शर्मन् स्याम।

१४ तत् ते भद्र, यत् त्वि दमे सोमाहुत समिद्ध मृण्यतम, जरसे," दाशुषे रत्न द्रविण च दधासि।

१५ सुद्रविण अदिते" यस्मै त्व सर्वताता" अनागास्त्व ददाश, य भद्रेण शवसा चोदयासि, प्रजावत ते राधसा स्याम।

१६ देव अग्ने, सौभगत्वस्य विद्वान् त्व इह अस्माक आयु प्रतिर. मित्र वरुण अदिति सिन्धुः पृथिवी उत द्यौ न तत् ममहन्तां"।

Printed at Vaidya Brothers' Press ...

ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી તથા ઈંગ્રેજી ભાષામાં
જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં

વેદોનાં ભાષાંતર

દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ; ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતાનાં [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર.

વર્ષ ૧] માર્ગશીર્ષ સંવત ૧૯૬૯—જાનેવારી સન ૧૯૧૩ [અંક ૭.

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ. ૩

ગુજરાતી ઋગ્વેદ

સંપાદકો :

રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન, બી. એ., એલ. એલ. બી.
અચ્યુત બળવંત કોલ્હટકર, બી. એ., એલ. એલ. બી.
દત્તાત્રય આપાજી તુળજાપુરકર, બી. એ., એલ. એલ. બી.

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

यास्काचार्य.

'ગુજરાતી' ઑફિસ, ૭૭, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ

॥ अथ प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ ९५ ॥ ऋषि-आंगिरस कुत्स । देवता-अग्नि । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ ९५ ॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयेते ।
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ १ ॥
दशेमं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भमतन्द्रासो युवतयो विभृत्रम् ।
तिग्मानीकं स्वयशसं जनेषु विरोचमानं परि षीं नयन्ति ॥ २ ॥
त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमप्सु ।
पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृतून्प्रशासद्वि दधावनुष्ठु ॥ ३ ॥
क इमं वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः ।
बह्वीनां गर्भो अपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरति स्वधावान् ॥ ४ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

द्वे इति । विरूपे इति विऽरूपे । चरतः । स्वर्थे इति सुऽअर्थे । अन्याऽअन्या । वत्सं । उप । धापयेते इति । हरिः । अन्यस्यां । भवति । स्वधाऽवान् । शुक्रः । अन्यस्यां । ददृशे । सुऽवर्चाः ॥ १ ॥ दश । इमं । त्वष्टुः । जनयंत । गर्भं । अतंद्रासः । युवतयः । विऽभृत्रं । तिग्मऽअनीकं । स्वऽयशसं । जनेषु । विऽरोचमानं । परि । सीं । नयंति ॥ २ ॥ त्रीणि । जाना । परि । भूषंति । अस्य । समुद्रे । एकं । दिवि । एकं । अप्ऽसु । पूर्वां । अनु । प्र । दिशं । पार्थिवानां । ऋतून् । प्रऽशासत् । वि । दधौ । अनुष्ठु ॥ ३ ॥ कः । इमं । वः । निण्यं । आ । चिकेत । वत्सः । मातृः । जनयत । स्वधाभिः । बह्वीनां । गर्भः । अपसां । उपऽस्थात् । महान् । कविः । निः । चरति । स्वधाऽवान् ॥ ४ ॥

आविष्ट्यो॑ वर्धते॒ चारु॑रासु जि॒ह्माना॑मू॒र्ध्वः स्वय॑शा उ॒पस्थे॑ ।
उ॒भे त्वष्टु॑र्बिभ्यतु॒र्जाय॑मानात्प्रती॒ची सिं॒हं प्रति॑ जोषयेते ॥ ५ ॥ १ ॥
उ॒भे भ॒द्रे जो॑षयेते॒ न मेने॒ गावो॒ न वा॒श्रा उप॑ तस्थु॒रेवैः॑ ।
स दक्षा॑णां॒ दक्ष॑पतिर्बभूवा॒ञ्जन्ति॒ यं द॑क्षिण॒तो ह॒विर्भिः॑ ॥ ६ ॥
उद्यं॑यमीति सवि॒तेव॑ बा॒हू उ॒भे सिचौ॑ यतते भी॒म ऋ॒ञ्जन् ।
उच्छु॒क्रमत्क॑मजते सि॒मस्मा॒न्नवा॑ मा॒तृभ्यो॒ वस॑ना जहाति ॥ ७ ॥
त्वे॒षं रू॒पं कृ॑णुत॒ उत्त॑रं॒ यत्सं॑पृञ्चा॒नः सद॑ने॒ गोभि॑र॒द्भिः ।
क॒विर्बु॒ध्नं परि॑ मर्मृज्यते॒ धीः सा दे॒वता॑ता॒ समि॑तिर्बभूव ॥ ८ ॥
उ॒रु ते॒ ज्रयः॒ पर्ये॑ति बु॒ध्नं वि॒रोच॑मानं महि॒षस्य॒ धाम॑ ।
विश्वे॑भिरग्ने॒ स्वय॑शोभिरि॒द्धोऽद॑ब्धेभिः पा॒युभिः॑ पाह्य॒स्मान् ॥ ९ ॥

आविः॑ऽत्यः॑ । व॒र्ध॒ते॒ । चारुः॑ । आ॒सु॒ । जि॒ह्माना॑म् । ऊ॒र्ध्वः । स्वऽय॑शाः । उ॒पऽस्थे॑ । उ॒भे इति॑ । त्वष्टुः॑ । बि॒भ्य॒तुः॒ । जाय॑मानात् । प्र॒ती॒ची इति॑ । सिं॒हम् । प्रति॑ । जो॒ष॒ये॒ते॒ इति॑ ॥ ५ ॥ १ ॥ उ॒भे इति॑ । भ॒द्रे इति॑ । जो॒ष॒ये॒ते॒ इति॑ । न । मेने॒ इति॑ । गावः॑ । न । वा॒श्राः । उप॑ । त॒स्थुः॒ । एवैः॑ । सः । दक्षा॑णाम् । दक्ष॑ऽपतिः । ब॒भू॒व॒ । अ॒ञ्जन्ति॑ । यम् । द॒क्षि॒ण॒तः । ह॒विःऽभिः॑ ॥ ६ ॥ उत् । यं॒य॒मी॒ति॒ । स॒वि॒ताऽइ॑व । बा॒हू इति॑ । उ॒भे इति॑ । सिचौ॑ । य॒त॒ते॒ । भी॒मः । ऋ॒ञ्जन् । उत् । शु॒क्रम् । अत्क॑म् । अ॒ज॒ते॒ । सि॒मस्मा॑त् । नवा॑ । मा॒तृऽभ्यः॑ । वस॑ना । ज॒हा॒ति॒ ॥ ७ ॥ त्वे॒षम् । रू॒पम् । कृ॒णु॒ते॒ । उत्ऽत॑रम् । यत् । स॒म्ऽपृ॒ञ्चा॒नः । सद॑ने । गोभिः॑ । अ॒त्ऽभिः । क॒विः । बु॒ध्नम् । परि॑ । म॒र्मृ॒ज्य॒ते॒ । धीः । सा । दे॒वऽता॑ता । सम्ऽइ॑तिः । ब॒भू॒व॒ ॥ ८ ॥ उ॒रु । ते॒ । ज्रयः॑ । परि॑ । ए॒ति॒ । बु॒ध्नम् । वि॒ऽरोच॑मानम् । म॒हि॒षस्य॑ । धाम॑ । विश्वे॑भिः । अ॒ग्ने॒ । स्वय॑शःऽभिः । इ॒द्धः । अद॑ब्धेभिः । पा॒युऽभिः॑ । पा॒हि॒ । अ॒स्मान् ॥ ९

धन्वन्त्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैरूर्मिभिरभि नक्षति क्षाम् ।
विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु ॥ १० ॥
एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ९६ ॥ ऋषि–आङ्गिरसः कुत्स । देवता द्रविणोदा अग्निः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥२३॥ स प्रत्नथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बळधत्त विश्वा ।
आपश्च मित्रं धिषणा च साधन्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ १ ॥
स पूर्वया निविदा कव्यतायोरिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम् ।
विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ २ ॥
तमीळत प्रथमं यज्ञसाधं विश आरीराहुतमृञ्जसानम् ।
ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ३ ॥

धन्वन् । स्रोतः । कृणुते । गातुं । ऊर्मिं । शुक्रैः । ऊर्मिऽभिः । अभि । नक्षति । क्षां । विश्वा । सनानि । जठरेषु । धत्ते । अंतः । नवासु । चरति । प्रऽसूषु ॥ १० ॥ एव । नः । अग्ने । संऽइधा । वृधानः । रेवत् । पावक । श्रवसे । वि । भाहि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत द्यौः ॥ ११ ॥ २ ॥

सः । प्रत्नऽथा । सहसा । जायमानः । सद्यः । काव्यानि । वट् । अधत्त । विश्वा । आपः । च । मित्रं । धिषणा । च । साधन् । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ १ ॥ सः । पूर्वया । निऽविदा । कव्यता । आयोः । इमाः । प्रऽजाः । अजनयत् । मनूनां । विवस्वता । चक्षसा । द्यां । अपः । च । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ २ ॥ तं । ईळत । प्रथमं । यज्ञऽसाधं । विशः । आरीः । आऽहुतं । ऋंजसानं । ऊर्जः । पुत्रं । भरतं । सृप्रऽदानुं । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ३ ॥

स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टिर्विदद्गातुं तनयाय स्वर्वित् ।
विशां गोपा जनिता रोदस्योर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ४ ॥
नक्तोषासा वर्णमामेम्याने धापयेते शिशुमेकं समीची ।
द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥५॥३॥
रायो बुध्नः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः ।
अमृतत्वं रक्षमाणास एनं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ६ ॥
नू च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम् ।
सतश्च गोपां भवतश्च भूरेर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ७ ॥
द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत् ।
द्रविणोदा वीरवतीमिषं नो द्रविणोदा रासते दीर्घमायुः ॥ ८ ॥

सः मातरिश्वा । पुरुवारऽपुष्टिः । विदत् । गातुं । तनयाय । स्वःऽवित् । विशां । गोपाः । जनिता । रोदस्योः । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ४ ॥ नक्तोषसा । वर्णं । आमेम्याने इत्याऽमेम्याने । धापयेते इति । शिशुं । एकं । समीची इति संऽईची । द्यावाक्षामा । रुक्मः । अंतः । वि । भाति । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ५ ॥ ३ ॥ रायः । बुध्नः । संऽगमनः । वसूनां । यज्ञस्य । केतुः । मन्मऽसाधनः । वेरिति वेः । अमृतऽत्वं । रक्षमाणासः । एनं । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ६ ॥ नु । च । पुरा । च । सदनं । रयीणां । जातस्य । च । जायमानस्य । च । क्षां । सतः । च । गोपां । भवतः । च । भूरेः । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ७ ॥ द्रविणःऽदाः । द्रविणसः । तुरस्य । द्रविणःऽदाः । सनरस्य । प्र । यंसत् । द्रविणःऽदाः । वीरऽवतीं । इषं । नः । द्रविणःऽदाः । रासते । दीर्घं । आयुः ॥ ८ ॥

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ९७ ॥ ऋषि—अङ्गिरसः कुत्स । देवता—शुद्धोग्नि । छन्दः—गायत्री ।

॥ ९७ ॥ अप नः शोशुचदघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम् ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ १ ॥
सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ २ ॥
प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ३ ॥
प्र यत्ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ४ ॥
प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ५ ॥

एव । नः । अग्ने । संऽइधा । वृधानः । रेवत् । पावक । श्रवसे । वि । भाहि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ९ ॥ ४ ॥

अप । नः । शोशुचत् । अघं । अग्ने । शुशुग्धि । आ । रयिं । अप । नः । शोशुचत् अघं ॥ १ ॥ सुऽक्षेत्रिया । सुगातुऽया । वसुऽया । च । यजामहे । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ २ ॥ प्र । यत् । भंदिष्ठः । एषां । प्र । अस्माकासः । च । सूरयः । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ३ ॥ प्र । यत् । ते । अग्ने । सूरयः । जायेमहि । प्र । ते । वयं । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ४ ॥ प्र । यत् । अग्नेः । सहस्वतः । विश्वतः । यंति । भानवः । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ५ ॥

त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ६ ॥

द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ७ ॥

स नः सिन्धुमिव नावयाति पर्षा स्वस्तये ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ९८ ॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ ९८ ॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः ।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥ १ ॥
पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश ।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥ २ ॥

त्वं । हि । विश्वतःऽमुख । विश्वतः । परिऽभूः । असि । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ६ ॥ द्विषः । नः । विश्वतःऽमुख । अति । नावाऽइव । पारय । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ७ ॥ सः । नः । सिंधुंऽइव । नावया । अति । पर्ष । स्वस्तये । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ८ ॥ ५ ॥

वैश्वानरस्य । सुऽमतौ । स्याम । राजा । हि । कं । भुवनानां । अभिऽश्रीः । इतः । जातः । विश्वं । इदं । वि । चष्टे । वैश्वानरः । यतते । सूर्येण ॥ १ ॥ पृष्टः । दिवि । पृष्टः । अग्निः । पृथिव्यां । पृष्टः । विश्वाः । ओषधीः । आ । विवेश । वैश्वानरः । सहसा । पृष्टः । अग्निः । सः । नः । दिवा । सः । रिषः । पातु । नक्तं ॥ २ ॥

वैश्वानर तव तत्सत्यमस्त्वस्मान्रायो मघवानः सचन्ताम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ ६ ॥

॥ ९९ ॥ ऋषि-मरीचिपुत्रः, काश्यपऋषिः । देवता-अग्निर्जातवेदाः छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ९९ ॥ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः ।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

। १०० ॥ ऋषयः-वृषागिरः ऋज्राश्वः अम्बरीषः सहदेवः भयमानः सुराधसः । देवता इन्द्रः । छन्दः ॥ त्रिष्टुप् ।

॥१००॥ स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट् ।
सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १ ॥
यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ।
वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ २ ॥

वैश्वानर । तव । तत् । सत्यं । अस्तु । अस्मान् । रायः । मघऽवानः । सचंतां ।
तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः
॥ ३ ॥ ६ ॥

जातऽवेदसे । सुनवाम । सोमं । अरातिऽयतः । नि । दहाति । वेदः ।
सः । नः । पर्षत् । अति । दुःऽगानि । विश्वा । नावाऽइव । सिंधुं । दुःऽइता ।
अति । अग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

सः । यः । वृषा । वृष्ण्येभिः । संऽओकाः । महः । दिवः । पृथिव्याः ।
च । संऽराट् । सतीनऽसत्वा । हव्यः । भरेषु । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः ।
ऊती ॥ १ ॥ यस्य । अनाप्तः । सूर्यस्यऽइव । यामः । भरेऽभरे । वृत्रऽहा । शुष्मः ।
अस्ति । वृषन्ऽतमः । सखिऽभिः । स्वेभिः । एवैः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः ।
ऊती ॥ २ ॥

दिवो न यस्य रेतसो दुघानाः पन्थासो यन्ति शवसापरीताः ।
तरद्द्वेषाः सासहिः पौंस्येभिर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ३ ॥
सो अङ्गिरोभिरङ्गिरस्तमो भूद्वृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन् ।
ऋग्मिभिर्ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ४ ॥
स सूनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋभ्वा नृषाह्ये सासह्वाँ अमित्रान् ।
सनीळेभिः श्रवस्यानि तूर्वन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ५ ॥ ८ ॥
स मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत् ।
अस्मिन्नहन्त्सत्पतिः पुरुहूतो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ६ ॥
तमूतयो रणयञ्छूरसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम् ।
स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ७ ॥

दिवः । न । यस्य । रेतसः । दुघानाः । पंथासः । यंति । शवसा । अपरिऽइताः । तरत्ऽद्वेषाः । ससहिः । पौंस्येभिः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ३ ॥ सः । अंगिरःऽभिः । अंगिरःऽतमः । भूत् । वृषा । वृषऽभिः । सखिऽभिः । सखा । सन् । ऋग्मिऽभिः । ऋग्मी । गातुऽभिः । ज्येष्ठः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ४ ॥ सः । सूनुऽभिः । न । रुद्रेभिः । ऋभ्वा । नृऽसह्ये । ससह्वान् । अमित्रान् । सऽनीळेभिः । श्रवस्यानि । तूर्वन् । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ५ ॥ ८ ॥ सः । मन्युऽमीः । सऽमदनस्य । कर्ता । अस्माकेभिः । नृऽभिः । सूर्यं । सनत् । अस्मिन् । अहन् । सत्ऽपतिः । पुरुऽहूतः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ६ ॥ तं । ऊतयः । रणयन् । शूरऽसातौ । तं । क्षेमस्य । क्षितयः । कृण्वत । त्रां । सः । विश्वस्य । करुणस्य । ईशे । एकः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ७ ॥

तम॑प्सन्त॒ शव॑स उ॒त्सवे॑षु॒ नरो॒ नर॒मव॑से॒ तं धना॑य ।
सो अ॒न्धे चि॒त्तम॑सि॒ ज्योति॑र्विद॒न्मरु॑त्वान्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ ८ ॥
स स॒व्येन॑ यमति॒ व्राध॑तश्चि॒त्स द॑क्षि॒णे संगृ॑भीता कृ॒तानि॑ ।
स की॒रिणा॑ चि॒त्सनि॑ता॒ धना॑नि म॒रुत्वा॑न्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ ९ ॥
स ग्रामे॑भिः॒ सनि॑ता॒ स रथे॑भिर्वि॒दे विश्वा॑भिः कृ॒ष्टिभि॒र्न्व॑द्य ।
स पौंस्ये॑भिरभि॒भूरश॑स्तीर्म॒रुत्वा॑न्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ १० ॥ ९ ॥
स जा॒मिभि॒र्यत्स॒मजा॑ति मी॒ळ्हेऽजा॑मिभिर्वा पुरुहू॒त एवैः॑ ।
अ॒पां तो॒कस्य॒ तन॑यस्य जे॒षे म॒रुत्वा॑न्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ ११ ॥
स व॑ज्र॒भृद्द॑स्यु॒हा भी॒म उ॒ग्रः स॒हस्र॑चेताः श॒तनी॑थ ऋभ्वा॑ ।
च॒म्रीषो॒ न शव॑सा॒ पाञ्च॑जन्यो म॒रुत्वा॑न्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ ॥ १२ ॥

तं । अ॒प्सं॒त॒ । शव॑सः । उ॒त्ऽसवे॑षु । नरः॑ । नर॑ं । अव॑से । तं । धना॑य । सः॑ । अं॒धे । चि॒त् । तम॑सि । ज्योतिः॑ । वि॒द॒त् । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ ८ ॥ सः॑ । स॒व्येन॑ । य॒म॒ति॒ । व्राध॑तः । चि॒त् । सः । द॒क्षि॒णे । सम्ऽगृ॑भीता । कृ॒तानि॑ । सः । की॒रिणा॑ । चि॒त् । सनि॑ता । धना॑नि । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ ९ ॥ सः । ग्रामे॑भिः । सनि॑ता । सः । रथे॑भिः । वि॒दे । विश्वा॑भिः । कृ॒ष्टिऽभिः॑ । नु । अ॒द्य । सः । पौंस्ये॑भिः । अ॒भि॒ऽभूः । अश॑स्तीः । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ १० ॥ ९ ॥ सः । जा॒मिऽभिः॑ । यत् । स॒म्ऽअजा॑ति । मी॒ळ्हे । अजा॑मिऽभिः । वा॒ । पु॒रु॒ऽहू॒तः । एवैः॑ । अ॒पां । तो॒कस्य॑ । तन॑यस्य । जे॒षे । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ ११ ॥ सः । व॒ज्र॒ऽभृत् । द॒स्यु॒ऽहा । भी॒मः । उ॒ग्रः । स॒हस्र॑ऽचेताः । श॒तऽनी॑थः । ऋभ्वा॑ । च॒म्रीषः॑ । न । शव॑सा । पाञ्च॑ऽजन्यः । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ १२ ॥

तस्य वज्रः क्रन्दति स्मत्स्वर्षा दिवो न त्वेषो रवथः शिमीवान् ।
तं सचन्ते सनयस्तं धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १३ ॥
यस्याजस्रं शवसा मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम् ।
स पारिषत्क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १४ ॥
न यस्य देवा देवता न मर्ता आपश्चन शवसो अन्तमापुः ।
स प्ररिक्वा त्वक्षसा क्ष्मो दिवश्च मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १५ ॥ १० ॥
रोहिच्छ्यावा सुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षा राय ऋज्राश्वस्य ।
वृषण्वन्तं बिभ्रती धूर्षु रथं मन्द्रा चिकेत नाहुषीषु विक्षु ॥ १६ ॥
एतत्त्यत्त इन्द्र वृष्ण उक्थं वार्षागिरा अभि गृणन्ति राधः ।
ऋज्राश्वः प्रष्टिभिरम्बरीषः सहदेवो भयमानः सुराधाः ॥ १७ ॥

तस्य । वज्रः । क्रंदति । स्मत् । स्वःऽसाः । दिवः । न । त्वेषः । रवथः । शिमीऽवान् । तं । सचंते । सनयः । तं । धनानि । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ १३ ॥ यस्य । अजस्रं । शवसा । मानं । उक्थं । परिऽभुजत् । रोदसी इति । विश्वतः । सीं । सः । पारिषत् । क्रतुऽभिः । मंदसानः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ १४ ॥ न । यस्य । देवाः । देवता । न । मर्ताः । आपः । चन । शवसः । अंतं । आपुः । सः । प्रऽरिक्वा । त्वक्षसा । क्ष्मः । दिवः । च । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ १५ ॥ १० ॥ रोहित् । श्यावा । सुमत्ऽअंशुः । ललामीः । द्युक्षा । राये । ऋज्रऽअश्वस्य । वृषण्ऽवंतं । बिभ्रती । धूःऽसु । रथं । मंद्रा । चिकेत । नाहुषीषु । विक्षु ॥ १६ ॥ एतत् । त्यत् । ते । इंद्र । वृष्णे । उक्थं । वार्षागिराः । अभि । गृणंति । राधः । ऋज्रऽअश्वः । प्रष्टिऽभिः । अंबरीषः । सहऽदेवः । भयमानः । सुऽराधाः ॥ १७ ॥

दस्यूञ्छिम्यूँश्च पुरुहूत एवैर्हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत् ।
सनत्क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः सनत्सूर्यं सनदपः सुवज्रः ॥ १८ ॥
विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १९॥११॥

॥ १०१ ॥ ऋषि–आङ्गिरसः कुत्स । देवता–इन्द्रः । छन्दः–जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥१०१॥ प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना ।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ १ ॥
यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम् ।
इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ २ ॥
यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद्यस्य व्रते वरुणो यस्य सूर्यः ।
यस्येन्द्रस्य सिन्धवः सश्चति व्रतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ ३ ॥

दस्यून् । शिम्यून् । च । पुरुऽहूतः । एवैः । हत्वा । पृथिव्याम् । शर्वा । नि । बर्हीत् । सनत् । क्षेत्रं । सखिऽभिः । श्वित्न्येभिः । सनत् । सूर्यं । सनत् । अपः । सुऽवज्रः ॥ १८ ॥ विश्वाहा । इन्द्रः । अधिऽवक्ता । नः । अस्तु । अपरिऽह्वृताः । सनुयाम । वाजं । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १९ ॥ ११ ॥

प्र । मन्दिने । पितुऽमत् । अर्चत । वचः । यः । कृष्णऽगर्भाः । निःऽअहन् । ऋजिश्वना । अवस्यवः । वृषणम् । वज्रऽदक्षिणम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ १ ॥ यः । विऽअंसम् । जहृषाणेन । मन्युना । यः । शम्बरम् । यः । अहन् । पिप्रुम् । अव्रतम् । इन्द्रः । यः । शुष्णम् । अशुषं । नि । अवृणक् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ २ ॥ यस्य । द्यावापृथिवी इति । पौंस्यम् । महत् । यस्य । व्रते । वरुणः । यस्य । सूर्यः । यस्य । इन्द्रस्य । सिन्धवः । सश्चति । व्रतम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ३ ॥

यो अश्वा॑नां॒ यो गवां॒ गोप॑तिर्व॒शी य आ॑रि॒तः कर्म॑णिकर्मणि स्थि॒रः ।
वी॒ळोश्चि॒दिन्द्रो॒ यो असु॑न्वतो व॒धो म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ४ ॥
यो विश्व॑स्य॒ जग॑तः प्राण॒तस्पति॒र्यो ब्र॒ह्मणे॑ प्रथ॒मो गा अवि॑न्दत् ।
इन्द्रो॒ यो दस्यूँ॒रध॑राँ अ॒वाति॑रन्म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ५ ॥
यः शूरे॑भि॒र्हव्यो॒ यश्च॑ भी॒रुभि॒र्यो धाव॑द्भिर्हू॒यते॒ यश्च॑ जि॒ग्युभिः॑ ।
इन्द्रं॒ यं विश्वा॒ भुव॑नाभि सं॑द॒धुर्म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ६ ॥ १२ ॥
रु॒द्राणा॑मेति प्र॒दिशा॑ विचक्ष॒णो रु॒द्रेभि॒र्योषा॑ तनुते पृ॒थु ज्रयः॑ ।
इन्द्रं॑ मनी॒षा अ॒भ्य॑र्चति श्रु॒तं म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ७ ॥
यद्वा॑ मरुत्वः पर॒मे स॒धस्थे॒ यद्वा॑व॒मे वृ॒जने॑ मा॒दया॑से ।
अत॒ आ या॑ह्यध्व॒रं नो॒ अच्छा॑ त्वा॒या ह॒विश्च॑कृमा सत्यराधः ॥ ८ ॥

यः । अश्वा॑नां । यः । गवा॑ं । गोऽप॑तिः । व॒शी । यः । आ॒रि॒तः । कर्म॑णिऽकर्मणि । स्थि॒रः । वी॒ळोः । चि॒त् । इंद्रः॑ । यः । असु॑न्वतः । व॒धः । म॒रुत्व॑तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ४ ॥ यः । विश्व॑स्य । जग॑तः । प्रा॒ण॒तः । पतिः॑ । यः । ब्र॒ह्मणे॑ । प्र॒थ॒मः । गाः । अवि॑दत् । इंद्रः॑ । यः । दस्यू॑न् । अध॑रान् । अ॒व॒ऽअति॑रत् । म॒रुत्व॑तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ५ ॥ यः । शूरे॑भिः । हव्यः॑ । यः । च॒ । भी॒रुऽभिः॑ । यः । धाव॑त्ऽभिः । हू॒यते॑ । यः । च॒ । जि॒ग्युऽभिः॑ । इंद्र॑ं । यं । विश्वा॑ । भुव॑ना । अ॒भि । सं॒ऽद॒धुः । म॒रुत्व॑तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ६ ॥ १२ ॥ रु॒द्राणा॑ं । ए॒ति॒ । प्र॒ऽदिशा॑ । वि॒ऽच॒क्ष॒णः । रु॒द्रेभिः॑ । योषा॑ । त॒नु॒ते॒ । पृ॒थु । ज्रयः॑ । इंद्र॑ं । म॒नी॒षा । अ॒भि । अ॒र्च॒ति॒ । श्रु॒तं । म॒रुत्व॑तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ७ ॥ यत् । वा॒ । म॒रु॒त्वः॒ । प॒र॒मे । स॒धऽस्थे॑ । यत् । वा॒ । अ॒व॒मे । वृ॒जने॑ । मा॒दया॑से । अतः॑ । आ । या॒हि॒ । अ॒ध्व॒रं । नः॒ । अच्छ॑ । त्वा॒ऽया । ह॒विः । च॒कृ॒म॒ । स॒त्य॒ऽरा॒धः॒ ॥ ८ ॥

त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः ।
अधा नियुत्वः सगणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे बर्हिषि मादयस्व ॥ ९ ॥
मादयस्व हरिभिर्ये त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने ।
आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तूशन्हव्यानि प्रति नो जुषस्व ॥ १० ॥
मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ १०२ ॥ ऋषि–आंगिरस कुत्स । देवता–इन्द्र । छन्द–जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ १०२ ॥ इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे ।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥ १ ॥
अस्य श्रवो नद्यः सप्त बिभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः ।
अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कमिन्द्र चरतो वितर्तुरम् ॥ २ ॥

त्वाऽया । इंद्र । सोमं । सुसुम । सुऽदक्ष । त्वाऽया । हविः । चकृम । ब्रह्मऽवाहः । अधं । नियुत्वः । सऽगंणः । मरुत्ऽभिः । अस्मिन् । यज्ञे । बर्हिषि । मादयस्व ॥ ९ ॥ मादयस्व । हरिऽभिः । ये । ते । इंद्र । वि । स्यस्व । शिप्रे इति । वि । सृजस्व । धेने इति । आ । त्वा । सुऽशिप्र । हरयः । वहंतु । उशन् । हव्यानि । प्रति । नः । जुषस्व ॥ १० ॥ मरुत्ऽस्तोत्रस्य । वृजनस्य । गोपाः । वयं । इंद्रेण । सनुयाम । वाजं । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंता । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

इमां । ते । धियं । प्र । भरे । महः । महीं । अस्य । स्तोत्रे । धिषणां । यत् । ते । आनजे । तम् । उत्ऽसवे । च । प्रऽसवे । च । ससहिम् । इन्द्रम् । देवासः । शवसा । अमदन् । अनु ॥ १ ॥ अस्य । श्रवः । नद्यः । सप्त । बिभ्रति । द्यावाक्षामा । पृथिवी । दर्शतम् । वपुः । अस्मे इति । सूर्याचन्द्रमसा । अभिऽचक्षे । श्रद्धे । कम् । इन्द्र । चरतः । विऽतर्तुरम् ॥ २ ॥

तं स्मा रथं मघवन्प्राव सातये जैत्रं यं ते अनुमदाम संगमे ।
आजा न इन्द्र मनसा पुरुष्टुत त्वायद्भ्यो मघवञ्छर्म यच्छ नः ॥ ३ ॥
वयं जयेम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे ।
अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन्वृष्ण्या रुज ॥ ४ ॥
नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः ।
अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव ॥ ५ ॥ १४ ॥
गोजिता बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजङ्करः ।
अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जना वि ह्वयन्ते सिषासवः ॥ ६ ॥
उत्ते शतान्मघवन्नुच्च भूयस उत्सहस्राद्रिरिचे कृष्टिषु श्रवः ।
अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे मह्यधा वृत्राणि जिघ्नसे पुरन्दर ॥ ७ ॥

तम् । स्म । रथम् । मघऽवन् । प्र । अव । सातये । जैत्रम् । यम् । ते । अनुऽमदाम । सम्ऽगमे । आजा । नः । इन्द्र । मनसा । पुरुऽस्तुत । त्वायत्ऽभ्यः । मघऽवन् । शर्म । यच्छ । नः ॥ ३ ॥ वयम् । जयेम । त्वया । युजा । वृतम् । अस्माकम् । अंशम् । उत् । अव । भरेऽभरे । अस्मभ्यम् । इन्द्र । वरिवः । सुऽगम् । कृधि । प्र । शत्रूणाम् । मघऽवन् । वृष्ण्या । रुज ॥ ४ ॥ नाना । हि । त्वा । हवमानाः । जनाः । इमे । धनानाम् । धर्तः । अवसा । विपन्यवः । अस्माकम् । स्म । रथम् । आ । तिष्ठ । सातये । जैत्रम् । हि । इन्द्र । निऽभृतम् । मनः । तव ॥ ५ ॥ १४ ॥ गोऽजिता । बाहू इति । अमितऽक्रतुः । सिमः । कर्मन्ऽकर्मन् । शतम्ऽऊतिः । खजम्ऽकरः । अकल्पः । इन्द्रः । प्रतिऽमानम् । ओजसा । अथ । जनाः । वि । ह्वयन्ते । सिसासवः ॥ ६ ॥ उत् । ते । शतात् । मघऽवन् । उत् । च । भूयसः । उत् । सहस्रात् । रिरिचे । कृष्टिषु । श्रवः । अमात्रम् । त्वा । धिषणा । तित्विषे । मही । अध । वृत्राणि । जिघ्नसे । पुरम्ऽदर ॥ ७ ॥

त्रिविष्टिधातु प्रतिमानमोजसस्तिस्रो भूमीर्नृपते त्रीणि रोचना ।
अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथाशत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि ॥ ८ ॥
त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे त्वं बभूथ पृतनासु सासहिः ।
सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः ॥ ९ ॥
त्वं जिगेथ न धना रुरोधिथार्भेष्वाजा मघवन्महत्सु च ।
त्वामुग्रमवसे सं शिशीमस्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय ॥ १० ॥
विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १५ ॥

॥ १०३ ॥ ऋषि—आङ्गिरसः कुत्स । देवता-इन्द्रः । छन्दः—जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ १०३ ॥ तत्त इन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कवयः पुरेदम् ।
क्षमेदमन्यद्दिव्य१न्यदस्य समी पृच्यते समनेव केतुः ॥ १ ॥

त्रिविष्टिऽधातु । प्रतिऽमानम् । ओजसः । तिस्रः । भूमीः । नृऽपते । त्रीणि । रोचना । अति । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । ववक्षिथ । अशत्रुः । इन्द्र । जनुषा । सनात् । असि ॥ ८ ॥ त्वाम् । देवेषु । प्रथमम् । हवामहे । त्वम् । बभूथ । पृतनासु । ससहिः । सः । इमम् । नः । कारुम् । उपऽमन्युम् । उत्ऽभिदम् । इन्द्रः । कृणोतु । प्रऽसवे । रथम् । पुरः ॥ ९ ॥ त्वम् । जिगेथ । न । धना । रुरोधिथ । अर्भेषु । आजा । मघऽवन् । महत्ऽसु । च । त्वाम् । उग्रम् । अवसे । सम् । शिशीमसि । अथ । नः । इन्द्र । हवनेषु । चोदय ॥ १० ॥ विश्वाहा । इन्द्रः । अधिऽवक्ता । नः । अस्तु । अपरिऽह्वृताः । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ १५ ॥

तत् । ते । इन्द्रियम् । परमम् । पराचैः । अधारयंत । कवयः । पुरा । इदम् । क्षमा । इदम् । अन्यत् । दिवि । अन्यत् । अस्य । सम् । ईम् । इति । पृच्यते । समनाऽइव । केतुः ॥ १ ॥

स धा॑रयत्पृथि॒वीं प॒प्रथ॑च्च॒ वज्रे॑ण ह॒त्वा निर॒पः स॑सर्ज ।
अह॒न्नहि॒मभि॑नद्रौहि॒णं व्यह॒न्व्यं॑सं म॒घवा॒ शची॑भिः ॥ २ ॥
स जा॒तूभ॑र्मा श्र॒द्दधा॑न॒ ओजः॒ पुरो॑ विभि॒न्दन्न॑चर॒द्वि दासीः॑ ।
वि॒द्वान्व॑ज्रि॒न्दस्य॑वे हे॒तिम॒स्यार्यं॒ सहो॑ वर्धया द्यु॒म्नमि॑न्द्र ॥ ३ ॥
तदू॒चुषे॒ मानु॑षे॒मा यु॒गानि॑ की॒र्तेन्यं॑ म॒घवा॒ नाम॒ बिभ्र॑त् ।
उ॒प॒प्र॒यन्द॑स्यु॒हत्या॑य व॒ज्री यद्ध॑ सू॒नुः श्रव॑से॒ नाम॑ द॒धे ॥ ४ ॥
तद॑स्ये॒दं प॑श्यता॒ भूरि॑ पु॒ष्टं श्रदिन्द्र॑स्य धत्तन वी॒र्या॑य ।
स गा अ॑विन्द॒त्सो अ॑विन्द॒दश्वा॒न्त्स ओष॑धीः॒ सो अ॒पः स वना॑नि ॥ ५॥१६॥
भूरि॑कर्मणे वृष॒भाय॒ वृष्णे॑ स॒त्यशु॑ष्माय सुनवाम॒ सोम॑म् ।
य आ॒दृत्या॑ परिप॒न्थीव॒ शूरोऽय॑ज्वनो वि॒भज॒न्नेति॒ वेदः॑ ॥ ६ ॥

सः । धा॒रय॑त् । पृ॒थि॒वीम् । प॒प्रथ॑त् । च॒ । वज्रे॑ण । ह॒त्वा । निः । अ॒पः । स॒स॒र्ज॒ । अह॑न् । अहि॑म् । अभि॑नत् । रौ॒हि॒णम् । वि । अह॑न् । वि॒ऽअं॑सम् । म॒घऽवा॑ । शची॑भिः ॥ २ ॥ सः । जा॒तूऽभ॑र्मा । श्र॒त्ऽदधा॑नः । ओजः॑ । पुरः॑ । वि॒ऽभि॒न्दन् । अ॒च॒र॒त् । वि । दासीः॑ । वि॒द्वान् । व॒ज्रि॒न् । दस्य॑वे । हे॒तिम् । अ॒स्य॒ । आर्य॑म् । सहः॑ । व॒र्ध॒य॒ । द्यु॒म्नम् । इ॒न्द्र॒ ॥ ३ ॥ तत् । ऊ॒चुषे॑ । मानु॑षा । इ॒मा । यु॒गानि॑ । की॒र्तेन्य॑म् । म॒घऽवा॑ । नाम॑ । बिभ्र॑त् । उ॒प॒ऽप्र॒यन् । द॒स्यु॒ऽहत्या॑य । व॒ज्री । यत् । ह॒ । सू॒नुः । श्रव॑से । नाम॑ । द॒धे ॥ ४ ॥ तत् । अ॒स्य॒ । इ॒दम् । प॒श्य॒त॒ । भूरि॑ । पु॒ष्टम् । श्रत् । इन्द्र॑स्य । ध॒त्त॒न॒ । वी॒र्या॑य । सः । गाः । अ॒वि॒न्द॒त् । सः । अ॒वि॒न्द॒त् । अश्वा॑न् । सः । ओष॑धीः । सः । अ॒पः । सः । वना॑नि ॥ ५ ॥ १६ ॥ भूरि॑ऽकर्मणे । वृ॒ष॒भाय॑ । वृष्णे॑ । स॒त्यऽशु॑ष्माय । सु॒न॒वा॒म॒ । सोम॑म् । यः । आ॒ऽदृत्य॑ । प॒रि॒प॒न्थीऽइ॑व । शूरः॑ । अय॑ज्वनः । वि॒ऽभज॑न् । एति॑ । वेदः॑ ॥ ६ ॥

तदिन्द्र प्रेव वीर्यं चकर्थ यत्ससन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम् ।
अनु त्वा पत्नीर्हृषितं वयश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ॥ ७ ॥
शुष्णं पिप्रुं कुयवं वृत्रमिन्द्र यदावधीर्वि पुरः शंबरस्य ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ८ ॥ १७ ॥

॥ १०४ ॥ ऋषि –आङ्गिरसः कुत्स । देवता–इन्द्र । छन्द –जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥ १०४ ॥ योनिष्ट इन्द्र निषदे अकारि तमा नि षीद स्वानो नार्वा ।
विमुच्या वयोऽवसायाश्वान्दोषा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे ॥ १ ॥
ओ त्ये नर इन्द्रमूतये गुर्नू चित्तान्त्सद्यो अध्वनो जगम्यात् ।
देवासो मन्युं दासस्य श्चम्नन्ते न आ वक्षन्त्सुविताय वर्णम् ॥ २ ॥
अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन् ।
क्षीरेण स्नातः कुयवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः ॥ ३ ॥

तत् । इन्द्र । प्रऽइव । वीर्यम् । चकर्थ । यत् । ससन्तम् । वज्रेण । अबोधयः । अहिम् । अनु । त्वा । पत्नीः । हृषितम् । वयः । च । विश्वे । देवासः । अमदन् । अनु । त्वा ॥ ७ ॥ शुष्णम् । पिप्रुम् । कुयवम् । वृत्रम् । इन्द्र । यदा । अवधीः । वि । पुरः । शंबरस्य । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ८ ॥ १७ ॥

योनिः । ते । इन्द्र । निऽसदे । अकारि । तम् । आ । नि । सीद । स्वानः । न । अर्वा । विऽमुच्य । वयः । अवऽसाय । अश्वान् । दोषा । वस्तोः । वहीयसः । प्रऽपित्वे ॥ १ ॥ ओ इति । त्ये । नरः । इन्द्रम् । ऊतये । गुः । नु । चित् । तान् । सद्यः । अध्वनः । जगम्यात् । देवासः । मन्युम् । दासस्य । श्चम्नन् । ते । नः । आ । वक्षन् । सुविताय । वर्णम् ॥ २ ॥ अव । त्मना । भरते । केतऽवेदाः । अव । त्मना । भरते । फेनम् । उदन् । क्षीरेण । स्नातः । कुयवस्य । योषे इति । हते इति । ते इति । स्याताम् । प्रवणे । शिफायाः ॥ ३ ॥

युयोप नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वाभिस्तिरते राष्टि शूरः ।
अंजसी कुलिशी वीरपत्नी पयो हिन्वाना उदभिर्भरन्ते ॥ ४ ॥
प्रति यत्स्या नीथादर्शि दस्योरोको नाच्छा सदनं जानती गात् ।
अध स्मा नो मघवञ्चर्कृतादिन्मा नो मघेव निष्पपी परा दाः ॥ ५ ॥ १८ ॥
स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्स्वनागास्त्व आ भज जीवशंसे ।
मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय ॥ ६ ॥
अधा मन्ये श्रत्ते अस्मा अधायि वृषा चोदस्व महते धनाय ।
मा नो अकृते पुरुहूत योनाविन्द्र क्षुध्यद्भ्यो वय आसुतिं दाः ॥ ७ ॥
मा नो वधीरिन्द्र मा परा दा मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः ।
आण्डा मा नो मघवञ्छक्र निर्भेन्मा नः पात्रा भेत्सहजानुपाणि ॥ ८ ॥

युयोप । नाभिः । उपरस्य । आयोः । प्र । पूर्वाभिः । तिरते । राष्टि । शूरः ।
अंजसी । कुलिशी । वीरऽपत्नी । पयः । हिन्वानाः । उदऽभिः । भरंते ॥ ४ ॥
प्रति । यत् । स्या । नीथा । अदर्शि । दस्योः । ओकः । न । अच्छ । सदनं ।
जानती । गात् । अध । स्म । नः । मघऽवन् । चर्कृतात् । इत् । मा । नः । मघाऽइव ।
निष्पपी । परा । दाः ॥ ५ ॥ १८ ॥ सः । त्वं । नः । इंद्र । सूर्ये । सः ।
अप्ऽसु । अनागाःऽत्वे । आ । भज । जीवऽशंसे । मा । अंतरां । भुजं । आ ।
रिरिषः । नः । श्रद्धितं । ते । महते । इंद्रियाय ॥ ६ ॥ अध । मन्ये । श्रत् ।
ते । अस्मै । अधायि । वृषा । चोदस्व । महते । धनाय । मा । नः । अकृते ।
पुरुऽहूत । योनौ । इंद्र । क्षुध्यत्ऽभ्यः । वयः । आऽसुतिं । दाः ॥ ७ ॥ मा । नः ।
वधीः । इंद्र । मा । परा । दाः । मा । नः । प्रिया । भोजनानि । प्र । मोषीः ।
आंडा । मा । नः । मघऽवन् । शक्र । निः । भेत् । मा । नः । पात्रा । भेत् ।
सहऽजानुपाणि ॥ ८ ॥

अर्वाङेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय ।
उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि हूयमानः ॥ ९ ॥ १९ ॥

॥ १०५ ॥ ऋषिः-आङ्गिरसः कुत्स । देवता-विश्वेदेव । छन्दः-जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ १०५ ॥ चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि ।
न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १ ॥
अर्थमिद्वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम् ।
तुञ्जाते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ २ ॥
मो षु देवा अदः स्वरव पादि दिवस्परि ।
मा सोम्यस्य शंभुवः शूने भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ३ ॥
यज्ञं पृच्छाम्यवमं स तद्दूतो वि वोचति ।
क्व ऋतं पूर्व्यं गतं कस्तद्बिभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ४ ॥

अर्वाङ् । आ । इहि । सोमऽकामं । त्वा । आहुः । अयं । सुतः । तस्य । पिब । मदाय । उरुऽव्यचाः । जठरे । आ । वृषस्व । पिताऽइव । नः । शृणुहि । हूयमानः ॥ ९ ॥ १९ ॥

चंद्रमाः । अप्ऽसु । अंतः । आ । सुऽपर्णः । धावते । दिवि । न । वः । हिरण्यऽनेमयः । पदं । विंदंति । विऽद्युतः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥१॥
अर्थं । इत् । वै । ऊं इति । अर्थिनः । आ । जाया । युवते । पतिं । तुंजाते इति । वृष्ण्यं । पयः । परिऽदाय । रसं । दुहे । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥२॥
मो इति । सु । देवाः । अदः । स्वः । अवं । पादि । दिवः । परि । मा । सोम्यस्य । शंऽभुवः । शूने । भूम । कदा । चन । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ३ ॥
यज्ञं । पृच्छामि । अवमं । सः । तत् । दूतः । वि । वोचति । क्व । ऋतं । पूर्व्यं । गतं । कः । तत् । बिभर्ति । नूतनः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ४ ॥

अमी ये देवा स्थन त्रिष्वा रोचने दिवः ।
कद्व ऋतं कदनृतं क्व प्रत्ना व आहुतिर्वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ५ ॥ २० ॥
कद्व ऋतस्य धर्णसि कद्वरुणस्य चक्षणं ।
कदर्यम्णो महस्पथाति क्रामेम दूढ्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ६ ॥
अहं सो अस्मि यः पुरा सुते वदामि कानि चित् ।
तं मा व्यन्त्याध्यो३ वृको न तृष्णजं मृगं वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ७ ॥
सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शवः ।
मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ८ ॥
अमी ये सप्त रश्मयस्तत्रा मे नाभिरातता ।
त्रितस्तद्वेदाप्त्यः स जामित्वाय रेभति वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ९ ॥

अमी इति । ये । देवाः । स्थन । त्रिषु । आ । रोचने । दिवः । कत् । वः । ऋतं । कत् । अनृतं । क्व । प्रत्ना । वः । आऽहुतिः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ५ ॥ २० ॥ कत् । वः । ऋतस्य । धर्णसि । कत् । वरुणस्य । चक्षणं । कत् । अर्यम्णः । महः । पथा । अति । क्रामेम । दुःऽध्यः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ६ ॥ अहं । सः । अस्मि । यः । पुरा । सुते । वदामि । कानि । चित् । तं । मा । व्यन्ति । आऽध्यः । वृकः । न । तृष्णऽजं । मृगं । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ७ ॥ सं । मा । तपन्ति । अभितः । सपत्नीःऽइव । पर्शवः । मूषः । न । शिश्ना । वि । अदन्ति । मा । आऽध्यः । स्तोतारं । ते । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ८ ॥ अमी इति । ये । सप्त । रश्मयः । तत्र । मे । नाभिः । आऽतता । त्रितः । तत् । वेद । आप्त्यः । सः । जामिऽत्वाय । रेभति । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ९ ॥

अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः ।
देवत्रा नु प्रवाच्यं सध्रीचीना नि वावृतुर्वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १० ॥ २१ ॥
सुपर्णा एत आसते मध्य आरोधने दिवः ।
ते सेधन्ति पथो वृकं तरन्तं यह्वतीरपो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ११ ॥
नव्यं तदुक्थ्यं हितं देवासः सुप्रवाचनम् ।
ऋतमर्षन्ति सिन्धवः सत्यं तातान सूर्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १२ ॥
अग्ने तव त्यदुक्थ्यं देवेष्वस्त्याप्यम् ।
स नः सत्तो मनुष्वदा देवान्यक्षि विदुष्टरो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १३ ॥
सत्तो होता मनुष्वदा देवाँ अच्छा विदुष्टरः ।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १४ ॥

अमी इति । ये । पंच । उक्षणः । मध्ये । तस्थुः । महः । दिवः । देवऽत्रा । नु । प्रऽवाच्यं । सध्रीचीनाः । नि । ववृतुः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १० ॥ २१ ॥ सुऽपर्णाः । एते । आसते । मध्ये । आऽरोधने । दिवः । ते । सेधंति । पथः । वृकं । तरंतं । यह्वतीः । अपः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ११ ॥ नव्यं । तत् । उक्थ्यं । हितं । देवासः । सुऽप्रवाचनं । ऋतं । अर्षंति । सिंधवः । सत्यं । ततान । सूर्यः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १२ ॥ अग्ने । तव । त्यत् । उक्थ्यं । देवेषु । अस्ति । आप्यं । सः । नः । सत्तः । मनुष्वत् । आ । देवान् । यक्षि । विदुःऽतरः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १३ ॥ सत्तः । होता । मनुष्वत् । आ । देवान् । अच्छ । विदुःऽतरः । अग्निः । हव्या । सुसूदति । देवः । देवेषु । मेधिरः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १४ ॥

ब्रह्मा कृणोति वरुणो गातुविदं तमीमहे ।
व्यूर्णोति हृदा मतिं नव्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १५ ॥ २२ ॥
असौ यः पन्था आदित्यो दिवि प्रवाच्यं कृतः ।
न स देवा अतिक्रमे तं मर्तासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १६ ॥
त्रितः कूपेऽवहितो देवान्हवत ऊतये ।
तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नंहूरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १७ ॥
अरुणो मा सकृद्वृकः पथा यन्तं ददर्श हि ।
उज्जिहीते निचाय्या तष्टेव पृष्ट्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १८ ॥
एनाङ्गूषेण वयमिन्द्रवन्तोऽभि ष्याम वृजने सर्ववीराः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १९ ॥ २३ ॥ १५ ॥

ब्रह्म । कृणोति । वरुणः । गातुऽविदं । तं । ईमहे । वि । ऊर्णोति । हृदा । मतिं । नव्यः । जायतां । ऋतं । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १५ ॥ २२ ॥
असौ । यः । पंथाः । आदित्यः । दिवि । प्रऽवाच्यं । कृतः । न । सः । देवाः ! अतिऽक्रमे । तं । मर्तासः । न । पश्यथ । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १६ ॥
त्रितः । कूपे । अवऽहितः । देवान् । हवते । ऊतये । तत् । शुश्राव । बृहस्पतिः । कृण्वन् । अंहूरणात् । उरु । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १७ ॥ अरुणः । मा । सकृत् । वृकः । पथा । यंतं । ददर्श । हि । उत् । जिहीते । निऽचाय्य । तष्टाऽइव । पृष्टिऽआमयी । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १८ ॥ एना । आंगूषेण । वयं । इंद्रऽवंतः । अभि । स्याम । वृजने । सर्वऽवीराः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १९ ॥ २३ ॥ १५ ॥

॥ षोडशोऽनुवाकः ॥

॥ १०६ ॥ ऋषि –आंगिरस कुत्स । देवता–इन्द्रः । छन्द –जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥१०६॥ इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ १ ॥
त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शम्भुवः ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ २ ॥
अवन्तु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे ऋतावृधा ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ३ ॥
नराशंसं वाजिनं वाजयन्निह क्षयद्वीरं पूषणं सुम्नैरीमहे ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ४ ॥
बृहस्पते सदमिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ५ ॥

इन्द्रम् । मित्रम् । वरुणम् । अग्निम् । ऊतये । मारुतम् । शर्धः । अदितिम् । हवामहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ १ ॥ ते । आदित्याः । आ । गत । सर्वऽतातये । भूत । देवाः । वृत्रऽतूर्येषु । शम्ऽभुवः । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ २ ॥ अवन्तु । नः । पितरः । सुऽप्रवाचनाः । उत । देवी इति । देवपुत्रे इति देवऽपुत्रे । ऋतऽवृधा । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ३ ॥ नराशंसम् । वाजिनम् । वाजयन् । इह । क्षयत्ऽवीरम् । पूषणम् । सुम्नैः । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन । ४ ॥ बृहस्पते । सदम् । इत् । नः । सुऽगम् । कृधि । शम् । योः । यत् । ते । मनुःऽहितम् । तत् । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ५ ॥

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निबाळ्ह ऋषिरह्वदूतये ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ६ ॥
देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ७ ॥ २४ ॥

॥ १०७ ॥ ऋषि – आङ्गिरस कुत्स । देवता – अग्नि । छन्द – जगती त्रिष्टुप् ।

॥ १०७ ॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृळयन्तः ।
आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥ १ ॥
उप नो देवा अवसा गमन्त्वङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः ।
इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत् ॥ २ ॥
तन्न इन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत्सविता चनो धात् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ २५ ॥

इंद्रं । कुत्सः । वृत्रऽहनं । शचीऽपतिं । काटे । निऽबाळ्हः । ऋषिः । अह्वत् । ऊतये । रथं । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ६ ॥ देवैः । नः । देवी । अदितिः । नि । पातु । देवः । त्राता । त्रायतां । अप्रंऽयुच्छन् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ७ ॥

यज्ञः । देवानां । प्रति । एति । सुम्नं । आदित्यासः । भवत । मृळयंतः । आ । वः । अर्वाची । सुऽमतिः । ववृत्यात् । अंहोः । चित् । या । वरिवोवित्ऽतरा । असत् ॥ १ ॥ उप । नः । देवाः । अवसा । आ । गमंतु । अंगिरसां । सामंऽभिः । स्तूयमानाः । इंद्रः । इंद्रियैः । मरुतः । मरुत्ऽभिः । आदित्यैः । नः । अदितिः । शर्म । यंसत् ॥ २ ॥ तत् । नः । इंद्रः । तत् । वरुणः । तत् । अग्निः । तत् । अर्यमा । तत् । सविता । चनः । धात् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ३ ॥ २५ ॥

॥ १०८ ॥ ऋषिः—आङ्गिरसः कुत्स । देवता—इन्द्राग्नी । छन्दः—जगती त्रिष्टुप् ॥

॥१०८॥ य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वामभि विश्वानि भुवनानि चष्टे
तेना यातं सरथं तस्थिवांसाथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १ ॥
यावदिदं भुवनं विश्वमस्त्युरुव्यचा वरिमता गभीरम् ।
तावाँ अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम् ॥ २ ॥
चक्राथे हि सध्र्य१ङ्नाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत स्थः ।
ताविन्द्राग्नी सध्र्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ॥ ३ ॥
समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतस्रुचा बर्हिरु तिस्तिराणा ।
तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिरर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् ॥ ४ ॥
यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि ।
या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ५ ॥ २६ ॥

यः । इन्द्राग्नी इति । चित्रऽतमः । रथः । वां । अभि । विश्वानि । भुवनानि । चष्टे । तेन । आ । यातं । सऽरथं । तस्थिऽवांसा । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ १ ॥ यावत् । इदं । भुवनं । विश्वं । अस्ति । उरुऽव्यचा । वरिमता । गभीरं । तावान् । अयं । पातवे । सोमः । अस्तु । अरं । इन्द्राग्नी इति । मनसे । युवऽभ्यां ॥ २ ॥ चक्राथे इति । हि । सध्र्यक् । नाम । भद्रं । सध्रीचीना । वृत्रऽहना । उत । स्थः । तौ । इन्द्राग्नी इति । सध्र्यञ्चा । निऽसद्य । वृष्णः । सोमस्य । वृषणा । आ । वृषेथां ॥ ३ ॥ संऽइद्धेषु । अग्निषु । आनजाना । यतऽस्रुचा । बर्हिः । ऊं इति । तिस्तिराणा । तीव्रैः । सोमैः । परिऽसिक्तेभिः । अर्वाक् । आ । इन्द्राग्नी इति । सौमनसाय । यातं ॥ ४ ॥ यानि । इन्द्राग्नी इति । चक्रथुः । वीर्याणि । यानि । रूपाणि । उत । वृष्ण्यानि । या । वां । प्रत्नानि । सख्या । शिवानि । तेभिः । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ५ ॥ २६ ॥

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानो३यं सोमो असुरैर्नो विहव्यः
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुत
यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद्ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ।
यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद्द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥
यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ९ ॥
यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सु

यत् । अब्रवं । प्रथमं । वां । वृ
तां । सत्यां । श्रद्धां । अभि । आ
सुतस्य ॥ ६ ॥ यत् । इंद्राग्नी इ
राजनि । वा । यजत्रा । अतः ।
सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ७ ॥
द्रुह्युषु । अनुषु । पूरुषु । स्थः । अतः ।
पिबतं । सुतस्य ॥ ८ ॥ यत् । इंद्राग्नी
परमस्यां । उत । स्थः । अतः ।
सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ९ ॥
मध्यमस्यां । अवमस्यां । उत । स्थः ।
सुत ॥ १

यदि॑न्द्राग्नी दि॒वि ष्ठो यत्पृ॑थि॒व्यां यत्पर्व॑ते॒ष्वोष॑धीष्व॒प्सु ।
अतः॒ परि॑ वृषणा॒वा हि या॒तमथा॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑ ॥ ११ ॥
यदि॑न्द्राग्नी॒ उदि॑ता॒ सूर्य॑स्य॒ मध्ये॑ दि॒वः स्व॒धया॑ मा॒दये॑थे ।
अतः॒ परि॑ वृषणा॒वा हि या॒तमथा॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑ ॥ १२ ॥
ए॒वेन्द्रा॑ग्नी पपि॒वांसा॑ सु॒तस्य॒ विश्वा॒स्मभ्यं॒ सं ज॑यतं॒ धना॑नि ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

॥ १०९ ॥ ऋषिः—आङ्गिरसः कुत्स । देवता—इन्द्राग्नी । छन्दः—जगती त्रिष्टुप् ॥

॥१०९॥ वि ह्यख्यं॒ मन॑सा॒ वस्य॑ इ॒च्छन्निन्द्रा॑ग्नी ज्ञा॒स उ॒त वा॑ सजा॒तान् ।
नान्या यु॒वत्प्रम॑तिरस्ति॒ मह्यं॒ स वां॒ धियं॑ वाज॒यन्ती॑मतक्षम् ॥ १ ॥
अश्र॑वं॒ हि भू॑रि॒दाव॑त्तरा वां॒ विजा॑मातुरु॒त वा॑ घा स्या॒लात् ।
अथा॒ सोम॑स्य॒ प्रय॑ती यु॒वभ्या॒मिन्द्रा॑ग्नी॒ स्तोमं॑ जनयामि॒ नव्य॑म् ॥ २ ॥

यत् । इंद्राग्नी इति॑ । दि॒वि । स्थः । यत् । पृ॒थि॒व्याम् । यत् । पर्व॑तेषु । ओष॑धीषु । अ॒प्ऽसु । अतः॑ । परि॑ । वृ॒ष॒णौ॒ । आ । हि । या॒तम् । अथ॑ । सोम॑स्य । पि॒ब॒त॒म् । सु॒तस्य॑ ॥ ११ ॥ यत् । इंद्राग्नी इति॑ । उत्ऽइ॑ता । सूर्य॑स्य । मध्ये॑ । दि॒वः । स्व॒धया॑ । मा॒दये॑थे॒ इति॑ । अतः॑ । परि॑ । वृ॒ष॒णौ॒ । आ । हि । या॒तम् । अथ॑ । सोम॑स्य । पि॒ब॒त॒म् । सु॒तस्य॑ ॥ १२ ॥ ए॒व । इंद्राग्नी इति॑ । प॒पि॒ऽवांसा॑ । सु॒तस्य॑ । विश्वा॑ । अ॒स्मभ्य॑म् । सम् । ज॒य॒त॒म् । धना॑नि । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒ह॒न्ता॒म् । अदि॑तिः । सिंधुः॑ । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

वि । हि । अख्य॑म् । मन॑सा । वस्यः॑ । इ॒च्छन् । इंद्राग्नी इति॑ । ज्ञा॒सः । उ॒त । वा॒ । स॒ऽजा॒तान् । न । अ॒न्या । यु॒वत् । प्रऽम॑तिः । अ॒स्ति॒ । मह्य॑म् । सः । वा॒म् । धिय॑म् । वा॒ज॒ऽयन्ती॑म् । अ॒त॒क्ष॒म् ॥ १ ॥ अश्र॑वम् । हि । भू॒रि॒दाव॑त्ऽतरा । वा॒म् । विऽजा॑मातुः । उ॒त । वा॒ । घ॒ । स्या॒लात् । अथ॑ । सोम॑स्य । प्रऽय॑ती । यु॒वऽभ्या॑म् । इंद्राग्नी इति॑ । स्तोम॑म् । ज॒न॒या॒मि॒ । नव्य॑म् ॥ २ ॥

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानो३ऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः ।
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ६ ॥
यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद्ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ७ ॥
यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद्द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ८ ॥
यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ९ ॥
यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १० ॥

यत् । अब्रवं । प्रथमं । वां । वृणानः । अयं । सोमः । असुरैः । नः । विऽहव्यः । तां । सत्यां । श्रद्धां । अभि । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ६ ॥ यत् । इंद्राग्नी इति । मदथः । स्वे । दुरोणे । यत् । ब्रह्मणि । राजनि । वा । यजत्रा । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ७ ॥ यत् । इंद्राग्नी इति । यदुषु । तुर्वशेषु । यत् । द्रुह्युषु । अनुषु । पूरुषु । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ८ ॥ यत् । इंद्राग्नी इति । अवमस्यां । पृथिव्यां । मध्यमस्यां । परमस्यां । उत । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ९ ॥ यत् । इंद्राग्नी इति । परमस्यां । पृथिव्यां । मध्यमस्यां । अवमस्यां । उत । स्थः । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ १० ॥

यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ११ ॥
यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १२ ॥
एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

॥ १०९ ॥ ऋषि–आङ्गिरस. कुत्स । देवता–इन्द्राग्नी । छन्दः–जगती त्रिष्टुप् ॥

॥१०९॥ वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान् ।
नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यं स वां धियं वाजयन्तीमतक्षम् ॥ १ ॥
अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात् ।
अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् ॥ २ ॥

यत् । इंद्राग्नी इति । दिवि । स्थः । यत् । पृथिव्यां । यत् । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ११ ॥ यत् । इंद्राग्नी इति । उत्ऽइता । सूर्यस्य । मध्ये । दिवः । स्वधया । मादयेथे इति । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ १२ ॥ एव । इंद्राग्नी इति । पपिऽवांसा । सुतस्य । विश्वा । अस्मभ्यं । सं । जयतं । धनानि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

वि । हि । अख्यं । मनसा । वस्यः । इच्छन् । इंद्राग्नी इति । ज्ञासः । उत । वा । सऽजातान् । न । अन्या । युवत् । प्रऽमतिः । अस्ति । मह्यं । सः । वां । धियं । वाजऽयंतीं । अतक्षं ॥ १ ॥ अश्रवं । हि । भूरिदावत्ऽतरा । वां । विऽजामातुः । उत । वा । घ । स्यालात् । अथ । सोमस्य । प्रऽयंती । युवऽभ्यां । इंद्राग्नी इति । स्तोमं । जनयामि । नव्यं ॥ २ ॥

पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्माँ इन्द्राग्नी अवतं भरेषु ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ८ ॥ २९ ॥

॥ ११० ॥ ऋषि.–आङ्गिरस. कुत्स । देवता–ऋभव । छन्द – जगत्य, त्रिष्टुभ् ।

॥११०॥ ततं मे अपस्तदु तायते पुनः स्वादिष्ठा धीतिरुचथाय शस्यते।
अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समु तृप्णुत ऋभवः ॥ १ ॥
आभोगयं प्र यदिच्छन्त ऐतनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः ।
सौधन्वनासश्चरितस्य भूमनागच्छत सवितुर्दाशुषो गृहम् ॥ २ ॥
तत्सविता वोऽमृतत्वमासुवदगोह्यं यच्छ्रवयन्त ऐतन ।
त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ॥ ३ ॥
विष्ट्वी शमी तरणित्वेन वाघतो मर्तासः सन्तो अमृतत्वमानशुः ।
सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षसः संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ॥ ४ ॥

पुरंऽदरा । शिक्षतं । वज्रऽहस्ता । अस्मान् । इंद्राग्नी इति । अवतं । भरेषु । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंता । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ८ ॥ २९ ॥

ततं । मे । अपः । तत् । ऊं इति । तायते । पुनरिति । स्वादिष्ठा । धीतिः । उचथाय । शस्यते । अयं । समुद्रः । इह । विश्वऽदेव्यः । स्वाहाऽकृतस्य । सं । ऊं इति । तृप्णुत । ऋभवः ॥ १ ॥ आऽभोगयं । प्र । यत् । इच्छंतः । ऐतन । अपाकाः । प्रांचः । मम । के । चित् । आपयः । सौधन्वनासः । चरितस्य । भूमनां । अगच्छत । सवितुः । दाशुषः । गृहं ॥ २ ॥ तत् । सविता । वः । अमृतऽत्वं । आ । असुवत् । अगोह्यं । यत् । श्रवयंतः । ऐतन । त्यं । चित् । चमसं । असुरस्य । भक्षणं । एकं । संतं । अकृणुत । चतुःऽवयं ॥ ३ ॥ विष्ट्वी । शमी । तरणिऽत्वेन । वाघतः । मर्तासः । संतः । अमृतऽत्वं । आनशुः । सौधन्वनाः । ऋभवः । सूरऽचक्षसः । संवत्सरे । सं । अपृच्यंत । धीतिऽभिः ॥ ४॥

क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेनँ एकं पात्रमृभवो जेहमानम् ।
उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥
आ मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः स्रुचेव घृतं जुहवाम विद्मना ।
तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिर ऋभवो वाजमरुहन्दिवो रजः ॥ ६ ॥
ऋभुर्न इन्द्रः शवसा नवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः ।
युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम् ॥ ७ ॥
निश्चर्मण ऋभवो गामपिंशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः ।
सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिव्री युवाना पितराकृणोतन ॥ ८ ॥
वाजेभिर्नो वाजसातावविड्ढ्यृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ९ ॥ ३१ ॥

क्षेत्रंऽइव । वि । ममुः । तेजनेन । एकं । पात्रं । ऋभवः । जेहमानं । उपऽस्तुताः । उपऽमं । नाधमानाः । अमर्त्येषु । श्रवः । इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥ आ । मनीषां । अंतरिक्षस्य । नृऽभ्यः । स्रुचाऽइव । घृतं । जुहवाम । विद्मना । तरणिऽत्वा । ये । पितुः । अस्य । सश्चिरे । ऋभवः । वाजं । अरुहन् । दिवः । रजः ॥ ६ ॥ ऋभुः । नः । इंद्रः । शवसा । नवीयान् । ऋभुः । वाजेभिः । वसुऽभिः । वसुः । ददिः । युष्माकं । देवाः । अवसा । अहनि । प्रिये । अभि । तिष्ठेम । पृत्सुतीः । असुन्वतां ॥ ७ ॥ निः । चर्मणः । ऋभवः । गां । अपिंशत । सं । वत्सेन । असृजत । मातरं । पुनरिति । सौधन्वनासः । सुऽअपस्यया । नरः । जिव्री इति । युवाना । पितरा । अकृणोतन ॥ ८ ॥ वाजेभिः । नः । वाजऽसातौ । अविड्ढि । ऋभुऽमान् । इंद्र । चित्रं । आ । दर्षि । राधः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ९ ॥ ३० ॥

॥ १११ ॥ ऋषिः—कुत्स । देवता—ऋभवः । छन्दः—जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ १११ ॥ तक्षन्रथं सुवृतं विद्मनापसस्तक्षन्हरी इन्द्रवाहा वृषण्वसू ।
तक्षन्पितृभ्यामृभवो युवद्वयस्तक्षन्वत्साय मातरं सचाभुवम् ॥ १ ॥
आ नो यज्ञाय तक्षत ऋभुमद्वयः क्रत्वे दक्षाय सुप्रजावतीमिषम् ।
यथा क्षयाम सर्ववीरया विशा तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम् ॥ २ ॥
आ तक्षत सातिमस्मभ्यमृभवः सातिं रथाय सातिमर्वते नरः ।
सातिं नो जैत्रीं सं महेत विश्वहा जामिमजामिं पृतनासु सक्षणिम् ॥ ३ ॥
ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुव ऊतय ऋभून्वाजान्मरुतः सोमपीतये ।
उभा मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिषे ॥ ४ ॥
ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिं समर्यजिद्वाजो अस्माँ अविष्टु ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

तक्षन् । रथं । सुऽवृतं । विद्मनाऽअपसः । तक्षन् । हरी इति । इंद्रऽवाहा । वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू । तक्षन् । पितृभ्यां । ऋभवः । युवत् । वयः । तक्षन् । वत्साय । मातरं । सचाऽभुवं ॥ १ ॥ आ । नः । यज्ञाय । तक्षत । ऋभुऽमत् । वयः । क्रत्वे । दक्षाय । सुऽप्रजावतीं । इषं । यथा । क्षयाम । सर्वऽवीरया । विशा । तत् । नः । शर्धाय । धासथ । सु । इंद्रियं ॥ २ ॥ आ । तक्षत । सातिं । अस्मभ्यं । ऋभवः । सातिं । रथाय । सातिं । अर्वते । नरः । सातिं । नः । जैत्रीं । सं । महेत । विश्वहा । जामिं । अजामिं । पृतनासु । सक्षणिं ॥ ३ ॥ ऋभुक्षणं । इंद्रं । आ । हुवे । ऊतये । ऋभून् । वाजान् । मरुतः । सोमऽपीतये । उभा । मित्रावरुणा । नूनं । अश्विना । ते । नः । हिन्वंतु । सातये । धिये । जिषे ॥ ४ ॥ ऋभुः । भराय । सं । शिशातु । सातिं । समर्यऽजित् । वाजः । अस्मान् । अविष्टु । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेनँ एकं पात्रमृभवो जेहमानम् ।
उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥
आ मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः स्रुचेव घृतं जुहवाम विद्मना ।
तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिर ऋभवो वाजमरुहन्दिवो रजः ॥ ६ ॥
ऋभुर्न इन्द्रः शवसा नवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः ।
युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम् ॥ ७ ॥
निश्चर्मण ऋभवो गामपिंशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः ।
सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिव्री युवाना पितराकृणोतन ॥ ८ ॥
वाजेभिर्नो वाजसातावविड्ढ्यृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥९॥३१॥

क्षेत्रंऽइव । वि । ममुः । तेजनेन । एकं । पात्रं । ऋभवः । जेहमानं । उपऽस्तुताः । उपऽमं । नाधमानाः । अमर्त्येषु । श्रवः । इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥ आ । मनीषां । अंतरिक्षस्य । नृऽभ्यः । स्रुचाऽइव । घृतं । जुहवाम । विद्मना । तरणिऽत्वा । ये । पितुः । अस्य । सश्चिरे । ऋभवः । वाजं । अरुहन् । दिवः । रजः ॥ ६ ॥ ऋभुः । नः । इंद्रः । शवसा । नवीयान् । ऋभुः । वाजेभिः । वसुऽभिः । वसुः । ददिः । युष्माकं । देवाः । अवसा । अहनि । प्रिये । अभि । तिष्ठेम । पृत्सुतीः । असुन्वतां ॥ ७ ॥ निः । चर्मणः । ऋभवः । गां । अपिंशत । सं । वत्सेन । असृजत । मातरं । पुनरिति । सौधन्वनासः । सुऽअपस्यया । नरः । जिव्री इति । युवाना । पितरा । अकृणोतन ॥ ८ ॥ वाजेभिः । नः । वाजऽसातौ । अविड्ढि । ऋभुऽमान् । इंद्र । चित्रं । आ । दर्षि । राधः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ९ ॥ ३० ॥

॥ १११ ॥ ऋषिः—कुत्स । देवता—ऋभवः । छन्दः—जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥ १११ ॥ तक्ष॒न्रथं॑ सु॒वृतं॑ विद्म॒नाप॑स॒स्तक्ष॒न्हरी॑ इन्द्र॒वाहा॒ वृष॑ण्वसू ।
तक्ष॑न्पि॒तृभ्या॑मृ॒भवो॒ युव॒द्वय॒स्तक्ष॑न्व॒त्साय॑ मा॒तरं॑ सचा॒भुव॑म् ॥ १ ॥
आ नो॑ य॒ज्ञाय॑ तक्षत ऋभु॒मद्वयः॒ क्रत्वे॒ दक्षा॑य सुप्र॒जाव॑ती॒मिष॑म् ।
यथा॒ क्षया॑म॒ सर्व॑वीरया वि॒शा तन्नः॒ शर्धा॑य धासथा॒ स्वि॑न्द्रि॒यम् ॥ २ ॥
आ त॑क्षत सा॒तिम॒स्मभ्य॑मृभवः सा॒तिं रथा॑य सा॒तिमर्व॑ते नरः ।
सा॒तिं नो॒ जैत्रीं॒ सं म॑हेत वि॒श्वहा॑ जा॒मिमजा॑मिं॒ पृत॑नासु स॒क्षणि॑म् ॥ ३ ॥
ऋ॒भु॒क्षण॒मिन्द्र॒मा हु॑व ऊ॒तय॑ ऋ॒भून्वाजा॑न्म॒रुतः॒ सोम॑पीतये ।
उ॒भा मि॒त्रावरु॑णा नू॒नम॒श्विना॒ ते नो॑ हिन्वन्तु सा॒तये॑ धि॒ये जि॒षे ॥ ४ ॥
ऋ॒भुर्भरा॑य॒ सं शि॑शातु सा॒तिं स॑मर्य॒जिद्वाजो॑ अ॒स्माँ अ॑विष्टु ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

तक्ष॑न् । रथ॑म् । सु॒ऽवृत॑म् । वि॒द्म॒नाऽअ॑पसः । तक्ष॑न् । हरी॒ इति॑ । इ॒न्द्र॒ऽवाहा॑ । वृष॑ण्वसू॒ इति॒ वृष॑ण्ऽवसू । तक्ष॑न् । पि॒तृभ्या॑म् । ऋ॒भवः॑ । युव॑त् । वयः॑ । तक्ष॑न् । व॒त्साय॑ । मा॒तर॑म् । स॒चा॒ऽभुव॑म् ॥ १ ॥ आ । नः॒ । य॒ज्ञाय॑ । त॒क्ष॒त॒ । ऋ॒भु॒ऽमत् । वयः॑ । क्रत्वे॑ । दक्षा॑य । सु॒ऽप्र॒जाव॑तीम् । इष॑म् । यथा॑ । क्षया॑म । सर्व॑ऽवीरया । वि॒शा । तत् । नः॒ । शर्धा॑य । धा॒स॒थ॒ । सु । इ॒न्द्रि॒यम् ॥ २ ॥ आ । त॒क्ष॒त॒ । सा॒तिम् । अ॒स्मभ्य॑म् । ऋ॒भ॒वः॒ । सा॒तिम् । रथा॑य । सा॒तिम् । अर्व॑ते । न॒रः॒ । सा॒तिम् । नः॒ । जैत्री॑म् । सम् । म॒हे॒त॒ । वि॒श्वहा॑ । जा॒मिम् । अजा॑मिम् । पृत॑नासु । स॒क्षणि॑म् ॥ ३ ॥ ऋ॒भु॒क्षण॑म् । इन्द्र॑म् । आ । हु॒वे॒ । ऊ॒तये॑ । ऋ॒भून् । वाजा॑न् । म॒रुतः॑ । सोम॑ऽपीतये । उ॒भा । मि॒त्रावरु॑णा । नू॒नम् । अ॒श्विना॑ । ते । नः॒ । हि॒न्व॒न्तु॒ । सा॒तये॑ । धि॒ये । जि॒षे ॥ ४ ॥ ऋ॒भुः । भरा॑य । सम् । शि॒शा॒तु॒ । सा॒तिम् । स॒म॒र्य॒ऽजित् । वाजः॑ । अ॒स्मान् । अ॒वि॒ष्टु॒ । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒ह॒न्ता॒म् । अदि॑तिः । सिन्धुः॑ । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

॥ ११२ ॥ ऋषिः- कुत्स । देवता–द्यावा पृथिवी, अग्नि, अश्वी॥ छन्दः जगती त्रिष्टुप्॥

॥ ११२ ॥ ईळे द्यावापृथिवी पूर्वचित्तयेऽग्निं घर्मं सुरुचं यामन्निष्टये
याभिर्भरे कारमंशाय जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १ ॥
युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे ।
याभिर्धियोऽवथः कर्मन्निष्टये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २ ॥
युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्मना ।
याभिर्धेनुमस्वं पिन्वथो नरा ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ३ ॥
याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति ।
याभिस्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ४ ॥
याभी रेभं निवृतं सितमद्भ्य उद्वन्दनमैरयतं स्वर्दृशे ।
याभिः कण्वं प्र सिषासन्तमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥५॥३३॥

ईळे । द्यावापृथिवी इति । पूर्वऽचित्तये । अग्निं । घर्मं । सुऽरुचं । यामन् । इष्टये । याभिः । भरे । कारं । अंशाय । जिन्वथः । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ १ ॥ युवोः । दानाय । सुऽभराः । असश्चतः । रथं । आ । तस्थुः । वचसं । न । मंतवे । याभिः । धियः । अवथः । कर्मन् । इष्टये । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ २ ॥ युवं । तासां । दिव्यस्य । प्रऽशासने । विशां । क्षयथः । अमृतस्य । मज्मना । याभिः । धेनुं । अस्वं । पिन्वथः । नरा । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ ३ ॥ याभिः । परिऽज्मा । तनयस्य । मज्मना । द्विऽमाता । तूर्षु । तरणिः । विऽभूषति । याभिः । त्रिऽमंतुः । अभवत् । विऽचक्षणः । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ ४ ॥ याभिः । रेभं । निऽवृतं । सितं । अत्ऽभ्यः । उत् । वंदनं । ऐरयतं । स्वः । दृशे । याभिः । कण्वं । प्र । सिसासंतं । आवतं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ ५ ॥ ३३ ॥

અધ્યાય ૭.

સૂક્ત ૯૫.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि ॥

જુદા જુદા સ્વરૂપવાળી આ બન્ને (યુવતિઓ) પોતપોતાને માર્ગે ગમન કરે છે. દરેક યુવતિ એકેક બાળકને ધવડાવે છે. એકના હાથે પીતવર્ણનું બાળક પુષ્ટ થાય છે, અને બીજીના હાથે શુભ્રવર્ણનું બાળક જલદીથી ઉછરતું જણાય છે. ૧

ત્વષ્ટાદેવની ઉદયોગી દશ યુવતિઓએ આ રમતીઆળ બાળકને જન્મ આપ્યો જ્યારે તેની દેદીપ્યમાન કાંતિ નજરે પડવાથી સર્વ લોકમાં તેની ખ્યાતિ પસરી ત્યારે (સર્વ લોક) આ કાંતિવાન્ બાળકને અહીં તહીં (સર્વ ઠેકાણે) લઈ જવા લાગ્યા ૨

સમુદ્રમાંથી એક, દ્યુલોકમાંથી એક, અને (અંતરિક્ષમાંના) જલોમાંથી એક, એ રીતે આ (બાળક)ના ત્રણ જન્મનું (કવિલોક) સુંદર વર્ણન કરે છે. તેણે પૂર્વદિશાથી પૃથ્વીના દરેક ભાગની સર્વ દિશાઓનું નિયમન કરીને અને તે જ પ્રમાણે ઋતુઓપર પોતાનો અધિકાર ચલાવીને, તે (ઋતુઓ)ની, તેના ક્રમપ્રમાણે સંસ્થાપના કરેલી છે. ૩

જ્યારે તે (અગ્નિ) અદૃશ્ય થાય છે, ત્યારે તેને તમારામાંથી કોણ ઓળખી શકે છે? આ બાળકે તેના સામર્થ્યથી પોતાની માતાઓને પણ જન્મ આપ્યો. અનેક વસ્તુઓના ગર્ભ, શ્રેષ્ઠ, પ્રજ્ઞાવાન્ અને સામર્થ્યવાન્ અગ્નિ પોતાની (અદ્ભુત) પરાક્રમવાળી જગામાંથી (બાહેર આવીને) સર્વત્ર સંચાર કરે છે. ૪

---

१ द्विरूपे द्वे स्वर्थे चरत. । अन्यान्या वत्स उप धापयेते । अन्यस्या हरि. स्वधावान् भवति, अ यस्या शुक्र. सुवचा ददृश ।

२ त्वष्टु अत द्रास. दश युवतय इम विभृत्रं गर्भं जनयन्त । तिग्मानीक जनेषु स्वयशस विरोचमान सीं प रि नयन्ति ।

३ समुद्रे एक, दिवि एक, अप्सु (एकं), अस्य त्रीणि जाना परि भूषन्ति । पूर्वो अनु पार्थिवाना प्र दिश ऋतून प्रशासत आनुपूर्व्य वि दधौ ।

४ निण्यं इम व क आ चिकेत ? वत्स स्वधाभि मातृः जनयत । बह्वीनां गर्भ, महान्, कवि, स्वधावान् अपसा उपस्थात् नि चरति ।

આ સુંદર અગ્નિ, જળમાં રહીને, બધાની નજરે પડે તેવી રીતે, વૃદ્ધિંગત થાય છે જે કે ઉદકો વક્ર ગતિથી વહે છે, તો પણ પોતાની કીર્તિથી પ્રખ્યાત થયેલો આ અગ્નિ, તે (ઉદકો)ની વચ્ચે, બગાર ઉભો રહે છે તેના જન્મ વખતે, ત્વષ્ટાદેવે નિર્માણ કરેલ બન્ને (ઘુલોક તેમ જ પૃથ્વી)ને તેનો ભય લાગ્યો, પરંતુ ફરીથી પાછળ વળીને તેમણે અગ્નિનો આશ્રય કર્યો. ॥૫॥

તે કલ્યાણપ્રદ બન્ને (ઘુલોક અને પૃથ્વી) એ બે યુવતિઓપ્રમાણે તે (અગ્નિ)નું પરિપાલન કર્યું વાછરડામાટે બરાડતી ગાયપ્રમાણે તે (યુવતિઓ) દોડતી દોડતી (અગ્નિ)ની પાસે આવી જેને (સવ ઉપાસકો) જમણી બાજુએથી હવિ અપણ કરી શોભાવે છે, તે (અગ્નિ) સવ સામર્થ્યવાન્ પુરૂષોમા સામર્થ્યવાન્ ગણાયો

સવિતાપ્રમાણે આ પોતાના હાથ ઉચા કરે છે અને વૃષ્ટીકારક બન્ને ઘુલોક તેમ ભૂલોકને અલંકૃત કરતા તે સત્કૃત્યમા ઉદ્યોગથી મગ્ન થાય છે સવની પાસેથી આ તેમ ઉજ્વળ કપડા" ખેંચી લે છે. પોતાની માતા પાસેથી પણ આ (અગ્નિ) તેના નવા વ કાઢી લે છે.

જ્યારે તે પોતાના ઘરમા ધેનુ અને ઉદક સાથે રહે છે, ત્યારે તે ઉજ્વળ રૂપ ધારણ કરે જાણે કે પ્રત્યક્ષ બુદ્ધિ જ એવો પ્રજ્ઞાવાન્ અગ્નિ (સ્વગલોકને) ટેકો આપતા સ્ત ઉજ્વળતા આપે છે, અને તેથીજ દેવોની સાથે યજ્ઞમા તેનો મેળાપ થાય છે

તું શ્રેષ્ઠ છે, અને (સ્વર્ગલોકને) જે મૂળ પ્રદેશ તારા વિસ્તીર્ણ અને દેદીપ્યમાન તેજ વ્યાપ્ત થાય છે, તેની (તે મૂળપ્રદેશ) ઉપર તારૂં રહેઠાણ છે. હે અગ્નિદેવ, તારી સ વિખ્યાત (તમામ જ્વાળાઓથી) પ્રદીપ્ત થા, અને ભક્તનું સંરક્ષણ કરનાર, તે કદીપણ પ્રતિબંધ ન પામનાર, તારા સામર્થ્યથી" અમારૂં રક્ષણ કર.

---

५ चारु आविष्ट्य ' आसु वर्धते । स्वयशा जिह्मानां उपस्थे ऊर्ध्व । लघु उभे जायमानात् बिभ प्रतीची सिंह प्रति जोषयेत ।

६ भद्रे उभे मेने न जोषयेते । वाश्रा गाव न एवं उप तस्थु । य दक्षिणत हविर्भि अज दक्षाणां दक्षपति बभूव ।

७ सविता इव बाहू उत् यंयमीति । सिचौ उभे ऋजन् भीम यतते । सिमरमात् शुक्र अत्क" उत् व मातृ·रा नवा वसना जहाति ।

८ यत् सदने गोभि अद्भि सपृचान उत्तर त्वेष रूपं कृणुते । धी कवि बुध्न परि मर्मृज्यते देवताता समिति बभूव ।

९ त उरु विरोचमान क्षय " महिषस्य धाम बुध्न परि एति । अग्ने स्वयशोभि विश्वेभि. इद्ध अद ...नुभि " अस्मान् पाहि ।

ઉન્નત" પ્રદેશમા તે પાણીનો પ્રવાહ લાવે છે, (ત્યા ઉદકોમાટે) માર્ગ કરે છે, અને પાણીની) લહેરો ઉછળાવે છે આ (અગ્નિ) પાણીની ચકચકીત લહેરોથી પૃથ્વીને ભરી નાખે છે સવ પુરાતન વસ્તુઓને તે પોતાના પેટમા ભરે છે, અને નવીન ઝાડવેલીમા નીર્ભયતાથી સચાર કરે છે ૧૦

સર્વને પાવન કરનાર હે અગ્નિદેવ, અમે અર્પણ કરેલા ઇન્ધનથી એવી રીતે વૃધ્ધિ પામીને તુ તારો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાવ. અને અમને ધન આપીને (ઉત્તમ) કીર્તિ સપાદન કર અમની આ વિનતીને મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી, અને દ્યુલોક પણ અનુમોદન આપે ૧૧ (૨)

સૂક્ત ૯૬

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–शुद्धोग्नि ॥

પ્રથમની માફક સામર્થ્યથી જન્મ લેનાર આ અગ્નિએ, ખરેખર સર્વ ચાલાકી એકદમ મેળવી તેને ઉદક તથા પ્રજ્ઞાએ જગતનો મિત્ર થવાને પ્રવૃત્ત કર્યો અને તે વૈભવદાયક અગ્નિનો (સવ) દેવોએ આશ્રય કર્યો. ૧

આયુના સ્તોત્રોથી સતુષ્ટ થઇને તેણે પોતાની અનુભવી અક્કલથી જ મનૂની સર્વ પ્રજા નિર્માણ કરી, અને પોતાના સર્વત્ર પસરેલા તેજથી દ્યુલોક તેમજ ઉદકને જન્મ આપ્યો તે વૈભવદાયક અગ્નિનો સવ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે ૨

સામર્થ્યના પુત્ર વિશ્વનુ પોષણ કરનાર, દાનકર્મમા અત્યત ઉદાર, અને યજ્ઞસિધ્ધિદાયક આ અગ્નિને શ્રદ્ધાવ ન્ લોકોએ સવની પહેલા આમ ત્રણ કરીને અને સવની પહેલા ભૂષણથી સજવીને સ્તુતિથી સતુષ્ટ કર્યો. ત વૈભવદાયક અગ્નિનો સવ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે ૩

---

१० प्रवन्" प्रोत ऊर्मि गातु कृणुते । शुक्रै ऊर्मिभि क्षां अभि नक्षति । विश्वा सनानि जठरेषु धत्ते । नवासु प्रसूषु अत चरति ।

११ एवक अग्ने, न समिधा एव वृधान श्रवस रेवत् वि भाहि मित्र वरुण अदिति सिन्धु पृथिवी उत द्यौ तत न ममहन्ता ।

१ प्रत्नया सहसा जायमान स विश्वा काव्यानि सद्य बट् अधत्त । आप च धिषणा च मित्र साधन् । देवा द्रविणोदां अग्निं धारयन् ।

२ आयो निविदा स पूवया कव्यता मनूनां इमा प्रजा अजनयत्, विवस्वता चक्षसा द्यां आप च ।

३ ऊर्ज पुत्र, भरत सुप्रदानु यज्ञगाथ प्रथम आहुन ऋन्वाग स आरी विश देवत ।

સર્વ માણસોના સંરક્ષક, દ્યુલોક તેમજ ભૂલોકના ઉત્પાદક, સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, અને અસંખ્ય વૈભવશાળી માતરિશ્વાએ પોતાના બાળકો માટે (ઉત્તમ નીતિ) માર્ગ શોધી કાઢયો, અને (તેથીજ) આ વૈભવદાયક અગ્નિનો સર્વ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે.

હમેશાં પોતાનું રૂપ બદલનાર રાત્રિ અને ઉષા બન્ને એક ઠેકાણે મળીને આ એક જ બાળકને દૂધનું પાન કરાવે છે. સુવર્ણસમાન શોભનાર આ દેવ, દ્યુલોક તેમજ ભૂલોક બન્ને લોકમા, પોતાનુ તેજ ફેલાવે છે. આ વૈભવદાયક અગ્નિનો સર્વ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે. ५ (३)

આ (અગ્નિ), સંપત્તિનો મૂળ ભંડાર, ધનની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, યજ્ઞનું નિશાન, અને યાચકોની ઈચ્છા પુરી કરનાર છે. પોતાનુ અમરપણું કાયમ રાખવામાટે યત્ન કરનાર દેવોએ આ વૈભવદાયક અગ્નિનો આશ્રય કર્યો ६

જે (અગ્નિ) હમણાં તેમજ પહેલાં પણ વૈભવનુ મંદિર હતો, આજ સુધી જન્મેલા તેમ જ જન્મ પામનાર સર્વ જીવોનું જે (આનંદ) સ્થાન છે, અને જે અનેક જીવ હમણા હયાતિમા છે અથવા હવે પછી હયાતિમા આવનાર છે, તેમનો જે અગ્નિ સંરક્ષક છે, તે વૈભવદાયક અગ્નિનો સર્વ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે. ७

આ વૈભવદાયક દેવે સત્વર વૃદ્ધિ પામનારી સંપત્તિ અમને આપી છે, તેણે વીર પુરૂષોથી યુક્ત સંપત્તિ અમને આપી છે, અને તેણે વીર્યશાળી સંતતિસાથે અમને પોષણને માટે પુરતું દ્રવ્ય અમને આપ્યું છે આ વૈભવદાયક દેવ લાંબુ આયુષ્ય પણ આપે છે. ८

---

४ विशां गोपा रोदस्यो. जनिता स्वर्विद् पुरुवारपुष्टि स मातरिश्वा तनयाय गातु विदत्।

५ वर्णं आमिम्याने नक्तोषसा समीची एकं शिशु धापयेते। रुक्म द्यावाक्षामा अन्त वि भाति।

६ राय बुध्न वसूनां संगमन यज्ञस्य केतु मन्मसाधन। अमृतत्व रक्षमाणास देवा एनं द्रविणोदां धारयन्।

७ नु च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षां सतश्च गोपां भवतश्च भूरे द्रविणोदां देवा अग्निं धारयन्।

८ द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत्। द्रविणोदा वीरवतीमिषं नः। द्रविणोदा रासते दीर्घमायुः।

સર્વને પાવન કરનાર હે અગ્નિદેવ, અમે અર્પણ કરેલા ઇન્ધનથી એવી રીતે વૃદ્ધિંગત થઇને, તું તારો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાવ અને અમને ધન આપીને (ઉત્તમ) કીર્તિ સંપાદન કર. આ અમારી વિનતિને મિત્ર અને વરૂણ તેમજ અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી, અને દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળે. ૯ (૪)

સૂક્ત ૯૭.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि ॥

તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે–હે (અગ્નિદેવ,) અમારી ઉપર સંપત્તિનો પ્રકાશ પાડ—(ખરેખર) તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે. ૧

શુભસ્થાનમાં રહેનાર અને શુભ માર્ગેથી મળનાર સંપત્તિની ઇચ્છા કરીને અમે (તેનું) પૂજન કરીએ છીએ. તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે. ૨

જે અર્થે બધા લોકમાં (તારો ભક્ત) તારૂં અતિશય સ્તવન કરે છે, અને તે જ પ્રમાણે અમારા કુળમાના બીજા વિદ્વાન્ લોક પણ (તારી સ્તુતિમાં ઘણાજ નિમગ્ન છે) તે અર્થે, (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારા પાપ નાશ કરે. ૩

હે અગ્નિદેવ, જે અર્થે અમે તારા ઉપાસક થઇને જન્મ્યા છીએ—જે અર્થે અમે તારા છીએ–તે અર્થે, તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારા પાપ નાશ કરે. ૪

જે અર્થે અગ્નિના પ્રબળ કિરણો સર્વત્ર ફેલાય છે, તે અર્થે, તે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઇને અમારા પાપ નાશ કરે. ૫

---

९ पावक अग्ने, एव न समिधा वृधान श्रवसे रेवत् वि भाहि। मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथिवी उत द्यौ तत् न ममहता।

१ न अघ अप शोशुचत्। अग्ने, रयि आ शुशुग्धि। न. अघ अप शोशुचत्।

२ सुक्षेत्रिया सुगातुया च वसुया यजामहे

३ यत् एषां प्र भदिष्ठ, अस्माकास सूरय च, न अघ अप शोशुचत्।

४ अग्ने, यत् नय ते सूरय प्र जायेमहि, न अघ अप शोशुचत्।

५ यत् सहस्वत अग्ने भानव विश्वत प्र यति, न अघ अप शोशुचत्।

જેનું મુખ ચારે બાજુએ દેખાય છે તે અગ્નિદેવ, ખરેખર તું સર્વત્ર રહે છે. તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઈને અમારાં પાપ નાશ કરે. ૬

જેનું મુખ ચારે બાજુએ દેખાય છે તે (અગ્નિદેવ), વહાણમાં બેસાડીને લઈ જવાં પ્રમાણે અમારા શત્રુની પેલીપાર અમને લઈ જા. તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઈને અમારા પાપ નાશ કરે. ૭

વહાણમાં બેસાડીને સમુદ્રની પાર લઈ જવા પ્રમાણે અમારી સલામતી માટે અમને (સંકટમાંથી) બચાવીને લઈ જા. તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઈને અમારાં પાપ નાશ કરે ૮(૫)

સૂક્ત ૯૮.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–सोम ॥

સર્વ માણસો ઉપર કૃપાદૃષ્ટીથી જોનાર અગ્નિની કૃપાદૃષ્ટિ નીચે અમે રહીશું. આ રાજા નું રક્ષણ કરે છે, વારુ ? તે (સર્વ) ભુવનોનો અલંકાર છે. અહીં જ જન્મ પામીને સર્વ વિશ્વનું તે અવલોકન કરે છે. સર્વ માણસો ઉપર પ્રેમભરી નજરથી જોનાર, તે (અગ્નિ) સૂર્યની સાથે હરીફાઈ કરે છે. ૧

દ્યુલોકમાં (સર્વલોક) જેનો શોધ કરે છે, અને પૃથ્વીઉપર પણ જેનો શોધ કરે છે, તે અગ્નિએ સર્વ ઔષધીમાં પ્રવેશ કર્યો છે. માણસોઉપર મીઠી નજરે જોનાર આ અગ્નિને તે બળવાન્ હોવાથીજ (સર્વ લોક) શોધે છે. તે (અગ્નિદેવ), રાત દિવસ દુષ્ટ લોકોથી અમારૂં રક્ષણ કરે. ૨

---

६ विश्वतोमुख, त्वं हि विश्वतः परिभूः असि ।

७ विश्वतोमुख, नावाइव नः द्विषः अति पारय ।

८ नावया सिंधु इव स्वस्तये सः नः अति पर्षं ।

१ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम । राजा क हि ? भुवनानां अभिश्रीः इतः जातः इदं विश्वं वि चष्टे । वैश्वानरः सूर्येण यतते ।

२ दिवि पृष्टः, पृथिव्यां पृष्टः पृष्टः अग्नि. विश्वा. ओषधीः आ विवेश । वैश्वानरः अग्नि. सहसा पृष्टः । सः दिवा नक्त नः रिष पातु ।

સર્વ માણસો ઉપર સ્નેહબુદ્ધિ રાખનાર હે (અગ્નિદેવ), તે તારૂં સત્ય (હમેશાં) તારી પાસે રહે. વિપુલ સંપત્તિ અમારી પાસે આવીને અમને પ્રાપ્ત થાય. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર અને વરૂણ તેમજ અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી, અને દ્યુલોક પણ સંમતિ આપે. ૩ (૬)

સૂક્ત ૯૯.

॥ ऋषि–मरीचिपुत्र, काश्यपऋषि । देवता–अशुद्धोग्नि ॥

(ચાલો), આ સર્વજ્ઞ (અગ્નિ)ના સન્માનને માટે આપણે સોમરસ કાઢી મૂકીએ (અમારી) સાથે દુશ્મનાઇ કરનાર મનુષ્યનું ધન તે બાળી નાખે છે. વહાણમાં બેસાડીને સમુદ્રની પાર લઈ જવાપ્રમાણે તે અગ્નિ સર્વ સંકટ અને પાપમાંથી અમને બચાવી લે. ૧ (૭)

સૂક્ત ૧૦૦.

॥ ऋषी–ऋज्राश्व, अवरीष, सहदेव, भयमान, सुराधा । देवता–इन्द्र ॥

બીજી (અનેક) વીર્યશાલી દેવતા સહવર્તમાન વાસ કરનાર, આ વિસ્તીર્ણ દ્યુલોક અને પૃથ્વીનો અધિપતિ, ખરેખર અનુભવમાં આવવા જોગ બળના અસ્તિત્વવાળો, સોમરસ તૈયાર થતાંજ હાવથી સંતુષ્ટ કરવામાટે સર્વરીતે યોગ્ય—ઇન્દ્ર, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન (અહીં) આવે. ૧

જેનો માર્ગ સૂર્યના માર્ગપ્રમાણે નિર્વિઘ્ન છે, જ્યારે જ્યારે સોમરસ તૈયાર થાય છે ત્યારે ત્યારે વૃત્રઘાતક જેની ઇચ્છા પરાક્રમ તરફ દોરાય છે, અને પોતાના મિત્રોની સહાય હોવાથી જે અત્યંત સામર્થ્યવાન્ થયો છે, તે ઇન્દ્ર, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન પોતાના માર્ગે ચાલતા (અહીં) આવે. ૨

---

३ वैश्वानर, तव त्वत् सत्यं अस्तु । मघवानः राय: अस्मान् । सचतां मित्र, वरुण, अदितिः, सिन्धु, पृथिवी उत द्यौः न. तत् ममहन्तां ।

१ जातवेदसे सोम सुनवाम । अरातीयतः वेदः ।नि दहाति । सः अग्निः नावा इव सिन्धुं विश्वा दुर्गाणि दुरिता नः अति पर्षत् ।

१ यः वृषा. वृष्ण्येभिः समोकाः, महः दिवः पृथिव्याः च सम्राट्, सतीनसत्वा, भरेषु हव्यः, सः मरुत्वान् इन्द्रः न. ऊती भवतु ।

२ सूर्यस्य इव यस्य याम. अनाप्तः, भरेभरे वृत्रहा शुष्मः अस्ति, सखिभिः वृषंतमः मरुत्वान् इन्द्र स्वेभिः एवै. नः ऊती भवतु ।

સામર્થ્યથી નિર્વિઘ્ન થયેલા જેના માર્ગ દ્યુલોકના ઉદકોને, જાણે કે, એ'ચતાંજ, આગળ શરૂ થાય છે, જે પોતાના શત્રુઓથી સહેજ બચીને નીકળી જાય છે, અને પોતાના પરાક્રમોથી જે (સર્વત્ર) વિજયી થયો છે–તે ઇન્દ્ર, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઈચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન (અહીં) આવે. ૩

પોતાના મિત્રોમાં મિત્ર થનાર, અને પરાક્રમી પુરૂષોમાં પરાક્રમી થઇ ગાજનાર ઇન્દ્ર, સર્વ અંગિરસોમાં શ્રેષ્ઠ અંગરસ થયો. સ્તવનને યોગ્ય દેવતાઓમાં જે (અત્યંત) સ્તવનયોગ્ય થયો છે અને સ્તવનના યોગે જેનું મહાત્મ્ય સ્થાપન થયું છે તે ઇન્દ્ર, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન (અહીં) આવે. ૪

યુદ્ધમાં પોતાના શત્રુઓને જીતનાર આ ઈન્દ્ર, પોતાના પુત્રનીજ સહાય પ્રમાણે રૂદ્રની સહાય મળવાથી (અતિશય) શ્રેષ્ઠતાએ ચઢયો. પોતાની સાથે જ નિવાસ કરનાર દેવો સાથે કીર્તિમય પરાક્રમ કરતાં આ ઈન્દ્ર, મરૂતો સહવર્તમાન અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, (અહીં) આવે. ૫ (૮)

શત્રુનો ક્રોધ" ઉતરાવનાર અને (અનેક) યુદ્ધો" કરનાર આ ઇન્દ્રે, અમારા શૂર પુરૂષોની સહાય લઇને, સૂર્યનો શોધ કર્યો. જેને (ભક્તજન હમેશાં) બોલાવે છે અને જે સજ્જનોનો પ્રતિપાલક છે, તે ઇન્દ્ર, આજ મરૂતો સહવર્તમાન અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, (અહીં) આવે. ૬

શૂર લોક જ્યાં ધન પ્રાપ્તિ માટે યુદ્ધ કરે છે ત્યાં તેને તેના પોતાના સામર્થ્યથી જ ઉત્સાહ" ઉત્પન્ન થયો. (સર્વ) માણસોએ એને જ પોતાના કલ્યાણની જવાબદારી" આપી છે. (આ જગતમાંના) સઘળા સત્કૃત્યોનો" લોક્તા પણ તેજ છે. માટે, તે ઈન્દ્ર, મરૂતોની સાથે અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઈચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૭

---

३ शवसा अपरीताः यस्य पंथासः दिवः न रेतसः दुधानाः यंति, तरद्द्वेषाः, पौंस्येभिः सासहिः मरुत्वान् इन्द्रः नः ऊती भवतु ।

४ सखिभिः सखा सन् वृषभिः वृषा सः अंगिरोभिः अंगिरस्तमः भूत् । ऋग्मिभिः ऋग्मी, गातुभिः ज्येष्ठः मरुत्वान् इन्द्रः नः ऊती भवतु ।

५ सूनुभिः अमित्रान् सासहान् सः सूनुभिः न रुद्रेभिः ऋभ्वा । सनीळेभिः श्रवस्यानि तूर्वन् मरुत्वान् इन्द्रः नः ऊती भवतु ।

६ मन्युमीः समदनस्य कर्ता सः अस्माकेभिः नृभिः सूर्यं सनत् । पुरुहूतः सत्पतिः मरुत्वान् इन्द्रः अस्मिन् अहन् नः ऊती भवतु ।

७ तं ऊतयः रणयन् । क्षितयः तं क्षेमस्य कृण्वत । विश्वस्य करणस्य सः एकः ईशे । मरुत्वान् इन्द्रः नः ऊती भवतु ।

આનન્દોત્સવને સમયે તેને (નવીન) જોમ ચઢે છે અને સ્વરક્ષણ તથા ધનપ્રાપ્તિની ઈચ્છા રાખીને શૂર પુરૂષ આ પરાક્રમી દેવનો આશ્રય લે છે. અત્યંત ગાઢ એવું અંધારૂં પડયા છતાં પણ તેમાંથી આણે તેજની પ્રાપ્તિ કરી લીધી (માટે) આ ઈન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઈચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૮

તેના ડાબા (હાથથી) આ બલિષ્ઠનુ" નિયમન કરે છે, અને (હરણ) કરેલું ધન તે જમણા હાથમા ધારણ કરે છે. (સ્તવન) કરનારા ઉપાસકોએ (વિનંતિ કર્યાથી) આ ધન પ્રાપ્ત કરાવી આપે છે એવો આ ઈન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઈચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૯

સૈનિકોના સમુદાયના તથા રથોના યોગવડે આ ધન જીતી લાવે છે સર્વ માનવોને તે આજ વિદિત થયો છે તેની સ્તુતિ" ન કરનાર (દુષ્ટોનો) તે તેના સામર્થ્યવડે પરાભવ કરે છે. એવો આ ઈન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂ સંરક્ષણ કરવાની ઈચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૧૦ (૯)

અનેક (ભક્તોએ) જેને આવાહન કર્યું છે એવો આ ઈન્દ્ર જ્યારે આપ્ત અથવા અનાપ્ત ગમે તેણે (બોલાવ્યાથી) સુંદ" તરફ (શીઘ્ર) ગતિથી ગમન કરે છે ત્યારે ઉદક, પુત્ર તથા પૌત્રની અમને પ્રાપ્તિ કરાવી આપવા માટે તે ઈન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઈચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે ૧૧

આ વજ્રધર છે, શત્રુઘાતક છે, આ ભીતિપ્રદ, ઉગ્ર, સહસ્રપ્રજ્ઞોથી યુક્ત, શતાવધિ સૈનિકોનો નાયક તથા સામર્થ્યવાન્ છે. ઉત્સાહીપણામા આ સોમરસ જેવો છે, તથા પાંચે" માનવ સમાજોનો આ રક્ષણકર્તા છે. આ ઈન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઈચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે ૧૨

---

८ उत्सवेषु शवस त जप्सन्त । अवसे धनाय नर त नर । अन्धे चित् तमसि स. ज्योति विदन् ।

९ स सव्येन प्रापत "- चिन् यमति । स दक्षिणे कृतानि सगृभीता । कीरिणा चित् स धनानि सनिता ।

१० स ग्रामेभि सनिता । स रथेभिः । विश्वाभि कृष्टिभि अद्यविदे नु । स पौंस्येभि अशस्ती" अभिभू ।

११ पुरुहूत स जामिभि अजामिभि वा मीळ्हे" एवं समजाति, अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान् इन्द्र न ऊती भवतु । ११

१२ सः वज्रभृत्, दस्युहा, भीम, उग्र, सहस्रचेता, शतनीथ, ऋभ्वा । चम्रीष न शवसा पाञ्चजन्य " ।

દ્યુલોકની પ્રબલ તથા ત્વેષયુક્ત ગર્જનાપ્રમાણે" આનું વજ્ર સ્વર્ગલોકને પણ ઢાંકી દઈને જોરથી ગર્જના કરે છે. (અનેક પ્રકારના) લાભ તથા સંપત્તિ તેની પાસે ચાલી આવે છે. આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૧૩

જેના સામર્થ્યને લીધે તેનું માહાત્મ્ય તથા કીર્તિ પણ દ્યુલોક તથા ભૂલોકને સર્વત્ર તથા સતત વ્યાપ્ત કરી નાંખે છે તે (ઇન્દ્ર) અમારા અર્ચનથી" સંતુષ્ટ થઈને અમને (સંકટો-માંથી) પેલીપાર લઈ જાય. આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૧૪

જેના સામર્થ્યનો અંત દેવ, દેવતા, મર્ત્ય, અથવા ઉદકો—આમાંથી કોઇને પણ જડયો નથી અને જે પોતાના બલથી" દ્યુલોક તથા ભૂલોકનું આક્રમણ કરે છે તે ઇન્દ્ર, મરૂ-તોની સાથે અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૧૫ (૬૦)

આ સામર્થ્યવાન્ દેવ તેના રથમાં વિરાજમાન થયો હોય છે ત્યારે તેના રથની ધુંસરીનું વહન કરનાર, કિંચિત્ રક્તવર્ણ તથા કિંચિત્ શ્યામવર્ણ, એવી તેની દ્યુલોકમાં" નિવાસ કર-નારી દેદીપ્યમાન તથા સુંદર" ઘોડી ઋજાશ્વને સંપત્તિ અર્પણ કરવા માટે માનવ"સમુ-દાયમાંથી આનંદે (આવતી) દેખાય છે. ૧૬

હે ઇન્દ્ર, ઋજાશ્વ, અમ્બરીષ, સહદેવ, ભયમાન તથા સુરાધ—આ વૃષાગિરના પુત્ર, પોતપોતાના મિત્ર"ગણસહ, સામર્થ્યવાન્ એવો જે તું તેના સન્માનાર્થે, આ તારૂં આનંદ-દાયક સ્તોત્ર ગાય છે. ૧૭

---

१३ दिवः शिमीवान् त्वेषः स्वथः" न तस्य स्वर्पाः वज्रः क्रन्दति । सनयः धनानि त सचन्ते ।

१४ यस्य शवसा मानं उक्थं अजस्रं विश्वतः सीं रोदसी परिभुजत्, सः क्रतुभिः" मन्दसानः पारिषत् ।

१५ देवाः, देवता, मर्ताः, आपः चन यस्य शवसः अन्तं न आपुः त्वक्षसा" क्ष्मा दिवः च परिक्षा सः मरुत्वान् इन्द्रः नः ऊती भवतु ।

१६ वृषण्वन्तं रथ धूर्षु बिभ्रती रोहित् श्यावा द्युक्षा" सुमदंशुः ललामीः" ऋजाश्वस्य राये नाहुषीषु विक्षु मन्द्रा चिकेत ।

१७ इन्द्र, वार्षागिराः, ऋज्राश्वः, अम्बरीषः, सहदेवः, भयमानः, सुराधाः, प्रशिभिः" वृष्णे ते एतत् त्यत् राधः उक्थ अभि गृणन्ति ।

જેનું અનેક (ભક્તજન) આવાહન કરે છે એવા તે (ઇન્દ્ર) પૃથિવીપર દુષ્ટ લોક તથા પીડા" આપનારા શત્રુનું ક્રમે ક્રમે" હનન કરીને અને પોતાનાં શસ્ત્રોથી તેમને પ્રહાર કરીને વધ કરી નાંખ્યો. તે વજ્રધારી દેવે તેના તેજસ્વી મિત્રોની મદદથી ભૂમિ પ્રાપ્ત કરી લીધી. ભાનુનો શોધ કર્યો તથા ઉદકને પ્રાપ્ત કરી લીધાં. ૧૮

હમેશાં ઇન્દ્ર અમને મંગળ આશીર્વચન આપનાર હો. (એને લીધે) અમારા માર્ગમાં કોઇપણ વિઘ્ન ન આવતાં (ખરેખર) અમને સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થશે. આ અમારી વિનતિને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી તથા ધુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૯ (૧૧)

સૂક્ત ૧૦૧.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

જેણે ઋજિશ્વાને હાથે, જેની સંતતિ કૃષ્ણવર્ણ છે એવા લોકનો વધ કરાવ્યો તે આનંદદાયક ઇન્દ્રને, હવિસહ, એક સ્તોત્ર અર્પણ કરો. તે અમારો સંરક્ષક થાય માટે, તેના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે તે દક્ષિણ હસ્તમાં વજ્ર ધારણ કરનાર પરાક્રમી દેવ-મરૂતોસહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૧

જેણે ક્રોધના આવેશમાં વ્યંસનો વધ કર્યો, જેણે શંબરને માર્યો, તથા જેણે ભક્તિહીન પિપ્રુનું પણ હનન કર્યું, જેનો નાશ કરવાનું શક્ય ન હતું તેવા શુષ્ણનો પણ જેણે નાશ કર્યો તે ઇન્દ્રના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે તેને મરૂતોસહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૨

ધુલોક તથા પૃથિવી લોક જેનું મોટું પરાક્રમ છે, જેની આજ્ઞામાં વરૂણ રહે છે, ભાનુ પણ જેની આજ્ઞામાં છે, તથા જેની આજ્ઞાને સર્વ નદીઓ પણ અનુસરે છે તે ઇન્દ્રને મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને અમે મરૂતોસહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૩

---

१८ पुरुहूत पृथिव्यां दस्यून् शिम्यून्" च एवैः" हत्वा शर्वा निबर्हीत्। सुवज्रः श्वित्न्येभिः सखिभिः क्षेत्रं सनत्, सूर्यं सनत्, अपः सनत्।

१९ इन्द्र विश्वाहा नः अधिवक्ता अस्तु। अपरिह्वृता वाजं सनुयाम।

१ य ऋजिश्वना कृष्णगर्भा निरहन् मन्दिने पितुमत् वचः प्र अर्चत। अवस्यव वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे।

२ य जहृषाणेन मन्युना व्यंसं, य शम्बरं, य अव्रतं पिप्रुं अहन्, य इन्द्र अशुषं शुष्णं निअवृणक् मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे।

३ द्यावापृथिवी यस्य महत् पौंस्यं, यस्य व्रते वरुण, यस्य सूर्य, यस्य इन्द्रस्य व्रते वरुण, यस्य सूर्य, य य इन्द्रस्य व्रतं सिन्धवः सश्चति, मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे

જે અશ્વોનો પ્રભુ છે, ધેનુઓનો પણ જે પ્રભુ છે, જે (આ સર્વને) વશ રાખે છે, જે (સર્વત્ર) સન્માન પામેલો હોઇને પ્રત્યેક કૃત્યમાં જેનું અસ્તિત્વ દૃગ્ગોચર થાય છે, (તથા હવિ અર્પણ ન કરનાર (અભક્ત) ગમે તેટલો પ્રબલ હોય તો પણ તેનો જે વધ કરે છે તે ઇન્દ્રને, તેના મિત્રત્વની, ઇચ્છા રાખીને અમે મરુતો સહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૪

સર્વ પ્રાણીઓનો જે પ્રભુ છે, જેણે ભક્તિશીલ ઉપાસક માટે પ્રથમતઃ ધેનુની પ્રાપ્તિ કરાવી, તથા જેણે દુષ્ટ લોકોને દૂર નીચે ફેંકી દીધા તે ઇંદ્રને, તેના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે મરુતોસહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૫ (૧૨)

શૂરોએ જે હાંક મારવા યોગ્ય છે તથા ભીરુ જનોથી પણ જે હાંક મારવા યોગ્ય છે, (યુદ્ધમાંથી) નાશી જનાર જેને આવ્હાન કરે છે તથા (યુદ્ધમાં) વિજયી થયેલા પુરુષ પણ જેને આવ્હાન કરે છે, સર્વ જગે પણ જે ઇન્દ્રની સંગતિની ઇચ્છા રાખી છે તે ઇન્દ્રને, તેના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે મરુતો સહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૬

આ પ્રજ્ઞાવાન્ (ઇન્દ્ર) રુદ્રોની જ દિશામાંથી આવે છે, અને આ રુદ્રોસહવર્તમાન તે યુવતી પણ તેનું વિશાલ તેજ પ્રસારે છે. (ભક્તોનાં) સ્તોત્રો આ કીર્તિમાન્ ઇન્દ્રનું જ અર્ચન કરતાં હોય છે. અમે પણ તેનું જ મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને તેને મરુતો સહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૭

મરુતો સહવર્તમાન હોનાર હે (ઇન્દ્ર), સર્વદેવ એકત્ર થનાર એકાદ મોટે ઠેકાણે તું આનંદ કરતો હોય અથવા એકાદ ક્ષુદ્ર સ્થલે જ તું આનંદમાં (બેઠો) હોય તો પણ ત્યાંથી આ અમારા યજ્ઞતરફ આગમન કર. સત્યમાં સંતોષ માનનાર હે દેવ, તારા પ્રેમને લીધે અમે આ હવિ તૈયાર કરેલ છે. ૮

---

४ यः अश्वानां, यः गवां गोपतिः वशी, यः आरितः कर्मणिकर्मणि स्थिरः, यः इन्द्रः वीळोः चित् अनु-नतः वधः, मरुत्वंतं सख्याय हवामहे।

५ यः विश्वस्य जगतः प्राणतः पतिः, यः ब्रह्मणे प्रथमः गाः अविन्दत्, यः दस्यून् अधरान् अवातिरत्, मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे।

६ यः शूरेभिः हव्यः, यः च भीरुभिः, यः धावद्भिः हूयते, यः च जिग्युभिः, य इन्द्रं विश्वा भुवना अभि संदधुः, मरुत्वंतं सख्याय हवामहे।

७ विचक्षणः रुद्राणां प्रदिशा एति। रुद्रेभिः योषा पृथु श्रयः तनुते। मनीषा श्रुतं इन्द्रं अभि अर्चति। मरुत्वंतं सख्याय हवामहे।

८ मरुत्वः, यत् वा परमे सधस्थे, यत् वा अवमे वृजने मादयासे, अतः नः अध्वरं अच्छ आ याहि। सत्यराधः त्वाया हविः चकृम।

હે વીર્યશાલી ઇન્દ્ર, તારીઉપર પ્રેમ રાખીને અમે સોમરસ તૈયાર કર્યો, તથા, હે સ્તુતિના સ્વીકાર કરનાર દેવ, તારા પ્રેમથી પ્રેરિત થઇને જ અમે હવિ પણ તૈયાર કર્યો. તેટલામાટે, હે અશ્વપર આરૂઢ થનાર ઇંદ્ર, તું તારા ગણોસહિત કુશાસનપર વિરાજમાન થઈને મરૂતો સાથે આ યજ્ઞમાં આનંદ કર. ૯

તારા જે પીતવર્ણ અશ્વ છે તેમની સાથે (આ યજ્ઞમાં) આનંદ કર. તું તારા હોઠ ઉઘાડ અને તારા (સુંદર) મુખના બન્ને ભાગ હલાવવા માંડ. હે ઉત્તમ મુકુટવડે શોભનાર ઇન્દ્ર, તને તારા અશ્વો લઈ આવો. અમારા હવિમાં રૂચિ આણીને તું તેમનું સેવન કર. ૧૦

જે ઠેકાણે મરૂતોની સ્તુતિ ચાલતી હોય છે તેનું સંરક્ષણ કરનાર આ (ઇન્દ્ર) જ છે. ઇંદ્રની જ કૃપાને લીધે અમે સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી લઈ શકીશું. આ અમારી વિનંતિને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી તથા દ્યુલોક પણ અનુમોદન આપો. ૧૧ (૧૩)

સૂક્ત ૧૦૨.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि ॥

(હે ઇંદ્ર) જે અર્થે તારૂં મન આ સ્તોત્રમાં આસક્ત થયેલું દિસે છે તે અર્થે આ ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર તું જે એક દેવ તેને હું અર્પણ કરૂં છું. આનંદોત્સવપ્રસંગે અથવા લાભ સમયે (બન્ને વખતે) જે વિજયીજ હોય છે તે ઇંદ્રને જોઇને, તેના સામર્થ્યને લીધે દેવોને હર્ષ થયો. ૧

આની કીર્તિ સપ્તનદી ભરીને લઇ જાય છે અને આનાં સુંદર દેહને સ્વર્ગ તથા ભૂમિ (બન્ને) વિશાલ લોક ધારણ કરે છે. ખરેખર, હે ઇન્દ્ર, તારીપર (અમારી) શ્રદ્ધા બેસે માટે જ આ ભાનુ તથા ચન્દ્ર, અમને પ્રકાશ આપવા માટે, એકમેકનો ભેટો ન થવા દેતાં, સંચાર કરે છે. २

---

९ सुदक्ष, इन्द्र, त्वाया सोम सुषुम । ब्रह्मवाहः, त्वाया हविः चकृम नियुत्', अध सगणः बर्हिषि अस्मिन् यज्ञे मरुद्भिः मादयस्व ।

१० इन्द्र, ये ते हरिभिः मादयस्व, शिप्रे वि-अस्य, धेने वि सृजस्व । सुशिप्र, त्वा हरयः आ वहन्तु । उशन्' नः हव्यानि प्रति जुषस्व ।

११ मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य' गोपाः वयं इन्द्रेण वाज सनुयाम ।

१ यत ते धिषणा अस्य स्तोत्रे आनजे मही इमा धिय मह्यः ते प्र ॰रे । उत्सवे प्रसवे च सासहिं तं इन्द्रं देवासः शवसा अमदन् ।

२ तस्य नद्यः अस्य श्रवः बिभ्रति । पृथिवी द्यावाक्षामा दर्शत वपु इन्द्र श्रद्धे सूर्य चन्द्रमसा अस्य अभि-च । वितर्तुरं क चरतः ।

હે ઉદાર (ઇંદ્ર), જે તારા વિજયી રથ પ્રાપ્ત થતાં અમને આનંદ થાય છે તે રથનું (તેના યોગે) અમને (સંપત્તિની) પ્રાપ્તિ થાય માટે, તું રક્ષણ કર. હે અનેક (ભક્તોથી) સ્તુતિ કરાયેલા ઉદાર ઇંદ્ર, મનઃપૂર્વક તારાપર પ્રેમ કરનાર અમને યુદ્ધમાં સુરક્ષિતપણુ અર્પણ કર. ૩

તું અમારો મદદગાર હોવાથી અમને નડનાર શત્રુને અમે (ખાત્રીથી) જીતીશું. (સોમરસનો) હવિ તને જ્યારે જ્યારે અર્પણ થાય ત્યારે ત્યારે અમારા પક્ષના રક્ષણાર્થ તું ઉભો રહે હે ઇન્દ્ર, અમારે માટે સુલભ બચાવનાં સાધન" (નિર્માણ) કર, અને હે ઉદાર દેવ, શત્રુના સામર્થ્યને (પુરેપુરૂં) તોડી નાખ ૪

સંપત્તિને ધારણ કરનાર હે (ઇન્દ્ર), તારી કૃપાદૃષ્ટિની ઉત્કટ ઇચ્છા રાખીને તારૂં સ્તવન તથા પૂજન કરનાર જન નાનાવિધ છે. પરંતુ તું કેવલ અમને જ લાભ પ્રાપ્ત કરી આપવાની ઇચ્છાથી રથમાં આરૂઢ થા. હે ઇંદ્ર, તારી મનઃપ્રવૃત્તિ ખરેખર અતિશય વિજયશાલી હોય છે. ૫ (૧૪)

તેના બાહુ ગોધન જીતી આણે છે તેના બુદ્ધિસામર્થ્યની સીમા નથી. તે શ્રેષ્ઠ" છે. પ્રત્યેક કૃત્યમાં તે સેંકડો રીતે મદદ કરવાને સમર્થ છે. તે યુદ્ધ કરવામાં નિપુણ" છે. આ ઇન્દ્રની કોઇપણ કલ્પના" કરી શકશે નહિ. તેના (અદ્વિતીય) સામર્થ્યને લીધે તે પ્રમાણ જ થઇ બેઠો છે. તેથી તેની સેવા કરનારા લોક તેને અનેક તરેહથી બોલાવે છે. ૬

માનવોમાં તારો (પ્રસાર પામેલો) યશ સેંકડો લોક કરતાં—સેંકડો કરતાં પણ અધિક લોક કરતાં—સહસ્રાવધિ લોક કરતાં પણ—અધિક છે. જેના સામર્થ્યનું માપ" કદિપણ કરી શકાય તેમ નથી એવા તને અમારી ઉત્કૃષ્ટ સ્તુતિઓએ પ્રોત્સાહન દીધું. અને માટે જ, શત્રુનાં પુરોના વિધ્વંસ કરનાર હે દેવ, તું રાક્ષસોનો નાશ કરવાને સમર્થ થાય છે. ૭

---

३ मघवन्, य ते जैत्र (रथं) संगमे अनुमदाम, त रथं सातये प्र अव स्म । पुरुष्टुत मघवन् इन्द्र, मनसा सायद्भ्यो नः नः आजा शर्म यच्छ ।

४ त्वया युजा वृतं वयं जयेम । भरेभरे अस्माकं अंशं उत् अव । इन्द्र, अस्मभ्यं सुगं वरिवः" कृधि । मघवन् शत्रूणां वृष्ण्या प्र रुज ।

५ धनानां धर्तः, अवसा त्वा हवमाना. विप-यवः इमे जना. नाना हि । अस्माकं सातये स्म रथं आ तिष्ठ। इन्द्र, तवः मनः निभृत जैत्रं हि ।

६ बाहू गोजिता; इन्द्र अमितक्रतु सिमः" कर्मनकर्मन शतमूतिः, खजंकरः," अकल्पः," ओजसा प्रतिमान । अथ सिषासवः जना विह्वयन्ते ।

७ मघवन्, नृ हिषु ते श्रव उरु शतात्, उत् च भूयसः. उत् सहस्रात् रिरिचे । अमात्रं" त्वा मही धिषणा तितिषे, अथ, पुरन्दर वृत्राणि जिघ्नसे ।

હે માનવોના પ્રભુ, ત્રણ ભૂલોક, અથવા (સ્વર્ગલોકના) ત્રણ દેદીપ્યમાન પ્રદેશ, તારા સામર્થ્યનું ત્રિગુણિત પ્રમાણ છે. આ અખિલ ભુવનો કરતાં પણ તું અધિક મોટો થયો છે. હે ઇંદ્ર ઘણા પ્રાચીન કાળથી તને જન્મથીજ કોઈ શત્રુ નથી. ૮

દેવોમાં પ્રથમ અમે તને હાક મારીએ છીએ. યુદ્ધમાં તું જ વિજય મેળવનાર નીકળ્યો. એવો આ ઇંદ્ર આ (સ્તવન) કર્ત્તાને માની તથા સ્ફૂર્તિ સંપન્ન કરો, તથા અમને (સંપત્તિની) પ્રાપ્તિ થાય માટે તે અમારો રથ સર્વની આગળ લઈ જાય. ૯

હે ઉદાર દેવ, નાનાં યુધ્ધમાં તથા મોટા સંગ્રામોમાં તું જય મેળવે છે પણ કદિ પણ સંપત્તિને અટકાવી રાખતો નથી. તું ઉગ્ર જ છે, તો પણ અમારા રક્ષણાર્થે તું સજ્જ થાય માટે તને અમે અધિક ઉત્તેજન આપીએ છીએ. માટે હે ઇંદ્ર, અમે જ્યારે જ્યારે તારૂં પૂજન કરીએ તે તે વખતે અમારો ઉત્કર્ષ કરતો જા. ૧૦

ઇંદ્ર અમને હમેશા મંગળ આશીર્વચન દેનાર હો. (એ યોગે) અમારા માર્ગમાં કાંઈ પણ વિઘ્ન ન આવતાં (ખરેખર) અમને સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થશે. આ અમારી વિનતિને મિત્ર, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૧ (૧૫)

સૂક્ત ૧૦૩.

॥ ऋषि-आङ्गिरस कुत्स । देवता-इन्द्र ॥

અમે દૃગ્ગોચર થનાર તારા શ્રેષ્ઠ સામર્થ્યનું વિદ્વાન્ લોકોએ, પ્રાચીન કાળમાં, અતિ ઉચ્ચ ગૌરવ કર્યું હતું. તારી શક્તિનો એક અંશ પૃથિવીપર દૃષ્ટિએ પડે છે તથા એક અંશ સ્વર્ગ લોકમાં અનુભવમાં આવે છે, અને જે પ્રમાણે યુદ્ધકાળે (લડાઇનું) એક નિશાન બીજા પાસે જઈને મળે છે તે પ્રમાણે (તારી શક્તિના તે બન્ને ભાગ તારામાં) એકત્ર થાય છે. ૧

---

८ नृपते, तिस्रः भूमी, त्रीणि रोचना, ओजसः त्रिविष्टिधातु प्रतिमानं । इदं विश्वं भुवनं अति ववक्षिथ । इन्द्र, सनात् जनुषा अशत्रुः असि ।

९ देवेषु प्रथमं त्वां हवामहे । पृतनासु त्वं सासहिः बभूथ । सः इन्द्रः नः कारुं उपमन्युं उद्भिदं, प्रस॰ रथं पुरः कृणोतु ।

१० मघवन् अर्भेषु महत्सु च आजा त्वं जिगेथ, धना न रुरोधिथ । त्वा उग्रं अवसे सं शिशी॰ अथ इन्द्र, हवनेषु नः चोदय ।

११ इन्द्रः विश्वाहा नः अधिवक्ता अस्तु । अपरिह्वृताः वाजं सनुयाम ।

१ तत् ते इदं परमं इन्द्रियं कवयः पुरा पराचैः अधारयन्त । अस्य इदं अन्यत् ... समना इव केतुः ईं सं पृच्यते ।

તેણે પૃથિવીને ધારણ કરીને તેનો વિસ્તાર કર્યો, અને તેના વજ્રવડે (વૃત્રને) મારીને તેણે ઉદકોનો માર્ગ ખુલ્લો કર્યો. એ ઉદાર દેવે અહીનો વધ કર્યો, તેણે રૌહિણનો ઉચ્છેદ કર્યો અને તેણે પોતાના સામર્થ્યથી વ્યંસને માર્યો. ૨

પોતાનું વજ્ર લઇને તથા પોતાના સામર્થ્યપર વિશ્વાસ રાખીને તેણે શત્રુનાં પુરોનો વિધ્વંસ કરતાં તેના (સૈન્યને) પગનીચે ચગદી નાંખ્યું. હે વજ્રધર ઈન્દ્ર, તું સર્વ જાણતો હોવાથી શત્રુપર તારાં આયુધ છોડ તથા તારાપર વિશ્વાસ રાખનાર (ભક્તોનું) બલ તથા વૈભવ વૃદ્ધિંગત કર. ૩

વજ્રધારી તથા ઉદાર ઈન્દ્રે દસ્યૂનો વધ કરવામાટે તેમના પર હલ્લો લઈ જતાં પોતાની કીર્ત્તિ વધારવા જે નામ મેળવ્યું તે જ શંસનીય નામ તે ઔદાર્યશીલ દેવે આ માનવકાલમાં પણ તેના ભક્તોના હિતમાટે રાખ્યું છે. ૪

તેનું તે વિપુલ તથા અતિશય વૃદ્ધિ પામેલું (સામર્થ્ય) અવલોકો તથા તે ઈંદ્રની શક્તિપર વિશ્વાસ મૂકો. તેણે જ ધેનુની પ્રાપ્તિ કરી લીધી, અશ્વ મેળવ્યા, ઔષધિ સંપાદન કરી, ઉદકો જીતી આણ્યાં તથા અરણ્યોનો કબજો લીધો. ૫ (૧૬)

રસ્તામાં અટકાવનાર (તસ્કર) પ્રમાણે જે શૂર અભક્તોનો પ્રથમ આદરસત્કાર કરીને, પછીથી તેમની સંપત્તિનો ભંગ કરતો અત્રે આગમન કરે છે, તે અનેક પરાક્રમ કરનારા સામર્થ્યવાન્, બલશાલી તથા સત્યશક્તિયુક્ત (ઈંદ્રમાટે) આપણે સોમરસ તૈયાર કરવે, જોઇએ. ૬

---

२ सः पृथिवीं धारयत् पप्रथत् च । वज्रेण हत्वा अपः निः ससर्ज । अहिं अहन् रौहिणं अभिनत्, मघवा शचीभिः व्यंसं अहन् ।

३ जातूभर्मा, ओजः श्रद्दधानः पुरः विभिन्दन् दासीः वि अचरत् । वज्रिन्, विद्वान् दस्यवे हेतिं अस्य इन्द्र, आर्यं सहः द्युम्नं वर्धय ।

४ वज्री सूनुः दस्युहत्याय उपप्रयन् श्रवसे यत् नाम दधे ह तत् कीर्तेन्यं नाम मघवा इमा मानुषा युगानि ऊचुषे बिभ्रत् ।

५ तत् अस्य इदं भूरि पुष्टं पश्यत । इन्द्रस्य वीर्याय श्रत् धत्तन । सः गाः अविन्दत्, सः अश्वान् अविन्दत्, सः ओषधीः, सः अपः, सः वनानि ।

६ यः शूरः परिपन्थी इव अयज्वनः वेदः, आदृत्य विभजन् एति, भूरिकर्मणे, वृषभाय, वृष्णे, सत्यशुष्माय सोमं सुनवाम ।

હે ઈંદ્ર, નિદ્રિત થયેલા અહીને તેં વજ્રવડે જાગૃત કર્યો, એ તેં (ખરેખર) જાણે કે અત્યંત મોટું શૂરત્વનું કાર્ય કર્યું. તું આનંદિત થતાં વેંતજ (અખિલ) દેવપત્ની (સર્વ) પક્ષી તથા સકલ દેવને પણ આનંદ થયો. ૭

હે ઈંદ્ર, જ્યારે તેં શુષ્ણ પિપ્રુ, કુયવ, તથા વૃત્રનો વધ કર્યો ત્યારે તેં શમ્બરનાં પુરોનો પણ (વિધ્વંસ કર્યો). આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર, વરૂણ, તથા તેજ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૮ (૧૭)

સૂક્ત ૧૦૪.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

હે ઈન્દ્ર, તું વિરાજમાન થાય તે માટે આ આસન તૈયાર કર્યું છે. અશ્વ જેમ (આનંદથી) ખોંખારવા લાગે છે તે પ્રમાણે (આનંદથી) આનો સ્વીકાર કર. પક્ષી પ્રમાણે (વેગવાન) તારા ઘોડા (હમણાં) છોડ. તને, રાત્રિએ અથવા દિવસે (સતેપથી) લઈ જનાર તરસા અશ્વોને તું (હવે) છોડ. ૧

તે પુરૂષ, તેમનું સંરક્ષણ થાય તે હેતુથી, ઈન્દ્ર પાસે ગયા. તે પણ તે (તેમનાજ) માર્ગ તરફ જશે નહિ શું? (સર્વ) દેવ (મળીને) દુષ્ટ શત્રુનો ગુસ્સો શમાવો અને અમારા વર્ણના લોકને તે કલ્યાણના માર્ગ તરફ લઈ જાય. ૨

બીજાના મનમાંનું જાણનાર (તે કપટીએ) પાણીમાં ફીણ–(ખરેખર) તમામ ફીણ જ ભરી રાખ્યું, અને (સ્વત તે) કુયવની બાયડીમાત્ર દુધથી સ્નાન કરે છે. (શિફાના વમળમાં તે બૂડી જાવ! ૩

---

७ इन्द्र, यत् ससन्तं वज्रेण अबोधय तत् प्र इव वीर्यं चकर्थ । हृषित त्वा अनु पत्नी, वय, विश्वे देवास च त्वा अनु अमदन् ।

८ इन्द्र, यदा शुष्ण, पिप्रु, कुयव, वृत्र अवधी शम्बरस्य पुर वि ।

१ इन्द्र ते निषदे योनि अकारि । वय विमुच्य, दोषा वस्तो प्रपित्वे वहीयस अश्वान् अवसाय, स्वन् अर्वा न त आ नि षीद ।

२ त्ये नर ऊतये इन्द्र गु तान् अध्वन सद्य चिन् जगम्यात् नु ? देवास दासस्य मन्यु श्नथन्, ते न वर्णं सुविताय आ वक्षन् ।

३ केतवदा उदन् फेन रमना अव भरते, रमना अव भरते । कुयवस्य योषे क्षीरेण स्नात ते शिफाया प्रवणे हते स्याताम् ।

આયુ ઉપર (આકાશમાં) હતો. તેના નાભિસ્થાને જગતમાં અંધકાર ફેલાવ્યો હતો; પરંતુ તેના પુરાતન સામર્થ્યવડે (ઇંદ્ર) તેમાંથી (સહજ) તરી ગયો તથા તેની પર તે શૂરે પોતાનો અધિકાર પ્રસ્થાપિત કર્યો. તે વીરની પત્ની–અંજસી તથા કુલિશી–એ ઉદકોમાં ગતિ ઉત્પન્ન કરીને તે (આયૂને) પાણીથી ભરી નાખ્યો. ૪

જે અર્થે તે દુષ્ટ રાક્ષસનો માર્ગ દૃષ્ટિએ પડવા લાગ્યો છે અને પોતાના ઘરનો રસ્તો જાણનારી સ્ત્રી જે પ્રમાણે ત્યાં જાય છે તે પ્રમાણે તે ઠેઠ ત્યાં નીકળ્યો છે,' તે અર્થે, હે ઉદાર દેવ, અમારો નાશ થવા દઈશ નહિ તથા જે પ્રમાણે એકાદ વિષયાસક્ત પુરુષ પોતાની સંપત્તિ ઉડાવી નાંખે છે તે પ્રમાણે અમને ભુલી જઈશ નહિ. ૫ (૧૮)

હે ઇન્દ્ર, સૂર્ય, ઉદકો, નિષ્પાપપણું તથા સર્વ જીવોમાં પ્રશંસનીય સ્થિતિની અમને પ્રાપ્તિ થવા માટે તું અમારી પાસે રહે. અમે તદ્દન છુપાવી રાખેલી સંપત્તિનો નાશ થવા દઈશ નહિ. પ્રત્યક્ષ શરીરબળ જ એવો જે તું શ્રેષ્ઠ દેવ, તેનીપર અમારો વિશ્વાસ છે. ૬

હે ઇંદ્ર, મારી એવી (મન પૂર્વક) સમજણ છે કે અમે તારાપર વિશ્વાસ મૂક્યો છે. તું સામર્થ્યવાન છે માટે તું અતિશય સંપત્તિ તરફ અમને પ્રેરણા કર. અનેક ભક્તોએ જેને આવાહન કર્યું છે એવા (હે ઇંદ્રદેવ) અમને ક્ષુધા લાગે ત્યારે અન્નં પાણી" (પુરાં પાડતાં), તેમજ અમારૂં ઘર બાંધવાનું અપૂર્ણ રાખવા દઈશ નહિ. ૭

હે ઇંદ્ર અમારો વધ કરીશ નહિ, અમને નાંખી દઈશ નહિ તથા અમારી ઉપભોગની વસ્તુ અમારી પાસેથી લઈ લઈશ નહિ. હે સામર્થ્યવાન તથા ઉદાર (ઇન્દ્ર) ગર્ભમાં હોવાવાળી અમારી સંતતિનો" નાશ કરીશ નહિ–અનેક શિશુઓને પણ જે એકદમ જન્મ" આપે છે તેવાં પાત્રો તું ફોડીશ નહિ. ૮

---

४ उपरस्य आयोः नाभिः युयोप' पूर्वाभिः प्र तिरते । शूरः राष्टि । अञ्जसी कुलिशी, वीरपत्नी, पयः हिन्वानाः उदभिः भरन्ते ।

५ यत् दस्योः त्या नीथा प्रति अदर्शि, सदन जानती ओकः अच्छ न, गात्, अध, मघवन्, नः मा चर्कृतात् इत्, निष्पपी' मघा' इव, नः मा परमा परा दाः ।

६ इन्द्र, सः त्व नः सूर्ये, सः अप्सु, अनागास्त्वे, जीवशंसे आ भज । नः अन्तरां भुजं मा आ रिरिषः ते महते इन्द्रियाय श्रद्धित ।

७ अध ते अर्म्मि श्रत् गधायि मन्ये; वृषा महते धनाय चोदस्व । पुरुहूत इन्द्र, नः क्षुध्यद्भ्यः, वयः' आसुतिं," अकृते योनौ, मा दाः ।

८ इन्द्र नः मा वधीः, मा परा दाः नः प्रिया योजनानि ता प्र मोषीः मघवन् शक्र, नः आण्डा" मा निः भेत । सहजानुषाणि" नः पात्रा मा भेत् ।

અત્રે આવ. સોમ તને અત્યંત પસંદ છે એવું કહેવાય છે (માટે) આ સોમરસ અત્રે કાઢ્યો છે તે પી અને આનંદિત થા. તું અનેક સ્થલે વ્યાપી રહ્યો છું. તું (આ સોમરસ) પેટમાં રેડ અને સામર્થ્યવાન થા. જ્યારે અમે તને હાક મારીએ ત્યારે અમારા પિતા પ્રમાણે (અમારી હાક) સાંભળ. ૯ (૧૯)

સૂક્ત ૧૦૫.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि ॥

ચંદ્રમા જળમાંથી દોડતો જાય છે તથા આ સુંદર પાંખોનું (પક્ષી) આકાશમાં દોડે છે. જેનાં અથો (હેડા) સોનાનાં છે એવી આ આ વિજળીને પણ તમારૂં સ્થાન કયું તે (બરાબર) ખબર નથી. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. १

પોતાના ઇષ્ટાર્થની ઇચ્છા કરનાર મનુષ્યને ઇચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે અને ભાર્યાને પતિની ભેટ થાય છે. તે બન્ને વીર્ય સંપન્ન ઉદકને પ્રેરણા કરે છે તથા તે (પરસ્પરને) આપીને તે પૈકી પ્રત્યેક જણ આનંદ (સ્વતઃને) આનંદ પ્રાપ્ત કરી લે છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૨

હે દેવ, આ તેજ સ્વર્ગમાંથી કદિપણ ચ્યુત ન થાવ. અમને હિતકારી જે સોમ તે જ્યાં ન હોય તેવે સ્થાને અમે કદિપણ ન હોઇએ. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૩

હું (સર્વમાં) છેવટના યજ્ઞને (એક પ્રશ્ન) પૂછું છું. તે (સર્વનો) દૂત હોવાને લીધે તેનો ઉત્તર આપશે તે પૂર્વનું સત્ય ક્યાં સંતાઇ ગયું? કયા નવીન મનુષ્ય પાસે તે (ગયું) છે? હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ४

---

९ अर्वाङ् आ इहि । त्वा सोमकाम आहु:; अयं सुतः; तस्य पिब । उरुव्यचाः जठरे आ वृषस्व । हूयमानः पिता इव नः शृणुहि ।

१ चन्द्रमाः अप्सु अन्तः सुपर्णः दिवि आ धावते । हिरण्यनेमयः विद्युतः वः पदं न विन्दन्ति । रोदसी मे अस्य वित्त ।

२ अर्थिनः वै अर्थं इत् उ अम्, जाया पतिं आ युवते । वृष्ण्यं पयः तुञ्जाते, परिदाय रसं दुहे ।

३ देवाः, अदः स्वः दिवः परि मो सु अव पादि । शम्भुव सोम्यस्य शूने कदा चन मा भूम ।

४ यज्ञं यज्ञं पृच्छामि । सः दूतः तत् वि वोचति । पूर्व्यं ऋतं क्व गतं? तत् कः नूतनः बिभर्ति?

દ્યુલોકના ત્રણે દેદીપ્યમાન પ્રદેશમાં જે નિવાસ કરે છે એવા હે દેવો, તમારું સત્ય ક્યું ? તમને (મેં) પૂર્વે અર્પણ કરેલી આહુતિ ક્યાં ગઈ ? હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૫ (૨૦)

તમારા સત્યનું પરિપાલન ક્યું ? વરુણની (અમૃત) દૃષ્ટિ કઈ ? શ્રેષ્ટ અયમાના માર્ગે, અમે અમારું બુરૂં ઇચ્છનારા લોકોની દરકાર ન રાખતાં કેવી રીતે આગળી જઇએ ? હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૬

જે પહેલાં સોમરસ તૈયાર કરીને અનેક (સ્તોત્રો) બોલતો હતો તેજ હું છું. પરંતુ એકાદ તૃષાર્ત મૃગને જે પ્રમાણે વરૂ ખાઈ જાય છે તે પ્રમાણે (હમણાં) મને ચિંતા ખાઈ જાય છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૭

જે પ્રમાણે શોકયો (ભેગી થાય એટલે તે બન્ને તરફથી ઘણીને) સંતાપવા માંડે છે તે પ્રમાણે મારી (કૃશ થયેલી) પાંસળીઓ મને બન્ને તરફથી પીડે છે હે અત્યંત સામર્થ્યવાન દેવ, અને તારી સ્તુતિ કરનારને, જે પ્રમાણે ઉંદર (કોઠારની પછવાડેથી) દોરીઓ ખાઇ જાય છે તે પ્રમાણે, ચિંતા ખાઈ જાય છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૮

આજે (ભાનુનાં) સાત (રંગનાં) કિરણો પ્રસરેલાં છે તેમનીજ નીચે મારી નાભિ (ઉઘાડી) પડી છે. આપ્ત્ય ત્રિત આ જાણે છે અને કોઇપણ સગાપણ આપ્ત તેને મળી આવે માટે તે પ્રાર્થના કરે છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૯

---

५ अमी ये देवाः दिवः त्रिषु रोचने आ स्थन, वः ऋतम् कत्, अनृत कत् ? वः प्रत्ना आहुतिः क ?

६ वः ऋतस्य धर्णसि कत् ? वरुणस्य चक्षण कत् ? महः अर्यम्णः पथा दूढ्यः कत् अति क्रामेम ?

७ यः पुरा सुते मानि चित् वदामि सः अह अस्मि । त मा, वृकः तृष्णज मृगं न, आध्यः व्यन्ति ।

८ सपत्नीः इव पर्शवः मा अभितः स तपन्ति । शतक्रतो ते स्तोतारं मा आध्यः शिश्ना न वि अदन्ति ।

९ अमी ये सप्त रश्मयः तत्र मे नाभिः आतता । आप्त्यः त्रितः तत् वेद । सः जामित्वाय रेभति ।

જે આ પાચ પ્રબળ દેવ વિસ્તીર્ણ દ્યુલોકના મધ્યભાગમાં વિરાજમાન થયા છે તે મારી સ્તુતિ શ્રવણ કરીને દેવોના સમુદાયમા પાછા ગયા હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમા ટયો. १० (२१)

દ્યુલોકના સીમાન્ત પ્રદેશપર આ સુંદર પાખોવાળા પક્ષી વિરાજમાન થયા છે, તથા તે આ વિસ્તીર્ણ ઉદકમાથી પણ તરી જનાર વરૂને, માર્ગમાથી હાકી કાઢે છે હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમા ટયો. ११

હે દેવ, પ્રશસનીય તથા (ભક્તોનુ) કલ્યાણ કરનાર એવુ તે ઉત્તમ સ્તોત્ર તદ્દન નવીન છે (આ જો) મહાનદીઓ (પોતાના પ્રવાહની સાથે) (દેવોના) નીતિનિયમનનો પ્રસાર કરે છે, તથા ભાનુએ (ચારે તરફ) સત્ય પ્રસાર્યુ છે હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમા ટયો १२

હે અગ્નિદેવ, દેવોની સાથે તે તારૂ (સર્વપ્રસિદ્ધ) આપ્તત્વ છે, તથા તેની (સર્વત્ર) પ્રશસા પણ થાય છે (તેટલામાટે) તુ જેમ મનુના યજ્ઞમા વિરાજમાન" થયો હતો તેમ અત્રે અમારેમાટે વિરાજમાન થા અને અત્યત પ્રજ્ઞાશીલ હોવાને લીધે તુ દેવોને અમારો યજ્ઞ પહોચાડ. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમા ટયો. १३

સર્વ દેવોમા અત્યત પ્રજ્ઞાશીલ તથા બુદ્ધિમાન્ એવો આ અગ્નિદેવ, મનુના યજ્ઞપ્રમાણે અમારા યજ્ઞમા સ્થિત થઈને અમારા હવિ દેવોને પહોચાડે છે તરપુ હવિ પહોચાડવાનુ" કામ તેનુ જ છે હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમા ટયો १४

---

१० ये अमी पञ्च उक्षण॑ मह दिव मध्ये तस्थु प्रवाच्य सध्रीचीना देवत्रा नि वव्रतु तु ।

११ एते सुपर्णा दिव शारोधने॑ मध्ये आसते । ते यहती अप तरन्त वृक पथ सेधन्ति ।

१२ देवा , सन् उक्थ्य हित सुप्रवाचन नव्य । मि घन ऋत अर्षन्ति, सूर्य सत्य ततान ।

१३ अग्ने, दे॑ षु तव त्यत् उक्थ्य आप्य अस्ति । स निदुष्टर मनुष्वत् न आ सत्त " दवान् यक्षि ।

१४ दवषु निदुष्टर मधिर होता अग्नि दव मनुष्वत् आ सत्त दवान् अच्छ दव्या सुषूदति" ।

વરૂણ જ સ્તોત્ર રચવાની પ્રેરણા કરે છે. (અને તેથી જ સારો) માર્ગ" કયો તેનું જ્ઞાન હોવાવાળા દેવની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (ભક્તોનું) હૃદય તથા અન્તઃકરણ તે જ પ્રકટ કરે છે. (ખરેખર આજ) નીતિનો (પુન) નવીન ઉદય થાવ. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૫

આદિત્યનો જે આ આકાશમાંનો માર્ગ (સર્વની) સ્તુતિને પાત્ર થાય તેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે તેનું અતિક્રમણ, હે દેવ, તમારાથી પણ કરી શકાયું નહિ તથા, હે મર્ત્ય, તમારી પણ દૃષ્ટિએ તે પડતો નથી. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૬

ત્રિત કુવામાં પડ્યો" માટે પોતાના રક્ષણ માટે તે દેવોને હાંક મારે છે. બૃહસ્પતિએ તેનો સંકટમાંથી" બચાવ કરીને તેની તે બૂમ સાંભળી. હે દ્યુલોક તથા ભુલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૭

હું માર્ગમાં જતો હતો તેવામાં મને એક વખત એક લાલ રંગના વરૂએ જોયો. પછી (કામ કરી કરીને) પીડમા" કળ ચ્હડેલા સુતારપ્રમાણે તે ધીમે ધીમે" ઉઠયું અને (મારી પાછળ) ચાલવા માંડયું. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૮

આ સ્તોત્રના યોગે ઇન્દ્રકૃપા સંપાદન કરીને અમે, અમારી સાથેના સર્વ યોદ્ધાઓ સહિત, અમારા સંકટમાંથી સુરક્ષિતપણે પાર પડીએ. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે, અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, અને દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૯ (૨૩) (૧૫)

---

१५ वरुण, ब्रह्म कृणोति । त गातुविदं" ईमहे । हृदा मतिं ऊर्णोति । ऋत नव्य जायताम् ।

१६ देवा, असौ य आदित्य दिवि पन्था प्रवाच्य कृत स न अतिक्रमे । मर्तास, त न पश्यथ ।

१७ कूपे अवहित," त्रित ऊतये देवान् हवते । बृहस्पति अंहूरणात्" उरु कृण्वन् तत् शुश्राव ।

१८ पथा यन्त मा अरुण वृक सकृत् ददर्श हि । पृष्ठ्यामयी" तष्टा इव निचाय्य" उत् जिहीते ।

१९ एना आंगूषेण इन्द्रवन्त सर्ववीरा वय वृजन अभि स्याम ।

અનુવાક ૧૬.

સૂક્ત ૧૦૬

॥ ऋषि-अङ्गिरस कुत्स । देवता-इन्द्र ॥

અમે અમારા સંરક્ષણ માટે ઇન્દ્ર, મિત્ર, વરૂણ, અગ્નિ, મરૂદ્ગણ તથા અદિતિને આમંત્રણ કરીએ છીએ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેમપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી[1] જગ્યામાંથી કાઢે તે પ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૧

હે દેવ, તમને સર્વને ઉદ્દેશીને જે અમે યજ્ઞ કરીએ છીએ તત્પ્રીત્યર્થ અત્રે આવો. હે દેવ, તમે દુષ્ટોનુ હનન કરીને અમારા કાર્ય કરનારા થાવ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેમપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેમપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૨

સ્તુતિ કરવાને સર્વથૈવ યોગ્ય એવા પિતર અમારૂં સંરક્ષણ કરો, અને નીતિનિયમોને ઉત્તેજન આપનાર તથા દેવોને જન્મ આપનાર બન્ને દેવી પણ અમારૂં સંરક્ષણ કરો. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેમપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેમપ્રમાણે, અમને સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૩

સામર્થ્યવાન્ નરાશંસનું અત્રે સ્તવન કરતા અમે જેનીપાસે વીરોનો નિવાસ હોય છે એવા પૂષાદેવને ઉત્તમોત્તમ હવિથી અરજ કરીએ છીએ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેમપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેમપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૪

હે બૃહસ્પતિદેવ, અમારે માટે સદોદિત (સર્વ) માર્ગ સુલભ કર. માનવોને હિતકારક એવું જે કાંઈ સૌખ્ય, તારે શરણે આવનારા માટે જ તે નાખી મુન્યુ હોય તેની અમે તારીપાસે યાચના કરીએ છીએ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેમપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેમપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૫

---

१ इन्द्रं मित्रं, वरुणं, अग्निं मरुतं शर्धं, अदितिं, ऊतये हवामहे । सुदानव वसव, दुर्गात्' रथं न रथभ्यस्मान् अहम न नि पिपर्त्तन ।

२ आदित्या, सर्वतातये ते आ गत । देवा वृत्रतूर्येषु शंभुव भूत' ।

३ सुप्रवाचना पितर न अवन्तु उत देवपुत्रे ऋतावृधा देवी ।

४ वाजिनं नराशंस इह वाजयन् क्षयद्वीरं पूषणं सुम्नै ईमहे ।

५ बृहस्पते, सद इत् न सुगं कृधि । यत् तं यो मनुर्हितं शं तत् ईमहे ।

કૂપમાં પડેલા કુત્સ ઋષિએ, પોતાના સંરક્ષણમાટે, વૃત્રના વધ કરનાર સામર્થ્યવાન્ ઈન્દ્રને વિનંતિ કરી પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો ૬

(સર્વ) દેવોસહ અદિતિદેવી અમારૂં સંરક્ષણ કરો. અને અમારો પાલનકર્તાદેવ પણ, અમારા તરફ યત્કિંચિત્) દુર્લક્ષ્ય ન કરતાં અમારૂં સંરક્ષણ કરો. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તેથા વરૂણ, અને તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૭ (૨૪)

સુક્ત ૧૦૭.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

યજ્ઞ દેવોની ઉત્તમ કૃપા સંપાદન કરી લેવામાં સાધનભુત થાય છે. હે આદિત્યો, તમે (અમને) સૌખ્ય અર્પણ કરનાર થાવ. જે તમારી અનુગ્રહબુધ્દિ સંકટમાંથી ઉત્તમ સંરક્ષણ કરે છે તે અમારી તરફ વળો. ૧

અંગિરસનાં સ્તોત્રોએ જેમનું સ્તવન કર્યું છે એવા દેવ (અમારાપર) કૃપા કરવામાટે અમારા તરફ આવો ઇંદ્ર તેના સર્વ સામર્થ્યસહ, મરૂત્ દેવ, (બીજા સર્વ) મરૂતોસાથે, તથા અદિતિ આદિત્યો સાથે (અત્રે આવો અને) અમને સૌખ્ય અર્પણ કરો. ૨

આ અમારી સ્તુતિ ઇંદ્ર, વરૂણ, અર્યમા તથા સવિતાપણ સારી રીતે સ્વીકારો. આ અમારી વિનંતિને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકપણ અનુમોદન આપો. ૩ (૨૫)

---

६ काटे निबाल्ह ' कुत्सः वृत्रहन शचीपतिं इन्द्र ऊतये अह्नत् ।

७ देवी अदितिः देवै न. नि पातु । त्राता देव अप्रयुच्छन् त्रायतां ।

१ यज्ञ देवाना द्युम्न' प्रति एति । आदित्यास , मृळयन्तः भवत । या अंहोः चित् वरिवोवित्तरा' असत वः सुमति. अर्वाची आ वतृत्यात् ।

२ अंगिरसां सामभि । स्तूयमाना देवाः अवसा नः उप आ गमन्तु । इन्द्रियैः इन्द्र', मरुद्भिः मरुतः, आदित्यैः अदिति. नः शर्म यंसत् ।

३ तत् नः इन्द्रः, तत् वरुण , तत् अग्नि', तत् अर्यमा, तत् सविता चनः' धात् ।

सूक्त १०८.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्राग्नि ॥

હે ઇન્દ્ર તથા અગ્નિદેવ, જે તમારો અત્યંત આશ્ચર્યકારક રથ (માર્ગ ક્રમણ કરતાં) અખિલ વિશ્વોનુ અવલોકન કરે છે તે રથમાં બન્ને જણ સાથે બેસીને (અત્રે) આવો તથા આ સોમરસ કાઢી મૂકયો છે તેનુ પ્રાશન કરો. १

હે ઇન્દ્ર તથા અગ્નિદેવ, આ સર્વ જગત્ તેના વિસ્તીર્ણ આકારને લીધે જેટલું ઉંડું પ્રસરેલુ છે તેટલો આ સોમ તમારા પ્રાશનમાટે ભરપૂર હોઈને તમારા મનમાં સર્વોપરી આનંદકારક થાવ ૨

તમે ખરેખર ઉત્કૃષ્ટ રીતે ઉત્તમ નામ મેળવ્યું છે તથા વૃત્રનું હનન કરનાર તમે (ખરેખર) ઉત્કૃષ્ટ કૃતિ કરનાર છો. માટે (આ યજ્ઞમાં) ઉત્કૃષ્ટ રીતે વિરાજમાન થઈને, હે સામર્થ્યવાન્ ઇંદ્ર અને અગ્નિ, તમે આ સામર્થ્યપ્રદ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૩

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, અગ્નિ પ્રદીપ્ત કર્યા પછી જે તમને ભૂષણો ચઢાવ્યાં છે, જેમને માટે યજ્ઞચમસ ઉંચા કરવામાં આવે છે, તથા જે તમે દર્ભાસનપર વિરાજમાન થયા છો તે આ તીવ્ર સોમરસ તૈયાર કરતાની સાથે, અમ રાપર કૃપા કરવાની ઈચ્છા કરીને, અત્રે આવો. ૪

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જે વીરકર્મો (આજ પર્યંત) તમે કર્યા, જે (નાના પ્રકારના) રૂપો તમેં દાખવ્યા તથા જે (અનેક) પરાક્રમો તમેં કર્યાં, તેનું—તથા જે તમારા મિત્રત્વના કૃત્યો પુરાતન કાલથી પ્રખ્યાત છે તે સર્વનું—સ્મરણ કરીને આ (અમે) તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૫ (૨૬)

---

१ इन्द्राग्नी, य वां चित्रतम रथ विश्वानि भुवनानि अभिचष्ट तेन सरथं तस्थिवांसा आ यात अथ सुतस्य सोमस्य पिबत ।

२ इन्द्राग्नी, यावत् इद विश्वं भुवन उरुव्यचा वरिमता गभीर अस्ति तावान् अय सोम पातवे अस्तु युवभ्या मनसे अर अस्तु ।

३ सध्यक् भद्र नाम चक्राथे हि, उत वृत्रहणौ सध्रीचीना रथ वृषणा इन्द्राग्नी, सध्र्यञ्चा निषद्य वृष्ण सोमस्य आ वृषेथा ।

४ इन्द्राग्नी, अग्निषु समिद्धेषु आनजाना, यतस्रुचा, बर्हि तिस्तिराणा, तीव्रैं सोमैं परिषिक्तेभि, गौम नसाय अर्वाक् आ यात ।

५ इन्द्राग्नी, यानि वीर्याणि यानि रूपाणि उत वृष्ण्यानि चक्रथु या वा प्रत्नानि शिवानि सख्या, तेभि सुतस्य सोमस्य पिबत ।

અર્થે પ્રથમ તમારા (દર્શનની) ઈચ્છા મનમાં ધરીને હું, બોલ્યો-'આ સોમરસ
જે અર્થે પ્રથમ તમારા (દર્શનની) ઈચ્છા મનમાં ધરીને હું, બોલ્યો-'આ સોમરસ
અમારા જ (યજ્ઞમાંથી) ઉપાસકોએ' તને અર્પણ કર્યો હોવો જોઈએ'—તે અર્થે તે મારી ખરી
અમારા જ (યજ્ઞમાંથી) ઉપાસકોએ' તને અર્પણ કર્યો હોવો જોઇએ'—તે અર્થે તે મારી ખરી

ભક્તિ તરફ જોઇને (તમે) આવો અને આ (અમે) તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૬

હે યજ્ઞાર્હ ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે તમારા મંદિરમાં, એકાદ વિદ્વાન્ ભક્તને (ઘેર)
અથવા એકાદ રાજાના (યજ્ઞમાં) આનંદ કરતા બેઠા હો તો ત્યાંથી પણ, હે સામર્થ્યવાન્ ૭
દેવો, (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો.

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે યદુ, તુર્વશ, દ્રુહ્યુ અથવા પુરૂના સદનમાં હો તો ત્યાંથી
પણ, હે સામર્થ્યવાન્ દેવો, (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૮

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે પૃથિવીના તદ્દન નીચેના પ્રદેશમા હો અથવા
વચલા અથવા ઉપરના પ્રદેશમાં હો તો ત્યાંથી પણ, હે સામર્થ્યવાન્ દેવો, (અત્રે) આવો, ૯
અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો.

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે પૃથિવીના તદ્દન ઉપરના પ્રદેશમાં હો અથવા વચલા
અથવા નીચેના પ્રદેશમાં હો તો ત્યાંથી પણ, હે સામર્થ્યવાન્ દેવો (અત્રે) આવો અને ૧૦
અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો.

---

६ यत् प्रथमं वां वृणानः अब्रवं "अयं सोमः नः असुरैः विहव्यः," तां सत्यां श्रद्धां अभि आ यात हि।

७ यजत्रा इन्द्राग्नी, यत् स्वे दुरोणे, यत् ब्रह्माणि राजनि वा मदथ, अतः, वृषणौ, परि आ यात हि।

८ इन्द्राग्नी, यत् यदुषु तुर्वशेषु यत् द्रुह्युषु, अनुषु पूरुषु स्थः, अतः, वृषणौ, परि आ यात हि।

९ इन्द्राग्नी, यत् अवमस्यां पृथिव्यां, मध्यमस्यां उत परमस्यां स्थः, अतः, वृषणौ, परि आ यात हि।

१० इन्द्राग्नी, यत् परमस्यां पृथिव्यां, मध्यमस्यां उत अवमस्यां स्थः, अतः, वृषणौ परि आ यात हि।

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે સ્વર્ગમાં, પૃથિવીપર, પર્વતપર, વનસ્પતિમાં અથવા ઉદકોમાં હો તો ત્યાંથી પણ હે સામર્થ્યવાન્ દેવો (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૧

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, તમે સૂર્યોદય વખતે જો કે સ્વર્ગ લોકના મધ્ય ભાગમાં બેશીને આનંદથી હવિનું સેવન કરતા હો તો ત્યાંથી પણ હે સામર્થ્યવાન્ દેવો (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૨

હે ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવ, આ પ્રમાણે સોમરસનું પ્રાશન કરીને અમારે માટે સર્વ વૈભવો જીતીને લઈ આવ. આ અમારી વિનંતિને મિત્ર તથા વરૂણનું તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૩ (૨૭)

સૂક્ત ૧૦૯.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि ॥

મનમાં વૈભવની ઇચ્છા રાખીને હું (મને કોઈ) જ્ઞાતિબાન્ધવ અથવા આપ્ત (મદદ કરશે કે એમ જાણીને તેમને) શોધવા લાગ્યો. પરંતુ હે ઇંદ્ર તથા અગ્નિદેવ, તમારા મનની પ્રવૃત્તિ પણ મારા સંબંધી અન્ય પ્રકારની નથી. તથા (તેટલા જ માટે) આ બળવાન્ સ્તોત્ર મેં તમારા સન્માનાર્થ રચ્યું છે. ૧

એકાદ ગુણહીન જમાઈ કરતાં અથવા સાળા કરતાં પણ તમે વધારે ઉદાર રીતે દ્રવ્ય આપવાવાળા છો એવું મેં સાંભળ્યું છે. તેટલા માટે હે ઇંદ્ર તથા અગ્નિદેવ, તમને સોમરસ અર્પણ કરીને હું આ નવીન સ્તોત્ર રચું છું. ૨

---

११ इन्द्राग्नी, यत् दिवि स्थः, यत् पृथिव्यां, यत् पर्वतेषु, ओषधीषु, अप्सु, अतः, वृषणौ परि आ यात हि।

१२ इन्द्राग्नी, सूर्यस्य उदिता यत् दिवः मध्ये स्वधया मादयेथे, अतः, वृषणौ, परि आ यात हि ।

१३ इन्द्राग्नी, एव सुतस्य पपिवांसा अस्मभ्यं धनानि सं जयत ।

१ इन्द्राग्नी, मनसा वस्यः इच्छन् ज्ञासः उत वा सजातान् वि अख्य हि । युवत् प्रमतिः मम अन्या न अस्ति । सः वाजयन्तीं धियं वां अतक्षम् ।

२ स्यालात् उत वा विजामातुः च वां भूरिदावत्तरा अश्रवं हि । अथ, इन्द्राग्नी, युवभ्यां सोमस्य प्रयत्या नव्यं स्तोमं जनयामि ।

અમર દેવોના સમુદાયમાં પણ પોતાની કીર્તિ વધે તથા (એવી રીતે) અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ યશ પોતાને પ્રાપ્ત થાય એવી ઇચ્છા રાખનાર ઋભુઓને (આખરે) માનવો તરફથી સ્તુતિ પ્રાપ્ત થઈને, તેમણે, જેપ્રમાણે ખેતરની આકણી થાય તેપ્રમાણે તેમનાં તેજસ્વી હથીઆરોથી, ઉઘાડા મુખના તે એક જ (યજ્ઞ) પાત્રની મોજણી કરી ૫ (૩૦)

(આ ઋભુઓની એ પદવી) ધ્યાનમાં લઈને અંતરિક્ષમા વાસ કરનાર આ વીરોને પાણીથી ઘૃત અર્પણ કરતા હોઈએ તેપ્રમાણે (એક) સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ, આવો. આજ (પરમ) પિતાની સાથે તે તેમની ઉત્સાહ પૂર્વક કૃતિઓથી ઐક્ય પામ્યા અને સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી લઈને દિવ્ય રજોલોકપર આરૂઢ થયા ૬

ઋભુ જ અમારો પોતાના સામર્થ્યને લીધે નવીન આવેશ ચડેલો ઇંદ્ર છે. ઋભુ જ તેની શક્તિને લીધે તથા સંપત્તિને લીધે અમારૂ નિધાન તથા અમારો ઉદાર દાતા છે. હે દેવ, આપની કૃપાથી અમે, જે દિનોપર અમારો નિરંતર પ્રેમ રહેશે એવા એકાદ દિવસે, ભક્તિહીન લોકોના સૈન્યોપર વિજય મેળવીએ. ૭

ઋભુ, તમે જ એક (ફક્ત) ચર્મમાથી એક (ખરેખરી જીવતી) ગાય બનાવી તથા માતાનો તથા તેના વત્સનો સમાગમ કરાવ્યો હે સુધન્વાના પુત્રો, તમે અદ્ભુત કૃતિ કરીને આપના વયસ્ક માતાપિતાનો પુન તરૂણ કર્યા. ૮

હે ઇંદ્ર, પરાક્રમને લીધે જ્યા લાભ થવાનો સંભવ હોય એવા યુદ્ધમા તારા સામર્થ્યથી અમારૂં રક્ષણ કર અને ઋભુઓસહવર્તમાન (આવીને) અમને આશ્ચર્યકારક ઐશ્વર્ય અર્પણ કર. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૯ (૩૧)

---

५ अमर्त्येषु श्रव इच्छमाना उपमं नाधमाना उपस्तुता ऋभव तेजनेन एकं जेहमानं पात्रं क्षेत्रं इव वि ममु ।

६ ये ऋभव अस्य पितु सश्चिरे, वाज, दिव रज अरुहन्, अन्तरिक्षस्य नृभ्य, स्रुचा इव घृत मनीषा, निम्नना आ जुहवाम॰।

७ ऋभु न शवसा नवीयान् इन्द्र, ऋभु वाजेभि वसुभि वसु ददि देवा, अवसा प्रिये अहनि शत्रु वता पृत्सुती अभि तिष्ठम ।

८ ऋभव, चर्मण गां नि अपिंशत, वत्सेन मातर पुन स असृजत । सौधन्वनास नर, स्वपस्यया जिव्री पितरा युवाना अकृणोतन ।

९ इन्द्र, वाजसातौ वाजेभि न अविड्ढि, ऋभुमान् चित्र राध आ दर्दि ।

સૂક્ત ૧૧૧.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

જ્ઞાનને લીધે જેને કુશળતા પ્રાપ્ત થઈ છે એવા હે ઋભુઓ, તમે સુંદર રથ તથા ઇન્દ્રને લઈ જનાર સામર્થ્યવાન્ અશ્વ નિર્માણ કર્યા. તમે તમારાં માતાપિતાને તારૂણ્યયુક્ત (નૂતન) આયુષ્ય આપ્યું તથા વત્સમાટે તેની જ પાસે સદોદિત રહે એવી, માતા ઉત્પન્ન કરી. ૧

હે (ઋભુઓ), આપના સામર્થ્યથી અમને યજ્ઞયાગ કરવામાટે આયુષ્ય આપો અને અમારાં અંગમાં પરાક્રમ તથા બલ આવે તેટલામાટે અમને ઉત્તમ સંતતિ તથા (પેટપુરતું) અન્ન આપો. (વળી) અમે અમારી આધિના સર્વ શૂર પુરૂષો સાથે (નિર્વિઘ્નપણે) (આ જગમા) રહીએ માટે અમારી સેનાના અંગમાં બલ ઉત્પન્ન કરો. ૨

હે ઋભુઓ, અમારી અભિવૃદ્ધિ કરો. અમારા રથોની અભિવૃદ્ધિ કરો. તમારે અમારી સદોદિત એવી વિજયશાલી અભિવૃદ્ધિ કરવી જોઈએ કે જેને લીધે અમારા સંબંધી અથવા પારકા–કોઈ પણ અમારી સાથે યુદ્ધ કરવાને આગળ આવો–તેમનો પરાજય જ થતો જાય. ૩

અમારા સંરક્ષણાર્થ હું ઋભુના અધિપતિ ઇન્દ્રને તથા તેજપ્રમાણે ઋભુ, વાજ, મરૂત્, બન્ને મિત્ર તથા વરૂણ, તથા બન્ને અશ્વિન–આ દેવોને સોમપાન કરવા માટે બોલાવું છું. અમને (અનેક) લાભ, બુદ્ધિશાલિત્વ તથા વિજયીપણું પ્રાપ્ત થાય એવી રીતે તે અમારી અભિવૃદ્ધિ કરો. ૪

અમારામાં હવિ અર્પણ કરવાનું સામર્થ્ય આવે માટે ઋભુ અમને (અનેક) લાભ પ્રાપ્ત કરાવો અને સમરાંગણમાં વિજયી વાજ અમારૂં સંરક્ષણ કરો. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ, અને તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૫ (૩૨)

---

१ विद्मनापसः,' सुवृत रथं तक्षन्; इन्द्रवाहा, वृषण्वसु हरी तक्षन् । ऋभवः, पितृभ्यां युवत् वयः तक्षन् वत्साय सचाभुवं मातरं तक्षन् ।

२ यज्ञाय नः ऋभुमत् वयः आ तक्षत, क्रत्वे दक्षाय सुप्रजावतीं इषं । यथा सर्ववीरया विशा क्षयाम तत् नः शर्धाय इन्द्रियं सु धासथ ।

३ नः ऋभवः, असाभ्य सातिं, रथाय सातिं, अर्वते सातिं आ तक्षत । पृतनासु जामिं अजामिं सक्षणिं जैत्रीं सातिं नः सं महेत ।

४ ऊतये ऋभुक्षणं इन्द्रं, ऋभून्, वाजान्, मरुतः, उभा मित्रावरुणा, अश्विना सोमपीतये नूनं आ हुवे । ते नः सातये, धिये, जिषे नः हिन्वन्तु ।

ऋभुः भराय सातिं सं दिशतु । समर्यजित् वाजः अस्मान् अविष्टु ।

સૂક્ત ૧૧૨.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–द्यावापृथिवी, अग्नि, अश्विन ॥

આપે માટે હું તેમનું સ્તવન
દ્યુલોક તથા ભૂલોક અમારી પ્રાર્થના તરફ પ્રથમ લક્ષ આપે માટે હું તેમનું સ્તવન
કરૂં છું, તથા તે સુંદર કાન્તિયુક્ત દેદીપ્યમાન અગ્નિ અત્રે આવતા અમારી કામના પરિપૂર્ણ
કરે માટે તેનું પણ સ્તવન કરૂં છું. હે અશ્વિન, તમારા સ્તુતિકર્તાએ તમને સૌભાગ્ય
અર્પણ કરેથી જે આપના (ભક્તજનરક્ષક) સામર્થ્યથી તમે તને વૈભવની વહેંચણી કરો 1
છો તે સામર્થ્ય સાથે લઈને અત્રે આગમન કરો.

(ભક્તજનોની) તમને યાદ આવીને તમે તેમને તમારૂં ઔદાર્ય દેખાડવા પ્રવૃત્ત થાવ માટે
તે તમને (સોમરસ) અર્પણ કરતા તમારી શી શી આજ્ઞા બહાર પડે છે તેની જાણે કે વાટ જ
જોતા તમારા રથની આસપાસ અકેકા વાટ જોઈને બેઠા છે. હે અશ્વિન, (ભક્તજનોને)
તેમનું અભીષ્ટ પ્રાપ્ત થવા માટે તેમની બુદ્ધિ જે આપના (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યથી
તમે (ઉચિત) કર્મોમા નિગ્રામ કરો છો તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો ૨

(તે) દિવ્ય અમૃતને લીધે તમને (નવીન) ઉત્સાહ આવતો હોવાને લીધે જ આ સર્વ
લોકોપર તમે અધિકાર ચલાવી રહ્યા છો હે શૂર અશ્વિન, જે આપના (ભક્તજન) રક્ષક
સામર્થ્યથી તમે કદિપણ ન વિયાનારી એવી ગાયામા પણ ભરપૂર દૂધ મૂક્યું તે સામર્થ્ય ૩
સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો

ચારે તરફ પરિભ્રમણ કરનાર તથા બે માતાઓથી જન્મ પામેલ (પુરુષ) જે તમારા
(ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે સ્વપુત્રના પરાક્રમની મદદથી (સર્વ) શીઘ્રગામી કરીને
શોભા પામે છે તથા જે સામર્થ્યના યોગે ત્રિમન્તુ પ્રજ્ઞાવાન્ થવાને સમર્થ થયો તે તારાં ૪
સામર્થ્ય સાથે લઈને, હે અશ્વિન, તમે અત્રે આગમન કરો.

જે તમારા (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે બંધનમાં પડેલા તથા પાશમાં
સપડાયેલા રેભ તથા વન્દનની દૃષ્ટિએ પ્રકાશ પડવામાટે તેમને ઉદકમાંથી બહાર કહાડ્યા
તથા જેના યોગે (તમારા) ચિંતનમા (સદૈવ) નિમગ્ન રહેવાવાળા કણ્વોનું તમે સંરક્ષણ
કર્યું તે તારા સામર્થ્ય સાથે લઈને, હે અશ્વિન, તમે અત્રે આગમન કરો ५ (३३)

---

१ पूर्वचित्तये द्यावापृथिवी, घर्मं सुरुच अग्नि यामन् इष्टये, ईळे । अश्विना, याभि भरे कार संशाय
जिन्वथ ताभि ऊतिभि सु आ गत । २ युवो दानाय सुभरा असश्चत वचस न रथ मन्तवे आ तस्थु
अश्विना, याभि इष्टये कर्मन् धिय अवथ ताभि ऊतिभि सु आ गत । ३ दिव्यस्य अमृतस्य मज्मना
तासां विशा प्रशासने युव क्षयथ नरा अश्विना, याभिः अस्व धेनु पिन्वथ. ताभि ऊतिभि सु आ गत
४ याभि परिज्मा द्विमाता तनयस्य मज्मना तूर्षु तरणि विभूषति, याभिः त्रिमन्तु विचक्षण. अभवद्
ताभि ऊतिभि अश्विना, सु आ गत । ५ अश्विना, याभि निवृत सितं रेभ वन्दनं अदभ्य दृशे उ
ऐरयत, याभि प्र सिषासन्त कण्व आवत ताभि ऊतिभि सु आ गत ।

Printed at ... Press ...
Stamp ... Office 17 Kalbadevi ...

ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી, તથા ઇંગ્રેજી ભાષામાં
જુદા જુદા પ્રસિદ્ધ થનાર

વેદોનાં ભાષાંતર

દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ, ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર

વર્ષ ૧] માઘ સંવત ૧૯૬૯—માર્ચ સન ૧૯૧૩ [અંક ૯

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ ૩

ગુજરાતી શ્રુતિબોધ

સંપાદકો

રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન બી. એ., એલ એલ બી.
ગો. સુ. બળવંત [illegible] બી. એ., એલ એલ બી.
ડૉ. અપ્પાજી તુળજાપુરકર, બી. એ., એલ એલ બી.

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

यास्काचार्य

'શ્રુતિબોધ' ઑફિસ, ૪૭ મુંબાદેવી રોડ, મુંબઈ

એક અંકની કિંમત ૬ આના.

द्वितीयोऽष्टकः   प्रथमं मण्डलम्

॥ ऋग्वेदः ॥

[प्रथमोऽध्यायः]   [अष्टादशोऽनुवाकः]

॥ १२२ ॥ ऋषि-कक्षीवान् । देवता-विश्वेदेवाः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ हरिः ॐ ॥

॥१२२॥ प्र वः पान्तं रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय मीळ्हुषे भरध्वम् ।
दिवो अस्तोष्यसुरस्य वीरैरिषुध्येव मरुतो रोदस्योः ॥ १ ॥
पत्नीव पूर्वहूतिं वावृधध्या उषासानक्ता पुरुधा विदाने ।
स्तरीर्नात्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः ॥ २ ॥
ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान् ।
शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ॥ ३ ॥
उत त्या मे यशसा श्वेतनायै व्यन्ता पान्तौशिजो हुवध्यै ।
प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरा रास्पिनस्यायोः ॥ ४ ॥

प्र । वः । पान्तं । रघुऽमन्यवः । अंधः । यज्ञं । रुद्राय । मीळ्हुषे । भरध्वं ।
दिवः । अस्तोषि । असुरस्य । वीरैः । इषुध्याऽइव । मरुतः । रोदस्योः ॥ १ ॥
पत्नीऽइव । पूर्वऽहूतिं । ववृधध्यै । उषसानक्ता । पुरुधा । विदाने इति । स्तरीः । न ।
अत्कं । विऽउतं । वसाना । सूर्यस्य । श्रिया । सुऽदृशी । हिरण्यैः ॥ २ ॥
ममत्तु । नः । परिऽज्मा । वसर्हा । ममत्तु । वातः । अपां । वृषण्ऽवान् । शिशीतं ।
इंद्रापर्वता । युवं । नः । तत् । नः । विश्वे । वरिवस्यंतु । देवाः ॥ ३ ॥
उत । त्या । मे । यशसा । श्वेतनायै । व्यंता । पांता । औशिजः । हुवध्यै । प्र । वः ।
नपातं । अपां । कृणुध्वं । प्र । मातरा । रास्पिनस्य । आयोः ॥ ४ ॥

आ वो रुवण्युमौशिजो हुवध्यै घोषेव शंसमर्जुनस्य नंशे ।
प्र वः पूष्णे दावन आँ अच्छा वोचेय वसुतातिमग्नेः ॥ ५ ॥ १ ॥
श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमोत श्रुतं सदने विश्वतः सीम् ।
श्रोतु नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सुक्षेत्रा सिन्धुरद्भिः ॥ ६ ॥
स्तुषे सा वां वरुण मित्र रातिर्गवां शता पृक्षयामेषु पज्रे ।
श्रुतरथे प्रियरथे दधानाः सद्यः पुष्टिं निरुन्धानासो अग्मन् ॥ ७ ॥
अस्य स्तुषे महिमघस्य राधः सचा सनेम नहुषः सुवीराः ।
जनो यः पज्रेभ्यो वाजिनीवानश्वावतो रथिनो मह्यं सूरिः ॥ ८ ॥
जनो यो मित्रावरुणावभिध्रुगपो न वां सुनोत्यक्ष्णयाध्रुक् ।
स्वयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्त आप यदीं होत्राभिरृतावा ॥ ९ ॥

आ । वः । रुवण्युम् । औशिजः । हुवध्यै । घोषाऽइव । शंसम् । अर्जुनस्य । नंशे । प्र । वः । पूष्णे । दावने । आ । अच्छ । वोचेय । वसुऽतातिम् । अग्नेः ॥ ५ ॥ १ ॥ श्रुतम् । मे । मित्रावरुणा । हवा । इमा । उत । श्रुतम् । सदने । विश्वतः । सीम् । श्रोतु । नः । श्रोतुऽरातिः । सुऽश्रोतुः । सुऽक्षेत्रा । सिन्धुः । अत्ऽभिः ॥ ६ ॥ स्तुषे । सा । वाम् । वरुण । मित्र । रातिः । गवाम् । शता । पृक्षऽयामेषु । पज्रे । श्रुतऽरथे । प्रियऽरथे । दधानाः । सद्यः । पुष्टिम् । निऽरुन्धानासः । अग्मन् ॥ ७ ॥ अस्य । स्तुषे । महिऽमघस्य । राधः । सचा । सनेम । नहुषः । सुऽवीराः । जनः । यः । पज्रेभ्यः । वाजिनीऽवान् । अश्वऽवतः । रथिनः । मह्यम् । सूरिः ॥ ८ ॥ जनः । यः । मित्रावरुणौ । अभिऽध्रुक् । अपः । न । वाम् । सुनोति । अक्ष्णयाऽध्रुक् । स्वयम् । सः । यक्ष्मम् । हृदये । नि । धत्ते । आप । यत् । ईम् । होत्राभिः । ऋतऽवा ॥ ९ ॥

स व्राधतो नहुषो दंसुजूतः शर्धस्तरो नरां गूर्तश्रवाः ।
विसृष्टरातिर्याति बाळ्हसृत्वा विश्वासु पृत्सु सदमिच्छूरः ॥ १० ॥ २ ॥
अध ग्मन्ता नहुषो हवं सूरेः श्रोता राजानो अमृतस्य मन्द्राः ।
नभोजुवो यन्निरवस्य राधः प्रशस्तये महिना रथवते ॥ ११ ॥
एतं शर्धं धाम यस्य सूरेरित्यवोचन्दशतयस्य नंशे ।
द्युम्नानि येषु वसुताती रारन्विश्वे सन्वन्तु प्रभृथेषु वाजं ॥ १२ ॥
मन्दामहे दशतयस्य धासेर्द्विर्यत्पञ्च बिभ्रतो यन्त्यन्ना ।
किमिष्टाश्व इष्टरश्मिरेत ईशानासस्तरुष ऋञ्जते नॄन् ॥ १३ ॥
हिरण्यकर्णं मणिग्रीवमर्णस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ।
अर्यो गिरः सद्य आ जग्मुषीरोस्राश्चाकन्तूभयेष्वस्मे ॥ १४ ॥

सः । व्राधतः । नहुषः । दंसुऽजूतः । शर्धःऽतरः । नरां । गूर्तऽश्रवाः । विसृष्टऽरातिः । याति । बाळ्हऽसृत्वा । विश्वासु । पृत्ऽसु । सदं । इत् । शूरः ॥ १० ॥ २ ॥ अध । ग्मंत । नहुषः । हवं । सूरेः । श्रोत । राजानः । अमृतस्य । मंद्राः । नभःऽजुवः । यत् । निरवस्य । राधः । प्रऽशस्तये । महिना । रथऽवते ॥ ११ ॥ एतं । शर्धं । धाम । यस्य । सूरेः । इति । अवोचन् । दशऽतयस्य । नंशे । द्युम्नानि । येषु । वसुऽताति । ररन् । विश्वे । सन्वंतु । प्रऽभृथेषु । वाजं ॥ १२ ॥ मंदामहे । दशऽतयस्य । धासेः । द्विः । यत् । पंच । बिभ्रतः । यंति । अन्ना । किं । इष्टऽअश्वः । इष्टऽरश्मिः । एते । ईशानासः । तरुषः । ऋंजते । नॄन् ॥ १३ ॥ हिरण्यऽकर्णं । मणिऽग्रीवं । अर्णः । तत् । नः । विश्वे । वरिवस्यंतु । देवाः । अर्यः । गिरः । सद्यः । आ । जग्मुषीः । आ । उस्राः । चाकंतु । उभयेषु । अस्मे इति ॥ १४ ॥

चत्वारो मा मशर्शारस्य शिश्वस्त्रयो राज्ञ आयवसस्य जिष्णोः ।
रथो वां मित्रावरुणा दीर्घाप्साः स्यूमगभस्तिः सूरो नाद्यौत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १२३ ॥ ऋषिः—कक्षीवान् । देवता—उषाः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१२३॥ पृथू रथो दक्षिणाया अयोज्यैनं देवासो अमृतासो अस्थुः ।
कृष्णादुदस्थादर्या३विहाया श्चिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय ॥ १ ॥
पूर्वा विश्वस्माद्भुवनादबोधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री ।
उच्चा व्यख्यद्युवतिः पुनर्भूरोषा अगन्प्रथमा पूर्वहूतौ ॥ २ ॥
यदद्य भागं विभजासि नृभ्य उषो देवि मर्त्यत्रा सुजाते ।
देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय ॥ ३ ॥
गृहंगृहमहना यात्यच्छा दिवेदिवे अधि नामा दधाना ।
सिषासन्ती द्योतना शश्वदागादग्रमग्रमिद्भजते वसूनाम् ॥ ४ ॥

चत्वारः । मा । मशर्शारस्य । शिश्वः । त्रयः । राज्ञः । आयवसस्य । जिष्णोः । रथः । वा । मित्रावरुणा । दीर्घऽअप्साः । स्यूमऽगभस्तिः । सूरः । न । अद्यौत् ॥ ३ ॥

पृथुः । रथः । दक्षिणायाः । अयोजि । आ । एनं । देवासः । अमृतासः । अस्थुः । कृष्णात् । उत् । अस्थात् । अर्या । विऽहायाः । चिकित्संती । मानुषाय । क्षयाय ॥ १ ॥ पूर्वा । विश्वस्मात् । भुवनात् । अबोधि । जयंती । वाजं । बृहती । सनुत्री । उच्चा । वि । अख्यत् । युवतिः । पुनःऽभूः । आ । उषाः । अगन् । प्रथमा । पूर्वऽहूतौ ॥ २ ॥ यत् । अद्य । भागं । विऽभजासि । नृऽभ्यः । उषः । देवि । मर्त्यऽत्रा । सुऽजाते । देवः । नः । अ[illegible] । द[illegible] । वोचति । सूर्याय ॥ ३ ॥ गृहंऽगृहं । अहना । [illegible] । अधि । नाम । दधाना । सिसासंती । द्योतना । शश्व[illegible] । इत् । भजते । वसूना ॥ ४ ॥

भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिरुषः सूनृते प्रथमा जरस्व ।
पश्चा स दध्या यो अघस्य धाता जयेम तं दक्षिणया रथेन ॥ ५ ॥ ४ ॥
उदीरतां सूनृता उत्पुरंधीरुदग्नयः शुशुचानासो अस्थुः ।
स्पार्हा वसूनि तमसापगूळ्हाविष्कृण्वन्त्युषसो विभातीः ॥ ६ ॥
अपान्यदेत्यभ्यन्यदेति विषुरूपे अहनी सं चरेते ।
परिक्षितोस्तमो अन्या गुहाकरद्यौदुषाः शोशुचता रथेन ॥ ७ ॥
सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वो दीर्घं सचन्ते वरुणस्य धाम ।
अनवद्यास्त्रिंशतं योजनान्येकैका क्रतुं परि यन्ति सद्यः ॥ ८ ॥
जानत्यह्नः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वितीची ।
ऋतस्य योषा न मिनाति धामाहरहर्निष्कृतमाचरन्ती ॥ ९ ॥

भगस्य । स्वसा । वरुणस्य । जामिः । उषः । सूनृते । प्रथमा । जरस्व । पश्चा । सः । दध्याः । यः । अघस्य । धाता । जयेम । तं । दक्षिणया । रथेन ॥ ५ ॥ ४ ॥ उत् । ईरतां । सूनृताः । उत् । पुरंऽधीः । उत् । अग्नयः । शुशुचानासः । अस्थुः । स्पार्हा । वसूनि । तमसा । अपऽगूळ्हा । आविः । कृण्वंति । उषसः । विऽभातीः ॥ ६ ॥ अप । अन्यत् । एति । अभि । अन्यत् । एति । विषुरूपे इति विषुऽरूपे । अहनी इति । सं । चरेते इति । परिऽक्षितोः । तमः । अन्या । गुहा । अकः । अद्यौत् । उषाः । शोशुचता । रथेन ॥ ७ ॥ सऽदृशीः । अद्य । सऽदृशीः । इत् । ऊं इति । श्वः । दीर्घं । सचंते । वरुणस्य । धाम । अनवद्याः । त्रिंशतं । योजनानि । एकाऽएका । क्रतुं । परि । यंति । सद्यः ॥ ८ ॥ जानती । अह्नः । प्रथमस्य । नाम । शुक्रा । कृष्णात् । अजनिष्ट । श्वितीची । ऋतस्य । योषा । न । मिनाति । धाम । अहःऽअहः । निःऽकृतं । आऽचरंती ॥ ९ ॥

कन्येव तन्वा३शाशदानाँ एषि देवि देवमियक्षमाणम् ।
संस्मयमाना युवतिः पुरस्तादाविर्वक्षांसि कृणुषे विभाती ॥ १० ॥ ५ ॥
सुसङ्काशा मातृमृष्टेव योषाविस्तन्वं कृणुषे दृशे कम् ।
भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तत्ते अन्या उषसो नशन्त ॥ ११ ॥
अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य ।
परा च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उषासः ॥ १२ ॥
ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना भद्रंभद्रं क्रतुमस्मासु धेहि ।
उषो नो अद्य सुहवा व्युच्छास्मासु रायो मघवत्सु च स्युः ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ १२४ ॥ ऋषिः कक्षीवान् । देवता—उषाः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१२४॥ उषा उच्छन्ती समिधाने अग्ना उद्यन्त्सूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत् ।
देवो नो अत्र सविता न्वर्थं प्रासावीद्द्विपत्प्र चतुष्पदित्यै ॥ १ ॥

अमिनती दैव्यानि व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि ।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा व्यद्यौत् ॥ २ ॥
एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ।
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति ॥ ३ ॥
उपो अदर्शि शुन्ध्युवो न वक्षो नोधा इवाविरकृत प्रियाणि ।
अद्मसन्न ससतो बोधयन्ती शश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणाम् ॥ ४ ॥
पूर्वे अर्धे रजसो अप्त्यस्य गवां जनित्र्यकृत प्र केतुम् ।
व्यु प्रथते वितरं वरीय ओभा पृणन्ती पित्रोरुपस्था ॥ ५ ॥ ७ ॥
एवेदेषा पुरुतमा दृशे कं नाजामिं न परि वृणक्ति जामिम् ।
अरेपसा तन्वा शाशदाना नार्भादीषते न महो विभाती ॥ ६ ॥

अमिनती । दैव्यानि । व्रतानि । प्रऽमिनती । मनुष्या । युगानि । ईयुषीणां । उपमा ।
शश्वतीनां । आऽयतीनां । प्रथमा । उषाः । वि । अद्यौत् ॥ २ ॥ एषा । दिवः ।
दुहिता । प्रति । अदर्शि । ज्योतिः । वसाना । समना । पुरस्तात् । ऋतस्य । पंथां ।
अनु । एति । साधु । प्रजानतीऽइव । न । दिशः । मिनाति ॥ ३ ॥ उपो इति ।
अदर्शि । शुन्ध्युवः । न । वक्षः । नोधाःऽइव । आविः । अकृत । प्रियाणि । अद्मऽसत् ।
न । ससतः । बोधयंती । शश्वत्ऽतमा । आ । अगात् । पुनः । आऽईयुषीणां ॥ ४ ॥
पूर्वे । अर्धे । रजसः । अप्त्यस्य । गवां । जनित्री । अकृत । प्र । केतुं । वि । ऊं इति ।
प्रथते । विऽतरं । वरीयः । आ । उभा । पृणंती । पित्रोः । उपऽस्था ॥ ५ ॥ ७ ॥
एव । इत् । एषा । पुरुऽतमा । दृशे । कं । न । अजामिं । न । परि । वृणक्ति ।
जामिं । अरेपसा । तन्वा । शाशदाना । न । अर्भात् । ईषते । न । महः ।
विऽभाती ॥ ६ ॥

अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची गर्तारुगिव सनये धनानाम् ।
जायेव पत्य उशती सुवासा उषा हस्रेव नि रिणीते अप्सः ॥ ७ ॥
स्वसा स्वस्रे ज्यायस्यै योनिमारैगपैत्यस्याः प्रतिचक्ष्येव ।
व्युच्छन्ती रश्मिभिः सूर्यस्याञ्ज्यङ्क्ते समनगा इव व्राः ॥ ८ ॥
आसां पूर्वासामहसु स्वसॄणामपरा पूर्वामभ्येति पश्चात् ।
ताः प्रत्नवन्नव्यसीर्नूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उषासः ॥ ९ ॥
प्र बोधयोषः पृणतो मघोन्यबुध्यमानाः पणयः ससन्तु ।
रेवदुच्छ मघवद्भ्यो मघोनि रेवत्स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती ॥ १० ॥ ८ ॥
अवेयमश्वैद्युवतिः पुरस्ताद्युङ्क्ते गवामरुणानामनीकम् ।
वि नूनमुच्छादसति प्र केतुर्गृहंगृहमुप तिष्ठाते अग्निः ॥ ११ ॥

अभ्राताऽइव । पुंसः । एति । प्रतीची । गर्तऽआरुगिव । सनये । धनानां । जायाऽइव पत्ये । उशती । सुऽवासाः । उषाः । हस्राऽइव । नि । रिणीते । अप्सः ॥ ७ ॥ स्वसा । स्वस्रे । ज्यायस्यै । योनिं । अरैक् । अप । एति । अस्याः । प्रतिचक्ष्यऽइव । विऽउच्छंती । रश्मिऽभिः । सूर्यस्य । अंजि । अंक्ते । समनगाःऽइव । व्राः ॥ ८ ॥ आसां । पूर्वासां । अहऽसु । स्वसॄणां । अपरा । पूर्वां । अभि । एति । पश्चात् । ताः । प्रत्नऽवत् । नव्यसीः । नूनं । अस्मे इति । रेवत् । उच्छंतु । सुऽदिनाः । उषसः ॥९॥ प्र । बोधय । उषः । पृणतः । मघोनि । अबुध्यमानाः । पणयः । ससंतु । रेवत् । उच्छ । मघवत्ऽभ्यः । मघोनि । रेवत् । स्तोत्रे । सूनृते । जरयंती ॥ १० ॥ ८ ॥ अव । इयं । अश्वैत् । युवतिः । पुरस्तात् । युंक्ते । गवां । अरुणानां । अनीकं । वि । नूनं । उच्छात् । असति । प्र । केतुः । गृहंऽगृहं । उप । तिष्ठाते । अग्निः ॥ ११ ॥

उत त्ते वयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्च ये पितुभाजो व्युष्टौ ।
अमा सते वहसि भूरि वाममुषो देवि दाशुषे मर्त्याय ॥ १२ ॥
अस्तोढ्वं स्तोम्या ब्रह्मणा मेऽवीवृधध्वमुशतीरुषासः ।
युष्माकं देवीरवसा सनेम सहस्रिणं च शतिनं च वाजम् ॥ १३ ॥ ९ ॥

॥ १२५ ॥ ऋषिः-कक्षीवान् । देवते-दम्पती । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१२५॥ प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिकित्वान्प्रतिगृह्या नि धत्ते ।
तेन प्रजां वर्धयमान आयू रायस्पोषेण सचते सुवीरः ॥ १ ॥
सुगुरसत्सुहिरण्यः स्वश्वो बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति ।
यस्त्वायन्तं वसुना प्रातरित्वो मुक्षीजयेव पदिमुत्सिनाति ॥ २ ॥
आयमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन ।
अंशोः सुतं पायय मत्सरस्य क्षयद्वीरं वर्धय सूनृताभिः ॥ ३ ॥

उत् । ते । वयः । चित् । वसतेः । अपप्तन् । नरः । च । ये । पितुऽभाजः । विऽउष्टौ
अमा । सते । वहसि । भूरि । वामं । उषः । देवि । दाशुषे । मर्त्याय ॥ १२ ॥
अस्तोढ्वं । स्तोम्याः । ब्रह्मणा । मे । अवीवृधध्वं । उशतीः । उषसः । युष्माकं ।
देवीः । अवसा । सनेम । सहस्रिणं । च । शतिनं । च । वाजं ॥ १३ ॥ ९ ॥
प्रातरिति । रत्नं । प्रातःऽइत्वा । दधाति । तं । चिकित्वान् । प्रतिऽगृह्य ।
नि । धत्ते । तेन । प्रऽजां । वर्धयमानः । आयुः । रायः । पोषेण । सचते । सुऽवीरः
॥ १ ॥ सुऽगुः । असत् । सुऽहिरण्यः । सुऽअश्वः । बृहत् । अस्मै । वयः । इंद्रः ।
दधाति । यः । त्वा । आऽयंतं । वसुना । प्रातःऽइत्वः । मुक्षीजयाऽइव । पदिं ।
उत्ऽसिनाति ॥ २ ॥ आयं । अद्य । सुऽकृतं । प्रातः । इच्छन् । इष्टेः । पुत्रं । वसुऽ-
मता । रथेन । अंशोः । सुतं । पायय । मत्सरस्य । क्षयत्ऽवीरं । वर्धय । सूनृताभिः ॥ ३ ॥

उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः ।
पृणन्तं च पपुरिं च श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः ॥ ४ ॥
नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पृणाति स ह देवेषु गच्छति ।
तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्वते सदा ॥ ५ ॥
दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां दिवि सूर्यासः ।
दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्त आयुः ॥ ६ ॥
मा पृणन्तो दुरितमेन आरन्मा जारिषुः सूरयः सुव्रतासः ।
अन्यस्तेषां परिधिरस्तु कश्चिदपृणन्तमभि सं यन्तु शोकाः ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ १२६ ॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–विद्वांसः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१२६॥ अमन्दान्स्तोमान्प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य ।
यो मे सहस्रममिमीत सवानतूर्तो राजा श्रव इच्छमानः ॥ १ ॥

उप । क्षरंति । सिंधवः । मयःऽभुवः । ईजानं । च । यक्ष्यमाणं । च । धेनवः ।
पृणंतं । च । पपुरिं । च । श्रवस्यवः । घृतस्य । धाराः । उप । यंति । विश्वतः ॥ ४ ॥
नाकस्य । पृष्ठे । अधि । तिष्ठति । श्रितः । यः । पृणाति । सः । ह । देवेषु ।
गच्छति । तस्मै । आपः । घृतं । अर्षंति । सिंधवः । तस्मै । इयं । दक्षिणा । पिन्वते ।
सदा ॥ ५ ॥ दक्षिणाऽवतां । इत् । इमानि । चित्रा । दक्षिणाऽवतां । दिवि ।
सूर्यासः । दक्षिणाऽवंतः । अमृतं । भजंते । दक्षिणाऽवंतः । प्र । तिरंते । आयुः ॥६॥
मा । पृणंतः । दुःऽइतं । एनः । आ । अरन् । मा । जारिषुः । सूरयः । सुऽव्रतासः ।
अन्यः । तेषां । परिऽधिः । अस्तु । कः । चित् । अपृणंतं । अभि । सं । यंतु ।
शोकाः ॥ ७ ॥ १० ॥

अमंदान् । स्तोमान् । प्र । भरे । मनीषा । सिंधौ । अधि । क्षियतः ।
भाव्यस्य । यः । मे । सहस्रं । अमिमीत । सवान् । अतूर्तः । राजा । श्रवः ।
इच्छमानः ॥ १ ॥

शतं राज्ञो नाधमानस्य निष्कान् शतमश्वान्प्रयतान्त्सद्य आदम् ।
शतं कक्षीवाँ असुरस्य गोनां दिवि श्रवोऽजरमा ततान ॥ २ ॥
उप मा श्यावाः स्वनयेन दत्ता वधूमन्तो दश रथासो अस्थुः ।
षष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात्सनत्कक्षीवाँ अभिपित्वे अह्नाम् ॥ ३ ॥
चत्वारिंशद्दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति ।
मदच्युतः कृशनावतो अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पज्राः ॥ ४ ॥
पूर्वामनु प्रयतिमा ददे वस्त्रीन्युक्ताँ अष्टावरिधायसो गाः ।
सुबन्धवो ये विश्या इव व्रा अनस्वन्तः श्रव ऐषन्त पज्राः ॥ ५ ॥
आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे ।
ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता ॥ ६ ॥

शतं । राज्ञः । नाधमानस्य । निष्कान् । शतं । अश्वान् । प्रऽयतान् । सद्यः । आदं । शतं । कक्षीवान् । असुरस्य । गोनां । दिवि । श्रवः । अजरं । आ । ततान ॥ २ ॥ उप । मा । श्यावाः । स्वनयेन । दत्ताः । वधूऽमंतः । दश । रथासः । अस्थुः । षष्टिः । सहस्रं । अनु । गव्यं । आ । अगात् । सनत् । कक्षीवान् । अभिऽपित्वे । अह्नां ॥ ३ ॥ चत्वारिंशत् । दशऽरथस्य । शोणाः । सहस्रस्य । अग्रे । श्रेणिं । नयंति । मदऽच्युतः । कृशनऽवतः । अत्यान् । कक्षीवंतः । उत् । अमृक्षंत । पज्राः ॥ ४ ॥ पूर्वां । अनु । प्रऽयतिं । आ । ददे । वः । त्रीन् । युक्तान् । अष्टौ । अरिऽधायसः । गाः । सुऽबंधवः । ये । विश्याःऽइव । व्राः । अनस्वंतः । श्रवः । ऐषंत । पज्राः ॥ ५ ॥ आऽगधिता । परिऽगधिता । या । कशीकाऽइव । जंगहे । ददाति । मह्यं । यादुरी । याशूनां । भोज्या । शता ॥ ६ ॥

उपोप मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः ।
सर्वाहमस्मि रोमशा गन्धारीणामिवाविका ॥ ७ ॥ ११ ॥ १८ ॥

॥ एकोनविंशोऽनुवाकः ॥

॥ १२७ ॥ ऋषिः—परुच्छेपः । देवता—अग्निः । छन्दः—अत्यष्टिः ॥

॥१२७॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं
विप्रं न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।
घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ १ ॥
यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्र
मन्मभिः । परिज्मानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् ।
शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशः प्रावन्तु जूतये विशः ॥ २ ॥
स हि पुरू चिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहन्तरः परशुर्न द्रुहन्तरः ।
वीळु चिद्यस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरम् ।
निःषहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ॥ ३ ॥

उपऽउप । मे । परा । मृश । मा । मे । दभ्राणि । मन्यथाः । सर्वा । अहं । अस्मि ।
रोमशा । गंधारीणांऽइव । अविका ॥ ७ ॥ ११ ॥ १८ ॥

अग्निं । होतारं । मन्ये । दास्वंतं । वसुं । सूनुं । सहसः । जातऽवेदसं । विप्रं ।
न । जातऽवेदसं ॥ यः । ऊर्ध्वया । सुऽअध्वरः । देवः । देवाच्या । कृपा । घृतस्य ।
विऽभ्राष्टिं । अनु । वष्टि । शोचिषा । आऽजुह्वानस्य । सर्पिषः ॥ १ ॥ यजिष्ठं ।
त्वा । यजमानाः । हुवेम । ज्येष्ठं । अंगिरसां । विप्र । मन्मऽभिः । विप्रेभिः । शुक्र ।
मन्मऽभिः । परिज्मानंऽइव । द्यां । होतारं । चर्षणीनां । शोचिःऽकेशं । वृषणं । यं ।
इमाः । विशः । प्र । अवंतु । जूतये । विशः ॥ २ ॥ सः । हि । पुरु । चित् ।
ओजसा । विरुक्मता । दीद्यानः । भवति । द्रुहंऽतरः । परशुः । न । द्रुहंऽतरः ।
वीळु । चित् । यस्य । संऽऋतौ । श्रुवत् । वनाऽइव । यत् । स्थिरं । निःऽसहमानः ।
यमते । न । अयते । धन्वऽसहा । न । अयते ॥ ३ ॥

दृळ्हा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे तेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्ट्यवसेऽग्नये दाष्ट्यवसे । प्र यः पुरूणि गाहते तक्षद्वनेव शोचिषा ।
स्थिरा चिदन्ना नि रिणात्योजसा नि स्थिराणि चिदोजसा ॥ ४ ॥
तमस्य पृक्षमुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शतरो दिवातरादप्रायुषे दिवातरात् । आदस्यायुर्ग्रभणवद्वीळु शर्म न सूनवे ।
भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्नयो व्यन्तो अजराः ॥ ५ ॥ १२ ॥
स हि शर्धो न मारुतं तुविष्वणिरप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरार्तनास्विष्टनिः । आदद्धव्यान्याददिर्यज्ञस्य केतुरर्हणा ।
अध स्मास्य हर्षतो हृषीवतो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः शुभे न पन्थाम् ॥६॥

दृळ्हा । चित् । अस्मै । अनु । दुः । यथा । विदे । तेजिष्ठाभिः । अरणिऽभिः । दाष्टि । अवसे । अग्नये । दाष्टि । अवसे ॥ प्र । यः । पुरूणि । गाहते । तक्षत् । वनाऽइव । शोचिषा । स्थिरा । चित् । अन्ना । नि । रिणाति । ओजसा । नि । स्थिराणि । चित् । ओजसा ॥ ४ ॥ तं । अस्य । पृक्षं । उपरासु । धीमहि । नक्तं । यः । सुदर्शऽतरः । दिवाऽतरात् । अप्रऽआयुषे । दिवाऽतरात् ॥ आत् । अस्य । आयुः । ग्रभणऽवत् । वीळु । शर्म । न । सूनवे । भक्तं । अभक्तं । अवः । व्यंतः । अजराः । अग्नयः । व्यंतः । अजराः ॥ ५ ॥ १२ ॥ सः । हि । शर्धः । न । मारुतं । तुविऽस्वनिः । अप्नस्वतीषु । उर्वरासु । इष्टनिः । आर्तनासु । इष्टनिः ॥ आदत् । हव्यानि । आऽददिः । यज्ञस्य । केतुः । अर्हणा । अध । स्म । अस्य । हर्षतः । हृषीवतः । विश्वे । जुषंत । पंथां । नरः । शुभे । न । पंथां ॥ ६ ॥

द्विता यदीं कीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्त भृगवो मथ्नन्तो
दाशा भृगवः । अग्निरीशे वसूनां शुचिर्यो धर्णिरेषाम् ।
प्रियाँ अपिधीँर्वनिषीष्ट मेधिर आ वनिषीष्ट मेधिरः ॥ ७ ॥
विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे सर्वासां समानं दम्पतिं भुजे सत्य-
गिर्वाहसं भुजे । अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्यासया ।
अमी च विश्वे अमृतास आ वयो हव्या देवेष्वा वयः ॥ ८ ॥
त्वमग्ने सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये ।
शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः ।
अध स्मा ते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर ॥ ९ ॥

द्विता । यत् । ईं । कीस्तासः । अभिऽद्यवः । नमस्यंतः । उपऽवोचंत । भृगवः । मथ्नंतः । दाशा । भृगवः ॥ अग्निः । ईशे । वसूनां । शुचिः । यः । धर्णिः । एषां । प्रियान् । अपिऽधीन् । वनिषीष्ट । मेधिरः । आ । वनिषीष्ट । मेधिरः ॥ ७ ॥
विश्वासां । त्वा । विशां । पतिं । हवामहे । सर्वासां । समानं । दंऽपतिं । भुजे । सत्यऽगिर्वाहसं । भुजे ॥ अतिथिं । मानुषाणां । पितुः । न । यस्य । आसया । अमी इति । च । विश्वे । अमृतासः । आ । वयः । हव्या । देवेषु । आ । वयः ॥ ८ ॥
त्वं । अग्ने । सहसा । सहन्ऽतमः । शुष्मिन्ऽतमः । जायसे । देवऽतातये । रयिः । न । देवऽतातये ॥ शुष्मिन्ऽतमः । हि । ते । मदः । द्युम्निन्ऽतमः । उत । क्रतुः । अध । स्म । ते । परि । चरंति । अजर । श्रुष्टीऽवानः । न । अजर ॥ ९ ॥

प्र वो मुहे सहसा सहस्वत उषर्बुधे पशुषे नाग्नये स्तोमो बभूत्वग्नये ।
प्रति यदीं हविष्मान्विश्वासु क्षासु जोगुवे ।
अग्रे रेभो न जरत ऋषूणां जूर्णिर्होत ऋषूणाम् ॥ १० ॥
स नो नेदिष्ठं ददृशान आ भराग्ने देवेभिः सचनाः सुचेतुना महो रायः
सुचेतुना । महि शविष्ठ नस्कृधि संचक्षे भुजे अस्यै ।
महि स्तोतृभ्यो मघवन्त्सुवीर्यं मथीरुग्रो न शवसा ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ १२८ ॥ ऋषि परुच्छेप । देवता-अग्नि । छन्द -अत्यष्टि ॥

॥१२८॥ अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु
व्रतमग्निः स्वमनु व्रतम् । विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते ।
अदब्धो होता नि षददिळस्पदे परिवीत इळस्पदे ॥ १ ॥

प्र । वः । महे । सहसा । सहस्वते । उषःऽबुधे । पशुऽसे । न । अग्नये । स्तोमः । बभूतु । अग्नये ॥ प्रति । यत् । ईम् । हविष्मान् । विश्वासु । क्षासु । जोगुवे । अग्रे । रेभः । न । जरते । ऋषूणाम् । जूर्णिः । होता । ऋषूणाम् ॥ १० ॥ सः । नः । नेदिष्ठम् । ददृशानः । आ । भर । अग्ने । देवेभिः । सऽचनाः । सुऽचेतुना । महः । रायः । सुऽचेतुना ॥ महि । शविष्ठ । नः । कृधि । सम्ऽचक्षे । भुजे । अस्यै । महि । स्तोतृऽभ्यः । मघऽवन् । सुऽवीर्यम् । मथीः । उग्रः । न । शवसा ॥ ११ ॥ १३ ॥

अयम् । जायत । मनुषः । धरीमणि । होता । यजिष्ठः । उशिजाम् । अनु । व्रतम् । अग्निः । स्वम् । अनु । व्रतम् ॥ विश्वऽश्रुष्टिः । सखिऽयते । रयिःऽइव । श्रवस्यते । अदब्धः । होता । नि । सदत् । इळः । पदे । परिऽवीतः । इळः । पदे ॥ १ ॥

तं य॒ज्ञ॒साध॒मपि॑ वातयाम॒स्यृत॒स्य॑ प॒था नम॑सा ह॒विष्म॑ता दे॒वता॑ता ह॒विष्म॑ता।
स न॑ ऊ॒र्जामु॑पा॒भृत्य॒या कृ॒पा न जू॑र्यति।
यं मा॑त॒रिश्वा॒ मन॑वे परा॒वतो॑ दे॒वं भाः प॑रा॒वतः॑ ॥ २ ॥

एवे॑न स॒द्यः पर्ये॑ति॒ पार्थि॑वं मुहु॒र्गी रेतो॑ वृष॒भः कनि॑क्रद॒द्दध॒द्रेतः॒ कनि॑क्रदत्।
श॒तं चक्षा॑णो अ॒क्षभि॑र्दे॒वो वने॑षु तु॒र्वणिः॑।
स॒दो॒ दधा॑न॒ उप॑रेषु॒ सानु॑ष्व॒ग्निः पर॑षु॒ सानु॑षु ॥ ३ ॥

स सु॒क्रतुः॑ पु॒रोहि॑तो॒ दमे॑दमे॒ऽग्निर्य॒ज्ञस्या॑ध्व॒रस्य॑ चेतति॒ क्रत्वा॑ य॒ज्ञस्य॑ चेतति।
क्रत्वा॑ वे॒धा इ॑षूय॒ते विश्वा॑ जा॒तानि॑ पस्प॒शे।
यतो॑ घृत॒श्रीरति॑थि॒रजा॑यत॒ वह्नि॑र्वे॒धा अजा॑यत ॥ ४ ॥

तं । य॒ज्ञ॒ऽसाध॑म् । अपि॑ । वा॒त॒या॒म॒सि॒ । ऋ॒तस्य॑ । प॒था । नम॑सा । ह॒विष्म॑ता । दे॒व॒ऽता॑ता । ह॒विष्म॑ता ॥ सः । नः॒ । ऊ॒र्जाम् । उ॒प॒ऽआभृ॑ति । अ॒या । कृ॒पा । न । जू॒र्य॒ति॒ । यं । मा॒त॒रिश्वा॑ । मन॑वे । प॒रा॒ऽवतः॑ । दे॒वं । भारिति॒ भाः । प॒रा॒ऽवतः॑ ॥ २ ॥ एवे॑न । स॒द्यः । परि॑ । ए॒ति॒ । पार्थि॑वं । मु॒हुः॒ऽगीः । रेतः॑ । वृ॒ष॒भः । कनि॑क्रदत् । दध॑त् । रेतः॑ । कनि॑क्रदत् ॥ श॒तं । चक्षा॑णः । अ॒क्षऽभिः॑ । दे॒वः । वने॑षु । तु॒र्वणिः॑ । सदः॑ । दधा॑नः । उप॑रेषु । सानु॑षु । अ॒ग्निः । पर॑षु । सानु॑षु ॥ ३ ॥ सः । सु॒ऽक्रतुः॑ । पु॒रःऽहि॑तः । दमे॑ऽदमे । अ॒ग्निः । य॒ज्ञस्य॑ । अ॒ध्व॒रस्य॑ । चे॒त॒ति॒ । क्रत्वा॑ । य॒ज्ञस्य॑ । चेत॑ति ॥ क्रत्वा॑ । वे॒धाः । इ॒षु॒ऽय॒ते । विश्वा॑ । जा॒तानि॑ । प॒स्प॒शे॒ । यतः॑ । घृ॒त॒ऽश्रीः । अति॑थिः । अजा॑यत । वह्निः॑ । वे॒धाः । अजा॑यत ॥ ४ ॥

क्रत्वा यदस्य तविषीषु पृञ्चतेऽग्नेरवेण मरुतां न भोज्येषिराय न भोज्या।
स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्मना।
स नस्त्रासते दुरितादभिह्रुतः शंसादघादभिह्रुतः ॥ ५ ॥ १४ ॥
विश्वो विहाया अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथच्छ्रवस्यया न
शिश्रथत्। विश्वस्मा इदिषुध्यते देवत्रा हव्यमोहिषे।
विश्वस्मा इत्सुकृते वारमृण्वत्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति ॥ ६ ॥
स मानुषे वृजने शन्तमो हितोऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विश्पतिः प्रियो यज्ञेषु
विश्पतिः। स हव्या मानुषाणामिळा कृतानि पत्यते।
स नस्त्रासते वरुणस्य धूर्तेर्महो देवस्य धूर्तेः ॥ ७ ॥

क्रत्वा। यत्। अस्य। तविषीषु। पृंचते। अग्नेः। अवेन। मरुतां। न। भोज्या।
इषिराय। न। भोज्या ॥ सः। हि। स्म। दानं। इन्वति। वसूनां। च। मज्मना।
सः। नः। त्रासते। दुःऽइतात्। अभिऽह्रुतः। शंसात्। अघात्। अभिऽह्रुतः ॥ ५ ॥ १४ ॥
विश्वः। विऽहायाः। अरतिः। वसुः। दधे। हस्ते। दक्षिणे। तरणिः। न।
शिश्रथत्। श्रवस्यया। न। शिश्रथत् ॥ विश्वस्मै। इत्। इषुध्यते। देवऽत्रा। हव्यं।
आ। ऊहिषे। विश्वस्मै। इत्। सुऽकृते। वारं। ऋण्वति। अग्निः। द्वारा। वि।
ऋण्वति ॥ ६ ॥ सः। मानुषे। वृजने। शंऽतमः। हितः। अग्निः। यज्ञेषु। जेन्यः।
न। विश्पतिः। प्रियः। यज्ञेषु। विश्पतिः ॥ सः। हव्या। मानुषाणां। इळा। कृतानि।
पत्यते। सः। नः। त्रासते। वरुणस्य। धूर्तेः। महः। देवस्य। धूर्तेः ॥ ७ ॥

अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरतिं न्येरिरे हव्यवाहं न्येरिरे ।
विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम् ।
देवासो रण्वमवसे वसूयवो गीर्भी रण्वं वसूयवः ॥ ८ ॥ १५ ॥

॥ १२९ ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-अत्यष्टिः ॥

॥ १२९ ॥ यं त्वं रथमिन्द्र मेधसातयेऽपाका सन्तमिषिर प्रणयसि
प्रानवद्य नयसि । सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम् ।
सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसामिमां वाचं न वेधसाम् ॥ १ ॥
स श्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद्दक्षाय्य इन्द्र भरहूतये नृभिरसि
प्रतूर्तये नृभिः । यः शूरैः स्वः सनिता यो विप्रैर्वाजं तरुता ।
तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम् ॥ २ ॥

अग्निं । होतारं । ईळते । वसुऽधितिं । प्रियं । चेतिष्ठं । अरतिं । नि । एरिरे । हव्यऽवाहं । नि । एरिरे ॥ विश्वऽआयुं । विश्वऽवेदसं । होतारं । यजतं । कविं । देवासः । रण्वं । अवसे । वसुऽयवः । गीःऽभिः । रण्वं । वसुऽयवः ॥ ८ ॥ १५ ।

यं । त्वं । रथं । इंद्र । मेधऽसातये । अपाका । संतं । इषिर । प्रऽनयसि । प्र अनवद्य । नयसि ॥ सद्यः । चित् । तं । अभिष्टये । करः । वशः । च । वाजिनं सः । अस्माकं । अनवद्य । तूतुजान । वेधसां । इमां । वाचं । न । वेधसां ॥ १ । सः । श्रुधि । यः । स्म । पृतनासु । कासु । चित् । दक्षाय्यः । इंद्र । भरऽहूतये नृऽभिः । असि । प्रऽतूर्तये । नृऽभिः ॥ यः । शूरैः । स्वरिति स्वः । सनिता । यः विप्रैः । वाजं । तरुता । तं । ईशानासः । इरधंत । वाजिनं । पृक्षं । अत्यं । न वाजिनं ॥ २ ॥

दस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद्यावीररुं शूर मर्त्यं परिवृणक्षि मर्त्यम् । इन्द्रोत तुभ्यं तद्दिवे तद्रुद्राय स्वयशसे ।
मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृळीकाय सप्रथः ॥ ३ ॥
अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं वाजेषु प्रासहं युजम् । अस्माकं ब्रह्मोतयेऽवा पृत्सुषु कासु चित् ।
नहि त्वा शत्रुः स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम् ॥ ४ ॥
नि षू नमातिमतिं कयस्य चित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभिरुग्राभिरुग्रोतिभिः ।
नेषि णो यथा पुरानेनाः शूर मन्यसे ।
विश्वानि पूरोरप पर्षि वह्निरासा वह्निर्नो अच्छ ॥ ५ ॥ १६ ॥

दस्मः । हि । स्म । वृषणं । पिन्वसि । त्वचं । कं । चित् । यावीः । अररुं । शूर । मर्त्यं । परिऽवृणक्षि । मर्त्यं ॥ इंद्र । उत । तुभ्यं । तत् । दिवे । तत् । रुद्राय । स्वऽयशसे । मित्राय । वोचं । वरुणाय । सऽप्रथः । सुऽमृळीकाय । सऽप्रथः ॥ ३ ॥
अस्माकं । वः । इंद्रं । उश्मसि । इष्टये । सखायं । विश्वऽआयुं । प्रऽसहं । युजं । वाजेषु । प्रऽसहं । युजं ॥ अस्माकं । ब्रह्म । ऊतये । अव । पृत्सुषु । कासु । चित् । नहि । त्वा । शत्रुः । स्तरते । स्तृणोषि । यं । विश्वं । शत्रुं । स्तृणोषि । यं ॥ ४ ॥ नि । सु । नम । अतिऽमतिं । कयस्य । चित् । तेजिष्ठाभिः । अरणिऽभिः । न । ऊतिऽभिः । उग्राभिः । उग्र । ऊतिऽभिः ॥ नेषि । नः । यथा । पुरा । अनेनाः । शूर । मन्यसे । विश्वानि । पूरोः । अप । पर्षि । वह्निः । आसा । वह्निः । नः । अच्छ ॥ ५ ॥ १६ ॥

तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे हव्यो न य इषवान्मन्म रेजति रक्षोहा मन्म रेजति ।
[स्व]यं सो अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम् ।
[अ]व स्रवेदघशंसोऽवतरमव क्षुद्रमिव स्रवेत् ॥ ६ ॥
[व]नेम तद्धोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं रण्वं सन्तं सुवीर्यम् ।
[दु]र्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि ।
[आ] सत्याभिरिन्द्रं द्युम्नहूतिभिर्यजत्रं द्युम्नहूतिभिः ॥ ७ ॥
[प्र]प्रा वो अस्मे स्वयशोभिरूती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां दरीमन्दुर्मतीनाम् ।
[स्व]यं सा रिषयध्यै या न उपेषे अत्रैः ।
[ह]तेमसन्न वक्षति क्षिप्ता जूर्णिर्न वक्षति ॥ ८ ॥

। । तत् । वोचेयं । भव्याय । इंदवे । हव्यः । न । यः । इषऽवान् । मन्म । रेजति ।
[र]क्षःऽहा । मन्म । रेजति ॥ स्वयं । सः । अस्मत् । आ । निदः । वधैः । अजेत ।
[दुः]ऽमतिं । अवं । स्रवेत् । अघऽशंसः । अ[illegible] । क्षु[illegible]वेत् ॥ ६ ॥
[व]नेमं । तत् । होत्रया । चितंत्या । वनेमं [illegible] ५५ [illegible] । रण्वं । संतं ।

त्वं न॑ इन्द्र रा॒या परी॑णसा या॒हि प॒थाँ अ॑ने॒हसा॑ पु॒रो या॑ह्यर॒क्षसा॑ ।
सच॑स्व नः परा॒क आ सच॑स्वास्तमी॒क आ ।
पा॒हि नो॑ दूरा॒दा॒रा॒द॒भिष्टि॑भिः॒ सदा॑ पा॒ह्यभिष्टि॑भिः ॥ ९ ॥
त्वं न॑ इन्द्र रा॒या तरू॑षसो॒ग्रं चि॑त्त्वा महि॒मा स॑क्ष॒दव॑से म॒हे मि॒त्रं नाव॑से ।
ओजि॑ष्ठ त्रात॒रवि॑ता॒ रथं॒ कं चि॑दमर्त्य ।
अ॒न्यम॒स्मद्रि॑रिषेः॒ कं चि॑दद्रिवो॒ रिरि॑क्षन्तं चिदद्रिवः ॥ १० ॥
पा॒हि न॑ इन्द्र सुष्टुत स्रि॒धो॑ऽवया॒ता स॒दमिद्दु॑र्म॒ती॒नां दे॒वः सन्दु॑र्म॒ती॒नाम् ।
ह॒न्ता पा॒पस्य॑ र॒क्षस॑स्त्रा॒ता विप्र॑स्य॒ माव॑तः ।
अधा॒ हि त्वा॑ ज॒नि॒ता जीज॑नद्वसो र॒क्षो॒हणं॑ त्वा॒ जीज॑नद्वसो ॥ ११ ॥१७॥

त्वं । नः॒ । इ॒न्द्र॒ । रा॒या । परी॑णसा । या॒हि । प॒था । अ॒ने॒हसा॑ । पु॒रः । या॒हि॒ । अ॒र॒क्षसा॑ ॥ सच॑स्व । नः॒ । प॒रा॒के । आ । सच॑स्व । अ॒स्तम्ऽई॑के । आ । पा॒हि॒ । नः॒ । दू॒रात् । आ॒रात् । अ॒भिष्टि॑ऽभिः । सदा॑ । पा॒हि॒ । अ॒भिष्टि॑ऽभिः ॥ ९ ॥ त्वं । नः॒ । इ॒न्द्र॒ । रा॒या । तरू॑षसा । उ॒ग्रं । चि॒त् । त्वा॒ । म॒हि॒मा । स॒क्ष॒त् । अव॑से । म॒हे । मि॒त्रं । न । अव॑से ॥ ओजि॑ष्ठ । त्रातः॑ । अवि॑तः॒रिति॑ । रथं॑ । कं । चि॒त् । अ॒म॒र्त्य॒ । अ॒न्यं । अ॒स्मत् । रि॒रि॒षेः॒ । कं । चि॒त् । अ॒द्रि॒ऽवः॒ । रिरि॑क्षंतं । चि॒त् । अ॒द्रि॒ऽवः॒ ॥ १० ॥ पा॒हि । नः॒ । इ॒न्द्र॒ । सु॒ऽस्तु॒त॒ । स्रि॒धः । अ॒व॒ऽया॒ता । स॒दं । इ॒त् । दुः॒ऽम॒ती॒नां । दे॒वः । सन् । दुः॒ऽम॒ती॒नां ॥ हं॒ता । पा॒पस्य॑ । र॒क्षसः॑ । त्रा॒ता । विप्र॑स्य । माऽव॑तः ॥ अध॑ । हि । त्वा॒ । ज॒नि॒ता । जीज॑नत् । व॒सो॒ इति॑ । र॒क्षः॒ऽहनं॑ । त्वा॒ । जीज॑नत् । वसो॒ इति॑ ॥ ११ ॥ १७ ॥

॥ १३० ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-इन्द्रः । छन्द.-अत्यष्टिः ॥

॥१३०॥ एन्द्र याह्युप नः परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पति
रस्तं राजेव सत्पतिः । हवामहे त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुते सचा ।
पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये ॥ १ ॥
पिबा सोममिन्द्र सुवानमद्रिभिः कोशेन सिक्तमवतं न वंसगस्तातृषाण
न वंसगः । मदाय हर्यताय ते तुविष्टमाय धायसे ।
आ त्वा यच्छन्तु हरितो न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम् ॥ २ ॥
अविन्दद्दिवो निहितं गुहा निधिं वेर्न गर्भं परिवीतमश्मन्यनन्ते अन्तरश्मनि
व्रजं वज्री गवामिव सिषासन्नङ्गिरस्तमः ।
अपावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषः परीवृताः ॥ ३ ॥

आ । इंद्र । याहि । उप । नः । पराऽवतः । न । अयं । अच्छ । विदथानि
ऽइव । सत्ऽपतिः । अस्तं । राजाऽइव । सत्ऽपतिः । हवामहे । त्वा । वयं । प्रयस्वंतः
सुते । सचा । पुत्रासः । न । पितरं । वाजऽसातये । मंहिष्ठं । वाजऽसातये ॥ १ ॥
पिब । सोमं । इंद्र । सुवानं । अद्रिऽभिः । कोशेन । सिक्तं । अवतं । न । वंसगः
ततृषाणः । न । वंसगः ॥ मदाय । हर्यताय । ते । तुविःऽतमाय । धायसे । आ
त्वा । यच्छंतु । हरितः । न । सूर्यं । अहा । विश्वाऽइव । सूर्यं ॥ २ ॥ अविंदत्
दिवः । निऽहितं । गुहा । निऽधिं । वेः । न । गर्भं । परिऽवीतं । अश्मनि । अनंते
अंतः । अश्मनि ॥ व्रजं । वज्री । गवांऽइव । सिसासन् । अंगिरःऽतमः । अप
अवृणोत् । इषः । इंद्रः । परिऽवृताः । द्वारः । इषः । परिऽवृताः ॥ ३ ॥

दाद्दृहाणो वज्रमिन्द्रो गभस्त्योः क्षद्मेव तिग्ममसनाय सं श्यदहिहत्याय सं श्यत्। संविव्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मज्मना।
तष्टेव वृक्षं वनिनो नि वृश्चसि परश्वेव नि वृश्चसि ॥ ४ ॥

त्वं वृथा नद्य इन्द्र सर्तवेऽच्छा समुद्रमसृजो रथाँ इव वाजयतो रथाँ इव।
इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम्।
धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ॥ ५ ॥ १८ ॥

इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिषुः सुम्नाय त्वामतक्षिषुः। शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम्।
अत्यमिव शवसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ॥ ६ ॥

दद्दृहाणः। वज्रं। इंद्रः। गभस्त्योः। क्षद्मऽइव। तिग्मं। असनाय। सं। श्यत्। अहिऽहत्याय। सं। श्यत्॥ संऽविव्यानः। ओजसा। शवःऽभिः। इंद्र। मज्मना। तष्टाऽइव। वृक्षं। वनिनः। नि। वृश्चसि। परश्वाऽइव। नि। वृश्चसि ॥ ४ ॥
त्वं। वृथा। नद्यः। इंद्र। सर्तवे। अच्छ। समुद्रं। असृजः। रथान्ऽइव। वाजऽयतः। रथान्ऽइव॥ इतः। ऊतीः। अयुंजत। समानं। अर्थं। अक्षितं। धेनूःऽइव। मनवे। विश्वऽदोहसः। जनाय। विश्वऽदोहसः ॥ ५ ॥ १८ ॥ इमां। ते। वाचं। वसुऽयंतः। आयवः। रथं। न। धीरः। सुऽअपाः। अतक्षिषुः। सुम्नायं। त्वां। अतक्षिषुः॥ शुंभंतः। जेन्यं। यथा। वाजेषु। विप्र। वाजिनं। अत्यंऽइव। शवसे। सातये। धना। विश्वा। धनानि। सातये ॥ ६ ॥

भिनत्पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि दाशुषे नृतो वज्रेण दाशुषे नृतो । अतिथिग्वाय शम्बरं गिरेरुग्रो अवाभरत् ।
महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ॥ ७ ॥
इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद्विश्वेषु शतमूतिराजिषु स्वर्मीळ्हेष्वाजिषु । मनवे शासदव्रतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।
दक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ॥ ८ ॥
सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुषायतीशान आ मुषायति । उशना यत्परावतोऽजगन्नूतये कवे ।
सुम्नानि विश्वा मनुषेव तुर्वणिरहा विश्वेव तुर्वणिः ॥ ९ ॥
स नो नव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैः पुरां दर्तः पायुभिः पाहि शग्मैः ।
दिवोदासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः ॥ १० ॥ १९ ॥

भिनत् । पुरः । नवतिं । इंद्र । पूरवे । दिवःऽदासाय । महि । दाशुषे । नृतो इति । वज्रेण । दाशुषे । नृतो इति ॥ अतिथिऽग्वाय । शंबरं । गिरेः । उग्रः । अव । अभरत् । महः । धनानि । दयमानः । ओजसा । विश्वा । धनानि । ओजसा ॥ ७ ॥
इंद्रः । समत्ऽसु । यजमानं । आर्यं । प्र । आवत् । विश्वेषु । शतंऽऊतिः । आजिषु । स्वःऽमीळ्हेषु । आजिषु ॥ मनवे । शासत् । अव्रतान् । त्वचं । कृष्णां । अरंधयत् । धक्षत् । न । विश्वं । ततृषाणं । ओषति । नि । अर्शसानं । ओषति ॥ ८ ॥
सूरः । चक्रं । प्र । वृहत् । जातः । ओजसा । प्रऽपित्वे । वाचं । अरुणः । मुषायति । ईशानः । आ । मुषायति ॥ उशना । यत् । पराऽवतः । अजगन् । ऊतये । कवे । सुम्नानि । विश्वा । मनुषाऽइव । तुर्वणिः । अहा । विश्वाऽइव । तुर्वणिः ॥ ९ ॥
सः । नः । नव्येभिः । वृषऽकर्मन् । उक्थैः । पुरां । दर्तरिति दर्तः । पायुऽभिः । पाहि । शग्मैः । दिवःऽदासेभिः । इंद्र । स्तवानः । ववृधीथाः । अहोभिःऽइव । द्यौः ॥ १० ॥ १९ ॥

॥ १३१ ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-अत्यष्टिः ॥

॥ १३१ ॥ इन्द्रा॑य॒ हि द्यौरसु॑रो॒ अन॑म्न॒तेन्द्रा॑य म॒ही पृ॑थि॒वी वरी॑मभि॒र्द्युम्नसा॑ता॒ वरी॑मभिः । इन्द्रं॒ विश्वे॑ स॒जोष॑सो दे॒वासो॑ दधिरे पु॒रः ।
इन्द्रा॑य॒ विश्वा॒ सव॑नानि॒ मानु॑षा रा॒तानि॑ सन्तु॒ मानु॑षा ॥ १ ॥
विश्वे॑षु॒ हि त्वा॒ सव॑नेषु तु॒ञ्जते॑ समा॒नमेकं॒ वृष॑मण्यवः पृथ॒क् स्वः॑ सनि॒ष्यवः॑ पृथ॑क् । तं त्वा॒ नावं॒ न प॒र्षणिं॑ शू॒षस्य॑ धु॒रि धी॑महि ।
इन्द्रं॒ न य॒ज्ञैश्चि॒तय॑न्त आ॒यवः॒ स्तोमे॑भि॒रिन्द्र॑मा॒यवः॑ ॥ २ ॥
वि त्वा॑ ततस्रे मिथु॒ना अ॑व॒स्यवो॑ व्र॒जस्य॑ सा॒ता गव्य॑स्य निः॒सृजः॒ सक्ष॑न्त इन्द्र निः॒सृजः॑ । यद्ग॒व्यन्ता॒ द्वा जना॒ स्व१॒॑र्यन्ता॑ स॒मूह॑सि ।
आ॒विष्करि॑क्र॒द्वृष॑णं सचा॒भुवं॒ वज्र॑मिन्द्र सचा॒भुव॑म् ॥ ३ ॥

इंद्रा॑य । हि । द्यौः । असु॑रः । अन॑म्नत । इंद्रा॑य । म॒ही । पृ॒थि॒वी । वरी॑मऽभिः । द्यु॒म्नऽसा॑ता । वरी॑मऽभिः ॥ इंद्रं॑ । विश्वे॑ । स॒ऽजोष॑सः । दे॒वासः॑ । द॒धि॒रे॒ । पु॒रः । इंद्रा॑य । विश्वा॑ । सव॑नानि । मानु॑षा । रा॒तानि॑ । सं॒तु॒ । मानु॑षा ॥ १ ॥
विश्वे॑षु । हि । त्वा॒ । सव॑नेषु । तुं॒जते॑ । स॒मा॒नं । एकं॑ । वृष॑ऽमन्यवः । पृथ॑क् । स्व१॒॑रिति॑ स्वः॑ । स॒नि॒ष्यवः॑ । पृथ॑क् ॥ तं । त्वा॒ । नावं॑ । न । प॒र्षणिं॑ । शू॒षस्य॑ । धु॒रि । धी॒म॒हि॒ । इंद्रं॑ । न । य॒ज्ञैः । चि॒तयं॑तः । आ॒यवः॑ । स्तोमे॑भिः । इंद्रं॑ । आ॒यवः॑ ॥ २ ॥
वि । त्वा॒ । त॒त॒स्रे॒ । मि॒थु॒नाः । अ॒व॒स्यवः॑ । व्र॒जस्य॑ । सा॒ता । गव्य॑स्य । निः॒ऽसृजः॑ । सक्षं॑तः । इं॒द्र॒ । निः॒ऽसृजः॑ ॥ यत् । ग॒व्यंता॑ । द्वा । जना॑ । स्वः॑ । यंता॑ । स॒म्ऽऊह॑सि । आ॒विः । करि॑क्रत् । वृष॑णं । स॒चा॒ऽभुवं॑ । वज्रं॑ । इं॒द्र॒ । स॒चा॒ऽभुवं॑ ॥ ३ ॥

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः ।
शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते ।
महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥ ४ ॥
आदित्ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ ।
चकर्थ कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे ।
ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ॥ ५ ॥
उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता
हवीमभिः । यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिञ्चिकेतसि ।
आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः ॥ ६ ॥
त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुरमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण शूर मर्त्यम् ।
जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः ।
रिष्टं न यामन्नप भूतु दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः ॥ ७ ॥ २० ॥

विदुः । ते । अस्य । वीर्यस्य । पूरवः । पुरः । यत् । इंद्र । शारदीः । अवऽअतिरः । ससहानः । अवऽअतिरः ॥ शासः । तं । इंद्र । मर्त्यं । अयज्युं । शवसः । पते । महीं । अमुष्णाः । पृथिवीं । इमाः । अपः । मंदसानः । इमाः । अपः ॥ ४ ॥ आत् । इत् । ते । अस्य । वीर्यस्य । चर्किरन् । मदेषु । वृषन् । उशिजः । यत् । आविथ । सखिऽयतः । यत् । आविथ ॥ चकर्थ । कारं । एभ्यः । पृतनासु । प्रऽवंतवे । ते । अन्याऽअन्यां । नद्यं । सनिष्णत । श्रवस्यंतः । सनिष्णत ॥ ५ ॥ उतो इति । नः । अस्याः । उषसः । जुषेत । हि । अर्कस्य । बोधि । हविषः । हवीमऽभिः । स्वःऽसाता । हवीमऽभिः ॥ यत् । इंद्र । हंतवे । मृधः । वृषा । वज्रिन् । चिकेतसि । आ । मे । अस्य । वेधसः । नवीयसः । मन्म । श्रुधि । नवीयसः ॥ ६ ॥ त्वं । तं । इंद्र । ववृधानः । अस्मऽयुः । अमित्रऽयंतं । तुविऽजात । मर्त्यं । वज्रेण । शूर । मर्त्यं । जहि । यः । नः । अघऽयति । शृणुष्व । सुश्रवःऽतमः । रिष्टं । न । यामन् । अप । भूतु । दुःऽमतिः । विश्वा । अप । भूतु । दुःऽमतिः ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ १३२ ॥ ऋषिः—परुच्छेपः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—अत्यष्टिः ॥

॥ १३२ ॥ त्वया वयं मघवन्पूर्व्ये धन इन्द्रत्वोताः सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतः । नेदिष्ठे अस्मिन्नहन्यधि वोचा नु सुन्वते । अस्मिन्यज्ञे वि चयेमा भरे कृतं वाजयन्तो भरे कृतम् ॥ १ ॥
स्वर्जेषे भर आप्रस्य वक्मन्युषर्बुधः स्वस्मिन्नञ्जसि क्राणस्य स्वस्मिन्नञ्जसि । अहन्निन्द्रो यथा विदे शीर्ष्णाशीर्ष्णोपवाच्यः । अस्मत्रा ते सध्र्यक्सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः ॥ २ ॥
तत्तु प्रयः प्रत्नथा ते शुशुक्वनं यस्मिन्यज्ञे वारमकृण्वत क्षयमृतस्य वारसि क्षयम् । वि तद्वोचेरध द्वितान्तः पश्यन्ति रश्मिभिः । स घा विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः ॥ ३ ॥

त्वया । वयं । मघऽवन् । पूर्व्ये । धने । इंद्रत्वाऽऊताः । ससह्याम । पृतन्यतः । वनुयाम । वनुष्यतः ॥ नेदिष्ठे । अस्मिन् । अहनि । अधि । वोच । नु । सुन्वते । अस्मिन् । यज्ञे । वि । चयेम । भरे । कृतं । वाजऽयंतः । भरे । कृतं ॥ १ ॥
स्वःऽजेषे । भरे । आप्रस्य । वक्मनि । उषःऽबुधः । स्वस्मिन् । अंजसि । क्राणस्य । स्वस्मिन् । अंजसि ॥ अहन् । इंद्रः । यथा । विदे । शीर्ष्णाऽशीर्ष्णा । उपऽवाच्यः । अस्मऽत्रा । ते । सध्र्यक् । संतु । रातयः । भद्राः । भद्रस्य । रातयः ॥ २ ॥
तत् । तु । प्रयः । प्रत्नऽथा । ते । शुशुक्वनं । यस्मिन् । यज्ञे । वारं । अकृण्वत । क्षयं । ऋतस्य । वाः । असि । क्षयं ॥ वि । तत् । वोचेः । अध । द्विता । अंतरिति । पश्यंति । रश्मिऽभिः । सः । घ । विदे । अनु । इंद्रः । गोऽएषणः । बंधुक्षित्ऽभ्यः । गोऽएषणः ॥ ३ ॥

नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप व्रजमिन्द्र शिक्षन्नप व्रजम् । ऐभ्यः समान्या दिशास्मभ्यं जेषि योत्सि च ।
सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिदव्रतं हृणायन्तं चिदव्रतम् ॥ ४ ॥
सं यज्जनान् क्रतुभिः शूर ईक्षयद्धने हिते तरुषन्त श्रवस्यवः प्र यक्षन्त श्रवस्यवः । तस्मा आयुः प्रजावदिद्बाधे अर्चन्त्योजसा ।
इन्द्र ओक्यं दिधिषन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ ५ ॥
युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम् । दूरे चत्ताय छन्त्सद्गहनं यदिनक्षत् ।
अस्माकं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः ॥ ६ ॥ २१ ॥

नु । इत्था । ते । पूर्वऽथा । च । प्रऽवाच्यं । यत् । अंगिरःऽभ्यः । अवृणोः । अप । व्रजं । इंद्र । शिक्षन् । अप । व्रजं ॥ आ । एभ्यः । समान्या । दिशा । अस्मभ्यं । जेषि । योत्सि । च । सुन्वत्ऽभ्यः । रंधय । कं । चित् । अव्रतं । हृणायंतं । चित् । अव्रतं ॥ ४ ॥ सं । यत् । जनान् । क्रतुऽभिः । शूरः । ईक्षयंत् । धने । हिते । तरुषंत । श्रवस्यवः । प्र । यक्षंत । श्रवस्यवः ॥ तस्मै । आयुः । प्रजाऽवत् । इत् । बाधे । अर्चंति । ओजसा । इंद्रे । ओक्यं । दिधिषंत । धीतयः । देवान् । अच्छ । न । धीतयः ॥ ५ ॥ युवं । तं । इंद्रापर्वता । पुरःऽयुधा । यः । नः । पृतन्यात् । अप । तंऽतं । इत् । हतं । वज्रेण । तंऽतं । इत् । हतं ॥ दूरे । चत्ताय । छंत्सत् । गहनं । यत् । इनक्षत् । अस्माकं । शत्रून् । परि । शूर । विश्वतः । दर्मा । दर्षीष्ट । विश्वतः ॥ ६ ॥

॥ १३३ ॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ १३३ ॥ उभे पुनामि रोदसी ऋतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः
अभिव्लग्य यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तृळ्हा अशेरन् ॥ १ ॥

अभिव्लग्या चिदद्रिवः शीर्षा यातुमतीनाम् ।
छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा ॥ २

अन्वासां मघवन् जहि शर्धो यातुमतीनाम् ।
वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ॥ ३

यासां तिस्रः पञ्चाशतोऽभिव्लङ्गैरपावपः ।
तत्सु ते मनायति तकत्सु ते मनायति ॥ ४ ।

पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण ।
सर्वं रक्षो नि बर्हय ॥ ५ ।

उभे इति । पुनामि । रोदसी इति । ऋतेन । द्रुहः । दहामि । सं । महीः । अनिंद्राः
अभिऽव्लग्य । यत्र । हताः । अमित्राः । वैलऽस्थानं । परि । तृळ्हाः । अशेरन् ॥ १ ।
अभिऽव्लग्य । चित् । अद्रिऽवः । शीर्षा । यातुऽमतीनां । छिंधि । वटूरिणा । पदा
महाऽवटूरिणा । पदा ॥ २ ॥ अनु । आसां । मघऽवन् । जहि । शर्धः । यातुऽमतीनां
वैलऽस्थानके । अर्मके । महाऽवैलस्थे । अर्मके ॥ ३ ॥ यासां । तिस्रः । पंचाशतः
अभिऽव्लंगैः । अपाऽअवपः । तत् । सु । ते । मनायति । तकत् । सु । ते । मनायति ॥४।
पिशंगऽभृष्टिं । अंभृणं । पिशाचिं । इंद्र । सं । मृण । सर्वं । रक्षः । नि । बर्हय ॥ ५ ।

अवर्मह इन्द्र दादृहि श्रुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्रिवो

घृणान्न भीषाँ अद्रिवः ॥ शुष्मिन्तमो हि शुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे ।

अपूरुषघ्नो अप्रतीत शूर सत्वभिस्त्रिसप्तैः शूर सत्वभिः ॥ ६ ॥

वनोति हि सुन्वन्क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवा-

नामव द्विषः । सुन्वान इत्सिषासति सहस्रा वाज्यवृतः ।

सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम् ॥ ७ ॥ २२ ॥ १९ ॥

अवः । महः । इंद्र । ददृहि । श्रुधि । नः । शुशोचं । हि । द्यौः । क्षाः । न । भीषा ।

अद्रिऽवः । घृणात् । न । भीषा । अद्रिऽवः ॥ शुष्मिन्ऽतमः । हि । शुष्मिऽभिः ।

वधैः । उग्रेभिः । ईयसे । अपुरुषऽघ्नः । अप्रतिऽइत । शूर । सत्वंऽभिः । त्रिऽसप्तैः ।

शूर । सत्वंऽभिः ॥ ६ ॥ वनोति । हि । सुन्वन् । क्षयं । परीणसः । सुन्वानः ।

हि । स्म । यजति । अवं । द्विषः । देवानां । अवं । द्विषः ॥ सुन्वानः । इत् ।

सिसासति । सहस्रा । वाजी । अवृतः । सुन्वानाय । इंद्रः । ददाति । आऽभुवं ।

रयिं । ददाति । आऽभुवं ॥ ७ ॥ २२ ॥ १९ ॥

॥ विंशोऽनुवाकः ॥

॥ १३४ ॥ ऋषिः–परुच्छेपः । देवता–वायुः । छन्दः–अत्यष्टिः ॥

॥ १३४ ॥ आ त्वा जुवो॑ रारहा॒णा अ॒भि प्रयो॒ वायो॒ वह॑न्त्वि॒ह पूर्वपी॑तये॒ सोम॑स्य पू॒र्वपी॑तये । ऊ॒र्ध्वा ते॒ अनु॑ सू॒नृता॒ मन॑स्तिष्ठतु जान॒ती नि॒युत्व॑ता॒ रथे॒ना या॑हि दा॒वने॒ वायो॒ म॒खस्य॑ दा॒वने॑ ॥ १ ॥

मन्द॑न्तु त्वा म॒न्दिनो॑ वाय॒विन्द॑वो॒ऽस्मत्क्रा॒णासः॑ सु॒कृता॑ अ॒भिद्य॑वो॒ गोभिः॑ क्रा॒णा अ॒भिद्य॑वः ॥ यद्ध॑ क्रा॒णा इ॒रध्यै॒ दक्षं॒ सच॑न्त ऊ॒तयः॑ । स॒ध्री॒ची॒ना नि॒युतो॑ दा॒वने॒ धिय॒ उप॑ ब्रुवत ईं॒ धियः॑ ॥ २ ॥

वा॒युर्यु॑ङ्क्ते॒ रोहि॑ता वा॒युर॑रु॒णा वा॒यू रथे॑ अजि॒रा धु॒रि वोळ्ह॑वे॒ वहि॑ष्ठा धु॒रि वोळ्ह॑वे ॥ प्र बो॑धया॒ पुरं॑धिं जा॒र आ स॑स॒तीमि॑व । प्र च॑क्षय॒ रोद॑सी वासयो॒षसः॒ श्रव॑से वासयो॒षसः॑ ॥ ३ ॥

आ । त्वा॒ । जुवः॑ । र॒र॒हा॒णाः । अ॒भि । प्रयः॑ । वायो॒ इति॑ । वह॑न्तु । इ॒ह । पू॒र्वऽपी॑तये । सोम॑स्य । पू॒र्वऽपी॑तये ॥ ऊ॒र्ध्वा । ते॒ । अनु॑ । सू॒नृता॑ । मनः॑ । ति॒ष्ठ॒तु॒ । जा॒न॒ती । नि॒युत्व॑ता । रथे॑न । आ । या॒हि॒ । दा॒वने॑ । वायो॒ इति॑ । म॒खस्य॑ । दा॒वने॑ ॥१॥ मन्द॑न्तु । त्वा॒ । म॒न्दिनः॑ । वायो॒ इति॑ । इन्द॑वः । अ॒स्मत् । क्रा॒णासः॑ । सु॒ऽकृताः॑ । अ॒भिऽद्य॑वः । गोभिः॑ । क्रा॒णाः । अ॒भिऽद्य॑वः ॥ यत् । ह॒ । क्रा॒णाः । इ॒रध्यै॑ । दक्ष॑म् । सच॑न्ते । ऊ॒तयः॑ । स॒ध्री॒ची॒नाः । नि॒ऽयुतः॑ । दा॒वने॑ । धियः॑ । उप॑ । ब्रु॒व॒ते॒ । ई॒म् । धियः॑ ॥ २ ॥ वा॒युः । यु॒ङ्क्ते॒ । रोहि॑ता । वा॒युः । अ॒रु॒णा । वा॒युः । रथे॑ । अ॒जि॒रा । धु॒रि । वोळ्ह॑वे । वहि॑ष्ठा । धु॒रि । वोळ्ह॑वे ॥ प्र । बो॒ध॒य॒ । पुर॑म्ऽधिम् । जा॒रः । आ । स॒स॒तीम्ऽइ॑व । प्र । च॒क्ष॒य॒ । रोद॑सी॒ इति॑ । वा॒स॒य॒ । उ॒षसः॑ । श्रव॑से । वा॒स॒य॒ । उ॒षसः॑ ॥ ३ ॥

तुभ्यमुपासः शुचयः परावति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु चित्रा नव्येषु रश्मिषु। तुभ्यं धेनुः सबर्दुघा विश्वा वसूनि दोहते।
अजनयो मरुतो वक्षणाभ्यो दिव आ वक्षणाभ्यः ॥ ४ ॥
तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुर्वण्यपामिषन्त भुर्वणि।
त्वां त्सारी दसमानो भगमीट्टे तक्ववीये।
त्वं विश्वस्माद्भुवनात्पासि धर्मणासुर्यात्पासि धर्मणा ॥ ५ ॥
त्वं नो वायवेषामपूर्व्यः सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि सुतानां पीतिमर्हसि।
उतो विहुत्मतीनां विशां ववर्जुषीणाम्।
विश्वा इत्ते धेनवो दुह्र आशिरं घृतं दुह्रत आशिरम् ॥ ६ ॥ २३ ॥

तुभ्यं। उषसः। शुचयः। पराऽवति। भद्रा। वस्त्रा। तन्वते। दंऽसु। रश्मिषु। चित्रा। नव्येषु। रश्मिषु ॥ तुभ्यं। धेनुः। सबःऽदुघा। विश्वा। वसूनि। दोहते। अजनयः। मरुतः। वक्षणाभ्यः। दिवः। आ। वक्षणाभ्यः ॥ ४ ॥ तुभ्यं। शुक्रासः। शुचयः। तुरण्यवः। मदेषु। उग्राः। इषणंत। भुर्वणि। अपां। इषंत। भुर्वणि ॥ त्वा। त्सारी। दसमानः। भगं। ईट्टे। तक्वऽवीये। त्वं। विश्वस्मात्। भुवनात्। पासि। धर्मणा। असुर्यात्। पासि। धर्मणा ॥ ५ ॥ त्वं। नः। वायो इति। एषां। अपूर्व्यः। सोमानां। प्रथमः। पीतिं। अर्हसि। सुतानां। पीतिं। अर्हसि ॥ उतो इति। विहुत्मतीनां। विशां। ववर्जुषीणां। विश्वाः। इत्। ते। धेनवः। दुह्रे। आऽशिरं। घृतं। दुह्रते। आऽशिरं ॥ ६ ॥ २३ ॥

द्वितीय अष्टक । प्रथम मण्डल ।

॥ ऋग्वेद ॥

[प्रथम अध्याय] [अष्टादश अनुवाक]

સૂક્ત ૧૨૨.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–विश्वेदेव ॥

હે ઋત્વિજો, તમારામાં ઔત્સુક્ય, ચાપલ્ય છે. તેથી હમણાં આપના પેય, હવિ તથા આપનો યજ્ઞ, તમે રૂદ્રને અર્પણ કરો. તે સર્વ સિદ્ધિઓનો જાણે વર્ષાદજ વર્ષાવે છે; અત્રે મેં પણ મરૂતોનું સ્તવન કર્યું છે. આ મરૂત્ મહદાકાશસ્થ પરમેશ્વરના વીરસહવર્તમાન અંતરિક્ષમાં જાણે કે ઈર્ષ્યાથીજ રહે છે. ૧

પ્રથમ આહુતિમાં બરોબર રંગ આવવામાટે ઉષા તથા રાત્રિને અનુકૂળ કરી લેવાં જોઈએ. આ નવવધૂપ્રમાણે નાનાપ્રકારે વસ્ત્ર પરિધાન કરે છે. એમાંથી એક વિદ્યુલ્લતારૂપ વસ્ત્ર જેમતેમ પહેરીને ઝળકે છે તથા બીજી રવિકિરણોના પ્રભારૂપ સુવર્ણ અલંકારોથી ઘણીજ ખીલી ઉઠે છે. ૨

આકાશમાં પ્રદક્ષિણા કરવામાટે અંધકારનો નાશ કરનાર એવો આ (દિનમણિ) અમને આનંદી કરો. પર્જન્ય કરનાર વાયુદેવ પણ આનંદમય કરો. હે પર્વતયુક્ત ઈન્દ્ર, અમારી બુદ્ધિ કુશાગ્ર કર અને સકળ દેવ અમને આ સર્વ બાબતોની પ્રાપ્તિ કરી આપો. ૩

આ હું ઉશિજનો પુત્ર સુપ્રભાત તે બન્ને યશસ્કર અને નાશરહિત જગત્પાલકોને મારી-પાસે બોલાવું છું તે વખત તમે આ તમારા અગ્નિનું જુદી જુદી રીતે સ્તવન કરો. અને આ ચિતશક્તિને પ્રકટ કરનાર જે બે અરણી છે તે આપની આગળ મૂકો. આ અગ્નિ આકાશનાં ઉદકોમાં પણ પ્રકટ થાય છે તથા તેના પ્રચંડ ઘોષથી ભક્તોને આશિર્વાદ આપે છે. ૪

---

१ हे ऋत्विजः (यूय) व पान्त अथ यज्ञ (च) मीळ्हुषे रुद्राय प्र भरध्वम्, (अहच) असुरस्य दिवः वीरै इषुध्येव रोदस्यो (स्थितान्) मरुत अस्तोषि ।

२ पूर्वहूति यशसा उषसानक्ता पुरुधा विदाने (स्तवनीये)। (तयो एका) स्तरी न व्युत अत्क वसाना, (अपरा) सूर्यस्य श्रिया हिरण्यैः (इव) सुदर्शी ।

३ परिज्मा वसर्हा न ममत्तु, अपा वृषण्वान् वात. ममत्तु, हे इन्द्रापर्वता युर न. शिशीतम्, तत् विश्वे-देवा. नः वरिवस्यन्तु ।

४ उत औशिज श्वेतनार्यै, सा मे यशसा व्यत्ना पाना हुवध्यै (प्रशंस.), (यूय) व अपां नपात प्र कृणुध्वम्, रसिपनस्य आयो मातरा प्र (कृणुध्वम्)।

આ હું ઉશિજનો પુત્ર, તમારેમાટે પ્રચંડ ગર્જના કરનાર (અગ્નિ) આવે માટે સ્તવન કરૂં છું. એવીજ સ્તુતિ પૂર્વે ઘોષાએ પણ તેનો શ્વેતરોગ નાશ પામવા માટે કરી હતી. તમારેમાટે તે દાનશૂર પુષાની કરૂણા માગું છું અને અભીષ્ટ સંપત્તિનો ઝરો અગ્નિપાસેથી વહે છે માટે તે સારૂ અગ્નિની પ્રાર્થના કરૂં છું. ૫ (૧)

હે મિત્રવરૂણ, મારી આ હાંકોતરફ લક્ષ આપો. તમે તમારા ઘરમાં હો તોપણ ચારેતર્ફ આવતી પ્રાર્થના તરફ લક્ષ દ્યો. એકદમ હાંક સાંભળનાર આ સિંધુ પણ અમે સ્તવન કરીએ છીએ તે સાંભળો. આ સિંધુની બક્ષિસો પણ સર્વ પ્રસિદ્ધજ છે. આ રસાળ પ્રદેશોને તેના પાણીથી તદ્દન તર કરી નાંખે છે. ૬

હે મિત્રવરૂણ, તમે અનેક યજ્ઞપ્રસંગે મને કૂલોત્પન્નને ગોધનની સેંકડો બક્ષિસો આપી છે. ખરેખર તમારા, આ દાતૃત્વની અતિશય સ્તુતિ થાય છે. અહા! જેના રથના દર્શનની બાબતમાં આ પ્રેમ વધારે, તે શ્રુતરથને ઐશ્વર્ય આપીને તે કાયમ કરનાર એવા આ (મિત્રવરૂણ,) આવ્યાજ જુઓ. ૭

અપાર ઐશ્વર્ય વાળા આ (ભગવંત) ના દાતૃત્વ ગુણની હું પ્રશંસા કરૂં છું. આપણે સર્વ શૌર્યસંપન્ન છીએ માટે આપણે સર્વેએ મળીને તેના ગુણાનુવાદ ગાવા જોઈએ. આણેજ પજ્રકુલોત્પન્નને પવિત્ર સામર્થ્ય આપ્યું અને વીરોને ઘોડાપર સ્વાર થઈને મારી મદદે આવવાને, આજ પરમ બુદ્ધિમાન પ્રેરણા કરે છે. ૮

હે મિત્રવરૂણ, સર્વનો ખુલ્લીરીતે દ્વેષ કરનાર, સોમરસ અર્પણ કરીને તમારી સેવા ન કરનાર, પેટમાં ખાર રાખી બીજાનો વધ કરવાની આશા રાખનાર, દુષ્ટ મનુષ્યો, જ્યારે સદાચારસંપન્ન ભક્તોને તેમની ભક્તિનું ફળ મળે છે ત્યારે પોતાની મેળેજ અંતઃકરણમાં હૃદ્રોગ ઉત્પન્ન કરી લે છે. ૯

---

५ औशिजः वः (अर्थे) स्वण्युं आ हुवध्यै शसं (कर्तुं प्रवृत्तः), अर्जुनस्य नंशे घोषा इव; वः (अर्थे) दानये पूष्णे आ प्र (वोचेय), अग्नेः वसुतातिं अच्छा वोचेय।

६ हे मित्रावरुणा मे इमा हवा श्रुतम्, उत रुदने (अपि) विश्वतः सीम् श्रुतम्; सुश्रोतुः सिन्धुः नः, श्रोतु, (अय) श्रोतुरातिः सुक्षत्रा अद्भिः (पिपर्ति)।

७ हे वरुण मित्र वां पृक्षयामेषु पज्रे (मयि) सा गवां शता रातिः स्तुषे; प्रियरथे श्रुतरथः सद्यः पुष्टिं दधानाः (ताच) नियानासः अग्मन्।

८ (अहम्) अस्य महिमघस्य राधः स्तुषे, (वय) सुवीराः नहुषः (अतः) सचा सनेम; (अपिच) यो जनः पज्रेभ्य. वाजिनीवान् (अस्ति), अश्वावतः रथिनः मह्यं सूरिः हि (चास्ति)।

९ मित्रावरुणौ यः जनः अभिध्रुक् वः अपां न सुनोति। अक्ष्णयाध्रुक् च, एः यत् ऋतावा होत्राभिः ईम् आप (इति पश्यति तदा) स्वय हृदये यक्ष्म नि धत्ते।

અને અત્રે તે ભક્તજન એવા વેગથી આગળ વૃદ્ધિ પામે છે કે તેથી આશ્ચર્ય જ પામતા રહીએ. બળશાલી પુરૂષોમાં પણ તે ઉત્તરોત્તર બલાઢ્ય થતો જાય છે અને સર્વ લોકમાં તેની કીર્ત્તિ અધિકાધિક જ પસરતી જાય છે. ગમે તેવો વિકટ પ્રસંગ હોય તો પણ દાન તત્પર શૂર ભક્ત, તેમાંથી ગમે ત્યારે પણ બેધડક પાર તરી જાય છે. ૧૦ (૨)

માટે હે દેવ, આ ઋષિની–આ ભક્તજનોની–હાંક સાંભળતાં જ અત્રે આવ. અમરત્વનું પદ ભક્તોને આપવું એ અતિશય સ્તુત્ય કૃત્ય એટલે કે તે તો તમારા હાથનો મેળ જ છે. આકાશને પણ તમે ભેદી નાંખ્યું છે. માટે આ અસહાય વીરની વિનવણી સાંભળો અને એનાં સર્વત્ર વખત થઈને એનામાં મોટાપણું આવે એવું કરો. ૧૧

'જે ભક્તના (યજ્ઞમાં) દશ પ્રકારના હવિનો સ્વીકાર કરવાને અમે આવીએ છીએ, તેનું સામર્થ્ય આવી રીતે અતિશય પ્રબલ હોય છે' એવું વચન પ્રત્યક્ષ દેવોએ આપ્યું છે. માટે સર્વ પ્રકારની ઓજસ્વિતા તથા સર્વ સ્પૃહણીય વસ્તુ, જેનામાં પ્રેમથી એકત્ર થાય છે એવા સકળ દેવ અમને યજ્ઞોમાં પવિત્ર સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી આપો. ૧૨

દેવ એકાદ વખતે એવો પણ ઉદ્ગાર કાઢે છે કે 'આ લો, આ ઋત્વિજ દસ પ્રકારનાં હવિરત્ન લઈને આપણી આગળ આવ્યા છે, તો તે દશવિધ હવિનો આપણે સ્વીકાર કરીએ આવો. ઈષ્ટાશ્વ કહો કે ઈષ્ટરશ્મિ કહો આ અમારા ભક્ત કરતાં વળી વધારે તે શું કરે છે ? લોકોપર અધિકાર ચલાવનાર તથા યશસ્વી આ (ભક્ત) ખરેખર સવ લોકોને ભૂષણપ્રદ જ છે.' ૧૩

હે દેવ, કાનમાં સુવર્ણ કુંડલો તથા ગળામાં રત્નજડિત હારવાળા સ્વરૂપની અમને પ્રાપ્તિ કરી આપો. અમારા બન્નેના મુખમાંથી પોતાની મેળે પ્રેરણાથી બહાર નીકળતાં સ્તુતિ-સ્તોત્રો સાંભળવાને આ દેદિપ્યમાન વિભૂતિને આનંદ થાઓ. ૧૪

---

१० सः (ऋतावा) दमुजूतः, मामनः नहुषः शर्मम्तरः, नरा गूर्तश्रवाः, विश्वासु पृत्सु (सः) विद्गगतिः शूरः सदमित् याळ्हयला याति ।

११ अध सूरे नहुषः दरम् रमन्त, हे अमृतस्य मद्रा राजानः (यूय) नभोजुव (तत्) रथपते महिना प्रशस्तये (यथा भवेत् तथा) निरवस्य राधः श्रोत ।

१२ यस्म सूरेः दशतयस्य (धामेः) नशे (वय आगताः तस्य) एत शर्धं धाम इति (देवाः) अवोचन्, येषु द्युम्नानि वसुतातिश्च रत्न् ते विश्वेदेवा. प्रग्थेषु वाजम् सन्वन्तु ।

१३ "यत् द्वि पञ अगा बिभ्रतः यन्ति (तस्मात्) दशतयस्य धामेः मन्दामहे" (इत्यपि ब्रुवन्ति)। किम् इष्टाश्वो वा इष्टरश्मिर्वा (करिष्यति) । एते ईशा नाग. तरुदश (भक्ताः) नृन् कृण्ते ।

१४ (यत्) हिरण्यकर्ण मणिग्रीवम् अर्ण तन् विश्वेदेवाः नः वरिवस्यन्तु । अस्मे उभयेषु (विषये) सद्यः आ जग्मुषीः गिरः उस्राः अयं आचरन्तु ।

તે મશર્શારના ચાર છોકરા અને મોટા બળવાન્ આયવસ રાજાના ત્રણ છોકરાઓની મને હવે વિઘ્ન કરવાની શી શક્તિ છે? કારણ હે મિત્ર વરૂણ, જુઓ, આ તમારો વિશાલ રથ હવે દેખાવા માંડયો છે. તેનાં કિરણ પણ સુખમય હોઇને તે ભાનુ પ્રમાણે તેજઃ પુંજ છે. ૧૫ (૩)

સૂક્ત ૧૨૩.

॥ ऋषि-कक्षीवान् । देवता-उषा ॥

આ ઉષા ઘણીજ પ્રેમાળ દેખાય છે. આ જુઓ તેનો ભવ્ય રથ જોડીને તૈયાર થયો છે. અને તેની આસપાસ આ નાશરહિત તેજ.પુંજ તારાગણ કેવા પ્રકાશે છે. આ ઘોર અંધારામાંથી આ પરમ મહાન સ્વામિની જે પ્રકટ થઈ છે તેમાં તેનો હેતુ આ મનુષ્યલોકપર પ્રકાશ પાડીને અનુગ્રહ કરવાનો જ છે. ૧

સર્વ જગ નિદ્રાવશ હોય છે તે વખતે સર્વની પહેલાં આ જ જાગે છે. (મનના) પવિત્રપણાનું જે સામર્થ્ય હોય છે તેમાં આના કરતા કોઈ પણ ચઢીયાતું નથી. આ મહાન અને અતિશય ઉદાર છે સર્વદા તરૂણ જ હોવાવાળી આ સુંદરી પુનઃ પુનઃ જન્મ લઇને અતિ ઉંચા આકાશમાંથી જગનું નિરીક્ષણ કરે છે. તે આ ઉષા, જુઓ પ્રથમ આહુતિની વખતે સર્વથી પ્રથમ આવી પહોંચી છે. ૨

હે દેવી ઉષા, તું અત્યુચ્ચ ઠેકાણે જન્મ લઇને મનુષ્યમાત્રનું રક્ષણ કરે છે. તું આજના દિવસનો સુખદ ખનો ભાગ જેનો હોય તેને આપવાના વિચારમાં છે. તો (અમારે માટે એવો પ્રયત્ન કર કે) જે ઇશ્વર સ્વતઃ આત્મસંયમી છે અને સર્વને પ્રેરણા કરે છે તે, અમે નિષ્પાપ છીએ એવું આજ સૂર્ય (આટલામાં જ ઉગશે) તેને બરાબર અસરકારક રીતે કહે. ૩

દરરોજ જુદો જુદો ઠાઠ કરીને આ પ્રકાશવતી ઉષા ઘેરેઘેર ભેટ આપવાને જાય છે સજ્જનોપર અનુગ્રહ કરવાની બાબતમાં ઘણીજ ઉત્સુક અને સદૈવ તેજ.પુંજ એવી ઉષા, જુઓ! આવી પહોચી છે. જગમાં જે કાંઈ સુંદર વસ્તુ છે તેનો ઉપર ઉપરનો એટલે કે ઉત્તમ ઉત્તમ ભાગ જે હોય છે તેનો આસ્વાદ (પ્રકાશના યોગે) આ જ લે છે. ૪

---

१५ मशर्शारस्य चत्वार जिष्णो आयवसस्य राज्ञ' त्रयः शिश्वः मा (अधुना न पीडयन्ति, यतः) हे मित्रावरुणा वां दीर्घाप्सा स्यूमगभस्ति रथ सूरो न अद्यौत् ।

१ दक्षिणायाः (उषसः) पृथु रथ अयोजि, एनम् अमृतास देवासः आ अस्थु' । अर्या विहाय मानुषाय क्षयाय चिकित्सन्ती कृष्णात् उदस्थात् ।

२ विश्वस्मात् भुवनात् पूर्वा अबोधि, (सा) वाजं जयती बृहती सनुत्री, युवतिः पुनर्भूः व्यख्यत्, उषाः पूर्वहूतौ प्रथमा आ अगन् ।

३ हे देवी सुजाते उषा' यत् (त्व) मर्त्यत्रा, अद्य नृभ्यः भाग विभजासि, अत्र देवः दमूनाः सविता नः सूर्याय अनागस इति वोचति ।

४ दिवेदिवे नामा अपि दधाना अदना गृह गृह अच्छ याति, सिषासन्ती द्योतना च (उषाः) शश्वत् आ अगात्, वसूनाम् (च) अग्रमग्रम् इत् भजत ।

ભાગ્યદાતા દેવની તું બહેન અને વરૂણની પણ આમ જ તરીકે શોભે છે. હે ઉષા, સત્ય અને મનોહર સ્તોત્રો કહેવાની સ્ફુર્તિ આપનારી પણ તુંજ છે. તારૂં વર્ણન પ્રથમ થવા દે. પાપકર્મ કરનાર જે મનુષ્ય હોય તેને બરાબર ઠોકર લાગીને તે પછવાડેને પછવાડેજ અટકી પડો. તું સદાચાર પ્રવર્તક છે માટે તારીજ મદદથી અમે તેમને જોતાં જોતામાં જ પાદાક્રાંત કરી નાંખીએ. ૫ (૪)

હવે સત્યાર્થ પૂર્ણ અને હૃદયંગમ સ્તોત્રો ગાવાની શરૂઆત થવા દો. કારણ આ ઉષઃકાલે વેદિ પરના અગ્નિ પ્રદીપ્ત થયા છે અને જગમાંની આલ્હાદકારક સંપત્તિ જે અંધકારમાં અત્યારસુધી અવશ્ય થઈ પડી હતી તેને દેદિપ્યમાન ઉષાએ આપણી નજરે કરી પાડી છે. ૬

એક દેખાવા માંડતાં જ બીજું અદૃશ્ય થાય છે, તેપ્રમાણે આવર્ષરૂપ પુરૂષના (ઉષા અને રાત્રિ) બન્ને અંગો નાનાં મોટાં થાય છે અને એકની પાછળ એક એમ એકદમ ફરે છે. આ જે (વર્ષના) બે પ્રકાર પૃથ્વીપર અનુક્રમે થાય છે તે પૈકી એક એટલે (રાત) અંધકારને ખૂણે ખોચરે સંતાડી મૂકતાં મૂકતાંમાં જ બીજી એટલે ઉષા પણ ઉજ્વલ રથમાં બેસીને ઉદય પામે છે. ૭

આ ઉષા જેમ આજ દેખાય છે તેમ જ કાલે પણ દેખાશે અને એવી રીતે વરૂણના (આકાશરૂપી) વિશાલ રાજ્યમાંથી આ પ્રવાસ કરે છે. આનામાં કોઈ કાંઈ દોષ કાઢવા માગે તો અશક્ય એવી તે નિષ્કલંક છે. આમનામાંની દરેક ઉષા (આકાશમાં) ત્રીસ ત્રીસ પ્રદક્ષિણા કરે છે અને એવી રીતે સર્વજણ પોતપોતાનું નીમી આપેલું કામ પાર પાડે છે. ૮

(નૂતન વર્ષારંભનો) પ્રથમનો દિવસ હવે ખાસ ઉગશે એવું જેના આવવાથી સમજાય છે તે આ ઉષા જુઓ કાળાઘોર અંધારામાંથી શુભ્ર તેજથી મંડિત થઈને ઉપર નીકળે છે: અને યદ્યપિ તેનો નીમી આપેલો કાર્યભાગ ખલાસ કરવામાં રાતદિવસ તે ગર્ક થઈ ગયેલી હોય છે તો પણ તે સુંદરી ભાનુનો જે પુરાતન સત્યવર્ગ છે તેને છોડીને એક વાળપુર પણ બાજુએ જતી નથી. ૯

---

५ (सं) भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिः, हे सूनृते उषः प्रथमा जरस्व । यः अघस्य धाता स पश्चाद्ध्याः तं दक्षिणया रथेन जयेम ।

६ सूनृताः उदीरतां, पुरंधीः उदीरतां, अग्नयः च शुशुचानासः उदस्थुः । स्पार्हा वसूनि तमसा अप गूळ्हा (आसन् तानि) विभातीः उषसः आविः कृण्वन्ति ।

७ अन्यत् अभि एति, अन्यत् अप एति, (एतावता संवत्सरस्य) विषुरूपे अहनी सं चरेते । (तयोः) परिक्षितोः अन्या तमः गुहा अकः, (अन्या) उषाः न शोशुचता रथेन अद्यौत ।

८ सदृशीः अद्य, उ श्वः इत् सदृशीः (एव) (एतादृशः) वरुणस्य दीर्घं धाम सचन्ते । अनवद्याः (ताः) एकैका त्रिंशत योजनानि (एव) क्रतु सद्यः परि यन्ति ।

९ (संवत्सरस्य) प्रथमस्य अह्नः नाम जानती (सा) शुक्रा श्वितीची कृष्णात् अजनिष्ट । (एषा) योषा अहरहः निष्कृतम् आचरन्ती ऋतस्य धाम न मिनाति ।

જેના સર્વ અવયવ તદ્દન જાણે કે આકાર્યા મુજબ ભરેલા છે એવી એકાદ નવવધૂપ્રમાણે હે તેજઃપુંજ ઉષા, તું તારા દેદીપ્યમાન પ્રિયકર પાસે જાય છે. કારણ તે પણ તારીજ માફક ઉત્સુક બન્યો છે. તે વખતે ગાલમાંજ હસતાં હસતાં તથા ઝળકતાં તારા તારૂણ્યના મદમાં તારાં કુચમંડલ તેમના દેખતાં સહેજ ઉઘાડાં કરે (એ સ્વાભાવિક જ છે). ૧૦ (૫)

એકાદ તરૂણ સુંદરીને તેની મા નહવડાવી ધોવડાવીને દરદાગિનાથી શોભાવે, તે પ્રમાણે સજીને તારી આંખોની તીવ્ર ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા માટેજ તું તારૂં રૂપ અમારી આગળ પ્રકટ કરે છે. તો હે ઉષા, આજ પ્રકાશીને તું સર્વનું કલ્યાણ કર અને આજ પર્યન્ત પુષ્કળ પ્રભાત થયાં પરંતુ તેમનામાંથી કોઇપણ તારી બરોબરી કરે એવું ન થાઓ. ૧૧

આ ઉષામાં ચાપલ્ય કેવું ઓતપ્રોત ભર્યું છે. (જ્ઞાનપ્રદ) પ્રકાશ છે, અને ગમે તે રમણીય પદાર્થનો સંગ્રહ પણ એને લીધે છે. આ પોતાની પ્રભાવડે સૂર્ય કિરણોની સાથે સ્પર્ધા કરતાં કરતાં ગુપ્ત થાય છે અને ફરી પ્રકટ પણ થાય છે. આપ્રમાણે અનેક મંગલ-સ્વરૂપો ધારણ કરવાનો આનો ક્રમ ચાલે છે. ૧૨

સત્યસ્વરૂપ સૂર્યનાં કિરણો સાથે તું એકરૂપ થઈ જાય છે, (તેજ પ્રમાણે) અમારામાં પણ (તારી કૃપાથી) ઉત્તરોત્તર કલ્યાણપ્રદ કર્તૃત્વશક્તિ આવવા દે. હે ઉષા, અમે આજ તારી મનઃપૂર્વક પ્રાર્થના કરી છે. તો અમારે માટે ઉત્તમ રીતે પ્રકાશિત થા અને ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિની પ્રાપ્તિ અમને અને અમારા ઔદાર્યશાલી યજમાન–બન્નેને થવા દે.૧૩(૬)

સૂક્ત ૧૨૪.

ऋषि–कक्षीवान् । देवता–उषा ॥

હવે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થયો છે અને ઉષાદેવી અંધકારનો નાશ કરે છે અને સૂર્ય પણ ઉદયોન્મુખ થાય છે. અને બન્નેના પ્રકાશવડે દિશાઓ સંપૂર્ણ ભરાઈ ગઈ છે એવે વખતે સર્વત્ર ચૈતન્ય ઉત્પન્ન કરનાર ભગવાને અત્રે અમારે માટે–મનુષ્યો શું કે પશુ શું પણ પ્રત્યેક પોતપોતાનું કામ કરે માટે–સર્વને (નિદ્રામાંથી પુનઃ) પૂર્વ સ્થિતિમાં આણ્યાં છે. ૧

---

१० तन्वा शाशदाना कन्येव हे देवि त्वं इयक्षमाणं देवं एषि । युवतिः (त्वं) संस्मयमाना विभाती च (अस्य) पुरस्तात् वक्षांसि आविः कृणुषे ।

११ मातृमृष्टा शुशुभाना योषा इव (त्वं) तन्वं दृशे कं आविः कृणुषे । हे उषः त्वं भद्रा वितरं व्युच्छ, तत् ते (तेजः) अन्याः उषसः न नशन्त ।

१२ (इमा.) अश्वावतीः गोमतीः विश्ववाराः च, सूर्यस्य रश्मिभिः यतमानाः परा यन्ति च पुनश्च आयन्ति, (एव) उषसः भद्रा नाम वहमाना. (वर्तन्ते) ।

१३ ऋतस्य रश्मिम् अनु यच्छमाना (त्वं) भद्रं भद्रं क्रतुं अस्मासु धेहि । हे उषः त्वं अद्य सुहवा वि उच्छ, मघवत्सु (यजमानेषु) अस्मासु च रायः स्युः ।

१ समिधाने अग्नौ उषा. व्युच्छन्ती सूर्यः च उद्यन् ज्योतिः उर्विया अश्रेत् । देवः सविता च अत्र नः अर्थं तु द्विपत् चतुष्पात् इत्थं प्रासावीत् ।

ઈશ્વરી નિયમમાં હરકત ન લાવતાં મનુષ્યમાત્રના આયુષ્યની મર્યાદા માત્ર આ કમી કમી કરે છે. આજપર્યંત જે અસંખ્ય ઉષા આવી ગઈ તેમનામાં નામાંકિત અને હજી પણ જે આવનાર છે તેમનામાં પણ ઉત્કૃષ્ટ એવી આ જુઓ આજની ઉષા ઉદય પામી છે. ૨

આહા! આ જુઓ આકાશ કન્યા ઉષા પૂર્વ દિગ્ભાગમાં પુનઃ દેખાવા લાગી છે. આ વીર સ્ત્રી, પ્રકાશનાંજ વસ્ત્રો પહેરીને, સત્યસ્વરૂપ સૂર્યે જે માર્ગ આંકી આપ્યો તેજ માર્ગે એકાદ ચતુર સ્ત્રીપ્રમાણે બરોબર જાય છે. તેની દિશા કદિપણ ચુકતી નથી. ૩

આ જુઓ, અત્રે તેનું જાણે કે શુભ્ર તથા ઉજ્જ્વલ વક્ષસ્થલ જ દેખાય છે કે શું? એકાદ કવિ જેપ્રમાણે પ્રિય અંતઃકરણ વૃત્તિની આપણને ઓળખાણ કરી આપે છે, તેપ્રમાણે, જગતમાંના સૌંદર્યની ઓળખ એણે જ કરાવી આપી છે. ઘરની માલિક બાળબચ્ચાંને ઉઠાડે છે તે પ્રમાણે નિદ્રામાં ઘોરતા પડેલા સર્વ વિશ્વને આ જગાડે છે. અને આપણને છોડી ન જતાં ગયેલી ઉષામાંથી નીકળીને પુનઃ આપણીપાસે ફરી આવી છે. ૪

બાષ્પ તથા ધુમસથી ભરાઈ ગયેલા પૂર્વ તરફના અર્ધ આકાશમાં, પ્રકાશને પ્રસવનાર ઉષાદેવીએ જુઓ તેનો ધ્વજ કેવો રોપી દીધો છે? તેની પ્રભા ઘણે દૂર સુધી પ્રસરેલી છે. એટલી કે, માબાપના જે ક્ષિતિજરૂપી ખોળામાં તે બેસે છે, તે, તે સર્વ ક્ષિતીજ જ બન્ને બાજુએ પ્રકાશવડે તેણે કેવું સંપૂર્ણ ભરી નાંખ્યું છે. ૫ (૭)

સર્વ દર્શનસુખ અનુભવે એવી તો આ અતિ ઉદાર ઉષાની ઇચ્છા—માટે એ સ્વકીય હો કે પરકીય હો—કોઇનોપણ અનાદર કરતી નથી. આ તેજસ્વી ઉષા તેના નિષ્કલંક લાવણ્યને લીધે સર્વને સ્પષ્ટ દેખાય એવી છે. એ નાનાથી તે મોટા સુધી કોઇનો પણ અનાદર કરતી નથી. ૬

---

२ दैव्यानि व्रतानि अमिनती, मनुष्या युगानि प्रमिनती (एतादृशी) उषा शश्वतीनां ईयुषीणां उपमा, आयतीना च प्रथमा वि अद्यौत्।

३ एषा दिवः दुहिता समना ज्योतिः वसाना पुरस्तात् प्रति अदर्शि । ऋतस्य पन्थाम् प्रजानतीव साधु अनु एति, दिशः न मिनाति ।

४ (पश्य अस्याः) शुन्ध्युवः न वक्षः उपो अदर्शि, नोधा इव प्रियाणि आविरकृत । अद्मसत् न ससतः बोधयन्ती (सती) शाश्वत्तमा एयुषीणाम् पुनः (नः) आ अगात् ।

५ अप्यस्य रजस पूर्वे अर्धे गवां जनित्रा केतुं अकृत । (यस्मिन्) पित्रोः उपस्थे (सा आसीना ते) उभा (तेजसा) आ पृणन्ती, वि उ वितरं वरीयः प्रथते ।

६ एवेत् एव इत् एषा पुरुतमा (विभाति), न अजामिं न जामिं परिवृणक्ति । (किंतु) अरेपसा तन्वा शाशदाना विभाती न अर्भात् न महः (च) ईषते ।

આ ઉષા અમે વીર પુરૂષોની સન્મુખ આવે છે ત્યારે તે રાજાની એકની એક કન્યાપ્રમાણે (મોટા ઠાઠથી) આવે છે, તે ન્યાયસન પર જાણેકે બેસીને (નિર્ણય કર્યાપ્રમાણે લોકોને) યથાન્યાય ભાગ્યસંપત્તિ વહેંચી આપવામાટે આવે છે. પરંતુ ક્યારે ક્યારે પતિમાટે ઉત્સુક થઈને વસ્રાલંકાર પહેરીને–સજીને–તેની તરફ નીકળેલી યુવતીપ્રમાણે આનો દેખાવ હોય છે અને ત્યારે આ ઉષા સ્મિત હાસ્ય કરનાર બાલિકાપ્રમાણે તેનું સૌંદર્ય ખુબીથી પ્રકટ કરે છે. ૭

નાની બહેને મોટી બહેન દૃષ્ટિએ પડતાંજ તેને માટે જગ્યા કરી આપી અને તેના તરફ જોતાં જોતાં જ જાણે કે તેની રજા લીધી તે વખતે (મોટી બહેન) ઉષાનો બાલરવિનાં કિરણોના જેવો એવો ઉજ્વલ પ્રકાશ પડે છે કે જાણે કે વિદ્યુલ્લતાનો જથ્થોજ ચળકી રહ્યો છે. (અથવા અલંકાર વિભૂષિત સુવ્રતિ જન લગ્ન સમારંભમાં જાય છે). ૮

એકમેકની બહેનો જેવી જે આ ઉષા આજપર્યન્ત આવી ગઈ તેમાં (એવી રીત દેખાય છે કે) દરરોજ એક આવીને જાય ન જાય તેટલામાં જ પાછળની એકદમ મૂકેલી તો હવે પણ આગળ આનંદના દિવસ દેખાડનાર જે નૂતન ઉષા હજી આવવાની છે તે પૂર્વ પ્રમાણેજ અમારાપર સદ્ભાગ્યનો પ્રકાશ પાડો. ૯

હે ઔદાર્યશાલિની ઉષા, દાનશૂર ભક્તજનોને જાગૃત કર, પરંતુ દુષ્ટ કંજુસ માત્ર ન જાગતાં નિરંતર ઘોરતા પડો. હે ઉદાર ચરિતા, તું દાનશીલ ભક્તજનોને ઐશ્વર્યથી પ્રકાશિત કર. હે ઉષા, સત્ય તથા સુરસ ભાષણ કરનારાને તું જ પ્રેરણા કરે છે, કવીઓને પણ પ્રેરણા કરનારી તું જ છે, તો હવે ભગવતસ્તવનકરનાર ભક્તોને ઐશ્વર્યથી પ્રકાશિત કર. ૧૦ (૮)

જુઓ, સામે આ લાવણ્યવતી ઉષા તેના વૈભવના બહારમાં દેખાવા લાગી છે. એણે પોતાના રથને જે ઘોડા જોડ્યા છે, તે પણ આ રક્ત કિરણોના જ છે. તેની તેજઃપુંજ પતાકાનો પ્રકાશ આ (આકાશના) અંધકાર મય પોલાણમાં હવે ખાત્રીથી દૂર સુધી ઝળકશે, અને તત્ક્ષણે ઘેરેઘેર અગ્નિનાં સ્તવનો શરૂ થશે. ૧૧

---

७ अभ्रातेव पुंस प्रतीची एति. गर्तारुक इव धनानां सनये (एति)। (अपि च) पत्ये उशती सुवासाः जायेव उषाः हस्रा इव अप्सः नि रिणीते।

८ (कनीयसी) स्वसा ज्यायस्यै स्वस्रे योनिम् अरैक्, (अपि च) अस्याः प्रतिचक्ष्येव अप एति। सूर्यस्य रश्मिभि व्युच्छन्ती (उषाः) समनगाः (विद्युतां) व्राः इव अञ्जि अङ्क्ते।

९ आसां पूर्वासां स्वसृणा (एतद् दृश्यते, यत्) अहसु अपरा पूर्वाम् पश्चात् अभि एति। (तस्मात्) नूनम् ताः सुदिना. नव्यसीः उषसः प्रत्नवत् अस्मे रेवत् उच्छन्तु।

१० हे मघोनि उषः, पृणत. प्र बोधय, अबुध्यमानाः पणयः ससन्तु। हे मघोनि, सूनृते, जरयन्ती मघवद्भ्य. रेवत् उच्छ, स्तोत्रे च रेवत् उच्छ।

११ इयं युवतिः पुरस्तात् अव अश्वैत्, (सा) अरुणानां गवां अनीकं युङ्क्ते। नूनम् असति (आकाशे) केतुः वि प्र उच्छात्, गृह गृह अग्निः उपतिष्ठाते।

તારો પ્રકાશ જોતાંજ આ જુઓ, પક્ષિગણ પોતપોતાના માળામાંથી બહાર ઉડી ગયા. અને પેટના વ્યવસાયમાં મગ્ન રહેનાર લોક પોતપોતાને ઉદ્યોગે વળગ્યા. પરંતુ દાનકર્મરત સદ્ભક્તમાત્ર (વ્યર્થ ધામધુમ ન કરતાં) તેને ઠેકાણે સ્વસ્થ હોય છે. તથાપિ તેનેમાટે અત્યુત્કૃષ્ટ વિપુલ સંપત્તિ તું પોતે લઈ આવે છે. ૧૨

મહાન ઉષાઓ, આ મારા સ્તોત્રવડે તમારૂં (યથામતિ) સ્તવન થયું છે. તેને લીધે હે પ્રેમાળ દેવીઓ, તમે અતિશય સંતુષ્ટ પણ થયાં છો તો હવે તમારી કૃપાથી એવા સામર્થ્યની સેંકડો અથવા હજારોને પણ ભારે પડે એવા સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થાઓ. ૧૩ (૯)

સૂક્ત ૧૨૫.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–दम्पती ॥

પ્રાહુણાએ તદ્દન પરોઢીએ આવીને પોતાની પાસેનાં રત્નો સવારે (પોતાના પિતા) પાસે મૂકયાં અને તેણે પણ તે નિરખી જોઈને તેમનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારે આ (સત્પાત્રે ઠરેલા) ઔદાર્યને લીધે તે પરાક્રમી રાજાને ભરપૂર સંપત્તિ તથા દીર્ઘાયુષ્યની પ્રાપ્તિ થઈને ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિંગત થનાર સમૃદ્ધિ પણ પ્રાપ્ત થઈ. ૧

તે રાજાને જ્ઞાન-ગોધન, અક્ષય સંપત્તિ અને જાતવાન્ ઘોડા પણ પ્રાપ્ત થાઓ. ઇન્દ્ર તેને હજી મોટવયમાં મૂકશે; કારણ, પ્રાહુણા જુઓ કે પારધી જેમ જાળમાં શિકાર પકડે છે તેપ્રમાણે તને આવેલો જોઈ ને તણે પોતાની પાસેની અમૂલ્ય સંપત્તિ આપીને તને એણે બાંધી દીધો. ૨

યજ્ઞકર્મનિષ્ઠ પુરૂષના સચ્છીલ પુત્રને મળવાને આજ સવારે હું મારા રથમાં ભરપૂર ધન ભરીને અત્રે આવ્યો છું. તે પરમ પુરૂષને સોમવલ્લીનો આલ્હાદદાયક રસ કાઢીને તે અર્પણ કરો, અને શૂર પુરૂષોને પણ જેનો આશ્રય છે તે રૂદ્રનું સત્ય અને રસ પૂર્ણ સ્તોત્રોથી સ્તવન કરો. ૩

---

१२ तेऽनुष्टौ वयश्चिन्‌ वसते उत्‌ अपप्तन्‌, येच नरः पितुभाजः (तेऽपि अपप्तन्) । (पर) अमा सते दाशुषे मर्त्याय हे देवि उषः त्वम्‌ वामम्‌ भुरि वहसि ।

१३ हे स्तोम्या उषसः मे ब्रह्मणा (यूय) अस्तोढ्वम्‌, (अपि च) उशती. यूयं अवीवृधध्वम्‌ । हे देवी युष्माकम्‌ अवसा सहस्रिण च शतिन च वाज सनेम ।

१ प्रातरित्वा प्रातः रत्न दधाति, (पिताऽपि) त (रत्न) चिकित्वान्‌ प्रतिगृह्य निधत्ते । तेन (दानेन) प्रजां आयुश्च वर्धयमानः सुवीरः रायस्पोषेण सचते ।

२ मधुः सहिरण्यः सु अश्वः (सः) असत्‌ अस्मै वृहत वय. इन्द्रः दधाति (यतः) हे प्रातरित्वः यः त्वा आयान्तम्‌ सुक्षीजरा पदिम्‌ इव वसुना उत्‌ सिनाति ।

३ इष्टे सुकृतम्‌ पुत्र इच्छन्‌ वसुमता रथन अद्य प्रातः आयम्‌ । (तत्) मत्सरस्य अंशोः सुतं (देव) पायय, क्षयद्वीरं सूनृताभिः वर्धय ।

જે પુણ્યપુરૂષ પ્રત્યક્ષ યત્ન કરે છે તેનુંજ માત્ર નહિ પણ યજ્ઞ કરવાનો ફક્ત ઉદ્દેશ પણ જે મનમાં રાખે છે તેનીપાસે પણ ધેનુ અને આનંદપૂર વહેવડાવનાર મહાનદીઓ દોડતી જાય છે. તેજપ્રમાણે ઈશ્વરને સંતુષ્ટ કરનાર સત્પુરૂષ તરફ સુકીર્તિરૂપ ઘૃતના પ્રવાહના પ્રવાહ ચારે તરફથી વહેતા આવે છે. ૪

જે કોઈ દાનધર્મવડે (ઈશ્વરને) સંતુષ્ટ કરે છે તે સ્વર્ગના શિખરપરજ ચડીને ત્યાં જ રહે છે. તેનો દેવમંડળમાં પ્રવેશ થાય છે. તેની જ તરફ સ્વર્ગમાંની તથા પૃથ્વિપરની નદીઓ ઘીના ગંશિ વહેવડાવી જાય છે. અને તેને માટે આ રસાળ ધરિત્રી સમૃદ્ધિથી ઓતપ્રોત ભરાઈ જાય છે. ૫

આ (જગમાંની) અમૂલ્ય સંપત્તિ ફક્ત દાનશાલીઓને માટેજ છે. દાનશાલી લોકોમાટે જ આકાશમાં ભાનુ તથા તારા પ્રકાશે છે. દાનશાલી લોકોનેજ અવિનાશી પદ મળે છે અને દાનશાલી લોક જ (પોતાનું તથા બીજાનું) આયુષ્ય વધારી શકે છે. ૬

દાનધર્મથી (ઈશ્વરને) સંતુષ્ટ કરનાર લોક કદિપણ દુઃખમાં અને પાપમાં ન પડો. સદાચારરત જ્ઞાની કદિપણ વૃધ્ધાવસ્થાથી દુર્બલ ન થાઓ. ગમે તે મનુષ્ય તેનો મદદકર્તા થશે, અને સર્વ દુઃખદાયક પ્રસંગ કંજુસ માણસોપર ગુજરશે. ૭ (૧૦)

સૂક્ત ૧૨૬.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–विद्वांसः ॥

હું ભાવ્ય રાજાની જે મનઃપૂર્વક પ્રશંસા કરૂં છું, તે સામાન્ય નથી; આ ભાવ્યસિંધુ દેશના રાજાએ જ મારેમાટે હજારો યજ્ઞ કર્યા. આ રાજા અજિંક્ય છે અને સત્કર્મોત્સુક પણ છે. ૧

---

४ इजान (पुरुष) यक्ष्यमाण चापि धेनवः मयो भुवश्च सिंधवः उपक्षरन्ति । (ईश्वरं) पृण त च पपुरिच श्रवस्यवः घृतस्य धाराः विश्वतः उपयन्ति ।

५ यः पृणाति सः नाकस्य पृष्ठे श्रितः अधितिष्ठति, सहि देवेषु गच्छति । तस्मै आपः सिन्धवश्च घृतं अर्षन्ति तस्मै इय दक्षिणा (भूमिः) सदा पिन्वते ।

६ दक्षिणावताम् इत् इमानि चित्रा (वसूनि), दक्षिणा वताम् दिवि सूर्यासः । दक्षिणावन्तः अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः आयुः प्र तिरन्ते ।

७ (ईश्वर) पृण तः दुरितं एनः च मा आ अरन्, सुव्रतासः सूरयः मा जारिषुः । अन्यः कः चित् तेषां परिधिः अस्तु, (सर्वे) शोका अपृणन्तम् अभि स यन्तु ।

१ सिंधौ अधि क्षियतः भाव्यस्य अमन्दान् स्तोमान् मनीषा प्रभरे । यः राजा मे सहस्रं सवान् अमिमीत, (यश्च) अतूर्तः श्रवः इच्छमानः ।

તેના અત્યંત આગ્રહથીજ, તેના સુવર્ણ નિષ્કનો અને સેકડો બળવાન ઘોડાનો મે એકદમ સ્વીકાર કર્યો અને (કક્ષીવાનને) તે પરાક્રમી રાજાપાસેથી સેંકડો ગાયો મળી અને મે તેની અખંડ કીર્ત્તિ સ્વર્ગપર્યન્ત પ્રસરાવી ૨

આ વખતે સ્વનય રાજાએ આપેલા દશ રથ મારી પાસે હતા, તેમને તદ્દન કાળા ઘોડા જોડયા હતા, તેમા (રથમા) મારી નૂતન વિવાહિત પત્ની બેઠી હતી અને તેમની પાછળ સાઠ હજાર ગાયોનુ ગ્રૂથ જતુ હતુ; આ સર્વ બક્ષિસો મને (કક્ષીવાનને) આગલે દિવસે સાંજરે મળી હતી ૩

આ દસ રથની સાથે એક હજાર સિપાઈ ચાલતા હતા અને તેમની આગળ ચાલીસ વિચિત્રરંગી ઘોડા હતા આ ઘોડા બહુ બલવાન હતા અને ઝુલતા ચાલતા હતા અને તેમના અંગપર સોનામોતીના સાજ હતા કક્ષીવનન અને તેના મિત્રોના નોકરોએજ આ ઘોડાઓને માલિસ કરીને તયાર કર્યો હતા. ૪

પ્રથમનો સ્વીકાર કર્યા પછી એકદમ તમારી તરફથી ત્રણ તથા આઠ મળીને (ગાડીઓને) જોડેલા અગીયાર બળદની બીજી એક બક્ષિસ મળી આ બળદ રાજાઓના જ વાડા ઓમા રહેવા યોગ્ય તયાર હતા, ભાઈ ઓ, એકજ કુટુબના માણસપ્રમાણે તમારે (એકમેકની સાથે) ધન્ય૨ છે પરંતુ (અમે) પજ્રના વંશજ પણ કુળવાન છીએ અને અમે સત્કાર્યનીજ આશા નાખીએ છીએ ૫

લતાઓની પેઠે મને સર્વાંગે આલિંગન દેનાર તે તારૂણી પ્રેમરસથી પૂર્ણ અને સૌખ્યદાયક હોવાથી મને સેંકડો પ્રકારના સુખ આપે છે. ૬

---

२ (अहं) नाधमानस्य राज्ञः शतं निष्कान्, शतं प्रयतान् अश्वान् सद्य आदम् । (अहं) कक्षीवान् असुरस्य (राज्ञः) गानां शतं (आदम्), अजरं श्रव दिवि च आ ततान ।

३ (इदानीं) स्वनयेन दत्ताः श्यावाः (युक्ता) वधूमन्तः दश रथासः मा उप अस्थुः (तेषां पश्चात्) षाष्टि सहस्रं गव्यं अनु अ अगात् कक्षीवान् (एतद्) अह्नाम् अभिपित्वे सनत् ।

४ दशरथस्य सहस्रस्य, सानकानां, अग्रे चत्वारिंशत् शोणाः (अश्वाः) श्रेणिं नयन्ति । (तान् च) मदच्युतः कृशनावतः अत्यान् कक्षीवन्तः पज्राः च उत् अमृक्षन्त ।

५ पूर्वाम् प्रयतिम् अनु त्रीन् अष्टौ च युक्तान् अरिधायसः गा वः आ ददे । ६ सुबन्धवः ये (यूयं) विश्या इव, (वयं) पज्राः (अपि) अनस्वन्तः श्रवः ऐषन्त ।

६ आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे । (सा) यादुरी मह्यम् याशूना शता भोज्या ददाति ।

તું એકદમ નજીક આવ. મને સ્પર્શ કર. મને એકદમ નહાની ધારતો નહિ. જો, હું ગાંધાર પ્રદેશમાંની બોકડી જેવી લઘ્પુષ્ટ છું. ૭ (૧૧) (૧૮)

અનુવાક ૧૯.

સૂક્ત ૧૨૭.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–अग्नि ॥

મારૂં ધ્યાન અગ્નિને ઠેકાણે છે. એજ યજ્ઞોમાં હોતા છે. એ અતિશય ઉદાર, સંપત્તિનો નિધી અને (દુર્બલોને) ધૈર્ય આપનાર છે. જેમ વિદ્વાન બ્રાહ્મણ પોતાના શાસ્ત્રમાં પારંગત હોય છે, તેમ આને આ સૃષ્ટિની સંપૂર્ણ માહિતી છે. આજ ભગવંત અમારો યજ્ઞ ઉત્તમ રીતે સિદ્ધિએ પહોંચાડે છે. એની કૃપા ઉદાત્ત તથા તેના દેવપણાને છાજે તેવી છે, અને આહુતિ આપવામાટે તૈયાર કરેલા ઘૃતની અને નવનીતની સ્વચ્છતા તથા ચળકાટ તેને ઘણો પ્રિય છે એમ એ તેની જ્વાળાથી દર્શાવે છે. ૧

તું અત્યંત પૂજ્ય તથા અંગિરસોમાં અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે. તારે માટે હે અગ્નિદેવ, અમે તારા સેવક એકાગ્રમને હવન કરીએ છીએ; હે તેજોનિધિ, વિદ્વાન બ્રાહ્મણો સહિત સુંદર સ્તોત્રોથી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. તું આકાશને વિદ્યુતરૂપે જાણેકે ઘેરોજ ઘાલે છે; તું સર્વ માનવોનો આચાર્ય અને વીર્યશાલી છે. પ્રદીપ્ત જ્વાલા એજ તારા વાળ,–એવા તને સર્વ જગ,-સર્વ લોક, ઉચ્ચ મનોવૃત્તિ પ્રાપ્ત થવા માટે શરણાગત થાઓ. ૨

ખરેખર પોતાનાં ઝગઝગાટ મારતાં શસ્ત્રોના યોગે એ અતિશય ઉજ્વલ દેખાય છે, અને તેના દિવ્ય પ્રભાવથી દુર્જનોનો એવો નાશ કરે છે કે જાણે કે શત્રુનું નિર્દલન કરનાર પરશુજ, તેનો સ્પર્શ થતાંની સાથેજ, ગમે તેવો કઠણ પદાર્થ હો, પણ તદ્દન પીગલી જાય છે, અથવા ગમે તેવો કઠક પદાર્થ હો, પણ તે ઝાડની માફક બળી જાય છે. એનો કોઈપણ વિરોધ કરી શકતું નથી. એક વખત ટેકીને ઉભો રહ્યો એટલે પાછા ફરવાની વાતજ નહિ. મોટામોટા ધનુર્ધરો આગળ પણ હાર ખાતો નથી. ૩

-७ मे (अग) उपोप परामृश, मे (अङ्गानि) दभ्राणि (इति) मा मन्यथाः, अह सर्वा, गधारीणाम् अविका इव रोमशा अस्मि ।

१ अग्नि होतार, दास्व त वसु, सहस सूनु, जातवेदस विप्र न जातवेदस। यः स्वध्वरः देवः ऊर्ध्वया देवाच्या कृपा, आजुह्वानस्य घृतस्य सर्पिषश्च विभ्राष्टिम् शोचिषा अनु वष्टि ।

२ हे विप्र (वय) यजमानाः त्वा यजिष्ठ अगिरसां ज्येष्ठ मन्मभिः हुवेम, हे शुक्र विप्रेभिः मन्मभिः (हुवेम)। (त्वा) परिज्मानमिव द्यां, चर्षणीनाम् होतार, शोचिष्केश, वृषणम् (हुवेम) य त्वां इमाः विशः विशश्च जूतये प्र अवन्तु ।

३ सः हि विदस्मता पुरुचित् दीद्यान. ओजसा द्रहतर द्रहतर. परशु न भवति । यस्य समृतौ वीळुचित् (अपि) यत् च स्थिर (तदपि) वना इव श्रुवत् । निष्षहमानः अय यमते, न अयते धन्वसहा (अपि)न भयते ।

તેને કઠક પદાર્થોની આહુતિ આપવામાં આવે છે એ સર્વને માહિતજ છે. માટે પ્રજ્વલિત થયેલ અરણીના યોગે તેની કૃપા પ્રાપ્ત કરી લેવા માટે, યજમાન તેની મદદ-મેળવવા માટે પણ હવન કરે છે: તેની જ્વાળાના સપાટાથી તે અરણ્યનાં અરણ્યો ખેદાનમેદાન કરી નાંખે છે, તે પ્રમાણે પદાર્થ ગમે તેટલો પુષ્કળ હોય, પણ તેની અંદર તે પ્રવેશે છે અને તેના અદ્ભુત સામર્થ્યથી કઠણ કઠણ ધાન્યોને પકવ દશામાં આણે છે અને ઉષ્ણતાથી અતિશય ઘટ્ટ પદાર્થોનું પણ પાણી કરી નાંખે છે. ૪

આ દિવસ કરતાં રાત્રે ઘણોજ મનોહર લાગે છે. દિવસ ગતિથી અંગમાંનું જેમ કદિ પણ નાશ પામે નહિ, એવું આયુષ્ય (આપણને) મળે, માટે વેદી પાસે આપણે તેના તે સામર્થ્યનું ચિંતન કરીએ. બાપની કીર્ત્તિ જેમ છોકરાને તેમ જ અગ્નિનું ચિત્સામર્થ્યજ યજમાનનો સર્વ બાબતોમાં આધાર. વેદી પરનાં અગ્નિનાં રૂપો—જે ક્યારેય પણ નષ્ટ થતાં નથી અથવા હીન થતાં નથી, હમેશનાં જેમને તેમ સતેજ હોય છે—એજ અમારા હવેના તથા આગળ મળનાર સર્વ પ્રકારનો આધાર છે. ૫ (૧૨)

ઉત્તમ રસાળ જમીન પરથી સપાટામાં જતાં, અગર શત્રુ સૈન્યમાં આવેશથી ઘુસતાં, તે વાયુના સુસવાટાની માફક ભયંકર શબ્દ કરે છે. આ હવિર્ભોક્તા અગ્નિ યજ્ઞનો ઉજ્વલ ધ્વજ છે: અને એણે અમારા હવિનો યથા સાંગ સ્વીકાર કર્યો છે. આ પોતે આનંદરૂપ છે, અને બીજાને આનંદ આપે છે, માટે આજ માર્ગ ખરા કલ્યાણનો છે, એવી શ્રદ્ધાથી આની સેવાનો માર્ગ સર્વ લોકોએ સ્વીકાર્યો છે. ૬

---

४ अस्मै दृळ्हाचित् यथाविदे अनु दुः, (अत यजमान) तेजिष्ठाभिः अरणिभिः अवसे दाष्टि, अमये अवसे दाष्टि। य. वनेव तक्षत पुरूणि (वस्तूनि) शोचिषा प्र गाहते, (अपि च) ओजसा स्थिरा चित् अन्ना निरिणाति स्थिराणि चित् ओजसा निरिणाति।

५ यः दिवातरात् नक्त सुदर्शतरः अस्य दिवातरात् अप्रायुषे त पृक्ष उपरासु धीमहि। आत् अस्य आयुः वीळु शर्म सुनव न भभणवत्। अमय. व्यतः अजराः व्यताः अजराः च (ते एव नः) भक्त अभक्त अवः (भवन्ति)।

६ अप्नस्वतीषु उर्वरासु इष्टनिः सः दि आर्तनासु इष्टनिः (वा) मारुत शर्धः न तुविष्वणिः। मः आददिः यज्ञस्य केतुः अर्हणा हव्यानि आदत्। अध स्म अस्य हर्षत. हृषीवतः पन्था, शुभे पन्था, न विश्वे नरः जुषन्त।

…કવિ ભૃગુએ આકાશમાં દૃષ્ટિ સ્થિર કરીને નમસ્કાર પૂર્વક અગ્નિનું બે પ્રકારે …ન કર્યું, આ ભૃગુએ અત્યંત લીન થઇને જેનું અરણીમાંથી મંથન કર્યું એવો. આ અગ્નિ સર્વ સ્પૃહણીય સંપત્તિનો પ્રભુ છે. આ અત્યંત પવિત્ર હોવાને લીધે જ, તે …િને એ પોતાના સ્વાધીન રાખી શકે છે. અમારા હવિર્ભાગ તેને ઘણા પ્રિય છે, … આ પ્રજ્ઞાવાન અગ્નિ તે હવિનો પ્રેમથી સ્વીકાર કરે છે. આ અગ્નિ-આ પરમાત્મા (આ હવિદાનથી) પ્રસન્ન થાઓ. ૭

તું સકલ જનોનો પ્રભુ છે. સર્વનો મળીને એક જ કુલદેવતા છે તે તું જ છે. અમે અમારા …ાર્થ, અમારા હિતાર્થે, તને હાંક મારીએ છીએ. અમે મનઃપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થના …વર પાસે પહોંચાડનાર તું જ છે. સવ મનુષ્યમાત્રનો માનનીય અતિથિ તું જ છે. …ની નજર હેઠળ હોય તે પ્રમાણે તારા છત્ર તળે હોવાને લીધે આ સર્વ અમરદેવ હમેશાં … તરૂણાવસ્થામાં જ રહે છે. અને (તારી મારફત) ઋત્વિજ, એ દેવોને સ્થાનકે …ભાગ પહોંચતા કરે છે.

એ ઘણો મોટો અને સ્વસામર્થ્યને લીધે તેજસ્વી છે. આ એકાદ ગોપાલક પ્રમાણે અરૂણોદય પૂર્વેજ જાગૃત થાય છે. માટે આ અગ્નિદેવનું ચિત્ત આ તમારા સ્તવનથી વ્યાપ્ત થઇ જાઓ. હાથમાં હવિ લઇને આ અગ્નિના ગુણાનુવાદ ગાતા સર્વ યજમાન પૃથ્વીપર દૃષ્ટિએ પડે છે. રાજાલોક આગળ જેમ બંદીજન તેમની પ્રશંસાનાં ગીત ગાય છે, તે પ્રમાણે બુધ્ધિવાન હોતા સર્વ દેવતા આગળ આ અગ્નિનું યશો વર્ણન કરે છે. ૧૦

હે અગ્નિદેવ, તું લગોલગ અમારી પ્રકટ થાય છે ત્યારે કૃપાળુ પણે બીજા દેવો પ્રમાણે પ્રસન્ન થઇને, અત્યંત વિશુધ્ધ સંપત્તિ દયાર્દ્ર અંતઃકરણથી અમને આપ. હે સર્વ સમર્થ અગ્નિ, ઉદાત્ત તત્ત્વ અમને જણાય, અને આ પૃથ્વીનો ઉપભોગ અમને મળે એવું કર. સર્વનો નાશ કરીશ કે શું–એવો ક્રૂર તું તારા પ્રતાપને લીધે દેખાય છે. પરંતુ હે ઉદાર ચરિત, તારૂં સ્તવન કરનારને ઉત્કૃષ્ટ તરેહનું શૌર્ય આપ. ૧૧ (૧૩)

સૂક્ત ૧૨૮.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता– अग्नि ॥

ઉશિજાના પુત્રોએ કરેલા તપને લીધે, મનુની પુરાતન વેદિપર, આ અત્યંત માનનીય અગ્નિ, આ આચાર્ય, તેની પોતાની પ્રતિજ્ઞાને અનુસરીને, પ્રકટ થયો છે. એનોજ નિરંતર હો––એવી ઇચ્છા રાખનાર ભક્તજનોને આ સર્વ પ્રકારની મદદ કરે છે. પુણ્યકર્મો કરવાની લાલસા રાખનારાને તો આ જાણે કે અમૂલ્ય સંચય છે. જેને પરાજય શું તેની ખબર પણ નથી. એવો આ આચાર્ય આ વેદિપર અધિષ્ઠિત થયો છે. પોતાના પરિવાર-સહિત આ પૃથ્વિપર અવતીર્ણ થયો છે. ૧

---

१० मदे, सहसा सहस्वते, पशुपे न उपर्बुधे, अग्नये, अग्नये (देवाय) व· स्तोमः प्र बभूतु। यत् ईं प्रति हविष्मान् विश्वासु क्षासु जोगुवे, (किंच) ऋभूणां अग्ने रेभः न (अय) जूर्णिः होता ऋभूणाम् (अग्ने अग्नि) जरति।

११ हे अग्ने सनः नेदिष्ट ददृशानः (अन्यैः) देवेभिः सुचेतुना महः रायः आ भर । हे शविष्ठ न. महि ·धि, भुजे च अस्मै (कृधि)। त्व मघीः उग्रः न (असि पर च) मघवन् स्तोतृभ्य महि सुवीर्य

मिणि अय यजिष्टः होता अग्नि, स्व व्रत अनु जायत। सखीयते विश्व· ·अय) अदब्धः होता इळः पदे निपदत्, (परिवारैः) परिवृतः इळः

મહાકવિ ભૃગુએ આકાશમાં દૃષ્ટિ સ્થિર કરીને નમસ્કાર પૂર્વક અગ્નિનું બે પ્રકારે સ્તવન કર્યું, આ ભૃગુએ અત્યંત લીન થઈને જેનું અરણીમાંથી મંથન કર્યું એવો આ અગ્નિ સર્વ સ્પૃહણીય સંપત્તિનો પ્રભુ છે. આ અત્યંત પવિત્ર હોવાને લીધે જ, તે સંપત્તિને એ પોતાના સ્વાધીન રાખી શકે છે. અમારા હવિર્ભાગ તેને ઘણા પ્રિય છે, માટે આ પ્રજ્ઞાવાન અગ્નિ તે હવિનો પ્રેમથી સ્વીકાર કરે છે. આ અગ્નિ-આ પરમાત્મા (આ હવિદાનથી) પ્રસન્ન થાઓ. ૭

તું સકલ જનોનો પ્રભુ છે સર્વનો મળીને એક જ કુલદેવતા છે તે તું જ છે. અમે અમારા કલ્યાણાર્થ, અમારા હિતાર્થ, તને હાક મારીએ છીએ. અમે મન પૂર્વક કરેલી પ્રાર્થના પરમેશ્વર પાસે પહોંચાડનાર તુ જ છે. સવ મનુષ્યમાત્રનો માનનીય અતિથિ તું જ છે. બાપની નજર હેઠળ હોય તે પ્રમાણે તારા છત્ર તળે હોવાને લીધે આ સર્વ અમરદેવ હમેશાં તદન તરૂણાવસ્થામા જ રહે છે. અને (તારીજ મારફત) ઋત્વિજ, એ દેવોને સ્થાનકે હવિર્ભાગ પહોંચતા કરે છે. ૮

હે અગ્નિદેવ, તું અત્યંત પ્રતાપી, તારા (દૈવી) પ્રભાવને લીધે તારૂં સામર્થ્ય પૂર્ણપણે અપ્રતિહત છે. દેવોની પ્રાથના અમે કરી શકીએ માટે જ તું પ્રકટ થાય છે, અને સંસારમાં સંપત્તિ જેવી દેવની સેવા માટે તારીજ આવશ્યક્તા છે. તારો આનંદ નિરતિશય અને તારૂં પરાક્રમ અત્યત તિવ્ર હોય છે હે અગ્નિદેવ, તને કદિપણ વૃદ્ધાવસ્થા આવતી નથી અને તેટલા માટેજ સર્વ તારીજ સેવામાં તત્પર હોય છે, હે અક્ષય્ય અગ્નિ, એકાદ નોકર પ્રમાણે તારીજ આજ્ઞાનુસાર ચાલે છે. ૯

---

७ यं कीरतास अभिद्यव नमस्यत भृगव दाशा मथत भृगव ईं द्विता उपशेवन्त (तस्मात्) स एषा (वसूना) वर्णि स अग्नि वसूना ईशे। मेधिर (अग्नि) प्रियान् अपि धीन् वनिपीष्ट, मेधिरः आ वनिपीष्ट।

८ विश्वासा विशा पतिं त्वा हवामहे, सर्वासा समान दपतिं भुजे (अस्माक) भुजे सत्यगिर्वाहम (हवामहे)। (अपि च) मानुषाणा अतिथिं, पितु न यस्य आसया, अमी विश्वे अमृतासः वय आ (भजन्ते), वय च (नव आसया) देवेषु आ हव्या (निदधति)।

९ अग्ने त्व शुष्मिन्तम सहसा सहन्तम, देवतातये, राय न देवतातये जायसे। शुष्मिन्तम हि ते मद उत द्युम्निन्तमः क्रतु। अध स्म हे अजर ते त्वा परिचरन्ति हे अजर श्रुष्टीवान न (परिचरन्ति)।

એ ઘણો મોટો અને સ્વસામર્થ્યને લીધે તેજસ્વી છે. આ એકાદ ગોપાલક પ્રમાણે અરૂણોદય પૂર્વેજ જાગૃત થાય છે. માટે આ અગ્નિદેવનું ચિત્ત આ તમારા સ્તવનથી વ્યાપ્ત થઇ જાઓ. હાથમાં હવિ લઇને આ અગ્નિના ગુણાનુવાદ ગાતા સર્વ યજમાન પૃથ્વીપર દૃષ્ટિએ પડે છે. રાજાલોક આગળ જેમ બંદીજન તેમની પ્રશંસાનાં ગીત ગાય છે, તે પ્રમાણે બુધ્ધિવાન હોતા સર્વ દેવતા આગળ આ અગ્નિનું યશો વર્ણન કરે છે. ૧૦

હે અગ્નિદેવ, તું લગોલગ અમારી પ્રકટ થાય છે ત્યારે કૃપાળુ પણે બીજા દેવો પ્રમાણે પ્રસન્ન થઇને, અત્યંત વિશુધ્ધ સંપત્તિ દયાર્દ્ર અંતઃકરણથી અમને આપ. હે સર્વ સમર્થ અગ્નિ, ઉદાત્ત તત્ત્વ અમને જણાય, અને આ પૃથ્વીનો ઉપભોગ અમને મળે એવું કર. સર્વનો નાશ કરીશ કે શું—એવો ક્રૂર તું તારા પ્રતાપને લીધે દેખાય છે. પરંતુ હે ઉદાર ચરિત, તારૂં સ્તવન કરનારને ઉત્કૃષ્ટ તરેહનું શૌર્ય આપ. ૧૧ (૧૩)

સૂક્ત ૧૨૮.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता– अग्नि ॥

ઉશિજાના પુત્રોએ કરેલા તપને લીધે, મનુની પુરાતન વેદિપર, આ અત્યંત માનનીય અગ્નિ, આ આચાર્ય, તેની પોતાની પ્રતિજ્ઞાને અનુસરીને, પ્રકટ થયો છે. એનોજ નિરંતર હો—એવી ઇચ્છા રાખનાર ભક્તજનોને આ સર્વ પ્રકારની મદદ કરે છે. પુણ્યકર્મો કરવાની લાલસા રાખનારાને તો આ જાણે કે અમૂલ્ય સંચય છે. જેને પરાજય શું તેની ખબર પણ નથી. એવો આ આચાર્ય આ વેદિપર અધિષ્ઠિત થયો છે. પોતાના પરિવાર-સહિત આ પૃથ્વિપર અવતીર્ણ થયો છે. ૧

---

१० मद्दे, सहसा सहस्वते, पप्रुषे न उपर्बुधे, अग्नये, अग्नये (देवाय) व: स्तोम: प्र बभुतु । यत् ईं प्रति हविष्मान् विश्वासु क्षासु जोगुवे, (किंच) ऋपूणां अग्रे रेभ. न (अय) जूर्णि. होता ऋपूणाम् (अग्रे अग्नि) जरति ।

११ हे अग्ने सनः नेदिष्ट ददृशान: (अन्यैः) देवेभिः सुचेतुना महः रायः आ भर । हे शविष्ट न. महि मंचक्षे कृधि, भुजे च अस्मै (कृधि) । त्व मघीः उग्रः न (असि पर च) मघवन् स्तोतृभ्य महि सुवीर्यं (कृधि) ।

१ उशिजा व्रत अनु मनुपः धरीमणि अय यजिष्ठः होता अग्नि, स्व व्रतं अनु जायत । सखीयते विश्व-श्रुष्टिः, श्रवस्यते रयिः इव (अयं) । (अय) अदब्धः होता इळः पदे निपदत, (परिवारैः) परिवृतः इळः पदे (अवतीर्णः) ।

[illegible] પૂર્ણ કરનાર તે જ છે, માટે તે અગ્નિની સત્યધર્મના માર્ગપ્રમાણે, [illegible] હવિ અર્પણ કરીને અને દેવોનું ધ્યાન ધરતા (પ્રથમ) આહુતિ દઇને, [illegible]ભાવથી આરાધના કરીએ છીએ. આ એટલો દયાળુ છે માટેજ દૈવી તેજની પ્રાપ્તિ [illegible]ને સુલભ કરવાના કામમાં, કદિપણ કંટાળતો નથી; એવા આ દેદીપ્યમાન અગ્નિને, માતરિશ્વા નામના ઋષિએ પુરાતન કાળમાં મનુ માટે દેવલોક માંથી પૃથ્વિપર આણ્યો. ૨

જેનું વારંવાર સ્તવન થાય છે, તથા પ્રચંડ ઘોષ કરીને (ઇચ્છિત વસ્તુની) વૃષ્ટિ કરનાર આ અગ્નિ, પૃથ્વીને સફલ કરનાર મેઘજળને એકજ ફેરે એકદમ વાળી દે છે અને પુનઃ ગર્જના કરીને જલવૃષ્ટિ કરે છે. તેની સેંકડો આંખોવડે સર્વ જગત્ નિહાળીને જોતાં જોતાં તથા મેઘરૂપ અરણ્યમા ઘાલતાં આ અગ્નિ, પાસેના ગિરિશિખરપર તેમજ દૂરના પણ સર્વ પર્વતોપર ઉતરીને વિશ્રાંતિ લે છે. ૩

આ અગ્નિ મહત્કાર્ય કુશલ અને યજ્ઞમાં મુખ્ય આચાર્ય છે. ઘેરેઘેર જે જે હવિર્દાન થાય છે તે પ્રત્યેક ઠેકાણે આ તૈયાર હોય છે; કારણ કે પ્રત્યેક યજ્ઞ ચાલુ થતાંજ દૈવી સામર્થ્યથી તેને ખબર પડે છે આપની પ્રાપ્તિની ઉત્કટ ઇચ્છા રાખનાર ભક્તોને તેજ સામર્થ્યના યોગે આ અનુકુલ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી આપે છે. અને દરેક સૃષ્ટિપર સરખી નજર રાખે છે. માટેજ આ જુઓ ધૃતાહુતિથી દેદીપ્યમાન થનાર આ હવ્યવાહન અને જગન્નિયંતા અગ્નિ ,અતિથિરૂપે પ્રગટ થયો છે. ૪

---

२ त यज्ञसाध (अग्निं) अपिवातयामसि, ऋतस्य [illegible] हविष्मता, [illegible] सः
अया कृपा न ऊर्जो उपाश्रृति न जूर्यति, य (अग्नि) [illegible]

३ मुहुर्गी. कनिक्रदत् वृषभः (अग्नि.) पार्थिव रे[illegible] रेत [illegible] कनिक्रदत्
(एति)। शत अक्षभिः ([illegible] वनेषु तुर्वणि[illegible] सानुषु
सद दधान (विश्राम्यति) [illegible]

४ स अग्नि सुक्रतुः पुरोहि[illegible] क्रता
दूयते वेधा·, विश्वा जातानि [illegible]

જે વખતે મરૂતોની માફક, વિહિત વિધિઓને અનુસરીને આ અગ્નિની જ્વાલામાં આદરસહિત આપણે એકાદ પ્રાહુણાને મિષ્ટાન્ન ભોજન આપીએ તેપ્રમાણે, હવિર્ભાગ અર્પણ કરીએ છીએ, ત્યારે આ અગ્નિ આપણને સુંદર સંપત્તિનું દાન પોતાના પ્રભાવથી કરવાને ઉત્સુક થાય છે, અને અમને દાબી નાંખનાર સંકટોમાંથી, તેમજ બીજાના શાપમાંથી, કિંવા જેના યોગે અમે પતિત થઇએ એવાં પાતકોમાંથી અમારો બચાવ કરે છે. ૫ (૧૪)

સ્પૃહણીય સંપત્તિ આજ વિશ્વવ્યાપક સમર્થ પ્રભુના જમણા હાથમાં છે. ભાનુ જેમ પ્રકાશ આપે છે તેપ્રમાણે તે ભક્તોને આપી દે છે ખરો, પરંતુ કીર્તિને લોભે એવું કરતો નથી. અનન્યભાવથી ભગવત્–પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખનાર માટેજ, હે સુરશ્રેષ્ઠ અગ્નિદેવ, તું હવિર્ભાગ દેવોને પહોંચાડે છે. સર્વ સાધુ પુરૂષોનેજ, આ અગ્નિદેવ, સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ આપવામાટે લઈ આવે છે, અને તેની કૃપાનાં દ્વાર (ભક્તોમાટે) ઉઘાડી રાખે છે. ૬

મનુષ્યપ્રાણી પાપમગ્ન થયાને લીધે, એકાદ વિજયી રાજા અથવા સર્વ લોકને પ્રિય હોનાર અધ્યક્ષ જેપ્રમાણે ધર્મસભામાં આવીને બેસે છે, તેપ્રમાણે આ અગ્નિ યજ્ઞમાં સ્થાનાપન્ન થયો છે, કારણ પવિત્ર સુખ આ જ આપી શકે છે. વેદીપર જે હવિ અર્પણ થાય છે તેનો સ્વામી આ જ છે, અને (પાતકોમાટે) જે દંડ થાય છે, જે શિક્ષા થાય છે, તેની વરૂણોપાસેથી અમને આ જ માફી મેળવી આપે છે. ૭

---

५ यत् मरुतां न क्रत्वा अस्य अग्नेः तविषीषु अवेन इषिराय न भोज्या, भोज्या सृजते । सहिस्म मज्मना च वसूना दानं इन्वति, सः अभिह्रुतात् दुरितात् शपात् अभिह्रुत. (वा) अघात् न. त्रासते ।

६ (अयं) विश्वः विहायाः अरतिः वसुः दक्षिणे हस्ते दधे, (तं च) तरणिः न शिश्रथत् (परंच) श्रवस्यया न शिश्रथत् । विश्वस्मै इपुष्यते इत् देवना हव्यं आऊहिषे । विश्वस्मै सुकृते इत् अग्नि वार ऋण्वति, द्वारा च वि ऋण्वति ।

७ स अग्नि मानुषे वृजने, जेन्य विश्पति न प्रियं विश्पति' (न) यज्ञेषु, (तथा) यज्ञेषु शतमः हितः स मानुषाणाम् हव्या इळा कृतानि पत्यत, स वरुणस्य धूर्तेः मह. देवस्य धूर्तेः न. त्रासते ।

યજ્ઞ યથા સાંગ પૂર્ણ કરનાર તે જ છે, માટે તે અગ્નિની સત્યધર્મના માર્ગપ્રમાણે, નમસ્કાર કરીને, હવિ અર્પણ કરીને અને દેવોનું ધ્યાન ધરતા (પ્રથમ) આહુતિ દઈને, અમે ભક્તિભાવથી આરાધના કરીએ છીએ. આ એટલો દયાળુ છે માટેજ દૈવી તેજની પ્રાપ્તિ અમને સુલભ કરવાના કામમાં, કદિપણ કંટાળતો નથી; એવા આ દેદીપ્યમાન અગ્નિને, માતરિશ્વા નામના ઋષિએ પુરાતન કાળમાં મનુ માટે દેવલોક માંથી પૃથ્વિપર આણ્યો. 2

જેનું વારંવાર સ્તવન થાય છે, તથા પ્રચંડ ઘોષ કરીને (ઇચ્છિત વસ્તુની) વૃષ્ટિ કરનાર આ અગ્નિ, પૃથ્વીને સફલ કરનાર મેઘજળને એકજ ફેરે એકદમ વાળી દે છે અને પુનઃ ગર્જના કરીને જલવૃષ્ટિ કરે છે. તેની સેંકડો આંખોવડે સર્વ જગત્ નિહાળીને જોતાં જોતાં તથા મેઘરૂપ અરણ્યમાં ઘાલતાં આ અગ્નિ, પાસેના ગિરિશિખરપર તેમજ દૂરના પણ સર્વ પર્વતોપર ઉતરીને વિશ્રાંતિ લે છે. 3

આ અગ્નિ મહત્કાર્ય કુશલ અને યજ્ઞમાં મુખ્ય આચાર્ય છે. ઘેરઘેર જે જે હવિર્દાન થાય છે તે પ્રત્યેક ઠેકાણે આ તૈયાર હોય છે; કારણ કે પ્રત્યેક યજ્ઞ ચાલુ થતાંજ દૈવી સામર્થ્યથી તેને ખબર પડે છે. આપની પ્રાપ્તિની ઉત્કટ ઇચ્છા રાખનાર ભક્તોને તેજ સામર્થ્યના યોગે આ અનુકુલ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી આપે છે. અને દરેક સૃષ્ટિપર સરખી નજર રાખે છે. માટેજ આ જુઓ ઘૃતાહુતિથી દેદીપ્યમાન થનાર આ હવ્યવાહન અને જગન્નિયંતા અગ્નિ અતિથિરૂપે પ્રગટ થયો છે. 4

---

२ तं यज्ञसाधं (अग्निं) अपिवातयामसि, ऋतस्य पथा, नमसा हविष्मता, देवताता, हविष्मता । सः अया कृपा नः ऊर्जो उपाभृति न जूर्यति, यं (अग्निं) देवं परावतः मातरिश्वा मनवे परावतः भाः ।

३ सुहुर्गीः व्रनिक्रदत् वृषभः (अग्निः) पार्थिवं रेतः एवेन सद्यः पर्यंति रेतः (च) दधत् कनिक्रदत् (एति)। शतं अक्षभिः (सर्वं) चक्षाणः वनेषु तुर्वणिः देवः अग्निः उपरेषु सानुषु (तथा) परेषु सानुषु सदः दधानः (विश्राम्यति)।

४ स अग्निः सुक्रतुः पुरोहितः, दमे दमे अध्वरस्य यज्ञस्य चेतति, (यतः) क्रत्वा यज्ञस्य चेतति । क्रत्वा इषूयते वेधाः, विश्वा जातानि पस्पशे, यतः घृतश्रीः (अग्निः) अतिथिः अजायत, वह्निः वेधाः अजायत ।

જે વખતે મરૂતોની માફક, વિહિત વિધિઓને અનુસરીને આ અગ્નિની જ્વાળામાં આદરસહિત આપણે એકાદ પ્રાહુણાને મિષ્ટાન્ન ભોજન આપીએ તેપ્રમાણે, હવિર્ભાગ અર્પણ કરીએ છીએ, ત્યારે આ અગ્નિ આપણને સુંદર સંપત્તિનું દાન પોતાના પ્રભાવથી કરવાને ઉત્સુક થાય છે, અને અમને દાબી નાંખનાર સંકટોમાંથી, તેમજ બીજાના શાપમાંથી, કિંવા જેના યોગે અમે પતિત થઇએ એવાં પાતકોમાંથી અમારો બચાવ કરે છે. ૫ (૧૪)

સ્પૃહણીય સંપત્તિ આજ વિશ્વવ્યાપક સમર્થ પ્રભુના જમણા હાથમાં છે. ભાનુ જેમ પ્રકાશ આપે છે તેપ્રમાણે તે ભક્તોને આપી દે છે ખરો, પરંતુ કીર્તિને લોભે એવું કરતો નથી. અનન્યભાવથી ભગવત્–પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખનાર માટેજ, હે સુરશ્રેષ્ઠ અગ્નિદેવ, તું હવિર્ભાગ દેવોને પહોંચાડે છે. સર્વ સાધુ પુરૂષોનેજ, આ અગ્નિદેવ, સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ આપવામાટે લઈ આવે છે, અને તેની કૃપાનાં દ્વાર (ભક્તોમાટે) ઉઘાડી રાખે છે. ૬

મનુષ્યપ્રાણી પાપમગ્ન થયાને લીધે, એકાદ વિજયી રાજા અથવા સર્વ લોકને પ્રિય હોનાર અધ્યક્ષ જેપ્રમાણે ધર્મસભામાં આવીને બેસે છે, તેપ્રમાણે આ અગ્નિ યજ્ઞમાં સ્થાનાપન્ન થયો છે; કારણ પવિત્ર સુખ આ જ આપી શકે છે. વેદીપર જે હવિ અર્પણ થાય છે તેનો સ્વામી આ જ છે, અને (પાતકોમાટે) જે દંડ થાય છે, જે શિક્ષા થાય છે, તેની વરૂણોપાસેથી અમને આ જ માફી મેળવી આપે છે. ૭

---

५ यत् मरुतां न ऋत्वा अस्य अग्नेः तविषीषु अवेन इषिराय न भोज्या, भोज्या पृच्यते। सहिस्म मज्मना च वसूना दान इन्वति, सः अभिन्हुतात् दुरितात् शसात् अभिन्हुतः (वा) अघात् नः त्रासते ।

६ (अयं) विश्वः विहायाः अरतिः वसुः दक्षिणे हस्ते दधे, (तं च) तरणिः न शिश्रथत् (परन्) श्रवस्यया न शिश्रथत् । विश्वस्मै इषुध्यते इत् देवत्रा हव्य आऊहिषे । विश्वस्मै सुकृते इत् अग्निः वार ऋण्वति, द्वारा च वि ऋण्वति ।

७ सः अग्नि मा॰ुषे वृजने, जेन्यः विश्पतिः न प्रिय विश्पतिः (न) यज्ञेषु, (तथा) यज्ञेषु शंतमः द्विनः स मानुषाणाम् हव्या इळा इतानि पत्यते, स वरुणस्य धूर्तेः महः देवस्य धूत. नः त्रासते ।

યજ્ઞનો આચાર્ય જે અગ્નિ, તેનું સ્તવન ઋત્વિજોએ કર્યું છે. આ જ ભક્તપ્રિય અગ્નિ સ્પૃહણીય સંપત્તિનો નિધિ છે. અત્યંત જ્ઞાનવાન્ ઈશ્વર આ જ છે. આ અગ્નિ આગળ લીન થઈને ઋત્વિજોએ (દેવોને) હવિર્ભાગ પહોંચાડવામાટે આની યોજના કરી. જે આ સર્વ વિશ્વનો પ્રાણ, એકંદર વિશ્વનું જેને યથાતથ્ય જ્ઞાન અને જે યજ્ઞનો આચાર્ય છે, અને જે પૂજ્ય તથા બુદ્ધિમાન્ છે, તે આ દર્શનીય અગ્નિની સ્તુતિ, તેની કૃપા થવામાટે, સર્વ દેવતા અભીષ્ટપ્રાપ્તિ મેળવવા ઉત્સુક થઈને કરે છે. સુખાભિલાષી દેવ સૂક્તોથી આ ગર્જના કરનાર અગ્નિનું સ્તવન કરે છે. ૮ (૧૫)

સૂક્ત ૧૨૯.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

સર્વને પ્રેરણા કરનાર હે ઈન્દ્ર, યજ્ઞ સાંગ થવામાટે શ્રેષ્ઠ પુરુષ પાસે ગમે તેટલો દૂર રહેતો હોય તો પણ–તું તારો રથ લઈ જાય છે, હે નિષ્કલંક ઈન્દ્ર, જેનીપાસે તારો રથ લઈ જાય છે, તેનો હેતુ પુરો પાડવામાટે, તું તત્કાળ તેનાપર પ્રેમ કરે છે અને તેને બલાઢ્ય કરીને છોડે છે. હે દોષ રહિત ઈન્દ્ર, સાધુ જનની મદદમાટે તું દોડી જાય છે તો અમારા તરફ પણ લક્ષ આપ અને સર્વથી પ્રેમાળ કવિની હાંક સાંભળે છેઃ તેમ અમારી પણ સાંભળ. ૧

હે ઈન્દ્ર, સર્વ યુધ્ધોના પ્રસંગે લઢાઈની નોબતો વાગતાં જે વીરોને તારૂં સ્તવન કરવું પડે છે, અને પાપક્ષાલનાર્થ લોકોને પણ તારૂજ સ્તવન કરવું પડે છે તો તું, અમારી પ્રાર્થના સાંભળ. અમે શૂરોની સાથે રહીએ તો આ સ્વર્ગ મેળવી આપે છે; અને સત્પુરૂષોની સંગતથી દિવ્ય સામર્થ્ય આપે છે. હે પૂજ્ય આ અત્યંત શૂર હોવાથી બળવાન્ રાજાઓ પણ એનાજ પગ પકડે છે. (મૂર્તિ માન) તીવ્ર સામર્થ્ય આ જ હોવાથી એ જ વીરને શરણે જાય છે. ૨

---

८ अग्निं होतारं ईळते, प्रियं वसुभितिं चेतिष्ठं अरतिं (ऋत्विजः) नि एरिरे, हव्यवाहं नि एरिरे। (इमं च) विश्वायु विश्ववेदसं होतारं यजतं कविं रण्वं (अग्निं) वसूयवः देवासः अवसे, वसूयवः रण्वं गीर्भिः (ईळते)।

१ हे इषिर, इन्द्र, त्वं यं सतं अपाकात् (अपि) मेधसातये (स्वकीयं) रथं प्रणयसि, हे अनवद्य (रथं) प्रणयसि. तं सद्यश्चित् अभीष्टये वशः वाजिनं च करः हे अनवद्य, तूतुजानः मः (त्वं) अस्माकं वेधसां वेधसां न अस्माकं इमां वाचं (शृणु)।

२ हे इन्द्र विश्वासुचित पृतनासु भरहूतये यः स्म नृभिः दक्षाय्यः असि प्रतूर्तये (चि) नृभिः (दक्षाय्यः असि) सः त्वं (नः) श्रुधि, । यः शूरैः (नः) स्वः सनिता दक्ष विप्रैः वाजं तरुता, तं वाजिनं ईशानासः इरधन्त, अत्यं पृक्ष न वाजिनं (इरधंत)।

ખરેખર તું અદ્ભુત ચમત્કાર કરનાર છે. કારણ કે વૃષ્ટિયોગ્ય મેઘપટને તુંજ છિદ્ર પાડે છે, તેમજ દરેક દુર્જન મનુષ્યોને તું હાંકી કાઢે છે. અને, હે વીર, (અમર આત્માથી) આ નાશવંત શરીર તું જુદું રાખે છે. હે ઇંદ્ર, આ તારા અદ્ભુત પરાક્રમનું વર્ણન મેં તારીપાસે, તેમજ પોતાનાં પરાક્રમોથી પ્રખ્યાત અને આકાશમાં રહેનાર રૂદ્રપાસે, અને મિત્રપાસે કર્યું છે. તેજપ્રમાણે પરમ સુખપ્રદ વરૂણપાસે પણ મેં તારા જગદ્વિખ્યાત યશનું વર્ણન યથાસ્થિત કર્યું છે. ૩

તમારા તેમજ અમારા બન્નેના મનોરથ પૂર્ણ કરવામાટે ઇન્દ્ર અહીં આવે એવી અમારી તીવ્ર ઇચ્છા છે. આ ઇન્દ્ર અમને અત્યંત પ્રિય છે. આ વિશ્વના આત્માસામે લડાઈમાં કોઈપણ ઉભું રહી શકતું નથી. આ હમેશાં અમારીસાથે હોવાથી સંગ્રામમાં સર્વનો પરાભવ કરનાર અમારો વિશ્વાસુ સહાયકર્તા છે પ્રત્યેક યુદ્ધપ્રસંગે અમારા સ્તોત્રોથી તને હર્ષ થાઓ. કારણ કે તેથીજ અમારૂં રક્ષણ થાય છે. તારી આગળ કોઈપણ શત્રુનો ક્ષણભર પણ નિભાવ લાગતો નથી કોઈપણ શત્રુ તારી આગળ આવે તેને તું હાંકી કાઢે છે, અને મનુષ્યમાત્રનો શત્રુ ગમે તે હોય તો પણ તેને તું ઠાર કરે છે. ૪

તું અમને સહાય કરીને ઉન્મત્ત લોકોનો ગર્વ ઉતારી નાખ હે ભયંકર, ધગધગતા અંગાર માફક તીવ્ર શસ્ત્રાસ્ત્રોથી તેનું બળ તોડી નાખ. પ્રથમની માફક હમણાં પણ તુંજ અમારો આગેવાન્ છે. કારણ કે હે વીર, નિષ્કલંક હોવાથી તને સર્વ જાણે છે. તું ઇચ્છિત આપનાર માટે સદ્ગુરૂપ્રમાણે અમારીપાસે આવીને અમારા શારીરિક અને માનસિક સર્વ પાપોનો નાશ કર. ૫ (૧૬)

---

३ दम्म (अभि) हि स्म, (यत) वृषण त्वच पिन्वसि, कचित् अरह मर्त्यं यावी, हे शूर (अमर्त्यात्) मर्त्यं च परिवृणक्षि। हे इद्र उब तत् (ते यश) तुभ्य, तव दिवेस्वयशस रुद्राय, मित्राय वोचम्, वरुणाय सुमृळीकाय (ते) सप्रथ (यश) सप्रथ• (वोचम्)

४ अस्माक व (च) इष्य इद्र उश्मसि-(इद्र) सखायं, विश्वायु प्रसहम्, युज, वाजेषु प्रसहं, युजम्। वासुचित् पत्सु अस्माक मह्य ऊतये अव। शत्रु त्वा न हि तरते य (पश्यसि त) स्तृणोषि, विश्व शत्रु स्तृणोषि।

५ ऊतिभि कयस्य चित् अतिमर्ति नि सु नम, हे उग्र तेजिष्ठाभि अरणिभिः न उग्राभि ऊतिभि (अतिमर्ति नमय)। यथा पुरा न नेषि, हे शूर त्व हि अनेना, मन्यसे। वन्हि (त्वम्) वन्हि न न अच्छ पुरो विश्वानि (एनांसि) अपपर्षि।

તારૂં તે પરાક્રમ મહાન્ સોમપાસે પણ વર્ણન કરવું મને યોગ્ય છે. તેમાં ચિત્તને હર્ષ આપનારી શક્તિ છે, તેથી તે પણ પૂજ્યજ છે. આ રાક્ષસોના નાશ કરનાર હોવાથી પુષ્કળ પવિત્ર વિચારો (લોકોના) અંતઃકરણમાં ઉત્પન્ન થાય છે. સ્તવનની સ્ફૂર્તિ પણ આ જ આપે છે. આ પોતે પોતાના નાશક શસ્ત્રોથી નિંદકોને અને દુર્જનોને અમારી પાસેથી હાંકી કાઢીને તેનો ઉચ્છેદ કરે. મારીપાસે આવનાર પાપી મનુષ્યો તદન પિગળી જાઓ અને ઉની વરાળમાફક અલોપ થાઓ. ૬

હે ભગવન્ ઇંદ્ર, જે દિવ્ય ઐશ્વર્ય પરાક્રમથી પ્રાપ્ત થાય છે, જે અત્યંત રમણીય અને અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે, અને જેના યોગે પરાક્રમનાં સત્કૃત્યો બની શકે છે, તે દિવ્ય ઐશ્વર્યનો લાભ તારી પ્રાર્થનાં તથા એકાગ્ર ધ્યાન કરવાથી અમને (ખરેખર) થશે. તું અચિંત્ય છે, માટે સદ્બુદ્ધિથી કરેલી પ્રાર્થના અને તને પ્રસન્ન કરનાર હવિ બન્નેના યોગે તારી પૂર્ણ તૃપ્તિ અમારીપાસેથી થાઓ અને સ્ફૂર્તિથી ઉત્પન્ન થયેલા સત્યાર્થબોધક શ્લોકો અને અમારો ઉત્કૃષ્ટ પ્રેમ પણ અત્યંત પૂજ્ય ઇંદ્રને મળો. ૭

જુઓ, તમારા તેમજ અમારા જેવાને માટે પણ પોતાના પવિત્ર નામના ભયથી દુષ્ટ વાસનાનું નિર્મૂલન અને દુર્જનોનો નાશ કરવામાં સહાય કરવાને ઇન્દ્ર હમેશાં તત્પર છે. માટે અમારા ઉપર ચઢાઈ કરીને અમારો ઘાત કરવાને મોકલેલી રાક્ષસ સેનાનોજ તદન નાશ થાઓ. તે અમારીપાસે પણ ન આવી પોહોંચે. તેમણે અમારી ઉપર છોડેલા અગ્નિબાણ અમારીપાસે પણ આવી શકતા નથી. ૮

---

६ तत् (ते यशः) मध्याय इंदवे (अपि) वोचेयम् य; इषवान् (अतः) हव्यः न, (सः) मन्म रेजति रक्षो हा (सन्नपि) मन्म रेजति । सः स्वय अरमत् वधैः निदः च दुर्मतिम् आ अजेत । (अस्य पुरा) अघशंसः अवतर अव रुवेत, क्षुद्रमिव अव रुवेत् ।

७ हे रयिवः इंद्र, यत् सुवीर्यं रण्व सन्तम् सुवीर्यं रयिं (अस्ति) तत् होत्रया चितन्त्या च वनेम । तत् दुर्मन्मान ई (इंद्र) सुमन्तुभिः इषा च आ पृचीमहि, दुम्नहूतिभिः सत्याभिः सुम्नहूतिभि. च यजत्रम् इंद्र आ (पृचीमहि) ।

८ अस्मे वः (अर्थे) स्वयशोभिः दुर्मतीनां परिवर्गे, दुर्मतीनां दरिमन् ऊती इंद्रः प्र प्र (भवति) । या नः रिपयध्ये उपेपे च अन्नैः (क्षिप्ता) सा स्वय हता ईम् अस्तु । न वक्षति, क्षिप्ता जूर्णिः न वक्षति ।

હે ઇન્દ્ર, વિપુળ ઐશ્વર્યવાળા તેમજ નિર્દોષ માર્ગે અમને લઈ જા. જે માર્ગે દુર્વાસના-રૂપી રાક્ષસો ન હોય તે માર્ગે અમને લઈ જા. અમે પરદેશમાં હોઈએ ત્યારે અમારી સાથે રહે, અને ઘેર હોઈએ ત્યારે પણ રહે અમે પાસે અથવા દૂર હોઈએ તો પણ તારી સહાયથી—તારા કૃપાછત્રથી—અમારૂં હમેશાં રક્ષણ કર. ૯

હે ઈન્દ્ર, તું અને તારી વિજયસંપત્તિ એ સર્વ અમારૂં જ છે. તારી સામે કોઈ પણ ઉંચી આંખે જોતું નથી. માટેજ મોટી કીર્તિ, (જાણે કે) પોતાના જ પરમ સુખ તેમજ સંરક્ષણને માટે જીવજાન મિત્રપાસે રહે તેપ્રમાણે, તને જ વળગી રહી છે. હે ઈન્દ્ર, તારૂં તેજ અત્યંત તીવ્ર છે. હે લોકતારક, હે નાશરહિત, તુંજ રથમાં બેઠેલા ભક્તોનું પરિપાલન કરે છે. માટે હે વજ્રધારી, અમારા શિવાય બીજાઓ (જે દુષ્ટ છે તે) ના વજ્રપ્રહારથી ચુરા કરી નાંખ. હે વજ્રધારી અમારો ઘાત કરવાની ઈચ્છા રાખનાર દુતોનો નાશ કરી નાંખ ૧૦

હે ઇન્દ્ર, તારી સ્તુતિ થાય છે તે ભક્તિથી થાય છે. પાપોથી અમને દૂર રાખ દુર્જનોનો હમેશાં નાશ કરનાર ફક્ત તુંજ છે. અને સાક્ષાત્ ઈશ્વર હોવાથી સર્વ દુર્જનોનો સમૂળ નાશ કરનાર પણ તુંજ છે. ઘોર પાપી રાક્ષસોનો તું નાશ કરે છે, તેમજ મારા સરખા ગરીબ બ્રાહ્મણની મિત્રાચારી પણ તુંજ સ્વીકારે છે, અને તેથીજ, તે આનન્દ નિધાન, જગ-ત્પિતા પરમેશ્વરે તને પ્રકટ કર્યો—હે સુખનિધાન, રાક્ષસોનો નાશ કરનાર હોવાથી જ તને પ્રકટ કર્યો. ૧૧ (૧૭)

---

९ हे इन्द्र परिणसा राया अनेहसा पथा याहि, अरक्षसा (च पथा) पुरः नः याहि नः परोके आ सचस्व अस्तमीके (अपि) आ सचस्व। नः दूरात् अभिष्टिभिः पाहि, आरात् च (अपि) अभिष्टिभिः सदा पाहि।

१० हे इन्द्र त्वं तरुपसा राया न (असि) उग्र त्वा चित् महिमा अवसे, अवसे च महे मित्रं न त्वा सक्षत। हे ओजिष्ठ (इन्द्र) हे त्रातः अमर्त्य, रथं कं चित् अविता (त्वमसि)। हे अद्रिवः अस्मत् अन्यं कं चित् रिरिषे, अद्रिव रिरिक्षतं चित् (रिरिषे)।

११ हे सुष्टुत इन्द्र स्रिधः नः पाहि, त्वं दुर्मतीनां सदमित् अवयाता, देवः सन् दुर्मतीनां (त्वमपि अवयाता) पापस्य रक्षसः हता, विप्रस्य मावतः त्राता, अध हि हे वसो त्वा जनिता जीजनत्, वसो रक्षोहणं त्वा जीजनत्।

સૂક્ત ૧૩૦.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

હે ઈન્દ્ર, જેમ એકાદ સત્વશીળ મહાત્મા સભામાં આવીને બેસે છે અથવા સજ્જનપ્રતિપાલક રાજા પોતાને ઘેર પાંછો જાય છે, તેમ તું તારા અતિ ઉંચ લોકમાંથી અમારી પાસે આવ. અમે પરમ સુખની ઇચ્છા કરતાં હોવાથી સોમરસ તૈયાર થતાંજ તારી પ્રાર્થના કરીને તને હાંક મારીએ છીએ. જે પ્રમાણે પુત્રો પોતાના બાપને બોલાવે છે તેપ્રમાણે અમને દિવ્ય સામર્થ્ય તેમજ વિજય પ્રાપ્ત થાય માટે અમે તારી શ્રેષ્ઠ દાતાની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ૧

જેપ્રમાણે એકાદ તરસ્યો બળદ પાંચ પાત્રોથી ભરેલી ટાંકીમાંથી ઘણી આતુરતાથી પાણી પીએ છે, અથવા વરસાદથી છલોછલ ભરેલા એકાદ તલાવને તીવ્ર પ્રકાશવાળો સૂર્ય શોષી નાંખે છે, તેપ્રમાણે પાષાણથી વાટીને કાઢેલો આ સોમરસ, હે ઇન્દ્ર, તું ગ્રહણ કર. તને ઘણોજ આનંદ તેમજ તારી ભરપૂર તૃપ્તિ થાય માટે તારા દિવ્ય અશ્વો સૂર્યમાફક તીવ્ર એવા) તને અહીં લઈ આવો. જેપ્રમાણે સર્વને ઉત્સાહ આપનાર સૂર્યને તે દરરોજ લાવે છે તેપ્રમાણે લાવો. ૨

અત્યંત વિશાલ પર્વતની ખડકોમાં પડેલા પત્થરમાં છુપાએલા પક્ષીનો ગર્ભ બહાર લાવ્યાપ્રમાણે આકાશમાં છુપાવી રાખેલો પ્રકાશનો ભંડાર તે ઇન્દ્ર શોધી કાઢીને જગાસામે લાવ્યો આ આંગિરસોના પ્રભુ ઇન્દ્રે પ્રકાશરૂપી ધેનુનો સમૂહ હજુ હસ્તગત કરવાનો છે કે કેમ એવી રીતે વજ્ર હાથમાં લઇને આનંદગૃહનો દરવાજો પુરૂષાર્થનો દરવાજો–જે ગુપ્ત–બંધ–હતો–તે ભક્તોને માટે ખુલ્લો કરી રાખ્યો. ૩

---

१ हे इंद्र अय सत्पतिः न अच्छा विदथानि इव (उतवा) सत्पतिः राजा अस्तम् इव, स परावतः उप नः आ याहि । प्रयस्वन्तः वय सुते सचा त्वा हवामहे । पुत्रासः पितर न वाजसातय मंहिष्ठ (त्वां) वाजसातये (हवामहे) ।

२ हे इंद्र कोशेन सिक्तं अवतं वंसगः न ततृषाणः वंसगः न त्वं अद्रिभिः सुवान सोमं पिब । ते हर्यताय मदाय तुविष्टमाय धायसे त्वा सूर्यम् हरितः विश्वा अहा सूर्यं इव आ यच्छन्तु ।

३ अनन्ते अश्मनि अंतः अश्मनि परिवीतम् वेः गर्भे न, दिवः गुहा निहितम् निधिं (इंद्रः) अविन्दत् । अंगिरस्तमः गवां व्रजम् सिषासन् इव वज्री (अय) इंद्रः इषः परिवृताः (द्वारः) इषः परिवृताः द्वारः अप अवृणोत् ।

પોતાનું વજ્ર બે હાથમાં મજબૂત પકડીને તે કે કીને મારવામાટે અતિશય તીક્ષ્ણ તરવાર નાફક ઇન્દ્રે તેને ધાર ચઢાવી. વૃત્રને ઠાર મારવા માટેજ તે વજ્રને ધાર ચઢાવી. હે ઇન્દ્ર, તું દિવ્ય તેજથી ચળકે છે. તું પોતાની દિવ્ય શક્તિ તેમજ પ્રભાવથી ભરેલો છે. તેથી ઝાડ તોડનાર જેવી રીતે કુહાડી લઇને એકાદ વૃક્ષ તદ્દન તોડી નાંખે છે તે પ્રમાણે તું ઘાતક શત્રુનો શિરચ્છેદ કરી નાખે છે. ૪

હે ઇન્દ્ર, આ નદીઓ, ભરપૂર દોડનારા રથમાફક દોડીને સમુદ્રને જઇને મળે માટે, તેં સહેજ લીલાથી ઉત્પન્ન કરી. અમારા ઉપર પ્રસન્ન થઇને આ નદીઓએ સર્વને એકસરખું ચિરકાલસુધી ટકનારૂં એક મોટું કામ એ કર્યું છે કે મનુ રાજાને જેપ્રમાણે કામધેનુ ઇચ્છિત પદાર્થ આપે છે તેપ્રમાણે આ નદીઓમાથી સર્વ જગતને આજ ઇચ્છિત પદાર્થ મળે છે ૫ ૧૮

ઇચ્છિત ધનની પ્રાપ્તિ માટે અમે ગરીબ માણસ તારૂં પ્રાર્થનાસૂક્ત કાળજીથી રાગમા બેસાડયું છે. જેપ્રમાણે એકાદ ચતુર અને કુશળ કારીગર એકાદ રથ કાળજીથી તૈયાર કરે છે તેપ્રમાણે અમે અમારા કલ્યાણ માટે તારૂં સ્વરૂપ (અંતઃકરણમાં ધ્યાનથી) નિર્માણ કર્યું છે. તું નિરંતર વિજયશાલી હોવાથી, હે પરમ બુદ્ધિમંત, અમે હમેશા તારૂં ગૌરવ કરીએ છિએ. યુદ્ધમાં પરાક્રમી અને સાહસિક વીરને વસ્રભૂષણ અર્પણ કરવા પ્રમાણે, અમે પ્રબળ થઇએ, અમને વૈભવ મળે, અને હરેક પ્રકારનું કીર્તિધન અમે જીતી લાવિએ માટે તારૂં ગૌરવ કરીએ છીએ. ૬

---

४ वज्र गभस्त्या दद्दान तिग्म क्षद्मेव इव असनाय स श्यत् अहि हत्याय सश्यत । इद त्वा ओजसा सविच्यान मज्मना शवोभि. च (सविच्यानः) तष्टेव वक्षं वनिन नि वृश्चसि परश्वा इव नि वृश्चसि ।

५ हे इद्र त्व नद्य रथान् इव वाजयत रथान् इव समुद्र अच्छ सर्तवे वृथा असृज । इत कर्ती ता. समान अक्षित अर्थ अयुजत, (यत्) (इमा) मनवे विश्वदोहस धेनू इव जनाय विश्वदोहस. (अभवन्) ।

६ वसूयन्त (वय) आयव इमा त वाचम् अतक्षिषु, स्वपा धीर रथ न सुम्नाय त्वां अतक्षिषु । विप्र त्वां जेन्य शुभतो (यथा) वाजेषु वाजिन अत्य इव, शवसे धना सातये विश्वा धनानि सातये ।

રણમાં ભયપ્રદ અને રણશૂર હે ઈન્દ્ર, તારા મહા દાનશૂર ભક્ત દિવોદાસને માટે તારૂ વજ્ર લઈને તેં શત્રુના નેવું કિલ્લાઓના ચુરેચુરા કરી નાંખ્યા. મહાભયંકર ઈન્દ્રે અતિથિગ્વને માટે શમ્બરાસુરને પર્વત ઉપરથી નીચે ફેંકીને મારી નાંખ્યો. ઈન્દ્ર સર્વ પ્રકારની શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ—ભક્તોને પોતાના દિવ્ય બળથી અને ઈશ્વરી સામર્થ્યથી આપે છે. ૭

ઈન્દ્રે સ્વર્ગ સુખનો લાભ દેનાર સંગ્રામમાં પોતાની શક્તિથી ભક્તજનોનું રક્ષણ કર્યું છે. રાજા મનુને માટે અધર્મી લોકોને તે શિક્ષા કરીને યોગ્ય માર્ગે લાવ્યો, અને કૃષ્ણવર્ણના રાક્ષસોને જીતીને તેમને તેના કબજામાં લાવી આપ્યા. (પોતાના તીવ્ર તેજથી) જાણેકે સર્વ જગતને બાળી નાંખનાર આ ઈન્દ્ર અત્યંત લોભી દુર્જનોને ભસ્મ કરી નાંખે છે. તેમજ સાધુઓને પીડા દેનાર દુષ્ટોને પણ સખત ડામ દે છે. ૮

પોતે પ્રગટ થઈને પોતાના દિવ્ય પ્રભાવથી તેણે સૂર્યનું એક ચાક (રાક્ષસોને ફેંકીને મારવા માટે) ઉગામ્યું, અને ક્રોધથી લાલચોળ થઈને સવારમાં બીજા ચાકનો અવાજ પણ બંધ કરી નાખ્યો. તે સર્વેશ્વરે તેને એકદમ સ્તબ્ધ કરી નાંખ્યું. હે પ્રજ્ઞાવાન્ ઈન્દ્ર; પુરાતન કાળમાં જ્યારે ઉશના પોતાના રક્ષણને માટે તારી પાસે આવ્યો ત્યારે (તારી પાસે આવીને) મનુષ્યોને જે સુખ મળી શકે તે સર્વ જીતીને ચિરકાલ પોતાનાજ કરી લીધા. ૯

વૃત્રના કિલ્લાઓ તોડી નાંખનાર અને ભક્તની ઉપર સર્વ મનોરથોની વૃષ્ટિ કરનાર હે ઈન્દ્ર, તું અમારા અપૂર્વ સ્તોત્રોથી પ્રસન્ન થઈને તારા સંરક્ષક કૃપાછત્રથી અમારૂં રક્ષણ કર. દિવોદાસે તારૂં સ્તવન કર્યું છે માટે, દિવસના પ્રકાશથી આકાશ જેમ અવર્ણનીય શોભાય છે તેપ્રમાણે તું ગૌરવ પ્રકટ કર. १० (१९)

---

७ पूर्व महि दाशुषे दिवोदासाय, हे नृतो, हे नृतो इंद्र त्व वज्रेण नवतिं पुरः भिनत् । उग्रः अतिथिग्वाय शंबर गिरेः अव अभरत् । (अय इंद्रः) महः धनानि ओजसा विश्वा धनानि ओजसा दयमानः (भवति) ।

८ इंद्रः शतमूतिः विश्वेषु आजिषु, स्वर्मीळ्हेषु आजिषु आर्यम् यजमान प्र अवत् । मनवे अव्रतान् शासत् कृष्णां त्वचम् (अस्मै) अरधयत् । विश्वम् धक्षत् न (सः) ततृषाणम् ओषति, अर्शसानम् नि ओषति ।

९ (स्वय) जातः ओजसा सूरः चक्रं (राक्षस-निवर्हणाय) प्र वृहत, प्रपित्वे (च अपरस्य चक्रस्य) कारणः वाच मुषायति ईशानः आ मुषायति । हे कवे यत् उशनाः परावतः (त्वां) ऊतये अजगन् (तदा सः) विश्वा मनुषा सुम्नानि तुर्वाणः इव, अहा विश्वा तुर्वाणरिव (अभवत्) ।

१० हे वृषकर्मन्, हे पुरां दर्तः (इंद्र) सः (त्व) नव्येभिः उक्थैः (तुष्टः सन्) शग्मैः पायुभिः नः पाहि। हे इंद्र दिवोदासेभिः स्तवानः त्वं अहोभिः (प्रकाशैः) द्यौः इव वावृधीथाः ।

સૂક્ત ૧૩૧.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-इन्द्र ॥

પ્રકાશયુક્ત અને અપાર આકાશ ફક્ત ઇન્દ્રનેજ પ્રણામ કરે છે અને વિશાળ પૃથ્વી પણ સૌભાગ્યસંપન્ન થવા માટે પોતાની સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ અને અત્યુત્તમ ફળ પુષ્પસહ ઇંદ્રને જ સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરે છે. પ્રેમથી એકત્ર થયેલા સર્વ દેવોએ ઇન્દ્રનેજ સરદારી આપી, ત્યારે અમે મનુષ્યોનો સર્વ સોમરસ અને અમે ભક્તજનોનો સર્વ હવિર્ભાગ ઇન્દ્રનેજ અર્પણ થાઓ. १

તું સર્વનો એકજ દેવ હોવાથી યજમાન લોક સોમ અર્પણ કરવાના દરેક પ્રસંગે પોતપોતાની રીતે ઘણીજ આતુરતાથી તારી વિનંતિ કરે છે અને દરેક માણસ અક્ષય આનંદ પ્રાપ્ત થવા માટે પોતે જુદી જુદી પ્રાર્થના પણ કરે છે. માટે એકાદી પ્રાણરક્ષક નૌકાપ્રમાણે સર્વ મહત્કાર્યોના પ્રારંભમાં પ્રથમ તારી યોજના અમારે કરવી યોગ્ય છે. તેથી અમે માણસો તેમજ ભક્તજનો યજ્ઞના નિમિત્ત ગાયનના યોગે ઇન્દ્રમાં જ ચિત્ત તલ્લીન કરીએ છીએ. २

હે ઇન્દ્ર, તારા પ્રસાદની લાલચથી યજમાન અને તેની પત્ની વગેરે અનેક જોડકાં સ્વર્ગીય ગોધન પ્રાપ્ત થવા માટે તને હવિ અર્પણ કરે છે, અને આહુતિ આપીને અને સર્વ દુર્વાસના દૂર કરીને તારૂં પૂજન તત્પરતાથી કરે છે. દિવ્ય પ્રકાશ અને સ્વર્ગસુખમાટે ઉત્સુક થયેલા જોડકાંને જ્યારે જ્યારે તું સ્વર્ગલોકમાં લઈ જાય છે ત્યારે ત્યારે, હે ઇન્દ્ર, તારૂં પ્રાણઘાતક વજ્ર દૃષ્ટિએ પડે છે. તે તને પ્રાણ જેવું છે. તેનો તારે કદિ પણ વિયોગ પડતો નથી. ३

---

१ असुरः द्यौः इंद्राय हि अनम्नत, (इय) मही पृथिवी द्युम्न साता, वरीमभिः इन्द्राय (एव) वरीमभिः (अनम्नत)। सजोषसः विश्वे देवासः इंद्र (एव) पुरः दधिरे, (तस्मात्) विश्वा मानुषा सवनानि, मानुषा (हव्यानि) इंद्राय (एव) रातानि सन्तु।

२ विश्वेषु हि सवनेषु वृषमन्यवः (यजमानाः) समान एक (देव) त्वां पृथक् तुञ्जते, स्वः सनिष्यवः पृथक् (तुञ्जत)। तं त्वा पर्षणिं नावं न शूषस्य धुरि धीमहि, (वयं) आयवः आयवः यज्ञैः न इंद्रं स्तोमेभिः इंद्रं (एव) चितयन्तः (वर्तमहि)।

३ अवस्यवः मिथुनाः गव्यस्य व्रजस्य साता इंद्र त्वा विततस्रे। (हव्यं) निःसृजः सक्षन्तः निःसृजः (विततस्रे)। यत् गव्यंता स्वर्यन्ता द्वा जना समूहसि, (तदा) इंद्र वृषणं सचाभुवं हे इंद्र सचाभुवं वज्रम् आविः करिक्रत् (एषि)।

રણમાં ભયપ્રદ અને રણશૂર હે ઇન્દ્ર, તારા મહા દાનશૂર ભક્ત દિવોદાસને માટે તારૂ વજ્ર લઇને તેં શત્રુના નેવું કિલ્લાઓના ચુરેચુરા કરી નાંખ્યા. મહાભયંકર ઇન્દ્રે અતિથિગ્વને માટે શમ્બરાસુરને પર્વત ઉપરથી નીચે ફેંકીને મારી નાંખ્યો. ઇન્દ્ર સર્વ પ્રકારની શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ—ભકતોને પોતાના દિવ્ય બળથી અને ઈશ્વરી સામર્થ્યથી આપે છે. ૭

ઇન્દ્રે સ્વર્ગ સુખનો લાભ દેનાર સંગ્રામમાં પોતાની શક્તિથી ભક્તજનોનું રક્ષણ કર્યું છે. રાજા મનુને માટે અધર્મી લોકોને તે શિક્ષા કરીને યોગ્ય માર્ગે લાવ્યો, અને કૃષ્ણવર્ણના રાક્ષસોને જીતીને તેમને તેના કબજામાં લાવી આપ્યા. (પોતાના તીવ્ર તેજથી) જાણેકે સર્વ જગતને બાળી નાંખનાર આ ઇન્દ્ર અત્યંત લોભી દુર્જનોને ભસ્મ કરી નાંખે છે. તેમજ સાધુઓને પીડા દેનાર દુષ્ટોને પણ સખત ડામ દે છે. ૮

પોતે પ્રગટ થઇને પોતાના દિવ્ય પ્રભાવથી તેણે સૂર્યનું એક ચાક (રાક્ષસોને ફેંકીને મારવા માટે) ઉગામ્યું, અને ક્રોધથી લાલચોળ થઇને સવારમાં બીજા ચાકનો અવાજ પણ બંધ કરી નાખ્યો. તે સર્વેશ્વરે તેને એકદમ સ્તબ્ધ કરી નાંખ્યું. હે પ્રજ્ઞાવાન્ ઇન્દ્ર; પુરાતન કાળમાં જ્યારે ઉશના પોતાના રક્ષણને માટે તારી પાસે આવ્યો ત્યારે (તારી પાસે આવીને) મનુષ્યોને જે સુખ મળી શકે તે સર્વ જીતીને ચિરકાલ પોતાનાજ કરી લીધા. ૯

વૃત્રના કિલ્લાઓ તોડી નાંખનાર અને ભક્તની ઉપર સર્વ મનોરથોની વૃષ્ટિ કરનાર હે ઇન્દ્ર, તું અમારા અપૂર્વ સ્તોત્રોથી પ્રસન્ન થઇને તારા સંરક્ષક કૃપાછત્રથી અમારૂં રક્ષણ કર. દિવોદાસે તારૂં સ્તવન કર્યું છે માટે, દિવસના પ્રકાશથી આકાશ જેમ અવર્ણનીય શોભાય છે તેપ્રમાણે તું ગૌરવ પ્રકટ કર. १० (१९)

---

७ पूर्वे महि दाशुषे दिवोदासाय, हे नृतो, हे नृतो इंद्र त्व वज्रेण नवतिं पुरः भिनत्। उग्रः अतिथिग्वाय शंबरं गिरेः अव अभरत्। (अय इंद्रः) महः धनानि ओजसा विश्वा धनानि ओजसा दयमानः (भवति)।

८ इंद्रः शतमूतिः विश्वेषु आजिषु, स्वर्मीळ्हेषु आजिषु आर्यम् यजमानं प्र अवत्। मनवे अव्रतान् शासत् कृष्णां त्वचं (अस्मै) अरधयत्। विश्वम् धक्षत् न (सः) ततृषाणम् ओषति, अर्शसानम् नि ओषति।

९ (स्वय) जातः ओजसा सूरः चक्रं (राक्षस–निबर्हणाय) प्र वृहत्, प्रपित्वे (च अपरस्य चक्रस्य) अरुणः वाचं मुषायति ईशानः आ मुषायति। हे कवे यत् उशना: परावतः (त्वां) ऊतये अजगन् (तदा सः) विश्वा मनुषा सुम्नानि तुर्वाणः इव, अह्ना विश्वा तुर्वाणिरिव (अभवत्)।

१० हे वृषकर्मन्, हे पुरां दर्तः (इंद्र) सः (त्व) नव्येभिः उक्थैः (तुष्टः सन्) शग्मैः पायुभिः नः पाहि। हे इंद्र दिवोदासेभिः स्तवानः त्व अहोभिः (प्रकाशैः) द्यौः इव वावृधीथाः।

સૂક્ત ૧૩૧.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

પ્રકાશયુક્ત અને અપાર આકાશ ફક્ત ઇન્દ્રનેજ પ્રણામ કરે છે અને વિશાળ પૃથ્વી પણ સૌભાગ્યસંપન્ન થવા માટે પોતાની સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ અને અત્યુત્તમ ફળ પુષ્પસહ ઇંદ્રને જ સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરે છે. પ્રેમથી એકત્ર થયેલા સર્વ દેવોએ ઇન્દ્રનેજ સરદારી આપી, ત્યારે અમે મનુષ્યોનો સર્વ સોમરસ અને અમે ભક્તજનોનો સર્વ હવિર્ભાગ ઇન્દ્રનેજ અર્પણ થાઓ. ૧

તું સર્વનો એકજ દેવ હોવાથી યજમાન લોક સોમ અર્પણ કરવાના દરેક પ્રસંગે પોતપોતાની રીતે ઘણીજ આતુરતાથી તારી વિનતિ કરે છે અને દરેક માણસ અક્ષય આનંદ પ્રાપ્ત થવા માટે પોતે જુદી જુદી પ્રાર્થના પણ કરે છે. માટે એકાદી પ્રાણરક્ષક નૌકાપ્રમાણે સર્વ મહત્કાર્યોના પ્રારંભમાં પ્રથમ તારી યોજના અમારે કરવી યોગ્ય છે. તેથી અમે માણસો તેમજ ભક્તજનો યજ્ઞના નિમિત્ત ગાયનના યોગે ઇન્દ્રમાંજ ચિત્ત તલ્લીન કરીએ છીએ ૨

હે ઇન્દ્ર, તારા પ્રસાદની લાલચથી યજમાન અને તેની પત્ની વગેરે અનેક જોડકાં સ્વર્ગીય ગોધન પ્રાપ્ત થવા માટે તને હવિ અર્પણ કરે છે, અને આહુતિ આપીને અને સવ દુર્વાસના દૂર કરીને તારૂં પૂજન તત્પરતાથી કરે છે. દિવ્ય પ્રકાશ અને સ્વર્ગસુખમાટે ઉત્સુક થયેલા જોડકાંને જ્યારે જ્યારે તું સ્વર્ગલોકમા લઈ જાય છે ત્યારે ત્યારે, હે ઇન્દ્ર, તારૂં પ્રાણઘાતક વજ્ર દૃષ્ટિએ પડે છે. તે તને પ્રાણ જેવું છે. તેનો તારે કદિ પણ વિયોગ પડતો નથી. ૩

---

१ असुर द्यौ इन्द्राय हि अनम्रत, (इय) मही पृथिवी द्युम्न साता, वरीमभिः इन्द्राय (एव) वरीमभिः (अनम्रत)। सजोषस. विश्वे देवास इन्द्र (एव) पुर. दधिरे, (तस्मात्) विश्वा मानुषा सवनानि, मानुषा (हव्यानि) इन्द्राय (एव) रातानि सन्तु।

२ विश्वेषु हि सवनेषु वृषमन्यवः (यजमानाः) समान एक (देव) त्वा पृथक् तुञ्जते, स्व सनिष्यवः पृथक् (तुञ्जत)। त त्वा पर्षणि नाव न शूरस्य धुरि धीमहि, (वय) आयव आयवः यज्ञै. न इन्द्र स्तोमेभिः इन्द्र (एव) चितयन्त (वर्तमहि)।

३ अवस्यव मिथुना गव्यस्य व्रजस्य साता इन्द्र त्वा विततस्रे। (हव्यं) निःसृज सक्षन्त निःसृजः (वितते)। यत् गव्यन्ता स्वर्यन्ता द्वा जना समूहसि, (तदा) इन्द्र वृषणं सचाभुवं हे इन्द्र सचाभुवं वज्रम् आविष्करिक्रत् (पश्यति)।

શરદ્ ઋતુમાં દુર્લંઘ્ય થનાર કિલ્લા તેં તોડી નાખ્યા અને તને કોઈ રોકનાર ન હોવાથી તેં તે જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા એ તારૂં એક પરાક્રમ હમણાં સર્વ જગતને વિદિત થયું છે. હે સામર્થ્યના સાગર, તેં અધર્મી લોકોને શિક્ષા કરી અને વિજયના આનંદમાં આ પૃથ્વી, આ નદીઓ, તેમજ આ નદીકાંઠાનો પ્રદેશ તેં હસ્તગત કરી લીધો. ૪

હે ઉદાર, આ તારા પરાક્રમની કીર્તિ ભક્તોએ આનંદિત થઈને ગાઈ છે. કારણ કે તારા સહવાસને માટે અતિ આતુર થયેલા ભક્તનું તેં રક્ષણ કર્યું, અને તારી સાથે મિત્રતા કરવાને ઉત્સુક થયેલા ભકતોને તેં સહાય કરી, તેમને માટે યુદ્ધમાં જય મેળવવા જ્યારે તેં સિંહનાદ કર્યો ત્યારે એક પછી એક એવી રીતે દરેક નદીમાંનો પ્રદેશ સત્કૃત્ય કરવા માટે તેમણે જીતીને પોતાનો કર્યો. ૫

આજ પણ સવારમાં ઈન્દ્ર અમને પોતાના કહેશે ? હે ઈન્દ્ર, અમારાં સ્તોત્ર ભાવથી લે અમે નમ્રતાથી તને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. તે, અને અમને દિવ્ય પ્રકાશનો લાભ મળે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે પણ ભાવથી લે. હે વજ્રધારી, હે વીર, દુષ્ટોનો નાશ કરવાનો વિચાર તાત્કાલિક જ્યારે તું મનમાં લાવે છે, તે સુપ્રસંગે મેં કરેલું તારૂં સ્તવન—તાત્કાલિકસ્ફૂર્તિથી અને અપૂર્વ કલ્પનાથી બનેલું આ તારૂંસ્તોત્ર—તું કૃપા કરીને સાંભળી લે. ૬

હે ઈન્દ્ર, તું અત્યંત બલિષ્ઠ હોવાથી અમારા માટે તને અતિશય પ્રેમ થાય છે. તું સ્વબલવિક સર્વસમર્થ છે માટે, હે શૂર, અમારી ઉપર નિષ્કારણ દ્વેષ કરનાર દુષ્ટનો તું તારા શસ્ત્રોથી નાશ કરી નાંખ અને અમારાવિરૂદ્ધ અત્યાચાર કરનારને પણ તું મારી નાંખ. આ અમારી વિનંતિ સાંભળ. જો, તારી કેટલી લોકોત્તર કીર્તિ છે! માટે દુષ્ટ વાસના તેમજ સર્વ દુર્જન અમારી પાસે આવે નહી એમ થાઓ. એકાદ તુટેલી ગાડીમાફક રસ્તામાંજ તુટી પડો. ૭ (૨૦)

---

४ पूर्वः ते अस्य वीर्यस्य विदुः यत् हे इंद्र शारदीः पुरः अव अतिरः ससहानः पते इंद्र (त्वं) त अयज्यु मर्त्यं शासः । मही पृथिवीं अमुष्णाः इमाः अप

५ आत् इत ते अस्य वीर्यस्य मदेषु चर्किरन् यत् हे वृषन् उशिजः अविथ, पृतनासु प्रवन्तवे (यत्) एभ्यः कार चकर्थ (तत) ते अन्यां अन्यां नद्य

६ उत अस्याः उषसः नः जुषेत हि, (नः) अर्कस्य बोधि, हवीमभिः (हवस्य च बोधि)। यत् इंद्र वज्रिन् त्व वृषा मृधः हतवे चिकेतसि मे (प्रतिभावलस्य) मन्म श्रुधि ।

७ त इंद्र त्व वावृधानः (अपि) अस्मयु, हे तुविजात हे शूर अमित्रयत नः अघायति (त अपि जहि), सुश्रवस्तमः शृणुष्व (एतद्), दुर्मतिः अपभूतु न यामन् अपभूतु ।

સૂક્ત ૧૩૨.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

હે ઉદાર ઇન્દ્ર, પ્રથમના યુધ્ધની માફક હમણાં પણ અમારી ઉપર સૈન્ય લઇને ચઢી આવનાર શત્રુઓનો તારીજ કૃપાથી અને તારાજ સંરક્ષણથી અટકાવ કરીએ અને અમારો તદ્દન નાશ કરવા ઇચ્છનાર દુષ્ટોની ખોડ ભુલાવિએ તેમ કર. આ આણીનો વખત આવી પહોંચ્યો છે, માટે હમણાં તને સોમરસથી સંતુષ્ટ કરનાર ભક્તને આશીર્વાદ દે. અમને પરાક્રમ કરવાનીજ ઇચ્છા છે. તેથી યુદ્ધમાં અમને જે જે કાંઈ મળે અને અમે જે જે કાંઈ જીતી લાવીએ તે તે સર્વ આ યજ્ઞમાં તને સમર્પણ કરવાનો અમારો વિચાર થયો છે. ૧

સ્વર્ગલોક મેળવી આપનાર, અને ખરેખર વીર પુરૂષોના વૈભવરૂપ આ યુધ્ધપ્રસંગે ઉપાસકે સવારમાં ઉઠીને પોતે ભક્તિપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થનાથી અને નિરંતર સેવા કરનાર જનોના પ્રેમથી સંતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે શત્રુઓનો સંહાર કર્યો એ સર્વને વિદિતજ છે. આ ઇન્દ્ર એવો છે કે તેના પગે લાગીને તેનું ગૌરવ કરવું-જોઇએ. હે ઇન્દ્ર, તું સાક્ષાત્ સદ્ભાગ્ય હોવાથી તારી કૃપા અને તારાં મંગલપ્રદ વરદાન અમારી તરફ વળો. ૨

જે યજ્ઞમાં સુંદર આસન તારા નિવાસને માટે ભક્તોએ તૈયાર કર્યું છે તે યજ્ઞમાંથી આ અત્યંત ઉજ્વળ હવિર્ભાગ પ્રથમમાફકજ હમણાં પણ તનેજ અર્પણ થાય છે, અને સનાતન સત્ય લોકમાં ભક્તોને તુંજ લઇ જાય છે. માટે એવા ભક્તોને સૂર્યપ્રકાશના યોગે બન્નેને વચ્ચે (અંતરાળમાં) શું દેખાય છે તે કહે વારૂ ? દિવ્ય ધેનુનો સમૂહ શોધી કાઢનાર અને એક વખત જેને પોતાનો કરી લીધો તેને માટે પ્રકાશધેનુને છોડાવનાર પણ ઇન્દ્રજ છે ૩

---

१ हे मघवन् इन्द्र (यथा) पूर्व्ये धने (तथा इदानीं अपि) त्वया ऊता. च वयं पृतन्यत ससह्याम, वनुष्यत. च वनुयाम । नेदिष्ठे अस्मिन अहनि सुन्वते नु अधि वोच । (यत.) अस्मित् यज्ञ भरे कृत (वय) वाजयत. भरेकृत वि चयेम ।

२ स्वर्जेषे, आप्रस्य वक्मनि (एतादृशे) भरे, उपर्बुधः स्वस्मिन् अजसि, कारणस्य स्वस्मिन् अजसि इन्द्र (वृत्र) अहन्, यथा विदे, स. हि शीर्ष्णाशीर्ष्णा उपवाच्यः, अस्मत्रा ते भद्रस्य रातय. भद्राः रातय. सध्र्यक् सन्तु।

३ यस्मिन् यज्ञे (तुभ्य) वार क्षय अकृण्वत (तस्मिन यज्ञे) तत् शुशुक्वन प्रयः प्रत्नथा ते (एव) नु ऋतस्य क्षय वाः असि । अध तत् निवोचेः यत् (भक्ताः) दिता अन्तः रश्मिभिः पश्यन्ति । स इन्द्रः घ अनु विदे गो एषणः बधुक्षितृभ्यः गोएषणः ।

શરદ્ ઋતુમાં દુર્ભેદ્ય થનાર કિલ્લા તેં તોડી નાખ્યા અને તને કોઈ રોકનાર ન હોવાથી તેં તે જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા એ તારૂં એક પરાક્રમ હમણાં સર્વ જગતને વિદિત થયું છે. હે સામર્થ્યના સાગર, તેં અધર્મી લોકોને શિક્ષા કરી અને વિજયના આનંદમાં આ પૃથ્વી, આ નદીઓ, તેમજ આ નદીકાંઠાનો પ્રદેશ તેં હસ્તગત કરી લીધો. ૪

હે ઉદાર, આ તારા પરાક્રમની કીર્તિ ભક્તોએ આનંદિત થઈને ગાઇ છે. કારણ કે તારા સહવાસને માટે અતિ આતુર થયેલા ભક્તનું તેં રક્ષણ કર્યું, અને તારી સાથે મિત્રતા કરવાને ઉત્સુક થયેલા ભક્તોને તેં સહાય કરી, તેમને માટે યુદ્ધમાં જય મેળવવા જ્યારે તેં સિંહનાદ કર્યો ત્યારે એક પછી એક એવી રીતે દરેક નદીમાંનો પ્રદેશ સત્કૃત્ય કરવા માટે તેમણે જીતીને પોતાનો કર્યો. ૫

આજ પણ સવારમાં ઇન્દ્ર અમને પોતાના કહેશે ? હે ઇન્દ્ર, અમારાં સ્તોત્ર ભાવથી લે અમે નમ્રતાથી તને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. તે, અને અમને દિવ્ય પ્રકાશનો લાભ મળે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે પણ ભાવથી લે. હે વજ્રધારી, હે વીર, દુષ્ટોનો નાશ કરવાનો વિચાર તાત્કાલિક જ્યારે તું મનમાં લાવે છે, તે સુપ્રસંગે મેં કરેલું તારૂં સ્તવન— તાત્કાલિકસ્ફૂર્તિથી અને અપૂર્વ કલ્પનાથી બનેલું આ તારૂં સ્તોત્ર—તું કૃપા કરીને સાંભળી લે. ૬

હે ઇન્દ્ર, તું અત્યંત બલિષ્ઠ હોવાથી અમારા માટે તને અતિશય પ્રેમ થાય છે. તું સ્વભાવિક સર્વસમર્થ છે માટે, હે શૂર, અમારી ઉપર નિષ્કારણ દ્વેષ કરનાર દુષ્ટનો તું તારા શસ્ત્રોથી નાશ કરી નાંખ અને અમારાવિરૂદ્ધ અત્યાચાર કરનારને પણ તું મારી નાંખ આ અમારી વિનંતિ સાંભળ. જો, તારી કેટલી લોકોત્તર કીર્તિ છે! માટે દુષ્ટ વાસના તેમજ સર્વ દુર્જન અમારી પાસે આવે નહી એમ થાઓ. એકાદ તુટેલી ગાડીમાફક રસ્તામાંજ તુટી પડો. ७ (२०)

---

४ पूर्व: ते अस्य वीर्यस्य विदु: यत हे इंद्र शारदी: पुर: अत्र अतिर: ससहान: अव अतिर: । शवस: पते इंद्र (त्वं) त अयज्यु मर्त्य शास: । महीं पृथिवीं अमुष्णा: इमा: अप. मदसान. इमा: अप: (अमुष्णा:)

५ आत् इत ते अस्य वीर्यस्य मदेपु चर्किरन् यत् हे वृषन् उशिज: अविथ, सखीयत: यत् अविथ । पृतनासु प्रवन्तवे (यत्) एभ्य. षार चरर्थ (तत) ते अन्यां अन्या नद्य सनिष्णत श्रवस्य त: सनिष्णत ।

६ उत अस्या: उपस: न: जुपेत हि, (न:) अर्कस्य बोधि, हवीमभि: हविप: च स्वर्षाता हवीमभि: (हवस्य च बोधि) । यत इंद्र वज्रिन् त्व वृपा मृध: हतवे चिकेतसि मे अस्य नवी यस: वेधस नवीयस: (प्रतिभावलस्य) मन्म श्रुधि ।

७ त इंद्र त्व घावृधान: (अपि) अस्मयु:, हे तुविजात हे शूर अमित्रयत मर्त्यं वज्रेण मर्त्यं जहि, य: च न: अघायति (त अपि जहि), सुश्रवस्तम: शृणुष्व (एतद्), दुमतिः अपभूतु विश्वा दुर्मति: रिष्टं (रथं) न यामन् अपभूतु ।

સૂક્ત ૧૩૨.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-इन्द्र ॥

હે ઉદાર ઇન્દ્ર, પ્રથમના યુદ્ધની માફક હમણાં પણ અમારી ઉપર સૈન્ય લઇને ચઢી આવનાર શત્રુઓનો તારીજ કૃપાથી અને તારાજ સંરક્ષણથી અટકાવ કરીએ અને અમારો તદન નાશ કરવા ઇચ્છનાર દુષ્ટોની ખોડ ભુલાવિએ તેમ કર. આ આણીનો વખત આવી પહોંચ્યો છે, માટે હમણાં તને સોમરસથી સંતુષ્ટ કરનાર ભક્તને આશીર્વાદ દે અમને પરાક્રમ કરવાનીજ ઇચ્છા છે. તેથી યુદ્ધમાં અમને જે જે કાંઈ મળે અને અમે જે જે કાંઇ જીતી લાવીએ તે તે સર્વ આ યજ્ઞમા તને સમર્પણ કરવાનો અમારો વિચાર થયો છે. ૧

સ્વર્ગલોક મેળવી આપનાર, અને ખરેખર વીર પુરૂષોના વૈભવરૂપ આ યુદ્ધપ્રસંગે ઉપાસકે સવારમા ઉઠીને પોતે ભક્તિપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થનાથી અને નિરંતર સેવા કરનાર જનોના પ્રેમથી સંતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે શત્રુઓનો સંહાર કર્યો એ સર્વને વિદિતજ છે. આ ઇન્દ્ર એવો છે કે તેના પગે લાગીને તેનું આરાધન કરવું જોઇએ. હે ઇન્દ્ર, તું સાક્ષાત્ સદ્ભાગ્ય હોવાથી તારી કૃપા અને તારા મંગલપ્રદ વરદાન અમારી તરફ વળો. ૨

જે યજ્ઞમાં સુંદર આસન તારા નિવાસને માટે ભક્તોએ તૈયાર કર્યું છે તે યજ્ઞમાથી આ અત્યંત ઉજ્વળ હવિર્ભાગ પ્રથમમાફકજ હમણાં પણ તનેજ અર્પણ થાય છે, અને સનાતન સત્ય લોકમા ભક્તોને તુજ લઇ જાય છે. માટે એવા ભક્તોને સૂર્યપ્રકાશના યોગે બન્નેને વચ્ચે (અંતરાળમાં) શું દેખાય છે તે કહે વારૂ ? દિવ્ય ધેનુનો સમૂહ શોધી કાઢનાર અને એક વખત જેને પોતાનો કરી લીધો તેને માટે પ્રકાશધેનુને છોડાવનાર પણ ઇન્દ્રજ છે ૩

---

१ हे मघवन् इन्द्र (यथा) पूर्व्ये धने (तथा इदानीं अपि) त्वया ऊता च वय पृतन्यत ससह्याम, वनुष्यत च वनुयाम। नेदिष्ठे अस्मिन अहनि सुन्वते नु अधि वोच। (यत) अस्मित् यज्ञ भरे कृत (वय) वाजयत भरेकृत वि चयेम।

२ स्वर्जेषे, आभ्रस्य वक्मनि (एतादृशे) भरे, उषर्बुधः स्वस्मिन् अजसि, शाणस्य स्वस्मिन् अजसि इन्द्र (वृत्र) अहन् यथा विदे, स हि शीर्ष्णाशीर्ष्णा उपवाच्य, अस्मत्रा ते भद्रस्य रातय भद्रा रातय सध्रयक् सन्तु।

३ यस्मिन् यज्ञे (तुभ्यं) वार क्षय अकृण्वत (तस्मिन् यज्ञे) तत् शुशुक्वन प्रय प्रत्नथा ते (एव) तु ऋतस्य क्षय वा. असि। अध तत् निवोचेः यत् (भक्ताः) दिता अन्त रश्मिभि. पश्यन्ति। स इन्द्रः घ अनु विदे गो एषण. सयुक्षितृभ्यः गोएषण.।

શરદ્ ઋતુમાં દુર્ભેદ્ય થનાર કિલ્લા તેં તોડી નાખ્યા અને તને કોઈ રોકનાર ન હોવાથી તેં તે જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા એ તારૂં એક પરાક્રમ હમણાં સર્વ જગતને વિદિત થયું છે. હે સામર્થ્યના સાગર, તેં અધર્મી લોકોને શિક્ષા કરી અને વિજયના આનંદમાં આ પૃથ્વી, આ નદીઓ, તેમજ આ નદીકાંઠાનો પ્રદેશ તેં હસ્તગત કરી લીધો. ૪

હે ઉદાર, આ તારા પરાક્રમની કીર્તિ ભક્તોએ આનંદિત થઈને ગાઇ છે. કારણ કે તારા સહવાસને માટે અતિ આતુર થયેલા ભક્તનું તેં રક્ષણ કર્યું, અને તારી સાથે મિત્રતા કરવાને ઉત્સુક થયેલા ભક્તોને તેં સહાય કરી, તેમને માટે યુદ્ધમાં જય મેળવવા જ્યારે તેં સિંહનાદ કર્યો ત્યારે એક પછી એક એવી રીતે દરેક નદીમાંનો પ્રદેશ સત્કૃત્ય કરવા માટે તેમણે જીતીને પોતાનો કર્યો. ૫

આજ પણ સવારમાં ઈન્દ્ર અમને પોતાના કહેશે? હે ઈન્દ્ર, અમારાં સ્તોત્ર ભાવથી લે અમે નમ્રતાથી તને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. તે, અને અમને દિવ્ય પ્રકાશનો લાભ મળે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે પણ ભાવથી લે. હે વજ્રધારી, હે વીર, દુષ્ટોનો નાશ કરવાનો વિચાર તાત્કાલિક જ્યારે તું મનમાં લાવે છે, તે સુપ્રસંગે મેં કરેલું તારૂં સ્તવન— તાત્કાલિક સ્ફૂર્તિથી અને અપૂર્વ કલ્પનાથી બનેલું આ તારૂં સ્તોત્ર—તું કૃપા કરીને સાંભળી લે. ૬

હે ઈન્દ્ર, તું અત્યંત બલિષ્ઠ હોવાથી અમારા માટે તને અતિશય પ્રેમ થાય છે. તું સ્વભાવિક સર્વસમર્થ છે માટે, હે શૂર, અમારી ઉપર નિષ્કારણ દ્વેષ કરનાર દુષ્ટનો તું તારા શસ્ત્રોથી નાશ કરી નાંખ અને અમારાવિરૂદ્ધ અત્યાચાર કરનારને પણ તું મારી નાંખ આ અમારી વિનંતિ સાંભળ. જો, તારી કેટલી લોકોત્તર કીર્તિ છે! માટે દુષ્ટ વાસના તેમજ સર્વ દુર્જન અમારી પાસે આવે નહી એમ થાઓ. એકાદ તુટેલી ગાડીમાફક રસ્તામાંજ તુટી પડો. ७ (२०)

---

४ पूरवः ते अस्य वीर्यस्य विदुः यत् हे इंद्र शारदीः पुरः अत्र अतिरः ससहानः अव अतिरः । शवसः पते इंद्र (त्वं) त अयज्यु मर्त्यं शासः । महीं पृथिवीं अमुष्णाः इमाः अप मदसानः इमाः अपः (अमुष्णा)

५ आत् इत ते अस्य वीर्यस्य मदेषु चर्किरन् यत् हे वृषन् उशिजः अविथ, सखीयतः यत् अविथ । पृतनासु प्रवन्तवे (यत्) एभ्य. कार चकर्थ (तंत) ते अन्या अन्या नद्य सनिष्णत श्रवस्य तः सनिष्णत ।

६ उत अस्याः उषसः नः जुषेत हि, (नः) अर्कस्य बोधि, हवीमभिः हविषः च स्वर्षाता हवीमभि. (हवस्य च बोधि) । यत् इंद्र वज्रिन् त्व वृषा मृधः हतवे चिकेतसि मे अस्य नवीयसः वेधसः नवीयसः (प्रतिभावलस्य) मन्म श्रुधि ।

७ त इंद्र त्व वावृधानः (अपि) अस्मयुं, हे तुविजात हे शूर अमित्रयत मर्त्यं वज्रेण मर्त्यं जहि, यः च नः अघायति (त अपि जहि), सुश्रवस्तमः शृणुष्व (एतद्), दुर्मतिः अपभूतु विश्वा दुर्मतिः रिष्ट (रथं) न यामन् अपभूतु ।

સૂક્ત ૧૩૨.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

હે ઉદાર ઇન્દ્ર, પ્રથમના યુધ્ધની માફક હમણાં પણ અમારી ઉપર સૈન્ય લઇને ચઢી આવનાર શત્રુઓનો તારીજ કૃપાથી અને તારાજ સંરક્ષણથી અટકાવ કરીએ અને અમારો તદન નાશ કરવા ઇચ્છનાર દુષ્ટોની ખોડ ભુલાવિએ તેમ કર. આ આણીનો વખત આવી પહોંચ્યો છે, માટે હમણાં તને સોમરસથી સંતુષ્ટ કરનાર ભક્તને આશીર્વાદ દે. અમને પરાક્રમ કરવાનીજ ઇચ્છા છે. તેથી યુદ્ધમાં અમને જે જે કાંઈ મળે અને અમે જે જે કાંઈ જીતી લાવીએ તે તે સર્વ આ યજ્ઞમાં તને સમર્પણ કરવાનો અમારો વિચાર થયો છે. ૧

સ્વર્ગલોક મેળવી આપનાર, અને ખરેખર વીર પુરૂષોના વૈભવરૂપ આ યુધ્ધપ્રસંગે ઉપાસકે સવારમાં ઉઠીને પોતે ભક્તિપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થનાથી અને નિરંતર સેવા કરનાર જનોના પ્રેમથી સંતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે શત્રુઓનો સંહાર કર્યો એ સર્વને વિદિતજ છે. આ ઇન્દ્ર એવો છે કે તેના પગે લાગીને તેનું આરત્ર કરવું જોઇએ. હે ઇન્દ્ર, તું સાક્ષાત્ સદ્ભાગ્ય હોવાથી તારી કૃપા અને તારાં મંગલપ્રદ વરદાન અમારી તરફ વળો. ૨

જે યજ્ઞમાં સુંદર આસન તારા નિવાસને માટે ભક્તોએ તૈયાર કર્યું છે તે યજ્ઞમાંથી આ અત્યંત ઉજ્વળ હવિર્ભાગ પ્રથમમાફકજ હમણાં પણ તનેજ અર્પણ થાય છે, અને સનાતન સત્ય લોકમાં ભકનોને તુંજ લઈ જાય છે. માટે એવા ભકતોને સૂર્યપ્રકાશના યોગે બન્નેને વચ્ચે (અંતરાળમાં) શું દેખાય છે તે કહે વારૂ ? દિવ્ય ધેનુનો સમૂહ શોધી કાઢનાર અને એક વખત જેને પોતાનો કરી લીધો તેને માટે પ્રકાશધેનુને છોડાવનાર પણ ઇન્દ્રજ છે. ૩

---

१ हे मघवन् इन्द्र (यथा) पूर्व्ये धने (तथा इदानीं अपि) त्वया स्तोता च वय पृतन्यत. ससह्याम, वनुष्यतः च वनुयाम । नेदिष्ठे अस्मिन अहनि सुन्वते नु अधि वोच । (यतः) अस्मित् यज्ञ भरे कृत (वय) वाजयत. भरेकृत वि चयेम ।

२ स्वर्जेषे, आप्रस्य वक्मनि (एतादृशे) भरे, उपर्बुध: स्वस्मिन् अजसि, क्राणस्य स्वस्मिन् अजसि इन्द्र (वृत्र) अहन् यथा विदे, सः हि शीर्ष्णाशीर्ष्णा उपवाच्यः, अस्मत्रा ते भद्रस्य रातयः भद्राः रातयः सध्रयक् सन्तु ।

३ यस्मिन् यज्ञे (तुभ्यं) वार क्षय अकृण्वत (तस्मिन् यज्ञे) तत् शुशुक्वन प्रयः प्रत्नथा ते (एव) तु ऋतस्य क्षय वाः असि । अध तत् निरोचैः यत् (भक्ताः) दिता अन्तः रश्मिभिः पश्यन्ति । स इंद्रः घ अनु विदे गो एषणः वध्रुक्षितृभ्यः गोएषणः ।

શરદ્ ઋતુમાં દુર્લંઘ્ય થનાર કિલ્લા તેં તોડી નાખ્યા અને તને કોઈ રોકનાર ન હોવાથી તેં તે જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા એ તારૂં એક પરાક્રમ હમણાં સર્વ જગતને વિદિત થયું છે. હે સામર્થ્યના સાગર, તેં અધર્મી લોકોને શિક્ષા કરી અને વિજયના આનંદમાં આ પૃથ્વી, આ નદીઓ, તેમજ આ નદીકાંઠાનો પ્રદેશ તેં હસ્તગત કરી લીધો. ૪

હે ઉદાર, આ તારા પરાક્રમની કીર્તિ ભક્તોએ આનંદિત થઈને ગાઈ છે. કારણ કે તારા સહવાસને માટે અતિ આતુર થયેલા ભક્તનું તેં રક્ષણ કર્યું, અને તારી સાથે મિત્રતા કરવાને ઉત્સુક થયેલા ભક્તોને તેં સહાય કરી, તેમને માટે યુદ્ધમાં જય મેળવવા જ્યારે તેં સિંહનાદ કર્યો ત્યારે એક પછી એક એવી રીતે દરેક નદીમાંનો પ્રદેશ સત્કૃત્ય કરવા માટે તેમણે જીતીને પોતાનો કર્યો. ૫

આજ પણ સવારમાં ઈન્દ્ર અમને પોતાના કહેશે ? હે ઈન્દ્ર, અમારાં સ્તોત્ર ભાવથી લે અમે નમ્રતાથી તને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. તે, અને અમને દિવ્ય પ્રકાશનો લાભ મળે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે પણ ભાવથી લે. હે વજ્રધારી, હે વીર, દુષ્ટોનો નાશ કરવાનો વિચાર તાત્કાલિક જ્યારે તું મનમાં લાવે છે, તે સુપ્રસંગે મેં કરેલું તારૂં સ્તવન— તાત્કાલિક સ્ફૂર્તિથી અને અપૂર્વ કલ્પનાથી બનેલું આ તારૂં સ્તોત્ર—તું કૃપા કરીને સાંભળી લે. ૬

હે ઈન્દ્ર, તું અત્યંત બલિષ્ઠ હોવાથી અમારા માટે તને અતિશય પ્રેમ થાય છે. તું સ્વભાવિક સર્વસમર્થ છે માટે, હે શૂર, અમારી ઉપર નિષ્કારણ દ્વેષ કરનાર દુષ્ટનો તું તારા શસ્ત્રોથી નાશ કરી નાંખ અને અમારાવિરૂદ્ધ અત્યાચાર કરનારને પણ તું મારી નાંખ આ અમારી વિનંતિ સાંભળ. જો, તારી કેટલી લોકોત્તર કીર્તિ છે! માટે દુષ્ટ વાસના તેમજ સર્વ દુર્જન અમારી પાસે આવે નહી એમ થાઓ. એકાદ તુટેલી ગાડીમાફક રસ્તામાંજ તુટી પડો. ૭ (૨૦)

---

४ पूरवः ते अस्य वीर्यस्य विदुः यत हे इंद्र शारदीः पुरः अत्र अतिरः ससहानः अव अतिरः । शवसः पते इंद्र (त्वं) तं अयज्युं मर्त्यं शासः । महीं पृथिवीं अमुष्णाः इमाः अपः मंदसानः इमाः अपः (अमुष्णाः)

५ आत् इत ते अस्य वीर्यस्य मदेषु चर्किरन् यत् हे वृषन् उशिजः अविथ, सखीयतः यत् अविथ । पृतनासु प्रवन्तवे (यत्) एभ्यः कार चकर्थ (तत) ते अन्यां अन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्य तः सनिष्णत ।

६ उत अस्याः उषसः नः जुषेत हि, (नः) अर्कस्य बोधि, हवीमभिः हविषः च स्वर्षाता हवीमभिः (हवस्य च बोधि)। यत् इंद्र वज्रिन् त्व वृषा मृधः हतवे चिकेतसि मे अस्य नवीयसः वेधसः नवीयसः (प्रतिभावलस्य) मन्म श्रुधि ।

७ तं इंद्र त्व यादृधानः (अपि) अस्मयुः, हे तुविजात हे शूर अमित्रयंत मर्त्यं वधेण मर्त्यं जहि, यः च नः अघायति (तं अपि जहि), सुश्रवस्तमः शृणुष्व (एतद्), दुमर्तिः अपभुतु विश्वा दुर्मतिः रिष्टं (रथं) न यामन् अपभूतु ।

સૂક્ત ૧૩૨.

॥ ऋषि–पदच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

હે ઉદાર ઇન્દ્ર, પ્રથમના યુદ્ધની માફક હમણાં પણ અમારી ઉપર સૈન્ય લઇને ચઢી આવનાર શત્રુઓનો તારીજ કૃપાથી અને તારાજ સંરક્ષણથી અટકાવ કરીએ અને અમારો તદન નાશ કરવા ઇચ્છનાર દુષ્ટોની ખોડ ભુલાવિએ તેમ કર. આ આણીનો વખત આવી પહોંચ્યો છે, માટે હમણાં તને સોમરસથી સંતુષ્ટ કરનાર ભક્તને આશીર્વાદ દે. અમને પરાક્રમ કરવાનીજ ઇચ્છા છે. તેથી યુદ્ધમાં અમને જે જે કાંઈ મળે અને અમે જે જે કાંઈ જીતી લાવીએ તે તે સર્વ આ યજ્ઞમાં તને સમર્પણ કરવાનો અમારો વિચાર થયો છે. ૧

સ્વર્ગલોક મેળવી આપનાર, અને ખરેખર વીર પુરૂષોના વૈભવરૂપ આ યુદ્ધપ્રસંગે ઉપાસકે સવારમાં ઉઠીને પોતે ભક્તિપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થનાથી અને નિરંતર સેવા કરનાર જનોના પ્રેમથી સંતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે શત્રુઓનો સંહાર કર્યો એ સર્વને વિદિતજ છે. આ ઇન્દ્ર એવો છે કે તેના પગે લાગીને તેનું ગૌરવ કરવું જોઇએ. હે ઇન્દ્ર, તું સાક્ષાત્ સદ્ભાગ્ય હોવાથી તારી કૃપા અને તારાં મંગલપ્રદ વરદાન અમારી તરફ વળો. ૨

જે યજ્ઞમાં સુંદર આસન તારા નિવાસને માટે ભક્તોએ તૈયાર કર્યું છે તે યજ્ઞમાંથી આ અત્યંત ઉજ્વળ હવિર્ભાગ પ્રથમમાફકજ હમણાં પણ તનેજ અર્પણ થાય છે, અને સનાતન સત્ય લોકમાં ભક્તોને તુંજ લઈ જાય છે. માટે એવા ભક્તોને સૂર્યપ્રકાશના યોગે બન્નેને વચ્ચે (અંતરાળમાં) શું દેખાય છે તે કહે વારૂ ? દિવ્ય ધેનુનો સમૂહ શોધી કાઢનાર અને એક વખત જેને પોતાનો કરી લીધો તેને માટે પ્રકાશધેનુને છોડાવનાર પણ ઇન્દ્રજ છે ૩

---

१ हे मघवन् इन्द्र (यथा) पूर्व्ये धने (तथा इदानीं अपि) त्वया ऊताः च वयं पृतन्यतः ससह्याम, वनुष्यतः च वनुयाम । नेदिष्टे अस्मिन् अहनि सुन्वते नु अधि वोच । (यतः) अस्मिन् यज्ञे भरे कृत (वय) वाजयतः भरेकृत वि चयेम ।

२ स्वर्जेषे, आप्रस्य वक्मनि (एतादृशे) भरे, उषर्बुधः स्वस्मिन् अजसि, काणस्य स्वस्मिन् अजसि इन्द्रः (वृत्र) अहन् यथा विदे, सः हि शीर्ष्णाशीर्ष्णा उपवाच्यः, अस्मत्रा ते भद्रस्य रातयः भद्राः रातयः सध्र्यक् सन्तु।

३ यस्मिन् यज्ञे (तुभ्यं) धार क्षय अकृण्वत (तस्मिन् यज्ञे) तत् शुशुक्वन प्रयः प्रत्नथा ते (एव) नु ऋतस्य क्षय वाः असि । अध तत् निवोचेः यत् (भक्ताः) दिता अन्तः रश्मिभिः पश्यन्ति । ध इन्द्रः प नु विदे नु एषणः मधुक्षितृभ्यः गोएषणः ।

શરદ્ ઋતુમાં દુર્લંઘ્ય થનાર કિલ્લા તેં તોડી નાખ્યા અને તને કોઈ રોકનાર ન હોવાથી તેં તે જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા એ તારૂં એક પરાક્રમ હમણાં સર્વ જગતને વિદિત થયું છે. હે સામર્થ્યના સાગર, તેં અધર્મી લોકોને શિક્ષા કરી અને વિજયના આનંદમાં આ પૃથ્વી, આ નદીઓ, તેમજ આ નદીકાંઠાનો પ્રદેશ તેં હસ્તગત કરી લીધો. ૪

હે ઉદાર, આ તારા પરાક્રમની કીર્તિ ભક્તોએ આનંદિત થઈને ગાઈ છે. કારણ કે તારા સહવાસને માટે અતિ આતુર થયેલા ભક્તનું તેં રક્ષણ કર્યું, અને તારી સાથે મિત્રતા કરવાને ઉત્સુક થયેલા ભક્તોને તેં સહાય કરી, તેમને માટે યુદ્ધમાં જય મેળવવા જ્યારે તેં સિંહનાદ કર્યો ત્યારે એક પછી એક એવી રીતે દરેક નદીમાંનો પ્રદેશ સત્કૃત્ય કરવા માટે તેમણે જીતીને પોતાનો કર્યો. ૫

આજ પણ સવારમાં ઈન્દ્ર અમને પોતાના કહેશે? હે ઈન્દ્ર, અમારાં સ્તોત્ર ભાવથી લે. અમે નમ્રતાથી તને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. તે, અને અમને દિવ્ય પ્રકાશનો લાભ મળે માટે.પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે પણ ભાવથી લે. હે વજ્રધારી, હે વીર, દુષ્ટોનો નાશ કરવાનો વિચાર તાત્કાલિક જ્યારે તું મનમાં લાવે છે, તે સુપ્રસંગે મેં કરેલું તારૂં સ્તવન— તાત્કાલિક સ્ફૂર્તિથી અને અપૂર્વ કલ્પનાથી બનેલું આ તારૂં સ્તોત્ર—તું કૃપા કરીને સાંભળી લે. ૬

હે ઈન્દ્ર, તું અત્યંત બલિષ્ઠ હોવાથી અમારા માટે તને અતિશય પ્રેમ થાય છે. તું સ્વભાવિક સર્વસમર્થ છે માટે, હે શૂર, અમારી ઉપર નિષ્કારણ દ્વેષ કરનાર દુષ્ટનો તું તારા શસ્ત્રોથી નાશ કરી નાંખ અને અમારાવિરૂદ્ધ અત્યાચાર કરનારને પણ તું મારી નાંખ આ અમારી વિનતિ સાંભળ. જો, તારી કેટલી લોકોત્તર કીર્તિ છે! માટે દુષ્ટ વાસના તેમજ સર્વ દુર્જન અમારી પાસે આવે નહી એમ થાઓ. એકાદ તુટેલી ગાડીમાફક રસ્તામાંજ તુટી પડો. ૭ (૨૦)

---

४ पूरवः ते अस्य वीर्यस्य विदुः यत् हे इंद्र शारदीः पुरः अत्र अतिरः ससहानः अव अतिरः । शवसः पते इंद्र (त्व) त अयज्यु मर्त्य शासः । महीं पृथिवीं अमुष्णाः इमाः अपः मदसानः इमाः अपः (अमुष्णा.)

५ आत् इत् ते अस्य वीर्यस्य मदेषु चर्किरन् यत् हे वृषन् उशिजः आविथ, सखीयतः यत् आविथ। पृतनासु प्रवन्तवे (यत्) एभ्यः कार चकर्थ (तंत) ते अन्यां अन्यां नद्य सनिष्णत श्रवस्य तः सनिष्णत ।

६ उत अस्याः उषसः नः जुषेत हि, (नः) अर्कस्य बोधि, हवीमभिः हविषः च स्वर्षाता हवीमभिः (हवस्य च बोधि)। यत् इंद्र वज्रिन् त्व वृषा मृधः हतवे चिकेतसि मे अस्य नवीयसः वेधसः नवीयसः (प्रतिभावलस्य) मन्म श्रुधि।

७ तं इंद्र त्व वावृधानः (अपि) अस्मयुः, हे तुविजात हे शूर अमित्रयत मर्त्य वज्रेण मर्त्य जहि, यः च नः अघायति (त अपि जहि), सुश्रवस्तमः शृणुष्व (एतद्), दुर्मतिः अपभूतु विश्वा दुर्मतिः रिष्टं (रथं) न यामन् अपभुतु।

હે ઇન્દ્ર, ખરેખર તારૂં ચરિત્ર પ્રથમની પેઠે હમણાં પણ વારંવાર વર્ણન કરવા યોગ્ય છે. અંગિરસોને માટે પ્રકાશરૂપી ધેનુને પુરી રાખનાર કોટ તેં તોડી નાંખ્યો અને તે જ્ઞાનધેનુ કબજે કરીને અંગિરસોને સ્વાધીન કરી માટે તારા ભક્ત અમારા માટે પણ તું એવીજ રીતે યુદ્ધ કરીને અમને જય મેળવી આપીશજ. સર્વ અધર્મી લોકોને-(સજ્જનોને) સંતાપનાર સર્વ દુરાચારી માણસોને—જે તને સોમરસ અર્પણ કરીને તારી સેવા કરે છે, તેની સત્તા નીચે બરાબર લાવ. ૪

હે શૂર, આગળ શું થશે તે ઉત્તમ રીતે જોવાની શક્તિ તારા સામર્થ્યંથી તેં ભક્તોને આપી છે તેથી યુધ્ધપ્રસંગે સત્કીર્તિ સંપાદન કરવાની ઇચ્છા રાખનાર વીર શત્રુપર તુટી પડીને સહેજ વિજય સંપાદન કરે છે અને પુણ્ય મેળવવાને માટે તને યજ્ઞ સમર્પણ કરે છે. પુત્રપૌત્ર અને સામર્થ્ય યુક્ત દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે સંકટસમયે ગાયન કરીને તે ભકતો મોટેથી ઇન્દ્રનીજ કૃપાની યાચના કરે છે અને બીજા દેવતાઓનું સ્તવન કરતી વખતે પણ તેમનું ચિત્ત ઇન્દ્રનાજ ઠેકાણે લાગેલું હોય છે. ૫

હે ઇન્દ્ર અને પર્વતો તમેજ અમારા આગેવાન્ છો તેથી સૈન્ય લઇને અમારી ઉપર કોઈપણ ચઢી આવે તેનો અને તેના સર્વ સાગ્રીતો તમારા વજ્રપ્રહારથી નાશ કરી નાંખો. તમારા હથિયાર ગમે તેવા શત્રુને, તે ગમે તેટલો દૂર ગયો હોય અથવા વિકટ ઠેકાણે છુપાઇ બેઠો હોય તો પણ, મારી શકે છે. હે શૂર ઇન્દ્ર, શત્રુઓના ચુર કરનાર શસ્ત્ર અમારા સર્વ ઠેકાણાનાં શત્રુઓને સંપૂર્ણ રીતે મારી નાખશે. ૬ (૨૧)

---

४ हे इंद्र ते (वीर्यं) पूर्वथा च नु इत्था प्रवाच्य यत् अंगिरोभ्यः (गवां) व्रजं अप अवृणोः, (तं च) व्रजं (तान्) अप शिक्षन्। (एव) एभ्यः समान्या दिशा अस्मभ्यं च आयोत्सि जेषि च। (परं च) कंचित् अव्रतं सुन्वद्भ्यः रधय हृणायन्तम् चित् अव्रतम् (अपि रधय)।

५ यत् हे शूर त्वं क्रतुभिः (भक्त) जनान् सं ईक्षयत्। ते हि श्रवस्यवः तरुषन्त, श्रवस्यवः च प्रतक्षन्त। तस्मै इत् प्रजावत् (दीर्घं) आयुः (लब्धुं) बाधे च ओजसा अर्चन्ति। (तेषां) धीतयः देवान् अच्छ न, धीतयः इंद्रे ओकय दिधिषन्त।

६ इन्द्रापर्वता, पुरोयुधा यः नः पृतन्यात् तं, तं इत्, अप हतं, तं तं इत् वज्रेण हतं। गहनं यत् इनक्षत् दूरे चत्ताय छन्त्सत्, शूर, दर्मा अस्माकं शत्रून् विश्वतः परि दर्षीष्ट।

સૂક્ત ૧૩૩.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-इन्द्र ॥

એજ ખરો સનાતન ધર્મ હોવાથી તેવડે આકાશ અને પૃથ્વી બન્નેને હું શુદ્ધ
ઇન્દ્રને ન માનનાર બળવાન્ અને દુષ્ટ જંતરમંતરવાળા લોકોને પણ યજ્ઞના
ગાળીને ભસ્મ કરૂં છું જુઓ, અમારા શત્રુઓ હલ્લાના સપાટામાં માર્યા જવાથી
કડે ટુકડા થઇને તે મસાણમાં પડેલા છે. ૧

ધારી, એકદમ હલ્લો કરીને આ જાદુટોણા કરનાર અધમોની ગરદન છુંદી નાંખ,
ભુત પગનીચે-તારા સર્વવ્યાપી પગનીચે ચીરી નાંખ. ૨

ઉદ્ધાર ઇન્દ્ર દેવ, આ જાદુગરોની બળવાન્ ટોળી ઘોર મસાણમાં ગંદીજગામા
. ત્યાંથી તેને શોધી કાઢીને તેના ચુરા કરી નાંખ. ૩

પહેલાં તે ટોળીમાંથી પચાસ પચાસની એક એવી ત્રણ ટુકડીઓના તેં તારા
ચુરેચુરા કરી નાંખ્યા. તે કામ તને કાંઇજ જણાયું નહી પણ ખરા ભક્ત અમને
મહત્વ લાગે છે. ૪

ળીના રંગના અને વિકાળ ભયંકર અવાજ કરનાર પિશાચને ઠાર કરી નાંખ.
થે બીજા સર્વ રાક્ષસોનો પણ સંહાર કર. ૫

यज्ञ) उभे रोदसी पुनामि, याः महीः अनिंद्रः द्रुहः ताः स दहामि । (पश्य) यत्र अमित्रा
, परितृळ्हा न वलस्थान अशेरन् ।

अभिव्लाय चित् यातुमतीनां शीर्षा छिंद्धि, वट्टरिणा पदा महा वट्टरिणा पदा (छिंद्धि) ।

आसा यातुमतीना शर्धं अव जहि, वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मक ।

, पंचाशत अभिव्लगैः अपावपः, तत् (यद्यपि) ते तकत् सु मनायति, (भक्त.) ते
ति ।

पिशंगभृष्टिम् अम्भृणम् पिशाचिम् स मृण, सर्वं रक्षः नि बर्हय ।

હે ઇંદ્ર આ ઘોર અંધકારનો તદ્દન નાશ કર. અમારી પ્રાર્થના તરફ તારૂં ધ્યાન છે કે? આકાશમાંથી વીજળીની વૃષ્ટી કરનાર હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, તારાં આ અતિશય તીવ્ર તાપની ભીતીથી પૃથ્વી માફક આકાશ પણ ભયથી એકદમ ખિન્ન થયું હોય તેમ લાગે છે. તું ઘાતક શસ્ત્રોને ધાર ચઢાવીને સર્વ ઠેકાણે સંચાર કરે છે, પરંતુ સાધુઓને પણ અચિંત્ય તું સજ્જનોને કાંઈપણ ઈજા ન પહોંચાડતાં એકવીસ સેવકો સાથે સંચાર કરે છે. ૬

ખરેખર, સર્વ સંપત્તિનો ભંડાર સોમરસ અર્પણ કરનાર યજમાનનેજ મળે છે. સોમરસ અર્પણ કરનાર ભક્તજ શત્રુઓને પોતાની આજ્ઞામાં રાખી શકે છે, અને દેવોના દુશ્મનોને પણ પરાભવ કરી શકે છે. સોમરસ અર્પણ કરનાર શૂર ભક્ત કોઇથી પણ પરાભવ ન પામતાં હજારો વખત જય મેળવે છે. ઇન્દ્ર આવા ભક્તનેજ ગમે તેટલી સુખસંપત્તિ અને દિવ્ય ઐશ્વર્ય પણ આપે છે. ૭ (૨૨) (૧૯)

---

६ हे अद्रिवः इंद्र, महः अवः दादहि, श्रुधि नः, हे अद्रिवः घृणात् भीदा न, क्षाः न द्यौ (अपि) भीषा शुशोच हि। त्वं शुष्मितमः हि वधैः उग्रेभिः ईयसे, (पर च) हे सत्वभिः अप्रतीत शूर, त्वं हे शूर अपृच्छ्यः त्रिसप्तैः सत्वभिः (ईयसे)।

७ सुन्वन् हि परीणसः क्षयं वनोति, सुन्वानः हि द्विषः अव यजाति, देवानां द्विषः अव यजाति स्म। सुन्वानः। शूरः वाजी अस्तृतः सहस्रा सिपासति। सुन्वानाय इंद्र. (सुखं) आशुवं ददाति रयिं अभुवं ददाति।

અનુવાક ૨૦.

સૂક્ત ૧૩૪

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-वायु ॥

હે વાયુ, તારા પવન સરખા વેગવાન્ ઘોડા, આ સ્વાદીષ્ટ હવિપાસે આ સોમરસનો સર્વથી પહેલાં ઉત્તમ રીતે સ્વાદ લેવામાટે, તને અહીં લઈ આવે. આ સત્યતા અને માધુર્ય યુક્ત, તેમજ જ્ઞાનમય અને ઉત્તમ સ્તોત્ર તને રંજન કરો-નિયુત્ નામના વાયુરૂપ ઘોડા, રથને જોડીને અમે અને અમારા ઉપાસકે અર્પણ કરેલા હવિનો સ્વીકાર કરવામાટે, (તું) અહીં આવ. ૧

હે વાયુદેવ, અમારો આ સોમરસ આનંદદાયક અને ઉત્સાહ પ્રદ છે. તે ઘણી ખુબીથી તૈયાર કરેલો હોવાથી તેનું તેજ એવું છે કે જાણે કે તે સ્વર્ગ લોકનોજ છે. ઉપરાંત તેમાં દૂધ નાંખવાથી તે ઘણોજ સ્વાદીષ્ટ કર્યો છે. માટે આ સોમરસથી તું આનંદીત થા. તારા સહાયકારી ઘોડા, મહા સામર્થ્યવાન્ તારી સાથે સેવા કરવામાટે હમેશાં તૈયાર રહે છે. હમેશાં રથને જોડેલા તે ઘોડા, જ્યારે જ્યારે ભક્તોના હૃદયમાં પવિત્ર વિચાર જાગૃત કરવાને તત્પર થાય છે, ત્યારે ત્યારે અમારા બુદ્ધિમાન્ ઋત્વિજ આ વાયુને ઉદ્દેશીને સ્તોત્ર ગાન કરે છે. ૨

વાયુદેવ પોતાના રથને (કોઈ વખતે) બે ટિપકીદાર (અને કોઈ વખતે) બે લાલ ઘોડા જોડે છે. આ વાયુદેવ પોતાને મરજી પડે ત્યાં લઈ જવા માટે અતિશય વેગવાન્ અને અતિશય બળવાન્ ઘોડા રથની ધુંસરીએ જોડે છે. હે વાયુદેવ, જેપ્રમાણે નિદ્રાવશ થયેલી પ્રિયતમાને પ્રિયકર પ્રેમથી જાગૃત કરે છે તેપ્રમાણે અમારા અન્તઃકરણમાંની ઉંચી કલ્પના તું જાગૃત કર અને પૃથ્વી તેમજ આકાશ ઉપરનો (અંધકારનો) પડદો દૂર કરીને તે અમને દેખાય તેમ કર, અને અમારા હાથને સત્કર્મ કરવામાટે ઉષાને સુપ્રકાશિત કર. ૩

---

१ हे वायो (ते) जुवः रघुपत्वानः अश्वाः त्वा वहन्तु, इह पूर्वपीतये, सोमस्य पूर्वपीतये आवहन्तु । (इयं) जानती ऊर्ध्वा च सूनृता ते मनः अनु तिष्ठतु, हे वायो नियुत्वता रथेन दावने मखस्य दावने आ याहि ।

२ हे वायो अस्मत् इंदवः मन्दिनः मदाय, सुकृताः अभिद्यवः, गोभिः श्रीणाः अभिद्यवः त्वा मदन्तु । यत् ह क्राणाः ऊतयः (अश्वाः) दक्षं त्वा दक्षं सचन्ते, यदा ते नियुतः नियुत्वतः दावने ऋत्विजः (भवन्ति) (ऋत्विजः) ईं धियः उपनयन्ते ।

३ वायु (कदाचित्) रोहिता वायु (कदाचित्) अरुणाः (अश्वाः) युङ्क्ते । (अयं) वायुः रथे धुरि वोळ्हवे, (रथेन वोळ्हवे अजिरा वहिष्ठा (अश्वाः) धुरि (युङ्क्ते) । जारः आ ससतीं इव पुरंधिं प्रबोधय । रोदसी प्रचक्षय, उषसः वासय, श्रवसे उषसः वासय ।

હે વાયુદેવ, તારા માટે આ દેદીપ્યમાન ઉષાદેવી પોતાના અપૂર્વ કિરણના તેજમાં સુંદર અને બારીક મંગળ વસ્ત્રો આકાશમાં દૂરસુધી ઉઘાડીને તૈયાર રાખે છે. અમૃત દેનારી દિવ્ય ધેનુઓ પણ તારે માટેજ સઘળા રમણીય પદાર્થો આપે છે, આકાશના ઉદરમાં તું નદીઓના પોષણમાટે વાદળાં ઉત્પન્ન કરે છે. ૪

આ સ્વચ્છ અને શુભ્ર સોમરસ હુંશિઆરી લાવનાર છે, પણ તે કામમાં તે જરા કડકજ છે. તે તને શાંત બેસવા દેતો નથી, પણ મેઘમંડળમાં જોરથી ભ્રમણ કરાવે છે અને જલવૃષ્ટિ કરાવે છે. પ્રવાસમાં ગભરાયેલા અને થાકેલા ભક્તની ઉપર (હલ્લા કરવા માટે) ચોર લોકો અંગપર આવ્યા હોય ત્યારે તારૂં મંગળ નામ લઇને સ્તવન કરવાથી, સર્વ જગત્ પ્રતિકૂળ હોય તો પણ ફક્ત તેની ભક્તિને લીધે (પ્રસન્ન થઇને) તારી દિવ્ય શક્તિથી ઘાડ અંધકારમાં પણ તું તેનું સંરક્ષણ કરે છે. ૫

હે વાયુદેવ, (યજ્ઞમાં) તું સર્વની આગળ આવે છે, માટે અમારા આ સોમરસનું પાન પ્રથમ તારેજ કરવું જોઇએ આ ઉપરાંત, આ (સોમરસ), નાના પ્રકારના હવિ અર્પણ કરીને પાપોથી દૂર રહેવાનો પ્રયત્ન કરનારા ભક્તોએજ, તને અર્પણ કરેલો છે. તારાજ માટે ધેનુ ઉત્કૃષ્ટ, ઘટ્ટ, અને અતિશય કસદાર દૂધ આપે છે. ૬ (૨૩)

---

४ तुभ्य शंचयः उषस (स्वेषु) दसु रश्मिषु नव्येषु रश्मिषु चित्रा भद्रा वस्त्रा परावति तन्वते । तुभ्ये सवर्दुघा धेनुः विश्वा वसूनि दोहते । त्व मरुतः दिवः वक्षणाभ्यः, वक्षणाभ्य, आ अजनयः ।

५ (इमे) शुक्रास शुचयः (सोमासः) तुरण्यन्तः (पर च) मदेषु उग्राः त्वां इषणत, भुर्वणि, अपां भुर्वणि इषणत । त्सारी दसमानः (भक्तः) तत्तीये त्वां भग ईट्टे । (तदा) त्वम् (त भक्त) विश्वस्मात भुवनात् धर्मणा पासि, असुर्यात् (अपि) धर्मणा पासि ।

६ हे वायो, त्व अपूर्व्यः प्रथम, नः एषाम् सोमानां पीतिम् अर्हसि, सुतानां पीतिं अर्हसि । उत विदुत्मतीना, विवर्जुषीणां विशाम् (एव अय सोम)। ते इत् विश्वाः धेनवः आशिर दुन्हे, घृत आशीर दुन्हे ।

Printed at Vaidya Brothers' Press, Thakurdwar, Bombay No. 2 & published at Shrutibodh Office 47 Kalbadevi Road, Bombay, by Gajanan Bhaskar Vaidya.

ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી, તથા ઇંગ્રેજી ભાષામાં
જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં

વેદોનાં ભાષાંતર

દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ; ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર.

વર્ષ ૧] ફાગણ સંવત ૧૯૬૯—એપ્રીલ સન ૧૯૧૩ [અંક ૧૦

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ. ૩.

ગુજરાતી શ્રુતિબોધ

સંપાદકો

રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન, બી. એ., એલ્ એલ્. બી.
અચ્યુત બળવંત કોલ્હટકર, બી. એ., એલ્ એલ્. બી.
દત્તો અપ્પાજી તુળજાપુરકર, બી. એ., એલ્ એલ્. બી.

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

— यास्काचार्य.

'શ્રુતિબોધ' ઑફિસ, ૪૭, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ.

એક અંકની કિંમત ૬ આના.

॥ १३५ ॥ ऋषि –परुच्छेप । देवता–वायु । छन्द –अलष्टि ॥

॥१३५॥ स्तीर्णं बर्हिरुप नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते शतिनीभिर्नियुत्वते । तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे ।
प्र ते सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन्मदाय क्रत्वे अस्थिरन ॥ १ ॥
तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पार्हा वसानः परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति ॥ तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते ।
वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः ॥ २ ॥
आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये ॥ तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा ।
अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ॥ ३ ॥

स्तीर्णं । बर्हिः । उप । नः । याहि । वीतये । सहस्रेण । निऽयुता । नियुत्वते । शतिनीभिः । नियुत्वते ॥ तुभ्यं । हि । पूर्वऽपीतये । देवाः । देवाय । येमिरे । प्र । ते । सुतासः । मधुऽमंतः । अस्थिरन् । मदाय । क्रत्वे । अस्थिरन् ॥ १ ॥ तुभ्यं । अयं । सोमः । परिऽपूतः । अद्रिऽभिः । स्पार्हा । वसानः । परि । कोशं । अर्षति । शुक्रा । वसानः । अर्षति ॥ तव । अयं । भागः । आयुषु । सोमः । देवेषु । हूयते । वह । वायो इति । निऽयुतः । याहि । अस्मऽयुः । जुषाणः । याहि । अस्मऽयुः ॥ २ ॥ आ । नः । नियुत्ऽभिः । शतिनीभिः । अध्वरं । सहस्रिणीभिः । उप । याहि । वीतये । वायो इति । हव्यानि । वीतये ॥ तव । अयं । भागः । ऋत्वियः । सऽरश्मिः । सूर्ये । सचा । अध्वर्युऽभिः । भरमाणाः । अयंसत । वायो इति । शुक्राः । अयंसत ॥ ३ ॥

आ वां रथो नियुत्वान्वक्षदवसेऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये ॥ पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम् ।
वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ॥ ४ ॥
आ वां धियो ववृत्युरध्वराँ उपेममिन्दुं मर्मृजन्त वाजिनमाशुमत्यं न वाजिनम् । तेषां पिबतमस्मयू आ नो गन्तमिहोत्या ।
इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम् ॥ ५ ॥ २४ ॥
इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत । एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाशवः ।
युवायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया ॥ ६ ॥

आ । वा । रथः । नियुत्वान् । वक्षत् । अवसे । अभि । प्रयांसि । सुऽधितानि । वीतये । वायो इति । हव्यानि । वीतये ॥ पिबतं । मध्वः । अंधसः । पूर्वऽपेयं । हि । वा । हितं । वायो इति । आ । चंद्रेण । राधसा । आ । गतं । इंद्रः । च । राधसा । आ । गतं ॥ ४ ॥ आ । वां । धियः । ववृत्युः । अध्वरान् । उप । इमं । इंदुं । मर्मृजंत । वाजिनं । आशुं । अत्यं । न । वाजिनं ॥ तेषां । पिबतं । अस्मयू इत्यस्मऽयू । आ । नः । गंतं । इह । ऊत्या । इंद्रवायू इति । सुतानां । अद्रिऽभिः । युवं । मदाय । वाजऽदा । युवं ॥ ५ ॥ २४ ॥ इमे । वां । सोमाः । अप्ऽसु । आ । सुताः । इह । अध्वर्युऽभिः । भरमाणाः । अयंसत । वायो इति । शुक्राः । अयंसत ॥ एते । वां । अभि । असृक्षत । तिरः । पवित्रं । आशवः । युवाऽयवः । अति । रोमाणि । अव्यया । सोमासः । अति । अव्यया ॥ ६ ॥

अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वदति तत्र गच्छतं गृहमि-
न्द्रश्च गच्छतम् । वि सूनृता ददृशे रीयते घृतमा पूर्णया नियुता याथो
अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ॥ ७ ॥
अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवोऽस्मे ते सन्तु
जायवः । साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वाय उप दस्यन्ति धेनवो
नाप दस्यन्ति धेनवः ॥ ८ ॥
इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युक्षणो महि व्राधन्त उक्षणः ।
धन्वञ्चिद्ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः ।
सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ॥ ९ ॥ २९ ॥

अति । वायो इति । ससतः । याहि । शश्वतः । यत्र । ग्रावा । वदति । तत्र । गच्छतं । गृहं । इंद्रः । च । गच्छतं ॥ वि । सूनृता । ददृशे । रीयते । घृतं । आ । पूर्णया । निऽयुता । याथः । अध्वरं । इंद्रः । च । याथः । अध्वरं ॥ ७ ॥ अत्र । अह । तत् । वहेथे इति । मध्वः । आऽहुतिं । यं । अश्वत्थं । उपऽतिष्ठंत । जायवः । अस्मे इति । ते । संतु । जायवः । साकं । गावः । सुवते । पच्यते । यवः । न । ते । वायो इति । उप । दस्यंति । धेनवः । न । अप । दस्यंति । धेनवः ॥ ८ ॥ इमे । ये । ते । सु । वायो इति । बाहुऽओजसः । अंतः । नदी इति । ते । पतयंति । उक्षणः । महि । व्राधंतः । उक्षणः ॥ धन्वन् । चित् । ये । अनाशवः । जीराः । चित् । अगिराऽओकसः । सूर्यस्यऽइव । रश्मयः । दुःऽनियंतवः । हस्तयोः । दुःऽनियंतवः ॥ ९ ॥ २९ ॥

॥ १३६ ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-मित्रावरुणौ । छन्दः-अत्यष्टिः ॥

॥ १३६ ॥ प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं भरता मृळयद्भ्यां स्वादिष्ठं मृळयद्भ्याम् । ता सम्राजा घृतासुती यज्ञेयज्ञ उपस्तुता । अथैनोः क्षत्रं न कुतश्चनाधृषे देवत्वं नू चिदाधृषे ॥ १ ॥
अदर्शि गातुरुरवे वरीयसी पन्था ऋतस्य समयंस्त रश्मिभिश्चक्षुर्भगस्य रश्मिभिः । द्युक्षं मित्रस्य सादनमर्यम्णो वरुणस्य च । अथा दधाते बृहदुक्थ्यं१वय उपस्तुत्यं बृहद्वयः ॥ २ ॥
ज्योतिष्मतीमदितिं धारयत्क्षितिं स्वर्वतीमा सचेते दिवेदिवे जागृवांसा दिवेदिवे । ज्योतिष्मत्क्षत्रमाशाते आदित्या दानुनस्पती । मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनोऽर्यमा यातयज्जनः ॥ ३ ॥

प्र । सु । ज्येष्ठम् । निऽचिराभ्याम् । बृहत् । नमः । हव्यम् । मतिम् । भरत । मृळयत्ऽभ्याम् । स्वादिष्ठम् । मृळयत्ऽभ्याम् । ता । संऽराजा । घृतासुती इति घृतऽआसुती । यज्ञेऽयज्ञे । उपऽस्तुता । अथ । एनोः । क्षत्रम् । न । कुतः । चन । आऽधृषे । देवऽत्वम् । नु । चित् । आऽधृषे ॥ १ ॥ अदर्शि । गातुः । उरवे । वरीयसी । पन्थाः । ऋतस्य । सम् । अयंस्त । रश्मिऽभिः । चक्षुः । भगस्य । रश्मिऽभिः ॥ द्युक्षम् । मित्रस्य । सदनम् । अर्यम्णः । वरुणस्य । च । अथ । दधाते इति । बृहत् । उक्थ्यम् । वयः । उपऽस्तुत्यम् । बृहत् । वयः ॥ २ ॥ ज्योतिष्मतीम् । अदितिम् । धारयत्ऽक्षितिम् । स्वःऽवतीम् । आ । सचेते इति । दिवेऽदिवे । जागृऽवांसा । दिवेऽदिवे । ज्योतिष्मत् । क्षत्रम् । आशाते इति । आदित्या । दानुनः । पती इति । मित्रः । तयोः । वरुणः । यातयत्ऽजनः । अर्यमा । यातयत्ऽजनः ॥ ३ ॥

अयं मित्राय वरुणाय शन्तमः सोमो भूत्ववपानेष्वाभगो देवो देवेष्वाभगः ।
तं देवासो जुषेरत विश्वे अद्य सजोषसः ।
तथा राजाना करथो यदीमह ऋतावाना यदीमहे ॥ ४ ॥
यो मित्राय वरुणायाविधज्जनोऽनर्वाणं तं परि पातो अंहसो दाश्वांसं मर्तमंहसः । तमर्यमाभि रक्षत्यृजूयन्तमनु व्रतम् ।
उक्थैर्य एनोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम् ॥ ५ ॥
नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां मित्राय वोचं वरुणाय मीळ्हुषे सुमृळीकाय मीळ्हुषे ॥ इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्यमणं भगम् ।
ज्योग्जीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती सचेमहि ॥ ६ ॥
ऊती देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयशसो मरुद्भिः ।
अग्निर्मित्रो वरुणः शर्म यंसन् तदश्याम मघवानो वयं च ॥ ७ ॥ २६ ॥ १ ॥

अयं । मित्राय । वरुणाय । शंऽतमः । सोमः । भूतु । अवऽपानेषु । आऽभगः । देवः । देवेषु । आऽभगः ॥ तं । देवासः । जुषेरत । विश्वे । अद्य । सऽजोषसः । तथा । राजाना । करथः । यत् । ईमहे । ऋतऽवाना । यत् । ईमहे ॥ ४ ॥
यः । मित्राय । वरुणाय । अविधत् । जनः । अनर्वाणं । तं । परि । पातः । अंहसः । दाश्वांसं । मर्तं । अंहसः ॥ तं । अर्यमा । अभि । रक्षति । ऋजुऽयंतं । अनु । व्रतं । उक्थैः । यः । एनोः । परिऽभूषति । व्रतं । स्तोमैः । आऽभूषति । व्रतं ॥ ५ ॥
नमः । दिवे । बृहते । रोदसीभ्यां । मित्राय । वोचं । वरुणाय । मीळ्हुषे । सुऽमृळीकाय । मीळ्हुषे ॥ इंद्रं । अग्निं । उप । स्तुहि । द्युक्षं । अर्यमणं । भगं । ज्योक् । जीवंतः । प्रऽजया । सचेमहि । सोमस्य । ऊती । सचेमहि ॥ ६ ॥
ऊती । देवानां । वयं । इंद्रऽवंतः । मंसीमहि । स्वऽयशसः । मरुत्ऽभिः । अग्निः । मित्रः । वरुणः । शर्म । यंसन् । तत् । अश्याम । मघऽवानः । वयं । च ॥ ७ ॥ २६ ॥ १ ॥

इति द्वितीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

॥ १३७ ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-मित्रावरुणौ । छन्दः-निचृच्छक्करी ॥

॥१३७॥ सुषुमा यातमद्रिभिर्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमासो मत्सरा इमे ।
आ राजाना दिविस्पृशास्मत्रा गन्तमुप नः ।
इमे वां मित्रावरुणा गवाशिरः सोमाः शुक्रा गवाशिरः ॥ १ ॥
इम आ यातमिन्दवः सोमासो दध्याशिरः सुतासो दध्याशिरः ।
उत वामुषसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ।
सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुर्ऋताय पीतये ॥ २ ॥
तां वां धेनुं न वासरीमंशुं दुहन्त्यद्रिभिः सोमं दुहन्त्यद्रिभिः ।
अस्मत्रा गन्तमुप नोऽर्वाञ्चा सोमपीतये ।
अयं वां मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ॥ ३ ॥ १ ॥

सुसुम । आ । यातं । अद्रिऽभिः । गोऽश्रीताः । मत्सराः । इमे । सोमासः । मत्सराः । इमे ॥ आ । राजाना । दिविऽस्पृशा । अस्मऽत्रा । गंतं । उप । नः । इमे । वां । मित्रावरुणा । गोऽआशिरः । सोमाः । शुक्राः । गोऽआशिरः ॥ १ ॥ इमे । आ । यातं । इंदवः । सोमासः । दधिऽआशिरः । सुतासः । दधिऽआशिरः । उत । वां । उषसः । बुधि । साकं । सूर्यस्य । रश्मिऽभिः । सुतः । मित्राय । वरुणाय । पीतये । चारुः । ऋताय । पीतये ॥ २ ॥ तां । वां । धेनुं । न । वासरीं । अंशुं । दुहंति । अद्रिऽभिः । सोमं । दुहंति । अद्रिऽभिः ॥ अस्मऽत्रा । गंतं । उप । नः । अर्वाचा । सोमऽपीतये । अयं । वां । मित्रावरुणा । नृऽभिः । सुतः । सोमः । आ । पीतये । सुतः ॥ ३ ॥ १ ॥

॥ १३८ ॥ ऋषिः–परुच्छेपः । देवता–पूषा । छन्दः–अत्यष्टिः ॥

॥१३८॥ प्रप्र॑ पू॒ष्णस्तु॑विजा॒तस्य॑ शस्यते महि॒त्वम॑स्य त॒वसो॒ न त॑न्दते स्तो॒त्रम॑स्य॒ न त॑न्दते । अर्चा॑मि सुम्न॒यन्न॒हमन्त्यू॑तिं मयो॒भुव॑म् । विश्व॑स्य॒ यो मन॑ आयुयु॒वे म॒खो दे॒व आ॑युयु॒वे म॒खः ॥ १ ॥

प्र हि त्वा॑ पूषन्नजि॒रं न याम॑नि॒ स्तोमे॑भिः कृ॒ण्व ऋ॒णवो॒ यथा॒ मृध॒ उष्ट्रो॒ न पी॑परो॒ मृधः॑ ॥ हु॒वे यत्त्वा॑ मयो॒भुवं॑ दे॒वं स॒ख्याय॒ मर्त्यः॑ । अ॒स्माक॑मा॒ङ्गूषा॑न्द्यु॒म्निन॑स्कृधि॒ वाजे॑षु द्यु॒म्निन॑स्कृधि ॥ २ ॥

यस्य॑ ते पूषन्त्स॒ख्ये वि॑प॒न्यवः॒ क्रत्वा॑ चि॒त्सन्तोऽव॑सा बुभुज्रि॒र इति॒ क्रत्वा॑ बुभु॒ज्रिरे॑ । ताम॑नु॒ त्वा॒ नवी॑यसीं नि॒युतं॑ रा॒य ई॑महे । अहे॑ळमान उरुशंस॒ सरी॑ भव॒ वाजे॑वाजे॒ सरी॑ भव ॥ ३ ॥

प्रऽप्र॑ । पू॒ष्णः । तु॒वि॒ऽजा॒तस्य॑ । श॒स्य॒ते॒ । म॒हि॒ऽत्वम् । अ॒स्य॒ । त॒वसः॑ । न । त॒न्द॒ते॒ । स्तो॒त्रम् । अ॒स्य॒ । न । त॒न्द॒ते॒ ॥ अर्चा॑मि । सु॒म्न॒ऽयन् । अ॒हम् । अन्ति॑ऽऊतिम् । म॒यः॒ऽभुव॑म् । विश्व॑स्य । यः । मनः॑ । आ॒ऽयु॒यु॒वे । म॒खः । दे॒वः । आ॒ऽयु॒यु॒वे । म॒खः ॥१॥

प्र । हि । त्वा॒ । पू॒ष॒न् । अ॒जि॒रम् । न । याम॑नि । स्तोमे॑भिः । कृ॒ण्वे । ऋ॒णवः॑ । यथा॑ । मृधः॑ । उष्ट्रः॑ । न । पी॒प॒रः॒ । मृधः॑ ॥ हु॒वे । यत् । त्वा॒ । म॒यः॒ऽभुव॑म् । दे॒वम् । स॒ख्याय॑ । मर्त्यः॑ । अ॒स्माक॑म् । आ॒ङ्गू॒षान् । द्यु॒म्निनः॑ । कृ॒धि॒ । वाजे॑षु । द्यु॒म्निनः॑ । कृ॒धि॒ ॥ २ ॥

यस्य॑ । ते॒ । पू॒ष॒न् । स॒ख्ये । वि॒प॒न्यवः॑ । क्रत्वा॑ । चि॒त् । सन्तः॑ । अव॑सा । बु॒भु॒ज्रि॒रे । इति॑ । क्रत्वा॑ । बु॒भु॒ज्रि॒रे ॥ ताम् । अनु॑ । त्वा॒ । नवी॑यसीम् । नि॒ऽयुत॑म् । रा॒यः । ई॒म॒हे॒ । अहे॑ळमानः । उ॒रु॒ऽशं॒स॒ । सरी॑ । भ॒व॒ । वाजे॑ऽवाजे । सरी॑ । भ॒व॒ ॥ ३ ॥

अस्या ऊ षु ण उप सातये भुवोऽहेळमानो ररिवाँ अजाश्व श्रवस्यतामजाश्व ।
ओ षु त्वा ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः ।
नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्नुवे ॥ ४ ॥ २ ॥

॥ १३९ ॥ ऋषिः–परुच्छेपः । देवता–विश्वेदेवाः । छन्दः–अत्यष्टिः ॥

॥ १३९ ॥ अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छर्धो दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे । यद्ध क्राणा विवस्वति नाभा सन्दायि नव्यसी ।
अध प्र सू न उप यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ १ ॥
यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतादध्याददाथे अनृतं स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना ।
युवोरित्थाधि सद्मस्वपश्याम हिरण्ययं ।
धीभिश्चन मनसा स्वेभिरक्षभिः सोमस्य स्वेभिरक्षभिः ॥ २ ॥

अस्याः । ऊं इति । सु । नः । उप । सातये । भुवः । अहेळमानः । ररिऽवान् । अजऽअश्व । श्रवस्यता । अजऽअश्व ॥ ओ इति । सु । त्वा । ववृतीमहि । स्तोमेभिः । दस्म । साधुऽभिः । नहि । त्वा । पूषन् । अतिऽमन्ये । आघृणे । न । ते । सख्यं । अपऽह्नुवे ॥ ४ ॥ २ ॥

अस्तु । श्रौषट् । पुरः । अग्निं । धिया । दधे । आ । नु । तत् । शर्धः । दिव्यं । वृणीमहे । इंद्रवायू इति । वृणीमहे ॥ यत् । ह । क्राणा । विवस्वति । नाभा । संऽदायि । नव्यसी । अध । प्र । सु । नः । उप । यंतु । धीतयः । देवान् । अच्छ । न । धीतयः ॥ १ ॥ यत् । ह । त्यत् । मित्रावरुणौ । ऋतात् । अधि । आददाथे इत्याऽददाथे । अनृतं । स्वेन । मन्युना । दक्षस्य । स्वेन । मन्युना ॥ युवोः । इत्था । अधि । सद्मऽसु । अपश्याम । हिरण्ययं । धीभिः । चन । मनसा । स्वेभिः । अक्षऽभिः । सोमस्य । स्वेभिः । अक्षऽभिः ॥ २ ॥

युवां स्तोमेभिर्देवयन्तो अश्विनाश्रावयन्त इव श्लोकमायवो युवां
हव्याभ्याऽयवः । युवोर्विश्वा अधि श्रियः पृक्षश्च विश्ववेदसा ।
प्रुषायन्ते वां पवयो हिरण्यये रथे दस्रा हिरण्यये ॥ ३ ॥
अचेति दस्रा व्यु१नाकमृण्वथो युञ्जते वां रथयुजो दिविष्टिष्वध्वस्मानो
दिविष्टिषु । अधि वां स्थाम वन्धुरे रथे दस्रा हिरण्यये ।
पथेव यन्तावनुशासता रजोऽञ्जसा शासता रजः ॥ ४ ॥
शचीभिर्नः शचीवसू दिवा नक्तं दशस्यतम् ।
मा वां रातिरुप दसत्कदा चनास्मद्रातिः कदा चन ॥ ५ ॥ ३ ॥

युवां । स्तोमेभिः । देवऽयंतः । अश्विना । आश्रावयंतःऽइव । श्लोकं । आयवः ।
युवां । हव्या । अभि । आयवः ॥ युवोः । विश्वाः । अधि । श्रियः । पृक्षः । च ।
विश्वऽवेदसा । प्रुषायंते । वां । पवयः । हिरण्यये । रथे । दस्रा । हिरण्यये ॥ ३ ॥
अचेति । दस्रा । वि । ऊं इति । नाकं । ऋण्वथः । युंजते । वां । रथऽयुजः ।
दिविष्टिषु । अध्वस्मानः । दिविष्टिषु ॥ अधि । वां । स्थाम । वंधुरे । रथे । दस्रा ।
हिरण्यये । पथाऽइव । यंतौ । अनुऽशासता । रजः । अंजसा । शासता । रजः ॥ ४ ॥
शचीभिः । नः । शचीवसू इति शचीऽवसू । दिवा । नक्तं । दशस्यतं । मा । वां ।
रातिः । उप । दसत् । कदा । चन । अस्मत् । रातिः । कदा । चन ॥ ५ ॥ ३ ॥

घृषंन्निन्द्र घृषपाणास इन्दंव इमे सुता अद्रिंषुतास उद्भिदस्तुभ्यं सुतासं
उद्भिदः । ते त्वा मन्दन्तु दावनें महे चित्राय राधंसे ।
गीर्भिर्गिर्वाह स्तवंमान आ गंहि सुमृळीको न आ गंहि ॥ ६ ॥
ओ षू णों अग्ने शृणुहि त्वमींळितो देवेभ्यों ब्रवसि यज्ञियेभ्यो राजंभ्यो
यज्ञियेभ्यः । यद्ध त्यामङ्गिरोभ्यो धेनुं देवा अदंत्तन ।
वि तां दुंह्रे अर्यमा कर्तरी सचाँ एष तां वेंद मे सचां ॥ ७ ॥
मो षु वों अस्मद्भि तानि पौंस्या सनां भूवन्द्युम्नानि मोत जारिषुरस्मत्पुरोत
जारिषुः । यच्चश्चित्रं युगेयुंगे नव्यं घोषादमंर्त्यम् ।
अस्मासु तन्मंरुतो यच्चं दुष्टरं दिधृता यच्चं दुष्टरंम् ॥ ८ ॥

घृषंन् । इंद्र । घृषऽपानांसः । इंदंवः । इमे । सुताः । अद्रिंऽसुतासः । उत्ऽभिदंः । तुभ्यं ।
सुतासंः । उत्ऽभिदंः ॥ ते । त्वा । मंदंतु । दावनें । महे । चित्रायं । राधंसे ।
गीःऽभिः । गिर्वाहः । स्तवंमानः । आ । गहि । सुऽमृळीकः । नः । आ । गहि ॥६॥
ओ इतिं । सु । नः । अग्ने । शृणुहि । त्वं । ईळितः । देवेभ्यंः । ब्रवसि
यज्ञियेभ्यः । राजंऽभ्यः । यज्ञियेभ्यः ॥ यत् । ह । त्याम् । अंगिरःऽभ्यः
धेनुं । देवाः । अदंत्तन । वि । ताम् । दुह्रे । अर्यमा । कर्तरिं । सचां । एषः । तां ।
वेद । मे । सचां ॥ ७ ॥ मो इतिं । सु । वः । अस्मत् । अभि । तानि । पौंस्यां
सनां । भूवन् । द्युम्नानिं । मा । उत । जारिषुः । अस्मत् । पुरा । उत । जारिषुः ॥
यत् । वः । चित्रं । युगेऽयुंगे । नव्यं । घोषांत् । अमंर्त्यं । अस्मासुं । तत् । मरुतः ।
यत् । च । दुस्तरं । दिधृत । यत् । च । दुस्तरं ॥ ८ ॥

दध्यङ् ह मे जनुषं पूर्वो अङ्गिराः प्रियमेधः कण्वो अत्रिर्मनुर्विदुस्ते मे पूर्वे मनुर्विदुः। तेषां देवेष्वायतिरस्माकं तेषु नाभयः।
तेषां पदेन मह्या नमे गिरेन्द्राग्नी आ नमे गिरा ॥ ९ ॥
होता यक्षद्वनिनो वन्त वार्यं बृहस्पतिर्यजति वेन उक्षभिः पुरुवारेभिरुक्षभिः।
जगृभ्मा दूरआदिशं श्लोकमद्रेरध त्मना।
अधारयदररिन्दानि सुक्रतुः पुरू सद्मानि सुक्रतुः ॥ १० ॥
ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ।
अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥११॥४॥२०॥

॥ एकविंशोऽनुवाकः ॥

॥ १४० ॥ ऋषि -दीर्घतमाः । देवता-अग्निः । छन्दः-जगती ॥

॥१४०॥ वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते धासिमिव प्र भरा योनिमग्नये।
वस्त्रेणेव वासया मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुक्रवर्णं तमोहनम् ॥ १ ॥

दध्यङ् । ह । मे । जनुषं । पूर्वः । अंगिराः । प्रियऽमेधः । कण्वः । अत्रिः । मनुः । विदुः । ते । मे । पूर्वे । मनुः । विदुः ॥ तेषां । देवेषु । आऽयतिः । अस्माकं । तेषु । नाभयः । तेषां । पदेन । महि । आ । नमे । गिरा । इंद्राग्नी इति । आ । नमे । गिरा ॥ ९ ॥ होता । यक्षत् । वनिनः । वंत । वार्यं । बृहस्पतिः । यजति । वेनः । उक्षऽभिः । पुरुऽवारेभिः । उक्षऽभिः ॥ जगृभ्म । दूरेऽआदिशं । श्लोकं । अद्रेः । अध । त्मना । अधारयत् । अररिंदानि । सुऽक्रतुः । पुरु । सद्मानि । सुऽक्रतुः ॥ १० ॥ ये । देवासः । दिवि । एकादश । स्थ । पृथिव्यां । अधि । एकादश । स्थ । अप्सुऽक्षितः । महिना । एकादश । स्थ । ते । देवासः । यज्ञं । इमं । जुषध्वं ॥ ११ ॥ ४ ॥ वेदिऽसदे । प्रियऽधामाय । सुऽद्युते । धासिंऽइव । प्र । भर । योनिं । अग्नये । वस्त्रेणऽइव । वासय । मन्मना । शुचिं । ज्योतिःऽरथं । शुक्रऽवर्णं । तमःऽहनं ॥ १ ॥

अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः ।
अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्य१न्येन वनिनो मृष्ट वारणः ॥ २ ॥
कृष्णप्रुतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा तरेते अभि मातरा शिशुम् ।
प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृषुच्युतमा साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः ॥ ३ ॥
मुमुक्ष्वो३मनवे मानवस्यते रघुद्रुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः ।
असमना अजिरासो रघुष्यदो वातजूता उप युञ्जन्त आशवः ॥ ४ ॥
आदस्य ते ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्वं महि वर्पः करिक्रतः ।
यत्सीं महीमवनिं प्राभि मर्मृशदभिश्वसन्स्तनयन्नेति नानदत् ॥ ५ ॥ ५ ॥

अभि । द्विऽजन्मा । त्रिऽवृत् । अन्नं । ऋज्यते । संवत्सरे । वावृधे । जग्धं । ईमिति ।
पुनरिति । अन्यस्य । आसा । जिह्वया । जेन्यः । वृषा । नि । अन्येन । वनिनः ।
मृष्ट । वारणः ॥ २ ॥ कृष्णऽप्रुतौ । वेविजे इति । अस्य । सऽक्षितौ । उभा । तरेते
इति । अभि । मातरा । शिशुं । प्राचाऽजिह्वं । ध्वसयंतं । तृषुऽच्युतं । आ । साच्यं ।
कुपयं । वर्धनं । पितुः ॥ ३ ॥ मुमुक्ष्वः । मनवे । मानवस्यते । रघुऽद्रुवः । कृष्णऽ-
सीतासः । ऊं इति । जुवः । असमनाः । अजिरासः । रघुऽस्पदः । वातऽजूताः ।
उप।युञ्जंते । आशवः ॥ ४ ॥ आत् । अस्य । ते । ध्वसयंतः । वृथा । ईरते । कृष्णं ।
अभ्वं । महि । वर्पः । करिक्रतः । यत् । सीं । महीं । अवनिं । प्र । अभि । मर्मृशत् ।
अभिऽश्वसन् । स्तनयन् । एति । नानदत् ॥ ५ ॥ ५ ॥

भूषन्न योऽधि वभ्रूषु नम्नते वृषेव पत्नीरभ्येति रोरुवत् ।
ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव दुर्गृभिः ॥ ६ ॥
स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानन्नेव जानतीर्नित्य आ शये ।
पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद्वर्पः पित्रोः कृण्वते सचा ॥ ७ ॥
तमग्रुवः केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्ममुषीः प्रायवे पुनः ।
तासां जरां प्रमुञ्चन्नेति नानदद्सुं परं जनयञ्जीवमस्तृतम् ॥ ८ ॥
अधीवासं परि मातू रिहन्नह तुविग्रेभिः सत्वभिर्याति वि ज्रयः ।
वयो दधत्पद्वते रेरिहत्सदानु श्येनी सचते वर्तनीरह ॥ ९ ॥
अस्माकमग्ने मघवत्सु दीदिह्यध श्वसीवान्वृषभो दमूनाः ।
अवास्या शिशुमतीरदीदेर्वर्मेव युत्सु परिजर्भुराणः ॥ १० ॥ ६ ॥

भूषन् । न । यः । अधि । वभ्रूषु । नम्नते । वृषाऽइव । पत्नीः । अभि । एति । रोरुवत् । ओजायमानः । तन्वः । च । शुंभते । भीमः । न । शृंगा । दविधाव । दुःऽगृभिः ॥ ६ ॥ सः । संऽस्तिरः । विऽस्तिरः । सं । गृभायति । जानन् । एव । जानतीः । नित्यः । आ । शये । पुनः । वर्धते । अपि । यंति । देव्यं । अन्यत् । वर्पः । पित्रोः । कृण्वते । सचा ॥ ७ ॥ तं । अग्रुवः । केशिनीः । सं । हि । रेभिरे । ऊर्ध्वाः । तस्थुः । मम्रुषीः । प्र । आयवे । पुनरिति । तासां । जरां । प्रऽमुंचन् । एति । नानदत् । असुं । परं । जनयन् । जीवं । अस्तृतं ॥ ८ ॥ अधीवासं । परि । मातुः । रिहन् । अह । तुविऽग्रेभिः । सत्वऽभिः । याति । वि । ज्रयः । वयः । दधत् । पत्ऽवते । रेरिहत् । सदा । अनु । श्येनी । सचते । वर्तनिः । अह ॥ ९ ॥ अस्माकं । अग्ने । मघवत्ऽसु । दीदिहि । अध । श्वसीवान् । वृषभः । दमूनाः । अवऽअस्य । शिशुऽमतीः । अदीदेः । वर्मऽइव । युत्ऽसु । परिऽजर्भुराणः ॥ १० ॥ ६ ॥

इदमग्ने सुधितं दुर्धितादधि प्रियादुं चिन्मन्मनः प्रेयो अस्तु ते ।
यत्ते शुक्रं तन्वो३रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ॥ ११ ॥
रथाय नावमुत नो गृहाय नित्यारित्रां पद्वतीं रास्यग्ने ।
अस्माकं वीराँ उत नो मघोनो जनांश्च या पारयाच्छर्म या च ॥ १२ ॥
अभी नो अग्न उक्थमिज्जुगुर्या द्यावाक्षामा सिन्धवश्च स्वगूर्ताः ।
गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घाहेषं वरमरुण्यो वरन्त ॥ १३ ॥ ७ ॥

॥ १४१ ॥ ऋषि –दीर्घतमाः । देवता–अग्नि । छन्द –जगती ॥

॥१४१॥ बळित्था तद्वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः सहसो यतो जनि ।
यदीमुप ह्वरते साधते मतिर्ऋतस्य धेना अनयन्त सस्रुतः ॥ १ ॥
पृक्षो वपुः पितुमान्नित्य आ शये द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृषु ।
तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे दशप्रमतिं जनयन्त योषणः ॥ २ ॥

इदं । अग्ने । सुऽधितं । दुःऽधितात् । अधि । प्रियात् । ऊं इति । चित् । मन्मनः । प्रेयः । अस्तु । ते । यत् । ते । शुक्रं । तन्वः । रोचते । शुचि । तेन । अस्मभ्यं । वनसे । रत्नं । आ । त्वं ॥ ११ ॥ रथाय । नावं । उत । नः । गृहाय । नित्यऽअरित्रां । पत्ऽवतीं । रासि । अग्ने । अस्माकं । वीरान् । उत । नः । मघोनः । जनान् । च । या । पारयात् । शर्म । या । च ॥ १२ ॥ अभि । नः । अग्ने । उक्थं । इत् । जुगुर्याः । द्यावाक्षामा । सिंधवः । च । स्वऽगूर्ताः । गव्यं । यव्यं । यंतः । दीर्घा । अहा । इषं । वरं । अरुण्यः । वरंत ॥ १३ ॥ ७ ॥

वट् । इत्था । तत् । वपुषे । धायि । दर्शतं । देवस्य । भर्गः । सहसः । यतः । जनि । यत् । ईं । उप । ह्वरते । साधते । मतिः । ऋतस्य । धेनाः । अनयंत । सऽस्रुतः ॥ १ ॥ पृक्षः । वपुः । पितुऽमान् । नित्यः । आ । शये । द्वितीयं । आ । सप्तऽशिवासु । मातृषु । तृतीयं । अस्य । वृषभस्य । दोहसे । दशऽप्रमतिं । जनयंत । योषणः ॥ २ ॥

निर्यदीं बुध्नान्महिषस्य वर्पस ईशानासः शवसा क्रन्त सूरयः ।
यदीमनु प्रदिवो मध्व आधवे गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति ॥ ३ ॥
प्र यत्पितुः परमान्नीयते पर्या पृक्षुधो वीरुधो दंसु रोहति ।
उभा यदस्य जनुषं यदिन्वत आदिद्यविष्ठो अभवद्घृणा शुचिः ॥ ४ ॥
आदिन्मातॄराविशद्यास्वा शुचिरहिंस्यमान उर्विया वि वावृधे ।
अनु यत्पूर्वा अरुहत्सनाजुवो नि नव्यसीष्ववरासु धावते ॥ ५ ॥ ८ ॥
आदिद्धोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पपृचानास ऋञ्जते ।
देवान्यत्क्रत्वा मज्मना पुरुष्टुतो मर्तं शंसं विश्वधा वेति धायसे ॥ ६ ॥
वि यदस्थाद्यजतो वातचोदितो ह्वारो न वक्वा जरणा अनाकृतः ।
तस्य पत्मन्दक्षुषः कृष्णजंहसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः ॥ ७ ॥

निः । यत् । ईम् । बुध्नात् । महिषस्य । वर्पसः । ईशानासः । शवसा । क्रन्त । सूरयः । यत् ।
ईम् । अनु । प्रऽदिवः । मध्वः । आऽधवे । गुहा । सन्तम् । मातरिश्वा । मथायति ॥ ३ ॥
प्र । यत् । पितुः । परमात् । नीयते । परि । आ । पृक्षुधः । वीरुधः । दंऽसु । रोहति ।
उभा । यत् । अस्य । जनुषम् । यत् । इन्वतः । आत् । इत् । यविष्ठः । अभवत् । घृणा ।
शुचिः ॥ ४ ॥ आत् । इत् । मातॄः । आ । अविशत् । यासु । आ । शुचिः । अहिं-
स्यमानः । उर्विया । वि । ववृधे । अनु । यत् । पूर्वाः । अरुहत् । सनाऽजुवः । नि ।
नव्यसीषु । अवरासु । धावते ॥ ५ ॥ ८ ॥ आत् । इत् । होतारम् । वृणते । दिवि-
ष्टिषु । भगम्ऽइव । पपृचानासः । ऋञ्जते । देवान् । यत् । क्रत्वा । मज्मना । पुरुऽ-
स्तुतः । मर्तम् । शंसम् । विश्वधा । वेति । धायसे ॥ ६ ॥ वि । यत् । अस्थात् । यजतः ।
वातऽचोदितः । ह्वारः । न । वक्वा । जरणाः । अनाकृतः । तस्य । पत्मन् । दक्षुषः ।
कृष्णऽजंहसः । शुचिऽजन्मनः । रजः । आ । विऽअध्वनः ॥ ७ ॥

रथो न यातः शिक्वभिः कृतो द्यामङ्गेभिररुषेभिरीयते ।
आदस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः शूरस्येव त्वेषथादीषते वयः ॥ ८ ॥
त्वया ह्यग्ने वरुणो धृतव्रतो मित्रः शाशद्रे अर्यमा सुदानवः ।
यत्सीमनु क्रतुना विश्वथा विभुररान्न नेमिः परिभूरजायथाः ॥ ९ ॥
त्वमग्ने शशमानाय सुन्वते रत्नं यविष्ठ देवतातिमिन्वसि ।
तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन्वयं भगं न कारे महिरत्न धीमहि ॥ १० ॥
अस्मे रयिं न स्वर्थं दमूनसं भगं दक्षं न पपृचासि धर्णसिम् ।
रश्मीँरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसमृत आ च सुक्रतुः ॥ ११ ॥
उत नः सुद्योत्मा जीराश्वो होता मन्द्रः शृणवच्चन्द्ररथः ।
स नो नेषन्नेषतमैरमूरोऽग्निर्वामं सुवितं वस्यो अच्छ ॥ १२ ॥

रथः । न । यातः । शिक्वऽभिः । कृतः । द्यां । अंगेभिः । अरुषेभिः । ईयते । आत् । अस्य । ते । कृष्णासः । धक्षि । सूरयः । शूरस्यऽइव । त्वेषथात् । ईषते । वयः ॥८॥ त्वया । हि । अग्ने । वरुणः । धृतऽव्रतः । मित्रः । शाशद्रे । अर्यमा । सुऽदानवः । यत् । सीं । अनु । क्रतुना । विश्वऽथा । विऽभुः । अरान् । न । नेमिः । परिऽभूः । अजायथाः ॥ ९ ॥ त्वं । अग्ने । शशमानाय । सुन्वते । रत्नं । यविष्ठ । देवऽतातिं । इन्वसि । तं । त्वा । नु । नव्यं । सहसः । युवन् । वयं । भगं । न । कारे । महिऽरत्न । धीमहि ॥ १० ॥ अस्मे इति । रयिं । न । सुऽअर्थं । दमूनसं । भगं । दक्षं । न । पपृचासि । धर्णसिं । रश्मीन्ऽइव । यः । यमति । जन्मनी इति । उभे इति । देवानां । शंसं । ऋते । आ । च । सुऽक्रतुः ॥ ११ ॥ उत । नः । सुऽद्योत्मा । जीरऽअश्वः । होता । मंद्रः । शृणवत् । चंद्रऽरथः । सः । नः । नेषत् । नेषऽतमैः । अमूरः । अग्निः । वामं । सुवितं । वस्यः । अच्छ ॥ १२ ॥

अस्तांव्यग्निः शिमींवद्भिर्कैः साम्राज्याय प्रतरं दधांनः ।
अमी च ये मघवांनो वयं च मिहं न सूरो अति निष्टतन्युः ॥ १३ ॥ ९ ॥

॥ १४२ ॥ ऋषि.-दीर्घतमाः । देवता-अग्निः । छन्दः-अनुष्टुप् ॥

॥ १४२ ॥ समिद्धो अग्न आ वह देवाँ अद्य यतस्रुचे ।
तन्तुं तनुष्व पूर्व्यं सुतसोमाय दाशुषे ॥ १ ॥
घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात् ।
यज्ञं विप्रस्य मावतः शशमानस्य दाशुषः ॥ २ ॥
शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं मिमिक्षति ।
नराशंसस्त्रिरा दिवो देवो देवेषु यज्ञियः ॥ ३ ॥
ईळितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् ।
इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा सुजिह्व वच्यते ॥ ४ ॥

अस्तांवि । अग्निः । शिमींवत्ऽभिः । अर्कैः । साम्ऽराज्याय । प्रऽतरं । दधांनः । अमी इति । च । ये । मघऽवांनः । वयं । च । मिहं । न । सूरः । अति । निः । ततन्युः ॥ १३ ॥ ९ ॥

सम्ऽइद्धः । अग्ने । आ । वह । देवान् । अद्य । यतऽस्रुचे । तंतुं । तनुष्व । पूर्व्यं । सुतऽसोमाय । दाशुषे ॥ १ ॥ घृतऽवंतं । उप । मासि । मधुऽमंतं । तनूऽनपात् । यज्ञं । विप्रस्य । माऽवतः । शशमानस्य । दाशुषः ॥ २ ॥ शुचिः । पावकः । अद्भुतः । मध्वा । यज्ञं । मिमिक्षति । नराशंसः । त्रिः । आ । दिवः । देवः । देवेषु । यज्ञियः ॥ ३ ॥ ईळितः । अग्ने । आ । वह । इंद्रं । चित्रं । इह । प्रियं । इयं । हि । त्वा । मतिः । मम । अच्छ । सुऽजिह्व । वच्यते ॥ ४ ॥

स्तृणानासो यतस्रुचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे ।
वृञ्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ॥ ५ ॥
वि श्रयन्तामृतावृधः प्रयै देवेभ्यो महीः ।
पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरसश्चतः ॥ ६ ॥१०॥
आ भन्दमाने उपाके नक्तोषासा सुपेशसा ।
यह्वी ऋतस्य मातरा सीदतां बर्हिरा सुमत् ॥ ७ ॥
मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी ।
यज्ञं नो यक्षतामिमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम् ॥ ८ ॥
शुचिर्देवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती ।
इळा सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ॥ ९ ॥
तन्नस्तुरीयमद्भुतं पुरु वारं पुरु त्मना ।
त्वष्टा पोषाय वि ष्यतु राये नाभा नो अस्मयुः ॥ १० ॥

स्तृणानासः । यतऽस्रुचः । बर्हिः । यज्ञे । सुऽअध्वरे । वृञ्जे । देवव्यचःऽतमम् । इंद्राय । शर्म । सऽप्रथः ॥ ५ ॥ वि । श्रयंताम् । ऋतऽवृधः । प्रऽयै । देवेभ्यः । महीः । पावकासः । पुरुऽस्पृहः । द्वारः । देवीः । असश्चतः ॥ ६ ॥ १० ॥ आ । भंदमाने इति । उपाके इति । नक्तोषसा । सुऽपेशसा । यह्वी इति । ऋतस्य । मातरा । सीदतां । बर्हिः । आ । सुऽमत् ॥ ७ ॥ मंद्रऽजिह्वा । जुगुर्वणी इति । होतारा । दैव्या । कवी इति । यज्ञं । नः । यक्षतां । इमं । सिध्रं । अद्य । दिविऽस्पृशं ॥ ८ ॥ शुचिः । देवेषु । अर्पिता । होत्रा । मरुत्ऽसु । भारती । इळा । सरस्वती । मही । बर्हिः । सीदंतु । यज्ञियाः ॥ ९ ॥ तत् । नः । तुरीयं । अद्भुतं । [illegible] वा । अरं । पुरु । त्मना । त्वष्टा । पोषाय । वि । स्यतु [illegible] भा । [illegible] ॥१०॥

अवसृजन्नुप त्मना देवान्यक्षि वनस्पते ।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरः ॥ ११ ॥
पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे ।
स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन ॥ १२ ॥
स्वाहाकृतान्या गह्युप हव्यानि वीतये ।
इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे ॥ १३ ॥ ११ ॥

॥ १४३ ॥ ऋषि–दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्दः–अनुष्टुप् ॥

॥१४३॥ प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्नये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे।
अपां नपाद्यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीददृत्वियः ॥ १ ॥
स जायमानः परमे व्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने ।
अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्मना प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् ॥ २॥

अवऽसृजन् । उप । त्मना । देवान् । यक्षि । वनस्पते । अग्निः । हव्या । सुसूदति । देवः । देवेषु । मेधिरः ॥ ११ ॥ पूषण्ऽवते । मरुत्वते । विश्वऽदेवाय । वायवे । स्वाहा । गायत्रऽवेपसे । हव्यं । इंद्राय । कर्तन ॥ १२ ॥ स्वाहाऽकृतानि । आ । गहि । उप । हव्यानि । वीतये । इंद्र । आ । गहि । श्रुधि । हवं । त्वां । हवंते । अध्वरे ॥ १३ ॥ ११ ॥

प्र । तव्यसीं । नव्यसीं । धीतिं । अग्नये । वाचः । मतिं । सहसः । सूनवे । भरे । अपां । नपात् । यः । वसुऽभिः । सह । प्रियः । होता । पृथिव्यां । नि । असीदत् । ऋत्वियः ॥ १ ॥ सः । जायमानः । परमे । विऽओमनि । आविः । अग्निः । अभवत् । मातरिश्वने । अस्य । क्रत्वा । संऽइधानस्य । मज्मना । प्र । द्यावा । शोचिः । पृथिवी इति । अरोचयत् ॥ २ ॥

अस्य त्वेषा अजरां अस्य भानवः सुसन्दृशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः ।
भात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवोऽग्ने रेजन्ते अससन्तो अजराः ॥ ३ ॥
यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्मना ।
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति ॥ ४ ॥
न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव सृष्टा दिव्या यथाशनिः ।
अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भर्वति योधो न शत्रून्त्स वना न्यृञ्जते ॥ ५ ॥
कुविन्नो अग्निरुचथस्य वीरसद्वसुष्कुविद्वसुभिः काममावरत् ।
चोदः कुवित्तुतुज्यात्सातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया गृणे ॥ ६ ॥
घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षदमग्निं मित्रं न समिधान ऋञ्जते ।
इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यच्छुक्रवर्णामुदु नो यंसते धियम् ॥ ७ ॥

अस्य । त्वेषाः । अजराः । अस्य । भानवः । सुऽसंदृशः । सुऽप्रतीकस्य । सुऽद्युतः । भाऽत्वक्षसः । अति । अक्तुः । न । सिन्धवः । अग्ने । रेजंते । अससंतः । अजराः ॥३॥ यं । आऽईरिरे । भृगवः । विश्वऽवेदसं । नाभा । पृथिव्याः । भुवनस्य । मज्मना । अग्निं । तं । गीःऽभिः । हिनुहि । स्वे । आ । दमे । यः । एकः । वस्वः । वरुणः । न । राजति ॥ ४ ॥ न । यः । वराय । मरुताऽइव । स्वनः । सेनाऽइव । सृष्टा । दिव्या । यथा । अशनिः । अग्निः । जंभैः । तिगितैः । अत्ति । भर्वति । योधः । न । शत्रून् । सः । वना । नि । ऋंजते ॥ ५ ॥ कुवित् । नः । अग्निः । उचथस्य । वीः । असत् । वसुः । कुवित् । वसुऽभिः । कामं । आऽवरत् । चोदः । कुवित् । तुतुज्यात् । सातये । धियः । शुचिऽप्रतीकं । तं । अया । धिया । गृणे ॥ ६ ॥ घृतऽप्रतीकं । वः । ऋतस्य । धूःऽसदं । अग्निं । मित्रं । न । संऽइधानः । ऋंजते । इंधानः । अक्रः । विदथेषु । दीद्यत् । शुक्रऽवर्णां । उत् । ऊं इति । नः । यंसते । धियं ॥ ७ ॥

अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्ने शिवेभिर्नः पायुभिः पाहि शग्मैः ।
अदब्धेभिरदृपितेभिरिष्टेऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः ॥ ८ ॥ १२ ॥

॥ १४४ ॥ ऋषिः—दीर्घतमाः । देवता—अग्निः । छन्दः—जगती ॥

॥१४४॥ एति प्र होता व्रतमस्य माययोर्ध्वां दधानः शुचिपेशसं धियम् ।
अभि स्रुचः क्रमते दक्षिणावृतो या अस्य धाम प्रथमं ह निंसते ॥ १ ॥
अभीमृतस्य दोहना अनूषत योनौ देवस्य सदने परीवृताः ।
अपामुपस्थे विभृतो यदावसदध स्वधा अधयद्याभिरीयते ॥ २ ॥
युयूषतः सवयसा तदिद्वपुः समानमर्थं वितरित्रता मिथः ।
आदीं भगो न हव्यः समस्मदा वोळ्हुर्न रश्मीन्त्समयंस्त सारथिः ॥ ३ ॥
यमीं द्वा सवयसा सपर्यतः समाने योना मिथुना समोकसा ।
दिवा न नक्तं पलितो युवाजनि पुरु चरन्नजरो मानुषा युगा ॥ ४ ॥

अप्रऽयुच्छन् । अप्रऽयुच्छत्ऽभिः । अग्ने । शिवेभिः । नः । पायुऽभिः । पाहि । शग्मैः । अदब्धेभिः । अदृपितेभिः । इष्टे । अनिमिषत्ऽभिः । परि । पाहि । नः । जाः ॥ ८ ॥ १२ ॥

एति । प्र । होता । व्रतं । अस्य । मायया । ऊर्ध्वां । दधानः । शुचिऽपेशसं । धियं । अभि । स्रुचः । क्रमते । दक्षिणाऽआवृतः । याः । अस्य । धाम । प्रथमं । ह । निंसते ॥ १ ॥ अभि । ईं । ऋतस्य । दोहनाः । अनूषत । योनौ । देवस्य । सदने । परिऽवृताः । अपां । उपऽस्थे । विऽभृतः । यत् । आ । अवसत् । अध । स्वधाः । अधयत् । याभिः । ईयते ॥ २ ॥ युयूषतः । सऽवयसा । तत् । इत् । वपुः । समानं । अर्थं । विऽतरित्रता । मिथः । आत् । ईं । भगः । न । हव्यः । सं । अस्मत् । आ । वोळ्हुः । न । रश्मीन् । सं । अयंस्त । सारथिः ॥ ३ ॥ यं । ईं । द्वा । सऽवयसा । सपर्यतः । समाने । योना । मिथुना । संऽओकसा । दिवा । न । नक्तं । पलितः । युवा । अजनि । पुरु । चरन् । अजरः । मानुषा । युगा ॥ ४ ॥

तमीं हिन्वंति धीतयो दश व्रिशो देवं मर्तास ऊतये हवामहे ।
धनोरधि प्रवत आ स ऋण्वत्यभिव्रजद्भिर्वयुना नवाधित ॥ ५ ॥
त्वं ह्यग्ने दिव्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपा इव त्मना ।
एनी त एते बृहती अभिश्रिया हिरण्ययी वक्वरी बर्हिराशाते ॥ ६ ॥
अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तद्वचो मन्द्र स्वधाव ऋतजात सुक्रतो ।
यो विश्वतः प्रत्यङ्ङसि दर्शतो रण्वः सन्दृष्टौ पितुमाँ इव क्षयः ॥७॥ १३ ॥

॥ १४५ ॥ ऋषि–दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्दः–जगती ॥

॥१४५॥ तं पृच्छता स जगामा स वेद स चिकित्वाँ ईयते सा न्वीयते ।
तस्मिन्त्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शवसः शुष्मिणस्पतिः॥१॥
तमित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत् ।
न मृष्यते प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्रत्वा सचते अप्रदृपितः ॥ २ ॥

तं । ईं । हिन्वंति । धीतयः । दश । व्रिशः । देवं । मर्तासः । ऊतये । हवामहे । धनोः । अधि । प्रऽवतः । आ । सः । ऋण्वति । अभिव्रजत्ऽभिः । वयुना । नवा । अधित ॥ ५ ॥ त्वं । हि । अग्ने । दिव्यस्य । राजसि । त्वं । पार्थिवस्य । पशुपाःऽइव । त्मना । एनी इति । ते । एते इति । बृहती इति । अभिऽश्रिया । हिरण्ययी इति । वक्वरी इति । बर्हिः । आशाते इति ॥ ६ ॥ अग्ने । जुषस्व । प्रति । हर्य । तत् । वचः । मंद्र । स्वधाऽवः । ऋतऽजात । सुक्रतो इति सुऽक्रतो । यः । विश्वतः । प्रत्यङ् । असि । दर्शतः । रण्वः । संऽदृष्टौ । पितुमान्ऽइव । क्षयः ॥ ७ ॥ १३ ॥

तं । पृच्छत । सः । जगाम । सः । वेद । सः । चिकित्वान् । ईयते । सः । नु । ईयते । तस्मिन् । संति । प्रऽशिषः । तस्मिन् । इष्टयः । सः । वाजस्य । शवसः । शुष्मिणः । पतिः ॥ १ ॥ तं । इत् । पृच्छंति । न । सिमः । वि । पृच्छति । स्वेनऽइव । धीरः । मनसा । यत् । अग्रभीत् । न । मृष्यते । प्रथमं । न । अपरं । वचः । अस्य । क्रत्वा । सचते । अप्रऽदृपितः ॥ २ ॥

तमिद्गच्छन्ति जुह्वस्तमर्वतीर्विश्वान्येकः शृणवद्वचांसि मे ।
पुरुप्रैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोऽच्छिद्रोतिः शिशुरादत्त सं रभः ॥ ३ ॥
उपस्थायं चरति यत्समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः ।
अभि श्वान्तं मृशते नान्द्ये मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिष्ठितम् ॥ ४ ॥
स ईं मृगो अप्यो वनर्गुरुप त्वच्युपमस्यां नि धायि ।
व्यब्रवीद्वयुना मर्त्येभ्योऽग्निर्विद्वाँ ऋतचिद्धि सत्यः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १४६ ॥ ऋषिः-दीर्घतमाः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १४६ ॥ त्रिमूर्धानं सप्तरश्मिं गृणीषेऽनूनमग्निं पित्रोरुपस्थे ।
निषत्तमस्य चरतो ध्रुवस्य विश्वा दिवो रोचनापप्रिवांसम् ॥ १ ॥
उक्षा महाँ अभि ववक्ष एने अजरस्तस्थावितऊतिर्ऋष्वः ।
उर्व्याः पदो नि दधाति सानौ रिहन्त्यूधो अरुषासो अस्य ॥ २ ॥

तं । इत् । गच्छंति । जुह्वः । तं । अर्वतीः । विश्वानि । एकः । शृणवत् । वचांसि । मे । पुरुऽप्रैषः । ततुरिः । यज्ञऽसाधनः । अच्छिद्रऽऊतिः । शिशुः । आ । अदत्त । सं । रभः ॥ ३ ॥ उपऽस्थायं । चरति । यत् । संऽआरत । सद्यः । जातः । तत्सार । युज्येभिः । अभि । श्वांतं । मृशते । नान्द्ये । मुदे । यत् । ईं । गच्छंति । उशतीः । अपिऽस्थितं ॥ ४ ॥ सः । ईं । मृगः । अप्यः । वनर्गुः । उप । त्वचि । उपऽमस्यां । नि । धायि । वि । अब्रवीत् । वयुना । मर्त्येभ्यः । अग्निः । विद्वान् । ऋतऽचित् । हि । सत्यः ॥ ५ ॥ १४ ॥

त्रिऽमूर्धानं । सप्तऽरश्मिं । गृणीषे । अनूनं । अग्निं । पित्रोः । उपऽस्थे । निऽसत्तं । अस्य । चरतः । ध्रुवस्य । विश्वा । दिवः । रोचना । आपप्रिऽवांसं ॥ १ ॥ उक्षा । महान् । अभि । ववक्षे । एने इति । अजरः । तस्थौ । इतःऽऊतिः । ऋष्वः । उर्व्याः । पदः । नि । दधाति । सानौ । रिहंति । ऊधः । अरुषासः । अस्य ॥ २ ॥

समानं वत्समभि सञ्चरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः सुमेके ।
अनपवृज्याँ अध्वनो मिमाने विश्वान्केताँ अधि महो दधाने ॥ ३ ॥
धीरासः पदं कवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुर्यम् ।
सिषासन्तः पर्यपश्यन्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत्सूर्यो नॄन् ॥ ४ ॥
दिदृक्षेण्यः परि काष्ठासु जेन्य ईळेन्यो महो अर्भाय जीवसे ।
पुरुत्रा यदभवत्सूरहैभ्यो गर्भेभ्यो मघवा विश्वदर्शतः ॥ ५ ॥ १५ ॥

॥ १४७ ॥ ऋषिः-दीर्घतमाः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १४७ ॥ कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोर्ददाशुर्वाजेभिराशुषाणाः ।
उभे यत्तोके तनये दधाना ऋतस्य सामन्रणयन्त देवाः ॥ १ ॥
बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।
पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तन्वं वन्दे अग्ने ॥ २ ॥

समानं । वत्सं । अभि । संचरंती इति संऽचरंती । विष्वंक् । धेनू इति । वि । चरतः । सुमेके इति सुऽमेके । अनपऽवृज्यान् । अध्वनः । मिमाने इति । विश्वान् । केतान् । अधि । महः । दधाने इति ॥ ३ ॥ धीरासः । पदं । कवयः । नयंति । नाना । हृदा । रक्षमाणाः । अजुर्यं । सिसासंतः । परि । अपश्यंत । सिंधुं । आविः । एभ्यः । अभवत् । सूर्यः । नॄन् ॥ ४ ॥ दिदृक्षेण्यः । परि । काष्ठासु । जेन्यः । ईळेन्यः । महः । अर्भाय । जीवसे । पुरुऽत्रा । यत् । अभवत् । सूः । अहं । एभ्यः । गर्भेभ्यः । मघऽवा । विश्वऽदर्शतः ॥ ५ ॥ १५ ॥

कथा । ते । अग्ने । शुचयंतः । आयोः । ददाशुः । वाजेभिः । आशुषाणाः । उभे इति । यत् । तोके इति । तनये । दधानाः । ऋतस्य । सामन् । रणयंत । देवाः । ॥ १ ॥ बोध । मे । अस्य । वचसः । यविष्ठ । मंहिष्ठस्य । प्रऽभृतस्य । स्वधाऽवः । पीयति । त्वः । अनु । त्वः । गृणाति । वंदारुः । ते । तन्वं । वंदे । अग्ने ॥ २ ॥

ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।
ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाह देभुः ॥ ३ ॥
यो नो अग्ने अररिवाँ अघायुररातीवा मर्चयति द्वयेन ।
मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा अनु मृक्षीष्ट तन्वं दुरुक्तैः ॥ ४ ॥
उत वा यः सहस्य प्रविद्वान्मर्तो मर्तं मर्चयति द्वयेन ।
अतः पाहि स्तवमान स्तुवन्तमग्ने माकिर्नो दुरिताय धायीः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १४८ ॥ ऋषिः–दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१४८॥ मथीद्यदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सुं विश्वदेव्यम् ।
नि यं दधुर्मनुष्यासु विक्षु स्वर्ण चित्रं वपुषे विभावम् ॥ १ ॥
ददानमिन्न ददभन्त मन्माग्निर्वरूथं मम तस्य चाकन् ।
जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मोपस्तुतिं भरमाणस्य कारोः ॥ २ ॥

ये । पायवः । मामतेयं । ते । अग्ने । पश्यंतः । अंधं । दुःऽइतात् । अरक्षन् । ररक्ष । तान् । सुऽकृतः । विश्वऽवेदाः । दिप्संतः । इत् । रिपवः । न । अह । देभुः ॥ ३ ॥ यः । नः । अग्ने । अररिऽवान् । अघऽयुः । अरातिऽवा । मर्चयति । द्वयेन । मंत्रः । गुरुः । पुनः । अस्तु । सः । अस्मै । अनु । मृक्षीष्ट । तन्वं । दुःऽउक्तैः ॥ ४ ॥ उत । वा । यः । सहस्य । प्रऽविद्वान् । मर्तः । मर्तं । मर्चयति । द्वयेन । अतः । पाहि । स्तवमान । स्तुवंतं । अग्ने । माकिः । नः । दुःऽइताय । धायीः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १४८ ॥ मथीत् । यत् । ईं । विष्टः । मातरिश्वा । होतारं । विश्वऽअप्सुं । विश्वऽदेव्यं । नि । यं । दधुः । मनुष्यासु । विक्षु । स्वः । न । चित्रं । वपुषे । विभाऽवं ॥ १ ॥ ददानं । इत् । न । ददभंत । मन्म । अग्निः । वरूथं । मम । तस्य । चाकन् । जुषंत । विश्वानि । अस्य । कर्म । उपऽस्तुतिं । भरमाणस्य । कारोः ॥ २ ॥

नित्यें चिन्नु यं सदंने जगृभ्रे प्रशंस्तिभिर्दधिरे यज्ञियांसः ।
प्र सू नंयन्त गृभयंन्त इष्टावश्वांसो न रथ्यों रारहाणाः ॥ ३ ॥
पुरूणिं दस्मो नि रिंणाति जम्भैराद्रोंचते वन आ विभावां ।
आदंस्य वातो अनुं वाति शोचिरस्तुर्न शर्यांमसनामनु द्यून् ॥ ४ ॥
न यं रिपवो न रिंषण्यवो गर्भे सन्तं रेषणा रेषयंन्ति ।
अन्धा अंपश्या न दंभन्नभिख्या नित्यांस ईं प्रेतारों अरक्षन् ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ १४९ ॥ ऋषिः—दीर्घतमाः । देवता—अग्निः । छन्दः—विराट् ॥

॥ १४९ ॥ महः स राय एषंते पतिर्दन्निन इनस्य वसुनः पद आ ।
उप ध्रजंन्तमद्रंयो विधन्नित् ॥ १ ॥
स यो वृषा नरां न रोदंस्योः श्रवोंभिरस्तिं जीवपीतसर्गः ।
प्र यः संस्राणः शिंश्रीत योनौं ॥ २ ॥

नित्यें । चित् । नु । यं । सदंने । जगृभ्रे । प्रशंस्तिऽभिः । दधिरे । यज्ञियांसः । प्र । सु । नयंत । गृभयंतः । इष्टौ । अश्वांसः । न । रथ्यंः । ररहाणाः ॥ ३ ॥ पुरूणिं । दस्मः । नि । रिणाति । जंभैः । आत् । रोचते । वनें । आ । विभाऽवां । आत् । अस्य । वातः । अनुं । वाति । शोचिः । अस्तुंः । न । शर्यां । असनां । अनुं । द्यून् ॥ ४ ॥ न । यं । रिपवंः । न । रिषण्यवंः । गर्भें । संतं । रेषणाः । रेषयंति । अंधाः । अपश्याः । न । दभन् । अभिऽख्या । नित्यांसः । ईं । प्रेतारंः । अरक्षन् ॥ ५ ॥ १७ ॥

महः । सः । रायः । आ । ईषते । पतिः । दन् । इनः । इनस्यं । वसुंनः । पदे । आ । उपं । ध्रजंतं । अद्रंयः । विधन् । इत् ॥ १ ॥ सः । यः । वृषां । नरां । न । रोदंस्योः । श्रवंःऽभिः । अस्तिं । जीवपीतऽसर्गः । प्र । यः । सस्राणः । शिश्रीत । योनौं ॥ २ ॥

आ यः पुरं नार्मिणीमदीदेदत्यः कविर्नभन्यो३नार्वा ।
सूरो न रुरुक्वाञ्छतात्मा ॥ ३
अभि द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात् ।
होता यजिष्ठो अपां सधस्थे ॥ ४
अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दधे वार्याणि श्रवस्या ।
मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश ॥ ५ ॥ १८ ।

॥ १५० ॥ ऋषि –दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्द.–उष्णिक् ॥

॥ १५० ॥ पुरु त्वा दाश्वान्वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा ।
तोदस्येव शरण आ महस्य ॥ १ ।
व्यनिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदररुषः ।
कदा चन प्रजिगतो अदेवयोः ॥ २ ।
स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो व्राधन्तमो दिवि ।
प्रप्रेत्ते अग्ने वनुषः स्याम ॥ ३ ॥ १९ ।

आ । यः । पुरं । नार्मिणीं । अदीदेत् । अत्यः । कविः । नभन्यः । न । अर्वा सूरः । न । रुरुक्वान् । शतऽआत्मा ॥ ३ ॥ अभि । द्विऽजन्मा । त्री । रोचनानि विश्वा । रजांसि । शुशुचानः । अस्थात् । होता । यजिष्ठः । अपां । सधऽस्थे ॥ ४ ॥ अयं । सः । होता । यः । द्विऽजन्मा । विश्वा । दधे । वार्याणि । श्रवस्या । मर्तः । यः । अस्मै । सुऽतुकः । ददाश ॥ ५ ॥ १८ ॥

पुरु । त्वा । दाश्वान् । वोचे । अरिः । अग्ने । तव । स्वित् । आ । तोदस्यऽइव । शरणे । आ । महस्य ॥ १ ॥ वि । अनिनस्य । धनिनः । प्रऽहोषे । चित् । अररुषः । कदा । चन । प्रऽजिगतः । अदेवऽयोः ॥ २ ॥ सः । चंद्रः । विप्र । मर्त्यः । महः । व्राधन्ऽतमः । दिवि । प्रऽप्र । इत् । ते । अग्ने । वनुषः । स्याम ॥ ३ ॥ १९ ॥

॥ १५१ ॥ ऋषि –दीर्घतमा । देवता–मित्रावरुणौ । छन्द –जगती ॥

॥ १५१ ॥ मित्रं न यं शिम्या गोषु गव्यवः स्वाध्यो विदथे अप्सु जीजनन् ।
अरेजेतां रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रियं यजतं जनुषामवः ॥ १ ॥
यद्ध त्यद्वां पुरुमीळ्हस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुवः ।
अध क्रतुं विदतं गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः ॥ २ ॥
आ वां भूषन्क्षितयो जन्म रोदस्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे ।
यदीमृताय भरथो यदर्वते प्र होत्रया शिम्या वीथो अध्वरम् ॥ ३ ॥
प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिय ऋतावानावृतमा घोषथो बृहत् ।
युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युप युञ्जाथे अपः ॥ ४ ॥
मही अत्र महिना वारमृण्वथोऽरेणवस्तुज आ सद्मन्धेनवः ।
स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निम्रुच उषसस्तक्वीरिव ॥ ५ ॥ २० ॥

मित्रं । न । यं । शिम्या । गोषु । गव्यवः । सुऽआध्यः । विदथे । अप्ऽसु । जीजनन् । अरेजेतां । रोदसी इति । पाजसा । गिरा । प्रति । प्रियं । यजतं । जनुषां । अवः ॥ १ ॥ यत् । ह । त्यत् । वां । पुरुऽमीळ्हस्य । सोमिनः । प्र । मित्रासः । न । दधिरे । सुऽआभुवः । अध । क्रतुं । विदतं । गातुं । अर्चते । उत । श्रुतं । वृषणा । पस्त्यऽवतः ॥ २ ॥ आ । वां । भूषन् । क्षितयः । जन्म । रोदस्योः । प्रऽवाच्यं । वृषणा । दक्षसे । महे । यत् । ई । ऋताय । भरथः । यत् । अर्वते । प्र । होत्रया । शिम्या । वीथः । अध्वरं ॥ ३ ॥ प्र । सा । क्षितिः । असुरा । या । महि । प्रिया । ऋतऽवानौ । ऋतं । आ । घोषथः । बृहत् । युवं । दिवः । बृहतः । दक्षं । आऽभुवं । गां । न । धुरि । उप । युंजाथे इति । अपः ॥ ४ ॥ मही इति । अत्र । महिना । वारं । ऋण्वथः । अरेणवः । तुजः । आ । सद्मन् । धेनवः । स्वरंति । ताः । उपरऽताति । सूर्यं । आ । निऽम्रुचः । उषसः । तक्वीःऽइव ॥ ५ ॥

आ वांमृतायं केशिनीरनूषत मित्र यत्र वरुण गातुमर्चथः ।
अव त्मना सृजतं पिन्वंत धियों युवं विप्रस्य मन्मनामिरज्यथः ॥ ६ ॥
यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशंति कविर्होता यजंति मन्मसाधनः ।
उपाह तं गच्छंथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गंन्तमस्मयू ॥ ७ ॥
युवां यज्ञैः प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु ।
भरंन्ति वां मन्मंना संयता गिरोऽदृंप्यता मनसा रेवदांशाथे ॥ ८ ॥
रेवद्वयो दधाथे रेवदांशाथे नरा मायाभिरितऊति माहिनम् ।
न वां द्यावोऽहंभिर्नोत सिन्धंवो न देवत्वं पणयो नानंशुर्मघम् ॥ ९ ॥ २१ ॥

आ । वा । ऋतायं । केशिनीः । अनूषत । मित्रं । यत्रं । वरुण । गातुं । अर्चथः ।
अवं । त्मना । सृजतं । पिन्वंतं । धियः । युवं । विप्रस्य । मन्मंनां । इरज्यथः ॥ ६ ॥
यः । वा । यज्ञैः । शशमानः । ह । दाशंति । कविः । होता । यजंति । मन्मऽसाधनः
उपं । अहं । तं । गच्छंथः । वीथः । अध्वरं । अच्छं । गिरः । सुऽमतिं । गंतं ।
अस्मयू इत्यंस्मऽयू ॥ ७ ॥ युवां । यज्ञैः । प्रथमा । गोभिः । अंजते । ऋतऽवाना ।
मनसः । न । प्रऽयुक्तिषु । भरंति । वां । मन्मंना । संऽयता । गिरः । अदृंप्यता ।
मनसा । रेवत् । आशाथे इतिं ॥ ८ ॥ रेवत् । वयः । दधाथे इतिं । रेवत् । आशाथे
इतिं । नरा । मायाभिः । इतऽऊति । माहिनं । न । वा । द्यावः । अहंऽभिः । न ।
उत । सिंधवः । न । देवऽत्वं । पणयः । न । आनशुः । मघं ॥ ९ ॥ २१ ॥

उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः ।
उतो नो अस्य पूर्व्यः पतिर्दन्वीतं पातं पयस उस्रियायाः ॥ ४ ॥ २३ ॥

॥ १५४ ॥ ऋषिः–दीर्घतमाः । देवता–विष्णुः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१५४॥ विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥
प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥ २ ॥
प्र विष्णवे शूषमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे ।
य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थमेको विममे त्रिभिरित्पदेभिः ॥ ३ ॥
यस्य त्री पूर्णा मधुना पदान्यक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति ।
य उ त्रिधातु पृथिवीमुत द्यामेको दाधार भुवनानि विश्वा ॥ ४ ॥

उत । वां । विक्षु । मद्यासु । अंधः । गावः । आपः । च । पीपयंत । देवीः । उतो इति । नः । अस्य । पूर्व्यः । पतिः । दन् । वीतं । पातं । पयसः । उस्रियायाः ॥२३॥

विष्णोः । नु । कं । वीर्याणि । प्र । वोचं । यः । पार्थिवानि । विऽममे । रजांसि । यः । अस्कभायत् । उत्ऽतरं । सधऽस्थं । विऽचक्रमाणः । त्रेधा । उरुऽगायः ॥ १ ॥ प्र । तत् । विष्णुः । स्तवते । वीर्येण । मृगः । न । भीमः । कुचरः । गिरिऽस्थाः । यस्य । उरुषु । त्रिषु । विऽक्रमणेषु । अधिऽक्षियंति । भुवनानि । विश्वा ॥ २ ॥ प्र । विष्णवे । शूषं । एतु । मन्म । गिरिऽक्षिते । उरुऽगायाय । वृष्णे । यः । इदं । दीर्घं । प्रऽयतं । सधऽस्थं । एकः । विऽममे । त्रिऽभिः । इत् । पदेभिः ॥३॥ यस्य । त्री । पूर्णा । मधुना । पदानि । अक्षीयमाणा । स्वधया । मदंति । यः । ऊं इति । त्रिऽधातु । पृथिवीं । उत । द्यां । एकः । दाधार । भुवनानि । विश्वा ॥४॥

સૂક્ત ૧૩૫.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-वायु ॥

આ દર્ભાસન બિછાવ્યું છે, માટે હે વાયુ, હવિનો સ્વિકાર કરવા અમારી પાસે આવ, અને સિદ્ધ કરેલો સોમરસ સેંકડો પ્રશંસાયુક્ત સ્તોત્રોથી અધિક તીવ્ર બનેલો છે, તેનો સ્વાદ લેવા તારા હજારો ઘોડા રથને જોડીને અમારી પાસે આવ. હે ભગવાન્ વાયુદેવ, બીજા દેવતા પ્રથમ તને સોમપાન કરવા માટે આગ્રહ કરે છે, તો તું તારા સત્કાર્ય કરવાની શક્તિનો ઉપયોગ કરે એટલા માટેજ આ મધુર સોમબિંદુ તને આનંદ થવા સારૂ તને અર્પણ કર્યાં છે. ૧

પાષાણથી વાટી કાઢેલો આ સ્વચ્છ સોમરસ તારા માટે તૈયાર કર્યો છે. આ શુભ્રવર્ણ અને મોતી પ્રમાણે ચળકનારં સોમરસ પાત્રોમાં ગાળીને ભરી રાખ્યો છે. આ ભાગ તારા માટે રાખીને બાકીનો ભાગ બીજા દેવતા અને દિવ્ય જનોને અર્પણ કર્યો છે, માટે હે વાયુદેવ, તારા ઘોડા તું અહીં લાવ, અમારી તરફ માયા તેમજ પ્રેમથી જોનાર તું સંતુષ્ટ થઇને અહીં આવ. ૨

હે વાયુ અમારા યજ્ઞ પ્રસંગે હવિર્ભાગોનો સ્વિકાર કરીને તેનો સ્વાદ લેવા માટે તારા સેંકડો નહી પણ હજારો ઘોડા જોડીને અહીં આવ. આ તારો ભાગ તારા માટે યોગ્યરીતે જુદો કાઢી રાખ્યો છે, અને હમણાં તેના ઉપર સૂર્યના કિરણો પડવાથી તે ઘણોજ તેજાય માન દેખાય છે. હે વાયુદેવ, એવો આ સોમરસ ઉપાસકોએ પાત્રમાં ભરીને તારી સામે રાખ્યો છે. મોતીજેવો આ શુભ્રરસ માન સહિત તને અર્પણ કર્યો છે. ૩

---

१ स्तीर्णं बर्हिः उपनः याहि वीतये, सहस्रेण नियुता नियुत्वत (सोमाय) शतिनीभिः (स्तुतिभिः) नियुत्वते (आयाहि)। तुभ्य देवाय देवाः पूर्व पीतये येमिरे हि। (इमे) मधुमत. सुतासः ते मदाय प्र अस्थिरन्, (तव) क्रत्वे अस्थिरन्।

२ अय अद्रिभिः परिपूत. स्पार्हा वसानः तुभ्य कोश परि अर्षति, शुक्रा वसानः अर्षति। तव अय भागः, अय सोमः देवेषु आयुषु हूयते, (तत्) हे वायो नियुतः वह, अस्मयुः याहि, अस्मयुः जुषाणः याहि।

३ शतिनीभि. सहस्रिणीभि नियुद्भि. नः अध्वर आ याहि, हे वायो वीतये, हव्यानि वीतये उपयाहि। तव अय ऋत्विय. भाग. (स अधुना) सूर्यं सचा सरश्मि.। (तस्मात्) अध्वर्युभिः भरमाणाः (इमे सोमाः) अयसत, हे वायो शुक्राः (सोमाः) अयसत।

હે વાયુ, અમારૂં રક્ષણ કરવા, અમારાં પક્વાનોનાં નૈવેદ્ય પીરસી મૂક્યાં છે તેનો સ્વ લેવા અને અમારા હવિનો સ્વિકાર કરવા માટે નિયુત્ નામના ઘોડાથી જોડાયેલો રથ તમ બન્નેને અહીં લઈ આવ્યો છે. આ મધુર રસ તમે પીઓ, ખરેખર સર્વથી પહેલાં પી આ રસ કાઢી રાખ્યો છે તે તમારે માટેજ છે, તેથી હે વાયુ, તું અને ઇંદ્ર બન્ને તમા આલ્હાદકારક કૃપા પ્રસાદ અહીં લઇ આવો.

અમારી ધ્યાન યુક્ત પ્રાર્થના તમને બન્નેને અમારા હમણાં ચાલુ રહેલા યજ્ઞો ત લાવશે, કારણ કે એટાદ તેજસ્વી અને ઝડપી ઘોડાને સ્વચ્છ કરે તે પ્રમાણે આ ઉત્સા વધક સોમરસ અમારા ઋત્વિજોએ અત્યંત કાળજીપૂર્વક સ્વચ્છ કર્યો છે. તમે અમા ઉપર પ્રેમ કરવા માટે આ રસ પીઓ, અને અમને મદદ કરવા આવો. હે દિવ્ય સામર્થ્ય આપનાર ઇંદ્ર અને વાયુદેવ, સોમપાષાણથી સ્વચ્છ કરેલો આ રસ તમે બન્ને ગ્રહણ ક એટલે તમારૂ ચિત્ત પ્રસન્ન થશે. ५ (२१

પાણીમાં વાટેલો આ સોમરસ ઋત્વિજોએ આ (યજ્ઞ) પાત્રમાં ગાળીને તને અર્પ કર્યો છે. આ શુભ્રરસ, હે વાયુદેવ તને સમર્પણ કરેલો છે. તમો બન્ને માટે આ રસ ચાળણીથી ચાળેલો છે. આ આલ્હાદકારક અને તમારા માટે ઉત્સુક થએલો રસ કદીપ ખરાબ ન થનાર ઉનના કપડાથી ગાળેલો છે.

---

४ वायो, (अय) नियुत्वान् रथ (अस्माक) अवसे सुधितानि प्रयासि अभि वीतये, हव्यानि च वीत वीतये वां आ वक्षत। मध्व अधस पिबतम्, इद वां पूर्वपेयम् हि हितम्, (तस्मात) वायो आ (गहि), इद्रः च राधसा आगतम्, चद्रेण राधसा आ गतम्।

५ (न) धिय॰ वा अध्वरान् उप आ वक्षतु [illegible]) इम वाजिन [illegible] अत्य वाजिनं न मर्मृज त तत् ह अस्मयू तेषां पिबतम्, क्रत्वाच इद [illegible] हे इद्रवायू [illegible] सुतानां (पिबतम् हे वाजदा शुभम् मदाय (पिबतम्)।

હે વાયુદેવ, પરોઢીએ ઘણા લોક જ્યારે સુઇ રહ્યા હોય ત્યારે તેમને છોડીને જ્યાં સોમરસ વાટવાના પાષાણુનો મધુર અવાજ થાય છે ત્યાં આ, હે વાયુ તું અને ઇંદ્ર બન્ને, જ્યાં મધુર અને પ્રેમાળ સ્તોત્ર ગાયન થતાં હોય અને યજ્ઞના અગ્નિમાં જ્યાં ઘીની ધારા એક સરખી નંખાતી હોય તે ઘેર જાઓ., ત્યાં થનાર 'પવિત્ર યજ્ઞમાંજ' તમારા બળવાન્ ઘોડા જોડીને તું અને ઇંદ્ર બન્ને જાઓ. ૭

સોમરસનો મધુર હવિર્ભાગ અહીં લઈ આવ. આ સોમલતાને પીપળાના ઝાડમાફક પવિત્ર માનીને વીર પુરૂષ તેના અતિશય વખાણુ કરે છે. તે વિજયી વીર હમેશાં અમારી બાજુએ રહો. અમારી ધેનુ એકદમ વિઆય છે અને (ખેતરમાં) ધાન્ય સારૂં પાકે છે. હે વાયુ, આ દૂધ દેનારી ગાયને કદીપણુ રોગ થતો નથી તેમજ તે કદીપણુ નબળી પડતી નથી. ૮

હે વાયુદેવ, આ તારા મજબૂત બાંધાના અને તેજસ્વી ઘોડા આકાશના અવાજ વાળા પોલાણુમાંથી પૂરવેગે દોડે છે, અને દોડતી વખતે પણુ મોટા અને જાડા દેખાય છે. પાણી વગરના પ્રદેશમાં પણુ તે થાકતા નથી, ભરવેગે ચાલતાં ગમે તેવો અવાજ થાય તો પણુ તે ભડકતા નથી, અને જેમ સૂર્યના કિરણોને દાબી રાખવાનું અશક્ય છે તેમ તે (ઘોડાઓ) ને પણુ કોઈ ખેંચી રાખી શકે નહી. ૯ (૨૫)

---

७ हे वायो, सप्त शश्वतः अति याहि, यत्र ग्रावा वदति तत्र त्वं च इंद्रः च गच्छतं (तत्र) गृह गच्छतम्। (यत्र) सूनृता विदद्शे, घृतम् च रीयते, (तत्र) अध्वरम् पूर्णया नियुता आयाथ, (त्वं च इंद्रः च अध्वरम् आयाथ।

८ तत मध्व आहुतिं अत्र अह वहेथे, यम् (सोम) अश्वत्थ (इव बहुमन्यमाना) जायव उप तिष्ठन्त ते जायवः अस्मे सन्तु। अस्माक गाव. साकं सुवते यवः पच्यते, हे वायो ते धेनव न उपदस्यति न च त धनवः अपदस्यन्ति।

९ हे वायो इमे ते उक्षण ते ये सु बाह्वोजसः नदी अन्तः पतयन्ति। (पतयन्तः च) महि व्राधन्त उक्षण. (दृश्यन्ते) ये धन्वन् चित् अनाशवः, जीरा चित् अगिरौकसः। (पुन च) सूर्यस्य रश्मय इव दुर्नियन्तवः, हस्तयोः दुर्नियन्तवः (सन्ति)।

સૂક્ત ૧૩૬.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-मित्रावरुण ॥

સનાતન, આનંદરૂપ અને આનંદકારક, મિત્ર, વરૂણને અત્યંત નમ્રતાથી, પ્રણામ કરો, અતિ એકાગ્ર ચિત્તે તેમનું ધ્યાન ધરો, અને અત્યંત મધુર હવિ તેમને અર્પણ કરો. તે જગતના ધણી છે, ઘી જેવું ચળકનાર પાણી પણ તેજ વરસાવે છે, અને પ્રત્યેક યજ્ઞમાં તેમનું પૂજન થાય છે. તેની સાર્વભૌમ સત્તા સામે કોઇ આંગળી પણ ઉંચી કરી શકતું નથી, તેમજ તેના ઇશ્વર પણા સામે કોઇ શબ્દ પણ બોલી શકતું નથી. ૧

જુઓ, આ લાવણ્યવતી ઉષા અમારા મહાયજ્ઞ માટે ઉદય પામી છે. ત્રિકાલ-સત્ય આકાશમાંથી તેનો માર્ગ કિરણોથી પ્રકાશિત થયો છે, અને દયાળુ ભગવાનના નેત્ર પણ આપણા હમેશનાં ઉજ્વળ કિરણો યુક્ત દેખાય છે. એવીજ રીતે મિત્ર, અર્યમા અને વરૂણના સ્થાન પણ સુપ્રકાશિત હોવાથી તેમાંથીજ પુષ્કળ પ્રશંસા યોગ્ય ઉત્સાહ અને અત્યંત પ્રશંસા પાત્ર તારૂણ્ય, તેઓ પ્રસન્ન થઇને આપે છે. ૨

હે મિત્રાવરૂણ, આ નિદ્રારહીત પુરૂષો, અત્યંત તેજોમય પોલી જગાને અદિતિના રૂપમાં ટેકા આપનાર અદિતિની સાથેજ નિરંતર રહે છે, અને વિશ્વના વૈભવ યુક્ત સાંમ્રાજ્યનો ઉપયોગ તેજ દાનશૂર આદિત્યો કરે છે. તેમાં મિત્ર અને વરૂણ તેમજ અર્યમા પણ લોકોને પોતપોતાના કર્તવ્યની પ્રેરણા કરે છે. ૩

---

१ निचिराभ्यां, मृळयद्भ्यां मृळयद्भ्यां (मित्रावरुणाभ्यां) बृहत् ज्येष्ठं नमः, मतिम्, स्वादिष्ठं हवि च प्रभरत । तौ च सम्राजा, घृतासुती, यज्ञे यज्ञे उपस्तुता । अथ एनो. क्षत्रम् न कुत. चित् आधृषे, (एनो) देवत्वम् (अपि) नु चित् आधृष ।

२ वरीयसी गातुः उरवे, ऋतस्य पन्थाः रश्मिभिः सम् अयस्त भगस्य चक्षुः अपि रश्मिभिः (सम् अयस्त) मित्रस्य, वरुणस्य अयर्म्णः च द्युक्ष सदनम् (भास्वरम्) । अथ (एनौ) बृहत् उक्थ्यम् वय, बृहत उपस्तुत्यं च वयः दधात ।

३ ज्योतिष्मतीं, धारयन् क्षितिम स्वर्वतीम् अदितिम् दिवे दिवे जागृवांसः दिवेदिवे आ सचेते । आदित्या दानुनः पती ज्योतिष्मत क्षत्रम् आशाते । तयोः मित्रः वरुण यातयज्जन अर्यमा (अपि) यातयज्जनः ।

આ સોમરસ મિત્રાવરૂણોને અત્યંત સુખદાયક થાઓ. દેવોને અત્યંત પ્રીય, આ દિવ્ય કાંતિ યુક્ત મધુર સોમરસ યજ્ઞ પાત્રમાંથી પીવાને અત્યંત રૂચીકર થાઓ. પ્રેમથી એકત્ર થએલા સર્વ દેવો આ રસને સ્વેચ્છાએ ઉપભોગ કરે.–હે વિશ્વપતિ (હે મિત્રાવરૂણો) અમે તારી પાસે જે યાચના કરીએ છીએ તે પૂર્ણ કરો, હે સત્ય ધર્મ પ્રવર્તકો અમે જે દાન માગીએ છીએ તે કૃપા કરીને અમને આપો. ॥ ૪

જેને કોઈ પણ શત્રુ નથી તેવો જે ઉદાર ભક્ત મિત્રાવરૂણની સેવા કરે છે તેનું (તમે) પાપોથી તેમજ ક્લેશમાંથી સર્વ પ્રકારે રક્ષણ કરો. પ્રમાણીકપણે સત્ધર્મથી ચાલનાર, યજ્ઞને સ્તોત્ર ગાયનથી શોભાવનાર, અને પૂજનને સ્તવનોથી વિભૂષિત કરનાર ભક્તનું અર્યમા સર્વ પ્રકારે સંરક્ષણ કરે છે. ૫

પૃથ્વિ અને આકાશમાંના મધ્ય ભાગમાં પ્રકાશનાર મિત્રનું હું સ્તવન કરૂં છું. દાનશૂર દયાળુ અને ઉદાર વરૂણના પણ હું ગુણો ગાઉં છું. હે ઋત્વિજો, ઇન્દ્ર, અગ્નિ, ભગ તેમજ સ્વર્ગ લોકમાં રહેનાર અર્યમાના યશ ગાઓ. સોમરસ અર્પણ કરવાથી અમોને સત્પુત્ર અને દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત થાઓ. ૬

મરૂતોની અને દેવોની કૃપાથી ઈંદ્રની અમારા તરફ મીઠી નજર થાઓ, અને લોકો અમને સ્વકષ્ટથી સત્કીર્તિ સંપાદન કરનાર તરીકે ઓળખે અગ્નિ, મિત્ર અને વરૂણ અમને સર્વને સુખશાંત આપે, અને તેનો ઉપભોગ અમને અને અમારા યજમાનને ચિરકાલ મળે. ૭ (૨૬) (૧)

---

४ अयं सोमः मित्राय वरुणाय शंतमं भूतु, देवः देवेषु आभगः अवपानेषु आभगः (भवतु) य (सोम) सजोषसः विश्व देवासः अय जुषरत । हे राजाना यत् ईमहे, हे ऋतावाना यत् ईमहे तथा करथः ।

५ यः जनः मित्राय वरुणाय अविधत् त अनर्वाण दाश्वांस मर्तं अहस परिपातः, अंहसः (परि पात.) । त ऋजूयन्त अनु व्रतम् (चरन्त) अयमा अभि रक्षति, यः एनोः व्रतम् उक्थ परि भूषति, व्रतम् स्तोमैः आभूषति ।

६ रोदसीभ्या, वृहते दिवे मित्राय नम वोचम् । वरुणाय मीळ्हुषे सुमृळीकाय मीळ्हुषे च (नमः वोचम्) ऋत्विजः । इद्रम् अग्नि, दुक्ष अर्यमण भग च उपस्तुहि. (यया स्तुत्या) ज्योक् जीवन्तः प्रजया सचेमहि. (सर्व इदम्) सोमस्य ऊती सचेमहि ।

७ मरुद्भिः, देवानां च ऊती वय इद्रवन्तः स्वयशसा च मसीमहि । अग्निः मित्रः वरुणः शर्म यसन्) तत् च मघवान वय च अश्याम ।

અધ્યાય ૨.

સૂક્ત ૧૩૭

॥ ऋषि–पदच्छेप । देवता–मित्रावरुण ॥

મિત્રાવરૂણો આવો, અમે આ સોમરસો ગ્રાવવડે નિચોવી કાઢેલા છે. તેમાં દૂધ મેળવેલું હોઇ તે ઉત્સાહ અને હર્ષકારક છે. હે જગન્નાયક તમે આકાશ સુધ્ધાં વ્યાપી નાખનારા છો, તમેજ અમારા રક્ષણ કર્તા છો, માટે અમારી તરફ આવો. મિત્રાવરૂણો, આ શુભ્ર સોમરસ તમારાજ માટે (તૈયાર) કરેલો હોઇ તેમાં મિષ્ટ (અને) ઘાડું એવું દૂધ, અને થોડુંક પાણી પણ મેળવેલું છે. ૧

અહીં આવો, (અમારે) ત્યાં પણ આ સોમરસમાં દહીં જેવું ઘાડું દૂધ મેળવેલું છે. પ્રભાત થઇ સૂર્યના કોમલ કિરણો દૃષ્ટિગોચર થતાંજ તમો બન્ને માટે, એટલે મિત્ર અને વરૂણ એમને માટે આ રસ નિચોવી તૈયાર કરેલો છે. એઓને પ્રાશન કરવા માટે-આ સુંદર રસ તે સત્ય સ્વરૂપ મિત્ર અને વરૂણ ગ્રહણ કરે તે માટે સિધ્ધ કરેલો છે. ૨

(હે દેવો!) દૂધના પ્રવાહોના પ્રવાહ છોડનારી તે તમારી પ્રકાશ રૂપી ધેનૂનું દૂધ કાઢીએ તે પ્રમાણે (અમારા રૂત્વિજ) આ સોમવલ્લીનું જાણે કે દૂધજ કાઢે છે. ગ્રાવવડે-તે પાષાણો વડે, જાણે કે તે વનસ્પતીનું દોહનજ કરે છે. માટે હે ભક્તરક્ષકો, અમારે ત્યાં સોમ-પાનાર્થ આવો. હે મિત્રાવરૂણો, રૂત્વિજોએ આ અહિં તમારે માટે સોમરસ સિધ્ધ કરી મૂકેલો છે. તે તમોને ગ્રહણ કરવા માટે આ અહિં તેઓએ પાત્રમાં રેડી (તમારી આગળ) મૂકેલો છે. ૩ (૧)

---

१ (हे मित्रावरुणौ) आयात, इमे सोमासाः मत्सराः अद्रिभिः सुषुम, इमे, गोश्रीताः मत्सरः च (सन्ति)। हे राजाना युवां दिवि स्पृशौ असमत्रा च उप नः आगतम्। हे मित्रा वरुणा इमे गवाशिरः सोमाः शुक्राः गवाशिरश्च (सन्ति)।

२ (मित्रावरुणौ) आयातम्, इमे सोमासः इंदवः दध्या शिरः (इमे) सुतासः दध्याशिरः; उत उषसः बुधि सूर्यस्य रश्मिभि. साकं वाम् (अर्थं) मित्राय वरुणाय च (अय) सुत', (अय) चारुः ऋताय पीतये सुतः।

३ (हे देवौ) तां वां वासरीं धेनुं न अंशु अद्रिभिः दुहंति सोमं अद्रिभिः दुहन्ति; अस्मत्रा अर्वांचा (गतौ) उपनः सोम पीतये आगन्तम्। हे (मित्रावरुणा) अय सोमः वां नृभिः सुतः, (अय) पीतये अ. सुतः।

સૂક્ત ૧૩૮.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-पूषा ॥

સમર્થ પૂષાનો મહિમા હું હવે યથામતી વર્ણન કરૂં છું. આ જાતેજ પ્રતાપી! એના પરાક્રમની કીર્તિ કદી પણ કમી થતી નથી કિંવા એની સ્તુતિ હવે પૂરી થઈ એવું થતું નથી શાંતિ સુખની મનીષા ધરી હું જે આ પૂષાની ઉપાસના કરૂં છું, તે (ભક્તોનુ) રક્ષણ કરવાને એક પગ ઉપર તૈયાર અને સર્વોત્કૃષ્ટ, આનંદનો લાભ કરી આપનાર છે. આ પરમ પૂજ્ય પ્રભુ સર્વ વિશ્વનું ચિત્ત પોતાની તરફ આકર્ષી લે છે, અને એના પ્રીત્યર્થ કરેલો યજ્ઞ પણ સર્વનાં મન ખેંચી નાખે છે. ૧

હે પૂષા, ચાપલ્યમાં વાયુપ્રમાણે અત્યંત ચંચલ એવા, તારૂં ભજન અમે સ્તોત્રોવડે કરીએ છીએ. માટે યુધ્ધ પ્રસંગે (અમારૂં) રક્ષણ કરે છે તે પ્રમાણે શત્રુના આ બેચરાખ પ્રદેશમાંથી પણ અમને ઊંટની પીઠ ઉપર બેસાડી લઇ ગયા પ્રમાણે પાર પાડ તૂં પરમાનંદ દાયક પરમેશ્વર અને હું ગરીબ મર્ત્ય તારો સહવાસ ઘેર માટે તને વિનવણી કરૂં છું. ભજનોમાં અમારી સ્તુતિઓને સફલ કર, અને સમરાંગણમા અમારાં બાણ યશસ્વી કર. ૨

હે પૂષા, તારા સહવાસને લીધે વિદ્વાન સાધુજન પોતાના સત્કૃત્યોવડે અને તારી કૃપાને-લીધે દુનીયાને ઉપયોગી થયા; અને ખરેખર આ સત્કૃત્યોવડેજ તેઓ (આનંદપ્રદનો) ઉપભોગ લે છે. તો તારા પુન્ય નામને શોભે એવા કરોડો દિવ્ય પ્રસાદ અમે તારીપાસે નમન તાઈથી માગીએ છીએ તો અમને તરછોડી ન કાઢતાં, હે સર્વજત સકત પૂષા, તૂંજ અમારો રક્ષણ કર્તા થા, પ્રત્યેક યુદ્ધમાં તૂંજ અમારો ધુરીણ થા. ૩

---

१ पूष्ण महित्व प्र प्रशस्यते, अस्य तुविजातस्य तवसः (महित्व) न तदते । अस्य स्तोत्रमपि न तदते । सुम्नयन् (अह) अतिऊर्ति मयोभुव अर्चामि, यः मख इव विश्वस्य मन आ युयुवे, (यस्य) मखश्चापि आ युयुवे ।

२ हे पूषन् यामनि अजिर न, त्वा स्तोमेभि प्रकृण्व (तत्) यथा मृध ऋणव (तथा) उष्ट्र न मृधः पीपरः । यत् मर्त्य. (अह) त्वा देव मयोभुव सख्याय हुवे । अस्माक आगूषान् द्युम्निन वाजेषु कृधि ।

३ हे पूषन् यस्य ते सख्ये विपन्यव सत क्रत्वा चिद् अवसा च बुभुज्रिरे इति क्रत्वा बुभुज्रिरे । (तान्) ता (तव) नवीयसीं (कीर्ति) अनु नियुत राय ईमहे । ह उरुशस (त्व च) अहेळमान सरी भव वाजवाजे सरी भव ।

હે પૂષા તારા અશ્વો પણ જન્મ રહિત છે, તો એવી દિવ્ય સંપત્તિ મેળવી આપવા માટે સર્વદા તું અમારી પાસેજ રહે. હે પરમોદાર પૂષા, તું રોષ ન રાખતાં, અમે સત્કર્મ પ્રવૃત્ત છિએ માટે અમારી પાસેજ રહે. હે અદ્ભૂત પરાક્રમ કરનાર પૂષા, અમારાં મનોહર સ્નાત્રો વડે અમોને તારૂં અંતઃકરણ અમારી તરફ વાળવા દે. હે પ્રખર દીપ્તિમાન્ પૂષા, તારો વિયોગ મને ક્ષણભર પણ ન પડે અને તારા સહવાસની ઉપેક્ષા મારાથી યત્કિંચિત પણ ન થાય. ૪ (૨)

સૂક્ત ૧૩૯.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–विश्वेदेव ॥

સાંભળો, સાંભળો, હું પોતાની સાથે અગ્નિની સ્થાપના ભક્તિપુરઃસર કરીં તેનીપાસે (અમોને) દિવ્ય સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય માટે (સર્વજણ મળી) પ્રાર્થના કરીએ. હે ઇન્દ્ર, વાયૂ તે (સામર્થ્ય) માટે અમે યાચના કરીએ છીએ. અપુર્વ અને આમીથી કાર્યભાગ સાધી આપનારી જે જે કંઈ પ્રાર્થના છે તે તે આ પ્રકાશનિધીમાં સહ્વાસ થઈ જાય છે માટે અમારૂં પણ લક્ષ પૂર્ણપણે તે તરફ લાગે અને દેવોની દૃષ્ટિનીચે રહ્યાપ્રમાણે અમારો કાવ્ય પ્રતિભાનો ભર નિર્વિઘ પ્રસરે. ૧

હે મિત્રાવરૂણો, જ્યારે તમોએ પોતાની સ્વઇચ્છાવડે અને ચાતુર્યના ધોરણને અનુસરીને સત્યસ્વરૂપ આત્માથી આ અસત્ય શરીર વેગળૂં કરી મૂક્યું ત્યારેજ તમારૂં હિરણ્ય-મય સ્વરૂપ તમારા નિવાસસ્થાનમાં અમને દૃષ્ટીગોચર થયું. તે પ્રથમ અમારી માત્ર અમારી સૂક્ષ્મબુદ્ધિને ગોચર થયું, પછી મનને થયું, પછી ઇન્દ્રિયોને અને છેવટે સોમ તરફ લાગેલા અમારી પ્રત્યક્ષ આંખોને (ગોચર થયું). ૨

---

४ हे अजाश्व पूषन् अस्याः (रायः) सातये नः उप भुव, हे रयिवान् अजाश्व पूषन् त्वं अहेळमानः श्रवस्यतां (अस्माकं उपभुवः) । हे दस्म त्वां साधुभिःस्तोमेभि ओ षु वर्तीमहि । हे आघृणे पूषन् त्वा न हि अतिमन्य, तं सख्यमपि नापन्हुवे ।

१ अस्तु श्रौषट् (अह) धिया अग्निं पुरा दधे त नु तद् दिव्यं शर्धः आवृणीमहे, हे इन्द्रवायू आवृणीमहे । यत ह नव्यसी क्षाणा (स्तुतिः सा) विवस्वति नाभा सदायि । अध नः धीतयः प्रसूपयन्तु देवान् अच्छा न (नः) धीतयः (प्रसूपयन्तु) ।

२ हे मित्रावरुणौ यत् ह युवां स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना ऋतात् अधि त्यत् अनृतं आददाथे । (तत् हि) युवोः हिरण्ययम् (रूपं) सद्मसु अधि इत्था अपश्याम । (तत् प्रथमं) धीभिः चन (अपश्याम पश्चात) मनसा (ततः परं) स्वेभिः अक्षभिः सोमस्य स्वेभि अक्षभिः (अपश्याम) ।

હે અશ્વીદેવો અહિં બંદીજન પ્રમાણે તમારી કીર્તિ ફેલાવનારા કેટલાક ઋત્વિજ તમારું સ્તવન કરી તમને મનાવે છે, તો અહિં બીજા કેટલાક ઋત્વિજ તમને હવિર્ભાગ અર્પણ કરી (તમારું) ભજન કરે છે. હે જ્ઞાનસાગર સર્વ પ્રકારની સંપત્તિ, તે સર્વ (પ્રકારનું) સામર્થ્ય તમારામાં વસે છે. હે અદ્દભૂત પરાક્રમી અશ્વીનો, તમારા અવિનાશી સુવર્ણ રથના પૈડાઓ (ઇચ્છિત મનોરથોનો જાણે) વર્ષાવજ કરે છે. ૩

હે પરાક્રમી અશ્વીનો, આકાશનાં બારણાં તમે ઉઘાડો છો એ સર્વને વિદિત છે. તમારા રથના ઘોડા (ભક્તજનની) સવારની ઇષ્ટી તરફ જવા માટે તમે જોડો છો, તે તમારા કદીપણ નાશ ન પામનારા ઘોડાઓ દેવલોકમાં રહેવાની ઇચ્છા કરનારા ભકતો તરફ જવા માટે તમે જોડો છો. અશ્વીદેવો તમારા કર્મો અદ્દભૂત છે. તમારા અવિનાશી રથમાં સારથીની જોડમાં અમને બેસવા દો, કારણ (પૃથ્વી ઉપરની) એકાદ પાકી સડક ઉપર ચાલવા પ્રમાણે તમે સરળ અંતરાળમાં (તમારા) ઘોડા દોડાવો છો, અને દિવ્ય લોકના માર્ગે રથ પૂર ઝડપે હાંકી જાઓ છો. ૪

હે અશ્વીદેવો, વિલક્ષણ સામર્થ્યો એજ તમારી સંપત્તિ, તો એવાં સામર્થ્યો વડે અહોરાત્ર તમો અમને સહાય કરો. તમારા ઔદાર્યમાં કદીપણ તૂટ ન પડે અને અમારા ઉપરની તમારી કૃપા કદી ન ખૂટે ! ૫ (૩)

---

३ हे अश्विनौ आश्रावयन्तः इव, आयवः (युवयो॰) श्लोकम् (आश्रावयन्तः) आयवः युवान् स्तोमेभिः दवयन्त (अपरे च) आयवः युवा हव्या अभि (आव्हयन्ति) हे विश्ववेदसा विश्वाः श्रियः पृक्षः च युवोः अधि (वसन्ति) हे दस्रा वां हिरण्यये हिरण्यय रथे पवयः (अभीप्सितानि) प्रुषायन्ते ।

४ हे दस्रा (इद) अचेति (यद् युवां) नाकम् वि ऋण्वथः वा रथयुज॰ दिविष्टिपु युञ्जते, अध्वस्मानः (अश्वा॰) दिविष्टिपु (युञ्जते) । हे दस्रा, वा हिरण्यये रथे वन्धुरे अधि स्थाम । यत. (सु) पथा इव रजः अनुशासता यतौ, रजः अजसा शासता (यन्तौ) ।

५ हे शचीवसु शचीभि. दिवा नक्त च नः दशस्यतम् । वाम् रातिः कदा चन मा उप दसत् । (वां) रातिः कदाचन अस्मद् (सा उप दसत्) ।

હે ઔદાર્ય સાગર ઈન્દ્ર, આ સોમરસ તારા જેવા શૂરાનેજ પીવા યોગ્ય છે. આ પાષાણો વડે પીસી ગાળી કાઢેલો તીવ્ર સોમરસ–આ શરીરમાં ભીની જાય એવો રસ તારે માટે (તૈયાર કરેલો) છે. તું પ્રસન્ન થઈ અમોને ઘણી મોટી અને અદ્દભૂત એવી બક્ષિસ આપે તે માટે આ (રસ) તને હર્ષ ઉત્પન્ન કરે. હે સ્તુતીથી પ્રસન્ન થનાર ઈન્દ્ર, સુંદર સ્તોત્રોથી તારાં ગુણાનુવાદ અમે ગાઈએ છીએ. અમારી તરફ આવ, તું અમને અતિ સુખકર છે, માટે અમારી તરફ આવ. ६

હે અગ્નીદેવ, અમારૂં સાંભળ, તારૂં ગુણ સંકીર્તન અમે કરીએ છીએ (આ વાત) તે માનનીય દેવોને–તે યજ્ઞાર્હ અને દૈદિપ્યમાન દેવોને તું કહેશેજ. તેથી યજ્ઞ કરનાર યજમાન માટે અર્યમાણે તેનું દોહન કર્યું અને તે ગાય કઈ તે એક તેને અને એક મનેજ ખબર છે. ७

હે દેવતાઓ, અમારી ખાતર તમે જે પરાક્રમો કર્યા તે હવે જૂની પુરાણી વાતો થઈ એમ કદી પણ ન થાઓ અમારૂં ઉજ્વલ યશ કદી મલીન ન થાઓ. અર્થાત્ અમારી આંખો દેખત કદી પણ ન થાઓ. અદ્દભૂત અને જમાનાના જમાના જાય પણ નવીને નવીજ અને લોકોત્તર એવી જે તમારી બક્ષિસ સર્વપ્રસિધ્ધ હોય તે, હે મરૂતો, અમોને આપો. જે જે દુ:સાધ્ય હોય, જે જે દુર્લભ હોય તે પણ (અમોને) આપ્યા વગર રહેશો નહી. ८

---

६ हे वृषन् इंद्र इमे इन्दवः वृषपाणासः, इमे अद्रिसुतासः उद्भिदः उत् भिदथ तुभ्य सुतासः। ते मंहे चित्राय राधसे दावने त्वा मदन्तु। हे गिर्वाहः गीर्भिः स्तवमानः आगहि. सुमृळीकः नः आगहि।

७ हे अग्ने नः ओ षु शृणु (अस्माभिः) ईळितः त्व यज्ञियेभ्यः राजभ्यः यज्ञियभ्यः देवभ्य: (अस्मत् स्तुतिम् अधिकृत्य) प्रवसि। हे देवा यत् अंगिरोभ्यः त्या धेनु अदत्तन तां कर्तरिसचा अर्यमा दुहे एष म सचा ता वेद।

८ (हे मरुतः) वः तानि पौंस्या अस्मत् मोषु सना अभि भूवन्, (अस्माक) द्युम्नानि मोत जारिषु, अस्मत् पुरा, मोत जारिषु। यत् वः राध. चित्रम् युगेयुगे नव्य अमर्त्यं च घोषात्। तत् हे मरुतः अस्मासु दिधृत यच्च दुस्तरम् यत् च दुस्तरम् तदपि (दिधृत)।

પુરાતન રૂષિ દધ્યડ૦, તેમજ આંગિરા, પ્રિયમેધ, કણ્વ, અત્રિ, અને મનુ એમને મારા કુલની માહિતી છે જે જે મારી આગળ થઈ ગયા તે તે (રૂષિ અને મનુર જા) એ સર્વને મારી માહિતી છે, (કારણ) તેમનો સ બ ધ દેવો સુધી પહોચે છે અને અમારા મુખ્ય પૂર્વજ પણ તેઓ પૈકીજ હતા, માટે તેમનીજ પધ્ધતીને અનુસરી હું ઇન્દ્રાગ્નીનુ સ્તવન કરી તેમની આગળ નમ્ર થાઉં છુ, તેમનુ યશોવર્ણન કરી તેમનેજ પ્રણીપાત કરૂ છુ. ૯

યા જ્યા પઠન કરી આ આર્યોને દેવોનુ યજન કરવા દો અને પ્રેમાળ દેવપણ ઉત્કૃષ્ટ હવી રત્નોનો સ્વીકાર કરવાને પ્રવૃત્ત થાઓ, કારણ હવે જ્ઞાનવાન્ બૃહસ્પતિ આ બલવર્ધક સોમરસ અર્પણ કરી દેવયજન કરવાને ઉદ્યુકત થયો છે, અને સર્વગુણ સ પન્ન, અને તીવ્ર એવા સોમરસથી યજન કરે છે માટે સોમવલ્લી પીલવાના પાષાણોનો દૂર સુધી સ ભળાતો ધ્વનિ સહેજ જ અમને કામ લાગ્યો મહત્કાર્ય કરનાર આ સોમરસના હાથમા વરસાદ પાડવાનુ છે (માટે જ) પુણ્ય કર્મ આચરનારાઓને રહેવા માટે વિસ્તૃત અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થળો મળ્યા છે ૧૦

હે દિવ્ય વિભૂતીઓ, તમે અગીયાર જણ આકાશમા રહો છો, પૃથ્વીઉપર અગીયારજ જણ અને ઉદકમાપણ અગીયારજ જણ, મોટા વૈભવથી રહો છો, માટે તમો આ અમારો યજ્ઞ માન્ય કરી લ્યો ૧૧ (૪) (૨૦)

અનુવાક ૨૧.

સૂકત ૧૪૦.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । दवता–अग्नि ॥

જે આ અગ્નિવેદી ઉપર આરૂઢ થાય છે અને જેને પોતાનુ (તેજોમય) સ્થાન બહુજ પ્રિય હોય છે એવા પરમ દેદિપ્યમાન અગ્નિમાટે ઘૃતપાત્ર લઇને આવો ઘૃત એજ એને હવિરન્ન પ્રમાણે છે અને વસ્ત્રથી મ ડિત કર્યા પ્રમાણે અગ્નિને મનનીય સ્તોત્રોથી આચ્છાદન કરો, આ પરમપવિત્ર, શુભ્ર–તેજોમય હોઈ પ્રકાશ એજ જેનો રથ તેવડે, તે (અગ્નિ) અ ધકારનો નાશ કરે છે ૧

---

९ पूव दध्यड ह अगिरा च, प्रियमेध कण्व, अत्रि मनु च (एते) मे जनुष विदु, (ते च) म पूव मनु च ते सवपि विदु । (यत) तेषा देवषु आयति अस्माक च तपु नाभय, (तत) तेषाम् पदन इद्राग्नी गिरा महि आनमे, गिरा आनमे ।

१० होता यक्षत् वनिन (देवा) वार्यं वन्त, वेन बृहस्पति पुरुवारेभि पुरुवारेभि उक्षभि यजति । अध अद्रे दूर आदिशम् श्लोकम् रमना जगृम्भ, सुकृतु (सोम) अररिदानि अधारयत् (अत) सुकृतु (भक्त) पुरु सद्मानि (अधारयत्) ।

११ हे देवास ये (यूय) एकादश दिवि स्थन, पृथिव्या एकादशस्थ, एकादश एव महिना अप्सु क्षित स्थ ते (यूय) यज्ञम् इम जुषध्वम् ।

१ वेदिषद, प्रियधामाय सुद्युत अग्नये धासिं इव यानिं प्रभर । वस्त्रेणेव मन्मना त शुचिं ज्योतीरथ शुक्रवर्ण तमोहनम् वासय ।

બન્નેમાંથી એટલે પૃથ્વી તેમજ આકાશમાંથી આ પ્રકટ થાય છે, અને ત્રણ પ્રકારના અન્ન ગ્રહણ કરી એક વર્ષ પછી ફરીથી તેજ ભક્ષણ કરેલા અન્નની (ધાન્યના રૂપમાં) અનેક ગણી વૃદ્ધિ કરે છે. બલશાલી અગ્નિ અત્યંત ઉદાર ચરિત દેખાય છે. તે વખતનું તેનું મુખ અને જીભ એ જૂદાં અને અનિવાર થઈ જંગલોના જંગલો ખાખ કરી નાખે છે. તે વખતના જૂદાં.
२

પ્રથમ બન્ને અંધકારમાં અદૃશ્ય હોય છે અને એક બીજાને વળગી રહી જોરથી હાલવા લાગે છે અને પછી (પ્રકટ થયેલા) અગ્નિરૂપ બાલક પાસે તે બન્ને દોડી આવે છે. (આ બાલક કંઇ જેવો તેવો નથી) એની જીભ લાંબી બહાર આવેલી હોવાથી પૂર્વાભિમુખ હોય છે. આ એકદમ પ્રગટ થઈ ચમકે છે અને સર્વ અનિષ્ટોનો નાશ કરે છે. એની સેવા સર્વેએ કરવી જોઇએ. આ ભક્તોના અન્તઃકરણોની વૃત્તિઓને હર્ષથી ઉછાળી (જગતના) પિતાને હર્ષથી ભરપૂર કરી નાખે છે.
૩

(અગ્નિદેવ,) આ તારા મોકળા છુટવા માટે આતુર થયેલા, સર્વવ્યાપક, પૂર ઝડપે જનારા અશ્વો વેગથી ઉડી જતાં તેમનો માગ કાળો પડતો જાય છે. આ અશ્વોનાં મુખ જુદી જુદી દિશા તરફ ફરેલાં હોવાથી આ વાયુરૂપ શીઘ્રગતિ અને વાયુપ્રેરિત અશ્વ તે મનુરામ માટે જોડેલા છે.
४

જતાં જતાં માર્ગમાંનો અંધકાર સમૂળ નાશ કરી પોતાનું વિકાળ રૂપ પ્રકટ કરનાર તે (અગ્નિના અશ્વો) સહેજ પણ મોટા ધડાકા સાથે ઉડી જાય છે, કારણ તે વખતે આ અગ્નિ પણ પૃથ્વીના વિસ્તીર્ણ ભાલપ્રદેશનું ચુંબન લઈ મેઘગર્જના રૂપ પ્રચંડ ઘોષ કરી સપાટા બંધ જાય છે.
५ (५)

---

२ दिजन्मा, त्रिवृत् अन्नम् अभि ऋज्यते, संवत्सरे ईम् जग्ध पुनः वर्धे । (अय) वृषा शन्यस्य (रूप्य) आसा जिह्वया जेन्य. वारणः (असौ) वनिनः अन्येन ति मृष्ट ।

३ ते कृष्णप्रुतौ सक्षितौ अस्य मातरा वेविजे, उभा च शिशुम् अभि तरेते । प्राचाजिह्वं ध्वसयत तृ-च्युत आ साच्य कुपय पितुः वर्धन (अभितरन) ।

४ (हे अग्ने) (इमे ते) मुमुक्ष्वः आशव जुवः (अश्वाः) रघुद्रुवः कृष्णसीतासः, उ (चते) असमना अजिरासः रघुष्यद. वातजूता. मनवे मानवस्यते उप युज्यन्ते ।

५ आत् अस्य ते (अश्वाः) कृष्णम् ध्वसयन्त. महिवर्प करि क्रतः वृथा अभ्व ईरते । यत् सीम् महीं अवनि अभि मर्मृशत् अभिश्व न् स्तनयन् नानदत् प्र एति ।

ચિત્ર વિચિત્ર ઔષધિઓને (પોતાની) પ્રભાથી જાણે અલંકૃત કરવા માટે આ અગ્નિ (તેમની તરફ) વાંકાવળી લઈ કોઈ એક શૂર યોધ્ધો જાણેકે પોતાની પ્રિય પત્નીને મળવા જતો હોય તેમ ગર્જના કરતો કરતો તે ઔષધીઓ તરફ જાય છે. તેનો દિવ્ય પ્રતાપ પ્રકટ થયાથીજ તેના શરીરને વિશેષ શોભા આવે છે; પરંતુ વખતે એકાદ ભયંકર શ્વાપદની પેઠે તે દુર્નિવાર થઈ પોતાની જ્વાલારૂપી આયાળ એકદમ હલાવે છે. ૬

તે જ્વાલાઓ સંકલિત હોય અગર જુદી જુદી દૃષ્ટિએ પડવા જેવી હોય તે સર્વને ઓળખનારો આ સનાતન અગ્નિ તે સર્વને પોતાના સમજી વળગી રહે છે અને તેઓ પણ અગ્નિને પોતાનો માનીને ઓળખે છે અને તે માટેજ, તેમના સમૂહમાં જઇને તે (અગ્નિ) શયન કરે છે. ત્યારે પછી જ્વાલાઓ વૃધ્ધિંગત થાય છે અને દિવ્યરૂપ થઇને મા બાપ સાથે એક જુદુંજ રૂપ ધારણ કરે છે. ૭

સુંદર કેશકલાપ ધારણ કરનારી તે લાવણ્યવતીઓએ અગ્નિને આલિંગન આપ્યું. (તે પહેલાં) તેઓ-મૃત-પ્રાયજ હતાં, પરંતુ આ વિશ્વજીવનને માટેજ તેઓ ઊઠી ઉભાં રહ્યાં, ત્યારે તેઓનું વાર્ધક્ય મટાડી તેમનામાં ઉત્સાહ પૂર્ણ અને નષ્ટ અગર ક્ષીણ ન થનારી એવી અપૂર્વ જીવશક્તિ ઉત્પન્ન કરી તે જયઘોષ કરતો કરતો તેમની તરફ આવ્યો. ૮

પૃથ્વી માતાના વસ્ત્રનું ચુંબન કરતો કરતો આ તીવ્ર અગ્નિ ધડાકા સાથે આગળ જાય છે, અને (તે પાસે આવતાંજ) ઘોર વન્ય શ્વાપદો પણ બરાડા પાડતા આમ તેમ બીકથી દોડવા લાગે છે. પૃથ્વીનો પૃષ્ઠ ભાગ ચાટતો ચાટતો જતો આ અગ્નિ પાદચારી પ્રાણીઓના અંગમાં (તેમને અન્ન આપીને) હમેશ નવો જુસ્સો ઉત્પન્ન કરે છે. પરંતુ આ આગળ ગયા પછી (તેની) પાછળ તેનો માર્ગ માત્ર કાળો પડતો જાય છે. ૯

હે અગ્નિદેવ અમારા ઔદાર્યશીલ યજમાન ઉપર તારી દયાનો પ્રકાશ પાડ. તું વીર્યવાન અને આત્મસંયમી હોવાથી તારો શ્વાસોશ્વાસ પણ (ઓજસ્વી) હોય છે. તેં પોતાનું બાલરૂપ ત્યજી રણમેદાનમાં તેજસ્વી બખતર પહેરી ફરવા પ્રમાણે પોતાના પ્રકાશથી સર્વને ઝીપલાવી નાખ્યા છે. ૧૦ (૬)

---

६ यः वभ्रुषु ताः भृषन् न अधि नम्रते वृषेव पत्नीः, ता.ध रोरुवत् अभ्येति । ओजायमानः (स्व) तन्वः च शुभते भीमः (सिंहः) न दुर्गृभिः सन् शृगा दविधाव ।

७ सः सस्तिरः विष्टिर. (सती: अपि ताः सर्वाः) जानन् एव सगृभाति जानतीः च ताः नित्य. आशये । ताः पुनः वर्धन्ते देव्यम् अपि यन्ति, अन्यत् वर्पः पित्रोः सचा कृण्वते ।

८ केशिनीः अग्रुवः त हि संरेभिरे, मम्रुषीः (च ताः) प्रायवे तस्मै पुनः ऊर्ध्वः तस्थुः । सोपि तासा जरा प्रमुचन्, तासु च असु पर अस्तृत जीवम् जनयन् नानदत् च एति ।

९ मातुः अधीवास परिरिहन् अय जयः (अग्निः) तुविग्रभिः सत्वभि. याति अह । वय· पद्वते दधन् सदा रेरिहत् (याति,) श्यनी वर्तनीः अनु सचते अह ।

१० हे अग्ने अस्माक मघव सु (यजमानेषु) दीदिहि, श्वस त्व दमूनाः वृषभः श्वसीवान् (असि) अवास्य शिशुमतीः, युत्सु वर्मेव परिजर्भुराणः अदीदेः ।

હે અગ્નિદેવ, જેમ તેમ કરી રચાએલી એકાદી કવિતા કરતાં અગર તને ભાવનારૂં એ: સુંદર પદ કરતાં પણ આ મારૂં સુવ્યવસ્થિત સ્તોત્ર તને વિશેષ પસંદ પડો, અને ત શરીરનો જે શુભ્ર અને પવિત્ર પ્રકાશ પડે છે તે વડે તું અમને (તારી કૃપાએજ) રત્ન આપે છે (એમ થાઓ). ૧

હે અગ્નિ, અમને રહેવા માટે અને જલદીથી ચાલવામાટે, અભંગ એવું રૂઢ અને વહ્ સુક્ત એવી એક નૌકા તું અમને આપનાર છે જ, પરંતુ તે એવી હોવી જોઇએ કે જે અમે સર્વ યોધ્ધાઓ, યજમાન અને છોકરાંછૈયાં એ સર્વ બેસી પાર જઇએ અને જે અ સુખનો આશરો થાય ૧

હે અગ્નિ, આ અમારૂં સ્તુતિસ્તોત્ર ઉત્તમ માની લે, એટલે, પૃથ્વી, આકાશ અ સ્વયંશોમંડિત એવી મહાનદીઓ એ અમોને દિવ્ય ગોધનો, ધાન્ય, સમૃધ્ધિ અને દી પુષ્પ પણ પ્રાપ્ત કરી આપશે અને અરૂણ વર્ણ એવી ઉષાદેવીઓ અમારા માટે મ સામર્થ્ય એજ વરદાન માગી લેશે. ૧૩ (

સૂક્ત ૧૪૧.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

ખરે ખર, દેવનું અવર્ણનીય એવું તેજ સામર્થ્યના પ્રભાવથી પ્રકટ થયું માટેજ તે (અગ્નિરૂપ તેજ) એક દર્શનીય વસ્તુ થઇ બેઠું છે. અને તેથીજ મારી ચિત્તવૃત્તિ તે ત લાગે છે અને તે તત્કાળ ફલદ્રુપ પણ થાય છે, અને તે વડે સત્યધર્મ પ્રવર્તક (એવો અમાર સ્તુતીઓનો વાંક પણ તે તરફજ વળેલો હોય છે.

સામર્થ્યવાન્, નાશરહિત અને સર્વાન્નસંપન્ન એવો આ અગ્નિ (પ્રાણીઓના) શરીર વાસ કરે છે. તેનું બીજું સ્વરૂપ, સાતે ભુવનો ને માતા પ્રમાણે કલ્યાણપ્રદ (ઉદકો) હોય છે. આ વીર્યવાન અગ્નિના ત્રીજા સ્વરૂપની યોજના તેમાંથી મનોરથરૂપ દ કાઢવા માટે કરેલી છે. અને એટલા માટેજ લોકમયમાં પૂજ્ય એવા (અગ્નિ) ને સું યુવતીઓએ પ્રકટ કર્યો છે.

---

११ हे अग्ने इद सुधित (मन्म) दुर्धिताव, प्रियात उचित् मन्मनः त प्रेयः अस्तु यत् तन्व. शुचि त शुक्र रोचते तेन त्व अस्मभ्यं (तव कृपारूप) रत्न आवनसे ।

१२ हे अग्न, गृहाय उतनः रथाय नित्यारित्रा पद्वतीं नाव रासि, या नौः अस्माक वीरान् उत नः मघो जनोश्च पारयात् या च शर्म (भवेत्) ।

१३ हे अग्ने नः इत उक्थ अभि जुगुर्या' अपि च धावाक्षामा: स्वगूर्ताः सि·धवश्च गव्य नव्य दी अहाच यन्तः (भवेयुः,) अरुण्य (उषसः च) इष वर वरन्त ।

१ बळित्था, देवस्य दर्शत भर्गः तत यत सहसः अजनि, (अतः एव अत्र तत्) वपुर्ष धा·यि । यत मति. ई उप हरते साधते च, अत· ऋतस्य धनाः सप्तुतः अनयन्त ।

२ पृक्षः सः नित्यःपितुमांश्च (अयं अग्निः प्राणिना) वपु· आशये, (अस्य) द्वितीयं रूपं सप्तशिवासु मा 'आ अस्य वृषभस्य तृतीय (अभीप्सितानां) दोहसे, (अत·) योषण. दशप्रमतिं शमुं जनयन्त ।

જ્યારે અતિ વિશાળ એવા (આકાશરૂપ) શરીરના મૂલ પ્રદેશથી મહાત્માઓએ અથવા જ્ઞાન સંપન્ન રૂષીઓએ પોતાના સામર્થ્યથી એને બહાર પ્રગટ કર્યો, અને મધુર રસની આહુતી આપવામાટે પુરાતનકાળે તે ગુપ્ત રૂપમાં રહયો છતાંપણ માતરિશ્વાએ મંથન કરી જ્યારે તેને બહાર કાઢયો, ( ) , ૩

જ્યારે તેને પરાત્પર પિતાપાસેથી નીચે લાંબી આજુબાજુ ફેરવે છે, ત્યારે સામર્થ્યવર્ધક આહુતીમાંથી અને સમિધાઓની લતામાંથી તે વિલક્ષણ તેજથી એકદમ પ્રજ્વલિત થાય છે. અને તેને પ્રકટ કરવાનો યોગ બન્ને જણ ઘડી લાવે છે માટે તે અતિ પવિત્ર અગ્નિ પોતાના પ્રખર તેજથી અત્યંત તરૂણ એવોજ પ્રાદુર્ભૂત થાય છે. ૪

પછી તે પવિત્ર (અગ્નિ) માતૃસમૂહમાં તાબડતોબ પ્રવેશ કરી નિષ્પ્રતિબંધ રીતે અતિશય વૃધ્ધિંગત થાય છે, અને તેઓપૈકી જે તેનો વિસ્તાર વૃધ્ધિંગત કરવાને પ્રથમ કારણભૂત થયાં હોય છે તેઓમાંથી પ્રથમ પ્રજ્વલિત થઈ પછી નવા અને કનિષ્ટ સમૂહમાં વેગથી સંચાર કરે છે. ૫ (૮)

અર્થાત્ પ્રાતર્યજ્ઞની વખતે (રૂત્વિજ) તેનેજ પોતાનો આચાર્ય માને છે, અને તેજ પોતાનો ભાગ્યદાતા એવી શ્રધ્ધા રાખી તે પ્રીત્યર્થ આહુતીઓથી પૂર્ણપણે હવન કરી તેને પ્રસન્ન કરી લે છે. પછી પોતાના પ્રજ્ઞા પ્રભાવથી અને અદભૂત સામર્થ્યથી સર્વની સ્તુતિને પાત્ર થયલો અને સર્વ વિશ્વને જેનો આધાર છે એવો અગ્નિ સુપ્રસન્ન થઈ, ભક્તજનોના સ્તવનો સાંભળવામાટે અને તેમના સોમરસનો આસ્વાદ લેવામાટે દેવતાઓને સાથે લઇ આવે છે. ૬

આ અત્યંત પૂજ્ય અગ્નિ પવનને લીધે ક્ષુબ્ધ થવાથી સ્તુતીને ન ગણકારનાર એક ચતુર ઉસ્તાદ પંડિત માફક (પોતાના માર્ગે) જ્યારે અનિવાર થઈ સીધો જાય છે અને સર્વ પાતકોનું ભસ્મ કરી નાખે છે; જેની બન્ને પાંખો કૃષ્ણવર્ણજ હોય છે. તો પણ જે શુધ્ધ સ્થાનમાજ પ્રકટ થાય છે અને જેની (કૃપાના) માગ વિધવિધ પ્રકારના છે, એવો આ અગ્નિ જ્યારે જાય છે, ત્યારે માર્ગમાં અંતરિક્ષમાંથી ઉપર ચઢતો ચઢતો જાય છે. ૭

---

३ यत् महिषस्य वर्पसः बुध्नात् ईशानासः सूरयः ईं शवसा क्रन्त । यत् च मध्व आधवे प्रदिव गुह्य सन्तम् मातरिश्वा ईम् अनु मथायति ।

४ यत् परमात् पितुः प्रपरिणीयते (तदा) पृक्षुध वीरुधः दसु आरोहति । यत् यत् अस्य जनुषः उभा इन्वतः आदित् शुचि असौ घृणा यविष्ठः (प्रादुः) अभवत् ।

५ आदित् स मातॄः आ विशत्, यासु आ, असौ शुचि अहिंस्यमान सन् उर्विया वि ववृधे । यत् पूर्व सनाजुव अनु अरुहत्, (तत) नव्यसीषु अवरासु धावते ।

६ आदित् च त दिविक्षिषु होतार वृणते, भगमिव (हव्यै) त पपृचानास: ऋजते । यत् क्रत्वा मज्मना च पुरुष्टुत विश्वधा असौ दास (थोनु) धायसेच देवान् मर्त वेति ।

७ यत् (अय) यजतः वातचोदितः सन् जरणा अनाकृत. ह्वार वक्रा न व्यस्यात् तदा (एनांसि) धक्षुप., कृष्णजहसः, व्यप्वन. तस्य पतमन् रजः आ (गच्छति) ।

યંત્ર સામર્થ્યથી ચલાવેલા અને સજીને તૈયાર કરેલા એકાદ વાહનમાં બેસવા પ્રમાણે તે પોતાના આરક્ત પરિવારસહ સિધ્ધ થઈ આકાશ લોકમાં સંચાર કરે છે. હે અગ્નિ તારૂં દહન કર્મ જ્યારે સપાટાબંધ ચાલુ હોય છે ત્યારે કૃષ્ણવર્ણ ધૂમાડાના ગોટે ગોટા ઉપર આવતા હોય છે, અને પ્રતાપી શૂરને (ડરવું) તેમમાણે પક્ષિગણ વારા પ્રખર કોપથી ડરી દશદિશામાં નાખી જાય છે. ૮

હે અગ્નિદેવ, તમારીજ દ્વારાએ વરૂણ (પોતાના) ધર્મનીતિ નિયમનું પાલન કરાવે છે અને મિત્ર તથા અયમા, હે ઉદારથી દેવ, (પાતકીઓને) શાસન કરે છે, તું હવે સર્વ—વ્યાપક રૂપમાં પ્રકટ થયો છે; અને પૈડાની ધરી જેમ સર્વ આરાને પોતપોતાને ઠેકાણે દાબી રાખે છે તેપ્રમાણે પોતાના પ્રજ્ઞાબલથી સર્વને સર્વપ્રકારે સંભાળે છે. ૯

હે અગ્નિદેવ, તું સવકાળ પૂરજુવાનીના જુસ્સામાં હોય છે અને સ્તવનપૂર્વક સોમરસ અર્પણ કરનારા ભક્તાને ઇચ્છિત રત્ન-સંપાત્ત અને દેવભજન બુધ્ધિ એમ બેઉ આપે છે. તું પ્રત્યક્ષ સામથ્યનીજ તારૂણ્યદશાની મૂર્તિ છે, તો હે મહાવૈભવસંપન્ન અગ્નિદેવ, સ્તુતિપાત્ર તને અમારો ભાગ્યદાતા સમજી અમારા સર્વ ઉદ્યોગોમાં આરંભે તારૂંજ સ્મરણ કરીએ છીએ. ૧૦

હે અગ્નિદેવ. પોતાનો પૂર્ણ અને સત્કાર્યમાં વ્યય કરવા જેટલું ઐશ્વર્ય અને બલવત્તર દૈવ આ બાણતો જેપ્રમાણે (તેં અમોને આપી) તેપ્રમાણે સર્વ સહન કરવાનું સામથ્ય પણ અમને ભરપૂર આપ. (ઘોડાની) લગામ પકડી તેને કહ્યામાં રાખે છે તેપ્રમાણે આ અગ્નિ સહજ લીલાથી (દૈવી અને માનવી) જન્મો ઉપર પોતાનું પ્રભુત્વ ચલાવે છે, અને સધ્ધર્મ-વિહિત યજ્ઞો યજ્ઞપ્રસંગે દેવોપ્રીત્યર્થ સ્તવન કરવાની સ્ફૂર્તિ પણ તેજ સત્કૃત્યશીલ (દેવ) આપે છે. ૧૧

અત્યંત દેદિપ્યમાન સર્વ (વસ્તુ) તાત્કાળ વ્યાપી નાખનાર અને આનંદરૂપ એવો આ યજ્ઞ સંપાદક અગ્નિ તેજોમય રથમાં બેસી જાય છે તે આવજો. અવિદ્યા રહિત અગ્નિ અચુક પ્રેરણાથી અમોને અભિષ્ટ સુખતરફ-સ્પૃહણીય આનંદ તરફ લઈ જાય એમ થાઓ. ૧૨

---

८ शिक्वभिः यातः कृतः च रथः न अर्धपभिः अग्नेभिः घा इयत। आन् अस्य रवथक्षि, ते कृष्णासः सूरयः (उद्गच्छन्ति), शूरस्य त्वेषयात् इव वयः ईयते।

९ हे अग्ने त्वया हि वरुणः धृतव्रतः, मित्रः अर्यमाच सुदानवः (देवाश्च) शाशद्रे। यत सीम् अनु विश्वथा विभुः अजायथाः नेमिः अरान् न परिभूः (असि)।

१० हे अग्ने यविष्ठ त्वं शशमानाय सुन्वते रत्नं देवतातिं च इन्वसि। हे सहसः सुनन् हे महिरत्न नव्य तं त्वा वयं भगं न नृम्णे धीमहि।

११ हे अग्ने, दमूनसम् स्वर्थं रयिम् न दक्षं च भगं न त्वं अस्मे धर्णसिं पपृचासि। (अश्वस्य) रश्मीन् इव यः उभे जन्मनी यमति यः सुक्रतुः ऋते आ देवानाम् च शस (प्रत्यति)।

१२ उत सुद्योत्मा जीराश्वः मन्द्रः चन्द्ररथः होता (अयं अग्निः) न शृणवत्। सः अग्निः अमूरः नेषतमैः वाम सुवितं वस्यः अच्छ नः नेषत।

વિલક્ષણ પ્રભાવ વાળા સ્તોત્ર ગાયનોથી અગ્નિનુ સ્તવન કરેલુ છે, વિશ્વનુ સામ્રાજ્ય ભોગવવામાટે આ તદ્દન યોગ્ય છે, માટેજ આ સર્વમાં અગ્રેસર કરેલો છે તો અમારા દાતૃત્વશાલી યજમાન અને અમે એવા સર્વજણોએ, સૂર્ય જે પ્રમાણે હિમજાલાનો ઉચ્છેદ કરી વૃધ્ધિ ગત થાય છે તેમ અધમનુ ઉન્મૂલન કરી અત્યત વૃધ્ધિ ગત થાવ ૧૩(૯)

સૂક્ત ૧૪૨.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-अग्नि ॥

હે અગ્નિ, તૂ પ્રદીપ્ત થયો છે તો આહુતી આપના ઉદ્યુક્ત થયેલા યજમાન તરફ પોતાના દેવતાઓને લઇ આવ અને પુરાતન (યજ્ઞધર્મની) આ અમારી પરપરા સોમરસ કાઢી અર્પણ કરનાર ભક્ત જનોમાટે યથા વિધિ કર ૧

હે સ્વયભૂ અગ્નિદેવ, તારૂ સ્તવન કરી હવિ અર્પણ કરનાર મારા સરખા ભક્ત જનોનો (જે) યજ્ઞ તૂ સન્નિધ રહી યથાવિધિ પાર પાડે છે, તેમા અર્થાત ઘૃતની અને મધુર મધની કદી પણ મણા રહેતી નથી ૨

આ નરાશસ એટલે સર્વજન સ્તુતી યોગ્ય એવો અગ્નિ, પોતે પવિત્ર, ઇતરોને પાવન કરનારો અને આશ્ચર્યચકિત કરનારો છે તે દ્યુલોકમાથી આવી (અમારા) યજ્ઞ મધુરસથી પૂર્ણ કરે છે તે સર્વ દેવતાઓમા અત્યત પૂજ્ય છે ૩

હે અગ્નિ દેવ, અમારા સ્તવનોથી તુ પ્રસન્ન થયો છે, માટે અત્યત ઉજ્વલ યશસ્વી ઇન્દ્રને અહિં લઇ આવ તૂ મધુર ભાષણી છે, અને મારૂ સ્તોત્ર તારી પ્રીત્યર્થજ હું ગાઇ દેખાડુ છુ ४

---

१३ (अय) अग्नि साम्राज्याय प्रतर दधान अग्नि शिमीवद्भि अर्कै अस्तावि । अमी ये च मघवान (यजमाना) वय च ते मिह न सूर अति निष्टतन्यु ।

१ हे अग्ने समिद्ध अद्य यतस्रुचे (यजमानाय) दवान् आ वह प्रुत सोमाय दाशुषे पूर्व्यं तत् तनुष्व ।

२ हे तनूनपात्, त्व मावत विमस्य, शशमानस्य दाशुष घृतवन्त मधुमन्त यज्ञ उप मासि ।

३ शुचि पावक अद्भुत देवपु यज्ञिय देव नराशस त्रिरा दिवा (न) यज्ञ मध्वा मिमिक्षति ।

४ हे अग्ने ईळित त्व हि चित्र प्रियं इद इहा वह, हे सुजिह्व इय मम मति त्वा अच्छ वच्यत ।

આ અશ્વર યજ્ઞમાં ૠત્વિજ કુશાસન પાથરી હાથમાં સુચા લઈ આહુતી આપવા તૈયાર છે, અને હું પણ ઇન્દ્રમાટે, તે વિશ્વવ્યાપક દેવને શોભે એવું વિસ્તૃત આસન સુશોભિત કરૂં છું. ૫

દેવતાઓને અંદર પ્રવેશ કરવા માટે યજ્ઞ શાલાનાં પવિત્ર મહાદ્વારો ઉઘડો. આ દુષ્ટોના સ્પર્શથી કલંકીત થતાં સનાતન ધર્મને વૃધ્ધિંગત કરનારાં અને સર્વને અત્યંત પ્રિય છે. ૬

સર્વેએ આનંદથી જેનો સત્કાર કરવો, જેઓ પરસ્પર સાથે તદન સંલગ્ન થએલા હોઈ પોતાના સૌન્દર્યવડે બહુજ મોહક દેખાય છે એવી રાત્ર અને ઉષારૂપ દેવતાઓ એટલે સત્યધર્મની (જાણે કે) માતા જ, તેઓ પ્રસન્નાન્તઃકરણથી કુશાસન ઉપર આવી બેસે. ૭

મધુર ભાષી, (ભગવંતનું) અત્યંત પ્રેમથી સ્તવન કરનાર કવિઓ જેવા બન્ને દિવ્ય ૠત્વિજ આ અમારો યજ્ઞ સર્વ અર્થગ્રહ અને સ્વર્ગસ્થ (દેવતા) સુધી પણ પહોચનાર યજ્ઞ, યથા સાંગપાર પાડે. ૮

શુધ્ધ ચારિત્ર્ય અને દેવતાઓમાં તેમજ મરૂત્ ગણમાં પણ (પૂજ્ય) હોનારી હોત્રા ભારતી, ઈળા, અને પરમશ્રેષ્ટ સરસ્વતી એવી સર્વ વંદ્ય દેવતાઓ આસનો ઉપર પોતાની મેળે આવી બેસો. ૯

અમારી ઉપર કૃપા કરનાર ત્વષ્ટાદેવ (યજ્ઞ મંડપમાં) નાભિ ઉપર એટલે ઉત્તર વેદી ઉપર આરૂઢ થઈ અમારે ઠેકાણે અતિશય ઓજસ્વી અને સહાજીકપણે અતિશય વિપુલ એવું જે આશ્ચર્યકારક વીર્ય છે તેની એવી યોજના કરો કે તેથી કરીને અમે સમર્થ થઈ અમારો ઉત્કર્ષ થાય. १०

---

५ द्रवध्वरे यज्ञे यतस्रुच. बर्हिः स्तृणानासः (ऋत्विजः) इद्राय देवव्यचस्तमम् सप्रथः दर्मे स्तृजे ।

६ ऋतावृधाः महीः पावकः पुरस्पृहः द्वार. देवीः असश्चतःच देवेभ्य. प्रयं विश्रयन्ताम् ।

७ भन्दमाने उपाके सुपेशसा ऋतस्य यही मातरा नक्तोपसा बर्हिः सुमत् आसीदताम् ।

८ मद्रजिह्वा जुगुर्वणी कवी दैव्या होतारा, अद्य नः इम दिविस्पृश सिध्र यज्ञ यक्षताम् ।

९ शुचिः देवेषु मरुत्सु च अर्पिता होत्रा (तथा च) भारती इळा मही सरस्वती (एताः) यज्ञिया. द य बर्हि सीदन्तु ।

१० अस्मयुः त्वष्टा (पृथि-द्या) नाभा (स्थितः सन्) पोपाय राये च तत् अद्भुत तुरीय नः पुरु वा ऽर पुन्त्मना वि प्यतु ।

હે વૃક્ષરાજ અહિં આવ અને સ્વતઃ હવિઃઅર્પણ કરી દેવોનું યજન કર પરમ બુદ્ધિમાન અગ્નિ પણ દેવતાઓમાં જેનો હવિર્ભાગ તેને આપે છે ૧૧

પૂષા અને મરૂત પણ જેના અંકિત છે, જે વિશ્વાધીશ અને સર્વત્ર ગતિ વાળા વાયુ (નો પણ જે આત્મા) છે, જે ગાયન ગાયનને વિષે સ્ફૂર્તિ આપે છે, તે ઇન્દ્રને (હે ઋત્વિજો) સ્વાહા ઉચ્ચાર કરી હવિ અર્પણ કરો ૧૨

સ્વાહા શબ્દ ઉચ્ચારી આ સર્વે હવ્યો અર્પણ કરી છે તો તેમનો સ્વીકાર કરવા આવ, હે ઇન્દ્ર જરૂર આવ જે ! આ અધ્વર યજ્ઞ માટે (આ ઋત્વિજ) તને બોલાવે છે ૧૩ (૧૧)

સૂક્ત ૧૪૩

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

જે હમેશા ફલદ્રૂપ થાય છે એવું મારૂં ધ્યાન હવે હું અગ્નિને ઠેકાણે લગાડું છું, અને મારા મનોહર અને શબ્દથી વ્યક્ત કરેલા વિચાર પણ અમને ધૈર્યબલ આપનાર તે અગ્નિ, કે જે પ્રાદુર્ભૂત થયો છે, તે લોકપ્રિય અગ્નિ યજ્ઞનો હોતા થઈ પોતાના દિવ્ય નિધીસાથે યજ્ઞ સમયે આવી પૃથ્વી (ઉપરની આ વેદી) ઉપર અધિષ્ઠિત થયો છે ૧

અત્યુચ્ચ આકાશમાં અગ્નિ પ્રકટ થતાની સાથેજ માતરિશ્વની પ્રથમ દૃષ્ટીએ પડ્યો, અને તે પોતાનાજ પ્રજાળવથી અને પરાક્રમથી પ્રજ્વલિત થવાથી તેની દીપ્તીને લીધે પૃથ્વી અને આકાશ બન્ને છલો છલ ભરાઈ ગયા ૨

---

११ हे वनस्पते त्मना (हव्यानि) अवसृजन् देवान् उप यक्षि । देवेषु मेधिर देव अग्नि (अपि स्वय) हव्या सुषूदति ।

१२ पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे, गायत्रवेपसे इन्द्राय स्वाहा हव्य कर्तन ।

१३ हे इन्द्र स्वाहाकृतानि (इमानि) हव्यानि वीतये उपागहि हे इन्द्र आगहि, हव च श्रुधि, (ऋत्विज) त्वा अध्वर हवते ।

१ तव्यसीं धीतिं नव्यसीं वाच मतिं च सहस सूनवे अग्नये प्रभरे । य अपां नपात् प्रिय च होता (अग्नि) ऋत्विय वसुभि सह पृथिव्या न्यसीदत् ।

२ स परमे व्योमन् जायमान अग्नि (प्रथमं) मातरिश्वने आविरभवत । अस्य क्रत्वा, मज्मनाच समि धानस्य शोचि द्यावा पृथिवी च अरोचयत् ।

એની જ્વાલા કદી પણ ખંગતી નથી અને હમેશ ધગધગતી હોય છે. અને આ ભવ્ય-સ્વરૂપ અગ્નિના કિરણ પણ ઘણા પ્રેક્ષણીય અને દેદીપ્યમાન હોય છે. ચંડ કિરણ પ્રમાણે એની પણ તેજ લહેરીઓ ન થાકતાં અગર નિદ્રાવશ ન થતાં, રાત્રોના નિબિડ અંધકારને ભેદી નાખી ચોમેર પ્રસરે છે. ૩

સકલ ઐશ્વર્યનો સ્વામી અગ્નિને ભૃગુરૂપીએ ત્રિભુવનનું બલ ખર્ચ કરી (સ્વર્ગમાંથી) લાવી પૃથ્વીના મધ્યભાગ ઉપર (વેદી ઉપર) તેની સ્થાપના કરી. તે સ્વસ્થાન ઉપર વિરાજમાન થતા તે અગ્નિને પોતાની સ્તુતીથી પોતીકો કર. કારણ વરૂણની પેઠે (ભગવદ્રૂપ હોનારો) આ પણ (દૈવી) સંપત્તિનો એકલોજ પ્રભુ છે. ૪

મેઘની ગર્જના, અથવા (ધનુષ્યથી) છૂટેલો બાણ અગર આકાશ માંહેલો ઉલ્કાપાત એ જેમ કોઈનાથી થોભી રખાય નહીં તેમ આ અગ્નિને કોઈ થોભી રાખવા ધારે તો તે શક્ય નથી. પોતાના તીક્ષ્ણ દંશ્ટ્રાઓ વડે (સપાટામાં આવે તે સર્વ) આ ખાઈ ભસ્મ કરી નાખે છે. અને એકાદ લઢવૈયા શત્રૂ ઉપર તૂટી પડે તે પ્રમાણે જંગલોના જંગલો ઘેરી ગડપ કરી નાખે છે. ૫

અમારૂં સ્તોત્ર ગાયન અગ્નિ મોટા કૌતુકથી વારંવાર મીઠું માની લેજો. આ (દૈવી સંપત્તિનો) ભંડારી, અમને તે સંપત્તી વારંવાર આપી અમારા મનોરથ પૂર્ણ કરો. આ પ્રેરક અમારા સુવિચાર અંગિકૃત કાર્યમાં ઉત્તમ રીતે ચાલે તેમ કરો; પવિત્રપણાની જાણેકે મૂર્તિજ એવા તે અગ્નિનું સ્તવન હું કરૂં છું તે આવા સ્ફૂર્તિજન્ય સ્તોત્રો વડેજ કરૂં છું. ૬

અગ્નિની ઉજ્વલ કાંતી ઘૃતથી સુશોભિતજ જણાય છે. આ સત્યધર્મનો માર્ગદર્શક છે એટલે તમારે માટે પ્રેમાળ મિત્ર પ્રમાણે ઉદબોધન કરી (જ્યારે) એને ભક્તજન સુપ્રસન્ન કરે છે, ત્યારે પોતાના રોજના ભરઘોષથી પ્રદીપ્ત થઇ, સર્વ યજ્ઞમંડપમાં દિવ્યકાન્તિથી ચમકનાર એવો આ અગ્નિ અમારા નિષ્કલંક પ્રેમનું અતિશય કૌતુક કરે છે. ૭

---

३ अस्य (ज्वालाः) अजराः त्वेषाःच, अस्य सुप्रतीकस्य भानवः सुसदृशः सुद्युतः, (अस्य) अग्नेः (तेजांसि) सिधव असमन्त. अजराः भात्वक्षिमः न अति अक्तुः रेजन्ते ।

४ य विश्ववेदस (अग्निम्) भृगवः (त्रि) भुवनस्य मज्मना पृथिव्या नाभा एरिरे । त अग्निं स्वेदमे आ गीर्भि हिनुहि (यतः) यः एक (एव) वरुण.न वस्वः राजति ।

५ य मरुता स्वन इव सृष्टा सनेव, दिव्या अशनिः यथा (वारयन तथा) वराय न । सः अग्निः (स्वैः) तिग्मैः जम (सर्वमपि) अत्ति भर्तिच योधेव शत्रून् सः वना न्यक्षते ।

६ अग्नि न उच्चथस्य कुवित् चो. उसन्, वसु सः वसुभिः म काम कुविन्न आवरत्, चोद नः धिय सातय कुचा तुतुज्यात, शुचिप्रतीक त अनय धिया गृणे ।

७ घृतप्रतीक म.स्य धृपद अग्नि समिधान मित्रनव (अर्थं) ऋग्मते । (तदानीं) इन्धान. अक्र विदथषु दीद्यत्, नः शुक्रवर्णा धिय उदु यसते ।

હે અગ્નિદેવ, તું ભક્તોની કદીપણ ઉપેક્ષા ન કરતાં, પોતાના અમોઘ મંગલદાયક અને સુખકર ઉપાયોથી અમારૂં સંરક્ષણ કર, તારી યોજનાઓ એવી છે કે તેમાં કોઇ પણ ઠેકાણે ન્યૂન કરીને જડશે નહી, અને શિવાય તેમાં કદીપણ ખૂટ પડતી નથી તો હે પરમ પૂજ્ય દેવ, એવી યોજનાઓથી અમારા સાડીયોનું સંરક્ષણ કર. ૮ (૧૨)

સૂક્ત ૧૪૪

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

પોતાની (ઉપાસના) પ્રાવીણ્યતાના જોરમાં જે વખતે રૂત્વિજ આ અગ્નિની સેવા કરવા પ્રવૃત્ત થાય છે, ત્યારે તે પોતાના સર્વાંગ સુંદર ગાયનના આલાપ ખડા સૂરમાં કાઢે છે, ત સાથે અગ્નિપણ પ્રેમભરથી આહુતી આપવા માટે આગળ ધરેલી કડછી તરફ જમણી બાજુએ વળે છે. કારણ સર્વથી પહેલાં તેજ તેના આસનને ભીડી તેનું ચુંબન લે છે. ૧

સત્યધર્મના પ્રવાહોએ પણ પોતાના ઉદ્દગમસ્થાનમાં એટલે દેવના નિવાસસ્થાનમાં (પ્રથમથી) અગ્નિનો સત્કાર કર્યો સ્વર્ગગાના અંકઉપર લીલાથી ક્રીડા કરતાં આ (અગ્નિરૂપ બાલક) ઈશ્વરી તેજનું પાન કર્યું તેથીજ તેની હવે સર્વત્ર પ્રાર્થના થાય છે. ૨

એકજ-ઉદ્દેશ સાધવામાટે બેઉજણ પરસ્પર આતુર થયેલા હોઈ બન્નેનો ઉત્સાહ સરખોજ હોન થી અગ્નિનું તે અપૂર્વરૂપ પ્રકટ થવા માટે (બેઉજણ) પ્રયત્ન કરે છે, અર્થાત્ અમારા ભાગ્યનુ નિધાન એજ એવી ભાવના રાખી અમે પણ આ અગ્નિની યાચના કરવી એ તદન યોગ્ય છે, કારણ ઘોડાની લગામ હાથમાં હોવાપ્રમાણે અમારાં નશીબનાં સુત્રો એજ સુત્રધારના હાથમાં છે. ૩

જે અગ્નિની ઉપાસના બેઉજણ (રૂત્વિજ) એકજ ઘરમાં રહેનારા અને એકજ વેદીઉપર જોડેજોડ સરખાજ ઉત્સાહથી કરે છે, તે આ અગ્નિ દીવસે શું અને રાત્રે શું, હમેશજ તરૂણ હાનારો આ શુભ્ર તેજસ્વી અગ્નિ જુઓ કે અવતીર્ણ થયો છે. અને મનુષ્યજાતીના કેટલાએક યુગો થઇ જસે, પરંતુ આ કદીપણ જરાગ્રસ્ત થશે નહીં. ૪

---

८ हे अग्ने त्व अप्रयुच्छन् अप्रयुच्छद्भिः शिवेभि शग्मैः पायुभि न पाहि । (तथाच) हे इष्टे, अदब्धेभि अदपितेभि अनिमिषद्भि च (उग्मैः) न जा परि पाहि ।

१ (यदा) होता मायया अस्य व्रतम् प्रैति (तदा) स ऊर्ध्वा शुचिपेशस धिय दधानः । अग्निश्चापि, ि स्रुच दक्षिणावृत: क्रमते, या: (स्रुच:) अस्य धाम प्रथम निसते ह ।

२ ऋतस्य दोहना योनौ (नाम) देवस्य सदने परिवृता. (अपि) ई अभ्यनूषत यत् अपा उपस्थे विभृत स्वधया अवसत् । अध स्वधा.अधयत, याभिः ईयते स. ।

३ समान अर्ध मिथ वितरित्रता (द्वौ) सवयसा तत (अ.व्य) वपु युयूषत इत, आदीम् स (नः) भग न सम् आहव्य वोळ्हु.न रश्मीन् स सारथि अस्मत (रश्मीन्) सम् अयन्त ।

४ यम् ईम् द्वा समोकसा, समान योना मिथुना सवयसा सपयत. । (स य) दिवा न नक्तम् युवा पलित (अग्नि) अजनि, मानुषा युगा पुरु चरन् अपि अजर ।

ધ્યાનયુક્ત સ્તોત્રોથી દશ વખત પ્રાર્થના કરૂં છું તે એનીજ અને અમે મર્ત્ય માનવ સંરક્ષણાર્થ હાંક મારીએ છીએ તો તે પણ આ ભગવંતનેજ આ ફરમાનદાર એવા આકાશ માંથી ઝપાટાબંધ નીચે આવે છે અને પોતાનું સ્વાગત કરનાર ભક્તોને સાથે લઈ જગમાં અપૂર્વ જ્ઞાનનો પ્રસાર કરે છે ૫

હે અગ્નિદેવ, આ આકાશમાંના ભુવનોનો રાજા એક તૂંજ. એકાદ ગોપાલ (જેમ ગાયોને વાળે છે) તેપ્રમાણે તું પોતે આ બન્ને લોકપર સત્તા ચલાવે છે. (આકાશ અને પૃથ્વી) આ પૃથ્વી વગેરે ગોળ જો કે એવા પ્રચંડ, શુભ્રવર્ણ, તેજ પુંજ, નાશરહિત અને શ્રમણશીલ છે, તો પણ આ અગ્નિના હુશાસનને માટે તે જેમ તેમજ પૂરતા હોય છે. ૬

હે અગ્નિદેવ, તું પ્રસન્ન થઈ આ અમાગ સ્તવનોથી આનંદીત થા. હે અગ્નિ, તું આનંદમય, સ્વતંત્ર, સત્ધમ પ્રભર અને પરમ પ્રજ્ઞ છે, તારૂં દર્શન થતાંજ સર્વ દિશામાંના ભક્ત સન્મુખજ થાય છે અને સર્વ સુમૃધ્ધિયુક્ત રાજદરબાર પ્રમાણે સર્વ દિશાઓમાં તું ભક્તોના સન્મુખ થાય છે. ૭ (૧૩)

સુક્ત ૧૪૫

॥ ऋषि–दीघतमा । देवता–अग्नि ॥

તેનેજ પૂછો આ જુઓ અગ્નિ અહીંજ આવે છે. તેને સર્વ વાનની ખબર હોય છે, તે સર્વજ્ઞ છે. તેનેજ મનાવાય છે, તેનીજ પ્રાર્થના થાય છે સર્વ શાસ્ત્રનિયમ એનેજ ઠેકાણે, સર્વ યજ્ઞ યાગપણ એનામાંજ, પવિત્ર સામર્થ્યનો સર્વ પ્રતાપોનો અને પ્રતાપી પુરૂષોનો પણ અધિપતિ તેજ છે. ૧

કાંઈ પૂછવું હોય તો એનેજ પૂછે છે. પરંતુ ગમે તે માણસ એને પ્રશ્ન કરી શકે એમ નથી, ફક્ત સાધુપુરૂષ તેના પોતાના મનમાં જે વિચાર આવે તપ્રમાણે (પોતાનું) હૃદ્ગત તેને પૂછી શકે છે. ને (મહાત્મા) અગ્નિએ કહેલા આગળ અને પાછળ એમ એકે-એક શબ્દ ન ભૂલતા ધ્યાનમા રાખી (અગ્નિનાજ) સદ્બુધ્ધિને અનુસરી ચાલે છે. ૨

---

५ तमीम् धीतयः दश विश हिन्वन्ति, वय मर्तारा (इममेव) देवम् ऊतये हवामहे । स प्रवत धनोः अधि आ ऋण्वति, अभिमजतभि थ नवा वयुना अधित ।

६ हे अग्ने त्वम् हि दिव्यस्य राजसि त पार्थिवस्य अपि, पशुपा इव (त्व) त्मना (एनान् लोकान् यमयसि) ते एते एनी बृहती, अभिश्रिया, हिरण्ययी, वक्री अपि (तव) बर्हि (कथ कथमपि) आशात ।

७ अग्ने जुषस्व, हे मन्द्र, स्वधाव ऋतजात सुक्रतो तत् (न) वच. प्रति हय । य. (त्वम्) सदृशौ पितुमान् क्षय इव ददात रण्व विश्वत प्रत्यङ् असि ।

१ त पृच्छत, स (आ) जगाम, स वेद, स चिकित्वान् स ईयते स नु ईयते । तस्मिन् प्रशिष सन्ति, तस्मिन् इष्टय, स वाजस्य शवस शुष्मिण पति ।

२ तमित् पृच्छन्ति किलु न सिम, धीर स्तु स्वेव मनसा यद् अग्रभीत् तत् विपृच्छति । अस्य च प्रथम वच न मृष्यते न च अपर, अदपितः स (अग्य, क त सचते ।

(ઘૃતાહુતીથી ભરેલા) પળાઓ તેનીજ તરફ જાય છે, સ્ફૂર્તિજન્ય સ્તુતિસ્તોત્રોનું સ્થાન પણ તેજ અમે કરેલી સવ મનમનાવણીઓ તેને કાને પડો. આ હરપ્રકારની પ્રાર્થનાઓનો સ્વીકાર કરનારો જયશાલી, યજ્ઞ યથાસાંગ પૂર્ણ કરનારો અને આ બાલરૂપ અગ્નિ પોતાના જોરનો ટુચકો પ્રકટ કરવા લાગ્યો છે. તેનું કૃપાછત્ર એવું પૂર્ણ છે કે તેમાં દોષ કાઢવો બિલકુલ અશક્ય છે. ૩

અગ્નિ પોતાનું સર્વ અંગ આટો પીલે છે. ત્યારે માત્ર તે આજુબાજુમાં (ધીમે ધીમે) સંચાર કરે છે. પરંતુ નવીન પ્રકટ થાય છે ત્યારે પોતાના પરિવાર સહવર્તમાન એકદમ ઝપાટાથી નિકળી જાય છે. પણ અગ્નિ પ્રકટ થયા બરાબર પ્રેમભર્યી જ્યારે તેની સ્તુતિ કરીએ ત્યારે માત્ર પાસે આવી થાકેલા ભક્તજનોને આનંદ અને પ્રેમનો ઉછાળો આવે તે માટે તેમની પીઠ ઉપરથી હાથ ફેરવે છે. ૪

આ મેધોદકમા અગર અરણ્યમાં હોય છે, તે વખતે એકાદ વન્ય શ્વાપદપ્રમાણે ઉગ્ર દેખાય છે ખરો પણ હવે (આકાશ અને પૃથ્વીઉપર વેદીના) ઉત્કૃષ્ટ પૃષ્ઠભાગ ઉપર તેની સ્થાપના કરેલી છે, માણસને સધ્ધર્મનું જ્ઞાન તેણેજ પ્રથમ શીખવ્યું, કારણ તે સર્વજ્ઞ હોઇ પરમ ધર્મનો શાસ્તા અને સત્યની કેવળ મૂર્તીજ છે ૫ (૧૪)

સૂક્ત ૧૪૬.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

અગ્નિના મસ્તક ત્રણ (પ્રકારનાં) અને કિરણ સાત પ્રકારના હોઈ તેના સ્વરૂપમાં ન્યૂન કહેતાં જડવાનું નથી. તે (જગતના) માબાપની સન્નિધ બેઠેલો છે. એવા અગ્નિનું હું ગુણસંકીર્તન કરૂં છું જુઓ તેણે દેખાવમાં ચલ પણ વસ્તુત: અચલ એવા આકાશનો તજોરૂપ અને વિસ્તીર્ણ પ્રદેશ કેવો સવ બાજુએથી ભરી નાંખ્યો છે. ૧

વીર્યભરથી સ્ફુરણ પામનાર આ મહાન અગ્નિએ આકાશ અને પૃથ્વીએ બન્નેને ક્યારનાજ ઘેરી નાખ્યા છે. જરારહિત અને ઉદારચરિત અગ્નિ અહીંથી પ્રસરતો પ્રસરતો (આકાશ સુધી) જઈ ભીડયો તેટલામાં તેની આરક્ત શિખા મેઘરૂપ ગાયની કાંસ ચાટવા લાગી ૨

---

३ जुह्व तमित् गच्छन्ति, तम् अर्वती:, मे विश्वानि वचांसि स (एक:) शृणवत् । स पुरु प्रैष. ततुरि· यज्ञसाधन: अच्छिद्रऊति: शिशु च रम: समा अदत्त ।

४ यत् समारत उपस्थाय चरति (किंतु) सद्य: जात सन् युज्येभि. तत्सार । यत् ईम् अपिग्रितम् उशती: (स्तुतय) गच्छन्ति (तदानीमव) श्रान्तम् (भक्त) नान्य मुदेच आभ मृशत ।

५ स: अप्य वनर्गु: (वा) मृग: ईम्, (किंतु अधुना) उपमस्या त्वचि उप नि धायि । मायेभ्य चयुना अग्नि: (एव) व्यब्रवीत (स:) हि विद्वान् ऋतचित् सत्य च ।

१ त्रिमूर्धान, सप्तरश्मि, अनूनम्, पित्रो. उपस्थे निषत्तम् अग्निम् गृणीषे । (पुनश्च:) अस्य चरतोपि ध्रुवस्य दिव: विश्वा रोचना आपप्रिवासम् (गृणीये) ।

२ अय उक्षा महान् एने (द्यावा पृथिव्यौ) अभि ववक्ष, अजर: ऋग्व इत ऊति: तस्थौ । (यदा) ऊर्ध्वा. सानौ पद नि दधात (तदानीमेव) अस्य अरुषास (दीप्तय:) ऊध. रिहन्ति ।

તે બન્ને મનોહર ગાયો પોતાના બચ્ચાને ચકાઓ નાખતાં નાખતાં એક પછી એક એમ નિકળી જાય છે અને જતાં જતાં તેનો માર્ગ નિષ્કંટક કરી મૂકે છે કારણુ તેમનું એકંદર લક્ષ (તેમના બચ્ચા તરફ) તે સર્વ શ્રેષ્ઠ (અગ્નિતરફ) લાગેલું હોય છે. ૩

જ્ઞાતા રૂષિઓ અગ્નિને તેના સ્વસ્થાન તરફ લઈ જાય છે અને ત્યાં ખરા જીગરથી યોજેલી હર તરેહની યુક્તિ પ્રયુક્તિઓથી તે જ્વારહિત અગ્નિને ત્યાંજ રાખી લે છે. તેથી ઉત્કંઠાથી સેવા કરનાર તે રૂષિવર્યોએ આકાશરૂપ સાગર તરફ દ્દષ્ટ નાખતાંની સાથેજ આ રૂષિઓને લીધે મર્ત્યજનો માટે સૂર્ય પ્રકટ થયો. ૪

કોઈપણ ઠેકાણે દર્શન લેવા યોગ્ય એવો કોઈ હોય તો તે આજ વિભૂતી છે. સર્વ નાના મોટાંઓએ દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત્યર્થ સ્તવન કરી આનેજ પ્રસન્ન કરવો જોઈએ; કારણુ આ સર્વ રક્ષક મહોદાર, સર્વને દર્શન આપનાર એવો અગ્નિ આ સર્વ જીવોનો પિતા થાય. ૫ (૧૫)

સૂક્ત ૧૪૭.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-अग्नि ॥

હે અગ્નિદેવ, (પુણ્યપ્રભાવથી) તેજઃપુંજ, અને તું પરમાત્મા એટલે, તને અંતઃકરણપૂર્વક ભજનાર એવા ભક્તજનો તારી સેવા યજ્ઞવડે કેમ કરે છે તે કૃપા કરી અમને કહે; એટલે તેવડે પુત્રપૌત્ર એમ બન્ને (અમને) આપનારા દેવો અમારા ધર્માચરણથી સંતુષ્ટ થશે. ૧

અત્યંત તરૂણ અગ્નિદેવ, હે સ્વતંત્ર, આ મારૂં સ્તોત્ર કૃપા કરી સાંભળ; તેમાં ઔદાર્યનું વર્ણન કરેલું હોઈ નિન્દા કરો યા સ્તુતિ કરે પણ હે અગ્નિ, હું તો તારો સેવક, તું જે સર્વ વંદ્ય દેવ તે તારી આગળ નમ્ર થઇશજ. ૨

---

३ सुमेकं धेनू सामन घत्स अभिसचरन्ती विचरतः । (किंतु अस्य) अध्वनः अनपवृज्य'न् मिमाने, (यतः) विश्वान् केतान् महः अधि दधाने ।

४ धीरास: कवयः, नानाहृदा अजुर्यम् (हृदि) रक्षमाणाः पद नयन्ति । (अमु) सिषासन्तश्च ते सिंधु पर्य पश्यन्त, (ततः) एभ्यः (कविभ्यः) नृन सूर्यः आविः अभवत् ।

५ परि काष्ठासु दिदृक्षेण्यः (अय) जेन्यः (अग्निः,) महः अर्भाय जीवसे ईळेन्यश्च । यत् अह एभ्यः गर्भेभ्यः (अय) पुरुत्रा मघवा विश्वदर्शतः सः अभवत् ।

१ हे अग्ने (शुक्रतन) शुचय त, ते आयोः आशुषाणाः (भक्ताः) त्वां वाजेभिः कथा ददाशुः (तत्कथय) यत् देवाः, उभे तोकं तनये (अस्मासु) दधानाः ऋतस्य सामन रणयन्ते ।

२ हे यविष्ठ, स्वधावः (अग्ने) अस्य मे सहिष्ठस्य प्रभृतस्य वचसः बोध । त्व. पीयति, त्वः अनु गृणाति, (परन्च) हे अग्ने त वदारुः अहं (ते) तन्व वंदे ।

તારા 'આજ્ઞાંકિત' સેવકોએ તે મમતાના અંધ 'પુત્રને' જોતાંજ તેનું તે દુઃખમાંથી રક્ષણ કર્યું. હે પરમ બુદ્ધિમાન સર્વજ્ઞ ભગવંત, તેં ભક્તોનું તેં આવી રીતે રક્ષણ કર્યું માટે, મનમાં નુકસાન કરવાનું હોવા છતાં પણ શત્રુઓ '(તે ભક્ત જનોનું) કાંઈ પણ નુકસાન કરી શકયા નહી. ૩

હે અગ્નિ જે કોઈ નીચ માણસ પોતે ભક્તિ કરતો નથી એટલુંજ નહી પણ (સજ્જનોને માત્ર) જે ઈર્ષાની દૃષ્ટિથી જુવે છે, અને કપટ કરી અમને ફસાવવાનો ઘાટ ઉલટો એનાજ ગળામાં આવી પડે છે અને તેના શાપ કકળાટથી તેનો પોતાનોજ નિઃપાત્ થાય છે. ૪

તેમજ હે પરમપ્રતાપી અગ્નિદેવ તારૂં સ્તવન સર્વત્ર થાય છે. માટે જાણી જોઈ બીજાનો કપટથી ઘાત કરવાજનાર માણસના તડાકામાંથી તું તારા ગુણસંકીર્તન કરનાર ભક્તોનો બચાવ કર અને અમારા ઉપર અનર્થ આવી પડયો એમ થવા દઈશ નહિં. ૫ (૧૬)

સૂક્ત ૧૪૮.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

જે યજ્ઞનો આચાર્ય, સર્વ પ્રકારના સ્વરૂપો ધારણ કરનાર, સર્વ દેવતાઓનું મૂર્ત સ્વરૂપ છે, એવા અગ્નિને જ્યારે સ્વાધિન ચિત્ત એવા માતરિશ્વાએ પ્રકટ કીધો ત્યારથી દેદીપ્યમાન સૂર્યપ્રમાણે આની પણ એક અદ્વિતીય અને તેજસ્વી વિભૂતી તરીકે મનુષ્યલોકમાં સ્થાપના થઈ. ૧

જે ખરેખરા ભક્તભાવથી (દેવની) પ્રાર્થના કરે છે, તેની હાની કોઈ પણ કદી કરી શકતો નથી. અગ્નિને આવા પ્રકારની પ્રાર્થના મનઃપૂર્વક ભાવે છે તેથીજ મારૂં બખતર બની તે (મારૂં) રક્ષણ કરે છે. લોકોને ધર્મરત ભક્તોના સત્કર્મ, સેવા ઇત્યાદિ સર્વ કંઈ પ્રિયજ હોય છે. ૨

---

३ हे अग्ने ते (तव) पायवः ये मामतेय अंध पश्यतः (तं) दुरितात् अरक्षन्। हे सुकृतो विश्ववेदाः तान् (भक्तान्) ररक्ष (अतः) रिपवः दिप्सन्तः इत् अपि न अह देभुः।

४ हे अग्ने, यः अघायुः (स्वयं) अररिवान् अरातिवा च द्वयेन (नः) मर्चयति, । (अस्य) सः मन्त्रः पुनः अस (एव) गुरुः अस्तु, सः च दुरुक्तैः तन्वम् अनु मृक्षीष्ट।

५ उतवा हे सहस्य अग्ने, यः (कोपि) मर्तः प्रविद्वान् मर्त द्वयेन मर्चयति। अतः हे स्तवमान अग्ने, स्तुवन्तम् पाहि, नः दुरिताय माकिः धायीः।

१ यत् ईम् होतार, विश्वाप्सु, विश्वदेव्यम् (अग्निम्) विदः मातरिश्वा मथीत्। (तत्) य स्वः (सूर्यं) न चित्र विभान (देवाः) मनुष्यासु विक्षु वपुषे दधुः।

२ मन्म ददानम् (केपि) न इत् ददभन्त, तस्य (मन्मनः) चाकन् अग्निः मम वरुथम्। (लोकाः) अस्य धर्मरतस्य उपस्तुतिम् कर्म विश्वानि जुषन्त।

પૂજ્ય રૂત્વિજનોને અગ્નિ તેમના શાશ્વત સ્થાનમાંજ જડ્યો પછી મોટા ગૌરવથી તેમણે તેની (વેદીઉપર) સ્થાપના કરી. પછી તેને આદરથી તેઓ યજ્ઞમાં લઈ ગયા. પરંતુ રથને જોડેલા અશ્વપ્રમાણે તેઓ તેને ઝપાટાબંધ લઈ ગયા. ૩

અગ્નિ, એ અઘટિત ચમત્કાર ઘડાવી લાવે છે, (પરંતુ તેજપ્રમાણે) સેંકડો પદાર્થ પોતાની ઘટ નીચે ઘાલી છૂંદી પણ નાખે છે. અને લોકોની આંખો દીપાવી નાખી સર્વ જંગલ પ્રજ્વલીત કરે છે. આવી સ્થિતીમાં પવન જેમ એકાદ ધનુર્ધરે છોડેલા બાણને સહાયભૂત થાય છે તેપ્રમાણે રોજ અગ્નિની જ્વાલાને અનુકુલજ ફુંકાય છે. ૪

અગ્નિ ગર્ભાવસ્થામાં હોય તો પણ તેને કોઈપણ અત્યાચારી પાતકી ઉપસર્ગ આપી શકતો નથી. તે પ્રકટ થયા પછી તેના જાજ્વલ્ય તેજથી તેઓ આંધળા બની તેમને દેખાય નહીં એમ થાય છે; પછી અર્થાત્ તેઓ ઉપદ્રવ કરી શકતા નથી. પણ નિરંતર ઉપાસનાનિષ્ઠ ભક્તજન માત્ર તેને (અતઃકરણમાં) જાળવી રાખે છે. ૫ (૧૭)

સૂક્ત ૧૪૯.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

આ જુઓ દિવ્ય સંપત્તિનો ઉદાર અધિપતિ, રાજાઓનો પણ રાજા પવિત્ર નિધિના સ્થાન તરફ અહીંજ આવે છે. ત્યારે હવે તેનું આગમન થાય છે, એટલામાં આ સોમ પ્રસ્તર તેની સેવામાં હાજર થાઓ. ૧

આ અગ્નિ આ (ભૂત ઉપરના) લોકોનો અને તેમજ અંતરાળમાંના ભુવનોનો પોતાની કીર્તિવડે ધૂરીણ થઈ ગાજે છે. જેના કીરણરૂપ સૃષ્ટિનું પાન યચ્ચાવત્ જીવ નિરંતર કરે છે એવો આ અગ્નિ આગળ આવી પોતાના આસનઉપર આરોહણ કરે છે. ૨

---

३ यम् (अग्निम्) यज्ञिनासः (भक्ताः) नित्ये त्रित नु सदने जगृभ्रे, (ततः एनम्) प्रशस्तिभिः दधिरे । (पश्चात्) रथ्यः अश्वासःन ररहाणाः त गृभयन्तः इष्टौ प्र सु नयन्त ।

४ (अय) दस्मः पुरुणि जम्भैः निरिणाति, आत विभावा वने आरोचते । आत् विभावा वने आरोचते आन् (इत्) वातः अनु धून् अस्य शोचिः अनु वाति, अस्तुः असनां शर्याम् न ।

५ यम् गर्भे सन्तम् अपि न रिपवः न रिपण्यवः (नापि) रेपणाः रेपयन्ति । ते (अस्य) अभिख्या अन्धाः अपश्याः (सन्तः) न दभन्, (परन्तु) नित्यासः प्रेतारः (स्वान्तः) ईम् अरक्षन् ।

१ (अय) सः महः रायः पतिः दन् इनः इनस्य वसुनः पदे आ आ ईषते । ध्रजन्तम् (एतम्) अग्रयः उप विधन् इत् ।

२ सः (अयं) यः नरां न रोदस्योः श्रवोभिः वृषा, जीवपीतसर्गःच । यः प्र सस्राणः योनौ शिश्रीत ।

જેણે નાર્મિણીના કિલ્લેબંધ શહેર ઉપર ઉજ્વલ પ્રકાશ પાડ્યો તે આ મહાજ્ઞાની (અગ્નિ) આકાશ ગજાવનાર જાણે એક ચપલ અશ્વજ અને સૂર્યના જેવો તેજ.પુંજ અગ્નિ, આત્મશક્તિથી સો ગણો ભરી રહ્યો છે. ૩

એ ઠેકાણે પ્રગટ થનારો અને ત્રણ દિવ્યલોક અને સર્વ અંતરાળ પ્રકાશથી છલોછલ ભરી નાખનારો આ અત્યંત પૂજ્ય આચાર્ય સ્વર્ગગાના વસતિસ્થાનમાં વાસ કરે છે. ૪

તે આ અગ્નિ બન્ને ઠેકાણે પ્રકટ થનાર યજ્ઞનો આચાર્ય છે. ખરી ભક્તિથી પ્રેરિત થઈ, જે જે ભક્ત એને હવિર્ભાગ અર્પણ કરે છે તેને તેને આ અગ્નિ અત્યુત્કૃષ્ટ સંપત્તિ અને જગત્વિખ્યાત સત્કીર્તિનો લાભ કરી આપે છે. ૫ (૧૮)

સૂક્ત ૧૫૦.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

અગ્નિદેવ, હું તારીપાસે પુષ્કળ માગીશજ, કારણ હું તારો અનન્ય ભક્ત અને તને મોટો એમ સમજી તારા કૃપાછત્ર તળે રહ્યા એટલે અત્યંત મોટા સત્કર્મ પ્રવર્તકના છત્ર નીચે રહ્યા પ્રમાણેજ છે. ૧

માટે કૃપા કર અને જે નાસ્તિક, ધનાઢ્ય હોવા છતાં પણ યજ્ઞ ન કરનાર, અને દેવ પરાઙ્‌મુખ છે, એવો માણસ ગમે તેટલો આક્રોશ કરે તો પણ તે તરફ જરા પણ લક્ષ ન આપ. ૨

હે જ્ઞાનરૂપ, તારો ભક્ત (ચંદ્રપ્રમાણે) આલ્હાદદાયક અને સ્વર્ગ લોકના શ્રેષ્ઠ પુરૂષોમાં પણ ઉત્કર્ષને પાત્ર હોય છે. તો હે અગ્નિ, અમે તારા ભક્તોપણ એમજ સર્વ લોકોમા વરિષ્ઠ થઈએ એમ કર. ૩ (૭૯)

---

३ यः नार्मिणीनाम् पुरम् अदीदेत् (सोय) कवि, (अग्निः) नभन्यः अत्य अर्वा न, सूर. न रुरुक्वान्, शतात्मा (भवति)।

४ (सः) द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि अभि शुशुचान यजिष्ठः होता अपां सधस्थे अस्थात्।

५ अय स द्विजन्मा होता, य मर्तः सुतुकः अस्मै ददाश, (तस्मै) विश्वा वार्याणि, श्रवसा च दधे।

१ हे अग्ने दाश्वान् (अहं) त्वा पुरुणोचे, तव (अहं) अरि. तव स्वित् शरणे आ (अस्मि, येन) महस्य तोदस्येव शरणे आ (भवामि)।

२ (प्रसीद) अनिनस्य, धनिन (सतः) अररुष चित् अदेवयो च वि प्रहोपे (अपि) कदा चन प्रजिगतः।

३ हे विप्र अग्ने सः (तव) मर्त्यः (भक्त) चन्द्र. महः दिवि साधन्तमः च, (अतः) हे अग्ने (वयं) ते वनुप (अपि) प्रप्र इत् स्याम।

સૂક્ત ૧૫૨

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–मित्रावरुण ॥

ધ્યાનાસક્ત પુરૂષોએ જ્ઞાન ગોધન લાભની ઇચ્છા રાખી, યજ્ઞપ્રસંગે મિત્રપ્રમાણે (ઉપકારક) પ્રિય અને પૂજ્ય અગ્નિને પોતાના પ્રભાવથી આકાશોદકમાંથી પ્રકટ કર્યો ત્યારે તેના દ્વેષને લીધે અને ગર્જનાથી આકાશ અને પૃથ્વી થરથર ધ્રુજવા લાગ્યા, કારણ મનુષ્યમાત્રનું રક્ષણ હવે કેમ થશે તેની તેમને મોટી ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ. ૧

સોમયાગ કરનાર પુરૂમીળ્હની આજ્ઞાપ્રમાણે વર્તનાર ઋત્વિજોએ પ્રેમાળ અંતઃકરણથી તમોને તેજ હવિર્ભાગ અર્પણ કર્યો છે, તો ભક્તિવડે તમારૂં સ્તવન કરનાર ભક્તને પ્રજ્ઞા અને કાવ્યસ્ફૂર્તિ આપો હે બહાદુરો ઘરધણી યજમાનની પ્રાર્થના તરફ લક્ષ રાખો. ૨

હે વીરાઓ, તમે અંતરાળમાંથી પ્રકટ થયા ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ કવિત્વ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય તે માટે આ તમારા અંતઃસ્તુત્ય અવતારનું રસભરિત વર્ણન લોકો કરે છે, અને ભક્તિયુક્ત યથાવિધિ થએલા યજ્ઞોનો તમે પ્રેમથી સ્વીકાર કરો એટલે તમે જે (કતૃત્વશક્તિ) ધર્મ પ્રસાર માટે અને ભકતોને આપવામાટે લઇનેજ આવો છો. ૩

ઈશ્વર સ્વરૂપ મિત્રાવરૂણો, જે લોકોઉપર તમારી વિશેષ પ્રીતિ હોય છે તે વૈભવને પામે છે ધર્મ પ્રતિપાલક દેવો, અમારા યજ્ઞની અતિશય પ્રશંસા કરો મહાન્ દ્યુલોકમાંથી (પ્રાપ્ત થનાર) સર્વોત્કૃષ્ટ અને કાર્ય ક્ષમ એવા સામર્થ્યની અને પુણ્ય કર્મની જોડ, રથને બળદ જોડ્યાપ્રમાણે, તમે પાકી લાવી મૂકો છો ૪

પોતાના મહિમાથી તમે આ પૃથ્વીઉપરની સર્વ સ્પૃહણીય સંપત્તિનો જથ્થો આગળ માંડી મૂકો છો તેથી નિષ્કલંક અને કુશાગ્ર એવી (બુદ્ધિરૂપ) ધેનૂઓ પોતપોતાને ઠેકાણે સુખરૂપ રહે છે અને આકાશ મેઘાચ્છાદિત હોય છે ત્યારે સવાર સાંજ સૂર્ય માટે મંજૂળ ટૌકા કરનાર તદ્દાવી પક્ષીઓની પેઠે તેઓ (ધેનૂઓ) પણ સુસ્વર (એવો) કાવ્યધ્વની કાઢે છે. ५ (२०)

---

१ स्वाध्या गोषु गव्यव विदथे, य प्रिय यजत अग्निम् मित्र न, शिम्या अप्सु अजीजनन, (तस्य अग्ने। पाजसा गिरा च रोदसी जनुषा अव प्रति अरेजताम्।

२ यत् ह सोमिन पुरुमीळ्हस्य स्वाभुव (ऋत्विज) मित्रास न वाम् त्वत् (हवि) प्रदधिरे, अध अर्चते क्रतु गातु च विदतम्, उत हे वृषणा पत्यवत श्रुतम्।

३ हे वृषणा, महे दक्षसे वा रोदस्यो प्रजान्य जन्म क्षितय आ भूषन्। यत् होचया शिम्या अध्वरे वीथ, ईम् (दक्षम्) ऋताय अर्चते नरथ।

४ हे असुरा या वा महि प्रिया ता क्षिति प्र (वृष्टा वनि)। हे ऋतवानौ (न) ऋतम् बृहत आ घोषथ। युवम् बृहत दिव (लभ्य) अशुन्म दक्ष अप च रथ्य धुरि गाम् न उपयुञ्जाथे।

५ अत्र मही, महिना वारम् ऋण्वथ (तन) रेणव तुर वनत्र सद्मा आ (तिष्ठन्ति) ताश्च उपर तातौ आनिम्रुच उदराश्च तक्वी इव तूतुम् स्वर न्त।

હે મિત્રાવરૂણો જે યજ્ઞમાં તમે પોતે ઉચ્ચ સ્વરથી ગાયન કરો છો તે યજ્ઞમાં મનોહર કેશ-કલાપ—ભૂષિત એવી દીવ્યાંગનાઓ તમારાં યશોનું વર્ણન કરે છે. તો તમે તમારી મેળે અમારી બુદ્ધિઓને પ્રેરણા કરી તેમને વિકાસિત કરો. મારા જેવા હવિના સ્તવનોને સ્ફૂર્તિ આપનાર તમેજ છો. ૬

જે તમારૂં સ્તવન કરી યજ્ઞદ્વારા તમને હવિ અર્પણ કરે છે અને જે હવિ અગર આચાર્ય પ્રતિભાયુક્ત સ્તવનોથી તમારી ઉપાસના કરે છે તેની સન્નિધ જઈ તમે તેના યજ્ઞનો પ્રેમથી સ્વીકાર કરો છો તો અમારાઉપર પ્રેમ રાખનાર (મિત્રાવરૂણ) દેવો, પ્રાર્થના અને ખરી ભક્તિ અમારી તરફ આવો. ૭

ન્યાયપ્રવર્તક મિત્રાવરૂણો, યજ્ઞાર્થ લાવેલા ગોરસથી, માનસિક ધ્યાન વિધીપ્રમાણે પ્રથમ તમારૂજ અર્ચન થાય છે. ભક્તજન (પોતાની) અનન્ય ભક્તિ અને પ્રાર્થના બન્ને તમને એકદમ અર્પણ કરે છે, અને તમે પણ પ્રેમાળ અંતઃકરણથી દિવ્ય વૈભવ લઈ તેમના તરફ પ્રાપ્ત થાઓ છો ૮

હે વીરો, અપ્રતિમ તારૂણ્ય એ તમારા અંગમાં હોય છે, અત્યુચ્ચ અને સર્વ રક્ષક મોટું ઐશ્વર્ય પણ તમેજ પોતાના દૈવી સામર્થ્યથી પોતીકું કરી લીધેલું છે માટે આકાશ, સમુદ્ર અગર પાણી પૈકી કોઈને પણ તમારા દૈવત્વની અગર ઐશ્વર્યની બરોબરી કદી પણ કરતા આવડી નહીં. ૯ (૨૧)

---

६ हे मित्र वरुण यत्र गातुम् अर्चथ, तत्र (यज्ञे) केशिनी, ऋताय वाम् आ अनूषत । (युवा) त्मना धिय अवसृजतम् पिन्वतम् च युवम् विप्रस्य मन्मनाम् इरज्यथ ।

७ य वां शशमान ह यज्ञै दाशति, य कवि होता (वा) मन्मसाधन. (वां) यजति । तम् उप गच्छथ अह, (तस्य) अध्वर वीय , (तत्) हे अस्मयु (अस्माक) गिर सुमतिं च गन्तम् ।

८ हे ऋतावाना, यज्ञै गोभि मनस प्रयुक्तिषु न युवाम् प्रथमा भजते । (भक्ताश्च) सयत्ता मन्मना वां गिर भरन्ति, (युवां हि) अदृप्यता मनसा रवत (च) आशाथे ।

९ हे नरा, रेवत् वय दधाथे, रेवत, इत्ऊति, (च) माहिनम् (एश्वर्यमपि युवा) मायया आशाथे । (अत) न द्याव न उत सिन्धव नापि पणय वाम् देवताम् मय (वा) आहभि न आनशु ।

સુક્ત ૧૫૨.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-मित्रावरुण ॥

તમે એવા છો કે તમારા વસ્ત્રો એટલે ભરચક્ક પ્રકાશ તમારી કરણીઓ અને ઠરાવેલાં મનોદ્‌ગતો કદી પણ ચૂકશે નહી. કોઈપણ પ્રકારની લુચ્ચાઈ તમારી આગળ ટકેલી નથી; કારણ હે મિત્રાવરૂણો, સત્યધર્મથી તમે રતી પણ કદી ખસતા નથી. ૧

એ વાત કોઇને પણ સહેજ સમજાશે કે મોટા, મોટા જ્ઞાની રૂષિ, તેના જે નેમાનેમની અતિશય સ્તુતિ કરે છે તે તંતોતંત ખરૂં અને તદ્દન અપરિહાર્ય હોય છે. શત્રુનું હથિયાર જો ત્રિધારવાળું તો આનું ભયંકર ચાર ધારવાળું થઈ તેનો નાશ કરે છે. અને એ ઝપાટામાં દેવાનંદક દુષ્ટોનો સંહાર પહેલાં પ્રથમ થાય છે. ૨

આ શો ચમત્કાર છે કે જેને પગ નથી તેજ સર્વની આગળ આવે છે. હે મિત્રાવરૂણો, આ તમારી મહિમાનો પાર કોણ જાણી શકે તમારો બાલરૂપ અવતાર આ જગતનો ભાર વહે છે. અને સત્ય ધર્મની અભિવૃધ્ધિ કરી અસત્યનો નાશ કરે છે. ૩

દિવ્યાંગનાઓની પ્રીતિને પાત્ર થએલો અને હમેશ ચાલતો એવોજ અમારી નજરમાં આવે છે. તેને વિશ્રાન્ત લેતો અમે કદીપણ જોયો નથી. તેનાં વસ્ત્રો તેજમય હોઈ તેનો ઝોલ એકસરખો દૂરસુધી પ્રસરેલો હોય છે. મિત્રનું તેમજ વરૂણનું પ્રિયસ્થાન તેજ છે. ૪

અશ્વ જેવો પણ અશ્વની જાતનો નહીં અને તેને લગામ પણ નથી એવો આ સૂર્ય ઉગતાંની સાથે ગર્જના કરી અને થાટથી છાતી ઉંચી રાખી એકદમ આકાશમાં ઉડાણ કરે છે. (ચમત્કાર વડે) તારૂણ્યનો નિરંતર ઉપભોગ લેનાર દેવો, મિત્રાવરૂણોને ઠેકાણે દેખાનારા વૈભવોનું આશ્ચર્ય કરતાં (ઈશ્વરનાં) અંતકર્ય ગુણ વર્ણનોમાં મગશૂલ થઇ જાય છે. ૫

---

१ युवम् पीवसा वस्त्राणि वसाथे, युवोः, मन्तवः, सर्गाश्च अच्छिद्राः । (यवाम्) विश्वा अनृतानि अव अतिरतम्, (यतः) हे मित्रावरुणा (युवाम्) ऋतेन सचेथे ।

२ एतत् चन त्वः 'वि चिकेतत् (यत्) एषाम् मन्त्रः (यः) कविशस्त; सः सत्यः ऋघावान् च । (स पुनः) उग्रः चतुराश्रिः (भूत्वा) त्रिरश्रिम् हन्ति । (तदानीम्) देवनिदः ह प्रथमाः अजूर्यन् ।

३ अपात् पद्वतीनां (मध्ये) प्रथमा एति, हे मित्रा वरुणा वां तत् (कर्म) कः आ चिकेत । गर्भः अस्य चित् भार आ भरति, ऋत पिपर्ति, अनृत नितारीत् ।

४ कनीना जार प्रयन्तमित् परिपश्यामसि न (तु) उपनिपद्यमानम् । (क्षपिच) अनवपृग्णा वितताच (वस्त्राणि) वसानम्, मित्रस्य वरुणस्य च प्रिय धाम (पश्यामसि) ।

५ अर्वा जातः (परः) अनश्वः अनभीशुः (तथाच) कनिक्रदत् पतयत् ऊर्ध्वसानुः (अयम्) । (अतः हेतोः) युवानः (देवाः) मित्रेच वरुणेच धाम प्रगृण तः अचित्तम् ब्रह्म जुजुषुः ।

। (દિવ્ય) ધેનુઓએ મારૂં એટલે મમતા પુત્રનુ સંરક્ષણ કર્યું તેઓએજ (મને) સનાનિષ્ઠ ભક્તને પોતાના આંચળોમાંના દુગ્ધરસનડે પુષ્ટ કર્યો છે સર્વવિદ્યાપારંગત પછી (દિવ્યજ્ઞાન ભોજન મળવા માટે તેમની પ્રાર્થના કરવી અને અનાદ્યનત ઉપર રા સર્વભાર રાખી (દુ ખ) મુક્ત થવાની આકાક્ષા ધરવી. ૬

। દેવો, મિત્રાવરૂણો, સેવા અને ભક્તિના આધાર ઉપર મેં અર્પણ કરેલા હવીઓનો ાર કરવા તરફ તમારૂ લક્ષ મને વેધવા દો અમારી પ્રાથના યુધ્ધમા યશસ્વી થાઓ, દિવ્ય એવી (જ્ઞાન) વૃષ્ટિ અમને કલ્યાણ પ્રદ થાઓ ૭ (૨૨)

સૂક્ત ૧૫૩.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–मित्रावरुण ॥

મિત્રાવરૂણો તમે સમર્થ છો, અમે સરખાજ પ્રેમથી હવ્ય અર્પણ કરી અને નમ્રપણે ના કરી તમારી સેવા કરીએ છીએ. સ્વર્ગીય ઘૃતનો વર્ષાવ કરનાર દેવો, આ અમારા ાયુઓ તમને ઘૃતાહુતી પ્રમાણેજ મનનીય સ્તોત્રોથી સંતુષ્ટ કરે છે. ૧

ામારી ઉત્કૃષ્ટ સ્તુતી એ પણ તમારૂ ધ્યાન કરીએ તેમજ એક સામર્થ્ય છે, માટે હે ાવરૂણો મેં આ મારૂં સુંદર સ્તોત્ર તમારે માટે તૈયાર કર્યું છે આચાર્ય જ્યારે ધર્મ રમા તમારૂં ભજન કરવા લાગે છે ત્યારે હે વીરો, તમારી પાસેથી ખરા આનદનો થવો એવીજ તે મહાત્માની અપેક્ષા હોય છે. ૨

। મિત્રાવરૂણો, યજ્ઞ મંડપમાં આચાર્ય પણ બીજા સામાન્ય મનુષ્યો પ્રમાણે હવિ આપી રૂં અર્ચન કરી (પોતાના અંતકરણને) તમારી સેવામા મોકલી આપે છે, તે વખત ક્તિરૂપ ધેનુ સત્યધમ (ની વૃધ્ધિ) અને હવિર્દાતા ભક્તો માટે (દિવ્ય) દૂધથી રીતે ભરાઈ જાય છે. ૩

(या) धेनव (मां) मामतेय अवन्ती (ता) ब्रह्म (ता एव मा) ब्रम्हप्रियं सस्मिन् ऊधन न्। वर्तनानि विद्वान् पिल भिक्षेत अदितम् असा आविवासन् उरुष्येर्।

। हे देवौ मित्रावरुणौ नमसा अवसाच वा हव्यजुर्ष्टि (प्रति) आ वर्तत्याम् । अस्माक ब्रह्म पृतनासु सह्या ॥ वृष्टि अ माक सुपारा (भवतु) ।

। हे मित्रावरुणा (वय) सजोषा हव्येभि नमोभि या मह यजामहे । हे घृतस्नू, अध यत् अध्वर्यव न धीतिभि वाम् भरन्ति ।

२ प्रस्तुति व म् प्रयुक्ति न धाम (अत) हे मित्रावरुणा (मया) सुवृक्ति अयामि । यत् होता येषु वाम् अर्चति, (तदा) हे वृषणौ स सूरि वाम् सुम्नम् इयक्षर् (वर्तते) ।

३ हे मित्रावरुणा यत् विदथे स होता मानुष न रातहव्य सपर्यन् च (त्वान) वाम् हिनोति । (तदा) दति धेनु ऋताय, हविर्दे जनाय च पीपाय ।

વધારામાં વળી તમારા આનંદમગ્ન ભક્તમંડપમાં, સોમરસ, દિવ્યધેનૂ, અને સ્વર્ગીય ઉદકની રેલચેલ હોય છે; એ સનાતન ભગવંત અમને પણ એવોજ (આનંદ) આપશે, માટે આવો, અને પ્રકાશરૂપ ધેનૂના મધુર દૂધને આસ્વાદ લ્યો. ૪ (૨૩)

સૂક્ત ૧૫૪.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-विष्णु ॥

હવે હું વિષ્ણુના પરાક્રમનું ગમે તેટલું વર્ણન કરૂં તો પણ તે થોડુંજ 'સર્વ ભુવનો તેણે વ્યાપી નાખ્યાં છે એટલૂંજ નહીં પણ અત્યુચ્ચ દેવલોક પણ એકમેજ આટોપી રાખ્યો છે જૂદાં જૂદાં ત્રણજ પગલાં નાખી તેણે સવ વ્યાપી નાખ્યૂં છે. ૧

વિષ્ણુની તેના પરાક્રમને લીધેજ ઘણી સ્તુતિ થાય છે. ગિરિકંદમાં રહી ઘોર પ્રદેશમાં સંચાર કરનાર ભયંકર સિંહ પ્રમાણે આ (દિવ્યવિભૂતીઓમાં) મહાપરાક્રમી છે. (જુઓ) સર્વ વ્યાપક એવા એનાં ત્રણ પગલામાંજ વિશ્વમાંહેલાં યચ્ચાવત્ ભુવનો સહેજ માયાં છે. ૨

આ કાર્યક્ષમ અને મનોહર સ્તવન વિષ્ણુના કાને જાઓ પ્રેમાળ સ્તુતિનો ભોક્તા અને જેનો યશ સર્વ વ્યાપક એવો એ વીર છે. આ આટલું પ્રચંડ વિશ્વ પણ તે ફક્ત એના ત્રણ પગલમાંજ ખલાસ થઈ ગયું. ૩

એના નિવાસસ્થાન પણ ત્રણ અને તે પણ મધૂર રસથી પૂર્ણ ભરેલી અક્ષય્ય અને પોતાનાજ સ્વભાવિક સહજાનંદમાં નિમગ્ન એવાં છે. અને તે પોતે એવો છે કે ત્રિગુણાત્મક વિશ્વ એટલે પૃથ્વી, આકાશ, અને બીજા ભુવનો–એ સર્વ એકલાએ આટોપી રાખ્યા છે. ૪

---

४ उत वां मघासु विष्णु, अन्ध. गावः आपो देवीः च पीपयन्त । उत नः (अपि) अस्य (शुक्रस्य) पूर्व्य पतिः दन् (भवतु, अतः) उस्रियायाः पयसः श्रीतम् पातम् ।

१ नु कम् विष्णोः वीर्याणि प्र वोचम्, यः (विष्णुः) पार्थिवानि रजांसि विममे । यस्त्रेधा विचक्रमाणः उरुगाय. (सन्) उत्तर सधस्थ अस्कभायत् ।

२ (स) विष्णुः तत् वीर्येण प्र स्तवते, कुचरः गिरिष्ठाः मृगः न भीमः । यस्य त्रिषु उरुषु विक्रमणेषु विश्वा भुवनानि अधि क्षियन्ति ।

३ (एतत्) दप मन्म गिरिक्षिते उरुगायाय वृष्णे विष्णवे प्रेतु । यः इदं दीर्घं प्रयत सधस्थ एकः (सन्नपि) त्रिभिः पदेभिः इत् विममे ।

४ यस्य त्री पदानि मधुना पूर्णा, अक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति । य उ त्रिधातु पृथिवीम् उतद्याम् विश्वा भुवनानि च एकः दाधार ।

Printed at Vaidya Brothers' Press, Thakurdwar, Bombay No 2 & published at S... ...elli Office 47 Kalbadevi Road Bombay, by Gala... ...Vaidya

ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી, તથા ઇંગ્રેજી ભાષામાં
જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં

વેદોનાં ભાષાંતર

દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ; ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર.

વર્ષ ૧] ચૈતર સંવત ૧૯૬૯—મે સન ૧૯૧૩ [અંક ૧૧

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ. ૩.

ગુજરાતી શ્રુતિબોધ

સંપાદકો

રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન, બી. એ., એલ્ એલ્. બી.
અચ્યુત બળવંત કોલ્હટકર, બી. એ., એલ્ એલ્. બી.
દત્તો આપ્પાજી તુળજાપુરકર, બી. એ., એલ્ એલ્. બી.

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

यास्काचार्य.

'શ્રુતિબોધ' ઑફિસ, ૪૭, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ.

આ અંકની કિંમત ૮ આના

तदस्य प्रियमभि पाथो अश्यां नरो यत्र देवयवो मदन्ति ।
उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था विष्णोः पदे परमे मध्व उत्सः ॥ ५ ॥
ता वां वास्तून्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः ।
अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः परमं पदमव भाति भूरि ॥ ६ ॥ २४ ॥

॥ १५५ ॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–विष्णु । छन्दः–जगती ॥

॥ ॥१५६॥ प्र वः पान्तमन्धसो धियायते महे शूराय विष्णवे चार्चत ।
या सानुनि पर्वतानामदाभ्या महस्तस्थतुरर्वतेव साधुना ॥ १ ॥
त्वेषमित्था समरणं शिमीवतोरिन्द्राविष्णू सुतपा वामुरुष्यति ।
या मर्त्याय प्रतिधीयमानमित्कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः ॥ २ ॥
ता ईं वर्धन्ति मह्यस्य पौंस्यं नि मातरा नयति रेतसे भुजे ।
दधाति पुत्रोऽवरं परं पितुर्नाम तृतीयमधि रोचने दिवः ॥ ३ ॥

तत् । अस्य । प्रियं । अभिः । पाथः । अश्यां । नरः । यत्र । देवऽयवः । मदंति । उरुऽक्रमस्य । सः । हि । बंधुः । इत्था । विष्णोः । पदे । परमे । मध्वः । उत्सः ॥५॥ ता । वां । वास्तूनि । उश्मसि । गमध्यै । यत्र । गावः । भूरिऽशृंगाः । अयासः । अत्र । अह । तत् । उरुऽगायस्य । वृष्णः । परमं । पदं । अव । भाति । भूरि ॥६॥२४॥

प्र । वः । पांतं । अंधसः । धियाऽयते । महे । शूराय । विष्णवे । च । अर्चत । या । सानुनि । पर्वतानां । अदाभ्या । महः । तस्थतुः । अर्वताऽइव । साधुना ॥ १ ॥ त्वेषं । इत्था । संऽअरणं । शिमीऽवतोः । इंद्राविष्णू इति । सुतऽपाः । वां । उरुष्यति । या । मर्त्याय । प्रतिऽधीयमानं । इत् । कृशानोः । अस्तुः । असनां । उरुष्यथः ॥ २ ॥ ताः । ईं । वर्धंति । महि । अस्य । पौंस्यं । नि । मातरा । नयति । रेतसे । भुजे । दधाति । पुत्रः । अवरं । परं । पितुः । नाम । तृतीयं । अधि । रोचने । दिवः ॥ ३ ॥

तत्तदिदिंस्य पौंस्यं गृणीमसीनस्यं त्रातुरंवृकस्यं मीळ्हुर्षः ।
यः पार्थिवानि त्रिभिरिद्विगामभिरुरु क्रमिंष्टोरुगायाय जीवसे ॥ ४ ॥
द्वे इदंस्य क्रमणे स्वर्दृशोंऽभिख्याय मर्त्यो भुरण्यति ।
तृतीयंमस्य नकिरा दंधर्षति वयंश्चन पतयंन्तः पतत्रिणः ॥ ५ ॥
चतुर्भिः साकं नवतिं च नामंभिश्चक्रं न वृत्तं व्यतीरवीविपत् ।
बृहच्छरीरो विमिमान ऋक्वंभिर्युवाकुमारः प्रत्येत्याहवम् ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ १५६ ॥ ऋषि –दीर्घतमा । देवता–विष्णु । छन्दः–जगती ॥

॥१५६॥ भवां मित्रो न शेव्यों घृतासुतिर्विभूतद्युम्न एवया उं सप्रथाः ।
अधां ते विष्णो विदुषां चिदर्ध्यः स्तोमों यज्ञश्च राध्यों हविष्मंता ॥ १ ॥
यः पूर्व्याय वेधसे नवींयसे सुमज्जानये विष्णवे ददांशति ।
यो जातमंस्य महतो महि ब्रवत्सेदु श्रवोंभिर्युज्यं चिदभ्यंसत् ॥ २ ॥

तत्ऽतंत् । इत् । अस्य । पौंस्यं । गृणीमसि । इनस्यं । त्रातुः । अवृकस्यं । मीळ्हुषंः । यः । पार्थिवानि । त्रिऽभिः । इत् । विगामऽभिः । उरु । क्रमिंष्ट । उरुऽगायाय जीवसें ॥ ४ ॥ द्वे इतिं । इत् । अस्य । क्रमणे इतिं । स्वःऽदृशंः । अभिऽख्याय मर्त्यः । भुरण्यति । तृतीयं । अस्य । नकिः । आ । दधर्षति । वयः । चन । पतयंतः पतत्रिणः ॥ ५ ॥ चतुर्भिः । साकं । नवतिं । च । नामंऽभिः । चक्रं । न । वृत्तं । व्यतींन् । अवीविपत् । बृहत्ऽशरीरः । विऽमिमानः । ऋक्वंऽभिः । युवा । अकुमारः । प्रति । एति । आऽहवं ॥ ६ ॥ २५ ॥

भवं । मित्रः । न । शेव्यंः । घृतऽआसुतिः । विभूतऽद्युम्नः । एवऽयाः । ऊं इतिं । सऽप्रथाः । अधं । ते । विष्णो इतिं । विदुषा । चित् । अर्ध्यः । स्तोमंः । यज्ञः । च । राध्यः । हविष्मंता ॥ १ ॥ यः । पूर्व्याय । वेधसें । नवींयसे । सुमत्ऽजानये । विष्णवे । ददांशति । यः । जातं । अस्य । महतः । महिं । ब्रवत् । सः । इत् । ऊं इतिं । श्रवंःऽभिः । युज्यं । चित् । अभि । असत् ॥ २ ॥

स्तोतारः पूर्व्यं यथा विद ऋतस्य गर्भं जनुषा पिपर्तन ।
स्य जानन्तो नाम चिद्विवक्तन महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे ॥ ३ ॥
स्य राजा वरुणस्तमश्विना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधसः ।
धार दक्षमुत्तममहर्विदं व्रजं च विष्णुः सखिवाँ अपोर्णुते ॥ ४ ॥
यो विवाय सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः ।
अजिन्वन्त्रिषधस्थ आर्यमृतस्य भागे यजमानमाभजत् ॥५॥२६॥२१॥

॥ द्वाविंशोऽनुवाकः ॥

॥ १५७ ॥ ऋषि – दीर्घतमा । देवता – अश्विनौ । छन्द – त्रिष्टुप् ॥

॥१५७॥ अबोध्यग्निर्ज्म उदेति सूर्यो व्युषाश्चन्द्रा मह्यावो अर्चिषा ।
युक्षातामश्विना यातवे रथं प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक् ॥ १ ॥

। कं इति । स्तोतारः । पूर्व्यं । यथा । विद । ऋतस्य । गर्भं । जनुषा । पिपर्तन ।
। अस्य । जानंतः । नाम । चित् । विवक्तन । महः । ते । विष्णो इति । सुऽमतिं ।
जामहे ॥ ३ ॥ तं । अस्य । राजा । वरुणः । तं । अश्विना । क्रतुं । सचंत ।
रुतस्य । वेधसः । दाधार । दक्षं । उत्ऽतमं । अहःऽविदं । व्रजं । च । विष्णुः ।
खिऽवान् । अपऽऊर्णुते ॥ ४ ॥ आ । यः । विवाय । सचथाय । दैव्यः । इंद्राय ।
ष्णुः । सुऽकृते । सुकृत्ऽतरः । वेधाः । अजिन्वत् । त्रिऽसधस्थः । आर्यं । ऋतस्य ।
गे । यजमानं । आ । अभजत् ॥ ५ ॥ २६ ॥ २१ ॥

अबोधि । अग्निः । ज्मः । उत् । एति । सूर्यः । वि । उषाः । चंद्रा । मही ।
वः । अर्चिषा । अयुक्षातां । अश्विना । यातवे । रथं । प्र । असावीत् । देवः ।
विता । जगत् । पृथक् ॥ १ ॥

यद्युञ्जाथे वृषणमश्विना रथं घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूरसाता भजेमहि ॥ २ ॥
अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु सुष्टुतः ।
त्रिवन्धुरो मघवा विश्वसौभगः शं न आ वक्षद्द्विपदे चतुष्पदे ॥ ३ ॥
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवं मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम् ।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा ॥ ४ ॥
युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।
युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीँरश्विनावैरयेथाम् ॥ ५ ॥
युवं ह स्थो भिषजा भेषजेभिरथो ह स्थो रथ्या३ राथ्येभिः ।
अथो ह क्षत्रमधि धत्थ उग्रा यो वां हविष्मान्मनसा ददाश ॥ ६ ॥ २७ ॥ २ ॥

यत् । युंजाथे इति । वृषणं । अश्विना । रथं । घृतेन । नः । मधुना । क्षत्रं । उक्षतं । अस्माकं । ब्रह्म । पृतनासु । जिन्वतं । वयं । धना । शूरऽसाता । भजेमहि ॥ २ ॥ अर्वाङ् । त्रिऽचक्रः । मधुऽवाहनः । रथः । जीरऽअश्वः । अश्विनोः । यातु । सुऽस्तुतः । त्रिऽवंधुरः । मघऽवा । विश्वऽसौभगः । शं । नः । आ । वक्षत् । द्विऽपदे । चतुःऽपदे ॥ ३ ॥ आ । नः । ऊर्जं । वहतं । अश्विना । युवं । मधुऽमत्या । नः । कशया । मिमिक्षतं । प्र । आयुः । तारिष्टं । निः । रपांसि । मृक्षतं । सेधतं । द्वेषः । भवतं । सचाऽभुवा ॥ ४ ॥ युवं । ह । गर्भं । जगतीषु । धत्थः । युवं । विश्वेषु । भुवनेषु । अंतरिति । युवं । अग्निं । च । वृषणौ । अपः । च । वनस्पतीन् । अश्विनौ । ऐरयेथां ॥ ५ ॥ युवं । ह । स्थः । भिषजा । भेषजेभिः । अथो इति । ह । स्थः । रथ्या । रथ्येभिरिति रथ्येभिः । अथो इति । ह । क्षत्रं । अधि । धत्थः । उग्रा । यः । वां । हविष्मान् । मनसा । ददाश ॥ ६ ॥ २७ ॥ २ ॥

॥ द्वितीयाष्टके द्वितीयोध्यायः समाप्तः ॥ २ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके त्रितीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ १५८ ॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अश्विनौ । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥१५८॥ वसू॑ रु॒द्रा पु॑रु॒मन्तू॑ वृ॒धन्ता॑ दश॒स्यतं॑ नो वृषणाव॒भिष्टौ॑ ।
दस्रा॑ ह॒ यद्रेक्ण॑ औचथ्यो वां॒ प्र यत्स॒स्राथे॑ अक॑वाभिरू॒ती ॥ १ ॥
को वां॑ दाशत्सुम॒तये॑ चिद॒स्यै वसू॒ यद्धेथे॒ नम॑सा प॒दे गोः ।
जि॒गृ॒तम॒स्मे रे॒वतीः॒ पुर॑न्धीः काम॒प्रेणे॑व॒ मन॑सा चर॑न्ता ॥ २ ॥
यु॒क्तो ह॒ यद्वां॑ तौ॒ग्र्याय॑ पे॒रुर्वि मध्ये॒ अर्ण॑सो॒ धायि॑ प॒ज्रः ।
उप॑ वा॒मवः॑ शर॒णं ग॑मेय॒ शूरो॒ नाज्म॑ प॒तय॑द्भि॒रेवैः॑ ॥ ३ ॥
उप॑स्तुतिरौचथ्यमुरु॒ष्येन्मा मामि॒मे प॑त॒त्रिणी॒ वि दु॑ग्धाम् ।
मा मामेधो॒ दश॑तयश्चि॒तो धा॒क् प्र यद्वां॑ ब॒द्धस्त्मनि॒ खाद॑ति॒ क्षाम् ॥ ४ ॥

वसू॒ इति॑ । रु॒द्रा । पु॒रु॒मन्तू॒ इति॑ पु॒रु॒ऽमन्तू॑ । वृ॒धन्ता॑ । द॒श॒स्यत॑ । नः॒ । वृ॒ष॒णौ॒ । अ॒भिष्टौ॑ । दस्रा॑ । ह॒ । यत् । रेक्णः॑ । औ॒च॒थ्यः । वा॒म् । प्र । यत् । स॒स्राथे॒ इति॑ । अक॑वाभिः । ऊ॒ती ॥ १ ॥ कः । वा॒म् । दा॒श॒त् । सु॒ऽम॒तये॑ । चि॒त् । अ॒स्यै । वसू॒ इति॑ । यत् । धेथे॒ इति॑ । नम॑सा । प॒दे । गोः । जि॒गृ॒तम् । अ॒स्मे इति॑ । रे॒वतीः॑ । पुर॑ऽधीः । का॒म॒प्रेण॑ऽइव । मन॑सा । चर॑न्ता ॥ २ ॥ यु॒क्तः । ह॒ । यत् । वा॒म् । तौ॒ग्र्याय॑ । पे॒रुः । वि । मध्ये॑ । अर्ण॑सः । धायि॑ । प॒ज्रः । उप॑ । वा॒म् । अवः॑ । श॒र॒णम् । ग॒मे॒य॒म् । शूरः॑ । न । अज्म॑ । प॒तय॑त्ऽभिः । एवैः॑ ॥ ३ ॥ उप॑ऽस्तुतिः । औ॒च॒थ्य॒म् । उ॒रु॒ष्ये॒त् । मा । मा॒म् । इ॒मे इति॑ । प॒त॒त्रिणी॒ इति॑ । वि । दु॒ग्धा॒म् । मा । मा॒म् । एधः॑ । दश॑ऽतयः । चि॒तः । धा॒क् । प्र । यत् । वा॒म् । ब॒द्धः । त्मनि॑ । खाद॑ति । क्षाम् ॥ ४ ॥

न मा गरन्नद्यो मातृतमा दासा यदीं सुसमुब्धमवाधुः ।
शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षत्स्वयं दास उरो अंसावपि ग्ध ॥ ५ ॥
दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान्दशमे युगे ।
अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १५९ ॥ ऋषिः—दीर्घतमाः । देवता—द्यावापृथिव्यौ । छन्दः—जगती ॥

॥१५९॥ प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी ऋतावृधा मही स्तुषे विदथेषु प्रचेतसा ।
देवेभिर्ये देवपुत्रे सुदंससेत्था धिया वार्याणि प्रभूषतः ॥ १ ॥
उत मन्ये पितुरद्रुहो मनो मातुर्महि स्वतवस्तद्धवीमभिः ।
सुरेतसा पितरा भूम चक्रतुरुरु प्रजाया अमृतं वरीमभिः ॥ २ ॥
ते सूनवः स्वपसः सुदंससो मही जज्ञुर्मातरा पूर्वचित्तये ।
स्थातुश्च सत्यं जगतश्च धर्मणि पुत्रस्य पाथः पदमद्वयाविनः ॥ ३ ॥

न । मा । गरन् । नद्यः । मातृऽतमाः । दासाः । यत् । ईम् । सुऽसमुब्धम् । अवऽअधुः । शिरः । यत् । अस्य । त्रैतनः । विऽतक्षत् । स्वयम् । दासः । उरः । अंसौ । अपि । ग्धेति ग्ध ॥ ५ ॥ दीर्घऽतमाः । मामतेयः । जुजुर्वान् । दशमे । युगे । अपाम् । अर्थम् । यतीनाम् । ब्रह्मा । भवति । सारथिः ॥ ६ ॥ १ ॥

प्र । द्यावा । यज्ञैः । पृथिवी इति । ऋतऽवृधा । मही इति । स्तुषे । विदथेषु । प्रऽचेतसा । देवेभिः । ये इति । देवपुत्रे इति देवऽपुत्रे । सुऽदंससा । इत्था । धिया । वार्याणि । प्रऽभूषतः ॥ १ ॥ उत । मन्ये । पितुः । अद्रुहः । मनः । मातुः । महि । स्वऽतवः । तत् । हवीमऽभिः । सुऽरेतसा । पितरा । भूम । चक्रतुः । उरु । प्रऽजायाः । अमृतम् । वरीमऽभिः ॥ २ ॥ ते । सूनवः । सुऽअपसः । सुऽदंससः । मही इति । जज्ञुः । मातरा । पूर्वऽचित्तये । स्थातुः । च । सत्यम् । जगतः । च । धर्मणि । पुत्रस्य । पाथः । पदम् । अद्वयाविनः ॥ ३ ॥

ते मायिनो ममिरे सुप्रचेतसो जामी सयोनी मिथुना समोकसा ।
नव्यंनव्यं तन्तुमा तन्वते दिवि समुद्रे अन्तः कवयः सुदीतयः ॥ ४ ॥
तद्राधो अद्य सवितुर्वरेण्यं वयं देवस्य प्रसवे मनामहे ।
अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचेतुना रयिं धत्तं वसुमन्तं शतग्विनम् ॥ ५ ॥ २ ॥

॥ १६० ॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-द्यावापृथिव्यौ । छन्द-जगती ॥

॥१६०॥ ते हि द्यावापृथिवी विश्वशम्भुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी ।
सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुचिः ॥ १ ॥
उरुव्यचसा महिनी असश्चता पिता माता च भुवनानि रक्षतः ।
सुधृष्टमे वपुष्ये न रोदसी पिता यत्सीमभि रूपैरवासयत् ॥ २ ॥
स वह्निः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान्पुनाति धीरो भुवनानि मायया ।
धेनुं च पृश्निं वृषभं सुरेतसं विश्वाहा शुक्रं पयो अस्य धुक्षत ॥ ३ ॥

। मायिनः । ममिरे । सुऽप्रचेतसः । जामी इति । सयोनी इति सऽयोनी । मिथुना ।
सम्ऽओकसा । नव्यंऽनव्यं । तंतुं । आ । तन्वते । दिवि । समुद्रे । अंतरिति । कवयः ।
सुऽदीतयः ॥ ४ ॥ तत् । राधः । अद्य । सवितुः । वरेण्यं । वयं । देवस्य । प्रऽसवे ।
मनामहे । अस्मभ्यं । द्यावापृथिवी इति । सुऽचेतुना । रयिं । धत्तं । वसुऽमंतं ।
शतऽग्विनं ॥ ५ ॥ २ ॥

ते इति । हि । द्यावापृथिवी इति । विश्वऽशंभुवा । ऋतवरी इत्यृतऽवरी । रजसः ।
धारयत्कवी इति धारयत्ऽकवी । सुजन्मनी इति सुऽजन्मनी । धिषणे इति । अंतः । ईयते ।
देवः । देवी इति । धर्मणा । सूर्यः । शुचिः ॥ १ ॥ उरुऽव्यचसा । महिनी इति ।
असश्चता । पिता । माता । च । भुवनानि । रक्षतः । सुधृष्टमे इति सुऽधृष्टमे । वपुष्ये३
इति । न । रोदसी इति । पिता । यत् । सीं । अभि । रूपैः । अवासयत् ॥ २ ॥
सः । वह्निः । पुत्रः । पित्रोः । पवित्रऽवान् । पुनाति । धीरः । भुवनानि । मायया ।
धेनुं । च । पृश्निं । वृषभं । सुऽरेतसं । विश्वाहा । शुक्रं । पयः । अस्य । धुक्षत ॥ ३ ॥

अयं देवानामपसामपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशम्भुवा ।
वि यो ममे रजसी सुक्रतूययाजरेभिः स्कम्भनेभिः समानृचे ॥ ४ ॥
ते नो गृणाने महिनी महि श्रवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासथो बृहत् ।
येनाभि कृष्टीस्ततनाम विश्वहा पनाय्यमोजो अस्मे समिन्वतम् ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ १६१ ॥ ऋषि–दीर्घतमाः । देवता–ऋभव । छन्दः–जगती ॥

॥१६१॥ किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो न आजगन्किमीयते दूत्यङ्कद्यदूचिम ।
न निन्दिम चमसं यो महाकुलोऽग्ने भ्रातर्द्रुण इद्भूतिमूदिम ॥ १ ॥
एकं चमसं चतुरः कृणोतन तद्वो देवा अब्रुवन्तद्व आगमम् ।
सौधन्वना यद्येवा करिष्यथ साकं देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ ॥ २ ॥
अग्निं दूतं प्रति यदब्रवीतनाश्वः कर्त्वो रथ उतेह कर्त्वः ।
धेनुः कर्त्वा युवशा कर्त्वा द्वा तानि भ्रातरनु वः कृत्व्येमसि ॥ ३ ॥

अयं । देवानां । अपसां । अपःऽतमः । यः । जजान । रोदसी इति । विश्वऽशंभुवा । वि । यः । ममे । रजसी इति । सुक्रतुऽयया । अजरेभिः । स्कंभनेभिः । सं । आनृचे ॥ ४ ॥ ते इति । नः । गृणाने इति । महिनी इति । महि । श्रवः । क्षत्रं । द्यावापृथिवी इति । धासथः । बृहत् । येन । अभि । कृष्टीः । ततनाम । विश्वहा । पनाय्यं । ओजः । अस्मे इति । सं । इन्वतं ॥ ५ ॥ ३ ॥

किं । ऊं इति । श्रेष्ठः । किं । यविष्ठः । नः । आ । अजगन् । किं । ईयते । दूत्यं । कत् । यत् । ऊचिम । न । निंदिम । चमसं । यः । महाऽकुलः । अग्ने । भ्रातः । द्रुणः । इत् । भूतिं । ऊदिम ॥ १ ॥ एकं । चमसं । चतुरः । कृणोतन । तत् । वः । देवाः । अब्रुवन् । तत् । वः । आ । अगमं । सौधन्वनाः । यदि । एव । करिष्यथ । साकं । देवैः । यज्ञियासः । भविष्यथ ॥ २ ॥ अग्निं । दूतं । प्रति । यत् । अब्रवीतन । अश्वः । कर्त्वः । रथः । उत । इह । कर्त्वः । धेनुः । कर्त्वा । युवशा । कर्त्वा । द्वा । तानि । भ्रातः । अनु । वः । कृत्वी । आ । इमसि ॥ ३ ॥

्वांसं ऋभवस्तदपृच्छत क्वेदभूद्यः स्य दूतो न आजगन् ।
ावाख्यच्चमसाञ्चतुरः कृतानादित्त्वष्टा ग्नास्वन्तर्न्यानजे ॥ ४ ॥

मेनाँ इति त्वष्टा यदब्रवीच्चमसं ये देवपानमनिन्दिषुः ।
या नामानि कृण्वते सुते सचाँ अन्यैरेनान्कन्या नामभिः स्परत् ॥ ५ ॥ ४ ॥

ो हरी युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत ।
ुर्विभ्वा वाजा देवाँ अगच्छत स्वपसो यज्ञियं भागमैतन ॥ ६ ॥

श्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिर्या जरन्ता युवशा ताकृणोतन ।
धन्वना अश्वादश्वमतक्षत युक्त्वा रथमुप देवाँ अयातन ॥ ७ ॥

मुदकं पिबतेत्यब्रवीतनेदं वा घा पिबता मुञ्जनेजनम् ।
धन्वना यदि तन्नेव हर्यथ तृतीये घा सवने मादयाध्वै ॥ ८ ॥

ऽवांसः । ऋभवः । तत् । अपृच्छत । क्व । इत् । अभूत् । यः । स्यः । दूतः ।
। आ । अजगन् । यदा । अवऽअख्यत् । चमसान् । चतुरः । कृतान् । आत् ।
। त्वष्टा । ग्नासु । अंतः । नि । आनजे ॥ ४ ॥ हनाम । एनान् । इति । त्वष्टा ।
। अब्रवीत् । चमसं । ये । देवऽपानं । अनिंदिषुः । अन्या । नामानि । कृण्वते ।
। सचा । अन्यैः । एनान् । कन्या । नामऽभिः । स्परत् ॥ ५ ॥ ४ ॥ इंद्रः ।
इति । युयुजे । अश्विना । रथं । बृहस्पतिः । विश्वऽरूपां । उप । आजत । ऋभुः ।
ऽभ्वा । वाजः । देवान् । अगच्छत । सुऽअपसः । यज्ञियं । भागं । ऐतन ॥ ६ ॥
। चर्मणः । गां । अरिणीत । धीतिऽभिः । या । जरंता । युवशा । ता ।
कृणोतन । सौधन्वनाः । अश्वात् । अश्वं । अतक्षत । युक्त्वा । रथं । उप । देवान् ।
यातन ॥ ७ ॥ इदं । उदकं । पिबत । इति । अब्रवीतन । इदं । वा । घ । पिबत ।
तऽनेजनं । सौधन्वनाः । यदि । तत् । नऽइव । हर्यथ । तृतीये । घ । सवने ।
दयाध्वै ॥ ७ ॥

आपो भूयिष्ठा इत्येको अब्रवीदग्निर्भूयिष्ठ इत्यन्यो अब्रवीत् ।
वधर्यन्तीं बहुभ्यः प्रैको अब्रवीदृता वदन्तश्चमसाँ अपिंशत ॥ ९ ॥
श्रोणामेक उदकं गामवाजति मांसमेकः पिंशति सूनयाभृतं ।
आ निम्रुचः शकृदेको अपाभरत्किं स्वित्पुत्रेभ्यः पितरा उपावतुः ॥१०॥५॥
उद्वत्स्वस्मा अकृणोतना तृणं निवत्स्वपः स्वपस्यया नरः ।
अगोह्यस्य यदसंस्तना गृहे तदद्येदमृभवो नानु गच्छथ ॥ ११ ॥
सम्मील्य यद्भुवना पर्यसर्पत क्व । स्वित्तात्या पितरा व आसतुः ।
अशपत यः करस्नं व आददे यः प्राब्रवीत्प्रो तस्मा अब्रवीतन ॥ १२ ॥
सुषुप्वांस ऋभवस्तदपृच्छतागोह्य क इदं नो अबूबुधत् ।
श्वानं बस्तो बोधयितारमब्रवीत्संवत्सर इदमद्या व्यख्यत ॥ १३ ॥

आपः । भूयिष्ठाः । इति । एकः । अब्रवीत् । अग्निः । भूयिष्ठः । इति । अन्यः । अब्रवीत् । वधःऽयंतीं । बहुऽभ्यः । प्र । एकः । अब्रवीत् । ऋता । वदंतः । चमसान् । अपिंशत ॥ ९ ॥ श्रोणा । एकः । उदकं । गां । अवं । अजति । मांसं । एकः । पिंशति । सूनया । आऽभृतं । आ । निऽम्रुचः । शकृत् । एकः । अप । अभरत् । किं । स्वित् । पुत्रेभ्यः । पितरौ । उप । आवतुः ॥ १० ॥ ५ ॥ उद्वत्ऽसु । अस्मै । अकृणोतन । तृणं । निवत्ऽसु । अपः । सुऽअपस्यया । नरः । अगोह्यस्य । यत् । असंस्तन । गृहे । तत् । अद्य । इदं । ऋभवः । न । अनु । गच्छथ ॥ ११ ॥ संऽमील्य । यत् । भुवना । परिऽअसर्पत । क्व । स्वित् । तात्या । पितरा । वः । आसतुः । अशपत । यः । करस्नं । वः । आऽददे । यः । प्र । अब्रवीत् । प्रो इति । तस्मै । अब्रवीतन ॥ १२ ॥ सुसुप्वांसः । ऋभवः । तत् । अपृच्छत । अगोह्य । कः । इदं । नः । अबूबुधत् । श्वानं । बस्तः । बोधयितारं । अब्रवीत् । संवत्सरे । इदं । अद्य । वि । अख्यत ॥ १३ ॥

दि॒वा या॑न्ति म॒रुतो॒ भूम्या॒ग्निर॒यं वातो॑ अं॒तरि॑क्षेण याति ।
अ॒द्भिर्या॑ति॒ वरु॑णः समु॒द्रैर्यु॒ष्माँ इ॒च्छन्तः॑ शवसो नपातः ॥ १४ ॥ ६ ॥

॥ १६२ ॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-अश्वस्तुति । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥१६२॥ मा नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो अर्य॒मायुरिन्द्र॑ ऋभु॒क्षा म॒रुतः॒ परि॑ ख्यन् ।
यद्वा॒जिनो॑ दे॒वजा॑तस्य॒ सप्तेः॑ प्रवक्ष्यामो॑ वि॒दथे॑ वी॒र्या॑णि ॥ १ ॥
यन्नि॒र्णिजा॒ रेक्ण॑सा॒ प्रावृ॑तस्य रा॒तिं गृ॑भी॒तां मु॑ख॒तो नय॑न्ति ।
सुप्रा॑ङ॒जो मेम्य॑द्वि॒श्वरू॑प इन्द्रापू॒ष्णोः प्रि॒यमप्ये॑ति॒ पाथः॑ ॥ २ ॥
ए॒ष च्छागः॑ पु॒रो अश्वे॑न वा॒जिना॑ पू॒ष्णो भा॒गो नी॑यते वि॒श्वदे॑व्यः ।
अ॒भि॒प्रियं॒ यत्पु॑रो॒ळाश॒मर्व॑ता॒ त्वष्टेदे॑नं सौश्रव॒साय॒ जिन्व॑ति ॥ ३ ॥
यद्ध॒विष्य॑मृतु॒शो दे॑व॒यानं॒ त्रिर्मानु॑षाः॒ पर्यश्वं॒ नय॑न्ति ।
अत्रा॑ पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं दे॒वेभ्यः॑ प्रतिवे॒दय॑न्न॒जः ॥ ४ ॥

दि॒वा । या॒न्ति॒ । म॒रुतः॑ । भूम्या॑ । अ॒ग्निः । अ॒यं । वातः॑ । अं॒तरि॑क्षेण । या॒ति॒ ।
अ॒त्ऽभिः । या॒ति॒ । वरु॑णः । स॒मु॒द्रैः । यु॒ष्मान् । इ॒च्छन्तः॑ । श॒व॒सः॒ । न॒पा॒तः॒ ॥१४॥६
मा । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । अ॒र्य॒मा । आ॒युः । इंद्रः॑ । ऋ॒भु॒क्षाः । म॒रुतः॑ ।
परि॑ । ख्य॒न् । यत् । वा॒जिनः॑ । दे॒वऽजा॑तस्य । सप्तेः॑ । प्र॒ऽव॒क्ष्यामः॑ । वि॒दथे॑ ।
वी॒र्या॑णि ॥ १ ॥ यत् । निः॒ऽनिजा॑ । रेक्ण॑सा । प्रावृ॑तस्य । रा॒तिं । गृ॒भी॒ता ।
मु॒ख॒तः । नय॑न्ति । सु॒ऽप्रा॑ङ् । अ॒जः । मेम्य॑त् । वि॒श्वऽरू॑पः । इं॒द्रा॒पू॒ष्णोः । प्रि॒यं ।
अपि॑ । ए॒ति॒ । पाथः॑ ॥ २ ॥ ए॒षः । छागः॑ । पु॒रः । अश्वे॑न । वा॒जिना॑ । पू॒ष्णः ।
भा॒गः । नी॒य॒ते॒ । वि॒श्वऽदे॑व्यः । अ॒भि॒ऽप्रियं॑ । यत् । पु॒रो॒ळाश॑ । अर्व॑ता । त्वष्टा॑ ।
इत् । ए॒नं॒ । सौ॒श्र॒व॒साय॑ । जिन्व॑ति ॥३॥ यत् । ह॒वि॒ष्य॑ । ऋ॒तु॒ऽशः । दे॒व॒ऽयानं॑ । त्रिः ।
मानु॑षाः । परि॑ । अश्वं॑ । नय॑न्ति । अत्र॑ । पू॒ष्णः । प्र॒थ॒मः । भा॒गः । ए॒ति॒ । य॒ज्ञं ।
दे॒वेभ्यः॑ । प्र॒ति॒ऽवे॒दय॑न् । अ॒जः ॥ ४ ॥

होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुविप्रः ।
तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥ ५ ॥ ७ ॥
यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति ।
ये चार्वते पचनं सम्भरन्त्युतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥ ६ ॥
उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः ।
अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥ ७ ॥
यद्वाजिनो दाम सन्दानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य ।
यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ८ ॥
यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति ।
यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ९ ॥

होता । अध्वर्युः । आऽवयाः । अग्निऽइन्धः । ग्रावऽग्राभः । उत । शंस्ता । सुऽविप्रः । तेन । यज्ञेन । सुऽअरंकृतेन । सुऽइष्टेन । वक्षणाः । आ । पृणध्वं ॥ ५ ॥ ७ ॥ यूपऽव्रस्काः । उत । ये । यूपऽवाहाः । चषालं । ये । अश्वऽयूपाय । तक्षति । ये । च । अर्वते । पचनं । संऽभरंति । उतो इति । तेषां । अभिऽगूर्तिः । नः । इन्वतु ॥६॥ उप । प्र । अगात् । सुऽमत् । मे । अधायि । मन्म । देवानां । आशाः । उप । वीतऽपृष्ठः । अनु । एनं । विप्राः । ऋषयः । मदंति । देवानां । पुष्टे । चकृम । सुऽबंधुं ॥ ७ ॥ यत् । वाजिनः । दाम । संऽदानं । अर्वतः । या । शीर्षण्या । रशना । रज्जुः । अस्य । यत् । वा । घ । अस्य । प्रऽभृतं । आस्ये । तृणं । सर्वा । ता । ते । अपि । देवेषु । अस्तु ॥ ८ ॥ यत् । अश्वस्य । क्रविषः । मक्षिका । आश । यत् । वा । स्वरौ । स्वऽधितौ । रिप्तं । अस्ति । यत् । हस्तयोः । शमितुः । यत् । नखेषु । सर्वा । ता । ते । अपि । देवेषु । अस्तु ॥ ९ ॥

यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति ।
सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधं शृतपाकं पचन्तु ॥ १० ॥ ८ ॥
यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति ।
मा तद्भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥ ११ ॥
ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति ।
ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥ १२ ॥
यन्नीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि ।
ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥ १३ ॥
निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पड्बीशमर्वतः ।
यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ १४ ॥

यत् । ऊवध्यं । उदरस्य । अपऽवाति । यः । आमस्य । क्रविषः । गंधः । अस्ति । सुऽकृता । तत् । शमितारः । कृण्वंतु । उत । मेधं । शृतऽपाकं । पचंतु ॥ १० ॥ ८ ॥ यत् । ते । गात्रात् । अग्निना । पच्यमानात् । अभि । शूलं । निऽहतस्य । अवऽधावति । मा । तत् । भूम्यां । आ । श्रिषत् । मा । तृणेषु । देवेभ्यः । तत् । उशत्ऽभ्यः । रातं । अस्तु ॥ ११ ॥ ये । वाजिनं । परिऽपश्यंति । पक्वं । ये । ईं । आहुः । सुरभिः । निः । हर । इति । ये । च । अर्वतः । मांसऽभिक्षां । उपऽआसते । उतो इति । तेषां । अभिऽगूर्तिः । नः । इन्वतु ॥ १२ ॥ यत् । निऽईक्षणं । मांस्पचन्याः । उखायाः । या । पात्राणि । यूष्णः । आऽसेचनानि । ऊष्मण्या । अपिऽधाना । चरूणां । अंकाः । सूनाः । परि । भूषंति । अश्वं ॥ १३ ॥ निऽक्रमणं । निऽसदनं । विऽवर्तनं । यत् । च । पड्बीशं । अर्वतः । यत् । च । पपौ । यत् । च । घासिं । जघास । सर्वा । ता । ते । अपि । देवेषु । अस्तु ॥ १४ ॥

मा त्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः ।
इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् ॥ १५ ॥ ९ ॥
यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै ।
सन्दानमर्वन्तं पड्वीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति ॥ १६ ॥
यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया वा तुतोद ।
स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ॥ १७ ॥
चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति ।
अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि शस्त ॥ १८ ॥
एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथ ऋतुः ।
या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि तातापिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ ॥ १९ ॥

मा । त्वा । अग्निः । ध्वनयीत् । धूमऽगंधिः । मा । उखा । भ्राजंती । अभि । विक्त ।
जघ्रिः । इष्टं । वीतं । अभिऽगूर्तं । वषट्ऽकृतं । तं । देवासः । प्रति । गृभ्णंति ।
अश्वं ॥ १५ ॥ ९ ॥ यत् । अश्वाय । वासः । उपऽस्तृणंति । अधीवासं । या ।
हिरण्यानि । अस्मै । संऽदानं । अर्वंतं । पड्वीशं । प्रिया । देवेषु । आ । यमयंति ॥१६॥
यत् । ते । सादे । महसा । शूकृतस्य । पार्ष्ण्या । वा । कशया । वा । तुतोद । स्रुचाऽ
इव । ता । हविषः । अध्वरेषु । सर्वा । ता । ते । ब्रह्मणा । सूदयामि ॥ १७ ॥
चतुःऽत्रिंशत् । वाजिनः । देवऽबंधोः । वंक्रीः । अश्वस्य । स्वऽधितिः । सं । एति ।
अच्छिद्रा । गात्रा । वयुना । कृणोत । परुःऽपरुः । अनुऽघुष्य । वि
शस्त ॥ १८ । एकः । त्वष्टुः । अश्वस्य । विऽशस्ता । द्वा । यंतारा । भवतः
तथा । ऋतुः । या । ते । गात्राणां । ऋतुऽथा । कृणोमि । ताऽता । पिंडानां । प्र
जुहोमि । अग्नौ ॥ १९ ॥

मा त्वा तपत्प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व१आ तिष्ठिपत्ते ।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः ॥ २० ॥
न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ इदेषि पथिभिः सुगेभिः ।
हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥ २१ ॥
सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुंसः पुत्राँ उत विश्वापुषं रयिम् ।
अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनतां हविष्मान् ॥ २२ ॥ १० ॥

॥ १६३ ॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अश्वस्तुतिः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ १६३ ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् ।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् ॥ १ ॥
यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत् ।
गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट ॥ २ ॥

मा । त्वा । तपत् । प्रियः । आत्मा । अपिऽयंतं । मा । स्वऽधितिः । तन्वः । आ । तिस्थिपत् । ते । मा । ते । गृध्नुः । अविऽशस्ता । अतिऽहाय । छिद्रा । गात्राणि । असिना । मिथु । करिति कः ॥ २० ॥ न । वै । ऊं इति । एतत् । म्रियसे । न । रिष्यसि । देवान् । इत् । एषि । पथिऽभिः । सुऽगेभिः । हरी इति । ते । युंजा । पृषती इति । अभूतां । उप । अस्थात् । वाजी । धुरि । रासभस्य ॥ २१ ॥ सुऽगव्यं । नः । वाजी । सुऽअश्व्यं । पुंसः । पुत्रान् । उत । विश्वऽपुषं । रयिं । अनागाःऽत्वं । नः । अदितिः । कृणोतु । क्षत्रं । नः । अश्वः । वनता । हविष्मान् ॥ २२ ॥ १० ॥

यत् । अक्रंदः । प्रथमं । जायमानः । उत्ऽयन् । समुद्रात् । उत । वा । पुरीषात् । श्येनस्य । पक्षा । हरिणस्य । बाहू इति । उपऽस्तुत्यं । महि । जातं । ते । अर्वन् ॥ १ ॥ यमेन । दत्तं । त्रितः । एनं । अयुनक् । इंद्रः । एनं । प्रथमः । अधि । अतिष्ठत् । गंधर्वः । अस्य । रशना । अगृभ्णात् । सूरात् । अश्वं । वसवः । निः । अतष्ट ॥ २ ॥

असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन ।
असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥ ३ ॥
त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे ।
उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् ॥ ४ ॥
इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानां सनितुर्निधाना ।
अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥ ५ ॥ ११ ॥
आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम् ।
शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥ ६ ॥
अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः ।
यदा ते मर्तो अनु भोगमानळादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥ ७ ॥

असि । यमः । असि । आदित्यः । अर्वन् । असि । त्रितः । गुह्येन । व्रतेन । असि । सोमेन । समया । विऽपृक्तः । आहुः । ते । त्रीणि । दिवि । बंधनानि ॥ ३ ॥ त्रीणि । ते । आहुः । दिवि । बंधनानि । त्रीणि । अप्ऽसु । त्रीणि । अंतरिति । समुद्रे । उतऽइव । मे । वरुणः । छंत्सि । अर्वन् । यत्र । ते । आहुः । परमं । जनित्रं ॥ ४ ॥ इमा । ते । वाजिन् । अवऽमार्जनानि । इमा । शफानां । सनितुः । निऽधाना । अत्र । ते । भद्राः । रशनाः । अपश्यं । ऋतस्य । याः । अभिऽरक्षंति । गोपाः ॥ ५ ॥ ११ ॥ आत्मानं । ते । मनसा । आरात् । अजाना । अवः । दिवा । पतयंतं । पतंगं । शिरः । अपश्यं । पथिऽभिः । सुऽगेभिः । अरेणुऽभिः । जेहमानं । पतत्रि ॥ ६ ॥ अत्र । ते । रूपं । उत्ऽतमं । अपश्यं । जिगीषमाणं । इषः । आ । पदे । गोः । यदा । ते । मर्तः । अनु । भोगं । आनट् । आत् । इत् । ग्रसिष्ठः । ओषधीः । अजीगरिति ॥ ७ ॥

अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् ।
अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥ ८ ॥
हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत् ।
देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् ॥ ९ ॥
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सं शूरणासो दिव्यासो अत्याः ।
हंसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥ १० ॥ १२ ॥
तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वात इव ध्रजीमान् ।
तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥ ११ ॥
उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः ।
अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥ १२ ॥

अनु । त्वा । रथः । अनु । मर्यः । अर्वन् । अनु । गावः । अनु । भगः । कनीनां । अनु । व्रातासः । तव । सख्यं । ईयुः । अनु । देवाः । ममिरे । वीर्यं । ते ॥ ८ ॥ हिरण्यऽशृंगः । अयः । अस्य । पादाः । मनःऽजवाः । अवरः । इंद्रः । आसीत् । देवाः । इत् । अस्य । हविःऽअद्यं । आयन् । यः । अर्वंतं । प्रथमः । अधिऽअतिष्ठत् ॥ ९ ॥ ईर्मऽअंतासः । सिलिकऽमध्यमासः । सं । शूरणासः । दिव्यासः । अत्याः । हंसाःऽइव । श्रेणिऽशः । यतंते । यत् । आक्षिषुः । दिव्यं । अज्मं । अश्वाः ॥ १० ॥ १२ ॥ तव । शरीरं । पतयिष्णु । अर्वन् । तव । चित्तं । वातःऽइव । ध्रजीमान् । तव । शृंगाणि । विऽस्थिता । पुरुऽत्रा । अरण्येषु । जर्भुराणा । चरंति ॥ ११ ॥ उप । प्र । अगात् । शसनं । वाजी । अर्वा । देवद्रीचा । मनसा । दीध्यानः । अजः । पुरः । नीयते । नाभिः । अस्य । अनु । पश्चात् । कवयः । यंति । रेभाः ॥ १२ ॥

उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ अच्छा पितरं मातरं च ।
अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि ॥ १३ ॥ १३ ॥

॥ १६४ ॥ ऋषि:-दीर्घतमाः । देवता-विश्वेदेवाः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१६४॥ अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्नः ।
तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विश्पतिं सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥
सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
त्रिनाभि चक्रमजरमनर्वं यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ॥ २ ॥
इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वाः ।
सप्त स्वसारो अभि सं नवन्ते यत्र गवां निहिता सप्त नाम ॥ ३ ॥
को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था बिभर्ति ।
भूम्या असुरसृगात्मा क्व स्वित्को विद्वांसमुप गात्प्रष्टुमेतत् ॥ ४ ॥

उप । प्र । अगात् । परमं । यत् । सधऽस्थं । अर्वान् । अच्छ । पितरं । मातरं । च । अद्य । देवान् । जुष्टऽतमः । हि । गम्याः । अथ । आ । शास्ते । दाशुषे । वार्याणि ॥ १३ ॥ १३ ॥

अस्य । वामस्य । पलितस्य । होतुः । तस्य । भ्राता । मध्यमः । अस्ति । अश्नः । तृतीयः । भ्राता । घृतऽपृष्ठः । अस्य । अत्र । अपश्यं । विश्पतिं । सप्तऽपुत्रं ॥ १ ॥ सप्त । युंजंति । रथं । एकऽचक्रं । एकः । अश्वः । वहति । सप्तऽनामा । त्रिऽनाभि । चक्रं । अजरं । अनर्वं । यत्र । इमा । विश्वा । भुवना । अधि । तस्थुः ॥ २ ॥ इमं । रथं । अधि । ये । सप्त । तस्थुः । सप्तऽचक्रं । सप्त । वहंति । अश्वाः । सप्त । स्वसारः । अभि । सं । नवंते । यत्र । गवां । निऽहिता । सप्त । नाम ॥ ३ ॥ कः । ददर्श । प्रथमं । जायमानं । अस्थन्ऽवंतं । यत् । अनस्था । बिभर्ति । भूम्याः । असुः । असृक् । आत्मा । क्व । स्वित् । कः । विद्वांसं । उप । गात् । प्रष्टुं । एतत् ॥ ४ ॥

पाकः पृच्छामि मनसाविजानन्देवानामेना निहिता पदानि ।
वत्से बष्कयेऽधि सप्त तन्तून्वि तत्निरे कवय ओतवा उ ॥ ५ ॥ १४ ॥
अचिकित्वाञ्चिकितुषश्चिदत्र कवीन्पृच्छामि विद्मने न विद्वान् ।
वि यस्तस्तम्भ षळिमा रजांस्यजस्य रूपे किमपि स्विदेकम् ॥ ६ ॥
इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निहितं पदं वेः ।
शीर्ष्णः क्षीरं दुह्रते गावो अस्य वव्रिं वसाना उदकं पदापुः ॥ ७ ॥
माता पितरमृत आ बभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे ।
सा बीभत्सुर्गर्भरसा निविद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः ॥ ८ ॥
युक्ता मातासीद्धुरि दक्षिणाया अतिष्ठद्गर्भो वृजनीष्वन्तः ।
अमीमेद्वत्सो अनु गामपश्यद्विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ॥ ९ ॥

पाकः । पृच्छामि । मनसा । अविऽजानन् । देवानां । एना । निऽहिता । पदानि । वत्से । बष्कये । अधि । सप्त । तंतून् । वि । तत्निरे । कवयः । ओतवै । ऊं इति ॥ ५ ॥ १४ ॥ अचिकित्वान् । चिकितुषः । चित् । अत्र । कवीन् । पृच्छामि । विद्मने । न । विद्वान् । वि । यः । तस्तंभ । षट् । इमा । रजांसि । अजस्य । रूपे । किं । अपि । स्वित् । एकं ॥ ६ ॥ इह । ब्रवीतु । यः । ईं । अंग । वेद । अस्य । वामस्य । निऽहितं । पदं । वेरिति वेः । शीर्ष्णः । क्षीरं । दुह्रते । गावः । अस्य । वव्रिं । वसानाः । उदकं । पदा । अपुः ॥ ७ ॥ माता । पितरं । ऋते । आ । बभाज । धीती । अग्रे । मनसा । सं । हि । जग्मे । सा । बीभत्सुः । गर्भऽरसा । निऽविद्धा । नमस्वंतः । इत् । उपऽवाकं । ईयुः ॥ ८ ॥ युक्ता । माता । आसीत् । धुरि । दक्षिणायाः । अतिष्ठत् । गर्भः । वृजनीषु । अंतरिति । अमीमेत् । वत्सः । अनु । गां । अपश्यत् विश्वऽरूप्यं । त्रिषु । योजनेषु ॥ ९ ॥

तिस्रो मातॄस्त्रीन्पितॄन्बिभ्रदेक ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्ति ।
मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिन्वाम् ॥ १० ॥ १५ ॥
द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वर्ति चक्रं परि द्यामृतस्य ।
आ पुत्रा अग्ने मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः ॥ ११ ॥
पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे अर्धे पुरीषिणम् ।
अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्तचक्रे षळर आहुरर्पितम् ॥ १२ ॥
पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्थुर्भुवनानि विश्वा ।
तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न शीर्यते सनाभिः ॥ १३ ॥
सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति ।
सूर्यस्य चक्षू रजसैत्यावृतं तस्मिन्नार्पिता भुवनानि विश्वा ॥ १४ ॥

तिस्रः । मातॄः । त्रीन् । पितॄन् । बिभ्रत् । एकः । ऊर्ध्वः । तस्थौ । न । ईम् । अव । ग्लपयंति । मंत्रयंते । दिवः । अमुष्य । पृष्ठे । विश्वऽविदं । वाचं । अविश्वऽमिन्वां ॥ १० ॥ १५ ॥ द्वादशऽअरं । नहि । तत् । जराय । वर्वर्ति । चक्रं । परि । द्यां । ऋतस्य । आ । पुत्राः । अग्ने । मिथुनासः । अत्र । सप्त । शतानि । विंशतिः । च । तस्थुः ॥ ११ ॥ पंचऽपादं । पितरं । द्वादशऽआकृतिं । दिवः । आहुः । परे । अर्धे । पुरीषिणं । अथ । इमे । अन्ये । उपरे । विऽचक्षणं । सप्तऽचक्रे । षट्ऽअरे । आहुः । अर्पितं ॥ १२ ॥ पंचऽअरे । चक्रे । परिऽवर्तमाने । तस्मिन् । आ । तस्थुः । भुवनानि । विश्वा । तस्य । न । अक्षः । तप्यते । भूरिऽभारः । सनात् । एव । न । शीर्यते । सऽनाभिः ॥ १३ ॥ सऽनेमि । चक्रं । अजरं । वि । ववृते । उत्तानायां । दश । युक्ताः । वहंति । सूर्यस्य । चक्षुः । रजसा । एति । आऽवृतं । तस्मिन् । आर्पिता । भुवनानि । विश्वा ॥ १४ ॥

साकञ्जानां सप्तथमाहुरेकजं षळिद्यमा ऋषयो देवजा इति ।
तेषामिष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः ॥ १५ ॥ १६॥
स्त्रियः सतीस्ताँ उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्धः ।
कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात्स पितुष्पितासत् ॥ १६ ॥
अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात् ।
सा कद्रीची कं स्विदर्धं परागात्क स्वित्सूते नहि यूथे अन्तः ॥ १७ ॥
अवः परेण पितरं यो अस्यानुवेद पर एनावरेण ।
कवीयमानः क इह प्र वोचद्देवं मनः कुतो अधि प्रजातम् ॥ १८ ॥
ये अर्वाञ्चस्ताँ उ पराच आहुर्ये पराञ्चस्ताँ उ अर्वाच आहुः ।
इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति ॥ १९ ॥

साकंऽजानां । सप्तथं । आहुः । एकऽजं । षट् । इत् । यमाः । ऋषयः । देवऽजाः । इति । तेषां । इष्टानि । विऽहितानि । धामऽशः । स्थात्रे । रेजंते । विऽकृतानि । रूपऽशः ॥ १५ ॥ १६ ॥ स्त्रियः । सतीः । तान् । ऊं इति । मे । पुंसः । आहुः । पश्यत् । अक्षण्ऽवान् । न । वि । चेतत् । अंधः । कविः । यः । पुत्रः । सः । ईं । आ । चिकेत । यः । ता । विऽजानात् । सः । पितुः । पिता । असत् ॥ १६ ॥ अवः । परेण । परः । एना । अवरेण । पदा । वत्सं । बिभ्रती । गौः । उत् । अस्थात् । सा । कद्रीची । कं । स्वित् । अर्धं । परा । अगात् । क्व । स्वित् । सूते । नहि । यूथे । अंतरिति ॥ १७ ॥ अवः । परेण । पितरं । यः । अस्य । अनुऽवेद । परः । एना । अवरेण । कविऽयमानः । कः । इह । प्र । वोचत् । देवं । मनः । कुतः । अधि । प्रऽजातं ॥ १८ ॥ ये । अर्वांचः । तान् । ऊं इति । परांचः । आहुः । ये । परांचः । तान् । ऊं इति । अर्वाचः । आहुः । इंद्रः । च । या । चक्रथुः । सोम । तानि । धुरा । न । युक्ताः । रजसः । वहंति ॥ १९ ॥

अनच्छये तुरगातु जीवमेजद्ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानाम् ।
जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ॥ ३० ॥ १९ ॥
अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम् ।
स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ॥ ३१ ॥
य ईं चकार न सो अस्य वेद य ईं ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात् ।
स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्ऋतिमा विवेश ॥ ३२ ॥
द्यौर्मे पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्मे माता पृथिवी महीयम् ।
उत्तानयोश्चम्वो३र्योनिरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥ ३३ ॥
पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः ।
पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥ ३४ ॥

अनत् । शये । तुरऽगातु । जीवं । एजत् । ध्रुवं । मध्ये । आ । पस्त्यानां । जीवः । मृतस्य । चरति । स्वधाभिः । अमर्त्यः । मर्त्येन । सऽयोनिः ॥ ३० ॥ १९ ॥
अपश्यं । गोपां । अनिऽपद्यमानं । आ । च । परा । च । पथिऽभिः । चरंतं । सः । सध्रीचीः । सः । विषूचीः । वसानः । आ । वरीवर्ति । भुवनेषु । अंतरिति ॥ ३१ ॥
यः । ईं । चकार । न । सः । अस्य । वेद । यः । ईं । ददर्श । हिरुक् । इत् । नु तस्मात् । सः । मातुः । योना । परिऽवीतः । अंतः । बहुऽप्रजाः । निःऽऋतिं आ । विवेश ॥ ३२ ॥ द्यौः । मे । पिता । जनिता । नाभिः । अत्र । बंधुः । मे । माता । पृथिवी । मही । इयं । उत्तानयोः । चम्वोः । योनिः । अंतः । अत्र । पिता । दुहितुः । गर्भं । आ । अधात् ॥ ३३ ॥ पृच्छामि । त्वा । परं । अंतं । पृथिव्याः । पृच्छामि । यत्र । भुवनस्य । नाभिः । पृच्छामि । त्वा । वृष्णः । अश्वस्य । रेतः । पृच्छामि । वाचः । परमं । विऽओम ॥ ३४ ॥

इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।
अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥ ३५ ॥ २० ॥
सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि ।
ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ॥ ३६ ॥
न वि जानामि यदिवेदमस्मि निण्यः संनद्धो मनसा चरामि ।
यदा मागन्प्रथमजा ऋतस्यादिद्वाचो अश्नुवे भागमस्याः ॥ ३७ ॥
अपाङ् प्राङेति स्वधया गृभीतोऽमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।
ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्यन्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥३८॥
ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः ।
यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते ॥ ३९ ॥

इयं । वेदिः । परः । अंतः । पृथिव्याः । अयं । यज्ञः । भुवनस्य । नाभिः । अयं । सोमः । वृष्णः । अश्वस्य । रेतः । ब्रह्मा । अयं । वाचः । परमं । विऽओम ॥ ३५ ॥ २० ॥ सप्त । अर्धऽगर्भाः । भुवनस्य । रेतः । विष्णोः । तिष्ठंति । प्रऽदिशा । विऽधर्मणि । ते । धीतिऽभिः । मनसा । ते । विपःऽचितः । परिऽभुवः । परि । भवंति । विश्वतः ॥ ३६ ॥ न । वि । जानामि । यत्ऽइव । इदं । अस्मि । निण्यः । संऽनद्धः । मनसा । चरामि । यदा । मा । आ । अगन् । प्रथमऽजाः । ऋतस्य । आत् । इत् । वाचः । अश्नुवे । भागं । अस्याः ॥ ३७ ॥ अपाङ् । प्राङ् । एति । स्वधया । गृभीतः । अमर्त्यः । मर्त्येन । सऽयोनिः । ता । शश्वंता । विषूचीना । विऽयंता । नि । अन्यं । चिक्युः । न । नि । चिक्युः । अन्यं ॥ ३८ ॥ ऋचः । अक्षरे । परमे । विऽओमन् । यस्मिन् । देवाः । अधि । विश्वे । निऽसेदुः । यः । तत् । न । वेद । किं । ऋचा । करिष्यति । ये । इत् । तत् । विदुः । ते । इमे । सं । आसते ॥ ३९ ॥

सूयवसाद्भगवती हि भूया अथो वयं भगवन्तः स्याम ।
अद्धि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिब शुद्धमुदकमाचरन्ती ॥ ४० ॥ २१ ॥
गौरीर्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
अष्टापदी नवपदी बभूवुषी सहस्राक्षरा परमे व्योमन् ॥ ४१ ॥
तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ।
ततः क्षरत्यक्षरं तद्विश्वमुप जीवति ॥ ४२ ॥
शकमयं धूममारादपश्यं विषूवता पर एनावरेण ।
उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥ ४३ ॥
त्रयः केशिन ऋतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत एक एषाम् ।
विश्वमेको अभि चष्टे शचीभिर्ध्राजिरेकस्य ददृशे न रूपम् ॥ ४४ ॥

सुयवसऽअत् । भगऽवती । हि । भूयाः । अथो इति । वयं । भगऽवंतः । स्याम ।
अद्धि । तृणं । अघ्न्ये । विश्वऽदानीं । पिब । शुद्धं । उदकं । आऽचरंती ॥४०॥२१॥
गौरीः । मिमाय । सलिलानि । तक्षती । एकऽपदी । द्विऽपदी । सा । चतुःऽपदी ।
अष्टाऽपदी । नवऽपदी । बभूवुषी । सहस्रऽअक्षरा । परमे । विऽओमन् ॥ ४१ ॥
तस्याः । समुद्राः । अधि । वि । क्षरंति । तेन । जीवंति । प्रऽदिशः । चतस्रः ।
ततः । क्षरति । अक्षरं । तत् । विश्वं । उप । जीवति ॥ ४२ ॥ शकऽमयं । धूमं ।
आरात् । अपश्यं । विषुऽवता । परः । एना । अवरेण । उक्षाणं । पृश्निं । अपचंत ।
वीराः । तानि । धर्माणि । प्रथमानि । आसन् ॥ ४३ ॥ त्रयः । केशिनः । ऋतुऽथा ।
वि । चक्षते । संवत्सरे । वपते । एकः । एषां । विश्वं । एकः । अभि । चष्टे ।
शचीभिः । ध्राजिः । एकस्य । ददृशे । न । रूपं ॥ ४४ ॥

चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।
गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ॥ ४५ ॥
इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।
एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥ ४६ ॥ २२ ॥
कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
त आववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद्घृतेन पृथिवी व्युद्यते ॥ ४७ ॥
द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत ।
तस्मिन्त्साकं त्रिशता न शंकवोऽर्पिताः षष्टिर्न चलाचलासः ॥ ४८ ॥
यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि ।
यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे कः ॥ ४९ ॥

चत्वारि । वाक् । परिऽमिता । पदानि । तानि । विदुः । ब्राह्मणाः । ये । मनीषिणः । गुहा । त्रीणि । निऽहिता । न । इंगयंति । तुरीयं । वाचः । मनुष्याः । वदंति ॥ ४५ ॥ इंद्रं । मित्रं । वरुणं । अग्निं । आहुः । अथो इति । दिव्यः । सः । सुऽपर्णः । गरुत्मान् । एकं । सत् । विप्राः । बहुधा । वदंति । अग्निं । यमं । मातरिश्वानं । आहुः ॥ ४६ ॥ २२ ॥ कृष्णं । निऽयानं । हरयः । सुऽपर्णाः । अपः । वसानाः । दिवं । उत् । पतंति । ते । आ । अववृत्रन् । सदनात् । ऋतस्य । आत् । इत् । घृतेन । पृथिवी । वि । उद्यते ॥ ४७ ॥ द्वादश । प्रऽधयः । चक्रं । एकं । त्रीणि । नभ्यानि । कः । ऊं इति । तत् । चिकेत । तस्मिन् । साकं । त्रिऽशताः । न । शंकवः । अर्पिताः । षष्टिः । न । चलाचलासः ॥ ४८ ॥ यः । ते । स्तनः । शशयः । यः । मयःऽभूः । येन । विश्वा । पुष्यसि । वार्याणि । यः । रत्नऽधाः । वसुऽवित् । यः । सुऽदत्रः । सरस्वति । तं । इह । धातवे । करिति कः ॥ ४९ ॥

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ ५० ॥
समानमेतदुदकमुच्चैत्यव चाहभिः ।
भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति दिवं जिन्वन्त्यग्नयः ॥ ५१ ॥
दिव्यं सुपर्णं वायसं बृहन्तमपां गर्भं दर्शतमोषधीनाम् ।
अभीपतो वृष्टिभिस्तर्पयन्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि ॥ ५२ ॥ २३ ॥ २२ ॥

॥ त्रयोविंशोऽनुवाकः ॥

॥ १६५ ॥ ऋषि-मरुत । देवता-इन्द्र । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥१६५॥ कया शुभा सवयसः सनीळाः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः ।
कया मती कुत एतास एतेऽर्चन्ति शुष्मं वृषणो वसूया ॥ १ ॥

यज्ञेन । यज्ञं । अयजंत । देवाः । तानि । धर्माणि । प्रथमानि । आसन् । ते । ह । नाकं । महिमानः । सचंत । यत्र । पूर्वे । साध्याः । संति । देवाः ॥ ५० ॥ समानं । एतत् । उदकं । उत् । च । एति । अव । च । अहऽभिः । भूमिं । पर्जन्याः । जिन्वंति । दिवं । जिन्वंति । अग्नयः ॥ ५१ ॥ दिव्यं । सुऽपर्णं । वायसं । बृहंतं । अपां । गर्भं । दर्शतं । ओषधीनां । अभीपतः । वृष्टिऽभिः । तर्पयंतं । सरस्वंतं । अवसे । जोहवीमि ॥ ५२ ॥ २३ ॥

कया । शुभा । सऽवयसः । सऽनीळाः । समान्या । मरुतः । सं । मिमिक्षुः । कया । मती । कुतः । आऽइतासः । एते । अर्चंति । शुष्मं । वृषणः । वसुऽया ॥ १ ॥

कस्य ब्रह्माणि जुजुषुर्युवानः को अध्वरे मरुत आ ववर्त ।
श्येनाँ इव ध्रजतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा रीरमाम ॥ २ ॥
कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं त इत्था ।
सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्ते अस्मे ॥ ३ ॥
ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्म इयर्ति प्रभृतो मे अद्रिः ।
आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो अच्छ ॥ ४ ॥
अतो वयमन्तमेभिर्युजानाः स्वक्षत्रेभिस्तन्वः शुम्भमानाः ।
महोभिरेताँ उप युज्महे न्विन्द्र स्वधामनु हि नो बभूथ ॥ ५ ॥ २४ ॥

कस्य । ब्रह्माणि । जुजुषुः । युवानः । कः । अध्वरे । मरुतः । आ । ववर्त । श्येनान्ऽइव । ध्रजतः । अंतरिक्षे । केन । महा । मनसा । रीरमाम ॥ २ ॥ कुतः । त्वं । इंद्र । माहिनः । सन् । एकः । यासि । सत्ऽपते । किं । ते । इत्था । सं । पृच्छसे । संऽअराणः । शुभानैः । वोचेः । तत् । नः । हरिऽवः । यत् । ते । अस्मे इति ॥ ३ ॥ ब्रह्माणि । मे । मतयः । शं । सुतासः । शुष्मः । इयर्ति । प्रऽभृतः । मे । अद्रिः । आ । शासते । प्रति । हर्यंति । उक्था । इमा । हरी इति । वहतः । ता । नः । अच्छ ॥ ४ ॥ अतः । वयं । अंतमेभिः । युजानाः । स्वऽक्षत्रेभिः । तन्वः । शुंभमानाः । महःऽभिः । एतान् । उप । युज्महे । नु । इंद्र । स्वधां । अनु । हि । नः । बभूथ ॥ ५ ॥ २४ ॥

क्व१ स्या वो मरुतः स्वधासीद्यन्मामेकं समधत्ताहिहत्ये ।
अहं ह्यू१ग्रस्तविषस्तुविष्मान्विश्वस्य शत्रोरनमं वधस्नैः ॥ ६ ॥
भूरि चकर्थ युज्येभिरस्मे समानेभिर्वृषभ पौंस्येभिः ।
भूरीणि हि कृणवामा शविष्ठेन्द्र क्रत्वा मरुतो यद्वशाम ॥ ७ ॥
वधीं वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान् ।
अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः सुगा अपश्चकर वज्रबाहुः ॥ ८ ॥
अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ अस्ति देवता विदानः ।
न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ॥ ९ ॥

क्वं । स्या । वः । मरुतः । स्वधा । आसीत् । यत् । मां । एकं । संऽअधत्त । अहिऽहत्ये । अहं । हि । उग्रः । तविषः । तुविष्मान् । विश्वस्य । शत्रोः । अनमं । वधऽस्नैः ॥ ६ ॥ भूरिं । चकर्थ । युज्येभिः । अस्मे इति । समानेभिः । वृषभ । पौंस्येभिः । भूरीणि । हि । कृणवाम । शविष्ठ । इंद्र । क्रत्वा । मरुतः । यत् । वशाम ॥ ७ ॥ वधीं । वृत्रं । मरुतः । इंद्रियेण । स्वेन । भामेन । तविषः । बभूवान् । अहं । एताः । मनवे । विश्वऽचंद्राः । सुऽगाः । अपः । चकर । वज्रऽबाहुः ॥ ८ ॥ अनुत्तं । आ । ते । मघऽवन् । नकिः । नु । न । त्वाऽवान् । अस्ति । देवता । विदानः । न । जायमानः । नशते । न । जातः । यानि । करिष्या । कृणुहि । प्रऽवृद्ध ॥ ९ ॥

एकस्य चिन्मे विभ्व१स्त्वोजो या नु दधृष्वान्कृणवै मनीषा ।
अहं ह्यु१ग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम् ॥१०॥२५॥
अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो अत्र यन्मे नरः श्रुत्यं ब्रह्म चक्र ।
इन्द्राय वृष्णे सुमखाय मह्यं सख्ये सखायस्तन्वे तनूभिः ॥ ११ ॥
एवेदेते प्रति मा रोचमाना अनेद्यः श्रव एषो दधानाः ।
सञ्चक्ष्या मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे छदयाथा च नूनम् ॥ १२ ॥
को न्वत्र मरुतो मामहे वः प्र यातन सखीँरच्छा सखायः ।
मन्मानि चित्रा अपिवातयन्त एषां भूत नवेदा म ऋतानाम् ॥ १३ ॥

एकस्य । चित् । मे । विऽभु । अस्तु । ओजः । या । नु । दधृष्वान् । कृणवै । मनीषा । अहं । हि । उग्रः । मरुतः । विदानः । यानि । च्यवं । इंद्रः । इत् । ईशे । एषां ॥ १० ॥ २५ ॥ अमंदत् । मा । मरुतः । स्तोमः । अत्र । यत् । मे । नरः । श्रुत्यं । ब्रह्म । चक्र । इंद्राय । वृष्णे । सुऽमखाय । मह्यं । सख्ये । सखायः । तन्वे । तनूभिः ॥ ११ ॥ एव । इत् । एते । प्रति । मा । रोचमानाः । अनेद्यः । श्रवः । आ । इषः । दधानाः । संऽचक्ष्य । मरुतः । चंद्रऽवर्णाः । अच्छांत । मे । छदयाथ । च । नूनं ॥ १२ ॥ कः । नु । अत्र । मरुतः । ममहे । वः । प्र । यातन । सखीन् । अच्छ । सखायः । मन्मानि । चित्राः । अपिऽवातयंतः । एषां । भूत । नवेदाः । मे । ऋतानां ॥ १३ ॥

आ यद्दुवस्याद्दुवसे न कारुरस्माञ्चक्रे मान्यस्य मेधा ।

ओ षु वर्त्त मरुतो विप्रमच्छेमा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत् ॥ १४ ॥

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।

एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १५ ॥ २६ ॥ ३ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके त्रितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥ ३ ॥

आ । यत् । दुवस्यात् । दुवसे । न । कारुः । अस्मान् । चक्रे । मान्यस्य । मेधा । ओ इति । सु । वर्त । मरुतः । विप्रं । अच्छं । इमा । ब्रह्माणि । जरिता । वः । अर्चत् ॥ १४ ॥ एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मान्दार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ । इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १५ ॥ २३ ॥ ३ ॥

इति द्वितीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः समाप्तः ॥ ३ ॥

જ્યાં ઈશ્વરના ભક્તજનો આનંદથી તલ્લીન હોય છે એવો તે વિષ્ણુનો પ્રિયલોક મને પણ પ્રાપ્ત થશે. ખરેખર (જે નિ:સીમ ભક્ત) તેજ તે સર્વવ્યાપક વિષ્ણુનો પ્રિય છે; અમૃતનો અક્ષય્ય વહેળો વિષ્ણુના પરમલોકમાં છે. ૫

એવો ઉત્તમ લોક તમોને પ્રાપ્ત થાય એવીજ અમારા અંતઃકરણની મનીષા છે. અતિશય ચપલ અને અનેક શૃંગયુક્ત એવી દિવ્ય ધેનુઓ ત્યાં હોય છે. જુઓ આ તે સર્વવ્યાપક વીરના આ અત્યંત શ્રેષ્ઠ સ્થાન ઉપરથી આપણા ઉપર ભરપૂર પ્રકાશ પાડે છે. ૬ (૨૪)

સૂક્ત ૧૫૫

॥ ऋषिः-दीर्घतमाः । देवता-विष्णु ॥

તમે તમારા સોમરસના માધુર્યનું વર્ણન પરમશ્રેષ્ઠ અને શૂર વિષ્ણુ આગળ કરો; ખરી ભક્તિએ કરેલી પ્રાર્થનાઓ તે ખચિત સાંભળે છે. જુઓ, પર્વતના મથાળા ઉપર તે બેઉ અજીત યોદ્ધાઓ એકાદ ઊમદા ઘોડા ઉપર આરૂઢ થયા પ્રમાણે ઉંચે ઉભા રહ્યા છે. ૧

હે ઈન્દ્ર વિષ્ણુઓ, તમે પ્રબળ છો, માટે સોમરસનો પ્રસાદ જે ગ્રહણ કરે છે તે ત્વેષથી ચાલેલા ભયંકર યુદ્ધમાંથી પણ પાછો ન હઠતાં પાર પડે છે. મનુષ્ય ઉપર બાણ ચઢાવીને તે (નિરપરાધી) મનુષ્ય ઉપર કૃશાનુ છોડતો ધનુર્ધર હોય તો પણ તેના બાણની દિશા ફેરવી તે ભક્તનું તમે રક્ષણ કરો છો. ૨

તે હવિ અર્પણને લીધે આની આગળજ મોટો પરાક્રમ એટલો વધે છે કે લોકોને પૌરૂષનો ઉપભોગ દીર્ઘકાલ ઘડે માટે મા બાપ (એટલે આકાશ અને પૃથ્વી) એમને સુધી આવી પહોંચે છે, એટલે અર્થાત્ પુત્ર, એ પોતાના પિતાનું સામાન્ય ઉત્તમ અને મધ્યમ પ્રતિનું સ્થિત્યંતર એવાં (ત્રણે સ્થિત્યંતરો) તે દેદિપ્યમાન સ્વર્ગલોકમાં રહે એમ કરે છે. ૩

---

५ यत्र देवयवः नरः मदन्ति, तत् अस्य प्रियं पाथः अभि अश्याम, (यः अनन्यभक्तः) स हि उरुक्रमस्य बन्धुः इत्था, विष्णोः परमे पदे मध्वः उत्सः ।

६ (हे पत्नी यजमानौ) वां गमध्यै ता वास्तूनि उश्मसि, यत्र भूरिशृङ्गाः अयासः गावः । अत्राह (पश्य) उरुगायस्य वृष्णः तत् परमं पदं भूरि अवभाति ।

१ (हे ऋत्विजः) वः अंधसः पान्तम् महे शूराय विप्राय ते च विष्णवे अर्चत । या (इंद्राविष्णू) सदाम्या पर्वतानाम् सानुनि साधुना अर्वता इव महः तस्थतुः ।

२ हे इंद्राविष्णू शिमीवतः वां सुतपाः त्वेषम् समरणं अपि इत्था उरुष्यति । या मर्याय प्रतिधीयमानम् इत् अस्तुः कृशानोः असनाम् उरुष्यथः ।

३ ताः अस्य पौंस्य ई वर्धन्ति रत्न (लोकैः) रेतसे भुजे मातरा नि गच्छति । (तत) पुत्र अवरं परं तृतीयं च पितुः नाम दिवः रोचने अधि दधाति ।

આ વિશ્વાધિપતિ ભક્તરક્ષક, કૃપાળુ અને ઉદાર છે તો પણ તેણે ત્રણજ પગલાંથી ભૂલોકનું આક્રમણ કર્યું અને તે પણ (માણસોથી) ઉન્નતિ અને દીર્ઘાયુષ્ય એ બન્ને સધાય તે માટે કર્યું. એ પરાક્રમનીજ અમે વિશેષ વાહવાહ કરીએ છીએ. ૪

આ આકાશસ્થ સર્વદ્રષ્ટા વિષ્ણુ, તેનાં બેજ પગલાં જોતાં માણસ આશ્ચર્યથી છક્ક બની જાય છે. તેના ત્રીજા પગલા તરફ જોવાની પણ કોઈની હિમ્મત નથી. સામર્થ્યની ચટપટ અથવા (કલ્પનાશક્તિરૂપ) પક્ષિઓના ઉડ્ડાણો માંહેલાં કોઈની પણ હિમ્મત ચાલતી નથી. ૫

ચાર પ્રકારના નામોથી (પ્રાણીઓના જન્મનાં) નેઉ સ્થિત્યંતરો તે એકાદ ગોળ ચક્ર પ્રમાણે ગરગર ફેરવે છે. આ શરીરે એટલો અવાઢવ્ય પરંતુ ભક્તિ વડે સહેજ મપાય છે. તરૂણ પરંતુ બાલરૂપ નહીં એવો વિષ્ણુ (ભક્તોની) હાંક પડતાંજ આવી ઉભો રહે છે. ૬ (૨૫)

સુક્ત ૧૫૬

॥ ऋषिः—दीर्घतमाः । देवता—विष्णु ॥

તારૂં યજન ઘૃતાહુતિથી થાય છે. તારૂં ઐશ્વર્ય અપ્રતીમ, તું સર્વવ્યાપી, અને (ભક્તો માટે) ત્વરાથી આવે છે. માટે તું પ્રિય મિત્ર પ્રમાણે અમને આનંદપ્રદ થા; હે વિષ્ણુ, જ્ઞાનિ જનોએ તારો યશ વૃદ્ધિંગત કરવો અને ભક્તોએ હવિ આપી યજ્ઞદ્વારા તને પ્રસન્ન કરવો એ યોગ્યજ છે. ૧

તે પુરાણ પુરૂષ તો ખરો પણ નવીન કહો તો નવીન પણ છે, અને સૃષ્ટિ નિયામક અને સ્વયંભૂ છે, માટે આ વિષ્ણુની ભક્તિ કરે છે, જે આ પરમશ્રેષ્ઠ વિષ્ણુના અવતારનું સ્તવન કરે છે તેના (દૈવી) ઐશ્વર્ય સાથે આપણો યોગ ખચિત થશે. ૨

---

४ अस्य इनस्य त्रातुः अवृकस्य मीळ्हुषः (विष्णोः) तत्तदित् पौंस्यं गृणीमसि । यः (विष्णु) त्रिभिः इत् विगामभिः उरुगायाय जीवसे पार्थिवानि उरु क्रमिष्ट ।

५ अस्य स्वर्दृशः द्वे क्रमणे इत् अभिख्याय मर्त्यः भुरण्यति । अस्य तृतीयम् नकिः आ दधर्षति वय चन, पतयतः पतत्रिणः (अपि न)।

६ चतुर्भिः नामभिः साकं नवतिम् च व्यतीन् वृत्तं चक्रं न अवीविपत् । (सः विष्णुः) वृहत् शरीरः (अपि) ऋक्वभिः निमिमानः, युवा अकुमारः आहवम् प्रत्येति ।

१ त्वं घृतासुतिः विभूतद्युम्नः सप्रथाः एवयाः च, मित्रः न शेव्यः भव । हे विष्णो अध विदुषा चित् ते स्तोमः अर्थ्यः, हविष्मता च यज्ञः राध्यः ।

२ यः पूर्व्याय (परंच) नवीयसे, वेधसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति, यः अस्य महतः जनिं जातं नवत् स इदु श्रवोभि युज्यं चित् अभि असत् ।

હે સ્તોતૃજનો, સકલ ધર્મવ્યવસ્થાનુ આદિકારણ સ્વભાવત: એજ વિષ્ણુ છે, ત્યારે, તમે પોતાના અલ્પ જ્ઞાન પ્રમાણે તેના અવતારનુ સ્તવન કરી તેને (આનંદથી) પરિપૂર્ણ કરો. તેના જે જે ચરિત્રો તમને ખબર છે તે તે વર્ણવો. હે પરમશ્રેષ્ઠ વિષ્ણુ, તારી કૃપાનો અનુભવ અમે લઈએ છીએ. ૩

મરૂતોનુ નિયમન કરનાર આ (વિષ્ણુ) ના પરાક્રમનો વિભાગી રાજા વરૂણ તેમજ અશ્વીદેવો પણ છે. સર્વોત્કૃષ્ટ અને દિવસ ઉત્પન્ન કરી (જગતમે) પ્રકાશિત કરનારૂ એવુ સામર્થ્ય વિષ્ણુના અંગમા છે. તે પોતાના અનુચરો સહ (જઈ સ્વર્ગીય) ધેનુઓનો સમૂહ છૂટો મૂકી દે છે. ૪

પ્રથમથી ઈન્દ્ર એ સત્કર્મતત્પર અને તેમા શક્તિયુક્ત અને સત્કૃત્ય માટે વિશેષ ઉત્સુક એવો વિષ્ણુ તે (ઈન્દ્ર) તરફ તેજ માટે ગયો. ત્રિભુવનનો અધિપતિ અને શાસ્તા વિષ્ણુએ આર્ય યજમાનને સુખી કર્યો અને શ્રેષ્ઠ ધર્મમાં ભાગીદાર કરી તેની ઉન્નતિ કરી. ૫ (૨૬) (૨૧)

અનુવાક ૨૨.

સૂક્ત ૧૫૭.

॥ ऋषि- दीर्घतमा । देवता -अश्विना ॥

અગ્નિ જાગૃત છે, સૂર્ય ક્ષિતિજ ઉપર ઉદય થવાની તૈયારીમાં છે. શ્રેષ્ટ અને સુખ કર ઉષા પોતાના તેજથી સુપ્રકાશિત થઈ છે. અને અશ્વીદેવ પણ રથ જોડી નિકળવાની તૈયારીમાજ છે, આવી વખતે જગત્પ્રેરક પરમાત્માએ પ્રાણિમાત્રોને પણ પોત પોતાના ઉદ્યોગે લાગવા માટે જાગૃત કર્યા છે. ૧

---

३ हे स्तोतार तमु पूर्व्यं ऋतस्य गर्भं यथा विदे जनुषा पिपर्तन। (युद) जानन्त. अस्य नाम चित आ विवक्तन, हे विष्णो मह ते सुमतिम् भजामहे।

४ अस्य मारुतस्य वेधस. (विष्णो) त ऋतु राजा वरुण त (ऋतु) अश्विना (अपि) सचन्त, (सोय) विष्णु उत्तम अहर्विदम् च दक्ष दधार, (स) सखिवान् च (गवा) व्रजम् अपोर्णुते।

५ अश्विनौ, युव ह जगतीषु गर्भं धत्थ, युव विश्वेषु भुवनेषु अन्त । युव वृषणो, अग्नि च, अप च, वनस्पती ऐरयेथाम्।

१ अग्नि अबोधि, सूर्य क्ष्म उदेति, चद्रा महीच उषा अर्चिषा आव । अश्विना (अपि) रथ यातवे अयुक्षाताम् (एतस्मिन् काले) सविता देव जगत् पृथक् प्रासावीत्।

હે અશ્વીદેવો, તમે તમારો વિજયશાળી રથ જોડી તૈયાર થાઓ ત્યારે અમારા શૂર સૈનિકો ઉપર ઘૃત અને મધની (જયસૂચક) વૃષ્ટિ કરી આશિર્વાદ આપો. અમે કરેલું સ્તવન અમને રણમેદાનમાં યશસ્વી કરે એમ કરો, અને જે અતુલ સંપત્તિ માટે વીરલોકો એક બીજા સાથે ઝઘડા કરે છે તે અપ્રતિમ ઐશ્વર્યનો લાભ અમને થાય એમ કરો. २

અશ્વીદેવો તમારો પ્રેમરૂપ મધથી ભરી ગયેલો અત્યંત પંકાયેલો ત્રણ પૈડાવાળો રથ અમારી બાજુએ આવે, આ તમારા રથના ઘોડા અતિશય તલખ હોય છે, અને રથને ત્રણ બેઠકો હોઈ (તેના આવવાથી ભક્તોને) ઈચ્છિત લાભ થાય છે. તે માટે તે સહેજ સર્વ જગત્‌ને ભાગ્યસંપન્ન કરનાર થયો છે. તો એવો આ તમારો રથ અમારા માણસોને તથા ચતુષ્પાદોને સુખ લઈ આવે. 3

અશ્વીદેવો, અમને આપવા માટે કંઈ લાવો તો ઓજસ્વીપણું લઈ આવજો. મધથી ભીંજાઈ ગયેલા તમારા ચાબુકથી (આશિર્વાદોનું પવિત્ર) સિંચન અમારી ઉપર કરો; અમારૂં આયુષ્ય વધારો, કલેશોને સંહારો, દ્વેષબુદ્ધિનો નાશ કરો, અને સદૈવ અમારૂં રક્ષણ કરો. ૪

સ્ત્રી જાતિમાં ગર્ભની યોજના તમેજ કરો છો. તમેજ સર્વ ભુવનોમાં ચૈતન્યની જ્યોત પ્રગટાવો છો, અને હે અશ્વીદેવો, હે વીરો, ઉષ્ણતાનું પ્રવર્તન પણ તમેજ કરો છો, જલવૃષ્ટિ તમેજ કરો છો અને વનસ્પતીઓને જીવનકલા પણ તમે જ આપો છો. ૫

તમે ઔષધિસંપન્ન એવા ભિષગ્વર્ય છો. તમે મહારથી વીર છો, માટે રથને જોડવા યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ ઘોડાઓ તમારી તૈનાતમાં હોવાંજ જોઈએ, અને હે ઉગ્રરૂપ અશ્વીદેવો તમોને ભક્તિથી જેણે હવિ અર્પણ કર્યા છે તેને તમે (લોકો ઉપરનું) આધિપત્ય આપો છો. ૬

---

२ हे अश्विना यद् (युवां) वृषणं रथ युञ्जथे (तदा युवां) गः क्षत्रम् घृतेन मधुनाच उक्षतम् । अस्माक ब्रह्म पृतनासु जिन्वतम्, वयं शूरसाता धना भजेमहि ।

३ अश्विनो. मधुवाहनः जीराश्वः सुष्टुतः त्रिचक्र रथ. अर्वाङ् यातु । (सः) त्रिवंधुरः मघवा (अत·) विश्वसौभगः, नः द्विपदे चतुष्पदे शम् आ वक्षत ।

४ हे अश्विना युवं नः ऊर्जम् आ वहतम्, नः मधुमत्या कशया मिमिक्षतम्, आयुः प्र तारिष्टम्, रपांसि निः मृक्षतम्, द्वेषः सेधतम्, (नः) सचा भुवाच भवतम् ।

५ युव ह जगतीषु गर्भं धत्थः, युव च विश्वेषु भुवनेषु अन्तः (चित्कला धत्थ·) । हे अश्विना, वृषणा युवं अग्निं, अपश्च वनस्य तींश्च ऐरयेथाम् ।

६ युवं हि भेषजेभिः भिषजा स्थः, अथो (युवां) रथ्या, रथ्येभिः (युक्तौ) स्थः हे । अथो हे, उग्रा यः हविष्मान् वाम् मनसा ददाश, (तस्मिन्) क्षत्रम् अधि धत्थः ह ।

બીજા અષ્ટકનો ત્રીજો અધ્યાય.

સૂક્ત ૧૫૮

॥ ऋषि—दीर्घतमा । देवता—अश्विनौ ॥

હે અશ્વિની દેવો, તમે દૈવી સંપત્તિના ભંડાર, રૂદ્ર સ્વરૂપ, બળવાન્, અને અત્યંત પ્રજ્ઞાવાન્ હોવાથી અમે તમને વિનતિ કરીએ છીએ, માટે હે વીરો, હે અદભુત કર્મકારી અશ્વિનો, ઉચથ્યનો પુત્ર હાથ જોડીને તમારી પાસે જે અમૂલ્ય ચીજ માગે છે તે મહેરબાની કરીને તેને આપો; તમે તમારો કૃપાપ્રસાદ સારી રીતે આપો છો. १

હે દિવ્યનિધિ અશ્વિનો, યજ્ઞવેદી આગળ તમને અંતઃકરણપૂર્વક નમસ્કાર કરતી વખતે ભક્તો ઉપર તમે જે અનુગ્રહ કરો છો, તે (અનુગ્રહ) ને યોગ્ય તમારી સેવા બીજા કોઇના હાથે થશે કે ? અમારી ઉજ્વળ પ્રતિભા જાગૃત કરો, કારણ કે ભક્તોની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટે જ તમે સર્વત્ર સંચાર કરો છો. २

તમારો આ રથ સંકટ નિવારણાર્થે હમેશાં તૈયાર જ હોય છે. આ પ્રબળ રથ, અગાઉ તમે તુગ્રપુત્રની સહાય માટે ભરસમુદ્રમાં ઉતાર્યો હતો. એકાદ શૂર પુરૂષ આશ્રય માટે (અહીં તહીં ન જતાં) તેના ચાલાક ઘોડા સાથે પોતાની સેના તરફ જાય તે પ્રમાણે મારે પણ તમનેજ શરણ થવું જોઇએ. ૩

આ સ્તુતિ મને (ઉચથ્ય પુત્રને) મુક્ત કરે, પાંખવાળાં આ બે જણ મને કચડી નાખીને રીબાવે નહી. આ લાકડાના ટુકડાની દસગણી મોટી હોળી મને બાળીને ભસ્મ ન કરે. જુઓ, આ તમારા ભક્તને બાંધી રાખનાર પોતેજ હમણાં જમીન પર પડયો છે. ४

---

१ हे (अश्विनौ) युवां वसू, रुद्रा, पुरुमन्तौ, वृधन्ता (च स्त तत्) हे वृषणा, दस्रा, यत् रेक्णः औचथ्यः वां (याचते, तद्) ददास्य ते, यत् युवां अक्ताभि ऊती प्र सस्राथे ।

२ हे वसू गोः पदे (भक्तिसंयुतेन) नमसा यत् (सुमतिं) धेथे अस्यै सुमतये चित् (प्रीणनाय) को दाशत् ? अस्मे रेवतीः पुरंधीः जिगृतम्, (यत् युवां) कामप्रेणेन मनसा चरन्ता ।

३ यत् (अयं) वाम् पेरुः (रथः) युक्तो ह (वर्तते) । (स) पज्रो (रथः) तौग्र्याय, मध्ये अर्णसः (सुराम्यान्) वि धायि, शूरः (सैनिकः) पतयद्भिः एवैः अज्म न (अहं) वाम् अवः शरणम् उपगमयम् ।

४ (इयम्) उपस्तुतिः मा औचथ्यम् उरुष्येत् इमे पतत्रिणी माम् मा दुग्धाम् । मां दशतयः चितः एधः मा धाक् । यत् (येन) वां (अयं भक्तः) बद्धः (सः) त्मनि क्षां प्र खादति ।

તે ગુલામોએ મને બાંધીને નદીમાં ફેંકી દીધો ત્યારે માતાસમાન પ્રેમાળ નદીએ મને ડુબાવી દીધો નહી, અને ત્રૈતનાએ હમણાં મારી ગરદન પર ઘા કર્યો છે તેથી થોડીજ વારમાં તેના જ હૃદય અને ખાંધના ચુરેચુરા થઈ જશે. ૫

મમતેના પુત્ર **દીર્ઘતમાને** દસ યુગમાં ઘડપણ પ્રાપ્ત થઈને બ્રહ્મપદ મળ્યું, એટલે (મનુષ્યોને) કૃતર્થ કરનાર પરંપરાનું કર્મ હમણાં પ્રવર્તક થયું છે. ૬ (૧)

સૂક્ત ૧૫૯

॥ ऋषि—दीर्घतमा । देवता—द्यावापृथिवी ॥

વિદ્વાનોની સભામાં હું યજ્ઞપ્રસંગે, ભૂલોક તેમજ સ્વર્લોકનું પણ સ્તવન કરૂં છું. આ પરમ, મહાન્ સદ્ધર્મનો ઉત્કર્ષ કરનાર તેમજ મહા જ્ઞાનવાન્ પણ છે. આ દિવ્ય જનોના માબાપે દેવોની સહાયથી અદ્દ્ભુત કર્મો કરીને પોતાના ખરા પ્રેમથી દેવોની કૃપામાં વધારો કર્યો. ૧

(ઈશ્વરનું) ધ્યાન કરતી વખતે જ આ જગત્પિતાના પ્રેમી અંતઃકરણ અને જગન્માતાના સ્વસિદ્ધ સામર્થ્યનું હું અખંડ ચિંતન કરૂં છું. ખરેખર, જગતની ઉત્પત્તિ કરવામાં કુશળ માતાપિતાએ પોતાના બાળકો માટે પોતાની અમૂલ્ય સમૃદ્ધિથી આ વિસ્તીર્ણ ભૂમી અમૃતમય બનાવી દીધી છે. ૨

ઉદાર, સત્કર્મ કરનાર અને ચમત્કારમાં કુશળ તે દેવોએ આ મહાન્ માતાપિતાનું સ્મરણ અમે સવારમાં સ્મરણ કરીએ એવા હેતુથી પ્રગટ કર્યા છે. હે માતપિતા, આ જગત્માંની, સ્થાવર જંગમોનો વ્યાપાર જે નિયમોથી ચાલે છે તે નિયમોનું અસ્તિત્વ કરનાર તમે જ છો. એક અંદર અને એક બહાર એવા વીચારોથી તદ્દન અલગ રહેનાર તમારા પુત્રના સ્થાનનું રક્ષણ તમે જ કરો છો. ૩

---

५ यद् ई दासाः (मां) सुसमुब्धं अवाधुः (तदपि) (इमा.) मातृतमाः नद्यः मां न गरन्। यत् अस्य शिरः त्रैतनः वितक्षत्, (तदपि सः) धासः स्वयमपि उरः अंसौग्ध ।

६ मामतेयः दीर्घतमा दशमे युगे जुजुर्वान्, अर्थं यतीनां अपां (सः) ब्रह्मा नाम सारथिः भवति

१ विदथेषु, यज्ञैः, (अमू) मही, ऋतावृधा, प्रचेतसा द्यावापृथिवी प्रस्तुवे, ये देवपुत्रे देवेभि. सुदंससा, इत्था धिया वार्याणि प्रभूषतः ।

२ उत हवीमभिः (एव) पितु तद् अद्रुहः मनः, मातुश्च महि स्वतवः (अहं) मन्ये। सुरेतसा पितरा उरु भूम प्रजायाः वरीमभिः अमृतम् चक्रतुः (खलु) ।

३ ते सुनवः, स्वपसः, सुदंससः, पूर्वचित्तये मही मातरा जज्ञुः । स्थातुः जगतश्च धर्मणि (यत्) सत्यं (तत् युवां) पाथः, अद्वयाविनः पुत्रस्य पदं (चापि) पाथः ।

તે દેવો અપૂર્વ શક્તિ અને ડહાપણથી ભરપૂર છે. તેણે આ જોડી પરસ્પર જાણે કે સગાં જ હોયની તેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી છે, કારણ કે તેમના જન્મ તથા રહેઠાણ એકજ ઠેકાણે છે. આ પ્રમાણે જ્ઞાની અને દીપ્તિમાન્ દેવોએ ઉપર આકાશમાં અને નીચે સમુદ્રના પેટમાં (પોતાના કામોને) વંશપરંપર અદ્ભુત શોભા આપી છે. ૪

સર્વપ્રેરક દેવોના અત્યંત પ્રશંસાપાત્ર અને અપૂર્વ દાનનું અમે સૂર્યોદય વખતે ચિંતન કરીએ છીએ, માટે આ ભૂલોક અને સ્વર્લોક ઉદાર અંતઃકરણથી અમારા માટે સો ગણું ઐશ્વર્ય લાવે. ૫ (૨)

સૂક્ત ૧૬૦

॥ ऋषि—दीर्घतमा । देवता—द्यावापृथिवी ॥

અહીં જુઓ, ભૂ લોક અને સ્વર્લોક ધર્મપ્રિય અને જગત્‌ને સુખકારી હોવાથી અંતરીક્ષમાંની જ્ઞાનપ્રવર્તક શક્તિઓ ધારણ કરે છે અને તેના પેટમાં અનેક મહાત્માઓ જન્મ લે છે. ઈશ્વરનું ચાતુર્ય તેજ ઠેકાણે પ્રગટ થાય છે અને આજ દિવ્યશક્તિની અંદરનો સૂર્ય પોતાના નિયમોને અનુસરીને ફરે છે. ૧

આ અત્યંત વિસ્તીર્ણ મહાન્ અને પવિત્ર માતાપિતા સર્વ ભુવનોનું રક્ષણ કરે છે. આ અંતરાળ પ્રદેશમાંના નક્ષત્રો પણ અત્યંત રમણીય (રત્ન જેવાં હોવાથી) સારી રીતે સ્થિર છે, કારણ કે જગત્‌પિતાએ સર્વને મનોહર રૂપથી સુશોભિત કર્યા છે. ૨

અત્યંત પવિત્ર, જ્ઞાનવાન્ અને ઉપાસનાપ્રવર્તક (ઈશ્વર) આ માતપિતાના પુત્ર થઈને પોતાના અલૌકિક સામર્થ્યથી સર્વ ભુવનોને પવિત્ર કરે છે. અને ચિત્રવિચિત્ર ધેનુ અને વીર્ય સંપન્ન બળદોને હમેશાં દોહીને શુદ્ધ સત્વરૂપ દૂધ ભક્તો માટે કાઢી આપે છે. ૩

---

४ ते मायिनः सुप्रचेतसः, (ते इमे) मिथुना जामी, सयोनी, समोकसा ममिरे, (अतः) कवयमुद्दीतयश्च (देवाः) दिवि समुद्रे अंतश्च नव्यंनव्यं तंतुं आ तन्वते ।

५ सवितुः देवस्य यत् वरेण्यम् राधः (तत्) अद्य प्रसवे मनामहे । (तस्मात्) इमे द्यावापृथिवी सुचेतुना वसुमन्तं शतग्विनं रयिम् अस्मभ्यं धत्तम् ।

१ ते हि द्यावापृथिवी, (ये) विश्वशंभुवः ऋतावरी, रजसः धारयत्कवी, [अपिच ये] सुजन्मनी (ईश्वरस्य) धिषणे च; [अनयोः] देवी अन्तः शुचिः सूर्यः धर्मणा ईयते ।

२ उरुव्यचसा, महिनी, असश्चता, पिता माताच भुवनानि रक्षतः, नेच रोदसी वपुष्येन सुधृष्टमे, यत् पिता ताम् द्यौः अभि अवासयत् ।

३ पवित्रवान्, धीरः वह्निः सः (ईश्वरः) पित्रोः पुत्र. (सन्) स्वमायया भुवनानि पुनाति पृश्निं धेनुं सुरेतन वृषभं च शुक्रं पयः विश्वाहा अस्य धुक्षत ।

સર્વ કુશળ દેવોમાં આ ઇશ્વરજ ફક્ત કર્તૃત્વવાન્ હોવાથીજ સર્વ લોકને સુખપ્રદ આકાશ અને પૃથ્વી ઉત્પન્ન કરી શકયો. તેણે પોતાના અપૂર્વ સામર્થ્યથી અંતરીક્ષમાંનો સર્વ ગોળો નિર્માણ કરીને કદી પણ જીર્ણ ન થનાર આધાર ઉપર પકડી રાખ્યો છે. ૪

હે મહાન્ ભૂલોક તથા સ્વર્લોક, અમે તમારૂં સ્તવન કરીએ છીએ તેથી અમને શ્રેષ્ઠ સુકીર્તિ અને મહાન્ અધિકાર અર્પણ કરો છો, પણ હમણાં તેથી કરીને અમો (દેવભક્ત) માણસોનો ચોતરફ નિરંતર પ્રસાર થાય અને જેની ચોતરફ પ્રશંસા થાય તેવો ઉત્સાહ હમેશાં અમારા અંગમાં ઉત્પન્ન થાય એમ કરો. ૫ (૩)

સૂકત ૧૬૧

॥ ऋषि--दीर्घतमा । देवता--ऋभुओ ॥

અમારી પાસે આવેલો આ સર્વમાં મોટો છે કે નાનો છે ? તે શું કામ આવ્યો છે વારૂ ? અમે પણ આ શું બોલ્યા ? એક મહાન્ વિભૂતિએ બનાવેલા આ યજ્ઞપાત્રની અમે કાંઈ નિંદા કરી નથી, પણ હે અગ્નિદેવ, હે બંધુ, અમે તે કાષ્ટપાત્રની મહત્વતાનું વર્ણન કરેલું છે. ૧

એક ચમસના ચાર ચમસ કરવાનું દેવોએ તમને કહ્યું નથી કે ? તો તેટલા માટે હું આવ્યો છું. હે **સુધન્વા** પુત્રો, તમે જ્યારે આમ કરશો ત્યારે તમે પણ દેવોની સાથે યજ્ઞને પાત્ર થશો. ૨

" હે બંધુ, અમારે એક અશ્વ નિર્માણ કરાવવાનો છે તેમજ એક રથ અને એક ગાય અને બે જણાને તરૂણ કરાવવાં છે, અને તે સર્વ કરીને પછી અમે તમારી પાસે આવીશું " એમ તમે દેવોના પ્રતિનિધિ અગ્નિને કહ્યું. ૩

---

४ अयं (ईश्वरः) अपसा देवानां अपस्तमः (यतः) यः विश्वशंभुवा रोदसी जजान । यः च सुक्रतु यया रजसी वि ममे, तेच अजरेभिः स्कंभनेभिः सम् आनृचे ।

५ हे महिनी द्यावापृथिवी, ते (युवां) गृणाने महि श्रव. बृहत् क्षत्रंच धासयः । येन (अस्माकं) कृष्टिः विश्वहा अभिततनाम, " एतादृशम् " पनाय्यम् ओजः अस्मे सम् इन्वन्तम् ।

१ (अयं) किमुश्रेष्ठः किमु यविष्टः नः आ अजगत्, किं दूत्य ईयते ? कत् यत् ऊचिम । यः महाकुलः तं चमसं न निंदिम, किंतु हे भ्रातः अग्ने, द्रुणः भूतिम् इत् ऊदिम ।

२ " एकं चमसं चतुरः कृणोतन " देवाः तद् वः अब्रुवन् तद् वः आगमम् । हे सौधन्वना यदि एव करिष्यथ, देवैः साकं यज्ञियासः भविष्यथ ।

३ (हे ऋभवः अग्निं दूत प्रति (यूयं) अमत्रीतन यद् अश्वः कर्त्वः, उतेह रथः कर्त्वः, धेनुः कर्त्वा, द्वा युवशा कर्त्वा, हे भ्रातः तानि अनु कृत्वा वः एमसि ।

આ સર્વ કાર્ય ખલાસ થયા પછી તમે વિચાર્યું કે "અમારી પાસે સદ્દેશો લઈને આવ્યા હતા તે ક્યાં છે ?" તેટલામાં ત્વષ્ટાએ ચાર ચમસ તૈયાર કરેલા જોયા. ફક્ત તત્કાળ તે દેવપત્નીઓમાં જઈને છુપાઈ રહ્યો. ४

હે **ઋભુઓ,** જ્યારે ત્વષ્ટાએ દેવોનો સોમ પીવાનો ચમસ દોષિત હોવાથી તેનો નાશ કરવાનું કહ્યું તે વખતથીજ સોમરસ અર્પણ થતી વખતે તમારૂં સ્વરૂપ બદલાઇ ગયું. (તમે દેવસ્વરૂપ થયા) અને પછી સ્વર્ગીય યુવતીઓ નવીન સ્વરૂપને લીધે તમારા પર મોહિત થઈને પ્રેમ કરવા લાગી. ५ (४)

તમે નિર્માણ કરેલા ઘોડા ઇન્દ્રે પોતાના રથને જોડી પણ દીધા. આશ્વિન દેવોએ પોતાનો રથ તૈયાર કર્યો અને ઇચ્છાનુસાર રૂપ લેનાર ધેનુને **બૃહસ્પતિ** પોતાની સાથે લઈ ગયો, ત્યારેજ **ઋભુ, વિભ્વા** અને **વાજ** એમ તમે ત્રણે બંધુઓને દેવત્વ પ્રાપ્ત થયું, અને સત્ક્રિયાવાન્ તમને યજ્ઞમાં હવિર્ભાગ પ્રાપ્ત થયો. ६

તમે તમારી વિદ્યાથી ફક્ત ચામડું લઈને તેમાંથી જીવતી ગાય ઉત્પન્ન કરી અને ઘરડાં જોડાંને ફરીથી તરૂણ કર્યું. હે **સુધન્વાના** પુત્રો, તમે એક સામાન્ય અશ્વથી એક નવીન અપૂર્વ અશ્વ નિર્માણ કર્યો અને તે સર્વ થયા પછી રથ જોડીને દેવો પાસે ગયા. ७

આ **ઋભુઓને** વિનંતિ કરો કે "હે **ઋભુઓ,** તમે આ પાણી પીઓ, અથવા તૃણથી ગાળીને શુદ્ધ કરેલું બીજું પીઓ, અને હે **સુધન્વાના** પુત્રો, તમને બન્નેને ન ગમે તો ત્રીજા યજ્ઞ વખતે સોમરસથી હર્ષ પામો. ८

---

४ हे ऋभवः तत् चक्नासः (यूयम्) अपृच्छत "यः दूतः नः आ अजगन् स्यः क इत् अभूत्" इति, यदा त्वष्टा चमसान् चतुरः कृतान् अव अख्यत,आदित् ग्नासु अंतः नि आनजे ।

५ " ये देवपान चमस अनिंदिषुः (तान्) एनान् हनाम " इति त्वष्टा यद् अब्रवीत् (तदानीमव) सुते सचा अन्या नामानि कृण्वते, एनान् च (देव) कन्या अन्यैः नामभिः (एव) स्परत् ।

६ इंद्रो हरी युयुजे, अश्विना रथं (युयुजाते), बृहस्पतिरपि विश्वरूपा (गा) उप अजत। (तदानीं) ऋभुः विभ्वा वाजश्च (यूय) देवान् अगच्छत, सु अपसः यूय यज्ञिय भाग एतेन ।

७ (यूय) धीतिभिः चर्मणः (एव) गा निः अरिणीत, या जरन्ता ता युवशा अकृणोतन। हे सौधन्वना. अश्वात् अश्व अतक्षत, युक्त्वा य रथ देवान् उप अयातान ।

८ " इद उदक पिबत " इति (ऋभून्) अब्रवीतन, " इद घ मुज नेजनम् वा पिबत, हे सौधन्वनाः यदि तद् नो हर्यथ तृतीये सवने घ (सोमरसेन) मादयाध्वे "

એક કહે છે કે " પાણી સર્વથી વધુ ઉપયોગી ", બીજો કહે છે કે " અગ્નિ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે, " ત્રીજો કહે છે કે " સર્વને માટે આપણને બાળી નાખનાર ભૂમીજ અત્યંત ઉપયોગી છે, " આ પ્રમાણે જુદાં જુદાં તત્ત્વોનો અનુવાદ કરતાં કરતાં તમે સહેજ ચાર ચમસ તૈયાર કર્યા. ૯

એક જણ ખુબસુરત ગાયને પાણી બતાવવા દૂર લઈ જાય છે, બીજો અહીં (યજ્ઞમાં) છુરીથી કાપેલું પવિત્ર માંસ વ્યવસ્થિત કરે છે, ત્રીજો સંધ્યાકાળ પહેલાંજ (વધ થએલા પશુનું) અપવિત્ર માંસ દૂર ફેંકી દે છે. પુત્રો તરફથી માબાપને યજ્ઞ પ્રસંગે આથી વધારે શું મળવું જોઇએ. ? ૧૦ (૫)

હે વીરો, તમે તમારા વિલક્ષણ કર્તૃત્વોથી પશુઓ માટે ઉંચી ટેકરીપર ઘાસ અને ડુંગરની ઉડી ગુફાઓમાં સ્વચ્છ પાણી નિર્માણ કર્યું, અને પછી અગૂહ્ય (ક્યાંઈ પણ છુપાઈ ન જનાર) સૂર્યના ઘરમાં જઇને ચુપકીથી સુઈ ગયા,તેજ ક્રમ હમણાં કેમ શરૂ કરતા નથી.? ૧૧

સર્વ ભુવનોને ઢાંકી નાખીને જ્યારે તમે ચોતરફ પ્રસર્યા ત્યારે તમારા પ્રેમાળ માતાપિતા ક્યાં બેઠા હતા ? જેણે તમારૂં ધર્યું તેને તમે શાપ આપ્યો અને જેણે તમારૂં સ્તવન કર્યું તેને તમે આશીર્વાદ દીધો., ૧૨

" હે અગોપનીય સૂર્ય, અમને કોણે જાગૃત કર્યા " એમ તમે ઝોકાં ખાધા પછી (જાગૃત થતી વખતે) સૂર્યને પૂછ્યું ત્યારે બકરીએ કહ્યું કે તમને જાગૃત કરનાર આ કુતરો જુઓ, પણ આજ સુધીમાં તેણે તમને તો આજે જ જોયા. ૧૩

---

९ " आपः भूयिष्ठा " इति एकः अब्रवीत्, अन्यश्च " अग्निः भूयिष्ठः" इति अब्रवीत्। एकः (नाम तृतीयस्तु) " वहुभ्यः वधर्यन्तीं (भूमिम् अधिकृत्य) प्र अब्रवीत्, (एवम्) ऋता वदन्ता चमसान् अपिंशत ।

१० एकः श्रोणाम् गाम् उदकम् अव अजति, एकः सूनया आभृतम् (मेध्यं) मांसं पिंशति। एकः (अपरः) आ निम्रुचः शकृत् (आदीति) अप अभरत, (एतस्मात्) किंस्वित् (अन्यत्) पित्रौ पुत्रेभ्यः उप आवतुः ।

११ हे नरः (यूयम्) अस्मै (पशुजाताय) उद्वत्सु तृणम् निवत्सु अपः सु अपस्यया अकृणोतन। यत् (च) अगोह्यस्य (सूर्यस्य) गृहे असस्तन, तदद्य हे ऋभवः इदं (कस्मात्) न अनुगच्छथ।

१२ यत् (यूयं कृत्स्नानि) भुवना संमील्य परि असर्पत वः तात्या पितरा क्व स्वित् आसतुः। यो वः करस्नम् आददे (तम्) अशपत, यः (वः) प्र अब्रवीत् तस्मै प्र अब्रवीतन ।

१३ सुषुप्वांसः (यूयं) तद् अपृच्छत हे अगोह्य इदम् कः नः अबूबुधत। बस्तः श्वनं बोधयितारं अब्रवीत्, अद्य संवत्सरे (पूर्णे) इदम् (सः) व्यख्यत ।

મરૂત્ ઉંચે આકાશમાં સંચાર કરે છે, અગ્નિ પૃથ્વીપર પ્રદીપ્ત થાય છે, વાયુ અંતરીક્ષમાં ફુંકાય છે અને વરૂણ સમુદ્રના પાણીમાં સંચાર કરે છે. પરંતુ, હે સામર્થ્યશાળી ઋભુઓ આ સર્વે તમારા સહવાસની ઇચ્છા કરે છે. १४ (६)

સૂક્ત ૧૬૨

॥ ऋषि—दीर्घतमा । देवता—अश्वस्तुति ॥

સાક્ષાત્ દેવોથી નિર્માણ થએલા આ (યજ્ઞમાંના) મોટા ચપળ, અને પાણીદાર અશ્વના ગુણોનું વર્ણન અમારે વિદ્વાનોની સભામાં કરાવવું છે, માટે તે વખતે હે મિત્ર, વરૂણ, અર્યમા, મરૂત્ અને સર્વે વિશ્વના પ્રાણ અને પ્રભુ ઇન્દ્ર, અમને કેકી ન દો. १

ઉંચો સાજ અને શરીરપર ઝુલ નાંખીને ચાલતા તે ઘોડા આગળ લોકો હાથમાં હવિ લઇને ચાલે છે, અને બેબે કરીને બરાડતો, ભભકાદાર રીતે ચાલતો ચિત્રવિચિત્ર રંગનો બકરો પણ, ઇન્દ્ર, અને પૂષાના નિવાસસ્થળે જવા માટે આગળ ચાલે છે. २

આ પાણીદાર ઘોડાની આગળ (લોકો) આ બકરાને લઈ જાય છે તે સર્વ દેવોને પ્રિય છે, પરંતુ આ પ્રસંગે પૂષા દેવને માટે તેનું બળીદાન આપવાનું છે. આ દેવોનું અત્યંત પ્રિય નૈવેદ્ય છે એવી ખ્યાતિ ચોતરફ કરવા માટે ત્વષ્ટા પોતેજ આ (બકરા) ને તે અશ્વની સાથેજ ત્યાં લઈ જાય છે (એમ જણાય છે). ३

દેવલોકમાં જવાને નિકળેલા અને તેના હવિર્ભાગ તરીકે તેને અર્પણ કરેલા તે અશ્વને ઋત્વિજ બળીદાન વખતે ત્રણ વખત અગ્નિની પ્રદક્ષિણા કરાવે છે, તેટલામાં પૂષા દેવના પ્રથમ ભાગ તરીકે તે બકરો યજ્ઞનો આરંભ થયો છે એમ જણાવવાને દેવો પાસે જાય છે. ४

---

१४ मरुतः दिवः यान्ति, भूम्याः अग्निः, अयम् वात· अंतरिक्षेण याति । वरुणः अद्भिः याति (परच सत्र एते) हे शवसः नपातः, युष्मान् इच्छन्तः ।

१ यत् (अद्य) विदथे देवजातस्य सप्तेः वाजिनः वीर्याणि प्रवक्ष्यामः (तद्) मित्रः वरुणः अर्यमा, (विश्वस्य) आयु ऋभुक्षाः इन्द्रः मरुतश्च मा परिख्यन् ।

२ निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य (अश्वस्य) मुखतः यत् रातिम् गृभीताम् नयन्ति । (तथाहि) सुप्राङ् मेम्यत् विश्वरूपः अजः इन्द्रापूष्णोः प्रियम् पाथः अपि एति ।

३ (एतेन) वाजिना अश्वेन पुरः एषः छागः विश्वदेव्यः (अपि) पूष्णः भागः (इति अग्रे) नीयते । यत् अभिप्रियं (देवाना) पुरोळाशं एनम् सौश्रवसाय त्वष्टा इत् अर्वता जिन्वति ।

४ यत् तं देवयानं हविष्य अश्व मनुषाः ऋतुशः त्रिः परि नयन्ति । (तदानीमेव) अत्र पूष्णः प्रथमः भागः (सः) अजः यज्ञः देवेभ्यः प्रतिवेदयन् एति ।

હોતા, અધ્વર્યુ, આવયા, અગ્નિમિન્ધ, ગ્રાવસ્તુત્, પ્રસ્તોતા અને વિદ્વાન બ્રહ્મા વિગેરે હે ઋત્વિજો, ઘીના પ્રવાહો ચાલે તેવી રીતે આ યજ્ઞ ઠાઠમાઠથી યથાસાંગ પૂર્ણ કરો. ૫ (૭)

યજ્ઞને માટે સ્તંભ તૈયાર કરનાર, તે લઈ આવનાર, તેની ટોચ પર બેસાડવાને કળસ કરનાર, અને અશ્વ પકાવવાને વાસણ તૈયાર કરનાર વીગેરે સર્વના સંતોષ સાથે આ અમારો યજ્ઞસમારંભ સિદ્ધિ પામે. ૬

મેં સ્તોત્રગાન ઉત્તમ રીતે કર્યું ન કર્યું તેટલામાં તો જુઓ, આ પરિપુષ્ટ અશ્વ દેવલોકમાં જવાને આગળ ચાલતો થયો. સ્તોતાઓ અને ઋષિ અતિ આનંદથી તેને પહોંચાડવા ગયા. આ અશ્વ દેવોનો સંતોષ મેળવેલો હોવાથી અમે તેને ભાઇસમાન માન્યો છે. ૭

આ ચાલાક ઘોડાની રશી, પાયબંદ તથા ડોકના પટા ઇત્યાદિ જે કાંઈ રહ્યું હોય તે તથા ખાતી વખતે મોંમાં લીધેલું ઘાસ વીગેરે સર્વ તેની સાથેજ દેવલોકમાં જાઓ. ૮

આ ઘોડાના માંસનો જે કાંઈ ભાગ માખીએ ખાધો હોય અથવા લાકડાના ગચીઆ પર અથવા છરીને ચોંટી રહ્યો હોય અથવા તો મારનારના હાથ કે નખમાં ભરાઈ રહ્યો હોય તો તે પણ દેવો પાસે જઈ પહોંચો. ૯

---

५ हे होता, अध्वर्यु आवयाः अग्निमिंधः, ग्रावग्राभः, उत च शंस्ता सुविप्रः (ब्रह्मा च इत्यादय. ऋत्विजः, यूय) एतेन सु अरकृतेन सु इष्टेन (यज्ञेन घृतस्य) वक्षणाः आ पृणध्वम्।

६ यूपव्रस्काः उत ये यूपवाहाः ये च अश्वयूपाय चषालं तक्षति, ये च अर्वते पचन संभरन्ति, उतो तेषा अभिगूर्तिः नः इन्वतु ।

७ मे मन्म सुमत् अधायि (इदानीमेव सः) वीतपृष्ठः (अश्वः) देवानाम् आशाः उपोप प्र अगात् । विप्राः ऋषयश्च एनम् अनुमदन्ति, देवाना पुष्टे (सति, वय तं) सुबंधु चकृम ।

८ वाजिनः अर्वत. यत् दाम संदानम्, या च शीर्षण्या (याच) अस्य रज्जुः। यत् वा घ अस्य आस्ये तृणम् प्रभृतं, सर्वा ता ते अपि देवषु अस्तु ।

९ अश्वस्य क्रविषः यत् मक्षिका आश, यत् वा स्वरौ स्वधितौ च रिप्तम् अस्ति। यत् च शमितुः हस्तयोः यत् नखेषु (वा) सर्वा ता ते अपि देवेषु अस्तु ।

હે માંસ કાપનાર લોકો, કોલસામાં ઘાસ વિગેરેનો જે અપક્વ ભાગ રહી જવાથી તેમજ કાચા માંસની આવતી ખરાબ વાસ ધોઇને સ્વચ્છ કરો અને પવિત્ર માંસ ઉત્તમ રીતે પકવીને તૈયાર કરો. ૧૦ (૮)

તારૂં માંસ પકવતી વખતે તેમાંના જે અંશ બહાર નીકળી જાય અથવા લોખંડના સળીઆમાં (તારા માંસના ટુકડા) પરોવીને શેકતી વખતે જે અંશ પીગળી જાય તે જમીનમાં ઉતરીને અથવા ઘાસમાં જઇને નકામું ન જતાં તે પણ ઉત્સુક દેવોનેજ અર્પણ થાય એમ કરો. ૧૧

જેનું કામ આ જવાન ઘોડો શેકાઇને તૈયાર થયો કે નહી તે જોવાનું હતું તે બોલ્યા કે "જુઓ આ વાસ આવવા લાગી માટે વાસણ નીચે ઉતારો." તેમજ જે લોક અશ્વ-માંસની પ્રસાદી મેળવવાની આશાએ ઉભા હોય તે સર્વ મંડળીની અમારા કાર્યભાગમાં સંતોષપૂર્વક સહાયતા મળો. ૧૨

માંસ શેકાયું કે નહી તે જોવાને વાસણમાં ઘાલવાની લાંબી પળી, રસ ઉકાળીને મુક-વાનો પાટલો, હવિની બાફ જતી અટકાવવાને તે પાટલા ઉપર મુકવાનું ઢાંકણ, અને છરીઓ વીગેરે સર્વ સાધન અશ્વનું માંસ શેકીને તૈયાર કરવામાં કામ લાગે છે. ૧૩

જે ઠેકાણેથી તે અશ્વ નીકળ્યો, જે ઠેકાણે બેસીને તેણે વિશ્રાંતી લીધી અને જે ઠેકાણે તેણે પોતાનો પ્રાણત્યાગ કર્યો તે સર્વ ઠેકાણાં તેમજ તેના પાયબંદ, તેણે પીધેલું પાણી અને ખાધેલું ઘાસ વિગેરે સર્વ તેને દેવલોકમાં પ્રાપ્ત થાઓ. ૧૪

---

१० उदरस्य यद् ऊवध्यम् अपवाति, आमस्य क्रविषः यद् गंधः अस्ति, तद् शमितारः सुकृता कृण्वन्तु, उत मेधम् शृतपाकम् पचन्तु ।

११ (हे अश्व) अग्निना पच्यमानात् ते गात्रात् यद् अवधावति, निहतस्य ते अभि शूलम् (यद्) अवधावति, तत् भूम्या मा आश्रिपत्, मा तृणेषु (अपि) तत् उशद्भ्यः देवेभ्यः रातम् अस्तु ।

१२ ये वाजिनं पक्वं परिपश्यन्ति, ये (अय) सुरभिः ईम् निर्हर इति आहुः, येच अर्वतः मांस भिक्षाम् उपासते, उतो तेषाम् अभिगूर्तिः न इन्वतु ।

१३ यत् मांसपचन्याः उखायाः नीक्षणं, या यूष्णः आसेचनानि पात्राणि, चरूणाम् उष्मण्या (या) अपिधाना, अङ्काः सूनाश्च (एतानि) अश्वम् परिभूषन्ति ।

१४ अर्वतः यद् निक्रमण निषदनम्, विवर्तनम् यच्च पड्वीशम्, यच्च (उदकं) पपौ घासिं जघास, सर्वा ता ते अपि देवेषु अस्तु ।

માંસ વધારે શેકાઈ જવાથી ધુમાડા જેવી વાસ આવે છે માટે દેવતામાં તારૂં માંસ બળી જવાનો અવાજ ન થાઓ, અને વાસણ તપીને બહાર નીકળી ન જાઓ; કારણ કે જ્યારે માંસનું યોગ્ય હુવન થાય છે અને તે સ્વાદિષ્ટ બનીને દેવોને પસંદ પડીને જ્યારે વષટ્ શબ્દોથી તે પવિત્ર થાય છે, ત્યારેજ દેવો આ અશ્વનો સ્વીકાર કરે છે. ૧૫ (૯)

તું થાકી જવાથી ઉંડા નિશ્વાસ નાખતો હોય ત્યારે (તારા પર સ્વાર થઈને) કોઇએ તને પરોણી અથવા ચાબુકો મારીને દુઃખ દીધું હશે તે તારૂં સર્વ દુઃખ યજ્ઞમાં હોમની પળીથી અને મારા સ્તવનથી જાણે કાંઇ બન્યું હોય નહી તેમ કરૂં છું. ૧૭

(બળી જવાથી) દેવતાઓને બંધુ પ્રમાણે પ્રિય થએલા આ અશ્વની ચોત્રીસ પાંસળીઓમાં આ છરી પેસી જાય છે. (હે કાપનાર લોકો) તેના સર્વ ગાત્રો (શરીરના ભાગો) સાવચેતીથી અખંડ છોડી નાખો, અને દરેક સાંધા મોટેથી નામ દઇને કાપી કાઢો. ૧૮

સાક્ષાત્ ત્વષ્ટાએ નિર્માણ કરેલા આ ઘોડાને કાપનાર એકજ હોય છે પણ તેને પકડનાર બે જણ હોય એવો રીવાજ છે. હે અશ્વ તારા જે જે, અવયવો મેં વારા ફરતી કાપી કાઢ્યા છે તેનો પિંડ કરીને હું યજ્ઞાગ્નિમાં અર્પણ કરૂં છું. ૧૯

---

१५ (हे अश्व) त्वा धूमगंधिः अग्निः मा ध्वनयीत्, भ्राजन्ती उखा जघ्रि. मा अभिविक्त। इष्टम् वीतम् अभिगूर्तम् वषट्कृतम् (एतादृशमेव) तम् अश्वम् देवासः प्रति गृभ्णन्ति।

१६ यद् अश्वाय अधीवास वासः उपस्तृणन्ति, या अस्मै हिरण्यानि (परिष्कृतानि) यद् च संदानम्, पड्वीशम् च (एतानि) प्रिया (वस्तूनि) अश्व देवेषु आ यमयन्ति।

१७ (हे अश्व) ते सादे महसा शूकृतस्य यद् (कोपि) पार्ष्ण्या वा कशया वा (त्वां) तुतोद, ता सर्वा ताता (दुःखानि) हविषः स्रुचेव (मे) ब्रह्मणा (अपि) सूदयामि।

१८ वाजिनः देवबन्धोः अश्वस्य चतुस्त्रिंशत् वङ्क्रीः स्वधितिः समेति। (हे विशसितारः) गात्रा वयुना अच्छिद्रा कृणोत, परुष्परुः अनुघुष्य वि शस्त।

१९ त्वष्टुः (अस्य) अश्वस्य एकः विशस्ता (भवति), द्वा यतारा भवतः, तथा ऋतुः ते गात्राणां या ऋतुथा कृणोमि, ता ता पिण्डानाम् अग्नौ प्रजुहोमि।

તારા મરણ વખતે તને દુ ખ ન થાઓ અને કાપનારની છરી તારા ગળામાં ન રહી જાઓ, કાપનાર અજ્ઞાનતાને લીધે એકાદ ગધેડા માફક તારા ગાત્રો પોતાની છરીથી ભળતાજ ઠેકાણે કાપીને ખરાબ ન કરે. ૨૦

આ જો, તું મરતો નથી તેમ અલોપ પણ થતો નથી પણ સુલભ માર્ગે દેવો પાસેજ જાય છે. સાક્ષાત્ ઈન્દ્રનો પીળો અશ્વ અથવા (મરૂતોની) હરિણી તારી સાથે આવશે, અથવા તું જુવાન હોવાથી **અશ્વિદેવના** મોઢેથી ખુખારનાર મજબૂત ઘોડાની ધુસરીને જોડી દઈશ. ૨૧

આ (યજ્ઞાર્પિત) પાણીદાર ઘોડો અમને ઉત્તમ ગોધન, ઉત્કૃષ્ટ અશ્વ, સંપત્તિ, વીર્યશાળી પુત્ર અને સર્વ બાજુથી અમારી અભિવૃદ્ધિ કરનારી (દિવ્ય) સંપત્તિ આપે. અનાધનત **અદિતિ** અમને પાપમાથી મુક્ત કરે, અને આ અશ્વમેધ અમને અધિકાર પ્રાપ્ત કરી આપે. ૨૨ (૧૦)

સૂક્ત ૧૬૩

॥ ऋषि—दीर्घतमा । देवता—अश्वस्तुति ॥

સમુદ્રમાંથી અથવા મેઘોદકમાંથી ઉંચે ઉડીને પ્રગટ થતાંજ જ્યારે પહેલ વહેલો ખોખારો કર્યો ત્યારે તારૂ સ્વરૂપ બાજ પક્ષીની પાંખો જેવુ અને હરિણોના પગ જેવું હતું. હે અશ્વ આ પ્રમાણે જન્મ મળ્યો તે તારૂ ભાગ્યજ છે. ૧

યમે આપેલા આ ઘોડા પર **ત્રિતાએ** સાજ નાખી તેને તૈયાર કર્યો અને ઈન્દ્રે પોતેજ તેના ઉપર પ્રથમ સ્વારી કરી, ગધર્વ તેની લગામ પકડીને ઉભો રહ્યો. હે **વસુઓ** આ સ્વર્ગીય અશ્વ તમે સૂર્યથી ઉત્પન્ન કર્યો. ૨

---

२० (ते) प्रिय. आत्मा अपियन्त त्वा मा तपत्, स्वधिति ते तन्व.आ मा अतिष्ठिपत् । गृघ्नु: अवि शस्ता अतिहाय, ते गात्राणि असिना मिथु छिद्रा मा क ।

२१ (हे अश्व) एतद् न वा उम्रियसे, न रिष्यसि (परच) देवान् इत् सुगेभि पथिभि. एषि। (इन्द्रस्य) हरी ते युञ्जा (उत वा मरताम्) पृषती (युजा) अभूताम् (अथवा) रासभस्य धुरि (त्व) वाजी उप अस्थात् ।

२२ (अयम्) वाजी न सुगव्य सुअश्व्य, उत पुस पुत्रान्,(उत) विश्वपुपम् रयिम् (वृणोति) अदिति अनागास्त्वम् न कृणोतु, (अय च) हविष्मान् अश्व न क्षत्रम् वनताम् ।

१ हे अर्वन् यद् (त्व) समुद्रात् उत वा पुरीपात् जायमान. उद्यन् प्रथम अक्रद (तदा तव) श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू (स्त, एतादृश) ते जात महि उपस्तुत्य (खलु) ।

२ यमेन दत्तम् एनम् (अश्वम्) त्रित अयुनक्, इन्द्रश्च प्रथम अधि अतिष्ठत्, गन्धर्व अस्य रशना अगृभ्णात् (अपिच) हे वसव (देवा युयम्) अश्व सूरात् नि अतष्ट ।

(ઇશ્વરની) અદ્‌ભુત લીલા દૃષ્ટીએ જોતાં હે અશ્વ તુંજ યમ છે. અને આ તેમજ ત્રિત પણ તુંજ છે, સોમદસ તારૂં સ્વરૂપ છે, અને તારા ત્રણ બંધનો સ્વ લોકમાં છે એમ કહેવાય છે.

વળી એમ પણ કહેવાય છે કે તારાં ત્રણ બંધનો સ્વર્ગલોકમાં છે, મેઘોદકમાં છે અને સમુદ્રમાં પણ ત્રણજ છે. ત્યારે હે અશ્વ, વરૂણના જેવું શ્રેષ્ઠ કહેવાતું ત જન્મસ્થાન ક્યાં છે તે મને કહે.

હે બળવાન્ અશ્વ, તારૂં અંગ અહીંજ રગદોળાતું હતું તેમજ તું વિજયી થા આનંદથી અવાજ કરતો નખ વડે જમીન ખોતરતો હતો તે આજ સ્થળ છે; તારૂં મંગ દોરડું મેં અહીં પડેલું જોયું. સત્ય ધર્મનો રક્ષક આ દોરડાનું પણ રક્ષણ કરે છે. ૫ (૧

તારો આત્મા નીચેથી ઉંચે આકાશમાં ઉડનાર પક્ષી પ્રમાણે મેં મારા મનમાં દૂર જોયો, અને પાંખવાળું તારૂં મસ્તક પણ પાપરૂપ રજકણોથી મલીન ન થત સુગમ્ય માર્ગે ફડફડ કરતું ઉંચે જતું મેં જોયું છે.

અહીં (યજ્ઞ મંડપમા) પણ વેદી પાસે હવિનો સ્વાદ લેવા માટે મોં આગળ કર તારી મનોહર આકૃતિ મેં જોઇ, તે એવી રીતે કે ભક્તજનોએ તારા મોં આગળ ખોર આણ્યો કે તરતજ ક્ષુધાતુર હોવાથી તે તૃણાહાર તું એકદમ ખાઇ ગયો.

---

३ हे अर्वन् (भगवतः) गुह्येन व्रतेन (त्वं) यमः असि, आदित्यः असि त्रितश्चासि। सोमेन समया विपृक्तः असि, दिवि ते बन्धनानि त्रीणि इत्याहुः।

४ ते दिवि बंधनानि त्रीणि, इति आहुः अप्सु त्रीणि, समुद्रे अन्तः च त्रीणि (इत्याहुः) उत अर्वन् वरुण इव यत्र ते परमम् जनित्रम् आहुः (तद्) मे छन्सि।

५ हे वाजिन् इमा ते अवमार्जनानि, इमा (ते) सनितुः शफानां निधाना। ते भद्रा रशन अत्रापश्यम्, याः ऋतस्य गोपाः अभिरक्षन्ति।

६ (हे अश्व) ते आत्मानम् अवः दिव. पतंगमिव उत्पतंतम् मनसा आरात् अजानाम्।(अ च ते। पतत्रि शिरः अरेणुभिः सुगेभिः पथिभिः जेहमानम् अपश्यम्।

७ अत्र गोः पदे आ ते उत्तमम् रूपम् इषः जिगीषमाणम् अपश्यम्। यदा च मर्तः ते भोग अनु आनट् आदित् (त्वं) ग्रसिष्ठः ओषधीः अजीगः।

હે અશ્વ, રથ, શૂર યોદ્ધા, સ્વધેનુનો સમૂહ, પ્રેમી બાળકોનો પ્રેમ અને મરૂતોનો સમૂહ વિગેરે સર્વ તારા સહવાસની ઇચ્છાથી તારી સાથેજ ગયો, અને દેવોને પણ તારા શૌર્યની નવાઇ લાગી. ૮

આ દિવ્ય અશ્વ (ની ગરદન પર) ના વાળ સોનાના અને પગ (જાણે કે) પોલાદના બનેલા છે. મનથી પણ વધારે વેગવાળો અને જેની સાથે કોઇ પણ ચાલી શકે નહી તેવા આ અશ્વના બળિદાનનો સ્વીકાર કરવા તેની પર આરૂઢ થઇને પ્રથમ ઇન્દ્ર આવ્યો હતો, એટલુંજ નહિ પણ સર્વ દેવો પણ આવ્યા હતા. ૯

જેની બાજુઓ પુષ્ટ અને આકૃતિ દેખાવડી છે તેવો આ દેવલોકનો ચાલાક અને તેજ ઘોડા હંસોની હાર પેઠે એક હારમાંથી બીજી હારમાં દોડે છે અને સ્વર્ગ માર્ગે ભીડ કરીને તેને વ્યાપ્ત કરી નાંખે છે. ૧૦ (૧૨)

હે અશ્વ, તારો દેહ પક્ષી પ્રમાણે ઉડી શકે છે. તારૂં મન પણ વાયુ જેવું વેગવાન્ છે. તારા વાળ એટલા લાંબા છે કે તે જ્યાં ત્યાં વીખરાઇને ફેલાય છે અને તેનો સરસર અવાજ જંગલમાં પણ સંભળાય છે. ૧૧

જુઓ બળિદાન આપવાના તે સ્થળ પાસે આ જુવાન ઘોડા આવી પહોંચ્યો છે. આ વખતે તેનું મન દેવોના એકાગ્ર ધ્યાનમાં કેવું નિમગ્ન થયું છે. આ ઘોડાના બંધુ બોકડાને પણ ઘોડાની આગળજ ચલાવવામાં આવે છે અને બંનેની આગળ વિદ્વાન્ સ્તોતા જન ચાલે છે. ૧૨

---

८ हे अर्वन् रथः अनु त्वा, मर्य (अपि) अनु (त्वा), गावः अनु, कनीनाम् भगश्चापि (त्वाम्) अनु (ईयु.) व्रातास. तव सख्यम् अनु ईयु, (एवम्) देवासः ते वीर्यं अनु ममिरे ।

९ (अयम्) हिरण्यशृंग. अस्य पादाः अय.(भवन्ति), मनोजवा अवरः इन्द्रः (अस्य अधिभूः) आसीत् । (अत.) अस्य हविरद्यं देवा इत् आयान्, यश्च (एन) अर्वन्तम् प्रथम अध्यतिष्ठत् (सोपि आयात्) ।

१० ईर्मान्तास. सिलिकमध्यमास. दिव्यास· शूरणासः अत्याः (एते) अश्वाः हंसा इव श्रेणिशः सं यतन्ते, यदा (ते) दिव्य अज्मम् आक्षिषुं ।

११ हे अर्वन् तव शरीरम् पतयिष्णु, तव चित्तं वात इव ध्रजीमान् तव शृगाणि पुरुत्रा विष्ठिता अरण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ।

१२ (अय) वाजी अर्वा देवद्रीचा मनसा (भगवन्तं) दीध्यानः शसनम् उप प्र अगात्। अजः अस्य नाभि. पुरः नीयते, पश्चात् कवयः रेभाः अनु यन्ति ।

આ ઘોડા અતિ ઉચ્ચ સ્વર્ગલોકમાં જઈ પહોંચ્યો અને તેને જગત્પિતા તથા જગન્માતાનાં દર્શન પણ થયાં. હે અશ્વ, પ્રસન્ન અંતઃકરણથી દેવોને ભેટ, કારણ કે અહીં પણ યજમાનને ઉત્કૃષ્ટ વરદાન પ્રાપ્ત થવા માટે સ્તોતાજન પ્રાર્થના કરે છે. ૧૩ (૧૩)

સૂક્ત ૧૬૪

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–विश्वेदेवा ॥

આ જુઓ, શુભ્ર (કિરણરૂપ) જટા મંડિત પુરાતન આચાર્યનો વચલો ભાઈ સર્વ ભોગી હોવાથી ત્રીજા ભાઇનો દેહ ઘીની કાંતિથી દેદીપ્યમાન છે. સર્વ લોકના તે પ્રભુનું દર્શન તેના સાત પુત્રો સાથે મને અહીંજ થયું. ૧

એક ચાકવાળા રથને સાત જણ જોડીને તૈયાર કરે છે, તે રથને એકજ ઘોડા હોય છે. પણ તેનાં સ્વરૂપ સાત છે. રથના ચાકને ત્રણ તુંબ હોવાથી તે કદી પણ ખરાબ થતો નથી તેમ ભાગી જતો પણ નથી. આ એકજ ચાકના આધાર પર આખું ભુવન વ્યવસ્થાપૂર્વક ચાલી રહ્યું છે. ૨

બીજો એક રથ સાતચાકી છે. તેમાં સાત જણ બેસે છે, અને તેને સાત ઘોડા જોડેલા હોય છે. સાત બહેનો આ રથની મહત્તાનું વર્ણન કરે છે, કારણ કે આ રથની જગામાં દિવ્ય ધેનુનાં સાત સ્વરૂપ ગુપ્ત રહેલાં છે. ૩

પોતે હાડકાં વિનાનો હોવા છતાં આ હાડકાંવાળા પ્રાણીઓ (એટલે જગત્) ની સંભાળ રાખનાર ઇશ્વરનેજ ઉત્પન્ન થતાં કોઇએ જોયો છે? આ પૃથ્વીનું જીવતત્ત્વ અને તેનું રક્ત તેમજ આત્મતત્ત્વ પણ તે વખતે કયાં હતું? અને આ સર્વ બાબતની માહીતીવાળાને પુછવા પણ કોણ ગયું હતું? ४

---

१३ (ततः) अर्वान् परमं यत् सधस्थं (तद्) पितरं मातरं च अच्छ उप प्र अगात्। (तस्मात्, हे अश्व) अद्य (त्वं) जुष्टतमः देवान् गम्याः हि, अथ (ऋत्विक् च) दाशुषे वार्याणि आशास्ते।

१ अस्य वामस्य पलितस्य होतुः–तस्य मध्यमो भ्राता अश्नः अस्ति। अस्य तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठः अत्रेमं सप्तपुत्रम् विश्पतिंच अपश्यम्।

२ एकचक्रं रथं सप्त युञ्जन्ति, सप्तनामा एको अश्वः (तं) वहति। (तत्) चक्रं त्रिनाभि, अजरं, अनर्वम् च यत्र इमा विश्वा भुवना अधितस्थुः।

३ इमं रथं ये सप्त (ते) अधि तस्थुः (तं) सप्तचक्रं (रथं) सप्त अश्वाः वहन्ति। सप्त स्वसारश्च अभि सं नवन्ते, यत्र गवां सप्त नाम निहिता (सन्ति)

४ यत् अनस्था (सन्) अस्थन्वन्तं (इदं विश्वं) बिभर्ति (तं परमेश्वरम्) प्रथमं जायमानम् कः (अपि) ददर्श (किम्? न कोपि)। भूम्या. असुः असृक् आत्मा न क्वस्वित् एतद् विद्वांसं प्रष्टुम् कः उपगात्।

હુ મનનો નિષ્કપટી પરતુ અજ્ઞાની હોવાથી પુછુ છુ દેવોનુ ગુપ્ત સ્વરૂપ ક્યા છે? જુઓ આ એક વર્ષના બાળકના શરીર પર જ્ઞાનીજનોએ (ઉપાસના રૂપ) વસ્ત્ર વણવાને સાત ધાગા (દોરાના તાર) પાથરી દીધા છે. ૫ (૧૪)

આ બાબતમા અમને કાઇ ખબર નથી, અજ્ઞાની છીએ, માટે સર્વ વાતથી જાણીતા જ્ઞાની માણસો પાસેથી તે સર્વ બીના સમજી લેવી જોઇએ. તેથી તેમને પૂછીએ છીએ કે આ છ લોક ધારણ કરનાર જન્મ રહિત ઇશ્વરના સ્વરૂપમા કાઇ એકાત્મક છે ખરું કે? ૬

જેને આ વાતની ખરેખર માહીતી હોય તેણે વિલબ ન કરતા કહી દેવુ. આ મનોહર પક્ષીનુ નિવાસસ્થાન અત્યત ગુઢ છે તેની ધેનુ એવી તો ચમત્કારી છે કે તેના માથામાથી દુધનો પ્રવાહ ચાલે છે. તે તેજોમય વસ્ત્રો પહેરે છે અને પગવડેજ પાણી પીએ છે ૭

ભૂમાતાએ યજ્ઞમા પિતાની સેવા કરી ત્યારે ધ્યાન અને મનથી તેની સાથે પ્રથમ સમાગમ થવાથી પતિનેવામા તત્પર તે પત્ની ઉપર પાણીની વૃષ્ટિ થઇ, ત્યારે તે બન્નેની પાસે જઇને ભક્તજન સ્તવન કરવા લાગ્યા. ૮

દક્ષિણની એટલે યજ્ઞધેનુના કામ તરફની ભૂમાતાની યોજના થઇ, લેજવાળી મેઘ ધેનુને પેટે ગર્ભ રહ્યો. વાછરડુ બરાડા પાડતુ પોતાની માતા તરફ જોવા લાગ્યુ અને તે ગાય એવી છે કે આ ભુવનમા મરજી માફક રૂપ લેતા તેને આવડે છે ૯

---

५ मनसा पाक अविजानन् (च) देवाना एना निहिता पदानि (अधिकृत्य) पृच्छामि। (यत) वत्से बष्कये अधि, (वस्त्र) आतवै उ सप्त तन्तून् वितत्निरे ।

६ अचिकित्वान् (अह) न विद्वान् (च) अत्र चिकितुष चित् कवीन् विद्मने पृच्छामि। (यत्) (य) इमा षट् रजासि तस्तंभ (एतादृशस्य) अजस्य रूपे किं स्वित् एकम् (अस्ति खलु)।

७ य अङ्ग ईम् वेद (स) इह ब्रवीतु । अस्य वामस्य वे पद निहितम्। अस्य गाव (ईदृशा अपूर्वा यत् ता) शीर्ष्ण क्षीरं दुह्रते (अपिच) वव्रिम् वसाना उदकम् पदा अपु ।

८ माता पितरम् ऋते आबभाजे, (सापि) अग्रे धीती मनसा च सजग्मे हि । सा बीभत्सु गर्भरसा निविद्धा, (तदा कवय) नमस्वन्त इत् उपवाकम् ईयु ।

९ दक्षिणाया धुरि (भू) माता युक्ता आसीत् । वृजनीष्वन्त. गर्भ अतिष्ठत्। वत्स अमीमेत् त्रिषु [illegible]

માતારૂપી ત્રણ અને પિતારૂપી ત્રણ મળીને છ ભુવનો એક સામટાં પકડીને આ ઉભો રહ્યો છે. એટલું બધું વજન હોવા છતાં તે જરા પણ થાકતો નથી. સ્વર્ગલોકની સપાટી પર રહેનાર આ દેવ, એવી ભાષા બોલે છે કે તેનાથી સર્વ કાંઈ સમજાય છે, પણ તે ફક્ત સર્વનેજ ઓળખે છે એમ નથી. ૧૦ (૧૫)

આ સૃષ્ટિક્રમના ચક્રને બાર આરા છે. તે કદી પણ ઓછા ન થતાં આકાશમાં ભ્રમણ કરે છે. હે અગ્નિ દેવ, આ ચક્ર પર સર્વ પુત્રોની જોડી બેઠે છે અને વ્યક્તિની એકંદર સંખ્યા ૭૨૦ છે. ૧૧

પિતાના પાંચ ચરણ અને સ્વરૂપ બાર પ્રકારનું છે. કેટલાક કહે છે કે તે જળ વર્ષાવનાર હોવાથી આકાશના ઉંચ પ્રદેશમાં રહે છે, અને કેટલાક કહે છે કે નજીકના જ ભાગમાં હોવાથી છ આરાવાળા સાતચાકી રથ ઉપર બેસીને સર્વ જુએ છે. ૧૨

ચાકને પાંચ પટા હોવાથી તે એક સરખાજ ફરે છે અને તેની ઉપર સર્વ ભુવનો રહેલાં છે. તે ચાકના સાંધા પર ઘણોજ બોજો પડે છે તો પણ તે કદી પણ તપી જતું નથી અને અનંત કાળથી આ ચાકને એકજ પટો છે તો પણ તે કદી ભાગી જતો નથી. ૧૩

એકજ અખંડ પટાવાળો ફરી રહેલો અવિનાશી રથ ધુસરીના લાકડાની નીચેની બાજુએ જોડેલા દસ ઘોડા તે ચાક ખેંચી જાય છે. તરેહ તરેહના રંગીન કિરણોથી ઘેરાયલા સૂર્યના નેત્ર પોતાના માર્ગે આક્રમણ કરે છે અને તેની ઉપરજ સર્વ ભુવનો અવલંબી રહ્યા છે. ૧૪

---

१० तिस्रः मातृः त्रीन् पितृन् बिभ्रत् एकः (एव) ऊर्ध्वः तस्थौ, (इमे अतिभाराः) ईम् ई अवग्लपयन्ति। अमुष्य दिवः पृष्ठे (देवाः) विश्वविदम् (किं तु) अविश्वमिन्वाम् वाचम् मंत्रयन्ते।

११ द्वादशारं ऋतस्य चक्रम् नहि तज्जराय, (तच्च) द्यां परि वर्वर्ति, हे अग्ने अत्र च मिथुनास पुत्राः (सर्वे मिलित्वा) सप्त शतानि विंशतिः (संख्याकाः) तस्थुः।

१२ पंचपादं, द्वादशाकृतिम् पुरीषिणाम् पितरम् दिवः परे अर्धे आहुः। अथ इमे अन्ये (तम् उपरे पर्व्हरे सप्त चक्रे (रथे) अर्पितम् (कृत्स्नं) विचक्षणम् आहुः।

१३ पंचारे चक्रे परिवर्तमाने—तस्मिन् विश्वा भुवनानि आतस्थुः। तस्य अक्षः भरिभारः (अपि न तप्यते, सनाभिश्च सनात् एव न शीर्यते।

१४ सनेमि चक्रं अजरम् नियवृते, (तस्य) उत्तानायां (धुरि) दश युक्ताः वहन्ति। सूर्यस्य चक्षुः रजसा आवृतम् एति, तस्मिन् विश्वा भुवनानि अर्पिता (सन्ति)।

સાત જણ એક સાથેજ તે ખરૂં, પરંતુ તેમાંનો સાતમો ફક્ત એકલોજ જુદો જન્મ્યો એમ સમજાય છે અને દેવો તરફથી થએલા ઋષિઓ કહેવાય છે તેમની તરફથી મળનારી બક્ષિસો તેમના હોદ્દા પ્રમાણે મળે છે, અને તેમનાં રૂપ જુદાં જુદાં હોવાથી તે સર્વ પોતપોતાના ધોરણ પ્રમાણેજ રહે છે. ૧૫ (૧૬)

તે વાસ્તવિક સ્ત્રીઓ હોવા છતાં પોતે પુરૂષ છે એમ તેમણે મને કહ્યું. આ બાબતની ખબર આંખોવાળાને પડી શકે પણ આંધળાને શી ખબર પડે ? ખરો જ્ઞાની સુપુત્રજ આ સમજી શકશે ને જે સમજી શકશે તે આપણા પિતાનો પણ પિતા થશે. ૧૬

અતિ ઉંચ સ્થાનની નીચે પણ પૃથ્વીના ગોળા ઉપર પોતાનું વાછરડું પગ વડે ઉંચકી લેનારી ગાય દેખાવા લાગી છે. તે કયાં જાય છે ? તે કયાં વીઆઇ, વારૂ ? તે [ગાયોના] ટોળામાં વીઆતી નથી. ૧૭

સર્વથી ઉંચા સ્થાનની નીચે તેમજ સર્વથી નીચા સ્થાન ઉપર [મધ્ય ભાગમાં] ના વિશ્વના પિતા ઇશ્વરની ઓળખવાળો કયો જ્ઞાની પુરૂષ આ જગમાં ઉપદેશ કરી ગયો ? દિવ્ય મન કયાંથી નિર્માણ થયું ? ૧૮

વાસ્તવિક રીતે જે આપણી તરફ આવે છે તેને કહે છે કે તે ઉંચે જાય છે અને જે ખરેખર ઉંચે જાય છે તેને કહે છે કે તે આપણી તરફ આવે છે; માટે હે સોમ, તેં અને ઇન્દ્રે જે ચમત્કાર કર્યા છે તે રજોગુણથી ધુંસરી સાથે જોડાએલા ઘોડા પ્રમાણે વ્યવસ્થિત ચાલે છે. ૧૯

---

१५ साकजानां (सतां) सनथम् एकजम् आहुः (शेषास्तु) षट् यमा इत् देवजाः ऋषयः इति (आहुः) तेषाम् इष्टानि (फलानि) धामशः विहितानि, रूपशः विकृता न्यपि स्थात्रे रेजन्ते ।

१६ स्त्रिय सतीः तान् उ पुंसः (इति) मे आहुः, (एतद्) अक्षण्वान् पश्यत्, अधः न रिचेतत् । यः पुत्रः कविः सः ईम् आचिकेत्, (अपिच) यः ता विजानात स पितुः पिता असत् ।

१७ परेण अवः, एना अवरेण परः वत्सं पदा बिभ्रती गौः उदस्थात् । सा कद्रीची, क स्वित् अर्धम् परा अगात्, क स्वित् सूते, नहि यूथे अन्तः ।

१८ परेण अवः एना अवरेण पर, यः अस्य (विश्वस्य) पितर अनुवेद (एतादृशः) कवीयमानः क (ऋषिः) इह प्र वोचम् देवम् मनः कुतः अधि प्रजातम् ! ।

१९ ये अर्वाञ्चः तान् उ पराचः आहुः, येचं पराञ्च तान् उ अर्वाच आहुः । (एवम्) हे सोम, त्वम् इन्द्र्श्च या (अद्भुतानि) चक्रथु, तानि धुरा युक्ताः (अश्वाः) न रजसः वहन्ति ।

સુંદર પક્ષીનું મળતા સ્વરૂપવાળું અને જીવજાન મિત્ર એકજ ઝાડ પર બેઠા છે. તેમાંનું એક ઝાડના મધુર ફળનો ઉપભોગ કરે છે અને બીજું પોતે કાંઇ પણ ન ખાતાં ફક્ત જોયાં કરે છે. ૨૦ (૧૭)

સુંદર પાંખોવાળું પક્ષી જ્ઞાન સામર્થ્યના યોગે અમરપણાનો અંશ જ્યાં પહોંચાડે છે ત્યાં [મારા અજ્ઞાનના શરીરમાં], વિશ્વના પાલક પરમાત્માએ વાસ કર્યો છે. ૨૧

સુંદર પાંખવાળાં પક્ષી મધુર ફળ ખાઇને જે ઝાડ પર વિશ્રાંતિ લે છે અને ઇંડા પણ મુકે છે, તેજ ઝાડને મથાળે રહેલું ફળ ઘણુંજ સ્વાદિષ્ટ છે પણ જગત્પિતા [ઇશ્વર]નું જેને જ્ઞાન નથી તેને તે ફળ મળી શકતું નથી. ૨૨

ગાયત્રી પર ગાયત્રીની સ્થાપના થઇ અથવા ત્રૈષ્ટુભ ઉપરથી ત્રૈષ્ટુભ નિર્માણ થયું અથવા જગત પરથી જગત સ્થપાયું તે સર્વ કેવી રીતે થયું તે જાણનારને અમરપણું મળ્યું. ૨૩

ગાયત્રી છંદમાં અર્ક ગાવાનો હોય છે; અર્ક ઉપરથી સામ ગાયનની રચના થઇ છે. અનેક ત્રૈષ્ટુભ મળીને એક વાક થાય છે. બે અથવા ચાર ચરણવાળા વાકનો એક અનુવાક થાય છે અને અક્ષરોની સંખ્યા ઉપરથી એક મુખ્ય વૃત્ત બને છે. ૨૪

---

२० द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षम् परिषस्वजाते । तयोः अन्यः स्वादु पिप्पलम् अत्ति, अन्यश्च अनश्नन् अभि चाकशीति ।

२१ यत्र सुपर्णाः विदथा अमृतस्य भागम् अनिमेषम् अभिस्वरन्ति । अत्र (मे शरीरे) सः इन विश्वस्य भुवनस्य धीरः गोपाः मा पाकम् आ विवेश ।

२२ यस्मिन् विश्वे वृक्ष अधि मध्वदः सुपर्णाः निविशन्ते सुवते च । तस्य इत् अग्रे पिप्पलम् स्वादु इत्याहुः, यः पितरं न वेद (सः) तत् न उत् नशत् ।

२३ यद् गायत्रे अधि गायत्रम् आहितम्, त्रैष्टुभात् वा त्रैष्टुभं निः अतक्षत । यद्वा जगत् जगति आहितम्, य इत् तद्विदुः ते अमृतत्वम् आनशुः ।

२४ गायत्रेण अर्कम् प्रति मिमीते, अर्केण साम, त्रैष्टुभेन वाकम् । द्विपदा चतुष्पदा वाकेन (अनु) वाकम्, अक्षरेण च सप्त वाणीः मिमते ।

જાગત—સામના યોગે આકાશમા આકાશગગાને પકડી રાખી છે, અને રથતર સામાના યોગે [આકાશમા] સૂર્યનુ દર્શન થાય છે. ગાયત્રીની ત્રણ જ્વાળા છે એમ કહેવાય છે અને તેથીજ તે તેજ અને મોટાઇમા સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. २५ (१८)

તે ભરપૂર દૂધવાળી ગાયને હુ હાક મારૂ છુ. હોશિયાર માણસજ તેને દોહી શકશે સર્વપ્રેરક સવિતા [સૂર્ય] અત્યુત્કૃષ્ટ જીવનનો લાભ કરી આપે. જુઓ, આ સૂર્યનો પ્રતાપ કેવો છે, માટે આ [સૂર્ય] ના ગુણનુ પણ હુ વર્ણન કરૂ છુ. २६

જુઓ, આ સર્વ ભડારની માલિક પોતાના વાછરડાને પાસે લેવાને બરાડતી ઉત્સાહથી દોડી આવી. આ અવધ્ય [મારી શકાય નહી તે] ગાય અશ્વિનો માટે દૂધ આપે, અને એ મોટુ સૌભાગ્ય મેળવવા વૃદ્ધિગત થાય २७

બધ રાખેલા ડોળાવાળા પોતાના વાછરડા પાસે આ ધેનુ જાય છે અને તેની ગરદન ચાટવા માટે બરાડે છે, પછી ઘણા ઉત્સાહપૂર્વક પોતાના દૂધની ઉષ્ણ ધાર પાસે લઇને ધીમેથી બરાડે છે તેટલામાં આંચળ દૂધથી ભરાય છે २८

જુઓ વાછરડુ પણ કેવુ બરાડે છે? આ ગાયનુ ચિત્ત તેમા લાગેલુ છે, અને તેથી વૃષ્ટિ કરનાર મેઘ ઉપર શરીર નાંખીને તે પણ બરાડે છે આવી રીતે એક નિષ્ઠાથી તેણે માણસોને પણ ઝાંખા પાડ્યા છે, પરંતુ જ્યારે તે વીજળીનું રૂપ લે છે ત્યારે જ તે પોતાનુ ખરૂ રૂપ પ્રગટ કરે છે २९

---

२५ जगता दिवि सिन्धुम् अस्तभायत्, रथतरे सूर्यम् परि अपश्यत्। गायत्रस्य समिध तिस्र आहु, तत मह्ना (च) महिना (च) प्ररिरिचे।

२६ एता सुदुघा धेनु उपह्वये, उत सुहस्त गोधुक् एना दोहत। सविता (देवः) श्रेष्ठ सव नः सावियत्, (तस्यच) घर्मः अभीद्धः, तद् उ सु प्र वोचम्।

२७ वसूना वसुपत्नी हिङ्कृण्वती वत्सम् इच्छती मनसा अभि आ अगात्। इयम् अघ्न्या अश्विभ्या पयः दुहाम्, सा महते सौभगाय वर्धताम्।

२८ गौ वत्स मिषन्त अनु अमीमेत्, मूर्धान मातवे उ हिङ् अकृणोत्। (ततः अस्य मुखम्) घर्मम् सृक्वाणम् अभि वावशाना, मायु मिमाति, पयोभिः पयते।

२९ अय (वत्सोपि) येन गौः, अभिवृता सः शिक्ते, (सापि) ध्वसनौ अधि श्रिता मायु मिमाति। सा चित्तिभि, मर्त्यं (अपि) नि हि चकार, (पर च) विद्युत् भवन्ती वव्रि प्रति औहत।

શ્વાસોચ્છ્વાસ કરનારી ચંચળ અને જીવનથી હાલચાલ કરનાર વસ્તુ આ [દેહરૂપી] પારણામાં રોતી પડી છે, જીવાત્મા આ મૃત પદાર્થના નિયમવિરુદ્ધ ચાલે છે અને મૃત દેહ અને અમર આત્મા એકજ ઠેકાણે હોય છે. . ૩૦ [૧૯]

દેહ ધારણ કરનાર આત્મા કદી પણ થાકી ન જતાં પોતાની હમેશની રીત મુજબ અહીં આવે છે અને જાય છે તે મેં જોયું છે. સંયોગ અને વિયોગ સામર્થ્યયુક્ત તે ફરી ફરી જગતમાં આવે છે. ૩૧

આ પોતાના નિર્માણ કરનારને જાણતો નથી કારણ કે આને એક સરખી રીતે જોનાર તેનાથી ગુપ્ત રહ્યા છે, તેથીજ આ [મનુષ્ય પ્રાણી] માતાના ઉદરમાં વીંટળાઇ જવાથી અને અનેક જન્મ લેવાથી દુઃખસાગરમાં ડુબી ગયો છે. ૩૨

દ્યૌ મને ઉત્પન્ન કરનાર પિતા છે તેમજ જીવનનું મુખ્ય કારણ છે, તેમજ આ વિશાળ પૃથ્વી મારી માતા છે, તેમજ સગાં સંબંધીમાં પણ તેજ છે. અર્ધ ગોળની અંદરના ખુલ્લા ભાગની પોલાણમાં સર્વેનું જન્મસ્થાન છે, અને પિતાએ પોતાની કન્યાનો ગર્ભ પણ ત્યાં રાખ્યો છે. ૩૩

હવે તને પુછું છું કે પૃથ્વીની છેવટની સીમા કઇ અને જગતનું મધ્ય કયાં? ઘોડાનો રેત કયો અને ભાષાનું અત્યંત શ્રેષ્ઠ સ્થાન કયું? ૩૪

---

३० अनन्, तुरगातु, जीवम्, एजत् (एतादृशं वस्तु) पस्त्यानाम् मध्ये ध्रुवम् आ शये। जीवः मृतस्य स्वधाभिः चरति अमर्त्यः मर्त्येन सयोनिः।

३१ (तनोः) गोपां अनिपद्यमानम् पथिभिः आ च परा च चरन्तम् अपश्यम्। स सध्रीचीः स विषूचीः वसानः भुवनेषु अन्तः आ वरीवर्ति।

३२ यः (ईश्वरः) ई चकार सः (जीवात्मा) अस्य न वेद। यः ई ददर्श (सः) तस्मात् हिरुक् इत्। (अतः) मातुः योना अन्तः परिवीतः सः बहुप्रजाः निर्ऋतिम् आ विवेश।

३३ अत्र द्यौः मे पिता जनिता नाभिः अत्र, इयं मही पृथिवी मे माता बन्धुश्च (भवति) उत्तानयोः चम्वोः अन्तः (जगतः) योनिः, अत्र पिता दुहितुः गर्भम् आ अधात्।

३४ त्वाम् पृथिव्याः परं अन्तम् पृच्छामि, यत्र भुवनस्य नाभिः (तद्) पृच्छामि, वृष्णः अश्वस्य रेतः (किमिति) त्वा पृच्छामि, वाचः परम व्योम च पृच्छामि।

આ વેદીજ પૃથ્વિની છેવટની સીમા છે. આ યજ્ઞ જગતનું મધ્ય છે, સોમરસ ઘોડાનો રેત છે અને ભાષાનું શ્રેષ્ઠ સ્થાન બ્રહ્માજ છે. ૩૫ [૨૦]

જગતના બીજ તરીકે ઓળખાતા સાત અધુરા ગર્ભ વિષ્ણુની આજ્ઞાથી પોત-પોતાના નિયમ મુજબ રહે છે. તે બુદ્ધિમાન્ અને વ્યાપક હોવાથી સરળ મનથી સર્વ વસ્તુને ઓળખે છે. ૩૬

આ સર્વ હું છું તેની મને ખબર નથી અને મનથી બધાઇ જવાથી મારી સ્થિતિ વિલક્ષણ થઇ છે તેથી હું ભ્રમણ કરૂં છું, પરંતુ પરમ તત્ત્વોથી પહેલ વહેલું ઉત્પન્ન થએલું ચૈતન્ય મને મળ્યું ત્યારથી આ [ઇશ્વરી] વાચાનો અંશ મને પ્રાપ્ત થયો. ૩૭

આ આત્માની હયાતિ તેના કામથીજ ઓળખાય છે. તે કોઇ વખત પાછળ તો કોઇ વખત આગળ પણ થાય છે. તે અમર હોવા છતાં પણ આ નાશવંત શરીર સાથે જન્મ લે છે. તે બન્નેની જોડી હોવાથી હમેશાં સર્વ ઠેકાણે જુદી જુદી રીતે જાય છે, પરંતુ લોકોને ફક્ત શરીર દેખાય છે અને આત્મા દેખાતો નથી. ૩૮

અત્યંત ઉચ્ચ સ્વર્ગ લોકમાં રહ્યા પ્રમાણે વેદોમાંની ઋચાઓના અક્ષરોમાં સર્વ દેવોએ વાસ કર્યો છે, માટે આ ઋચાના અક્ષરો જેને આવડતા નથી તેને વેદ લઇને શું કરાવવાનું છે? અને તે અક્ષરો જે સમજ્યા છે તે સર્વ આનંદથી એકઠા રહે છે. ૩૯

---

३५ इयं वेदिः पृथिव्याः परः अन्तः, अयं यज्ञः भुवनस्य नाभिः अयं सोमः वृष्णः अश्वस्य रेतः, अयं ब्रह्मा वाचः परमं व्योम ।

३६ सप्त अर्धगर्भाः (ये) भुवनस्य रेतः (ते) विष्णोः प्रदिशा (स्वे) विधर्मणि तिष्ठन्ति । ते विपश्चितः मनसा परिभुवः (सन्तः) विश्वतः (विश्वं) धीतिभिः परिभवन्ति ।

३७ यदिव इदं अस्मि (इति) न जानामि (किंतु) निण्यः मनसा सन्नद्धः चरामि । यदा ऋतस्य प्रथमजाः मा आ अगन् आत् इत् अस्याः वाचः भागं अश्नुवे ।

३८ स्वधया गृभीतः अमर्त्यः मर्त्येन सयोनिः अपाङ् प्राङ् एति । ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता (सन्तौ) अन्यं निचिक्युः, अन्यं न निचिक्युः ।

३९ परमे व्योमन् (इव) यस्मिन् ऋचः अक्षरे अधि विश्वे देवाः निषेदुः । (तर्हि) यः तत् न वेद ऋचा किं करिष्यति, ये इत् तत् विदुः ते इमे समासते ।

તને ખાવાને ઉત્તમ ઘાસ મળવાથી તું ભાગ્યસંપન્ન થાય એટલે તેથી અમે પણ ભાગ્યવાન્ થઇએ. હે અવધ્ય ધેનુ, તું અમારી પાસે આવીને હમેશાં ચારો ખાઇને સ્વચ્છ પાણી પી જજે. ૪૦ [૨૧]

ઉદક નિર્માણ કરતી વખતે આ શુભ્ર તેજસ્વી ધેનુ ભરાડે છે. તેને એક, બે ચાર અથવા આઠ અને વખતે નવ પગ પણ હોય છે. તે હજાર અક્ષરની હોવાથી અતિ ઉચ્ચ સ્વર્ગ લોકમાં રહે છે. ૪૧

તેથી સમુદ્ર છલોછલ ભરાઇ ગયો છે, અને તેથીજ [પૃથ્વી પરના] ચારે દિશાના પ્રદેશ જીવતા રહ્યા છે. તેમાંથીજ અક્ષય અમૃતનો વરસાદ થવાથી જગત્નો નિર્વાહ ચાલે છે. ૪૨

[અહીંથી] થોડે છેટે છાણાનો ધુમાડો મારી નજરે પડયો, તેનો એક પછી એક ઉંચો જતો ધુમાડાનો ગોટ જ્યાં ત્યાં ફેલાયો હતો. ત્યાં શૂર પુરૂષ ચિત્ર વિચિત્ર રંગનો વૃષભ પકવતા હતા, કારણ કે તેજ પુરાતન ધર્મ છે. ૪૩

મોટી મોટી જટાવાળા ત્રણે જણ પોત પોતાના ઠરાવેલા વખતે પૃથ્વી પર આવે છે, તેમાંનો એક દર વરસે સર્વત્ર સાફસુફ કરી નાંખે છે. બીજો પોતાના સામર્થ્યથી સર્વ વિશ્વની સભાળ રાખે છે અને ત્રીજાની તો હીલચાલજ આપણને જણાય છે પણ મૂર્તિ જણાતી નથી. ૪૪

---

४० सूयवसाद् भगवती हि भूयाः, तेन वयम् भगवन्तः स्याम , हे अघ्न्ये विश्वदानीम् तृणम् अद्धि, आचरन्ती शुद्धम् उदकम् पिब ।

४१ (इयम्) गौरीः सलिलानि तक्षती मिमाय, सा (च) एकपदी, द्विपदी, चतुष्पदी (भवति) (तथाहि) अष्टापदि नवपदी सहस्राक्षरा बभूवुषी परमे व्योमन् (वर्तते)।

४२ तस्याः समुद्रा अधि विक्षरन्ति, तेन च चतस्रः प्रदिश जीवन्ति । ततः अक्षरम् क्षरति, तत् विश्वम् उपजीवति ।

४३ शकमय धूमं आरात् अपश्यम्, एनः अवरेण विषूवता (धूमेन) परः, वीराः पृश्निम् क्षाणं अपचन्त, यतः तानि धर्माणि प्रथमानि आसन् ।

४४ त्रयः केशीन. ऋतुथा विचक्षते, (एकस्मिन्) संवत्सरे एषाम् ~~ वपते । एक. विश्वम् अभिचष्टे, एकस्य ध्राजि ददृशे न (तु) रूपम् ।

વાચાના જુદા જુદા ચાર પ્રકાર છે, તે સર્વ પ્રકાર જ્ઞાનસપન્ન બ્રાહ્મણુજ જાણે છે, કારણ કે પહેલા ત્રણ પ્રકાર ગુપ્ત છે, તે સમજાતા નથી. અને મનુષ્યો બોલે છે તે વાચાનો ચોથો પ્રકાર છે ૪૫

આ [ઇશ્વર] ઇન્દ્ર, મિત્ર, વરૂણ અને અગ્નિના નામથી પણ ઓળખાય છે. દેવલોકમા રહેનાર સુદર પાખોવાળુ પક્ષી પણ તેજ છે તે ખરેખર એકજ છે પણ જ્ઞાની માણસો તેને અનેક નામ આપે છે તેને **અગ્નિ, યમ** અથવા **માતરિશ્વા** પણ કહે છે. ૪૬ [૨૨]

સુવર્ણ વર્ણનુ સુદર પક્ષી જળરૂપ વસ્ત્ર ઢાંકીને આકાશમા જવાના એક કૃષ્ણ વર્ણના માર્ગે આકાશમા ઉડે છે અને પછી સત્યધર્મના વસતિસ્થાનમાથી તે પાછો આવતાજ પૃથ્વિ ઘીની વૃષ્ટિથી એકદમ ભીંજાઇ જાય છે. ૪૭

ચાક એકજ પરતુ તેની ઉપર લોખડના પટા બાર છે, અને મધ્યમા ત્રણ ગઠ્ઠા છે તે કોણ જાણે છે? તે ચાકને ત્રણસો સાઠ આરા છે અને તે શકુ પ્રમાણે ગરગર ફરે છે ૪૮

હે **સરસ્વતિ,** અક્ષય, કલ્યાણપ્રદ અને જેના યોગે રમણીય વસ્તુનુ સૌંદર્ય તુ વધારે છે તે, તેમજ રત્નનો ભડાર, મનોરથ પુરા પાડનાર તારૂ ઉદાર સ્તન અમને પીવા મટે આપ. ૪૯

---

४५ वाक् पदानि चत्वारि परिमिता, ये ब्राह्मणा मनीषिण (ते) तानि विदु.। त्रीणि (पदानि) गुहा निहिता न ईंगयन्ति, वाच तुरीय (पद) मनुष्या वदन्ति।

४६ (परमेश्वरम्) इद्र मित्र वरुण अग्निम् आहु, अथा सः (एव) दिव्यः सुपर्ण गरुत्मान्। एकम् सत् विप्रा बहुधा वदन्ति, अग्निम् यमम् मातरिश्वानम आहु ।

४७ हरय सुपर्णा अप वसाना कृष्ण नियान (तिर) दिवम् उत्पतन्ति (यदा) ते ऋतस्य सदनात् आ अववृत्रन्, आदित् पृथिवी घृतेन वि उद्यते ।

४८ चक्रम् एकम्, द्वादश प्रधय, त्रीणि नभ्यानि, क उ तत् चिकेत तस्मिन् (चक्रे) त्रिशता साक षष्टि (अरा) शकव न, चलाचलास (शकव) न अर्पिता ।

४९ हे सरस्वति, ते स्तन य शशय मयोभूथ, येन (त्व) विश्वा वार्याणि पुष्यसि, यश्च रत्नधा य वसुवित्, यः सुदत्र तम् (स्तन) इह धातवे क.।

યજ્ઞ પુરૂષોની સહાયથી દેવોએ યજ્ઞ કર્યો અને પ્રથમ [સનાતન] ધર્મ જોઇ ગયા તે આજ છે. પછી તે શ્રેષ્ઠ વિભુતિથી પુરાતન સાધ્ય દેવ જ્યા રહે છે તે સ્વર્ગલોકમા જઇને વસ કર્યો. ૫૦

ઉદક જ્યા ત્યા સરખુ જ છે, તે ધુમાડારૂપે ઉપર જાય છે, અને પછી કેટલે દિવસે વૃષ્ટિરૂપે નીચે પૃથ્વી ઉપર પડે છે. આ પ્રમાણે વરસાદ આ પૃથ્વીને તાજી કરે છે અને યજ્ઞાગ્નિ આકાશને તેજાયમાન કરે છે ૫૧

દ્યુલોકનુ અતિ વેગવાન પક્ષી, ઉદકનુ અને વનસ્પતિનુ સુન્દર નાનું બાળક, અને જળવૃષ્ટિ કરી સર્વના મન લીલાથી પ્રસન્ન કરનાર સારસ્વાન અમારા ઉપર કૃપા કરે માટે અમે તેની વારવાર પ્રાર્થના કરીએ છીએ ૫૨ [૨૩] [૨૨]

સૂક્ત ૧૬૫

॥ ऋषि–आगस्त्य । देवता–मरुत् ॥

એક સરખા ઉત્સાહવાળા અને એકત્ર રહેનાર આ મરૂવાની એક સરખી અત્ર કાંતિની શોભા તો જુઓ! તે શા માટે અને ક્યાથી આવ્યા હશે? ગમે તમ હોય આ આરો શૂર મિત્ર (ઋત્વિજ) અભિષ્ટ પ્રાપ્તિની લાલચે તેના સામર્થ્યનુ મોટેથી ગાન કરે છે, ૧

---

५० देवा यज्ञेन यज्ञं अयजत, तानि धर्माणि प्रथमानि आसन् ते ह देवा महिमानः नाकं सचन्ते यत्र पूर्वे साध्या सन्ति ।

५१ एतद् उदकम् (यत्) अहोभि उत् च अव च एति तत् समानम् । पर्जन्या भूमि जिन्वन्ति, (तथाच) अग्नय' दिवम् जिन्वन्ति ।

५२ दिव्यम्, वायस, बृहन्तम् अपाम् गर्भम्, ओषधीनाम् दर्शतम् । अभीपत वृष्टिभिः (जगत्) तर्पयंतम् (एतादृश) सुपर्णम् सरस्वन्तम् अवसे जोहवीमि ।

१ (यस्य एते) सनयस सनीळा मरुत' कया शुभा समान्या (कान्त्या) स मिमिक्षु । कः मती, कुत एतास, एते (नः) वृषणा वसुया (एतान्) शुष्मं अर्चन्ति ।

આ યૌવનાઢ્ય મરૂત્ હમણાં કથા ભક્તના સ્તોત્રરસનુ સેવન કરે છે? આ પણ યજ્ઞમાં આ મરૂતોને કયો ભક્ત લઇ આવ્યો હશે? આ શ્રેષ્ઠ ભક્તિનો પ્રકાર પણ એવો છે કે તેથી બાજ જેટલા વેગથી આકાશમા ઉડનાર આ મરૂતોને અમે પ્રસન્ન કરી લઇશુ. २

હે ઇન્દ્ર, તું આવો પરમશ્રેષ્ઠ સાધુજનોનો પ્રતિપાલક હોવા છતાં એકલોજ ક્યાં જાય છે? ખરેખર તારા મનમં શું છે? હે હરિદશ્વપાલક ઇન્દ્ર પોતાના યશસ્વી મડળને સાથે લઇને જતી વખતે તું અમારી ખબર પૂછે છે, તો હમણાં અમારા માટે તારા મનમાં શુ છે તે કહે જોઇએ? ૩

સર્વ સ્તોત્ર ગાયનો અને ભક્તિપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થના મનેજ ઉદ્દેશીને થાય છે. સોમરસ પણ મનેજ હર્ષપ્રદ થાય છે, અને મારૂ પ્રતાપી વજ્ર ફેંકતાની સાથે જ શત્રુને લાગે છે. ભક્તજન મારીજ પ્રાર્થના કરે છે અને સામ ગાયકનો પ્રેમ પણ મ.રાજ, ઉપર હોવાથી મારા અશ્વો મને ત્યાં લઇ જાય છે. ૪

માટે અમે અમારા ખાસ પોતાના પરાક્રમ વડેજ સુશોભિત, થઇએ છીએ, અને પોતાના પ્રભાવથી આ અશ્વ જોડાઇને તૈયાર થાય છે. હે ઇંદ્ર, અમારા આ રીવાજ વિષે તને સર્વ માહિતી છે. ૫ [૨૪]

---

२ युवान (मरुत·) कस्य ब्रह्माणि जुजुषु' मरुत क' अध्वरे आ ववर्त। श्येनान् इव अंतरिक्षे भ्रजत· मरुत· केन महा मनसा रीरमाम ?

३ हे इन्द्र हे सत्पते त्व माहिनः सन् एक कुतः यासि ? ते (मनसि) किं इत्था ? शुभानैः समराण (न·) सं पृच्छसे (तद्) हे हरिव यत् ते (मनसि) अस्मे (वर्तते) तत् न वोचेः ।

४ (इमानि) ब्रह्माणि, मतयश्च मे (भवन्ति), सुतास· च (मम) शं (भवन्ति) । मे शुष्मः अद्रिः प्रभृत सन् (अरातीन्) इयन्ति (अपिच भक्तास्तु) उक्था हि (मा एव) आ शासते, प्रति हर्यन्ति, इमा न हरी ता अच्छ वहतः।

५ अतः वयमपि अंतमेभिः स्वक्षत्रेभि तन्वः शुम्भमानाः महोभिः (प्रभावैश्च) एतान् उपयुञ्महे; हे इन्द्र, त्व हि (एना) नः स्वधां अनुवभूथ।

હે મરૂતો, અહીનો વધ મારે એકલાએજ કરવો એવી તમે મને વિનંતી ક
ત્યારે તમારો તે રીવાજ ક્યાં ગયો હતો ? ખરેખર હું ભયંકર અને ધૈર્યશાળી
વાથીજ મે મારા મારક શસ્ત્રોથી સર્વ જગત્‌ના શત્રુનો ગર્વ ઉતાર્યો.

હે શુર, તે તારા સામર્થ્યથી અમારે માટે પુષ્કળ કૃત્યો કર્યાં છે. તે તારૂં પુરૂષ
તારો મિત્ર છે. માટે હે મહા પ્રતાપી ઇંદ્ર અમને (મરૂતોને) પણ અમારી નિપુ
ણાથી અમને યોગ્ય લાગે તે તે કાર્યો હુમણાં કરવા દે.

હે મરૂતો, મે ક્રોધથી અતિશય ઉગ્ર થઇને વૃત્રને ઠાર મારી નાખ્યો, અને ર
જગત્‌ને આલ્હાદકારક મેઘોદક, હાથમાં વજ્ર લઇને, મનુ માટે મેં સુગમ કરી આપ્યું.

હે ઔદાર્યશીળ (ઇંદ્ર) તારી આગળ કોઇ પણ ટક્કર કરી શકતું નથી. દેવો
તારા જેટલો જ્ઞાની બીજો કોઇ પણ નથી. તારી બરોબરી કરે તેવો કોઇ થશે ન
તેમ થયો પણ નથી. માટે હે મહા બળવાન્, તેં કરવાનાં કહેલાં કૃત્યો હુમણાં કર.

---

६ हे मरुतः स्या वः स्वधा क्व आसीत् यत् माम् एकमेव अहिहत्ये समधत्त । अहं हि
तविषः तुविष्मान् (अतएव) विश्वस्य शत्रोः (गरिमाण) वधस्नैः अनमम् ।

७ हे वृषभ (इन्द्र) त्वं खलु अस्मे (स्वे भि) पौंस्येभिः समानेभिः युज्येभिः भूरि चक
(तर्हि) हे शविष्ठ (कथ) मरुत. क्रत्वा, यत् वशाम (तानि) भूरीणि (वीर्याणि) कृणवाम ।

८ हे मरुतः भामेन तविष. बभूवान् स्वेन इंद्रियेण वृत्रम् वधीम् । एता· विश्वचंद्रा. सुगाः
अहम् (एव) वज्रबाहुः (स्वायत्ताः) चकर ।

९ हे मघवन् आते अनुत्तम् नकि. नु, त्वावान् विदानः न कः (अपि) देवता, हे प्रवृद्ध
जातः नापि जायमान (त्वां) नशते (तर्हि) यानि करिष्या (तानि) कृणुहि ।

વિશ્વને પણ વ્યાપીને બાકી રહે એવુ સામર્થ્ય માત્ર એકલાના અમમા છે એમજ કહેવુ જોઇએ, કારણકે જે જે કરવા માટે હુ મનમાં નિશ્ચય કરૂછુ તે તે હુ કરી બતાવુ છુ જ. હે મરૂતો ! હુ અતિશયકર છું તેવોજ જ્ઞાનીપણ છુ માટે જ મે ઇદ્રે. જે જે કાઈ નિર્માણ કર્યું છે તે તે સર્વનો મ લિક હુ જ છુ. १० (२५)

[અને] હે મરૂતો તમે જે હમણા સ્તવન કર્યું–હે શૂરવીર જે કર્ણમધુર સ્તોત્ર તમે ગાયુ–તેથી મને ઘણોજ આનદ થયો. કારણકે અત્યત પૂજ્ય ને વીર્યશાળી ઇદ્ર માટે તમે (એટલે) મારા મિત્રે આ સ્તોત્ર અત કરણપૂર્વક કર્યું છે. ११

નિષ્કલક ને કીર્તિ અને સામર્થ્ય તેના સ્વામી તમે તો મારા સામે ઘોંઘવાટ કરતા ઉભા છો. હે મનોહરકાતિ મરૂતો ! તમે પૂર્ણ વિચારે મને પહેલા પ્રસન્ન કર્યો છે તેમ હમણાં પણ પ્રસન્ન કરી દો. १२

હે મરૂતો ! આ લોકમાં તમારી મહત્તા ખરેખર કોણ વર્ણન કરી(શકયુ)વારૂ? તો હે મિત્ર ! તમારા મિત્ર જે અમે તે અમારા પાસે આવો તમારી કાતિ અદ્ભુત છે. તો હે મરૂતો, માનનીય સ્તોત્રોની સ્ફુર્તિ અમને આપી સત્ય ધર્મને અનુસરીને કરેલી તે અમારી ઉપાસનાપર લક્ષ રહેવા દો. १३

---

१० (हे मरुत) विभु ओज एकस्य मे चित् अस्तु (यत) या नु मनीषा दधृष्वान् (तानि) कृणवै । हे मरुत उग्र विद्वान अह-इन्द्र इत्–यानि च्यवम् एषाम् ईशे हि ।

११ हे मरुत, अत्र (व) स्तोम मान् अमदत् (अपिच) हे नर, यत् श्रुत्य ब्रह्म मे (यूय) चक्र (तदपि मा अमदत्) । (यत एतद् ब्रह्म) सुमखाय, वृष्णे, इंद्राय–(नाम युष्माक) सख्य (किं बहुना) तन्वे मह्य, यूय मे सख्याय तनूभि (चक्रद्वे)

१२ अनेद्य च, श्रव इषश्च आ दधाना एते (यूय) मा प्रति रोचमाना एतेन् । हे मरुत (यथा यूय) चन्द्रवर्णा (पूर्वं) मचक्ष्य मे अच्छान्त, (तथा) नूनम अपि छदयाथ ।

१३ हे मरुत न: अत्र व: नु मम्हे, हे सखाय, सखीन् (अस्मान्) अच्छ प्र यान । हे चित्रा: (यूय) मन्मानि अविन्तयन्त एषाम् न व्रतानाम (उपासनानाम) नवेदा भूत ।

એકાદો વિદ્વાન્ એક ભક્ત પાસેથી બીજા ભક્ત પાસે જાય છે તેમ તો મન્ય નોને માન્ય એવી માન્યતાના બુદ્ધિપ્રભાવે તમને અમારા તરફ આણ્યા છે. તો હે મરૂતો તે જ્ઞાનસંપન્ન વિપ્ર તરફ જલદીથી વળો સ્તોત્રગાયકોએ આ સ્તોત્રો તમને ઉદ્દેશીનેજ ગાયા છે ૧૪

હે મરૂતો ! આ સ્તોત્ર ને આ પ્રાર્થના સન્માન્ય એવી માદાર્યે તમારી પ્રીત્યર્થે કરેલી છે તો અમારા પોતાને માટે ઉત્સાહપ્રદ શક્તિ લઇ તમે આવો એટલે તે સામર્થ્યશાખાના આશ્રયે-તે તત્કાળ ફળદ્રુપ થનારા આશ્રયે-અમે રહીએ. ૧૫ (૨૬)(૩)

દ્વિતીય અષ્ટક મધ્યેનો તૃતીય અધ્યાય સમાપ્ત.

---

१४ (हे मरुत) यत् आ दुवस्यात् दुवसे कारुः न, मान्यस्य मेधाः (व) अस्मान् चक्रे हे मरुतः, इम विप्रम् अच्छ ओषु वर्त, इमा ब्रह्माणि जरिता व अर्चत् ।

१५ हे मरुत, एष स्ताम, इय गी च, मान्यस्य कारो मादार्यस्य व (अधिकृत्य प्रापितारित) (अत) तन्वे इषा आ यासीष्ट, (व) एषम् वयाम च विद्याम् जीरदानु वृजनम् च (भुंजीमहि)

॥ इति द्वितीयाष्टके । तृतीयोऽध्यायः समाप्तः ॥ ३ ॥

Pr[illegible] Press, Thakurdwar, Bombay No. 2 & published [illegible] Bhaskar Vaidya

જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં

વેદોનાં ભાષાંતર

દર મહિને ૬૪ પૃષ્ઠ, ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર

વર્ષ ૧] વૈશાખ સંવત્ ૧૯૬૯—જુન સન ૧૯૧૩ [અંક ૧૨

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ ૩

ગુજરાતી શ્રુતિબોધ

સંપાદકો

રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન, બી. એ., એલ્. એલ્. બી.
અર્જુન ભાગવત ટોળકર, બી. એ., એલ્. એલ્. બી.
[illegible], બી. એ., એલ્. એલ્. બી.

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥

यास्काचार्य

'શ્રુતિબોધ' ઑફિસ, ૪૭, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ.

એક અંકની કિંમત ૬ આના.

દરેક ગૃહસ્થને ઉપયોગી ચીજ.

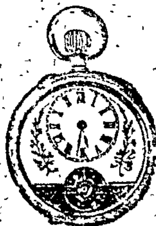
સુધાસિન્ધુ

આ દવા ૨૨ વર્ષથી અનુભવસિદ્ધ તેમજ સરકારમાં રજીસ્ટર થયેલી છે. આ દવા સ્વાદિષ્ટ તેમજ સુગંધીદાર છે. જે ફક્ત એકજ વખત વાપરવાથી કફ, ખાંસી, હેજો, દમ, શરદી, અતિસાર, પેટનું દરદ, ઝાડાનું દરદ, નજલો, કે, દસ્ત, અજીરણ, બાળકોને દુધ પીતાં દાંત, દુધનું નીકળી જવું, અને રોવું વીગેરે તમામ દરદો ઉપર ઘણુંજ ફાયદાકારક છે. કીમત એક શીશીનો રૂ० ॥ ટપાલખર્ચ ૧ થી શીશી ૫ સુધી ०)=.

સાકરનું સત્વ.

સાધારણ ખાંડથી આ સાકર ૫૫० ગણી મીઠી છે. તેમજ તદન દોષ રહીત છે. ચાહ, કોફી, આચાર ચટની અને દરેક કડુ પદાર્થોમાં નાખવાથી દરેક પદાર્થ ઘણો સ્વાદીષ્ટ થાય છે કીંમત ૧ શીશીનો રૂ. ०॥.

માટીનું મૂલ્ય વઝ્યાલ વીકલી વાઇંડિંગ વાચ કીમત રૂ. ૫

દરરોજ ચાવી દેવાની ખટપટ રહેતી નથી. એક વખત ચાવી આપવાથી આઠ દિવસ સુધી નિરાંત રહે છે. બાજુના ચિત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે આ ચીજ દરેક માણસને ઘણીજ ઉપયોગી છે, આટલી કીંમતમાં હલકી ઘડીયાળ પણ મળવી મુશ્કેલ છે. આ સાત દિવસની ચાવીવાળી ઘડીયાળ લેવામાં કેમ સંકોચાઓ છો ? નાપસંદ પડેથી ૨૪ કલાક માં પાછી લેવામાં આવશે. તોપની ધાતુની અથવા નીકલની ઘડીયાળ ૧ ની કીંમત રૂ. ૫ ચાંદીની કીંમત રૂ. ८॥).

વધુ વિગત માટે અમારૂં કેટલોગ સાથનું પંચાંગ જે મફત મળે છે તે મંગાવીને વાંચો.

ઠેકાણું—સુખસંચારક કંપની મથુરા

॥ अथ द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ १६६ ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–मरुत । छन्द–जगती ॥

॥१६६॥ तन्नु वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे ।
ऐधेव यामन्मरुतस्तुविष्वणो युधेव शक्रास्तविषाणि कर्तन ॥ १ ॥
नित्यं न सूनुं मधु बिभ्रत उप क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु घृष्वयः ।
नक्षन्ति रुद्रा अवसा नमस्विनं न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम् ॥ २ ॥
यस्मा ऊमासो अमृता अरासत रायस्पोषं च हविषा ददाशुषे ।
उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिता इव पुरू रजांसि पयसा मयोभुवः ॥ ३ ॥
आ ये रजांसि तविषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयतासो अध्रजन् ।
भयन्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयतास्वृष्टिषु ॥ ४ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ तत् । नु । वोचाम । रभसाय । जन्मने । पूर्वम् । महिऽत्वम् । वृषभस्य । केतवे । ऐधाऽइव । यामन् । मरुतः । तुविऽस्वनः । युधाऽइव । शक्राः । तविषाणि । कर्तन ॥ १ ॥ नित्यम् । न । सूनुम् । मधु । बिभ्रतः । उप । क्रीळन्ति । क्रीळाः । विदथेषु । घृष्वयः । नक्षन्ति । रुद्राः । अवसा । नमस्विनम् । न । मर्धन्ति । स्वऽतवसः । हविःऽकृतम् ॥ २ ॥ यस्मै । ऊमासः । अमृताः । अरासत । रायः । पोषम् । च । हविषा । ददाशुषे । उक्षन्ति । अस्मै । मरुतः । हिताःऽइव । पुरु । रजांसि । पयसा । मयःऽभुवः ॥ ३ ॥ आ । ये । रजांसि । तविषीभिः । अव्यत । प्र । वः । एवासः । स्वऽयतासः । अध्रजन् । भयन्ते । विश्वा । भुवनानि । हर्म्या । चित्रः । वः । यामः । प्रऽयतासु । ऋष्टिषु ॥ ४ ॥

यत्त्वेषयामा नदयन्त पर्वतान्दिवो वा पृष्ठं नर्या अचुच्यवुः ।
विश्वो वो अज्मन्भयते वनस्पती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः ॥५॥१॥
यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुनारिष्टग्रामाः सुमतिं पिपर्तन ।
यत्रा वो दिद्युद्रदति क्रिविर्दती रिणाति पश्वः सुधितेव बर्हणा ॥ ६ ॥
प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ्रराधसोऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः ।
अर्चन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौंस्या ॥ ७ ॥
शतभुजिभिस्तमभिह्रुतेरघात्पूर्भी रक्षता मरुतो यमावत ।
जनं यमुग्रास्तवसो विरप्शिनः पाथना शंसात्तनयस्य पुष्टिषु ॥ ८ ॥
विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविषाण्याहिता ।
अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयोऽक्षो वश्चक्रा समया वि वावृते ॥ ९ ॥

यत् । त्वेषऽयामाः । नदयंत । पर्वतान् । दिवः । वा । पृष्ठं । नर्याः । अचुच्यवुः । विश्वः । वः । अज्मन् । भयते । वनस्पतिः । रथियंतीऽइव । प्र । जिहीते । ओषधिः ॥ ५ ॥ १ ॥ यूयं । नः । उग्राः । मरुतः । सुऽचेतुना । अरिष्टऽग्रामाः । सुऽमतिं । पिपर्तन । यत्र । वः । दिद्युत् । रदति । क्रिविःऽदती । रिणाति । पश्वः । सुधिताऽइव । बर्हणा ॥ ६ ॥ प्र । स्कंभऽदेष्णाः । अनवभ्रऽराधसः । अलातृणासः । विदथेषु । सुऽस्तुताः । अर्चंति । अर्कं । मदिरस्य । पीतये । विदुः । वीरस्य । प्रथमानि । पौंस्या ॥ ७ ॥ शतभुजिऽभिः । तं । अभिऽह्रुतेः । अघात् । पूःऽभिः । रक्षत । मरुतः । यं । आवत । जनं । यं । उग्राः । तवसः । विऽरप्शिनः । पाथन । शंसात् । तनयस्य । पुष्टिषु ॥ ८ ॥ विश्वानि । भद्रा । मरुतः । रथेषु । वः । मिथस्पृध्याऽइव । तविषाणि । आऽहिता । अंसेषु । आ । वः । प्रऽपथेषु । खादयः । अक्षः । वः । चक्रा । समया । वि । ववृते ॥ ९ ॥

भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः ।
अंसेष्वेताः पविषु क्षुरा अधि वयो न पक्षान्व्यनु श्रियो धिरे ॥ १० ॥ २ ॥
महान्तो मह्ना विभ्वो३ विभूतयो दूरेदृशो ये दिव्या इव स्तृभिः ।
मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आसभिः संमिश्ला इन्द्रे मरुतः परिष्टुभः ॥ ११ ॥
तद्वः सुजाता मरुतो महित्वनं दीर्घं वो दात्रमदितेरिव व्रतम् ।
इन्द्रश्चन त्यजसा वि ह्रुणाति तज्जनाय यस्मै सुकृते अराध्वम् ॥ १२ ॥
तद्वो जामित्वं मरुतः परे युगे पुरू यच्छंसममृतास आवत ।
अया धिया मनवे श्रुष्टिमाव्या साकं नरो दंसनैरा चिकित्रिरे ॥ १३ ॥
येन दीर्घं मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा तुरासः ।
आ यत्ततनन्वृजने जनास एभिर्यज्ञेभिस्तदभीष्टिमश्याम् ॥ १४ ॥

भूरीणि । भद्रा । नर्येषु । बाहुषु । वक्षःऽसु । रुक्माः । रभसासः । अञ्जयः । अंसेषु । एताः । पविषु । क्षुराः । अधि । वयः । न । पक्षान् । वि । अनु । श्रियः । धिरे ॥ १० ॥ २ ॥ महान्तः । मह्ना । विऽभ्वः । विऽभूतयः । दूरेऽदृशः । ये । दिव्याःऽइव । स्तृऽभिः । मन्द्राः । सुऽजिह्वाः । स्वरितारः । आसऽभिः । संऽमिश्लाः । इन्द्रे । मरुतः । परिऽस्तुभः ॥ ११ ॥ तत् । वः । सुऽजाताः । मरुतः । महिऽत्वनं । दीर्घं । वः । दात्रं । अदितेःऽइव । व्रतं । इन्द्रः । चन । त्यजसा । वि । ह्रुणाति । तत् । जनाय । यस्मै । सुऽकृते । अराध्वं ॥ १२ ॥ तत् । वः । जामिऽत्वं । मरुतः । परे । युगे । पुरु । यत् । शंसं । अमृतासः । आवत । अया । धिया । मनवे । श्रुष्टिं । आव्य । साकं । नरः । दंसनैः । आ । चिकित्रिरे ॥ १३ ॥ येन । दीर्घं । मरुतः । शूशवाम । युष्माकेन । परीणसा । तुरासः । आ । यत् । ततनन् । वृजने । जनासः । एभिः । यज्ञेभिः । तत् । अभि । इष्टिं । अश्यां ॥ १४ ॥

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १६७ ॥ ऋषिः–अगस्त्यः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ १६७ ॥ सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषो हरिवो गूर्ततमाः ।
सहस्रं रायो मादयध्यै सहस्रिण उप नो यन्तु वाजाः ॥ १ ॥
आ नोऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्दिवैः सुमायाः ।
अध यदेषां नियुतः परमाः समुद्रस्य चिद्धनयन्त पारे ॥ २ ॥
मिम्यक्ष येषु सुधिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋष्टिः ।
गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सभावती विदथ्येव सं वाक् ॥ ३ ॥
परा शुभ्रा अयासो यव्या साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः ।
न रोदसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त वृधं सख्याय देवाः ॥ ४ ॥

एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मांदार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १५ ॥ ३ ।
सहस्रं । ते । इंद्र । ऊतयः । नः । सहस्रं । इषः । हरिऽवः । गूर्तऽतमाः । सहस्रं रायः । मादयध्यै । सहस्रिणः । उप । नः । यंतु । वाजाः ॥ १ ॥ आ । नः अवःऽभिः । मरुतः । यांतु । अच्छ । ज्येष्ठेभिः । वा । बृहत्ऽदिवैः । सुऽमायाः अध । यत् । एषां । निऽयुतः । परमाः । समुद्रस्य । चित् । धनयंत । पारे ॥ २ ।
मिम्यक्ष । येषु । सुऽधिता । घृताची । हिरण्यऽनिर्निक् । उपरा । न । ऋष्टिः । गुहा चरंती । मनुषः । न । योषा । सभाऽवती । विदथ्याऽइव । सं । वाक् ॥ ३ ॥ परा शुभ्राः । अयासः । यव्या । साधारण्याऽइव । मरुतः । मिमिक्षुः । न । रोदसी इति अप । नुदंत । घोराः । जुषंत । वृधं । सख्याय । देवाः ॥ ४ ॥

जोषद्यदीमसुर्या सचध्यै विषितस्तुका रोदसी नृमणाः ।
आ सूर्येव विधतो रथं गात्त्वेषप्रतीका नभसो नेत्या ॥ ५ ॥ ४ ॥
आस्थापयन्त युवतिं युवानः शुभे निमिश्लां विदथेषु पज्राम् ।
अर्को यद्वो मरुतो हविष्मान्गायद्गाथं सुतसोमो दुवस्यन् ॥ ६ ॥
प्र तं विवक्मि वक्म्यो य एषां मरुतां महिमा सत्यो अस्ति ।
सचा यदीं वृषमणा अहंयुः स्थिरा चिज्जनीर्वहते सुभागाः ॥ ७ ॥
पान्ति मित्रावरुणाववद्याच्चयत ईमर्यमो अप्रशस्तान् ।
उत च्यवन्ते अच्युता ध्रुवाणि वावृध ईं मरुतो दातिवारः ॥ ८ ॥
नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे आरात्ताच्चिच्छवसो अन्तमापुः ।
ते धृष्णुना शवसा शूशुवांसोऽर्णो न द्वेषो धृषता परि ष्ठुः ॥ ९ ॥

जोषत् । यत् । ईं । असुर्या । सचध्यै । विसितऽस्तुका । रोदसी । नृऽमनाः । आ । सूर्याऽइव । विधतः । रथं । गात् । त्वेषऽप्रतीका । नभसः । न । इत्या ॥ ५ ॥ ४ ॥ आ । अस्थापयंत । युवतिं । युवानः । शुभे । निऽमिश्लां । विदथेषु । पज्रां । अर्कः । यत् । वः । मरुतः । हविष्मान् । गायत् । गाथं । सुतऽसोमः । दुवस्यन् ॥ ६ ॥ प्र । तं । विवक्मि । वक्म्यः । यः । एषां । मरुतां । महिमा । सत्यः । अस्ति । सचा । यत् । ईं । वृषऽमनाः । अहंऽयुः । स्थिरा । चित् । जनीः । वहते । सुऽभागाः ॥ ७ ॥ पांति । मित्रावरुणौ । अवद्यात् । चयते । ईं । अर्यमो इति । अप्रऽशस्तान् । उत । च्यवंते । अच्युता । ध्रुवाणि । ववृधे । ईं । मरुतः । दातिऽवारः ॥ ८ ॥ नहि । नु । वः । मरुतः । अंति । अस्मे इति । आरात्तात् । चित् । शवसः । अंतं । आपुः । ते । धृष्णुना । शवसा । शुशुऽवांसः । अर्णः । न । द्वेषः । धृषता । परि । स्थुः ॥ ९ ॥

वयमद्येन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं श्वो वोचेमहि समर्ये ।
वयं पुरा महि च नो अनु द्यून्तन्न ऋभुक्षा नरामनु ष्यात् ॥ १० ॥
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ १६८ ॥ ऋषि.-अगस्त्य । देवता-मरुत । छन्द-जगती ॥

॥१६८॥ यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिर्धियंधियं वो देवया उं दधिध्वे ।
आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्योर्महे ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥ १ ॥
वव्रासो न ये स्वजाः स्वतवस इषं स्वरभिजायन्त धूतयः ।
सहस्रियासो अपां नोर्मय आसा गावो वन्द्यासो नोक्षणः ॥ २ ॥
सोमासो न ये सुतास्तृप्तांशवो हृत्सु पीतासो दुवसो नासते ।
ऐषामंसेषु रम्भिणीव रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे ॥ ३ ॥

वयं । अद्य । इंद्रस्य । प्रेष्ठाः । वयं । श्वः । वोचेमहि । सऽमर्ये । वयं । पुरा । महि । च । नः । अनु । द्यून् । तत् । नः । ऋभुक्षाः । नरां । अनु । स्यात् ॥ १० ॥ एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मांदार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ । इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ११ ॥ ५ ॥

यज्ञाऽयज्ञा । वः । समना । तुतुर्वणिः । धियंऽधियं । वः । देवऽयाः । ऊं इति । दधिध्वे । आ । वः । अर्वाचः । सुवितायं । रोदस्योः । महे । ववृत्यां । अवसे । सुवृक्तिऽभिः ॥ १ ॥ वव्रासः । न । ये । स्वऽजाः । स्वऽतवसः । इषं । स्वः । अभिऽजायंत । धूतयः । सहस्रियासः । अपां । न । ऊर्मयः । आसा । गावः । वंद्यासः । न । उक्षणः ॥ २ ॥ सोमासः । न । ये । सुताः । तृप्तऽअंशवः । हृत्ऽसु । पीतासः । दुवसः । न । आसते । आ । एषां । अंसेषु । रंभिणीऽइव । ररभे । हस्तेषु । खादिः । च । कृतिः । च । सं । दधे ॥ ३ ॥

अव स्वयुक्ता दिव आ वृथा ययुरमर्त्याः कशया चोदत त्मना ।
अरेणवस्तुविजाता अचुच्यवुर्दृळ्हानि चिन्मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ ४ ॥
को वोऽन्तर्मरुत ऋष्टिविद्युतो रेजति त्मना हन्वेव जिह्वया ।
धन्वच्युत इषां न यामनि पुरुप्रैषा अहन्यो३ नैतशः ॥ ५ ॥ ६ ॥
क्व स्विदस्य रजसो महस्परं क्वावरं मरुतो यस्मिन्नायय ।
यच्च्यावयथ विथुरेव संहितं व्यद्रिणा पतथ त्वेषमर्णवम् ॥ ६ ॥
सातिर्न वोऽमवती स्वर्वती त्वेषा विपाका मरुतः पिपिष्वती ।
भद्रा वो रातिः पृणतो न दक्षिणा पृथुज्रयी असुर्येव जञ्जती ॥ ७ ॥
प्रति ष्टोभन्ति सिन्धवः पविभ्यो यदभ्रियां वाचमुदीरयन्ति ।
अव स्मयन्त विद्युतः पृथिव्यां यदी घृतं मरुतः प्रुष्णुवन्ति ॥ ८ ॥

अव । स्वऽयुक्ताः । दिवः । आ । वृथा । ययुः । अमर्त्याः । कशया । चोदत । त्मना । अरेणवः । तुविऽजाताः । अचुच्यवुः । दृळ्हानि । चित् । मरुतः । भ्राजत्ऽऋष्टयः ॥ ४ ॥ कः । वः । अंतः । मरुतः । ऋष्टिऽविद्युतः । रेजति । त्मना । हन्वाऽइव । जिह्वया । धन्वऽच्युतः । इषां । न । यामनि । पुरुऽप्रैषाः । अहन्यः । न । एतशः ॥ ५ ॥ ६ ॥ क्व । स्वित् । अस्य । रजसः । महः । परं । क्व । अवरं । मरुतः । यस्मिन् । आऽयय । यत् । च्यवयथ । विथुराऽइव । संऽहितं । वि । अद्रिणा । पतथ । त्वेषं । अर्णवं ॥ ६ ॥ सातिः । न । वः । अमऽवती । स्वःऽवती । त्वेषा । विऽपाका । मरुतः । पिपिष्वती । भद्रा । वः । रातिः । पृणतः । न । दक्षिणा । पृथुऽज्रयी । असुर्याऽइव । जंजती ॥ ७ ॥ प्रति । स्तोभंति । सिंधवः । पविऽभ्यः । यत् । अभ्रियां । वाचं । उत्ऽईरयंति । अव । स्मयंत । विऽद्युतः । पृथिव्यां । यदि । घृतं । मरुतः । प्रुष्णुवंति ॥ ८ ॥

असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम् ।
ते सप्सरासोऽजनयन्ताभ्वमादित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ॥ ९ ॥
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ १६९ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१६९॥ महश्चित्त्वमिन्द्र यत एतान्महश्चिदसि त्यजसो वरूता ।
स नो वेधो मरुतां चिकित्वान्त्सुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा ॥ १ ॥
अयुज्रन्त इन्द्र विश्वकृष्टीर्विदानासो निष्षिधो मर्त्यत्रा ।
मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीळ्हस्य प्रधनस्य सातौ ॥ २ ॥
अम्यक्सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति ।
अग्निश्चिद्धि ष्मातसे शुशुक्वानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि ॥ ३ ॥

असूत । पृश्निः । महते । रणाय । त्वेषं । अयासां । मरुतां । अनीकं । ते । सप्सरासः ।
अजनयंत । अभ्वं । आत् । इत् । स्वधां । इषिरां । परि । अपश्यन् ॥ ९ ॥
एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मांदार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ ।
इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १० ॥ ७ ॥
महः । चित् । त्वं । इंद्र । यतः । एतान् । महः । चित् । असि । त्यजसः ।
वरूता । सः । नः । वेधः । मरुतां । चिकित्वान् । सुम्ना । वनुष्व । तव । हि ।
प्रेष्ठा ॥ १ ॥ अयुज्रन् । ते । इंद्र । विश्वऽकृष्टीः । विदानासः । निःऽसिधः । मर्त्यऽत्रा ।
मरुतां । पृत्सुतिः । हासमाना । स्वःऽमीळ्हस्य । प्रऽधनस्य । सातौ ॥ २ ॥
अम्यक् । सा । ते । इंद्र । ऋष्टिः । अस्मे इति । [illegible] । अभ्वं । मरुतः । जुनंति ।
अग्निः । चित् । हि । स्म । अ[illegible] । न । द्वीपं । दधति ।
प्रयांसि ॥ ३ ॥

त्वं तू न इन्द्र तं र॒यिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् ।
स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः ॥ ४ ॥
त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिदृतायोः ।
ते षु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥
प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नॄन्महः पार्थिवे सदने यतस्व ।
अध यदेषां पृथुबुध्नास एतास्तीर्थे नार्यः पौंस्यानि तस्थुः ॥ ६ ॥
प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व आयतामुपब्दिः
ये मर्त्यं पृतनायन्तमूमैर्ऋणावानं न पतयन्त सर्गैः ॥ ७ ॥
त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः ।
स्तवानेभिः स्तवसे देव देवैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ ९ ॥

त्वं । तु । नः । इंद्र । तं । र॒यिं । दाः । ओजिष्ठया । दक्षिणयाऽइव । रातिं । स्तुतः । च । याः । ते । चकनंत । वायोः । स्तनं । न । मध्वः । पीपयंत । वाजैः ॥ ४ ॥
त्वे इति । रायः । इंद्र । तोशऽतमाः । प्रऽनेतारः । कस्य । चित् । ऋतऽयोः । ते । सु । नः । मरुतः । मृळयंतु । ये । स्म । पुरा । गातुयंतिऽइव । देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥
प्रति । प्र । याहि । इंद्र । मीळ्हुषः । नॄन् । महः । पार्थिवे । सदने । यतस्व । अध । यत् । एषां । पृथुऽबुध्नासः । एताः । तीर्थे । न । अर्यः । पौंस्यानि । तस्थुः ॥ ६ ॥
प्रति । घोराणां । एतानां । अयासां । मरुतां । शृण्वे । आऽयतां । उपब्दिः । ये । मर्त्यं । पृतनाऽयंतं । ऊमैः । ऋणऽवानं । न । पतयंत । सर्गैः ॥ ७ ॥
त्वं । मानेभ्यः । इंद्र । विश्वऽजन्या । रद । मरुत्ऽभिः । शुरुधः । गोऽअग्राः । स्तवानेभिः । स्तवसे । देव । देवैः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ८ ॥ ९ ॥

असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम् ।
ते सप्सरासोऽजनयन्ताभ्वमादित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ॥ ९ ॥
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ १६९ ॥ ऋषिः—अगस्त्यः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१६९॥ महश्चित्त्वमिन्द्र यत एतान्महश्चिदसि त्यजसो वरूता ।
स नो वेधो मरुतां चिकित्वान्त्सुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा ॥ १ ॥
अयुज्रन्त इन्द्र विश्वकृष्टीर्विदानासो निष्षिधो मर्त्यत्रा ।
मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीळ्हस्य प्रधनस्य सातौ ॥ २ ॥
अम्यक्सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति ।
अग्निश्चिद्धि ष्मातसे शुशुक्वानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि ॥ ३ ॥

असूत । पृश्निः । महते । रणाय । त्वेषं । अयासां । मरुतां । अनीकं । ते । सप्सरासः । अजनयंत । अभ्वं । आत् । इत् । स्वधां । इषिरां । परि । अपश्यन् ॥ ९ ॥ एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मांदार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ । इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १० ॥ ७ ॥

महः । चित् । त्वं । इंद्र । यतः । एतान् । महः । चित् । असि । त्यजसः । वरूता । सः । नः । वेधः । मरुतां । चिकित्वान् । सुम्ना । वनुष्व । तव । हि । प्रेष्ठा ॥ १ ॥ अयुज्रन् । ते । इंद्र । विश्वऽकृष्टीः । विदानासः । निःऽसिधः । मर्त्यऽत्रा । मरुतां । पृत्सुतिः । हासमाना । स्वःऽमीळ्हस्य । प्रऽधनस्य । सातौ ॥ २ ॥ अम्यक् । सा । ते । इंद्र । ऋष्टिः । अस्मे इति । सनेमि । अभ्वं । मरुतः । जुनंति । अग्निः । चित् । हि । स्म । अतसे । शुशुक्वान् । आपः । न । द्वीपं । दधति । प्रयांसि ॥ ३ ॥

त्वं तू न इन्द्र तं रयिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् ।
स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः ॥ ४ ॥
त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिदृतायोः ।
ते षु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥
प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नॄन्महः पार्थिवे सदने यतस्व ।
अध यदेषां पृथुबुध्नास एतास्तीर्थे नार्यः पौंस्यानि तस्थुः ॥ ६ ॥
प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व आयतामुपब्दिः ।
ये मर्त्यं पृतनायन्तमूमैर्ऋणावानं न पतयन्त सर्गैः ॥ ७ ॥
त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः ।
स्तवानेभिः स्तवसे देव देवैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ ९ ॥

त्वं । तु । नः । इंद्र । तं । रयिं । दाः । ओजिष्ठया । दक्षिणयाऽइव । रातिं । स्तुतः ।
च । याः । ते । चकनंत । वायोः । स्तनं । न । मध्वः । पीपयंत । वाजैः ॥ ४ ॥
त्वे इति । रायः । इंद्र । तोशऽतमाः । प्रऽनेतारः । कस्य । चित् । ऋतऽयोः । ते ।
सु । नः । मरुतः । मृळयंतु । ये । स्म । पुरा । गातुयंतिऽइव । देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥
प्रति । प्र । याहि । इंद्र । मीळ्हुषः । नॄन् । महः । पार्थिवे । सदने । यतस्व । अध ।
यत् । एषां । पृथुऽबुध्नासः । एताः । तीर्थे । न । अर्यः । पौंस्यानि । तस्थुः ॥ ६ ॥
प्रति । घोराणां । एतानां । अयासां । मरुतां । शृण्वे । आऽयतां । उपब्दिः । ये ।
मर्त्यं । पृतनाऽयंतं । ऊमैः । ऋणऽवानं । न । पतयंत । सर्गैः ॥ ७ ॥
त्वं । मानेभ्यः । इंद्र । विश्वऽजन्या । रद । मरुत्ऽभिः । शुरुधः । गोऽअग्राः । स्तवाऽ-
नेभिः । स्तवसे । देव । देवैः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ८ ॥ ९ ॥

॥ १७० ॥–ऋषिः–अगस्त्यः ।–देवता–इन्द्रः । छन्दः–अनुष्टुप् ॥

॥ १७० ॥ न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वेद यदद्भुतम् ।
अन्यस्य चित्तमभि संचरेण्यमुताधीतं वि नश्यति ॥ १ ॥
किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरो मरुतस्तव ।
तेभिः कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वधीः ॥ २ ॥
किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे ।
विद्मा हि ते यथा मनोऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि ॥ ३ ॥
अरं कृण्वन्तु वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः ।
तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै ॥ ४ ॥
त्वमीशिषे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेष्ठः ।
इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्वाध प्राशान ऋतुथा हवींषि ॥ ५ ॥ १० ॥

न । नूनं । अस्ति । नो इति । श्वः । कः । तत् । वेद । यत् । अद्भुतं । अन्यस्य । चित्तं । अभि । संऽचरेण्यं । उत । आऽधीतं । वि । नश्यति ॥ १ ॥ किं । नः । इंद्र । जिघांससि । भ्रातरः । मरुतः । तव । तेभिः । कल्पस्व । साधुऽया । मा । नः । संऽअरणे । वधीः ॥ २ ॥ किं । नः । भ्रातः । अगस्त्य । सखा । सन् । अति । मन्यसे । विद्म । हि । ते । यथा । मनः । अस्मभ्यं । इत् । न । दित्ससि ॥ ३ ॥ अरं । कृण्वंतु । वेदिं । सं । अग्निं । इंधतां । पुरः । तत्र । अमृतस्य । चेतनं । यज्ञं । ते । तनवावहै ॥ ४ ॥ त्वं । ईशिषे । वसुऽपते । वसूनां । त्वं । मित्राणां । मित्रऽपते । धेष्ठः । इंद्र । त्वं । मरुत्ऽभिः । सं । वदस्व । अध । प्र । अशान । ऋतुऽथा । हवींषि ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ १७१ ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–मरुत । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥१७१॥ प्रति व एना नमसाहमेमि सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम्।
रराणता मरुतो वेद्याभिर्नि हेळो धत्त वि मुचध्वमश्वान् ॥ १ ॥
एष वः स्तोमो मरुतो नमस्वान्हृदा तष्टो मनसा धायि देवाः ।
उपेमा यात मनसा जुषाणा यूयं हि ष्ठा नमस इद्वृधासः ॥ २ ॥
स्तुतासो नो मरुतो मृळयन्तूत स्तुतो मघवा शम्भविष्ठः ।
ऊर्ध्वा नः सन्तु कोम्या वनान्यहानि विश्वा मरुतो जिगीषा ॥ ३ ॥
अस्मादहं तविषादीषमाण इन्द्राद्भिया मरुतो रेजमानः ।
युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन्तान्यारे चकृमा मृळता नः ॥ ४ ॥

प्रति । वः । एना । नमसा । अहं । एमि । सुऽउक्तेन । भिक्षे । सुऽमतिं । तुराणां । रराणता । मरुतः । वेद्याभिः । नि । हेळः । धत्त । वि । मुचध्वं । अश्वान् ॥ १ ॥ एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । नमस्वान् । हृदा । तष्टः । मनसा । धायि । देवाः । उप । ईं । आ । यात । मनसा । जुषाणाः । यूयं । हि । स्थ । नमसः । इत् । वृधासः ॥ २ ॥ स्तुतासः । नः । मरुतः । मृळयंतु । उत । स्तुतः । मघऽवा । शंऽभविष्ठः । ऊर्ध्वा । नः । संतु । कोम्या । वनानि । अहानि । विश्वा । मरुतः । जिगीषा ॥ ३ ॥ अस्मात् । अहं । तविषात् । ईषमाणः । इंद्रात् । भिया । मरुतः । रेजमानः । युष्मभ्यं । हव्या । निऽशितानि । आसन् । तानि । आरे । चकृम । मृळत । नः ॥ ४ ॥

येन मानांसश्चितयंन्त उस्रा व्युंष्टिषु शवंसा शश्वतीनाम् ।
स नो मरुद्भिर्वृषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थविरः सहोदाः ॥ ५ ॥
त्वं पाहीन्द्र सहीयसो नॄन्भवा मरुद्भिरवयातहेळाः ।
सुप्रकेतेभिः सासहिर्दधानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ ११ ॥

॥ १७२ ॥ ऋषिः–अगस्त्य । देवता–मरुत. । छन्दः–गायत्री ॥

॥ १७२ ॥ चित्रो वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः ।
मरुतो अहिभानवः ॥ १ ॥
आरे सा वः सुदानवो मरुत ऋञ्जती शरुः ।
आरे अश्मा यमस्यथ ॥ २ ॥
तृणस्कन्दस्य नु विशः परि वृङ्क्त सुदानवः ।
ऊर्ध्वान्नः कर्त जीवसे ॥ ३ ॥ १२ ॥

येन । मानासः । चितयंन्ते । उस्राः । विऽउंष्टिषु । शवंसा । शश्वतीनां । सः । नः । मरुत्ऽभिः । वृषभ । श्रवः । धाः । उग्रः । उग्रेभिः । स्थविरः । सहःऽदाः ॥ ५ ॥ त्वम् । पाहि । इंद्र । सहीयसः । नॄन् । भवं । मरुत्ऽभिः । अवयातऽहेळाः । सुऽप्रकेतेभिः । ससहिः । दधानः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ६ ॥ ११ ॥

चित्रः । वः । अस्तु । यामः । चित्रः । ऊती । सुऽदानवः । मरुतः । अहिऽभानवः ॥ १ ॥ आरे । सा । वः । सुऽदानवः । मरुतः । ऋंजती । शरुः । आरे । अश्मा । यं । अस्यथ ॥ २ ॥ तृणऽस्कंदस्य । नु । विशः । परि । वृंक्त । सुऽदानवः । ऊर्ध्वान् । नः । कर्त । जीवसे ॥ ३ ॥ १२ ॥

॥ १७३ ॥ ऋषिः–अगस्त्यः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१७३॥ गायत्साम नभन्यं यथा वेरर्चाम तद्वावृधानं स्वर्वत् ।
गावो धेनवो बर्हिष्यदब्धा आ यत्सद्मानं दिव्यं विवासान् ॥ १ ॥
अर्चद्वृषा वृषभिः स्वदुहव्यैर्मृगो नाश्नो अति यज्जुगुर्यात् ।
प्र मन्दयुर्मनां गूर्त होता भरते मर्यो मिथुना यजत्रः ॥ २ ॥
नक्षद्धोता परि सद्म मिता यन्भरद्गर्भमा शरदः पृथिव्याः ।
क्रन्ददश्वो नयमानो रुवद्गौरन्तर्दूतो न रोदसी चरद्वाक् ॥ ३ ॥
ता कर्मापतरास्मै प्र च्यौत्नानि देवयन्तो भरन्ते ।
जुजोषदिन्द्रो दस्मवर्चा नासत्येव सुग्म्यो रथेष्ठाः ॥ ४ ॥

गायत् । साम । नभन्यं । यथा । वेः । अर्चाम । तत् । ववृधानं । स्वःऽवत् । गावः । धेनवः । बर्हिषि । अदब्धाः । आ । यत् । सद्मानं । दिव्यं । विवासान् ॥ १ ॥ अर्चत् । वृषा । वृषऽभिः । स्वऽइदुहव्यैः । मृगः । न । अश्नः । अति । यत् । जुगुर्यात् । प्र । मंदयुः । मनां । गूर्त । होता । भरते । मर्यः । मिथुना । यजत्रः ॥ २ ॥ नक्षत् । होता । परि । सद्म । मिता । यन् । भरत् । गर्भं । आ । शरदः । पृथिव्याः । क्रंदत् । अश्वः । नयमानः । रुवत् । गौः । अंतः । दूतः । न । रोदसी इति । चरत् । वाक् ॥ ३ ॥ ता । कर्म । अपऽतरा । अस्मै । प्र । च्यौत्नानि । देवऽयंतः । भरंते । जुजोषत् । इंद्रः । दस्मऽवर्चाः । नासत्याऽइव । सुग्म्यः । रथेऽस्थाः ॥ ४ ॥

तमु ष्टुहीन्द्रं यो ह सत्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः ।
प्रतीचश्चिद्योधीयान्वृषण्वान्ववव्रुषश्चित्तमसो विहन्ता ॥ ५ ॥ १३ ॥
प्र यदित्था महिना नृभ्यो अस्त्यरं रोदसी कक्ष्ये३ नास्मै ।
सं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूमा भर्ति स्वधावाँ ओपशमिव द्याम् ॥ ६ ॥
समत्सु त्वा शूर सतामुराणं प्रपथिन्तमं परितंसयध्यै ।
सजोषस इन्द्रं मदे क्षोणीः सूरिं चिद्ये अनुमदन्ति वाजैः ॥ ७ ॥
एवा हि ते शं सवना समुद्र आपो यत्त आसु मदन्ति देवीः ।
विश्वा ते अनु जोष्या भूद्गौः सूरींश्चिद्यदि धिषा वेषि जनान् ॥ ८ ॥
असाम यथा सुषखाय एन स्वभिष्टयो नरां न शंसैः ।
असद्यथा न इन्द्रो वन्दनेष्ठास्तुरो न कर्म नयमान उक्था ॥ ९ ॥

तं । ऊं इति । स्तुहि । इंद्रं । यः । ह । सत्वा । यः । शूरः । मघऽवा । यः । रथेऽस्थाः । प्रतीचः । चित् । योधीयान् । वृषण्ऽवान् । ववव्रुषः । चित् । तमसः । विऽहंता ॥ ५ ॥ १३ ॥ प्र । यत् । इत्था । महिना । नृऽभ्यः । अस्ति । अरं । रोदसी इति । कक्ष्ये३इति । न । अस्मै । सं । विव्ये । इंद्रः । वृजनं । न । भूम । भर्ति । स्वधाऽवान् । ओपशंऽइव । द्यां ॥ ६ ॥ समत्ऽसु । त्वा । शूर । सतां । उराणं । प्रपथिन्ऽतमं । परिऽतंसयध्यै । सऽजोषसः । इंद्रं । मदे । क्षोणीः । सूरिं । चित् । ये । अनुऽमदंति । वाजैः ॥ ७ ॥ एव । हि । ते । शं । सवना । समुद्रे । आपः । यत् । ते । आसु । मदंति । देवीः । विश्वा । ते । अनु । जोष्या । भूत् । गौः । सूरीन् । चित् । यदि । धिषा । वेषि । जनान् ॥ ८ ॥ असाम । यथा । सुऽसखायः । एन । सुऽअभिष्टयः । नरां । न । शंसैः । असत् । यथा । नः । इंद्रः । वंदनेऽस्थाः । तुरः । नः । कर्म । नयमानः । उक्था ॥ ९ ॥

विष्पर्धसो नरां न शंसैरस्माकासदिन्द्रो वज्रहस्तः

मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः ॥ १० ॥ १४ ॥

यज्ञो हि ष्मेन्द्रं कश्चिदृन्धञ्जुहुराणश्चिन्मनसा परियन् ।

तीर्थे नाच्छा तातृषाणमोको दीर्घो न सिध्रमा कृणोत्यध्वा ॥ ११ ॥

मो षू ण इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः ।

महश्चिद्यस्य मीळ्हुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥ १२ ॥

एष स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो विदो नः ।

आ नो ववृत्याः सुवितायं देव विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १३ ॥ १५ ॥

विऽस्पर्धसः । नराम् । न । शंसैः । अस्माक । असत् । इंद्रः । वज्रऽहस्तः । मित्रऽयुवः । न । पूःऽपतिं । सुऽशिष्टौ । मध्यऽयुवः । उप । शिक्षंति । यज्ञैः ॥ १० ॥ १४ ॥ यज्ञः । हि । स्म । इंद्रं । कः । चित् । ऋंधन् । जुहुराणः । चित् । मनसा । परिऽयन् । तीर्थे । न । अच्छ । ततृषाणं । ओकः । दीर्घः । न । सिध्रं । आ । कृणोति । अध्वा ॥ ११ ॥ मो इति । सु । नः । इंद्र । अत्र । पृत्ऽसु । देवैः । अस्ति । हि । स्म । ते । शुष्मिन् । अवऽयाः । महः । चित् । यस्य । मीळ्हुषः । यव्या । हविष्मतः । मरुतः । वंदते । गीः ॥ १२ ॥ एषः । स्तोमः । इंद्र । तुभ्यं । अस्मे इति । एतेन । गातुं । हरिऽवः । विदः । नः । आ । नः । ववृत्याः । सुवितायं । देव । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १३ ॥ १५ ॥

॥ १७४ ॥ ऋषिः–अगस्त्यः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१७४॥ त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नॄन्पाह्यसुर त्वमस्मान् ।
त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्रस्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः ॥ १ ॥
दनो विश इन्द्र मृध्रवाचः सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्त् ।
ऋणोरपो अनवद्यार्णा यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः ॥ २ ॥
अजा वृत इन्द्र शूरपत्नीर्द्यां च येभिः पुरुहूत नूनम् ।
रक्षो अग्निमशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः ॥ ३ ॥
शेषन्नु त इन्द्र सस्मिन्योनौ प्रशस्तये पवीरवस्य मह्ना ।
सृजदर्णांस्यव यद्युधा गास्तिष्ठद्धरी धृषता मृष्ट वाजान् ॥ ४ ॥

त्वं । राजा । इंद्र । ये । च । देवाः । रक्ष । नॄन् । पाहि । असुर । त्वं । अस्मान् । त्वं । सत्ऽपतिः । मघऽवा । नः । तरुत्रः । त्वं । सत्यः । वसवानः । सहःऽदाः ॥ १ ॥ दनः । विशः । इंद्र । मृध्रऽवाचः । सप्त । यत् । पुरः । शर्म । शारदीः । दर्त् । ऋणोः । अपः । अनवद्य । अर्णाः । यूने । वृत्रं । पुरुऽकुत्साय । रंधीः ॥ २ ॥ अजः । वृतः । इंद्र । शूरऽपत्नीः । द्यां । च । येभिः । पुरुऽहूत । नूनं । रक्षो इति । अग्निं । अशुषं । तूर्वयाणं । सिंहः । न । दमे । अपांसि । वस्तोः ॥ ३ ॥ शेषन् । नु । ते । इंद्र । सस्मिन् । योनौ । प्रऽशस्तये । पवीरवस्य । मह्ना । सृजत् । अर्णांसि । अव । यत् । युधा । गाः । तिष्ठत् । हरी इति । धृषता । मृष्ट । वाजान् ॥ ४ ॥

वह कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्त्स्यूमन्यू ऋज्रा वातस्याश्वा ।
प्र सूरश्चक्रं वृहतादभीकेऽभि स्पृधो यासिषद्वज्रबाहुः ॥ ५ ॥ १६ ॥
जघन्वाँ इन्द्र मित्रेरूञ्चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् ।
प्र ये पश्यन्नर्यमणं सचायोस्त्वया शूर्ता वहमाना अपत्यम् ॥ ६ ॥
रपत्कविरिन्द्रार्कसातौ क्षां दासायोपबर्हणीं कः ।
करत्तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत् ॥ ७ ॥
सना ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः ।
भिनत्पुरो न भिदो अदेवीर्ननमो वधरदेवस्य पीयोः ॥ ८ ॥
त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः ।
प्र यत्समुद्रमति शूर पर्षि पारया तुर्वशं यदुं स्वस्ति ॥ ९ ॥

वह । कुत्सं । इंद्र । यस्मिन् । चाकन् । स्यूमन्यू इति । ऋज्रा । वातस्य । अश्वा । प्र ।
सूरः । चक्रं । वृहतात् । अभीके । अभि । स्पृधः । यासिषत् । वज्रऽबाहुः ॥५॥१६॥
जघन्वान् । इंद्र । मित्रेरून् । चोदऽप्रवृद्धः । हरिऽवः । अदाशून् । प्र । ये । पश्यन् ।
अर्यमणं । सचा । आयोः । त्वया । शूर्ताः । वहमानाः । अपत्यं ॥ ६ ॥ रपत् ।
कविः । इंद्र । अर्कऽसातौ । क्षां । दासाय । उपऽबर्हणीं । करिति कः । करत् । तिस्रः ।
मघऽवा । दानुऽचित्राः । नि । दुर्योणे । कुयवाचं । मृधि । श्रेत् ॥ ७ ॥ सना । ता ।
ते । इंद्र । नव्याः । आ । अगुः । सहः । नभः । अविऽरणाय । पूर्वीः । भिनत् ।
पुरः । न । भिदः । अदेवीः । ननमः । वधः । अदेवस्य । पीयोः ॥ ८ ॥ त्वं ।
धुनिः । इंद्र । धुनिऽमतीः । ऋणोः । अपः । सीराः । न । स्रवंतीः । प्र । यत् ।
समुद्रं । अति । शूर । पर्षि । पारय । तुर्वशं । यदुं । स्वस्ति ॥ ९ ॥

त्वमस्माकमिन्द्र विश्वधं स्या अवृकतमो नरां नृपाता ।

स नो विश्वासां स्पृधां संहोदा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ १७५ ॥ ऋषिः–अगस्त्यः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१७५॥ मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः ।

वृषा ते वृष्ण इन्दुर्वाजी संहस्रसातमः ॥ १ ॥

आ नस्ते गन्तु मत्सरो वृषा मदो वरेण्यः ।

सहावाँ इन्द्र सानसिः पृतनाषाळमर्त्यः ॥ २ ॥

त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो रथम् ।

सहावाँ दस्युमव्रतमोषः पात्रं न शोचिषा ॥ ३ ॥

त्वं । अस्माकं । इंद्र । विश्वधं । स्याः । अवृकऽतमः । नरां । नृऽपाता । सः । नः । विश्वासां । स्पृधां । सहःऽदाः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १० ॥ १७ ॥

मत्सि । अपायि । ते । महः । पात्रस्यऽइव । हरिऽवः । मत्सरः । मदः । वृषा । ते । वृष्णे । इंदुः । वाजी । सहस्रऽसातमः ॥ १ ॥ आ । नः । ते । गंतु । मत्सरः । वृषा । मदः । वरेण्यः । सहऽवान् । इंद्र । सानसिः । पृतनाषाट् । अमर्त्यः ॥ २ ॥ त्वं । हि । शूरः । सनिता । चोदयः । मनुषः । रथं । सहऽवान् । दस्युं । अव्रतं । ओषः । पात्रं । न । शोचिषा ॥ ३ ॥

सुपाय सूर्यं कवे चक्रमीशान ओजसा ।

वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः ॥ ४ ॥

शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः ।

वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसातमः ॥ ५ ॥

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयइवापो न तृप्यते बभूथ ।

तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ १७६ ॥ ऋषिः–अगस्त्यः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–अनुष्टुप् ॥

॥ १७६ ॥ मत्सि नो वस्यइष्टय इन्द्रमिन्दो वृषा विश ।

ऋघायमाण इन्वसि शत्रुमन्ति न विन्दसि ॥ १ ॥

मुषाय । सूर्यं । कवे । चक्रं । ईशानः । ओजसा । वह । शुष्णाय । वधं । कुत्सं । वातस्य । अश्वैः ॥ ४ ॥ शुष्मिन्ऽतमः । हि । ते । मदः । द्युम्निन्ऽतमः । उत । क्रतुः । वृत्रऽघ्ना । वरिवःऽविदा । मंसीष्ठाः । अश्वऽसातमः ॥ ५ ॥ यथा । पूर्वेभ्यः । जरितृऽभ्यः । इंद्र । मयःऽइव । आपः । न । तृप्यते । बभूथ । तां । अनु । त्वा । निऽविदं । जोहवीमि । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ६ ॥ १८ ॥

मत्सि । नः । वस्यःऽइष्टये । इंद्रं । इंदो इति । वृषा । आ । विश । ऋघायमाणः । इन्वसि । शत्रुं । अंति । न । विंदसि ॥ १ ॥

तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकश्चर्षणीनाम् ।
अनु स्वधा यमुप्यते यवं न चर्कृषद्वृषा ॥ २ ॥

यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां वसु ।
स्पाशयस्व यो अस्मध्रुग्दिव्येवाशनिर्जहि ॥ ३ ॥

असुन्वन्तं समं जहि दूणाशं यो न ते मयः ।
अस्मभ्यमस्य वेदनं दद्धि सूरिश्चिदोहते ॥ ४ ॥

आवो यस्य द्विबर्हसोऽर्केषु सानुषगसत् ।
आजाविन्द्रस्येन्दो प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ५ ॥

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृष्यते बभूथ ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १९ ॥

तस्मिन् । आ । वेशय । गिरः । यः । एकः । चर्षणीनां । अनु । स्वधा । यं । उप्यते । यवं । न । चर्कृषत् । वृषा ॥ २ ॥ यस्य । विश्वानि । हस्तयोः । पंच । क्षितीनां । वसु । स्पाशयस्व । यः । अस्मऽध्रुक् । दिव्याऽइव । अशनिः । जहि ॥ ३ ॥ असुन्वंतं । समं । जहि । दुःऽनशं । यः । न । ते । मयः । अस्मभ्यं । अस्य । वेदनं । दद्धि । सूरिः । चित् । ओहते ॥ ४ ॥ आवः । यस्य । द्विऽबर्हसः । अर्केषु । सानुषक् । असत् । आजौ । इंद्रस्य । इंदो इति । प्र । आवः । वाजेषु । वाजिनं ॥ ५ ॥ यथा । पूर्वेभ्यः । जरितृऽभ्यः । इंद्र । मयःऽइव । आपः । न । तृष्यते । बभूथ । तां । अनु । त्वा । निऽविदं । जोहवीमि । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरदानुं ॥ ६ ॥ १९ ॥

॥ १७७ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-इन्द्रः । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥१७७॥ आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।
स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रिग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् ॥ १ ॥
ये ते वृषणो वृषभास इन्द्र ब्रह्मयुजो वृषरथासो अत्याः ।
ताँ आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवामहे त्वा सुत इन्द्र सोमे ॥ २ ॥
आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि ।
युक्त्वा वृषभ्यां वृषभ क्षितीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोप मद्रिक् ॥ ३ ॥
अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः ।
स्तीर्णं बर्हिरा तु शक्र प्र याहि पिबा निषद्य वि मुचा हरी इह ॥ ४ ॥

आ । चर्षणिऽप्राः । वृषभः । जनानां । राजा । कृष्टीनां । पुरुऽहूतः । इंद्रः । स्तुतः । श्रवस्यन् । अवसा । उप । मद्रिक् । युक्त्वा । हरी इति । वृषणा । आ । याहि । अर्वाङ् ॥ १ ॥ ये । ते । वृषणः । वृषभासः । इंद्र । ब्रह्मऽयुजः । वृषऽरथासः । अत्याः । तान् । आ । तिष्ठ । तेभिः । आ । याहि । अर्वाङ् । हवामहे । त्वा । सुते । इंद्र । सोमे ॥ २ ॥ आ । तिष्ठ । रथं । वृषणं । वृषा । ते । सुतः । सोमः । परिऽसिक्ता । मधूनि । युक्त्वा । वृषऽभ्यां । वृषभ । क्षितीनां । हरिऽभ्यां । याहि । प्रऽवता । उप । मद्रिक् ॥ ३ ॥ अयं । यज्ञः । देवऽयाः । अयं । मियेधः । इमा । ब्रह्माणि । अयं । इंद्र । सोमः । स्तीर्णं । बर्हिः । आ । तु । शक्र । प्र । याहि । पिब । निऽसद्य । वि । मुच । हरी इति । इह ॥ ४ ॥

ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वाङुप ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः ।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ५ ॥ २० ॥

॥ १७८ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१७८॥ यद्ध स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती ।
मा नः कामं महयन्तमा धग्विश्वा ते अश्यां पर्याप आयोः ॥ १ ॥
न घा राजेन्द्र आ दभन्नो या नु स्वसारा कृणवन्त योनौ ।
आपश्चिदस्मै सुतुका अवेषन्गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च ॥ २ ॥
जेता नृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः श्रोता हवं नाधमानस्य कारोः ।
प्रभर्ता रथं दाशुष उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत् ॥ ३ ॥

ओ इति । सुऽस्तुतः । इंद्र । याहि । अर्वाङ् । उप । ब्रह्माणि । मान्यस्य । कारोः । विद्याम । वस्तोः । अवसा । गृणंतः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ५ ॥ २० ॥

यत् । ह । स्या । ते । इंद्र । श्रुष्टिः । अस्ति । यया । बभूथ । जरितृऽभ्यः । ऊती । मा । नः । कामं । महयंतं । आ । धक् । विश्वा । ते । अश्यां । परि । आपः । आयोः ॥ १ ॥ न । घ । राजा । इंद्रः । आ । दभत् । नः । या । नु । स्वसारा । कृणवंत । योनौ । आपः । चित् । अस्मै । सुऽतुकाः । अवेषन् । गमत् । नः । इंद्रः । सख्या । वयः । च ॥ २ ॥ जेता । नृऽभिः । इंद्रः । पृत्ऽसु । शूरः । श्रोता । हवं । नाधमानस्य । कारोः । प्रऽभर्ता । रथं । दाशुषः । उपाके । उत्ऽयंता । गिरः । यदि । च । त्मना । भूत् ॥ ३ ॥

एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पृक्षो अभि मित्रिणो भूत् ।
समर्य इषः स्तवते विवाचि सत्राकरो यजमानस्य शंसः ॥ ४ ॥
त्वया वयं मघवन्निन्द्र शत्रूनभि ष्याम महतो मन्यमानान् ।
त्वं त्राता त्वमु नो वृधे भूर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

॥ १७९ ॥ ऋषिः–अगस्त्य । देवता–रति । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ १७९ ॥ पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा दोषा वस्तोरुषसो जरयन्तीः ।
मिनाति श्रियं जरिमा तनूनामप्यू नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः ॥ १ ॥
ये चिद्धि पूर्व ऋतसाप आसन्त्साकं देवेभिरवदन्नृतानि ।
ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषभिर्जगम्युः ॥ २ ॥

एव । नृऽभिः । इंद्रः । सुऽश्रवस्या । प्रऽखादः । पृक्षः । अभि । मित्रिणः । भूत् ।
सऽमर्ये । इषः । स्तवते । विऽवाचि । सत्राऽकरः । यजमानस्य । शंसः ॥ ४ ॥
त्वया । वयं । मघऽवन् । इंद्र । शत्रून् । अभि । स्याम । महतः । मन्यमानान् । त्वं ।
त्राता । त्वं । ऊं इति । नः । वृधे । भूः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ५ ॥ २१ ॥

पूर्वीः । अहं । शरदः । शश्रमाणा । दोषाः । वस्तोः । उषसः । जरयंतीः ।
मिनाति । श्रियं । जरिमा । तनूनां । अपि । ऊं इति । नु । पत्नीः । वृषणः ।
जगम्युः ॥ १ ॥ ये । चित् । हि । पूर्वे । ऋतऽसापः । आसन् । साकं । देवेभिः ।
अवदन् । ऋतानि । ते । चित् । अव । असुः । नहि । अंतं । आपुः । सं । ऊं
इति । नु । पत्नीः । वृषऽभिः । जगम्युः ॥ २ ॥

न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत्स्पृधो अभ्यश्नवाव ।
जयावेदत्र शतनीथमाजिं यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव ॥ ३ ॥
नदस्य मा रुधतः काम आगन्नित आजातो अमुतः कुतश्चित् ।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम् ॥ ४ ॥
इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुप ब्रुवे ।
यत्सीमागश्चकृमा तत्सु मृळतु पुलुकामो हि मर्त्यः ॥ ५ ॥
अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं बलमिच्छमानः ।
उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुपोष सत्या देवेष्वाशिषो जगाम ॥ ६ ॥ २२ ॥ २३ ॥

न । मृषा । श्रान्तं । यत् । अवन्ति । देवाः । विश्वाः । इत् । स्पृधः । अभि । अश्नवाव । जयाव । इत् । अत्र । शतऽनीथं । आजिं । यत् । सम्यञ्चा । मिथुनौ । अभि । अजाव ॥ ३ ॥ नदस्य । मा । रुधतः । कामः । आ । अगन् । इतः । आऽजातः । अमुतः । कुतः । चित् । लोपामुद्रा । वृषणं । निः । रिणाति । धीरं । अधीरा । धयति । श्वसन्तं ॥ ४ ॥ इमं । नु । सोमं । अन्तितः । हृत्ऽसु । पीतं । उप । ब्रुवे । यत् । सीं । आगः । चकृम । तत् । सु । मृळतु । पुलुऽकामः । हि । मर्त्यः ॥ ५ ॥ अगस्त्यः । खनमानः । खनित्रैः । प्रऽजां । अपत्यं । बलं । इच्छमानः । उभौ । वर्णौ । ऋषिः । उग्रः । पुपोष । सत्याः । देवेषु । आऽशिषः । जगाम ॥ ६ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ चतुर्विंशोऽनुवाकः ॥

॥ १८० ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–अश्विनौ । छन्द–त्रिष्टुप् ।

॥१८०॥ यु॒वो रजां॑सि सु॒यमा॑सो अ॒श्वा रथो॒ यद्वां॒ पर्यर्णां॑सि॒ दीय॑त्।
हि॒र॒ण्यया॑ वां प॒वयः॑ प्रुषाय॒न्मध्वः॒ पिब॑न्ता उ॒षसः॑ सचेथे ॥ १ ॥
यु॒वमत्य॒स्याव॑ नक्षथो॒ यद्विप॑त्मनो॒ नर्य॑स्य॒ प्रयु॑ज्योः ।
स्वसा॒ यद्वां॑ विश्वगू॒र्ती भरा॑ति॒ वाजा॒येट्टे॑ मधुपा॒विषे च॑ ॥ २ ॥
यु॒वं पय॑ उ॒स्रिया॑यामधत्तं प॒क्वमा॒माया॒मव॒ पूर्व्यं॒ गोः ।
अ॒न्तर्यद्व॒निनो॑ वामृतप्सू ह्वा॒रो न शुचि॒र्यज॑ते ह॒विष्मा॑न् ॥ ३ ॥
यु॒वं ह॑ घ॒र्मं मधु॑मन्त॒मत्र॒येऽपो न क्षोदो॑ऽवृणीतमे॒षे ।
तद्वां॑ नराव॒श्विना॒ पश्व॑इष्टी॒ रथ्ये॑व च॒क्रा प्रति॑ यन्ति॒ मध्वः॑ ॥ ४ ॥

यु॒वोः । रजां॑सि । सु॒ऽयमा॑सः । अश्वाः॑ । रथः॑ । यत् । वा॒म् । परि॑ । अर्णां॑सि । दीय॑त् । हि॒र॒ण्ययाः॑ । वा॒ । प॒वयः॑ । प्रु॒षा॒य॒न् । मध्वः॑ । पिब॑न्तौ । उ॒षसः॑ । स॒चे॒थे॒ इति॑ ॥ १ ॥ यु॒वम् । अत्य॑स्य । अव॑ । न॒क्ष॒थः॒ । यत् । विऽप॑त्मनः । नर्य॑स्य । प्रऽयु॑ज्योः । स्वसा॑ । यत् । वा॒म् । वि॒श्व॒गू॒र्ती इति॑ वि॒श्वऽगू॒र्ती । भरा॑ति । वाजा॑य । ईट्टे॑ । म॒धु॒ऽपौ॒ । इ॒षे । च॒ ॥ २ ॥ यु॒वम् । पयः॑ । उ॒स्रिया॑याम् । अ॒ध॒त्त॒म् । प॒क्वम् । आ॒माया॑म् । अव॑ । पूर्व्य॑म् । गोः । अ॒न्तः । यत् । व॒निनः॑ । वा॒म् । ऋ॒त॒प्सू॒ इत्यृ॑तऽप्सू । ह्वा॒रः । न । शुचिः॑ । यज॑ते । ह॒विष्मा॑न् ॥ ३ ॥ यु॒वम् । ह॒ । घ॒र्मम् । मधु॑ऽमन्तम् । अत्र॑ये । अ॒पः । न । क्षोदः॑ । अ॒वृ॒णी॒त॒म् । ए॒षे । तत् । वा॒म् । न॒रौ॒ । अ॒श्वि॒ना॒ । पश्वः॑ऽइष्टिः । रथ्या॑ऽइव । च॒क्रा । प्रति॑ । य॒न्ति॒ । मध्वः॑ ॥ ४ ॥

सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान् ।

वयं चिद्धि वा ...

अधा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्द्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम् ॥ ७ ॥

युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्यून्विरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातौ ।

अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः काराधुनीव चितयत्सहस्रैः ॥ ८ ॥

आ । वां । दानाय । ववृतीय । दस्रा । गोः । ओहेन । तौग्र्यः । न । जिव्रिः । अपः । क्षोणी इति । सचते । माहिना । वां । जूर्णः । वां । अक्षुः । अंहसः । यजत्रा ॥ ५ ॥ २३ ॥ नि । यत् । युवेथे इति । निऽयुतः । सुदानू इति सुऽदानू । उप । स्वधाभिः । सृजथः । पुरंऽधिं । प्रेषत् । वेषत् । वातः । न । सूरिः । आ । महे । ददे । सुऽव्रतः । न । वाजं ॥ ६ ॥ वयं । चित् । हि । वां । जरितारः । सत्याः । विपन्यामहे । वि । पणिः । हितऽवान् । अध । चित् । हि । स्म । अश्विनौ । अनिन्द्या । पाथः । हि । स्म । वृषणौ । अंतिऽदेवं ॥ ७ ॥ युवां । चित् । हि । स्म । अश्विनौ । अनु । द्यून् । विऽरुद्रस्य । प्रऽस्रवणस्य । सातौ । अगस्त्यः । नरां । नृषु । प्रऽशंस्तः । काराधुनीऽइव । चितयत् । सहस्रैः ॥ ८ ॥

प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा याथो मनुषो न होता ।
धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम ॥ ९ ॥
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यं ।
अरिष्टनेमिं परि द्यामियानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ २४ ॥

॥ १८१ ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–अश्विनौ । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥१८१॥ कदु प्रेष्ठाविषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् ।
अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधिती अवितारा जनानाम् ॥ १ ॥
आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः ।
मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु ॥ २ ॥
आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्त्सृप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहम्पूर्वो यजतो धिष्ण्या यः ॥ ३ ॥

प्र । यत् । वहेथे इति । महिना । रथस्य । प्र । स्यन्द्रा । याथः । मनुषः । न । होता ।
धत्तं । सूरिऽभ्यः । उत । वा । सुऽअश्व्यं । नासत्या । रयिऽसाचः । स्याम ॥ ९ ॥
तं । वां । रथं । वयं । अद्य । हुवेम । स्तोमैः । अश्विना । सुविताय । नव्यं ।
अरिष्टऽनेमिं । परि । द्यां । इयानं । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १० ॥ २४ ॥
कत् । ऊं इति । प्रेष्ठौ । इषां । रयीणां । अध्वर्यन्ता । यत् । उत्ऽनिनीथः ।
अपां । अयं । वां । यज्ञः । अकृत । प्रऽशस्तिं । वसुधिती इति वसुऽधिती । अवितारा
जनानां ॥ १ ॥ आ । वां । अश्वासः । शुचयः । पयःऽपाः । वातऽरंहसः । दिव्यासः ।
अत्याः । मनःऽजुवः । वृषणः । वीतऽपृष्ठाः । आ । इह । स्वऽराजः । अश्विना
वहंतु ॥ २ ॥ आ । वां । रथः । अवनिः । न । प्रवत्वान् । सृप्रऽवंधुरः । सुविताय
गम्याः । वृष्णः । स्थातारा । मनसः । जवीयान् । अहंऽपूर्वः । यजतः । धिष्ण्या ।
यः ॥ ३ ॥

आ वां दानाय ववृतीय दस्रा गोरोहेण तौग्र्यो न जिव्रिः ।
अपः क्षोणी सचते माहिना वां जूर्णो वामक्षुरंहसो यजत्रा ॥ ५ ॥ २३ ॥
नि यद्युवेथे नियुतः सुदानू उप स्वधाभिः सृजथः पुरंधिम् ।
प्रेषद्वेषद्वातो न सूरिरा महे ददे सुव्रतो न वाजम् ॥ ६ ॥
वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान् ।
अधा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्द्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम् ॥ ७ ॥
युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्यून्विरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातौ ।
अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः काराधुनीव चितयत्सहस्रैः ॥ ८ ॥

आ । वां । दानाय । ववृतीय । दस्रा । गोः । ओहेन । तौग्र्यः । न । जिव्रिः । अपः । क्षोणी इति । सचते । माहिना । वां । जूर्णः । वां । अक्षुः । अंहसः । यजत्रा ॥ ५ ॥ २३ ॥ नि । यत् । युवेथे इति । निऽयुतः । सुदानू इति सुऽदानू । उप । स्वधाभिः । सृजथः । पुरंऽधिं । प्रेषत् । वेषत् । वातः । न । सूरिः । आ । महे । ददे । सुऽव्रतः । न । वाजं ॥ ६ ॥ वयं । चित् । हि । वां । जरितारः । सत्याः । विपन्यामहे । वि । पणिः । हितऽवान् । अध । चित् । हि । स्म । अश्विनौ । अनिंद्या । पाथः । हि । स्म । वृषणौ । अंतिऽदेवं ॥ ७ ॥ युवां । चित् । हि । स्म । अश्विनौ । अनु । द्यून् । विऽरुद्रस्य । प्रऽस्रवणस्य । सातौ । अगस्त्यः । नरां । नृषु । प्रऽशस्तः । काराधुनीऽइव । चितयत् । सहस्रैः ॥ ८ ॥

प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा याथो मनुषो न होता ।
धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम ॥ ९ ॥
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यं ।
अरिष्टनेमिं परि द्यामियानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ २४ ॥

॥ १८१ ॥ ऋषि:-अगस्त्य । देवता-अश्विनौ । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१८१॥ कदु प्रेष्ठाविषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् ।
अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधिती अवितारा जनानाम् ॥ १ ॥
आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः ।
मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु ॥ २ ॥
आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्त्सृप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहम्पूर्वो यजतो धिष्ण्या यः ॥ ३ ॥

प्र । यत् । वहेथे इति । महिना । रथस्य । प्र । स्यंद्रा । याथः । मनुषः । न । होता ।
धत्तं । सूरिऽभ्यः । उत । वा । सुऽअश्व्यं । नासत्या । रयिऽसाचः । स्याम ॥ ९ ॥
तं । वां । रथं । वयं । अद्य । हुवेम । स्तोमैः । अश्विना । सुविताय । नव्यं ।
अरिष्टऽनेमिं । परि । द्यां । इयानं । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १० ॥ २४ ॥
कत् । ऊं इति । प्रेष्ठौ । इषां । रयीणां । अध्वर्यंता । यत् । उत्ऽनिनीथः ।
अपां । अयं । वां । यज्ञः । अकृत । प्रऽशस्तिं । वसुधिती इति वसुऽधिती । अवितारा ।
जनानां ॥ १ ॥ आ । वां । अश्वासः । शुचयः । पयःऽपाः । वातऽरंहसः । दिव्यासः ।
अत्याः । मनःऽजुवः । वृषणः । वीतऽपृष्ठाः । आ । इह । स्वऽराजः । अश्विना ।
वहंतु ॥ २ ॥ आ । वां । रथः । अवनिः । न । प्रवत्वान् । सृप्रऽवंधुरः । सुविताय ।
गम्याः । वृष्णः । स्थातारा । मनसः । जवीयान् । अहंऽपूर्वः । यजतः । धिष्ण्या ।
यः ॥ ३ ॥

इहेह जाता समवावशीतामरेपसा तन्वा३नामभिः स्वैः ।
जिष्णुर्वामन्यः सुमखस्य सूरिर्दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे ॥ ४ ॥
प्र वां निचेरुः ककुहो वशाँ अनु पिशङ्गरूपः सदनानि गम्याः ।
हरी अन्यस्य पीपयन्त वाजैर्मथ्रा रजांस्यश्विना वि घोषैः ॥ ५ ॥ २५ ॥
प्र वां शरद्वान्वृषभो न निष्पाट् पूर्वीरिषश्चरति मध्व इष्णन् ।
एवैरन्यस्य पीपयन्त वाजैर्वेषन्तीरूर्ध्वा नद्यो न आगुः ॥ ६ ॥
असर्जि वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळ्हे अश्विना त्रेधा क्षरन्ती ।
उपस्तुतावचतं नाधमानं यामन्नयामञ्छृणुतं हवं मे ॥ ७ ॥

इहऽइह । जाता । सं । अवावशीतां । अरेपसा । तन्वा । नामऽभिः । स्वैः । जिष्णुः । वा । अन्यः । सुऽमखस्य । सूरिः । दिवः । अन्यः । सुऽभगः । पुत्रः । ऊहे ॥ ४ ॥ प्र । वां । निऽचेरुः । ककुहः । वशान् । अनु । पिशंगऽरूपः । सदनानि । गम्याः । हरी इति । अन्यस्य । पीपयंत । वाजैः । मथ्रा । रजांसि । अश्विना । वि । घोषैः ॥ ५ ॥ २५ ॥ प्र । वां । शरत्ऽवान् । वृषभः । न निष्पाट् । पूर्वीः । इषः । चरति । मध्वः । इष्णन् । एवैः । अन्यस्य । पीपयंत । वाजैः । वेषंतीः । ऊर्ध्वाः । नद्यः । नः । आ । अगुः ॥ ६ ॥ असर्जि । वां । स्थविरा । वेधसा । गीः । बाळ्हे । अश्विना । त्रेधा । क्षरंती । उपऽस्तुतौ । अवतं । नाधमानं । यामन् । अयामन् । शृणुतं । हवं । मे ॥ ७ ॥

उत स्या वां रुशतो वप्ससो गीस्त्रिबर्हिषि सदसि पिन्वते नृन् ।
वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन् ॥ ८ ॥
युवां पूषेवाश्विना पुरंधिरग्निमुषां न जरते हविष्मान् ।
हुवे यद्वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ९ ॥ २६ ॥

। १८२ ॥ ऋषि -अगस्त्य । देवता—अश्विनौ । छन्द—जगती ॥

॥१८२॥ अभूदिदं वयुनमो षु भूषता रथो वृषण्वान्मदता मनीषिणः ।
धियंजिन्वा धिष्ण्या विश्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचिव्रता ॥ १ ॥
इन्द्रतमा हि धिष्ण्या मरुत्तमा दस्रा दंसिष्ठा रथ्या रथीतमा ।
पूर्णं रथं वहेथे मध्व आचितं तेन दाश्वांसमुप याथो अश्विना ॥ २ ॥

उत । स्या । वां । रुशतः । वप्ससः । गीः । त्रिऽबर्हिषि । सदसि । पिन्वते । नृन् ।
वृषा । वां । मेघः । वृषणा । पीपाय । गोः । न । सेके । मनुषः । दशस्यन् ॥ ८ ॥
युवां । पूषाऽइव । अश्विना । पुरंऽधिः । अग्निं । उषां । न । जरते । हविष्मान् ।
हुवे । यत् । वां । वरिवस्या । गृणानः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽ
दानुं ॥ ९ ॥ २६ ॥

अभूत् । इदं । वयुनं । ओ इति । सु । भूषत । रथः । वृषण्ऽवान् । मदत ।
मनीषिणः । धियंऽजिन्वा । धिष्ण्या । विश्पलावसू इति । दिवः । नपाता । सुऽकृते ।
शुचिऽव्रता ॥ १ ॥ इन्द्रऽतमा । हि । धिष्ण्या । मरुत्ऽतमा । दस्रा । दंसिष्ठा ।
रथ्या । रथिऽतमा । पूर्णं । रथं । वहेथे इति । मध्वः । आऽचितं । तेन । दाश्वांसं ।
उप । याथः । अश्विना ॥ २ ॥

किमत्र दस्रा कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते ।
अति क्रमिष्टं जुरतं पणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे ॥ ३ ॥
जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना ।
वाचंवाचं जरितू रत्निनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम ॥ ४ ॥
युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्र्याय कम् ।
येन देवत्रा मनसा निरूहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः ॥ ५ ॥ २७ ॥
अवविद्धं तौग्र्यमप्स्वन्तरनारम्भणे तमसि प्रविद्धम् ।
चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उदश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति ॥ ६ ॥

किं । अत्र । दस्रा । कृणुथः । किं । आसाथे इति । जनः । यः । कः । चित् । अहविः । महीयते । अति । क्रमिष्टं । जुरतं । पणेः । असुं । ज्योतिः । विप्राय । कृणुतं । वचस्यवे ॥ ३ ॥ जंभयतं । अभितः । रायतः । शुनः । हतं । मृधः । विदथुः । तानि । अश्विना । वाचंऽवाचं । जरितुः । रत्निनीं । कृतं । उभा । शंसं । नासत्या । अवतं । मम ॥ ४ ॥ युवं । एतं । चक्रथुः । सिंधुषु । प्लवं । आत्मन्ऽवंतं । पक्षिणं । तौग्र्याय । कं । येन । देवऽत्रा । मनसा । निःऽऊहथुः । सुऽपप्तनि । पेतथुः । क्षोदसः । महः ॥ ५ ॥ २७ ॥ अवऽविद्धं । तौग्र्यं । अप्ऽसु । अंतः । अनारंभणे । तमसि । प्रऽविद्धं । चतस्रः । नावः । जठलस्य । जुष्टाः । उत् । अश्विऽभ्यां । इषिताः । पारयंति ॥ ६ ॥

कः स्विद्वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौग्र्यो नाधितः पर्यषस्वजत् ।
पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभ उदश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम् ॥ ७ ॥
तद्वां नरा नासत्यावनु ष्याद्यद्वां मानास उचथमवोचन् ।
अस्मादद्य सदसः सोम्यादा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ २८ ॥

॥ १८३ ॥ ऋषि:-अगस्त्यः । देवता-अश्विनौ । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१८३॥ तं युञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः ।
येनोपयाथः सुकृतो दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णैः ॥ १ ॥
सुवृद्रथो वर्तते यन्नभि क्षां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृक्षे ।
वपुर्वपुष्या सचतामियं गीर्दिवो दुहित्रोषसा सचेथे ॥ २ ॥

कः । स्वित् । वृक्षः । निःऽस्थितः । मध्ये । अर्णसः । यं । तौग्र्यः । नाधितः । परिऽअसस्वजत् । पर्णा । मृगस्य । पतरोःऽइव । आऽरभे । उत् । अश्विना । ऊहथुः । श्रोमताय । कं ॥ ७ ॥ तत् । वां । नरा । नासत्यौ । अनु । स्यात् । यत् । वां । मानासः । उचथं । अवोचन् । अस्मात् । अद्य । सदसः । सोम्यात् । आ । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ८ ॥ २८ ॥

तं । युंजाथां । मनसः । यः । जवीयान् । त्रिऽवंधुरः । वृषणा । यः । त्रिऽचक्रः । येन । उपऽयाथः । सुऽकृतः । दुरोणं । त्रिऽधातुना । पतथः । विः । न । पर्णैः ॥ १ ॥ सुऽवृत् । रथः । वर्तते । यन् । अभि । क्षां । यत् । तिष्ठथः । क्रतुऽमंता । अनु । पृक्षे । वपुः । वपुष्या । सचतां । इयं । गीः । दिवः । दुहित्रा । उषसा । सचेथे इति ॥ २ ॥

आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।
येन नरा नासत्येषयध्यै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च ॥ ३ ॥
मा वां वृको मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्क्तमुत माति धक्तम् ।
अयं वां भागो निहित इयं गीर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम् ॥ ४ ॥
युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दस्रा हवतेऽवसे हविष्मान् ।
दिशं न दिष्टामृजूयेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम् ॥ ५ ॥
अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि ।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ २९ ॥ ४ ॥

आ । तिष्ठतं । सुऽवृतं । यः । रथः । वां । अनु । व्रतानि । वर्तते । हविष्मा[न्]
येन । नरा । नासत्या । इषयध्यै । वर्तिः । याथः । तनयाय । त्मने । च ॥ ३
मा । वां । वृकः । मा । वृकीः । आ । दधर्षीत् । मा । परि । वर्क्त । उत । म[ा]
अति । धक्तं । अयं । वां । भागः । निऽहितः । इयं । गीः । दस्रौ । इमे । व[ां]
निऽधयः । मधूनां ॥ ४ ॥ युवां । गोतमः । पुरुऽमीळ्हः । अत्रिः । दस्रा । ह[वते]
अवसे । हविष्मान् । दिशं । न । दिष्टां । ऋजुयाऽइव । यंता । आ । मे । ह[वं]
नासत्या । उप । यातं ॥ ५ ॥ अतारिष्म । तमसः । पारं । अस्य । प्रति । व[ां]
स्तोमः । अश्विनौ । अधायि । आ । इह । यातं । पथिऽभिः । देवऽयानैः । विद्या[म]
इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ६ ॥ २९ ॥

इति द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

અધ્યાય ૪.

સુક્ત ૧૬૬.

|| ऋषि अगस्त्य देवता मरुत. ||

હવે સર્વે કામના પૂર્ણ કરનાર વીર એવા ઇંદ્રની જે જાણે ધ્વજા શોભે છે, અને મોટા અવાજ સાથે (એકદમ) પ્રગટ થાય છે, એવો જે મરૂતનો સમુદાય તેના પ્રીત્યર્થે, તેણેજ (મરૂતેજ) પૂર્વે જે જે મહાકાર્યો કર્યા છે, તેનુ વર્ણન કરવું એ અમારૂ કર્તવ્ય હોય તો હે મરૂત દેવ! ભયંકર સિંહનાદ કરનાર પરાક્રમી વીર! એક હાથમા સળગતી મસાલ અને બીજા હાથમાં તરવાર પકડીને (ચાલવુ એ પ્રમાણે) આ લોકમા આવતા માર્ગમાં પોતાનુ પરાક્રમ ગર્જવો. ૧

અતિ દેદીપ્યમાન, અનેક લીલા કરનારા ને બાપ આપણા પોતાના બાળકોને ખાદ્ય પદાર્થ આપે છે તે પ્રમાણે ભક્તોને મધુર પ્રેમની બક્ષીસો આપનાર એવા હે મરૂત! અહીંઆ યજ્ઞ મંડપમાં આનંદથી ક્રીડા કરતા હોઓ છો. હે રૂદ્રરૂપ મરૂત! તે પછી [અંતઃકરણપૂર્વક] મસ્તક નમાવનાર ભક્તોની પાસે આપનો કૃપા પ્રસાદ લઇને આવો છો. પોતાનાજ સામર્થ્ય ઉપર જેની હિમ્મત્ છે એવા મરૂત્! હવિર્ભાગ અર્પણ કરનાર ભક્તનુ કદી પણ અહિત [ખોટું] થવા દેતા નથી. ૨

ભક્તોનુ રક્ષણ કરનાર અને અમર મરૂતે હવિર્ભાગ અર્પણ કરનાર જે ભક્તને વૃદ્ધિગત થનારૂ [દિવ્ય] એશ્વર્ય આપેલુ હોય છે, એવા ભક્તને માટેજ હીતસ્વી ને સગાઓની માફક [ભક્તની ચિંતા કરનાર] મરૂત્ આ વિસ્તારવાળા પ્રદેશને વૃષ્ટિથી આર્દ્ર કરી નાખે છે. ૩

હે મરૂત્! આ તમારો અશ્વ તમે હાંકીનેજ વ્યવસ્થિતપણાથી રહેનાર (છે ખરો પણ) જ્યારે તે દોડતો ગયો છે, ત્યારે પોતાના ઘોસ (અવાજ) થી આવડું સ્વર્લોક (સુદ્ધાં પણ) તેણે હલાવી મૂક્યુ છે. તમે બહાર નીકળ્યા એટલે સર્વ સૃષ્ટિ અને મનુષ્યોની વસ્તી જોઇને, ભયથી ગભરાઇ જાય છે, પણ તમે પોતાનો ભાલો જ્યારે તાકીને ચાલોછો, ત્યારે તમારી સ્વારીનો ઠાઠ માત્ર અપૂર્વ દેખાય છે. ૪

---

१ रभसाय जन्मने वृषभस्य (इन्द्रस्य) केतवे (मरुद्गणाय) तत् (तेषां) पूर्वं महित्वं वोचाम नु। हे तुविष्मण शक्रा मरुत यामन्, (पाणौ धिषतेन) ऐधेव युधेव च तविषाणि कर्तन

२ नित्यं सूनुं न (भक्तजन) मधु उपबिभ्रत (एते) धृष्वयः क्रीळाश्च (मरुतः) विदथेषु क्रीळन्ति। रुद्रा नमस्विनं अवसा नक्षन्ति, स्वतवस हविष्कृतम् न मर्धन्ति।

३ (एते) उमरा अमृता हविषा रदाशुषे यस्मै (भक्ताय) राय पोषं च जरासत, अस्मै मयोभुव मरुत हिता इव पुरुरजांसि पयसा उक्षन्ति।

४ (मन्त) ये (एते) व एरास स्वयतास (ते यदा सन्तु) प्र अज्रनन् तविषीभि रजांसि आ अच्यन्ता (युष्माकं निर्गमने) विश्वा भुवनानि हर्म्या च भयन्त (परन्च) प्रजानासु ऋष्टिषु व याम, चित्र. (गत्)।

જ્યારે આ વિકાત અને વેગથી ચાલી જનારા મરૂત પોતાના ગડગડાટથી ગિરિ
ગુફાઓને પ્રતિધ્વનીથી પ્રતિઘોસ કરી નાખે છે, કિંવા આકાશના પ્રચંડ ગોળને હલાવી
મૂકે છે ત્યારે [હે મરૂત], તમારા માર્ગમા સર્વે મોટા મોટા વૃક્ષો ભયથી ઉખડી પડે છે,
અને નાના ઝાડ છોડ તો રથના પૈડા પ્રમાણે ચક્કરીઓ ખાતા દૂર ઉડી જઈને અથડાય છે ૫
ભયાનક મરૂત ! જે તમારા સેના સમૂહને યત્કિંચિત પણ ઇજા થતી નથી તે તમે
દયાર્દ્ર અંતઃકરણથી અમારા મનમનોરથ પૂર્ણ કરે, જુઓ, આ તમારી ફરતા દંતા
વિજળી, જેમ બરોબર તાકીને મારેલા અસ્ત્રથી પશુને પાડવા તે પ્રમાણે પાતકોનો
૬
ચુરો કરી ઉરાડી દેછે.
મરૂતે આપેલા વર વરદાન ચિરકાળ મળે છે, જેની કૃપાનો ભંડાર અખૂટ છે, પણ
જેનુ વિદ્યુદસ્ત્ર ઘણુ તિક્ષ્ણ છે, એવા મરૂતનુ સ્તવન, યજ્ઞમંદિરમા અતિશય ચડેલુ
હોય છે, અને આહ્લાદદાયક સોમરસનુ પ્રાશન કરવા માટે મહાન નાદ કરતા તે આવતા
હોય છે, કારણકે તે મહાવીર [ઇંદ્રે] પ્રાચીનકાળમા કરેલા સર્વે પરાક્રમની તેનને જાણ છે ૭
હે મરૂત ! જે ભક્ત ઉપર તમે પ્રસન્ન થયેલા છો તેનુ સંરક્ષણ, પાતકોથી, ને
[દુષ્ટોના] મર્મભેદક વચનોથી જે પ્રમાણે કિલ્લા કોટની સો દીવાલો છે એના શહેરના
લોકો [રાજ્યનુ સંરક્ષણ કરવુ] તે પ્રમાણે કરોછો. હે મહાપ્રતાપી ને મહાન મરૂત જે
મનુષ્ય ઉપર તમે કૃપા દૃષ્ટિ રાખોછો તેનો પણ તમે કુટુંબ પોષણાર્થે ઉદ્યોગના લી
૮
ઉત્પન્ન થનાર લોકાપવાદથી બચાવ કરોછો.
હે મરૂત ! તમારા રથમા ચચ્ચાવત મંગળ લાભ અને શક્તિ (એવી રીતે ખીચ
ભરેલી છે કે ત્યા [જગ્યા મળવા માટે] જાણે કે તેની એક બીજાથી હરીફાઈ ચાલે
છે એમ લાગે છે. તમે કૂચ કરવા લાગ્યા એટલે શત્રુ ઉપર ફેકવાના ચક્રો તમા
ખભા ઉપર એકાદા અલંકાર પ્રમાણે લટકેલા હોય છે, ને તમારા રથની ધરી એ
હોય છે કે તેના લીધે તેના સર્વ પૈડા એકદમ જોરથી ફરે છે

५ यत् नर्या त्वेपयामा (मरुत स्वनि स्वनेन) पर्वतान् नदयन्त, दिव या पृष्ठ अचुच्यवु, (
हे मरुत) व अज्मन् विश्व वनस्पति भयते, ओपधिश्च रथयन्तीव प्र जिहीते ।
६ उग्रा मरुत, अरिष्टग्रामा यूय सुचेतुना न सुमतिम् पिपर्तन, (परस्त्) यत्र व ।
(विद्युत्) क्रिविर्दती सृधिता वर्हणा पश्व इव, (अघायून्) नि रिणाति ।
७ (एते हि) स्कभदेष्णा, अननभ्रराधस, अलातृणास (मरुत) विदथेषु सुष्टुत ।
(सोमस्य) पीतये अर्कप्र अर्चन्ति, (यत) वीरस्य (इद्रस्य) प्रथमानि पौंस्या विदु ।
८ मरुत यम् (भक्तजन) आवत, तम् शतभुजिभि पूर्भि (इव) अभिन्हुतात् अघात् च ।
(तथाहि) हे उग्रा तवस विरप्शिन यं जन पाथन (तमपि) तनयस्य पुष्टिषु (उत्थितात्) शसात् ।
९ हे मरुत व रथेषु विश्वानि भद्रा तविषाणिच मिथस्पृध्येव आहिता । व प्रपथेषु (व)
आ (परिष्कारा इव) खादय (दोलायन्ते), व (रथस्य) अक्ष चक्रा समया वि वावृते ।

પ્રતાપી ભૂજદંડો ભરપૂર યશ, વક્ષસ્થળો ઉપર ઝકઝકાટ મોટા અલંકાર, ગળામા શુભ્ર [શ્વેત] માળા, અને હથિયારોને તિક્ષ્ણ ધાર (એવા વૈભવથી જતા હોઇને) પક્ષી જે પ્રમાણે પોતાની પાખ પસારે છે તે પ્રમાણે મરૂત આ પોતાની દિવ્ય કાંતીનો દૂર સૂધી પસાર કરે છે ૧૦ (૨)

પોતાના પ્રભાવવડે મહાન, વ્યાપક અને ઐશ્વર્ય-સંપન્ન એવા આ મરૂત, જેમ નક્ષત્રમાના યોગે ધ્રુવનો તારો દૂરથી પ્રકાશે છે, તેવી રીતે ઘણા દૂર સુધી પ્રકાશે છે. તે ઉદ્યોગી, મધુર બોલનાર અને મોંથી સુસ્વર ગાન કરનાર છે. [ત્યારે અર્થાત્] તે ઇંદ્રથી એકદમ મળેલા હોય છે અને તમે તેને સ્તુતિ વડે ચોતરફથી ઘેરી નાખોછો. ૧૧

હે મરૂત ! તમે અતિ પવિત્ર ઠેકાણેજ પ્રગટ થાઓ છો અને તમારો મહિમા એટલો મોટો કે અદિતીનો અધિકાર જેવો અમર્યાદ તેમજ તમારી બક્ષીસો અપરિમિત છે. જે પુણ્યશાળી પુરૂષપર તમે કૃપા કરો છો તેને ઇંદ્ર પણ દૂર ધકેલી દઇને [તમારા લોકિકપણામા] ઘટાડો આણતો નથી. ૧૨

અમર મરૂત ! તમારો પ્રેમ એટલો સાચા મનનો હોય છે કે સ્તુતિ કરનાર જનો ઉપર તમારી કૃપા આગલા યુગમા પણ નિરંતર રહેશે. આવીજ સુબુદ્ધિને લીધે મનુષ્યના કલ્યાણાર્થે, તેની પ્રાર્થના સાંભળી લઇ હે શૂર મરૂત પોતાના અદ્ભૂત પરાક્રમથી તમે વિખ્યાત થયાછો ૧૩

ભગવાન મરૂત ! તમારી અપાર [દિવ્ય] સમૃદ્ધિના યોગે અમારો નિરંતર ઉત્કર્ષ થાઓ જે જે ઠેકાણે અમારા લોક રહે તે તે ઠેકાણે તેમની સંતતિ વધે એટલે જે આ અમે યજ્ઞ કરીએ તેના યોગે અમારો ઇચ્છિત હેતુ પૂર્ણ થાઓ. ૧૪

---

१० नर्येषुबाहुषु भूरिणि भद्रा, वक्ष सु रभसास अञ्जय रुक्मा, असेषु एता., पविषु आधि क्षुरा, (एव सन्त) वय न पक्षान् श्रिय वि अनु धिरे।

११ मह्ना महान्त, विभ्व, विभूतय ये (एत) मरुत स्तृभि दिव्या (लोका) इव दूरेदृश। (ते) मन्द्रा सुजिह्वाः आसभि स्वरितार, इन्द्र समिश्ला (त) परिष्टुभ च (सन्ति)।

१२ हे सुजाता मरुत, व तत् महित्वनम् (भवति यत्) अदिते व्रतमिव व दात्रम् सुदीर्घम् (भवति)। यस्मै सुकृते जनाय अराध्वम्, तत् (व दात्रम) इन्द्र चन त्यजसा वि ह्रुणाति।

१३ हे अमृतास मरुत, तत् व जामित्वम् यत् शसम् आसत (तत्) पूर्वे युगे (अपि) पुरु, अया धिया मनवे श्रुष्टिम् आव्य, नर (मरुत) दंसनै साकं आचिकित्रिरे।

१४ हे तुरास मरुतः येन युष्माकेण परीणसा (राया) दीर्घं शूशवाम। यत् (अस्माकं) जनास (यस्मिन्) वृजने आ ततनन् तत्, एभिर्यज्ञेभि (मे) इष्टि अभि अश्याम्।

હે મરૂત ! આ સ્તોત્ર ને આ પાર્થના મન્માન્ય એવા માન્દાર્યે તમારી પ્રેત્સાર્થે કરેલી છે, તો અમારા પોતાને સારૂ ઉત્સાહપ્રદ શક્તિ તમે લઇ આવો એટલે તે સામર્થ્યની શાખાના આશ્રયથી–તે તત્કાળ ફળરુપ થનારી શાખાના આશ્રયથી અમે રહીએ ૧૫(૩)

સૂક્ત ૧૬૭.

॥ ऋषि–अगस्त्यः । देवता–इन्द्र ॥

હે હરિદ્દશ્વ ઇંદ્ર, તારા તે હજારો પ્રસાદ, ઉત્સાહપ્રદ અને અત્યંત સ્તુત્ય એવી તે હજારો પ્રેરણાઓ, સહસ્રાવધિ (દિવ્ય) સપતિ અને તે અગણિત પવિત્ર શક્તિ અમને આનદમાં નિમગ્ન કરવા માટે અમારા તરફ આવો. ૧

ચમત્કાર કુશળ મરૂત પોતાના અત્યુત્કૃષ્ટ ને અત્યત દેદિપ્યમાન એવા પ્રસાદસહિત અમારા તરફ આવો. (એવુ કરવુ તેમા કાઇજ કઠણ નથી) કારણકે તેના નિયુત નામના ઘોડા દોડતા દોડતા સમુદ્ર (સુદ્ધા)ની પાર જઈ શકે છે. ૨

માખણ પ્રમાણે (કોમળ જેનુ) અગ, સુવર્ણ પ્રમાણે (તેજ પુજ જેનાં) કાંતિ, અને બાધો એકદમ દેખાવડો એવી એક સુદરી મરૂતની સાથે હમેશાં હોય છે. તેમના હાથમાંની બરછી જેવી (કદી દૂર થતી નથી, તે પ્રમાણેજ આ યુવતી પણ તેમનાથી કદી પણ જુદી હોતી નથી) પણ અતપુરમાજ વસનારી સ્ત્રીઓ પ્રમાણે તે ગુપ્ત હોય છે. (અને કદી કદી) ભરસભામાં આવનારી એકાદ સ્ત્રી પ્રમાણે કિવા યજ્ઞકાળે થનારી [મિઘગર્જનારૂપ] દેવસ્તુતિ પ્રમાણે સર્વેની દૃષ્ટિએ પડે છે. ૩

શ્વેત કાંતિમાન અને કેટલો પણ શ્રમ પડે તો પણ ન થાકનાર એવા તે મરૂને તે તરૂણીને પોતાની એકદમ પાસે લઇને (ને તે એવા પ્રેમે કે) જાણે કે તેજ એકલી બધાને અત્યંત ગમતી હોય મરૂત એ ઉગ્ર ખરા, પણ પૃથ્વી ને આકાશનો ત્યાગ કર્યો નહિ (પણ ઉલટાં) તેણી ઉપર પ્રેમ કરવા માટે તેણે તે આનદની વૃદ્ધિ કરનારીનો અગિકાર કર્યો. ૪

---

१९ हे मरुत एप वः स्तोम इयच गी मान्यस्य कारो मान्दार्यस्य । इपा आ यासीष्ट तन्वे, वयाम् इपम् जीर दानुम् वृजनम् विद्याम ।

१ हे हरिव इन्द्र, ते सहस्रं ऊतय' सहस्र गूर्ततमा इप सहस्र रान, (अपिच) सहस्राणि याज. न मादयध्यै न उप यन्तु ।

२ सुमाया मरत ज्येष्टेभि बृहद्दिवै वा अवोभि न अच्छ आ यान्तु । अध यत् एपा परमं नियुत समुद्रस्य पारे चित् धनयन्त ।

३ घृताची, हिरण्य निर्णिक्, सुधिता (एतादशी का चित् योषा) वेपु (मरुत्सु) मिम्यक्ष, उपरान ऋष्टि । (सापि कदाचित्) गुहा चरन्ती मनुप योषा न (निगूढा, कदाचित् च) विदथ्या वाक् इव सभावती से (दृश्यते)

४ शुभ्रा अयास मरुत (तया) यव्या परामिमिक्षु, साधारण्या (स्त्रीया) इव, । घोरा (अपि ते) रोदसी न अपनदन्त (किन्तु) देवा (ते ता) वृध ' ' ' ' ।

દિવ્યરૂપ, ઘુંઘરાળા કેશ પરંતુ તે ધીરોદાત્ત મનનો તે પૃથ્વી ને આકાશથી [મરૂતનો] અખંડ સહવાસ થાય માટે જ્યારે તેમને વર્યા, ત્યારે સૂર્યની અંગકાંતિ જેવી ચંચળ ગતિથી આકાશમાંથી તેના રથ પાસે આવે છે તે પ્રમાણે તે તેજોરૂપ [પૃથ્વી આકાશ] પ્રેમે સર્વસ્વ આધીન થયેલા તે મરૂતના રથ ઉપર ગઇ. ૫ (૪)

તરૂણ મરૂતે તે તરૂણીને આનંદથી એકરૂપ થએલી ને યજ્ઞ સભા મધ્યે સભ્યતાથી વર્તનાર તે રોદસીને (પોતાના રથમા) બેસાડી લીધી. તે વેળાએ હે મરૂત ? તમારા સ્તોતૃજનોએ તમારી સેવા કરી તમને હવિ અને સોમ અર્પણ કરી તમારા પ્રીત્યાર્થે સ્તોત્ર ગાન કર્યું. ૬

આ મરૂતનો એક વર્ણવા જોગ મહિમા છે તે બરાબર ખરો છે, ને તેનું કેટલુંક વર્ણન હું પણ કરૂંછું. તે મહિમા એ છે કે આ માનવંત [પરંતુ] સતિ વીરપત્ની [રોદસી] (જલવૃષ્ટિરૂપ) ભાગ્યશાળી સ્ત્રીઓને પણ પોતાની સાથેજ લઇને આવે છે. ૭

મિત્ર વરૂણને અર્યમા પણ તમારા ભક્તનું પાતકોથી રક્ષણ કરે છે. અને દુષ્ટોને હાંકી કાઢી તેઓને શિક્ષા કરે છે તે તમારોજ મહિમા છે. તેજ પ્રમાણે જે પદાર્થ દેખવામાં અઠળ અને અચળ તે પણ એક વેળા જગાએથી ટાળાશે પરંતુ પુણ્યશાળી ભક્તના ઉત્કર્ષ તે થનારજ. ૮

હે મરૂત ! અમને માનવ પૈકીને તમારો કોઇ પણ અંત લાગ્યો નથી. પછી તે આધુનિક કાળનો કે પુરાતન કાળનો અમે તે હોય,—મરૂત પોતાના આવેશથી ને પ્રતાપથી એકવાર ચીડાઇ ગયા એટલે દુર્જનોને ઝપાટાબંધ સમુદ્રની માફક ચોતરફ઼ ઘેરી ડુબાવી દે છે. ૯

---

५ यत् असुर्या, विषितस्तुका, नृमणाः (एतादृशी) रोदसी (मरुतः) सचध्यै इम् जोषत्, (तदा) सूर्या इव नभसः इत्यान, (सा) त्वेषप्रतीका (रोदसी) विधतः (मरुद्गणस्य) रथम् आ अगात्।

६ (ते) युवानः (ता) शुभे निमिश्लां, विदथेषु पज्राम् सुवतिम् (स्वे रथे) आ अस्थापयन्त, यद् हे मरुतः वः हविष्मान् सुतसोमः दुवस्यन् (च) अर्कः (वः) गाथ गायत्।

७ एषा मरुतां यो महिमा वस्न्यः सत्य. (च स.) अस्ति, तम् प्र वक्ष्मि । यद् ईम् अह उः (चापि) स्थिरा वृषमनाः (रोदसी), सुभागाः चित् जनीः वहते ।

८ मित्रावरुणौ अर्यमाच ईम् अवद्यात् पान्ति, अप्रशस्तान् (अपि अन्विष्य) चयते । उत अच्युता ध्रुवाणि (अपि) च्यवन्ते (परच) हे मरुतः ईम् दातिवारः वावृधे (गतु) ।

९ हे मरुतः अस्मे (मानुषेषु ये केपि) अन्तितु आरात्तात् चित् (नु तेऽपि) वः अवन्न आपुः । ते धृष्णुना शवसा शुशुवांसः द्वेषः अर्णः न धृषता परि स्थुः ।

યુદ્ધમાં એ શું અને યજ્ઞમાં એ શું, અમે ઇંદ્રનો જે લાડકો ભક્ત તેનું સ્તવન આજકાલજ (ફક્ત નહિ પણ નિરંતર) કરતાં રહીશું; આ પહેલાં પણ અમે તેવું સ્તવન પ્રેમથી કરેલું છે તેમજ હવે પછી પણ દિનપરદિન કરીશું તો પણ મરૂતનો સ્વામી જે ઇંદ્ર તે બીજા માણસો કરતાં પહેલાં હમનેજ પ્રસન્ન થાઓ. ૧૦

હે મરૂત આ સ્તોત્ર ને આ પ્રાર્થના સન્માન્ય એવા માન્દાર્યે તમારા પ્રીત્યર્થે કરેલી છે, તો અમારા પોતાને માટે ઉત્સાહપ્રદ શક્તિ તમે લઇને આવો એટલે તે સામર્થ્ય શાખાના આશ્રયે તે તત્કાળ ફળરુપ થનારી શાખાના આશ્રયે અમે રહીએ. ૧૧ (૫)

સૂકત ૧૬૮.

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—मरुत ॥

હે મરૂત ! પ્રત્યેક યજ્ઞમાં [તમને સર્વની ઉપાસના] એકદમ કરવા ખાળતે અતિશય આતુર થયેલો જે જે ભક્ત છે તે તે તમારો; અને તમે પણ પોતાના કહેલા દેવ સેવક ભકતની પ્રત્યેક પાર્થના અંતઃકરણમાં ધરોછો. તો સર્વ જગતનું ઉત્તમ પ્રકારનું કલ્યાણ થાઓ, ને [મારો] અનુગ્રહ થાઓ માટે પવિત્ર એવી સ્તુતિથી હું તમને આ તરફ ફેરવું એમ કરો. ૧

પોતાનો પોતેજ જન્મ કરનાર અને સર્વ જગતને હલાવી મુકનાર હે મરૂત ! તમે પર્વત પ્રમાણે તમારા પોતાનાજ ખળ ઉપર અવલંબેલા છો. ને મનોત્સાહ તથા પ્રકાશ એની અભિવૃદ્ધિ કરવા માટેજ પ્રગટ થાઓછો. મહાપરાક્રમી [મરૂત] તમે મહાસાગરના પ્રચંડ મોજાંઓની માફક અસંખ્ય અને [દિવ્ય] ધનુષ્ય પ્રમાણે સર્વોપરી (બધી રીતે) પુજ્ય છો. ૨

સરસ અને પુષ્ટ સોમવલ્લીનો રસ કાટી પ્રાસન કરેલું હોઇ તે જેવી રીતે હૃદયમાં આનંદરૂપે રહે છે તે પ્રમાણે મરૂત ને, ભક્તના અંતઃકરણમાં વાસ કરે છે. સુંદર તરૂણી (ની ભૂજલતા) પ્રમાણે તેમના ખભા ઉપરથી કુલેરૂી માળા ધારેલી હોય છે. તથા તેણે એક હાથમાં ઢાલ ધરેલી ને બીજા હાથમાં તરવાર પકડેલી હોય છે. ૩

---

१० इंद्रस्य प्रेष्ठाः वयं समर्ये (यज्ञे वा) अद्य, श्वः (तदुत्तरं च) वयं (तं) वोचेमहि। पुरा। वयं। (तं) नः महि च (स्तुतवन्तः), अनु द्यून् च (इतः परमपि स्तोष्यामहे) तत् ऋभुक्षाः नरां (मध्ये) नः अनुष्यात्

११ हे मरुतः एषः वः स्तोमः इयं गीः मान्यस्य कारोः मान्दार्यस्य (तत्) तन्वे इषा आ यासीष्ट, वयां इषम्, जीरदानुं वृजनम् विद्याम।

१ (हे मरुतः) यज्ञायज्ञा समना तुतुर्वणिः (यो भक्तः सः) वः (अस्ति), वः देवयाः उ धियंधियं (स्वांतः) दधिध्वे, (तस्मात्) रोदस्योः महे सुवितायं, अवसेच सुवृक्तिभिः वः अर्वाचः ववृत्याम्।

२ स्वजाः, धूतयः ये (मरुतः ते) वव्रासः न (स्थिराः) इषं, स्वश्च (वितरणाय) अभिजायन्त। (एते) उक्षणः अपां ऊर्मयः न सहस्रियासः, गावः न आसा वन्द्यासः।

३ तृप्तअंशवः सोमासः सुतासः न पीतासः न हृत्सु (समुल्लसति तद्वत्) ये दुवसः (हृत्सु) आसते, एषां असेषु (माला) रंभिणीव ररभे, हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे।

જેના રથમાં ઘોડા પોતપોતાની મેળે જોડાઇ જાય છે એવા તે મરૂત [પોતાના રથમાં બેસીને] આકાશમાથી સહજ લીલા માટે નીચે ભૂલોક (પૃથ્વી) ઉપર આવેલા છે. અમર મરૂત તમે હવે પોતાના [તમારા ઘોડાને] ચાબુકથી જરા ઇસારો કરો મરૂત તે નિષ્કલંક, જન્મતાંજ બળવાન, ને તેનના હાથમાનો ભાલો [જોઇએ તો] એકદમ ચળકતો ત્યારે (કેવો પણ) ન હાલનાર મોટો પદાર્થ [હોય] તેને તેણે ઉથલાવી નાખ્યોજ છે. [એવું સમજવું]. ૪

ઝબકારા કરતી વીજળી એજ તમારો ભાલો, તો હે મરૂત ! [બોલતી વેળા] ઓઠ જેમ જીભના સામર્થ્યે [હાલે છે] તે પ્રમાણે તમને અંતર્યામી પ્રેરણા કોનાથી થાય છે વારૂ ? સર્વથી તાજાતર કરનારી શક્તિ અમને મેળવી દેવાના માર્ગમાં તમે હો એટલે અંતરિક્ષથી ઝપાટામાં [બહાર] પડી, સૂર્યના વિવિધ પ્રકારના કિરણો માફક સર્વત્ર સંચરો છો. ५ (६)

હે મરૂત ! જ્યાંથી તમે [પૃથ્વી ઉપર] આવ્યા તે મહાન સ્વર્લોકને અંત પણ કેવો અને આરંભ પણ વળી કેવો ? [એવુ છે તો પણ] એકત્ર થએલા [મેઘરૂપ શત્રુના] સમૂહને અશનીના તડાકાસર તમે ભુસા પ્રમાણે ઉડાડી દોછો ત્યારે દેદીપ્યમાન [એવા અંતરિક્ષ] સમુદ્રની પણ પાર જોરથી ઉડીને જાઓછો. ૬

તમારા લીધે પ્રાપ્ત થયેલી વિજયશ્રી જેવી બલવર્ધક સ્વર્ગદાત્રી, ઉજ્જ્વળ અને આનંદ પરિણામી હોય છે તેવીજ હે મરૂત। તમારી બક્ષીસો એકાદા દાનેશ્વરીની દક્ષિણા માફક મંગળકારક હોઇ આકાશમાની વિદ્યુલ્લતા પ્રમાણે અતિશય વેગથી [નીચે] આવનારી ને સર્વને છક કરી નાંખે એવી હોય છે. ७

મરૂત તે ઘનગર્જનાના શબ્દોથી જયઘોષ કરતા હોય છે તે વેળાએ (તેમના) રથના પૈડાના ચક્રોના ઘણઘણાટને લીધે મેઘસમુદ્ર પણ ખીજવાઇ જઇ ગર્જના કરે છે અને પૃથ્વી ઉપર તે અમૃત વૃષ્ટિ કરે છે તે વેળા વિદ્યુલ્લતા પણ ચમકતી ચમકતી સ્મિત હાસ્ય કરતી હોય છે. ८

---

४ (येषां) स्वयुक्ताः (अश्वा) दिव आ वृथा अव ययु, हे अमर्त्याः (तान्) कशयात्मना (मनाक्) चोदत,। (एते) अरेणवः, तुविजाताः भ्राजदृष्टय मरुत दृळ्हानि चित् अचुच्यवु ।

५ हे ऋष्टिविद्युतः, मरुतः, हन्वेव जिह्वया, को नु अत व त्मना रेजति ? इषा यामनि न।(सूर्य) धन्वच्युतः, अहन्यः एतग न पुरुप्रेषाः ।

६ हे मरुत् यस्मिन् (रजसि) आयय, अस्य मही रजसः पर क्वस्विन् अवर [चापि] क ? यद् सहितमपि अद्रिणा विधुरेव च्यावयथ, [तद्] त्वेषम् अर्णवम् च नि पतथ ।

७ व अमवती, स्ववती त्वेषा विपाका सातिः न, हे मरुत वः रातिः (अपि) भद्रा, पृणतः दक्षिणा न पृथुज्रयी, असुर्येव (च) जञ्जती ।

८ यद् (मरुत) अभ्रिया वाच उदीरयन्ति (पर एतेषा) पविभ्यः सिन्धवः प्रतिष्टोभन्ति । यदि मरुतः घृतम् प्रुष्णुवन्ति विद्युतः (अपि) पृथिव्यां अव स्मयन्त ।

. ઘોર સંગ્રામ કરવા માટેજ પૃશ્ની માતાએ વેગવાન મરૂતના જાજ્વલ્ય સમૂહને જન્મ આપ્યો. તે મોટો લડવૈયો હોવાને લીધે તેણે પોતાનું શૌર્ય પ્રગટ કર્યું અને તેને લીધે જ [પ્રાણી માત્રની] હાલચાલમાં વ્યવસ્થા નજરે પડવા લાગી. ૯

હે મરૂત આ સ્તોત્રને આ પાર્થના સન્માન્ય એવા માન્દાર્યે તમારી પ્રીત્યાર્થે કીધી છે તો અમારા પોતાના માટે ઉત્સાહપ્રદ શક્તિ તમે લઇને આવો, એટલે તે સામર્થ્ય શાખાના આશ્રયે-તે તત્કાળ ફળદ્રુપ થનારી શાખાના આશ્રયે અમે રહીએ. ૧૦ (૭)

સૂક્ત ૧૬૯.

॥ ऋषि–अगस्त्य। देवता–इंद्र ॥

હે ઇંદ્ર! કોઇ કેટલો પણ મોટો, કેટલો પણ બળવાન હોય, તેના હુમલાથી અમારો બચાવ કરનાર તું છે. હે સકલ દેવ પ્રભો મહાજ્ઞાની પણ તુંજ છે. તો [મનુષ્ય માત્રને] અત્યંત પ્રિય એવાં જે જે આનંદ તારી પાસે છે તે તે અમને પ્રાપ્ત કરાવી દે. ૧

હે ઇંદ્ર! આ મનુષ્ય લોકમાંનો શત્રુ નાશક, સકલ જનોનો માર્ગ દર્શક અને જ્ઞાની એવા (દેવ) ને [તને] હૂકમ મળ્યો છે. (એમ લાગે છે કારણ કે) આ મરૂતનીજ સેના જુઓ સ્વર્લોકનો પ્રકાશ જીતી લાવવા માટે થનાર યુદ્ધમાં જય મેળવવા માટે કેવા દમામથી નીકળી છે. ૨

હે ઇંદ્ર! તે તારૂં પ્રસિદ્ધ હથિયાર અમારા માટે [હુમેશાં] આગળ ધરેલું તૈયારજ છે. ને મરૂતે પણ પોતાનું સામર્થ્ય બહાર નજરે પાડ્યું છે. પ્રજ્વલિત અગ્નિ જે પ્રમાણે સુકાં કાષ્ટને ચારે તરફથી ઘેરે છે, કિંવા પાણીનો પ્રવાહ એકાદા બેટને પુરી નાંખે છે તે પ્રમાણે [ઇંદ્રને મરૂત, એમણે] સર્વ સુખો [અમારા સારૂ] પોતાના હાથમાં લઇ રાખ્યા છે. ૩

---

९ महते रणाय पृश्निः अयासां मरुतां त्वेषं अनीकम् असूत । सप्सरासः ते अश्वम् अजनयन्त, आत इत् [जनाः] इषिरां स्वधाम् पर्यपश्यन् ।

१० हे मरुतः एषः वः स्तोमः इयं च गीः मान्दस्यकारोः मान्दार्यस्य, (तद्) तन्वे, इषा आयासीष्ट वयां इषं,—जीरदानुं वृजन विद्याम ।

१ हे इंद्र यतः महः चिन् महः चित् त्यजसा त्वम् एतान् वरूता असि, सः मरुतां वेध चिकित्वान् तव प्रेष्टाः सुम्नां नः वनुष्व हि१

२ हे इंद्र मर्त्यत्रा निः विदः विश्वकृष्टीः विदनानासश्च ते (देवास.) आयुञ्जत (इव, यत) हासमाना मरुतां पृत्सुतिः स्वर्मीळ्हस्य प्रधनस्य सातौ (अयुज्यत) ।

३ हे इंद्र सा ते ऋष्टि अस्मे अम्यक्, मरुतः (अपि) सनेमि अभ्वं जुनन्ति । शुष्कवान् अग्निः चित् हि स्म अतसे, (यद्वा) आपः द्वीपं न प्रयांसि दधति ।

હે ઇંદ્ર (ઐહિક) બક્ષિસ તે જે પ્રમાણે પ્રભાવશાળી એવા ગૌધનરૂપે આપેલી છે, તે પ્રમાણે તે અનિર્વર્ણનીય (દિવ્ય) ઐશ્વર્ય પણ આનાકાની કર્યા વિના અમને આપ. તારૂં સ્તવન (અમે યથામતિ) કર્યું ત્યારે જે સ્તુતિ વડે તું પ્રસન્ન થયો તેજ સ્તુતિ વડે વાયુનો અંતરંગ મધુર (સુગંધીથી) ભરાઇ જાય છે, તે પ્રમાણે (અમારૂં અંતઃકરણ) ભક્તિના ઉમળકાથી ઉભરાઇ ગયું. ૪

હરેક સદાચારી ભક્તના યોગક્ષેમ ચલાવનાર અને અત્યંત સમૃદ્ધ એવું જે દિવ્ય ઐશ્વર્ય છે, તે હે ઇંદ્ર ! તારા હાથમાં હોય તો (તારા ભક્તોની) સામે જવાને જાણે જે ઇચ્છા કરતા હોય એવા તે (તારા) દેદીપ્યમાન મરૂત અમારા પર અતિશય કૃપા લોભ કરો. ૫ (૮)

હે ઇંદ્ર ! મરૂત, તે (કૃપા પ્રસાદનો) વરસાદ વરસાવનાર મહાન અને વીર્યવાન છે, તેની સહાય માટે આવ અને પૃથ્વી ઉપર પોતાનું પરાક્રમ ગાજવ. આ જુઓ, જેના પુત્રો ભરપુર છે એવા હરણોના શિરોરૂપ તેનો (મરૂતનો) કાફલો, જે પ્રમાણે રાજાનું સૈન્ય રણ મેદાનમાં આવી ઉભું રહે તે પ્રમાણે અહીંઆ ઉભો રહ્યો છે. ૬

ભયંકર અને જોરદાર તટપવાળા એવા તે મરૂ મોટા ધુઘવાટથી આવે છે. આ જુઓ ! તેનો અવાજ મોટેથી સંભળાવા લાગ્યો. પોતાના ઉપર પ્રેમ રાખનારા સાથે જે દુશ્મનાઇ કરે છે એવા દુષ્ટ અધમને, જેમ એકાદ પાતકી ઋણકરને (મારી પાડે) તેની માફક પોતાના ઝપાટાથી, આ મરૂત જમીનદોસ્ત કરી નાખે છે. ૭

હે ઇંદ્ર ! તું મરૂત સહિત (અહિં આવ અને) જેનાથી સર્વ જગતનું હિત થાય અને જેમાં (જ્ઞાનરૂપ) પ્રકાશનુંજ પ્રાધાન્ય હોય એવી એક દુઃખનિવારણ બક્ષીસ (અમને) માન્ય કુળમાના પુરૂષોને આપ હે દેવાધિદેવ (ઇંદ્ર) અમારે પુજ્ય એવા બીજા દેવ (તે સુદ્ધાં) તારૂં સ્તવન કરે છે તો તત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશરો અમને મળે એમ કર. ८ (૯)

---

४ हे इन्द्र त्वं तु न आजिष्ठया दक्षिणया रातिमिव तं रयिं दा, त्वं स्तुतश्च (तामि), या ते चकनन्त (तं) मध्व वायो स्तनं न (भक्तान्) ऊर्जे पीपयन्त ।

५ हे इन्द्र, कस्य चित् ऋतयो प्रणेतार तोशतमा रायः ते (एव), (तद्) ये (भक्ताना) पुरा गातूयन्तीव स्म, ते देवा मरुतः न सु मृळयन्तु ।

६ हे इन्द्र, मीळ्हुष, मह नृन् न प्रतीप्र याहि पार्थिवे सदने यतस्व । अथ यत् तीर्थे अर्यः पौंस्यानि न, एषा पृथुबुध्नास एता तस्थु ।

७ घोराणा, अयासा, आयताम् मरुताम् उपब्दिः प्रति शृण्वे ये (ते) पृतनायन्तम् मर्त्यम्, ऋणवानम् न, उभे स्रौ । पतयन्त ।

८ हे इन्द्र, त्वम् मरुद्भि (आगत्य) मानेभ्य, विश्वजन्या, गो अग्रा शुन्ग रद । हे देव त्व स्तवानेभि देवैः स्तवसे, (तद्) इषम्, जीरदानुम् वृजन विद्याम ।

સૂક્ત ૧૭૦.

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—इंद्र ॥

આજ નહિ, અને કાલ પણ નહિ, તો તે પછી શું થનાર છે તે કોને માલમ ? બીજાનું જ મન સુપ્રસન્ન કરી આપતાં જવું, કે પોતાના મનની વિચારરચના તૂટી પડી (એમ સમજવું). ૧

હે ઇંદ્ર ! અમને મારી નાંખવાનું મનમાં કેમ લાવે છે વારૂ ? મરૂત એ તારા બંધુજ છે, તો તેમના ઉપર મનમાં પ્રેમ રાખ અને યુદ્ધમાં અમારો નાશ કરીશ મા. ૨

હે બંધો અગસ્ત્ય, તું મારો જીવજાન કહેવાય છે અને હમનેજ ત્યાગે છે ? તારૂં મન અમને સમજાયું છે: તારા મનમાં અમનેજ માત્ર કાંઇ પણ નહિ આપવાનું છે. ૩

(આવી રીતે ગુસ્સે ન થાઓ.) આ જુઓ, વેદી તૈયાર કરવા દો, સામે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થવા દો, કે પ્રત્યક્ષ અમરતાનુંજ ચૈતન્ય આણનાર એવો જે આ યજ્ઞ તે અમે તારા પ્રીત્યર્થે અને યથાસાંગ કરીએ. ૪

હે સકલ સિદ્ધિના પ્રભુ ઇંદ્ર ! સર્વ સ્પૃહણીય લાભોનો સ્વામી તુંજ છે. આ સર્વ મિત્રોમાં વરિષ્ટ એવા ઇંદ્ર ! અત્યંત ઉદાર એવો પણ એક તુંજ છે; તો હવે મરૂતથી તું પ્રેમે બોલ અને અમે અર્પણ કરેલો હવિર્ભાગ યોગ્યવેળાએ આવી ગ્રહણ કર. ૫ (૧૦)

१ न नूतम् अस्ति, नो श्वः; (ततः) यद् अद्भुतं तद् को वेद। अन्यस्य चित्तम् अभि सचरेण्यम्, उत (च) अधीतम् विनश्यति।

२ हे इंद्र नः किं जिघांससि? मरुतः तव भ्रातरः, तेभिः साधुया कल्पस्व, समरणे नः मा वधीः।

३ हे भ्रातः अगस्त्य (नः) सखा सन् अस्मान् (एव) किम् अति मन्यसे? (वयं) ते मनः यथा (तथ) विद्म, (यद्) अस्मभ्यम् इत् न दित्ससि।

४ (प्रसीदत,) वेदिम् (ऋत्विजः) अरं कृण्वन्तु, अग्निं पुरः समिन्धताम्। तत्र अमृतस्य (अपि) चेतनम् (एतादृश) ते यज्ञं तनवाव है।

५ हे वसुपते, त्वं वसूनां ईशिषे, हे मित्रपते, धेष्ठः त्वं मित्राणां (चापि ईशिषे)। हे इंद्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्व, अध हवींषि ऋतुथा प्र अशान।

સૂક્ત ૧૭૧.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता मरुत ॥

તમને અનેક પ્રણિપાત કરી હું તમારા પાસે આવ્યો છું (ભક્ત સારૂ) તમે જલદીથી ધાઓ છો, ત્યારે તમારા ગુણાનુવાદ ગાઈ તમારી કૃપાની ભિક્ષા હું યાચું છું. મરૂત ! આ સર્વ ઉપર ધ્યાન આપી જો તમે મારા પર પ્રસન્ન થયા હો તો ગુસ્સો છોડો અને આપના રથના ઘોડા છોડી નાંખો. ૧

મરૂત ! આ નમસ્કૃતિપૂર્વક કહેલું સ્તોત્ર તમારૂંજ છે, અને તે હું અંતઃકરણપૂર્વક વ્યવસ્થાથી જોડીને બોલ્યો છું. તો તેનો તમે પણ મનપૂર્વક સ્વીકાર કરો. ખરા સત્ય દિલથી તેનો આસ્વાદ લેવા માટે અહીંઆ આવો. કારણ કે (તમારા સેવકોની) તમે હમેશાં અભિવૃદ્ધિજ કરો છો. ૨

મરૂતનું સ્તવન અમે (યથામતિ) કર્યું હોય તો તે અમારા ઉપર કૃપા કરો. સર્વનું અત્યંત કલ્યાણ કરનાર ઇંદ્ર પણ તેની સ્તુતિ કર્યાને વાસ્તે અમારા પર પ્રસન્ન થાઓ. અમને વિજયશ્રીની લાલસા છે. માટે હે મરૂત ! (તમારા ભાલાની) રમણીય વૃક્ષરાજી અમારા સારૂ સદૈવ સજ્જ રહો. ૩

મરૂત ! તે મહા બળવાન ઇંદ્રને લીધે હું ભયથી કાંપતો દૂર જતા રહ્યો. તમારા માટે હવિરન્નની સંપૂર્ણ તૈયારી કરેલી હતી, પરંતુ તે હવિરન્ન અમારે દૂર ખસેડવુ પડ્યું તે બદલ અમને ક્ષમા કરો. ૪

---

१ (हे मरुतः अयं) अहं एना नमसा वः एमि, तुराणां (युष्माकम्) सुमतिं भिक्षे । हे मरुतः वेद्याभिः रराणता, हेळः नि धत्त, अश्वान् वि मुचध्वम् ।

२ हे मरुतः एषः नमस्वान् स्तोमः वः (एव), सः हृदा तष्टः, हे देवाः (स) धायि । (यूयं) तुराणाः इत् मनसा उप आयात, यूयम् हि नमसः इत् वृधासः स्थ ।

३ स्तुतासः मरुतः नः मूळयन्तु, उत शंभविष्ठः मघवा (च) स्तुतः (सन् मूळयतु), हे मरुतः (अस्माकं) जिगीषा, विश्वा अहानि, (सुनिहितानां) व. (ऋष्टीनां) कोम्या वनानि उर्ध्वा सन्तु ।

४ हे मरुतः अस्मात् तविषात् इंद्रात् अहं भिया रेजमानः ईषमाणः (च अस्मि) । हव्या युष्मभ्यं निशितानि आसन् । तानि आरे चकृम, (तत्) नः मृळत ।

હે ઈંદ્ર ! સનાતન ઉષા પોતાના સામર્થ્યે વડે પ્રકાશીત થઈ, તારી કૃપાથીજ તે દેદીપ્યમાન દેવીનાં દર્શન માન્ય પુત્રોને થયાં; તો મનોરથ પૂર્ણ કરનારા હે પરાક્રમી ઈંદ્ર ! તું પુરાણ પુરૂષ છે, ધૈર્યને બળ દેનારો પણ તુંજ છે, તો ભયંકર એવો તું ભયંકર એવાજ મરૂતને સાથે લઈને અમને સુયશ આપ. ૫

હે ઈંદ્ર ! તારા બળશાળી વીરનું (મરૂતનું) રક્ષણ કર અને મરૂતના ઉપરનો રોષ બીલકુલ તજી દે. તે અત્યંત બુદ્ધિવાન મરૂતનો તું વિજયશાળી પ્રભુ છે એવું સર્વ જગત જાણે છે. તો તત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર ઉત્સાહપ્રદ (તારા) આશરાનો અમને લાભ થાય એમ કર. ૬ (૧૧)

સૂક્ત ૧૭૨.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता मरुत ॥

હે દાનશૂર મરૂત ! તમારૂં આગમન આશ્ચર્યકારક થાઓ. આ નાગની માફક ચંચળ કિરણોના મરૂત (તે આગમન) તમારા સામર્થ્યના યોગે આશ્ચર્યપ્રદ થાઓ. ૧

હે દાનશૂર મરૂત (શત્રુના શરીરમાં) બરાબર પ્રવેશ કરનાર તે તમારૂં ઘાતક શસ્ત્ર અમારી પાસેથી દૂર રહો. તમે ફેંકીને મારો છો તે તમારો અશનીપાશાણ પણ દૂર રહો. ૨

હે દાનશૂર મરૂત ! તૃણસ્કંદના લોકોને ચોતરફથી (ઘેરીને) કાપી નાંખો. અમે (યશ મેળવી) જીવીએ માટે અમારી ઉન્નતિ કરો. ૩ (૧૨)

---

५ शश्वतीनां (उषसां) शवसः व्युष्टिषु, येन (ताः) उस्राः मानासः चितयन्त हे वृषभ, सः (त्वं) स्थविरः सहोदाः च (तद्) उग्रः (त्वं) उग्रेभिः मरुद्भिः नः श्रवः धाः ।

६ हे इंद्र, त्वं सहीयसः नॄन् पाहि, मरुद्भिः अवयातहेळः भव, (तैः) सुप्रकेतेभिःसासहिःदधानः (तद्) इषं जीरदानुं वृजनं विद्याम ।

१ हे सुदानवः वः यामः चित्रः अस्तु, हे अहिभानवः मरुतः, (सः यामः] ऊती चित्रः(भवतु)।

२ हे सुदानवः मरुतः, सा (द्विषतः) ऋञ्जती सा वः शरुः आरे (अस्तु) । (अपिच) यम् अस्यथ (सोपि) अश्मा आरे (अस्तु) ।

३ हे सुदानवः, तृणस्कंदस्य विशः परि वृंक्तन, जीवसे नः ऊर्ध्वान् कर्त ।

સૂક્ત ૧૭૩.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इन्द्र ॥

હે ઇંદ્ર ! જેનાથી તુ સતોષ પામે એવા પ્રકારનુ ને આકાશને પ્રતિઘોષીત કરનાર સામગાયન (ઉદ્‌ગાતો) ગાઈશુ અને સ્વર્ગીય પ્રકાશની માફક લોકોત્તર અને જ્યા ત્યા ભરાઈ જાય એવા સ્તોત્રો અમે આ મુખે બોલીશુ તુ તારા અમૂર્ત સ્વરૂપે (આવીને અહીઆ) દર્ભાસનપર બેસે છે તે વેળાએ જેને કેઈ પણ ઉપદ્રવ કરી શકે નહિ એવી તેજોરૂપ ધેનુઓ તારી સેવામા તત્પર હોય છે   ૧

વીર્યશાલી (પુરોહિત) વીર્યશાલી એવાજ આચાર્યોની સગે રહી, તાજા અને ઉના ઉના હવિરન્નો, તુ એકાદા ક્ષુધાતુર સિંહની માફક ગ્રહણ કરે માટે તને સમર્પણ કરીને તારી ઉપાસના કરીએ છીએ હે સર્વશ્રેષ્ટ દેવ ! યજ્ઞ–હોતા ઉલ્લાસિત મનથી અને સન્માનીય (યજમાન) પત્નીસહિત તને સ્તવનવડે સતુષ્ટ કરે છે   ૨

ઇંદ્ર (તારા યજ્ઞમાટે) જે આ આચાર્ય (અગ્નિના ત્રણ) સુવ્યવસ્થિત સ્થાનોની પ્રદ ક્ષિણા કરીને પાછો આવે છે તે પૃથ્વી ઉપર શરદ ઋતુમા થનારી ફલસપત્તિ લઇનેજ આવે છે. (આ શરદ ઋતુમાજ) ઘોડા જતા જતા વ ટમા છીંકે છે ને બળદો હાકે છે અને દિવ્ય વાચા પણ એકાદા દૂત પ્રમાણે પૃથ્વી ને આકાશની મધ્યમા ગુચવાઈ જાય છે ૩

તે ઇંદ્રને અત્યત પ્રિય એવા જે જે પદાર્થો છે તેજ આપણે તેને અર્પણ કરીએ, ભાવિક જનો પણ પ્રતિભાસપન્ન સ્તોત્રો તેના પ્રીત્યર્થે બોલતા હોય છેજ, તો આ અદ્‌ભુત ને તેજસ્વી ઇંદ્ર તે પદાર્થોનો અને સ્તોત્રોનો પ્રીતીથી સ્વીકાર કરે. તે નાસત્ય ભક્તાધીન હોવાથી તેના માટે સપૂર્ણ તૈયારી સહિત રથ ઉપર બેઠેલો છે   ૪

---

१ हे इन्द्र, यया वे (तया) तमन्य साम (उद्गाता) गायत्, (वयंच) तत् स्वर्नन् वावृधानं च (रास) अर्चाम। यत् बर्हिषि सदानम् दिव्य (त्वा) अदब्धा गाव धेनवश्च आ विवासन्।

२ वृषा (ऋत्विज) वृषभि (त्वाम्) स्वेदुहव्यै यत (त्व)अश्न मृग न (तानि) अतिजुगुर्यात् (तथा) अर्चत्। हे गूर्त, मदद्व होता, यजत्र मर्त्यश्च मिथुना (त्वाम्) मनाम् प्र भरते।

३ (इन्द्र, यज्ञाय ते अयम्) होता (अग्ने) मिता सद्म परियन् नक्षन्, (स) शरद गर्भ पृथिव्या आ भरत्। नयमान अश्व क्रदत्, गौ रुवत्, (माध्यमिका) वाक् दूत न रोदसी अत चरत्।

४ अस्मै (इन्द्राय) ता अपतरा (एव हवींषि) कर्म, देवयन्त (अपि अस्मै) चौत्नानि प्र भरंते। (तद्) दस्मवर्चा इन्द्र (तानि) जुषाणत्, (स) नासत्येव सुम्य रथष्ठ।

તે ઇંદ્રનુંજ સ્તવન કરો. આ મહા ગ્રત્યવાન, શૂર ને અત્યંત ઉદાર ભક્તોના કારણે રથારૂઢ થઇને બેઠેલો છે. સકલ કામના પુરી કરનારો તે એજ. ગમે તેવો શત્રુ તેના સામે આવે તેના કરતાં આ સર્વોપરીજ છે ને પૃથ્વીનો ચારે તરફથી ગ્રાસ કરનાર અંધકારનો નાશ કરનાર પણ એજ છે. ૫

ઇંદ્ર તે વિશ્વમાંના યચ્ચાવત શૂરવીરો કરતાં પરાક્રમમાં ખરેખર અતિશય શ્રેષ્ઠ છે. આ આટલું વિસ્તીર્ણ ક્ષિતિજ પણ, તેના કમરબંધને એ પુરૂં થનાર નથી. આ સ્વપ્રતાપી ઇંદ્રે આકાશરૂપે પૃથ્વીને બાથમાં પકડીને નક્ષત્રોને પોતાના માથાના શિરપેંચ પ્રમાણે રાખી મૂકયા છે. ૬

હે વીર તું સર્વજનોનો ત્રાતા અને સર્વોત્કૃષ્ટ છે ત્યારે સંગ્રામ મધ્યે તને (સહાય માટે) લઈ આવવા સારૂ ઘણી દીનતાથી અત્યત પ્રેમે એકત્ર થયેલાં ભક્તજનો તને પ્રજ્ઞાવત ઇંદ્રને યજ્ઞ મધ્યે હવિ અર્પણ કરીને પ્રસન્ન કરી લે છે. ૭

તેં વર્ષાવેલા દિવ્ય ઉદકની ધાર જે પ્રમાણે (પૃથ્વી ઉપર આવી) તે મોટા હર્ષ સહિત સમુદ્રમાં જઈ મળે છે, તે પ્રમાણે અમે અર્પણ કરેલી સોમરસની ધાર પણ તેવાજ મોટા આનંદે તારા તરફ આવે છે. જ્ઞાની જન હોય શું કિંવા સામાન્ય જનસમૂહ હોય શું? સર્વને જો તું દયાર્દ્ર બુદ્ધિથી પોતાનાજ હોય એમ કહે છે, તો સર્વ જગતની સ્તવન્ વાણી તારા આગળ જવી જોઇએ (તેમાં નવાઈ શાની!) ૮

શૂરવીરોના અશય વચનોથી ઉત્તમ મિત્ર મળ્યા સમાન થાય છે. તો આવા પ્રકારનો ઉત્તમ મિત્ર ને ઉત્કૃષ્ટ સહાયક અમને તેની કૃપાથી મળ્યાં એમ થાય. અને આ ઇંદ્ર તેની (ચંચળ મનની) માફક સર્વગામી ખરો પરંતુ તે અમારા સત્કર્મ ને સ્તોત્ર ગાયનો સિદ્ધ કરી અમારી ઉપાસનામાંજ સ્થિર રહે એમ થાઓ. ૯

५ यो ह सत्वा, यः शूरः मघवा यः रथेष्टः। (यश्च) नृपण्वान् प्रतीच. चित् योधीयान्, ववक्षुः तमसः चित् विहन्ता च, तमु इन्द्रम् स्तुहि।

६ प्रत् (इंद्र) महिना (विश्वेभ्यः) नृभ्य. प्र रुष्ट. अस्ति इथा, अस्मैच कक्ष्ये रोदसी अरं न (अयम् इद्रः स्वधा वान् वृजनम न भूम सम् विव्ये, द्याम् ओपश मिव मर्ति।

७ हे शूर सता दराणम् प्रपथि तन्मं ऽ त्वा समत्सु परितसयध्यै, (एते) ये सजोषस. क्षोणी (ते त्वा) सूरिं इंद्र चित् मदे वाजे अनुमदन्ति।

८ यत् ते आपो देवीः (भुवि आगत्य) समुद्रे आपु मदन्ति, एव हि सनना ते शम् (भवन्ति) यदि सूरीन् चित् जनान् (चित्) धिया वेषि, (तद् किं चित्रम् यदि) विश्वाः गौः ते जोष्या अनुभूत

९. नरां शंसैः न, एन यथा सुपसायः स्वभिष्टयः (तथा) असाम। (अपिच सः मनः) न तुर इंद्र (अस्माकं) कर्म उक्था च नयमानः नः वंदने स्याः यथा असत् (तथा भूयात्)।

મોટા મોટા પુરૂષોની અને સ્પર્ધા રહિત સાધુજનોની વિનતીને માન આપીને કાં ન થાય ! આ વજ્રધર ઇંદ્ર સર્વથા અમારો થાઓ. એકાદા નગરાધિપતિનો રાજ્યકારભાર ઉત્તમ વ્યવસ્થાથી ચાલે છે એમ જોઈ તેનો પ્રેમ સંપાદન કરવા માટે ઉત્સુક એવા લોક જેમ તે નગરાધિપતિનું ગૌરવ જાળવે છે તે પ્રમાણે તે ઇંદ્રના અંતઃકરણ પ્રેમની ઈચ્છા કરનારા ભક્તો તેને યજ્ઞયાગ વડે પ્રસન્ન કરે છે. ૧૦ (૧૪)

કોઇ કોઈ ઠેકાણે ઇંદ્રને સંતુષ્ટ કરે એવો યજ્ઞ ચાલુ છે તો કોઈ કોઇ ઠેકાણે, મનનો ચંચળ એવો ભ્રષ્ટ મનુષ્ય વિના કારણે આથડતો ફરતો નજરે પડે છે. (પહેલું કર્મ તે) એકાદા પવિત્ર પ્રવાહની પાસે તરસ્યા વટેમાર્ગુ માટે બાંધેલા ઘર સમાન થાય (અને બીજું) આતુર મનુષ્યને લાંબો પંથ જેમ હકાવી નાખે છે (તે સમાન નિરર્થક થાય) ૧૧

હે ઇંદ્ર આજે આ યુદ્ધ પ્રસંગે તું અમારો ત્યાગ કરીશ મા; હે દેવ–પરિવેષ્ટિત મહાપરાક્રમી ઇંદ્ર જો આ તારો હવિર્ભાગ તૈયાર છે, તું પરમપુજ્ય અને સકલ કામના પૂર્ણ કરનાર દેવ છે ત્યારે મજ હવિ અર્પણોત્સુક, ભક્તનાં વાકા ચુકા બોલે તારા અને મરૂતના ગુણ સંકીર્તન કરૂ છું (તે માન્ય કરી લેજે) ૧૨

હે ઇંદ્ર, અમારૂ આ સ્તોત્ર તને અર્પણ થાઓ હે હરિદશ્વ ઇંદ્ર, તે સ્તવન વડે (પ્રસન થઈ) અમને સન્માર્ગ બતાવ, હે દેવ જેમા અમારૂં ખરૂ કલ્યાણ છે તેજ માર્ગે અમને દોરી જા એટલે તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનારને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થશે. ૧૩ (૧૫)

---

१० नरां विष्पर्धस. च शसे. न (अयम्) वज्रहस्त इद्र अस्माक असत् पूर्पतिम् सुशिष्टौ रेरयुत. न, (एते इद्रस्य) मव्य युत (तम्) यडे उप शिक्षन्ति ।

११ (क्वचित्) कश्चित् यज्ञ इद्र ऋन्धन् हि स्म,(क्वचित्)मनसा जुहुराण चित् परियन् (दृश्यते)। र्थे अच्छ तातपाणम् ओको न (प्रथम कर्म), सिन्र दीर्वोप्ना आक्रणोति (एतादृश अपरम् कर्म)।

१२ हे देवैः (वृत) इंद्र, अत्र पृत्सु मो षु नः (त्याक्षी.), ते अवयाः अस्ति स्म हि। हे शुष्मिन् त्स्य मे हविष्मत. मव्या गी (ते) मह. मीळ्हुषः चित् मरुतश्च वन्दते (ता जुषस्व)

,१३ हे इंद्र, असमे एषः स्तोमः तुभ्य अस्ति, एतेन हे हरिवः न गातु निदः। हे देव सुवितायं र आरनृत्या (येन) इष जीरदानु वृजनम् विद्याम.

સૂકત ૧૭૪

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इंद्र ॥

હે ઇંદ્ર ! જે દેવ છે તેમનો પણ તું રાજા છે. અમારા શૂરસૈનિકોનું રક્ષણ કર તું સર્વ સાધુજનોમાં શ્રેષ્ઠ ઔદાર્યશાળી અને અમારો તારક છે; તું સત્યસ્વરૂપ સંપત્તિદાતા અને ધૈર્યદાતા છે. ૧

હે ઇંદ્ર ! અભદ્ર ભાષણોથી પોતાની જીભને દૂષિત કરનાર દુષ્ટ અધમોનાં જ્યારે તેં ધુવાં કાઢી નાંખ્યા તેજ વેળાએ પવન પણ ન જઇ શકે તેવી તેમની જ્યા જે સાત શારદ્દુર્ગ (હતી) તેને પણ તેં પાર કરી નાંખી છે. નિષ્કલંક મોજાંથી ઉછળતા ઉદકનો પ્રચંડ પ્રવાહ તેં વહેલો કર્યો અને તારો ભક્ત જે તરૂણ પુરૂકુત્સ તેના શત્રુઓને તેના સ્વાધીન કરી દીધા છે. ૨

હે ઇંદ્ર ! (જગતના શત્રુના) સૈન્યનો આગેવાન શુરવીર હોવાથી તેઓથી સર્વ આકાશ ગોળ ભરાઈ ગયું છે ત્યારે તેમને ત્યાંથી હાંકી-મૂક; અને જે અગ્નિ હોત્રનો ઉચ્છેદ ન થાય અને જે ત્વરિત ફળદાયી છે તે અમારા ઘરમાંના અગ્નિ (હોત્ર)નો ને તેવીજ બીજી ઉપાસનાઓનું સિંહ પ્રમાણે (જાગૃત રહી) રક્ષણ કર. ૩

હે ઇંદ્ર! તારા વજ્રના માત્ર ટંકારવથી ને તેના ચળકાટથીજ તે (સર્વ જગતના શત્રુઓ) તારો મહિમા વૃદ્ધિંગત થવા માટેજ (કે કેમ) તેની તે જ્યાએ ગતપ્રાણ થઈ પડયા જુઓ ! તેણે (ઇંદ્રે) યુદ્ધ કરી દિવ્યોદકનું કલ્લોલ છોડી મુક્યું પ્રકાશ ધેનુને પણ મુક્ત કરી; અને પોતાના અશ્વપર આરૂઢ થઇને તડાકા બંધ દિવ્ય સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ (ભક્તોને) કરાવી દીધી. ૪

---

१ हे इंद्र, ये च देवा (तेषां) त्वं राजा, हे असुर रक्ष (नः) त्वम् नॄन्, अस्मांश्च पाहि। त्वं सत्पतिः मघवा, नः तरुत्रः त्वम् सत्यः वसवानः सहोदाः (असि)।

२ हे इंद्र, यद् मृध्रवाचः विशः (त्वम्) दनः (तदेव एतेषां) शारदीः शर्मे (नाम) सप्त पुरः (त्वम्) दर्त्। हे अनवद्य, अर्णः अपः ऋणोः, यूने पुरुकुत्साय (जस्य) वृत्रं रंधीः।

३ हे इंद्र (सतां द्विषतां सेनाः) द्याम् (अवृण्वन्),हे पुरुहूत येभिःच (यैः वृता ताः)शूरपत्नीः वृतः नूनम् अज। अशूषं, तूर्वयाणं दमे अग्निम्, अपांसि च (दोषा) वस्तोः सिंहो न रक्षः।

४ हे इंद्र, ते पवीरवस्य महा (एव) ते द्विषः तव) प्रशस्तये सस्मिन् योनौ शेषन् नु। यदि (स) युधा अर्णांसि, गाः (च) अवसृजन्, तिष्ठत् हरी (त्वम् भक्तार्थे) धृषता वाजान् दृष्ठ।

હે ઈંદ્ર, કુત્સ નામના જે ભક્ત ઉપર તું અત્યંત પ્રેમ રાખે છે તેના આગળ વાયુ સમાન ગતિવાળા ને એક સરખા પુરજોસમાં દોડનાર ઘોડા લઈને આવ. સૂર્ય પોતાનો એક ચાકનો રથ અમારા તરફ લાવો અને વજ્રધારી ઈંદ્ર પોતાનો મોરચો પાતકી શત્રુ તરફ ફેરવ. ५ (१६)

હે હરિદશ્વ ઈંદ્ર, સજ્જનોને પ્રેરણા કરનાર તું (છે) એવી તારી પ્રખ્યાતિ છે. માટે તારા ભક્તોને પીડા કરનાર અને દાનધર્મથી પરાંગમુખ એવા જે જે દુષ્ટ હતા તેમનો તેં સંહાર કરી નાંખ્યો છે. (હે દેવ) કોઈનું પ્રભુત્વ માન્ય નહી કરનાર તે દુષ્ટોને જ્યારે તેં પહેલાં બાજુએ પટકી દઈને પછાડયા, તેજ વેળાએ તુ પ્રાણી માત્રનો સંરક્ષક છે એવી વાત તાબડતોબ ધ્યાનમાં આવી. ६

હે ઈંદ્ર, કાવ્ય સ્ફુર્તીની પ્રાપ્તિ માટે જ્ઞાની કવીએ તારા મહિમાનું યથાર્થ વર્ણન કર્યું કે અધાર્મિક દુષ્ટોને પૃથ્વીની સપાટી એજ ઓઢવા પાથરવાને કરી દીધી. તે પરમ કારૂણિક પ્રભુએ પોતાની ઉદારતા વડે અદભુત રીતે રચ્યાં છે, અને રણમેદાનમાં યુદ્ધ કરી કુવચનીઓને જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા. ७

હે ઈંદ્ર, તારૂં તે પુરાતનકાળનું પરાક્રમ નવીન કવીએ પણ પ્રેમથી ગાયું છે યુદ્ધ બીલકુલ થવા પામેજ નહિ તે માટે તેં સર્વ પાતકી કુરોનો હમેશ માટેજ નિઃપાત કરી નાંખ્યો છે. ઈશ્વર ભક્તિહીન દુષ્ટોના આખા વંશના વંશ, ને તેમના દુર્ગ, તે સર્વનો ઉચ્છેદ કરી નાંખ્યો અને ઈશ્વરનિંદક દુષ્ટોના મારવાના શસ્ત્રોના પણ ટુકડા કરી નાંખ્યા છે. ८

હે ઈંદ્ર, તારી ગર્જના સાંભળતાંજ સર્વ જગત થરથર કાંપે છે. ધુનિ નામના રાક્ષસે રોકી રાખેલી દિવ્યોદકની ધારા તેં એવી રીતે છોડાવી નાંખી કે જાણે નદીઓનો પ્રચંડ પ્રવાહનો પ્રવાહ વહે છે. હે શૂરવીર ! આકાશરૂપ સમુદ્રને પેલે પાર પણ તું સહજ નીકળી જાય છે; તો તારા સંગેજ તુર્વશ અને યદુ, જે તારા ભક્તો તેમને પાર લઈ જા. ९

---

५ हे इंद्र, यस्मिन् (त्वम्) चाकन् (तम्) कुत्सं, वातस्य स्यूमन्यू ऋज्रा अश्वा वह। (स) सूरश्चक्रं अभीके प्र वृहतात्, वज्रबाहुः स्पृधः अभि यासिषत्।

६ हे इंद्र, हे हरित्वः, (त्वम्) चोदप्रवृद्धः मिनेरून् अदाशून् जघन्थान्। अपयं वहमानाः ये (अरातयः) त्वया शूर्ताः, (ते) आयोः अर्यमणम् (त्वाम्) सचा प्र पश्यन्।

७ हे इंद्र, अर्कसातौ (त्वाम्) कविः रपत् (यद् त्वम्) दासाय क्षाम् उपबर्हणीम् क। (स त्वम्) रपत्रीः तिस्रः (भुवः) दानुचित्राः करत्, दुर्योणे च मृधि कुयवाचं नि श्वेत्।

८ हे इंद्र। ता ते सना नव्याः (अपि) आ अगुः, अविरणाय (त्वम्) पूर्वीः नमः सहः अदेवीः (तेषां च) पुरः न भिदः भिनत्, अदेवस्य द्रोयोः वधः (अपि) ननमः।

९ हे इंद्र त्वम् धुनिः, धुनिमतीः अपः, क्षरन्तीः सीरा न ऋणोः। हे शूर यत् समुद्रं प्र अतिपर्षि तुर्वशं यदुं च स्वस्ति पारय।

હે ઇંદ્ર, તું અમારો સર્વોપરિ થા. કોઈ પણ નિરપરાધીને યત્કિંચિત્ પણ દુઃખ ન દેતાં તું પ્રેમે (સર્વ) મનુષ્યનું પાલણ કરે છે, તો અમારા એકના એક શત્રુને તું (અમારા હાથે) પાદાક્રાંત કર, એટલે તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર (તારા) ઉત્સાહવર્ધક આશ્રયે અમે રહીએ. ૧૦ (૧૭)

સૂક્ત ૧૭૫.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इंद्र ॥

હે હર્યશ્વ ઇંદ્ર, તું ઉલ્લાસિત થા. આ હર્ષકર અને હર્ષરૂપ સોમરસ, જાણે કે તારૂં તેજ જ, એવા તે સોમરસનું તેં યજ્ઞપાત્રમાંથી પ્રાશન કર્યું છે. પ્રમોદદાયક ઓજસ્વી અને અસંખ્ય જય મેળવનાર આ વીર્યવાન સોમરસ તને વીર્યવંતનેજ (ગ્રહણ કરવાને) તદન યોગ્ય છે. ૧

હર્ષવર્ધક, વીર્યવાન અત્યુત્કૃષ્ટ અને તીવ્ર એવો સોમરસ, હે ઇંદ્ર ! અમારો આ અભીષ્ટદાયક શત્રુજીત અને અમર સોમરસ તને જઈ પહોંચો. ૨

તું ખરેખર દાનશૂરવીર છે, તો મ્હારા જેવા દીન માનવનો મનોરથ તું પૂર્ણ કર. તું [શત્રુને] જીતનાર છે, ત્યારે અધાર્મિક દસ્યુને (માટીના) વાસણ સમાન પોતાના તેજ વડે તોડી નાંખ. ૩

---

१० हे इंद्र त्वम् विश्वथ अस्माकम् स्याः, अवृकस्तमः (त्वम्) नरां नृपाता (असि)। स (त्वम्) विश्वासां नः स्पृधां सहोधाः (येन) इषं जीरदानुं वृजनम् विद्याम.

१ हे हरिवः मत्सि; मत्सरः मदः ते महः इव पात्रस्य (त्वया) अपायि, (अयम्) इंदुः वाजी, सहस्रसातमः वृषा (सोमः) ते वृष्णे (समुचित एव)।

२ हे इंद्र, नः मत्सरः, वृषा, मदः वरेण्यः, सत्वान्, सानसिः पृतनाषाट, अमर्त्यः (सोमः) ते आगन्तु।

३ (हे इंद्र) त्वम् हि सनिता, शूरः, (तद्) मनुषः (मम मनो) रथम् चोदय,। सहावान् (त्वं) अव्रतम् दस्युम् (मृण्मयं) पात्रं न शोचिषा ओषः।

હે સર્વજ્ઞ તું જગતનો શાસ્તા છે, પોતાના ઈશ્વરી સામર્થ્યવડે સૂર્યના રથનો એક ચાક કાઢી નાંખી વાયુરૂપ અશ્વોને લીધે કુત્સ અને શુષ્ણનું મૃત્યુ એવા બન્નેને એકદમજ શુષ્ણ આગળ લઈ જા. ૪

ખરેખર તારો આનંદ પરાકાષ્ટાનો ઓજસ્વી અને તારૂં કર્તવ્ય અત્યંત લોકોત્તર હોય છે, માટેજ પોતાના શત્રુવિનાશક અને પરમ સુખદાયક પરાક્રમના યોગે વ્યાપક એવું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી દેનાર એવા જે તું તેના વખાણુ (સર્વ સુખે) થયાં છે. ૫

હે ઈંદ્ર! તૃષાથી વ્યાકુળ થયેલાને જેમ પાણી, તે પ્રમાણેજ પ્રાચીનકાળના સદ્ભક્તોને તું આનંદપ્રદજ લાગ્યો છે. તો એવાજ પ્રકારના પુરાતન "निविद्" સ્તોત્રવડે હું તારૂં ધ્યાન ધરૂંછું, તો તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનારને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાય એમ કર. ૬

સૂકત ૧૭૬

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इंद्र ॥

હે આલ્હાદકારક સોમરસ, અમને પરમ સુખની પ્રાપ્તિ થવા માટે તું ઈંદ્રને હર્ષ ઉત્પન્ન કર. તું પણ વીરજ છે, તો તે વીરનાજ અંગમાં પ્રવિષ્ટ થા. (હે ઈંદ્ર) તું ક્રોધે ભરાઈને થરથરતો ચાલી જાય છે, ત્યારે તારા આસપાસ ઉભો રહે એવો એક પણ શત્રુ તને મળતો નથી. १

---

४ हे कवे (इन्द्र) ईशान (त्वम्) ओजसा सूर्यं चक्रं मुषाय, वातस्य अश्वैः, कुत्सम् वधं च शुष्णाय वह।

५ ते मदः शुष्मिन्तमः हि उत क्रतुः द्युम्नितमः (ते) वृत्रघ्ना वरिवोविदा (मदेन) अश्वसातम मंसीष्ठाः।

६ हे इन्द्र यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य (त्वम्) तृष्यते आपः न मयः बभूथ, (तद्) त्वा तां निविदं अनु जोहवीमि, (तस्मात्) इषं जीरदानु वृजनम् विद्याम।

१ हे इन्दो, नः वस्य इष्टये इन्द्रं मत्सि, (तर्हि) वृषा (तद् त्वम् वीर) आ विश, (हे इन्द्र) ऋघायमाणः इन्वसि (परंच) शत्रुम् अन्ति न विन्दसि।

જે (ઇંદ્ર) સર્વ પ્રાણી માત્રનો એક પ્રભુ છે, તેનીજ જગ્યાએ (હે મનનમારી) સ્તવતવાણી રંગાઇ જાય એમ કર; બળદને હળના અનુરોધે જેમ ધાન્ય વવાય છે તે પ્રમાણે તેની ઇચ્છાને અનુસરીને (જીવનું) કર્મબીજ વાવ્યું જાય છે. ૨

પાંચે લોકોનું પ્રામુખ્ય–સર્વસ્વતા હાથમાં છે, તો અમારા દ્વેષીઓને હાંકી કાઢ અને વિદ્યુલ્લતાના ધક્કાવડે માર્યા માફક તેમને મારી નાંખ. ૩

જે તને સોમ અર્પણ કરી તારી ભક્તિ કરતો નથી, જે તને (તારી ભક્તિ કરી) આનંદ આપતો નથી, ને જેનું મોં પણ કોઇને ગમતું નથી, એવા પ્રત્યેક અભક્તનો એકદમ સંહાર કર. તેની જે કાંઈ યુક્તિઓ હોય તે અમને (સમજવા) દે; અને આમ તું કરીશ એવો મને–તારા ભક્તને પૂર્ણ ભરોસો છે. ૪

જે એક લોકદ્વય–વિખ્યાત પુરૂષનો મહિમા સ્તોત્ર દ્વારા એક સરખો પામે છે, તેને તેં સહાય કરી છે. ઇંદ્રને અર્પણ કરેલા હે મનોહરકાંતિ સોમરસ, સંગ્રામમાં ને સામર્થ્યની કસોટી થનાર યુદ્ધમાં પણ તું ઓજસ્વી યોદ્ધાનું સંરક્ષણ કર. ૫

હે ઇંદ્ર, તૃષાથી વ્યાકુળ થયેલાંને જેમ જળ, તે પ્રમાણેજ પ્રાચીનકાળના સદ્‌ભક્તોને તું આનંદપ્રદ લાગે છે, ત્યારે આવાજ પ્રકારના પુરાતન "निविद्" સ્તોત્રોવડે હું તારૂં ધ્યાન ધરૂંછું; તો તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાય એમ કર. ૬

---

२ चर्षणीनाम् यः एक (एव प्रभुः) तस्मिन् (इंद्रे) गिरः आ वेशय, यम् अनु स्वधा (कर्म) उप्यते, वृषा यवं चर्कृषत् न।

३ यस्य हस्तयोः पंच क्षितीनां विश्वानि वसु, (स त्व) यः अस्मध्रुक् (तं) स्पाशयस्व, दिव्या अशनिः इव तम् (च) जहि।

४ असुन्वन्तम्, यो न ते मयः तं (सर्वं) दूणाशं (पाप्मानं) जहि, अस्य वेदनं अस्मभ्यं दद्धि, (एतद्) सूरिः चित् ओहते।

५ यस्य द्विबर्हसः (नरस्य) अर्केषु सानुषक् असत् (त नर) आवः, हे इंद्रस्थ इंदो (त्वम्) आजौ वाजेषुच वाजिनम् प्र आवः।

६ हे इंद्र यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्यः (त्वम्) तृष्यते आपः न, मयइव बभूथ। (अतः) तातानाम् निविदम् अनु जोहवीमि, (तद्) हुवे जीरदानुं वृजनम् विद्याम।

સૂક્ત ૧૭૭

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इन्द्र ॥

જગદ્વ્યાપક, જનમનોરથપૂરક સર્વ લોકોના પ્રભુ અને અસંખ્ય લોકો જેનું ધ્યાન ધરે છે એવો હે ઇંદ્ર, તું છે. તારૂં સ્તવન અમે (યથામતિ) કર્યું છે; તો તારા ઉમદા ઘોડા રથને જોડીને તારા ઉત્તમોઉત્તમ પ્રસાદ સહિત મારી વિનતિ સાંભળવા માટે અહીંઆ પૃથ્વીપર મારી પાસે આવ. ૧

હે ઇંદ્ર, તારા વેગવાન અશ્વો તારા રથા વીર્યવાન, નામાંકિત વીરશ્રેષ્ટના રથે જોડવાને યોગ્ય છે. ભક્તોની પ્રાર્થના સાંભળતાંજ તે પોતાની મેળે જોડાઈ જાય છે, તો હે ઇંદ્ર! તે રથપર આરોહણ થઈ અમારા તરફ પૃથ્વીપર આવ. સોમરસ સિદ્ધ કરીને અમે તને આદરથી બોલાવીએ છીએ. ૨

તું જાણે ઇષ્ટ સિદ્ધીની વૃષ્ટિ કરનારો છે ત્યારે તું ભક્ત મનોરથ પુરક એવાજ રથપર આરૂઢ થા; તારા માટે આ સોમરસ તૈયાર કરીને તેમાં અનેક સ્વાદિષ્ટ પદાર્થો નાંખ્યા છે તો હે સકલ લોક શ્રેષ્ટ તું તારા ઉમદા ઘોડા જોડીને નીચે (આ પૃથ્વીપર) મારી તરફ આવ. ૩

અહિંઆ આ દેવ માન્ય એવો યજ્ઞ શરૂ છે. આ અહીંઆ મેધ પશુ (છે). હે ઇંદ્ર તારી પ્રીત્યાર્થે આ પ્રાર્થના સ્તોત્રો, આ સોમરસ અને અહીં તારા માટે આ દર્ભાસન બીછાવ્યું છે. તો હે સર્વ સમર્થ, અહીં જરૂર આવ. સોમરસને ગ્રહણ કરીને જરા આરામ કર અને અહિં ઘોડા છોડીને તેમને વિશ્રાંતિ આપ. ૪

---

१ त्वम् इन्द्रः चर्षणिप्राः जनानां वृषभः, कृष्टीनां राजा, पुरुहूत (चासि), स्तुतः (च त्वम्) वृषणा हरी युक्त्वा श्रवस्यन् अवसा [सह] मद्रिक् अर्वाङ् उप आ याहि ।

२ हे इन्द्र, ते ये वृषणः वृषभासः अश्वाः वृषरथासः, ब्रह्म युजः (च) । तान् अतिस्थः तेभिः अर्वाङ् आयाहि, हे इन्द्र त्वा सोमे सुते हवामहे ।

३ वृषा [त्वम्] ते वृषणं रथ आ तिष्ठ, सोम सुतः परिषिक्ता मधूनि। क्षितीनां वृषभ, वृषभ्यां हरिभ्यां (रथं) युक्त्वा, प्रवता मद्रिक् उप याहि ।

४ अयं देवयाः यज्ञः, अयं मियेधः इमा ब्रह्माणि, हे इन्द्र अयं सोमः । [इन्द्र] बर्हिः स्तीर्णम् तु, शाक प्र याहि [सोम] पिब निषद्य (च) इह हरी मिमुच ।

હે ઇંદ્ર ! તારૂં સ્તવન (યથામતિ) ઉત્તમ રીતે થયું છે તો આ સન્માન્ય કવિના પ્રાર્થના સ્તોત્રો તરફ નીચે પૃથ્વીપર આવ. સુપ્રભાતે તારૂં સ્તવન કરનાર અમને ભક્તોને તારી કૃપાએ ઇચ્છિત લાભ થાઓ; તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાઓ. ૫

સૂક્ત ૧૭૮

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—इन्द्र ॥

હે ઇંદ્ર ! તારા સજ્જનોનું સંરક્ષણ કરવાને (કે) જેના માટે તું પ્રવૃત્ત થાય છે એવા પ્રકારના ભક્તોની વિનવણી સાંભળી લેવાનો અદ્‌ભુત ગુણ તારામાં વસે છે માટે (અમે વિનવીએ છીએ કે) અમારી ઉચ્ચ મનોવૃત્તિઓને બાળી નાંખીશ મા; અને ઉપાસનાનિષ્ટ મનુષ્યને કરાવવાના સર્વ કર્તવ્ય મારા હાથે તારી પ્રીત્યર્થે, તું જે વિશ્વાતમા તેની પ્રીત્યર્થે થાય એમ કર.

બન્ને બ્હેનોએ પોતપોતાની મર્યાદામાં રહી અમારા માટે જે જે કાંઈ કર્યું હશે તે બાબતે હે જગન્નાયક ઇંદ્ર અમને નિરાશ ન કર. પવિત્ર વાસના ઉત્પન્ન કરનાર દિવ્યોદક જે (તે) ઇંદ્રને જઈ મળ્યું છે તે દેવ અમને મિત્ર પ્રેમે અને પૂર્ણ ઉત્સાહે એવા વચનની પ્રાપ્તિ કરી આપો. ૨

આ મહાવીર ઇંદ્ર યુદ્ધમાં પોતાના શૂરસૈનિકો સહિત સદૈવ વિજયી અને કરૂણા યાચક પ્રત્યેક ભક્તની બૂમ સાંભળનારો છે. તે હવિ અર્પણ કરનાર ભક્ત પાસે પોતાનો રથ લઇને આવે છે અને તેના મનમાં આવ્યું એટલે (જોઇએ તેની પાસે) દિવ્ય વાણીનો ઉચ્ચાર કરાવે છે. ૩

---

५ सुष्टुत इंद्र अर्वाङ् मान्यस्य कारोः ब्रह्माणि उपओ याहि, (तव) अवसा (दोषां) वस्तो.(वा) गृणन्तः (अभीष्टं) विद्याम, इषं जीरदानुं वृजनम् विद्याम ।

१ हे इंद्र यया जरितृभ्यः उती बभूथ सा यद्ह श्रुष्टिः ते अस्ति (तद्) नो महयन्तम् कामं मा आवर आयोः (च) विश्वा आपः ते परि अश्याम् ।

२ या नु स्वसारा योनौ नः (अर्थे) कृणवन्त, ता राजा इंद्रः न घ आ दभत् । सुतुकाःचित् आपः अस्मै अवेशन् । (स) नः सख्या वयश्च गमत् ।

३ शूरः इंद्रः नृभिः पृत्सु जेता नाधमानस्य कारोश्च हवं श्रोता । दाशुषः उपाके रथं प्रभर्ता, यदि च त्मना भूत् (दैव्यः) गिरः उचन्ता ।

સામર્થ્યનો અલંકાર આ ઇંદ્ર છે. તે ભક્તોના સ્તવન સાંભળવાને માટે પોતાના મહુ-વર્તમાન પોતાના પ્રિય ભક્તના પાસે આવે છે. જરયુદ્ધમાં નાના પ્રકારના અવાજોની એજ ગરબડ ચાલેલી હોય તો પણ યજમાનની સત્યાર્થ પુર્ણ સ્તોત્રવાળી (તે ઇંદ્રની) અવર્ણનીય ઉત્સાહ શક્તિની પ્રશંસાજ કરતી હોય છે. ૪

હે મહૈશ્વર્ય સપન્ન ઇંદ્ર પોતાનાજ મોટપણાના અભિમાનમાં હોનારા (પાતકી) શત્રુને અમે તારા બળપર જીતી નાંખીએ, તુંજ અમારો તારક, તુજ અમારી ઉન્નતિ કરનારો થા (એટલે) તાત્કાળ કૃતકુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય પ્રાપ્ત થાય. ૫ (૨૧)

સૂક્ત ૧૭૯

॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–रति ॥

મેં આજ પુષ્કળ વરસ થયાં એક સરખું કષ્ટ રાતદિન સહ્યું છે. જે જે દિવસ ઉગે છે તે તે માત્ર ઘડપણ (પામેને પામે) લાવે છે. અને ઘડપણ વળી શરીરનું મોહકપણું નષ્ટ કરી નાંખે છે. એવી વાત છે તો પણ પુરૂષે સ્વસ્ત્રી સમાગમ સુખને અનુભવવું ન જોઇએ શું ? ૧

જુઓ પ્રાચીન કાળમાં જે જે કહેવાતા સત્યપરાયણ મહાત્માઓ થઈ ગયા અને જે જે પ્રત્યક્ષ દેવથી સત્ય જ ભાષણ કરતા હતા (એટલી જેમની યોગ્યતા હતી) તેમને સુદ્ધાં હાર ખાવી પડી. પણ (બ્રહ્મચર્ય વ્રતની) આખર તેઓને સાધ્ય થઈ શકી નહી. ત્યારે (સામાન્ય) સ્ત્રીઓએ પણ સ્વપતિસમાગમસુખ અનુભવવુ (તેજ યોગ્ય) ૨

---

४ एव (अयं) इंद्रः पृक्षः प्रवादः, नृभिः मित्रिणः अभिभूत । चित्राणि समर्ये (अपि) यजमानस्य सत्राकरः शंसः (अस्य) इषः स्तवते ।

५ हे मघवन् वयं त्वया महतः मन्यमानान् शत्रून् अभिष्याम, त्वं (नः) त्राता त्वमु नः वृधे भूः (येन) इषं जीरदानुं वृजनं विद्याम ।

१ पूर्वीः शरदः अहं शश्रमाणाः, दोषा वस्तोः उषसः जरयन्ती (एव), जरिमा (च) तनूनां श्रियं मिनाति, (एव सत्यपि) वृषणः स्वपत्नीं संजगम्युः नु (किम्) ।

२ येचित् हि पूर्वे ऋतसाप आसन् (येच) देवेभिः साकं ऋतानि अवदन्, ते चित् अन्तं (व्रतस्य) अन्तम् नहि आपुः (अतः) पत्नीः वृषभिः सं जगम्युः नु ।

આપણે શ્રમ વ્યર્થ કર્યો એમ કહેશો મા. દેવ પોતેજ આપણું રક્ષણ કરે છે અને આપણે આપણા સર્વ પ્રતિસ્પર્ધિઓપર જય પણ મેળવ્યો છે. (પછી બીજું શું જોઇએ?) તમે અગે બન્ને જણ જો સંપૂર્ણ એકમતે વર્તતા આવ્યા છીએ, તો આ લોકમાં જેનાથી સેંકડો લાભ થાય છે એવા સંસારને પણ વળી આપણે ખાસ જીત્યાં જ (એમ સમજવું). ૩

એકાદા મહેતને અટકાવીએ ને તે જેમ વશ થતો નથી, તે પ્રમાણે વશ ન રહેનારી ઉત્કંઠા મને થઇ છે; અહીંથી તહીંથી સર્વ પ્રકારે ઉત્કંઠા મને થઇ છે. અહીંથી તહીંથી સર્વ પ્રકારે હું ઉત્કંઠિત થયો છું, હું વીર્યવાન, મહાબુદ્ધિવાન્ ને ધૈર્યશાળી અને આ લોપામુદ્રા અબળા ખરી, પરંતુ એણે મને સર્વસ્વ વિહ્વલ કરીને શુષ્ક કરી નાંખ્યો છે. ૪

જે જે સોમરસના તત્વને અમે અમારા અંતઃકરણમાં ભરી રાખ્યું છે, તેના સામે ઉભા રહીને હું પ્રાર્થના કરૂંછું કે અમે જે કાંઇ પાતક કર્યું હોય તેની (દેવ અમને) સર્વસ્વ ક્ષમા કરો; કારણકે આ મનુષ્ય પ્રાણી એવાં છે કે તેને (સારી ખોટી) સેંકડો વાસના હોય છે જ. ૫

અગસ્ત્ય ઋષિએ પોતાના હાથમાં કોદાળી લઇને ખોદવા જેવું (તપશ્ચર્યનું ખડું મોટું કષ્ટ) સહ્યું, તેમને પણ સંતતિ સ્વાધીનતા અને (અવિનાશી) બળ તેની ઇચ્છા હતી ને તેમણે સામર્થ્યવાન થઇને બન્ને વર્ણનો ઉત્કર્ષ કર્યો ત્યારે (ઇશ્વરના) સત્ય એવા આશિર્વાદનું ફળ તેમને દેવલોકમાં મળ્યું. ૬ (૨૨) (૨૩)

---

३ न मृषा श्रान्तम् यद् (नः) देवाः अवन्ति, विश्वाः स्पृधः इत् अभ्यश्नवाव (च); यद् सम्यञ्चा मिथुना (आवाम्) अभि अजाव, (तद्) अत्र शतनीथम् आजिम् जयाव इत्।

४ रुधतः नदस्य कामः मा आ अगन्, इतः अमुतः कुतश्चित् [अपि] आजातः, [इयं] लोपामुद्रा अधीरा [सत्यपि] धीरं वृषणं मां निरिणाति, श्वसन्तं च धयति।

५ इमं नु ह्रत्सु पीतम् [अतः] अंतितः [वर्तमानं] सोमम् उप ब्रुवे यत् सीम् आगः चकृम (तत्) तत् सु मृळतु। मर्त्यः हि पुरुकामः।

६ अगस्त्यः ऋषिः खनित्रैः (इव तपसा) खनमानः, अपत्यं, प्रजां, बलं [च] इच्छमानः, उभः मन् उभौ वर्णौ पुपोष, । देवेषु [च] सत्याः आशिषः जगाम।

અનુવાક ૨૪

સૂક્ત ૧૮૦

॥ ऋषि अगस्त्य। देवता अश्वीन ॥

(હે અશ્વીદેવો) તમારો રથ અંતરિક્ષરૂપી રજોમય સમુદ્રના આગળ પાછળ ભ્રમણ કરતો હોય ત્યારે પણ તમારા ઘોડા તદન સુયંત્ર ચાલેલા છે. તમારા સુવર્ણમય ચાકની ગતિ વડે (અમૃત) તસરો ઉડની હોય છે અને તમે પણ મધુરરસ પ્રાસન કરી ઉષાની સાથેજ (અહીં આવતા) હો છો. ૧

તમે જ્યારે વિશેષ ગતિથી જનારા લોકહિતકર અતિ પવિત્ર ને વેગવાન એવા સૂર્યની પહેલાં આવી પહોંચો છો, ત્યારે (ભક્તોનું) સ્તવન (એવા અર્થનું) ચાલ્યું હોય છે કે "હે મધુર રસાભિલાષી અને સર્વલોક પ્રિય અશ્વી, ભગિની ઉષા તમને લઇને આવે અને અમને દિવ્ય સામર્થ્ય અને ઉત્સાહ મળે. ૨

તમે દિવ્ય ધેનુના અપરિપક્વ પરંતુ પ્રકાશમય પયસ્થાનમાં પરિપક્વ ને ઉત્કૃષ્ટ એવું અમૃત તત્વ રાખેલું છે, માટે હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વી, અરણ્યના અંતર્ભાગમાં વાઠી ચુકી ગતિએ ચાલનાર પવન (જેવો પવિત્ર હોય છે) તેવા પવિત્ર અંતઃકરણથી આ તમારો ભક્ત તમારી સેવા કરે છે. ૩

તમે અત્રી ઋષિ માટે તેમની પ્રાર્થના પરથી પ્રખર ઉષ્ણતાને પાણીના પ્રવાહની માફક (શીતળ) મધુર રસયુક્ત કરી નાંખી છે, માટેજ હે શૂર અશ્વીદેવ, તમારી પ્રીત્યર્થે પશુયજ્ઞ થાય છે અને મધુર રસ અમારી પાસે રથના પૈડાની માફક ઝરઝર કરતો દોડી આવે છે. ૪

---

१ हे (अश्विनौ) यद् युवोः रथः रजांसि अर्णांसि परि दीयत् (तदपि) वाम् अश्वाः सुयमासः, वाम् हिरण्यया. पवयश्च (पीयूषं) प्रुषायन्, (हे अश्विनौ) मध्वः पिबन्तौ उषसः सचेथे।

२ यद् युवम् अत्यस्य, निपतमन नर्यस्य प्रयज्योः (सूर्यस्य) अव नक्षथ, (तदा) हे विश्वगूर्तौ, हे मधुपौ (स्तोता) ईट्टे यद् वाम् स्वसा वाजाय, इषे च (वाम्) भराति।

३ युवम् (दिव्यायां) गोः आमायाम् उस्रियायाम् (वक्षणायां) पक्व पूर्व्यं च पयः यत् अधत्तम्। हे ऋतप्सू वनिनः अन्तः ह्वारः (वातः) न शुचि हविष्मान् वाम् यजते।

४ युवम् ह एषे अत्रये, घर्म अप क्षोदो न मधुमन्तम् अकृणीतम्। तत् हे नरौ, अश्विनौ, वाम् पश्व इष्टि, (अतश्च) मध्वः रथ्या चक्रा इव (न) प्रति यन्ति।

હે અદ્‌ભુત કર્મકારી અશ્વી ! વૃદ્ધ થયેલા તુગ્રપુત્રે તમને પોતાની તરફ દોર્યા તે પ્રમાણે તમે વરદાન આપો; તે માટે ઘૃતાહુતિથી તમને હું મારી તરફ વાળુ એમ કરો. તમારા મહિમાથી આકાશ ને પૃથ્વી એ બન્નેને વ્યાપી નાખ્યા છે. હે પુજ્યદેવ ! પાતકોની જાળ તમારા આગળ ફાટી પાર થઇ ચીથરાં થઈ જાય છે. ૫ (૨૩)

હે અત્યુદાર અશ્વી ! (તમે) ભક્તો તરફ આવવા માટે ઘોડા જોડો છો ત્યારે તમે તમારા પ્રભાવે ભક્તો મધ્યે બુદ્ધિમત્તા ઉત્પન્ન કરો છો. પછી તે બુદ્ધિવાન ભક્તે તમને પ્રસન્ન કરી દઇને પવનની માફક જોઇએ ત્યાં સંચરવુ. (પણ) તે ભક્ત સત્કર્મરત હોય છે ત્યારે તેનુ મહત્વ વધવા માટે તેને પવિત્ર સામર્થ્ય પણ મળે છે. ૬

અમે સ્તોતૃજન એજ તમારા સાચા સેવક તમારા નાના પ્રકારના ગુણ સંકીર્તન કરીએ છીએ, પરંતુ ધનાઢ્ય (પણ ધર્મવિમુખ) કંજુસ મનુષ્ય જેમનો તેમ એક તરફ પડયો છે (તેની અમે પરવા પણ કરતા નથી). માટેજ હે નિષ્કલંક ને વીર્યવાન્ અશ્વીદેવ ! દેવને નિત્ય હૃદયમાં ધરનાર (અમે) ભક્તોનું તમે રક્ષણ કરોછો. ૭

હે અશ્વીદેવ ! (જ્ઞાન) જલનો પ્રચંડ પ્રવાહ પોતાની મેળે વહે માટે મોટા પુરૂષોમાં શ્રેષ્ઠ એવા અગસ્ત્ય ઋષિ પ્રતિદિન પ્રાતઃકાળે તમને જાગૃત કરે છે, તે વેળાએ "કારાધુની" નામના મંજુલ વાજાંની ધ્વની પ્રમાણે મનોહર એવા હજારો સ્તવનો વડે તે તમને રાજી કરતા હોય છે. ૮

---

५ हे दस्रा, जिव्रिः तौग्र्यो न, (अहं) वा दानाय, गोः ओहेन च आववृतीय । अपः क्षोणी च वाम् महिना सचते, हे यजत्रा, अंहसः अक्षु वाम् (पुरा) जूर्णः (एव) ।

६ हे सुदानू यद् नियुतः नि युवेथे (तदैव) स्वधाभिः (भक्तहृदि) पुरधिम् सृजथ. । (ततः) सूरिः (सः) वात. न वेषत् (वाम्) प्रेपच (स) सुव्रतः न (अस्य) महे वाजम् आददे ।

७ वय वाम् जरितारः सत्याः चित् हि, निपन्यामहे, पणि. वि हितवान् । अधा चित् हि स्म, हे अनिन्द्यौ वृषणौ अश्विनौ (त) अतिदेवम् पाथः हि स्म ।

८ हे अश्विनौ विरद्रस्य (ज्ञानस्य) प्रस्रवणस्य सातौ, नरा नृषु प्रशस्तः अगस्त्य. काराधुनीः (मनुघोषैः) सहस्रैः (शंसैः) युवां चित् हि अनु द्यून् चितयत् स्म ।

સર્વસંચારી હે દેવ! તમે તમારા (સ્વર્ગગામી) રથના બળે ફાવે ત્યાં જાઓ છો, પણ અમારે ત્યા આવો ત્યારે માત્ર એકાદ મનુષ્યના હોતા માફક (રૂપ ધરીને) આવો છો તો અમારા યજમાનોને (બુદ્ધિ ચાપલ્યરૂપી) ઉત્તમ અશ્વ આપો, એટલે તેના સત્ય થાઓ, અમે પણ તેના ઐશ્વર્યના વિભાગી થઈએ. ૯

હે અશ્વી દેવ! જેની ગતિ કદી પણ તોડાતી નથી ને જે નક્ષત્ર લોકોની આસપાસ ભ્રમણ કરે છે એવો તમારો નામાંકિત રથ તેને સ્તોત્રોના યોગે અમે અમારા કલ્યાણને વસ્તે આજ અહિં પ્રાર્થના કરી લાવિએ છીએ, એટલે તત્કાળ ફળરૂપ થનાર ઉત્સાહપ્રદ એવો (તમારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાય. ૧૦ (૨૪)

સૂક્ત ૧૮૧.

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—अश्विन ॥

(હે અશ્વી) તમે અત્યંત પ્રેમાળ, ને સાત્વિક આવેશ અને સંપત્તિની- (પ્રાપ્તિ કરી આપવામાં) અગ્રગણી છો, તો સ્વર્ગીય ઉદકનો અંશ એટલે તમે જે કાંઇ લઇને આવવાના છો તે ક્યારે? હે દિવ્ય સંપત્તિના નિધિ, હે લોકપ્રતિપાળ! જુઓ, તે યજ્ઞદ્વારાએ તમારા ગુણસંકીર્તન અમે (યથામતિ) કરેલાં છે. ૧

તમારા રથના પવિત્ર ને દિવ્ય અશ્વ, અમૃત પ્રાશન કરનારા, આવેશી, વાયુની માફક પ્રબળ મન પ્રમાણે વેગવાન, વીર્યવાન, પુષ્ટ અને પોતાનાજ તેજથી પ્રકાશનારા એવા છે, તે તમને (ત્વરિત) અત્રે લઇ આવો. ૨

ઢાળવાળી જમીન પરથી વહેનાર પાણીના પ્રચંડ પ્રવાહ પ્રમાણે તમારો રથ પુર વેગે જતો હોય છે તેના ઉપર સારથિ માટે બેસવાની કરેલી જગ્યા પ્રશસ્ત હોય છે. તે રથ અમારૂ કલ્યાણ કરવા માટે આ તરફ ફેરો. ધ્યાન યોગ્ય ને ચિરંતન અશ્વી! મન એવુ જબરદસ્ત ચપળ છે, પણ તેના કરતાં પણ તે તમારો રથ વેગવાન હોઇને સર્વેના પહેલા લેસણ્ધ આગળ જતો હોય છે. ૩

---

९ हे स्यन्द्रा, यत् रथस्य महिना प्रयहेथे, (तदा) (कश्चित्) मनुष. होता न (अस्मान्) प्र याथ । उत वा हे नासत्या (न.) सूरिभ्य: (प्रशामय) सु अश्व्यम् धत्तम् (येन वयमपि) रयिपाच स्याम।

१० हे अश्विनौ वाम् तम् नव्य अरिष्टनेमि द्याम् परि इयान रथ वयम् अद्य (न:) सुविताय स्तोमै हुवेम, (येन) इष जीरदानुम् वृजन च विद्याम ।

१ प्रेष्ठौ, इषा रयीणा च अध्वर्यन्तौ युवाम् यत् अपाम् उत् निनीथ: (तत्) कत् उ ? हे वसुविती हे । जनाना अवितारौ, अयन् यज्ञ. वाम् प्रशस्तिम् अकृत ।

२ वाम् अश्वास. शुचय:, पयस्पा', वातरंहस , दिव्यास , अत्या., मनोजुव , वृषण वीतपृष्ठा: स्वराज' (अश्वा). हे अश्विनौ युवाम् आवहतु ।

३ (अयम्) प्रवतान् अवनि: न, वाम् रथ सुप्रवन्धुर: (न) सुविताय आ गम्या । हे स्थातारौ, हे धिष्ण्यौ य (रथ) अद्रुपूर्व', वृग: मनस, (अपि) जवीयाश्च ।

હે સમર્થ દેવ ! અહીંઆ (આ) શું કરો-છો ? ને શા માટે ગોઠ્યા છો ? અહીં-આના લોકો જુઓ તો (દેવને) તે હવિ અર્પણ ન કરતાં પોતાનાજ તોરમાં મર્ક રહે તો મને તજી દો અને અધાર્મીક દુષ્ટોના આયુષ્યની દોરી ટુંકી કરી દેવોના ગુણ કીર્તન કરનારા ભક્તજનોને જ્ઞાનજ્યોતીનો પ્રકાશ કરી દો. ૩

સજ્જનો પર ચોતરફથી મોં મારનારા કુતરાઓને તમારી દાઢો નીચે ચાવી નાંખો ને (સજ્જનોના) શત્રુઓનો નાશ કરો; હે અશ્વીદેવ આ સર્વે તમે સમજો છોજ (અમારે વિનંતિ કરવીજ જોઇએજ એવું નથી) સ્તવન કર્તાના પ્રત્યેકે શબ્દ રત્નમય કરો અને હે સત્યસ્વરૂપ દેવ, તમો બંન્ને મારૂં આ સ્તોત્ર સફળ કરો ! ૪

તમે તુગ્રના પુત્રો માટે મહા સમુદ્રમાં સચેતન સુકાનવાળું અને સુખકર એવું એક નૌકા તૈયાર કર્યું. તમે ઉડવટમાં કુશળ ત્યારે તેના (નાવના) યોગે જળપ્રવાહમાંથી ઉડીને ઇશ્વર તરફ ધ્યાન રાખનાર તે ભક્તસહિત તમે ઉપરનીકળી ગયા. ૫ (૨૭)

તુગ્રના પુત્રને મહાસાગરમાં ફેંકી દીધો હતો જ્યાં "આદ્ય અંત - કાંઇ નહીં" એવા ઘોર અંધકારમાં તે ગુલાંટીઓ ખાતો હતો ત્યારે અશ્વીદેવ સ્વપ્રેરણાએ ચલા-વેલાને સમુદ્રમાં (જેનો ઘણોજ આશ્રય) પ્રિય લાગે એવી ચાર નૌકાઓ જુઓ ! તેને પાર લઈ જાય છે. ૬

---

३ हे दस्त्रा अत्र किम् कृणुथ, किम् आसाथे, (अयं) जनः यः कश्चित् अहविः महीयते [च] [तद्] अति क्रमिष्टम्, पणेः असुं जुरतम्, वचस्यवे विप्राय (मे) ज्योतिः कृणुतम् ।

४ रायतः शुनः अभितः जभयतम्, हतम् मृधः, हे अश्विना, (ए) तानि विदथुः । जरितुः वा[चं] वाच रत्निनीम् कृतम, हे नासत्या (युवाम्) उभा मम शंसम् अवतम् ।

५ युवम् तौ[illegible] आत्मन्वन्तम् पक्षिणम् प्लवम् (एकम्) कम् चक्रथुः । येन सुपत्नी (युवाम्) महः [illegible] [illegible]न सह च) निरूहथुः ।

६ [illegible] जठरस्य जुष्टाः अश्विभ्याम् इषिताः चतस्र[illegible]

]આતુર થયેલા તુગ્રપુત્રે જેને બાથમાં પકડ્યું ને મસુદ્રના મધ્ય ભાગમાં તદ્દન નિશ્ચલ ઉભું રહ્યું તે વૃક્ષ તે કયું હશે વારૂ? (તેના યોગે) ઘણાક દઈને નીચે પડતાં પશુને પોતાને ટેકી રાખવા માટે જાણે પાંખોજ મળી હોય તેના સમાન થયુ. હે અશ્વીદેવ! તે પ્રમાણે તમે તેને બચાવ્યો તેના લીધે તમારી કીર્તિ ચિરંકાળ રહી. ૭

વીર્યશાળી ને સત્યસ્વરૂપ હે અશ્વી અમે માનપુત્રોએ જે સ્તવન કર્યું છે તે તમને પ્રેય લાગો. જ્યાં સોમ અર્પણ થાય છે એવાજ ઠેકાણે તાત્કાળ ફળરૂપ થનાર (તમારો) ઉત્સાહપ્રદ આશરો અમને મળો. ૮ (૨૮)

સૂક્ત ૧૮૩.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता अश्विन ॥

વીર્ય સંપન્ન હે અશ્વીદેવ! મન કરતાં પણ જેનો વેગ વધારે (છે) જેને ત્રણ બેઠકો ને પૈડાં પણ ત્રણજ છે એવો તે તમારો રથ જોડીને તૈયાર કરો. પક્ષી પોતાની પાંખોથી સણસણાટ ઉડે છે તે પ્રમાણે ત્રણે તત્વોથીયુક્ત એવો જે તમારો રથ તેના પર બેસીને સદાચારરત ભક્તના ઘેર તમે જાઓ છો. ૧

(તમારી દયાનું) સામર્થ્ય બતાવવાની મછા ધરીને જ્યારે તમે પોતાના રથમાં બીરાજો છો ત્યારે તે પણ પૃથ્વિ તરફ ઘણીજ ઝડપથી સરળતાથી આવે છે. તો જે પ્રમાણે તમે આકાશકન્યા ઉષા તેના સાથે જાઓ છો તે પ્રમાણે (અમે ગાયેલી) આ તમારી મનોહર સ્તુતિ પણ તમારા પોતાના સંગે જાઓ. ૨

---

७ यम् नाधित. तौग्र्य पर्यषस्वजत् (स) अर्णस. मध्ये निष्ठितः वृक्ष. कस्वित्? (येन) पतते. मृगस्य आरमे पर्णा इव (अभवन्), हे अश्विनौ (एनम् भुज्युम् रक्ष) श्रोमताय (एनं) कम् उत उहथुः।

८ हे नरा नासत्यौ यद् मानास वाम् उचथम् अवोचन् तत् वाम् अनुस्यात्। अद्य अस्मात् सोम्यात् सदस, इयम् जीरदानुम् वृजनम् विद्याम।

१ हे वृषणा मनस यः जवीयान् यः त्रिवन्धुर. त्रिचक्रश्च (रथं) त कुञ्जाथाम्। येन त्रिधातुना (रथेन) विः पर्णैः न, (सुतम्) पतथ, सुकृतः दुरोणम् च उपयाथ।

२ यत् अनुमन्ता (युवाम्) ध्रुवौ अनुतिष्ठथ. (तत् स) रथः (अपि) अभिक्षाम् यत् सुगत् गच्छति। (यथा युवाम्) वपुष्या दिवः दुहिता उषसा सचेथे (तथा) इयम् गीः (त) वाम् सचताम्।

જે તમારો આ રથ ભક્તોએ અર્પણ કરેલા હવિ વડે ભરગચ્ચ ભરાઇ ગયો છે, જે તમારા હુકમે તદન સરળ ચાલે છે. તેવા આ રથમાં બેનો. હે શૂરવીર ને સત્યસ્વરૂપ અશ્વી આવા રથપર આરૂઢ થઇનેજ તમે તમારા ભક્તને અને તેના પુત્ર પૌત્રોને કર્તવ્યબુદ્ધિની પ્રેરણા કરવાને તેના ઘેર જાઓ છો. ૩

તમારો જે (ક્રોધરૂપ) વરૂ ને (અવકૃપારૂપ) વરૂણી તે બન્ને અમારા ઉપર તૂટી પડો નહી. અમારો ત્યાગ કરજો મા. અમને વિસારી બીજી તરફ ગુ થાશો મા. જુઓ આ તમારો હવિર્ભાગ અહિઆ રાખ્યો છે. અહો પરાક્રમી હે અશ્વી! જુઓ આ મધુર રસ વડે ભરેલાં પાત્રો સુદ્ધાં તમારા આગળજ છે. ૪

અદભુત પરાક્રમી! હે અશ્વીદેવ ગૌતમઋષિ પુરૂમિળ્હ અને અત્રિઋષિ તેએ પણ કૃપા થાય તે માટે હવિ અર્પણ કરીને તમારૂ ધ્યાન ધરતા હોય છે. તો હે નાસત્ય દેવી ! મનુષ્ય તદન સરળ ધોરણેજ ઉદ્દિષ્ટ પ્રાપ્તિના માર્ગે લાગે છે તે પ્રમાણે મારી હાક સાંભળી તમે મારી તદન પાસે આવો. ૫

અમે હવે (અજ્ઞાન) અંધકારની પેલી પાર જઇ પહોચ્યા છીએ, ત્યારે હે અશ્વીદેવ (યથામતિ) કરેલા આ તમારાં ગુણવર્ણન તમનેજ અર્પણ થાઓ. દિવ્યજનોને પ્રિય એવા માર્ગે અહીઆ અમારા તરફ આવો એટલે તાત્કાળ ફળરૂપ થનાર એવો (તમારો) આશ્રય અમને મળે. ૬ (२९) (४)

સમાપ્ત અધ્યાય ૪.

---

३ यो (ऽयम्) वाम् रथ. हविष्मान् व्रतानि अनुवर्तते (तम्) सुवृतम् आ तिष्ठतम्। हे नासत्या, येन (भक्तस्य) वर्ति, तने तनयायच इयथो याथ.।

४ वाम् (क्रोधः) वृक (अस्मान्) मा, वृकी (अवकृपा अपि) मा आ दधर्षीत्, मा परिवृक्तम् उत मा अति धक्तम्। अय वा भाग. निहित. इयम् गी, हे दस्रौ इमे वाम् मधूनाम् निधयः

५ हे दस्रा, गोतम पुरुमीळ्ह अत्रिश्च हविष्मान् युवाम् अवसे हवते। यन्ता ऋजुयेव दिशा न हे नासत्या, मे हवम् उप आयातम्।

६ वयम् अस्य तमसः पारम् अतारिष्म, हे अश्विना, (अयम्) स्तोमो (वि) वाम् प्रति अवा (तद) देवयानैः पथिभि इह आ यातम्, (येन) इषम् जीरदानु वृजनम् विद्याम।

૧૦૦૦૦૦

તીજોરીઓ.

હરીચંદ મંછારામની કુંએ ૧૮૭૦ માં તેઓનું કારખાનું સ્થાપ્યું ત્યાર પછી આગમાં ન જળે અને ઘણ્ફટકુઓથી ન તુટે એવી એક લાખ કરતાં વધુ તીજોરીઓ બનાવી અને વેચી છે. આ કારખાનું હીંદુસ્તાનમાં સરવેથી જુનું છે. હરીચંદની તીજોરીઓ હુનરમંદ કારીગરો અને ભાવનું સસ્તાપણું એવું ધરાવે છે કે એ બને બાબતોમાં કોઈ પણ હરીફ નથી. એ તીજોરીઓ ખુદ યુરોપ અને અમેરીકાની ઉંચામા ઉંચી બનાવટોની બરાબર છે, અને તે છતા પણ ટકાઉ અને કીંમતમાં સસ્તી છે. મુંબઈના પ્રદરશનમાં જે મોટી આગ લગાડીને સર્વ તીજોરી બનાવનારાઓના માલની પરીક્ષા લેવામા આવી હતી તેમાં એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે હરીચંદની તીજોરી

"સર્વથી ઉતમ ફાયરપ્રુફ તીજોરી."

હીંદુસ્તાનનો કોઇપણ તીજોરી બનાવનારો
પ્રદરશનોમાં વીગેરે હરીચંદના જેટલા
ચાંદા મેળવી શકયો નથી.

૧૯ ચાંદાના જીતનાર.

અમારૂં ઈલસ્ટ્રેટેડ પ્રાઇસ લીષ્ટ મંગાવવાથી
મફત મોકલાવી આપવામાં આવશે.

હરીચંદ મંછારામ
એંડ કું૦

હેડ ઓફીસ—૧૩૩, ગુલાલવાડી, મુંબઈ.